SZEMELVÉNYGYŰJTEMÉNY

A tudományos szocializmus tanulmányozásához

EGYSÉGES JEGYZET

KÉZIRAT

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1979

SZEMELVÉNYGYŰJTEMÉNY

A tudományos szocializmus tanulmányozásához

Szerkesztette:
Dr. Lengyel Zsuzsa

EGYSÉGES JEGYZET

KÉZIRAT
Átdolgozott kiadás
7. változatlan utánnyomás

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1979

TARTALOM

I—II. fejezet

Marx—Engels: A Kommunista Párt Kiáltványa (részletek) — — 11

Marx—Engels: A „Kommunisták Szövetsége" Központi Vezetőségének üzenete — — — — — — — — — — — — — 26

Engels bevezetése. Marx: Osztályharcok Franciaországban 1848—1850 című műve, 1895-ös kiadásához (részletek) — — — — 34

Lenin: Az orosz szociáldemokraták feladatai (részletek) — — — 48

Lenin: Mi a teendő? (részletek) — — — — — — — — 54

Lenin: A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban (részletek) — — — — — — — — — — — 62

Lenin: Marxizmus és revizionizmus — — — — — — — 76

Lenin: Kritikai megjegyzések a nemzeti kérdéssel kapcsolatban (részlet) — — — — — — — — — — — — — 82

Lenin: A nemzetek önrendelkezési jogáról (részlet) — — — — 88

Lenin: Idegen lobogó alatt (részlet) — — — — — — — — 92

Lenin: A proletárforradalom katonai programja (részlet) — — — 96

Lenin: Levelei Inyessza Armandnak (részletek) — — — — — 101

Lenin: A proletariátus feladatai a jelenlegi forradalomban — — 103

Lenin: „Baloldaliság" a kommunizmus gyermekbetegsége (részletek) 106

Lenin: Az agrárkérdésről szóló tézisek tervezete. (A kommunista internacionálé II. kongresszusára) — — — — — — — — 118

Lenin: A nemzeti és gyarmati kérdésről szóló tézisek tervezete. (A kommunista internacionálé II. kongresszusára) — — — 127

Lenin: Forradalmunkról. (N. Szuhanov feljegyzéseivel kapcsolatban) 132

M. Dragilev: A burzsoá társadalom szerkezetének fejlődése — — 135

Blaskovits J.: A munkásosztály fogalmáról (részlet) — — — — 149

P. Togliatti: A Kommunista Internacionálé történetének néhány kérdése (részlet) — — — — — — — — — — — — 156

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusának határozata (részlet) — — — — — — — — — — — — — — 173

A kommunista és munkáspártok képviselőinek 1960 novemberében megtartott moszkvai értekezletén elfogadott nyilatkozata (részl.) 181
A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása 1969. jún. 5—17. (részletek) — — — — — — — — — — — — 186
Berecz János: Mi a csendes ellenforradalom? (részletek) — — — 205
Puja Frigyes: Egység és vita a nemzetközi kommunista mozgalomban (részletek) — — — — — — — — — — — — 216
Békés Rezső: Mit akar a mai szociáldemokrácia? (részletek) — — 230
Az FKP XIX. kongresszusának tézisei (részletek) — — — — 247
Az OKP XII. kongresszusának határozata (részletek) — — — — 259
J. Cedenbal: A forradalmi párt és a társadalmi átalakulások (részletek) — — — — — — — — — — — — — — 266
Kende I.: Új vonások a fejlődő országokban — — — — — — 277
J. Woddis: Az afrikai kapitalizmus (részletek) — — — — — 289
Karczag Gábor: A forradalmi harc néhány fontos tapasztalata Latin-Amerikában — — — — — — — — — — — — 299
Karczag Gábor: Chile, Kuba és a latin-amerikai forradalmak (részlet) — — — — — — — — — — — — — — 314

III. fejezet

K. Marx: A polgárháború Franciaországban (részlet) — — — — 319
V. I. Lenin: Marx Károly (részlet) — — — — — — — — 324
Lenin: A proletárforradalom és a renegát Kautsky (részlet) — — 327
Lenin: Üdvözlet a magyar munkásoknak — — — — — — 338
Lenin: Gazdaság és politika a proletárdiktatúra korszakában (részletek) — — — — — — — — — — — — — — 341
A SZU KP KB határozata a személyi kultusz és következményeinek leküzdéséről (részlet) — — — — — — — — — — 345
Az SZKP XXIV. kongresszusának határozata a Központi Bizottság beszámolójával kapcsolatban (részlet) — — — — — — 352
A szocialista világrendszer fejlődésének törvényszerűségei. A „Béke és Szocializmus" szerkesztőségének 1971 júniusában szervezett vitája (részlet) — — — — — — — — — — — — 365
A szocializmus történelmi helye, fejlődésének szakaszai és kritériumai. A „Béke és Szocializmus" szerkesztőségének 1970 októberében szervezett vitája (részlet) — — — — — — — — 387
G. Glezerman: Ellentmondások a szocializmusban (részlet) — — 405

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt Elvi Nyilatkozata (részlet) 413
Kun Béla: Levél Bogár Ignáchoz (részlet) — — — — — — 415
A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság Alkotmányának alapelvei (részlet) — — — — — — — — 419
A Magyarországi Szocialista Munkáspárt akcióprogramja (részlet) — 420
A KMP Központi Bizottságának határozata a német fasizmus elleni harcról. 1941. szept. 1. — — — — — — — — — — 421
Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja. Az MKP javaslata — — — — — — — — 423
Az MKP III. kongresszusának határozata — — — — — — 427
Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának 1956 decemberi határozata — — — — — — — — — — — — — 437
Az MSZMP Központi Bizottságának határozata a személyi kultusz éveiben a munkásmozgalmi emberek ellen indított törvénysértési perek lezárásáról — — — — — — — — — — 448
A burzsoá nacionalizmusról és a szocialista hazafiságról (részletek) 453
Kádár János: A magyarországi osztályharc tapasztalataiból — — 473
Kádár János: A mezőgazdaság szocialista átszervezése Magyarországon (részletek) — — — — — — — — — — — — 482
Az MSZMP VIII. kongresszusának határozata (részlet) — — — 490
Az MSZMP X. kongresszusának határozata (részlet) — — — — 496
Az MSZMP Szervezeti Szabályzata (részlet) — — — — — — 516
Blaskovits J.: A munkásosztály fogalmáról (részlet) — — — — 518
Szépe Gy.: A szocialista nemzet és a szocialista nemzeti egység (részletek) — — — — — — — — — — — — — 525
Erdei Ferenc: Az átalakuló magyar falu (részlet) — — — — — 534

Jelen könyv az 1968-ban megjelent „Szemelvénygyűjtemény a tudományos szocializmus tanulmányozásához" c. kötet átdolgozott kiadása. Az abban közzétett anyagok módosítását két tényező tette szükségessé;

1. az 1968 óta eltelt négy esztendő alatt nyert oktatási tapasztalatok szükségessé tették a Szemelvénygyűjteményben közölt anyagok arányainak módosítását (pl. a klasszikus anyagrészek mennyiségének növelését vagy a szocializmus és kommunizmus építésének társadalmi-politikai problémái fejezethez közölt szemelvények számának emelését);
2. az eltelt időszak alatt több olyan dokumentum került elfogadásra, továbbá cikk, tanulmány látott napvilágot, melyek fontosságuknál és aktualitásuknál fogva jelenleg a tudományos szocializmus tárgy tananyagát képezik, és így nem maradhatnak ki a Szemelvénygyűjteményből sem.

A Szemelvénygyűjtemény természetesen nem közölhet minden érdeklődésre joggal számot tartó anyagot és nem veheti figyelembe az egyes felsőoktatási intézmények képzési célját és ebből eredő speciális igényeket. Az adott terjedelmen belül elsősorban azoknak az anyagoknak közlésére törekedtünk, melyek egy országos jegyzet keretei között az általános igények kielégítését a legjobban megközelíthetik.

A Szemelvénygyűjtemény nem követi pontosan a tudományos szocializmus 90 órás országos tematikájának és programjának menetét. Az ország különböző felsőoktatási intézményeiben eltérő óraszámok, a tematikában, illetve programban végrehajtott módosítások stb. — következtében célszerűbbnek látszott az egységes jegyzet fejezetbeosztását követni. Ez a megoldás lehetőséget ad arra, hogy a tárgy oktatói az általuk kijelölt szemináriumi témákhoz válasszák ki a kötetben levő anyagok közül a szükséges, minden hallgató számára egyformán kötelező irodalmat.

Reméljük, hogy a Szemelvénygyűjtemény e javított kiadása a korábbinál hatékonyabban segíti elő a tudományos szocializmus tantárgy tanulmányozását.

A szerkesztő

I—II. fejezet

Marx—Engels

A KOMMUNISTA PÁRT KIÁLTVÁNYA

(Részletek)

Kísértet járta be Európát — a kommunizmus kísértete. Szent hajszára szövetkezett e kísértet ellen vén Európának minden hatalma: a pápa és a cár, Metternich és Guizot, francia radikálisok és német rendőrök.

Akad-e ellenzéki párt, amelyről kormányon levő ellenfelei el nem híresztelték, hogy kommunista, akad-e ellenzéki párt, amelyik nem vágta vissza a kommunizmus megbélyegző szemrehányását a nála haladottabb ellenzékieknek éppúgy, mint reakciós ellenfeleinek?

Ebből a tényből két dolog tűnik ki.

A kommunizmust immár az összes európai hatalmak hatalomnak ismerik el.

És ideje, hogy a kommunisták az egész világnak nyíltan szeme elé tárják felfogásukat, céljaikat, törekvéseiket és a kommunista kísértet meséjével magát a párt kiáltványát állítsák szembe.

Évégből a legkülönbözőbb nemzetiségű kommunisták összegyűltek Londonban és a következő kiáltványt vetették papírra, amely angol, francia, német, olasz, flamand és dán nyelven kerül a nyilvánosság elé.

Burzsoá és proletár

Minden eddigi társadalom története osztályharcok története.

Szabad és rabszolga, patrícius és plebejus, földesúr és jobbágy, céhmester és mesterlegény, röviden: elnyomó és elnyomott folytonos ellentétben álltak egymással, szakadatlan, majd lappangó, majd nyílt harcot folytattak, olyan harcot, amely mindenkor az egész társadalom forradalmi átalakulásával, vagy a harcban álló osztályok együttes pusztulásával végződött.

A történelem korábbi korszakaiban majdnem mindenütt azt látjuk, hogy a társadalom a maga egészében különböző rendekre tagolódik, a társadalmi állások sokféle fokozatára. Az ókori Rómában van patrícius, lovag, plebejus, rabszolga, a középkorban hűbérúr, hűbéres, céhmester, mesterlegény, jobbágy és ezenkívül még ezeknek az osztályoknak majd mindegyikében ismét külön fokozatok vannak.

A hűbéri társadalom pusztulásából életre kelt modern polgári társadalom nem szüntette meg az osztályellentéteket. Csak új osztályokkal, az elnyomás új feltételeivel, a harc új alakulataival cserélte fel a régieket.

De a mi korunkat, a burzsoázia korát, az jellemzi, hogy az osztályellentéteket egyszerűsítette. Az egész társadalom mindinkább két nagy ellentétes táborra szakad, két nagy, egymással homlokegyenest szembenálló osztályra: a burzsoáziára és proletariátusra.

A középkor jobbágyaiból lettek az első városok polgárai, ebből a polgárságból fejlődtek a burzsoázia első elemei.

Amerika felfedezése, Afrika körülhajózása új teret nyitott a keletkező burzsoáziának. A kelet-indiai és kínai piac, Amerika gyarmatosítása, a gyarmatokkal folyó csere, a csereeszközök és általában az áruk szaporodása — mindez a kereskedelemnek, a hajózásnak, az iparnak eddig nem ismert lendületet adott és ezzel gyorsan fejlesztette a szétmálló hűbéri társadalom forradalmi elemeit.

Az ipar eddigi feudális vagy céhes szervezete már nem volt elégséges az új piacokkal növő szükséglet ellátására. Helyébe a manufaktúra lépett. A céhmestereket kiszorította az iparos középosztály; a különböző testületek közötti munkamegosztást felváltotta a munkamegosztás magában az egyes műhelyekben.

De egyre tágult a piac, egyre nőtt a szükséglet. Már a manufaktúra sem tudta kielégíteni. Ekkor a gőz és a gép forradalmasította az ipari termelést. A manufaktúra helyébe a modern nagyipar lépett, az iparos középosztály helyébe léptek az ipari milliomosok, egész ipari hadseregek főnökei, a modern burzsoák.

A nagyipar megteremtette a világpiacot, amelyet Amerika felfedezése előkészített. A világpiac a kereskedelmet, hajózást, a szárazföldi közlekedést mérhetetlenül fejlesztette. Ez viszont visszahatott az ipar terjeszkedésére és amilyen mértékben terjeszkedett az ipar, kereskedelem, hajózás és vasút, ugyanolyan mértékben fejlődött a burzsoázia, szaporította tőkéit és szorított háttérbe a középkorból átöröklött minden osztályt.

Látjuk tehát: maga a modern burzsoázia hosszú fejlődésmenetnek, a termelési és cseremód sorozatos forradalmainak a terméke.

A burzsoázia fejlődésének minden egyes fokát megfelelő politikai haladás kísérte. A burzsoázia elnyomott rend a hűbérurak uralma alatt, felfegyverzett és önmagát kormányzó közösség a kommunában, itt független városi köztársaság, ott a monarchia harmadik adózó rendje, azután a manufaktúra idején, a rendi vagy abszolút monarchiában, a nemesség ellensúlya s általában talpköve a nagy monarchiának. Végül a nagyipar és a világpiac létrejöttével kivívta magának a kizárólagos politikai uralmat a modern képviseleti államban. A modern államhatalom csupán az egész burzsoá osztály közös ügyeinek igazgató bizottsága.

A burzsoáziának a történelemben felettébb forradalmi szerepe volt.

A burzsoázia, ahol uralomra jutott, elpusztított minden hűbéri, patriarchális, idillikus állapotot. Könyörtelenül széttépte a tarka-barka hűbéri kötelékeket, melyek az embert természetes fellebbvalójához fűzték és nem hagyott meg más kapcsolatot ember és ember között, mint a meztelen érdeket, az érzéketlen „készpénzfizetést". A jámbor rajongás, a lovagias lelkesedés, a nyárspolgári búbánat szent borzongását az önző számítás jéghideg vizébe fojtotta. A személyes méltóságot csereértékké oldotta fel és a számtalan sok, oklevelekben biztosított és nehezen szerzett szabadságjog helyébe az egy lelkiismeretlen kereskedelmi szabadságot iktatta. Szóval: a vallási és politikai illúziókba burkolt kizsákmányolás helyébe a nyílt, szemérmetlen, közvetlen, sivár kizsákmányolást tette.

A burzsoázia minden eleddig tiszteletreméltó és borzongó áhitattal szemlélt tevékenységről leszedte a dicsfényt. Fizetett bérmunkásává változtatta az orvost, a jogászt, a papot, a költőt, a tudomány emberét.

A burzsoázia leszaggatta a családi viszonyról a meghatóan szentimentális fátylat és puszta pénzviszonyra vezette vissza.

A burzsoázia leleplezte, hogy a brutális erőmegnyilvánulásnak, melyet a reakció a középkoron annyira csodál, megfelelő kiegészítője a legrenyhébb naplopás. Csak a burzsoázia mutatja meg, mit tud az emberi tevékenység létrehozni. Különb csodaműveket létesített, mint az egyiptomi piramisok, a római vízvezetékek és a gót katedrálisok, különb hadjáratokat vitt végbe, mint a népvándorlás és a kereszteshábórúk.

A burzsoázia nem lehet meg a termelőeszközök, tehát a termelési viszonyok, tehát minden társadalmi viszony állandó forradalmasítása nélkül. Minden megelőző ipari osztály első létfeltétele ellenben a régi termelési mód változatlan fenntartása volt. A burzsoázia korát minden többi kortól a termelés folytonos felforgatása, minden társadalmi állapot szakadatlan megrendítése, az örökös bizonytalanság és mozgás különbözteti meg. Minden szilárd, berozsdásodott viszony, a nyomában járó tisztes képzetekkel és nézetekkel feloldódik, a kialakult új viszonyok elavulnak, mielőtt még megcsontosodhatnának. Minden, ami rendi és állandó: elpárolog, mindent megszentségtelenítenek, ami szent és az emberek végre arra kényszerülnek, hogy helyzetüket, egymáshoz való kölcsönös viszonyukat józan szemmel vizsgálják.

A termékei számára szükséges egyre kiterjedtebb piac keresése végigkergeti a burzsoát az egész földgolyón. Mindenüvé be kell magát fészkelnie, mindenütt fel kell törnie a talajt, mindenütt kapcsolatokat kell létesítenie.

A burzsoázia a világpiac kizsákmányolásával valamennyi ország termelését és fogyasztását nemzetközivé tette. A reakciósok nagy sajnálatára kihúzta az ipar alól a nemzeti talajt. Az ősrégi nemzeti iparok elpusztultak és napról napra pusztulnak. Új iparok szorítják ki őket helyükből, melyeknek meghonosítása minden civilizált nemzet életkérdésévé válik; olyan iparok, amelyek már nem a hazai nyersanyagot dolgozzák fel, hanem a legtávolabbi égövek nyersanyagát, és amelyeknek gyártmányait nemcsak magában az országban, hanem valamennyi világrészben egyképpen fogyasztják. A régi, belföldi termékekkel kielégített szükségletek helyébe újak lépnek, amelyeknek kielégítésére a legtávolibb országok és éghajlatok termékei kellenek. A régi és nemzeti önelégültség és elzárkózottság helyébe a mindenfelé elágazó forgalom, a nemzetek egymástól való sokágú kölcsönös függése lép. És ez így van nemcsak az anyagi, hanem a szellemi termelésben is. Az egyes nemzetek szellemi termékei közkinccsé válnak. A nemzeti egyoldalúság és korlátoltság egyre lehetetlenebbé válik, és a sok nemzeti és helyi irodalomból világirodalom alakul.

A burzsoázia minden termelőeszköz rohamos tökéletesbítése, a végtelenül megkönnyített közlekedés révén valamennyi nemzetet, még a legbarbárabbat is, belerántja a civilizációba. Áruinak potom ára az a nehéz üteg, amivel rommá lő minden kínai falat, amivel kapitulációra bírja a barbárok legmakacsabb idegengyűlöletét is. Minden nemzetet arra kényszerít, hogy hacsak nem akar tönkremenni, elsajátítsa a burzsoázia termelési módját: arra kényszeríti őket, hogy honosítsák meg maguknál az ún. civilizációt, azaz: váljanak burzsoákká. Szóval: a burzsoázia a maga képére gyúrja át a világot.

A burzsoázia a falut a város uralma alá hajtotta. Óriási városokat te-

remtett, a városi népesség számát a falusival szemben nagymértékben megszaporította s ezzel a népesség jelentékeny részét a falusi élet bárgyúságából kiragadta. S ahogy a falut a várostól, úgy a barbár és félbarbár országokat a civilizáltaktól, paraszt népeket a burzsoá népektől, a Keletet a Nyugattól tette függővé.

A burzsoázia mindinkább megszünteti a termelőeszközök, a birtok és a népesség szétforgácsoltságát. A népességet összezsúfolta, a termelőeszközöket központosította, a tulajdont kevés kézben halmozta össze. Ennek szükséges következménye a politikai centralizáció lett. Független, csupán szövetséges viszonyban levő tartományok, melyeknek különböző érdekeik, törvényeik, kormányaik és vámjaik voltak, egy nemzetté kovácsolódtak, melynek egy a kormánya, egy a törvénye, egy a nemzeti osztályérdeke, egy a vámhatára.

A burzsoázia alig százéves osztályuralma alatt tömegesebb és kolosszálisabb termelőerőket hozott létre, mint minden letűnt nemzedék együttvéve. Természeti erők leigázása, gépek, a vegyészet alkalmazása iparban és földművelésben, gőzhajózás, vasutak, villamos távírók, egész világrészek művelés alá vétele, folyók hajózhatóvá tétele, a földből előteremtett népesség; — melyik korábbi század sejthette, hogy a társadalmi munka méhében ilyen termelőerők szunnyadnak?

Láttuk tehát: azok a termelő- és közlekedési eszközök, amelyek alapján a burzsoázia kialakult, a hűbéri társadalomban jöttek létre. E termelő- és közlekedési eszközök fejlődésének bizonyos fokán a hűbéri társadalom termelési és csereviszonyai, a foldművelés és a kézműipar feudális szervezete, szóval a feudális tulajdonviszonyok nem feleltek meg a már kifejlett termelőerőknek. Gátolták a termelést, ahelyett, hogy előmozdították volna. Megannyi bilincsé váltak. Szét kellett zúzni, szét is zúzta őket.

Helyükbe a szabad verseny lépett, a neki megfelelő társadalmi és politikai szervezettel, a burzsoá osztály gazdasági és politikai uralmával.

Szemünk előtt hasonló folyamat játszódik le. A polgári termelési és közlekedési viszonyok, a polgári tulajdonviszonyok, a modern polgári társadalom, mely oly hatalmas termelő- és közlekedési eszközöket varázsolt elő, hasonlít a boszorkánymesterhez, aki nem ura többé a földalatti erőknek, melyeket felidézett. Az ipar és kereskedelem története évtizedek óta csak a modern termelőerők lázongásának története a modern termelési viszonyok ellen, a tulajdonviszonyok ellen, melyek a burzsoáziának és uralmának életfeltételei. Elég a kereskedelmi válságokat felemlítenünk, melyek periodikus visszatértükkel egyre fenyegetőbben teszik kérdésessé az egész polgári társadalmat. A kereskedelmi válságok alkalmával nemcsak az előállított termékek, hanem a már létrehozott termelőerők nagyrésze is rendszeresen elpusztul. A válságokban olyan társadalmi járvány tör ki, mely minden előbbi korszakban képtelenségnek tűnt volna fel — a túltermelés járványa. A társadalom hirtelen a pillanatnyi barbárság állapotába esik vissza; mintha éhínség, általános irtóháború falt volna fel minden élelmiszert; az ipar és kereskedelem mintha megsemmisült volna; és miért? Azért, mert a társadalomnak túl sok a civilizációja, túl sok az élelmiszere, túl sok az ipara, túl sok a kereskedelme. A társadalom rendelkezésére álló termelőerők már nem a polgári civilizációt és a polgári tulajdonviszonyokat mozdítják elő; ellenkezőleg, túl hatalmasokká lettek e viszonyokhoz képest, e viszonyok akadályozzák őket és mihelyt az akadályt

leküzdik, az egész polgári társadalomban zavart támasztanak, fenyegetik a polgári tulajdon létét. A polgári viszonyok túl szűkké váltak, nem képesek befogadni a gazdagságot, melyet maguk termeltek. — Hogyan győzi le a polgári társadalom a válságokat? Egyrészt úgy, hogy kénytelen elpusztítani a termelőerők nagy tömegét; másrészt úgy, hogy új piacokat hódít meg és alaposabban zsákmányolja ki a régieket. Tehát hogyan? Úgy, hogy még általánosabb, még hatalmasabb válságokat készít elő és kevesbíti a válságok elhárításának eszközeit.

A fegyverek, amelyekkel a burzsoázia a feudalizmust leterítette, most maga a burzsoázia ellen fordulnak.

De a burzsoázia nemcsak a fegyvereket kovácsolta, melyek halálát okozzák; megszulte azokat a férfiakat is, akik a fegyvereket forgatni fogják — a modern munkásokat, a proletárokat.

Amilyen mértékben a burzsoázia, azaz a tőke fejlődik, ugyanolyan mértékben fejlődik a proletariátus, a modern munkások osztálya, *akik csak addig élnek, amíg munkát találnak és akik csak addig találnak munkát, amíg munkájuk a tőkét szaporítja.* Ezek a munkások, akik darabszám kénytelenek eladni magukat, épp olyan áruk, mint minden egyéb kereskedelmi cikk, s ezért éppúgy alá vannak vetve a konkurrencia minden eshetőségének, a piac minden ingadozásának.

A proletárok munkája, a gép elterjedésével és a munkamegosztással, minden önálló jellegét és ezzel minden ingerét elvesztette a munkás számára. A munkás a gép puszta kellékévé válik, akitől csak a legegyszerűbb, legegyhangúbb, legkönnyebben megtanulható fogást kívánják. Ezért a munkás okozta költségek majdnem csak a megélhetésére és faja fenntartására szükséges eszközökre korlátozódnak. De az áruk ára, tehát a munka ára is egyenlő a termelési költségekkel. Amilyen mértékben válik tehát a munka ellenszenvessé, olyan mértékben csökken a bér. Sőt mi több: amilyen mértékben nő a gépek száma és a munkamegosztás, ugyanolyan mértékben nő a munka tömege is, akár a munkaidő meghosszabbítása, akár egy meghatározott időben követelt munka szaporítása, a gép gyorsabb járatása stb. révén.

A modern ipar a patriarchalis mester kis műhelyét az ipari tőkés nagy gyárává alakította át. Gyárba összezsúfolt munkástömegeket katonásan szerveznek. Mint ipari közkatonákat, altisztek és tisztek tökéletesen kiépített hierarchiájának felügyelete alá rendelik őket. Nemcsak a burzsoá osztály, a burzsoá állam szolgái, hanem napról napra, óráról órára szolgaságba görnyeszti őket a gép, a munkafelügyelő, de legfőképpen az egyes gyártulajdonos-burzsoá maga. Ez a zsarnokság annál kicsinyesebb, gyűlölködőbb, elkeserítőbb, mennél nyíltabban hirdeti céljául a pénzkeresést.

Mennél kevesebb ügyesség és erőfeszítés kell a kézi munkához, vagyis: mennél jobban kifejlődik a modern ipar, annál jobban kiszorítja a férfi munkáját a nő- és gyermekmunka. A nemi és korkülönbségnek a munkásosztály számára már nincs társadalmi érvényessége. A munkás csak munkaeszköz, amely kora és neme szerint különböző költségeket okoz.

Ha a munkás kizsákmányolását a gyáros már annyira befejezte, hogy a munkás készpénzben megkapta a munkabérét, akkor a burzsoázia többi része rohanja meg: a háztulajdonos, szatócs, a zálogos stb.

Az eddigi kis középosztályok, a kisiparosok, kereskedők és járadékosok, a kézművesek és parasztok, mindezek az osztályok a proletariátusba süly-

lyednek; részben azért, mert kis tőkéjük nagyipari üzemre nem elegendő és a nagyobb kapitalisták konkurrenciáját nem bírja, részben azért, mert szaktudásukat új termelési módok elértéktelenítik. Így toborzódik a proletariátus a népesség minden köréből.

A proletariátus különböző fejlődési fokokon megy keresztül. Harca a burzsoázia ellen létével kezdődik.

Eleinte az egyes munkások, azután egy gyár munkásai, majd egy egész szakma egy helységben dolgozó munkásai harcolnak az egyes burzsoá ellen, aki közvetlenül kizsákmányolja őket. Támadásuk nemcsak a polgári termelési viszonyok ellen irányul, hanem maguk a termelőeszközök ellen; elpusztítják az idegen, versenyt előidéző árut, szétzúzzák a gépeket, felgyújtják a gyárakat, a középkori munkás már letűnt helyzetét igyekeznek visszaszerezni.

Ezen a fokon a munkások az egész országban szétszórt tömeget alkotnak, melyet a verseny szétforgácsol. A munkások tömeges összetartozása még nem a saját egyesülésük következménye, hanem a burzsoázia egyesülésének eredménye, mert a burzsoáziának, saját politikai céljai elérésére, az egész proletariátust mozgósítania kell, s egyelőre mozgósíthatja is. Ezen a fokon tehát a proletárok nem saját ellenségeik, hanem ellenségeik ellenségei ellen harcolnak, az abszolút monarchia maradványai, a földesurak, a nem-ipari burzsoák, a kispolgárok ellen. Így az egész történelmi mozgalom a burzsoázia kezében összpontosul; minden így kivívott győzelem a burzsoázia győzelme.

De az ipar fejlődésével nemcsak szaporodik a proletariátus, hanem nagyobb tömegekbe is zsúfolódik, ereje gyarapszik s ezt mindjobban érzi is. Az érdekek, az életkörülmények, a proletariátuson belül mindjobban kiegyenlítődnek, mert a gép mindinkább eltörli a munka különbségeit s a bért csaknem mindenütt egyformán alacsony színvonalra szorítja le. A burzsoák növekvő versenye egymás közt s az ebből fakadó kereskedelmi válságok a munkások bérét mind ingadozóbbá teszik; a gépek egyre gyorsabban fejlődő, szüntelen tökéletesítése következtében a munkás helyzete mind bizonytalanabbá válik; az egyes munkás és az egyes gyáros összeütközése mindinkább két osztály összeütközésének jellegét ölti magára. A munkások elkezdenek egyesüléseket alapítani a burzsoák ellen; munkabérük megvédelmezésére tömörülnek. Sőt állandó szövetségeket is alapítanak, hogy az alkalomadtán kitörő felkelések esetén el legyenek látva élelmiszerrel. Helyenként a harc lázadásokra vezet.

Egyszer-másszor győznek a munkások, de csak ideig-óráig. Harcaik tulajdonképpeni eredménye nem a közvetlen siker, hanem a munkások egyre nagyobb méretű egyesülése. Ezt előmozdítják a nagyipar révén támadt növekvő közlekedési eszközök, amelyek a különböző helységek munkásai között kapcsolatot teremtenek. De csak erre a kapcsolatra volt szükség, hogy a sok, mindenütt hasonló jellegű helyi harc nemzeti harccá, osztályharccá központosuljon. De minden osztályharc politikai harc. És ezt az egyesülést, amihez a középkori polgárnak a maga rossz útjaival évszázadok kellettek, a modern proletár a vasutak segítségével néhány esztendő alatt megteremti.

A proletároknak ezt az osztállyá és így politikai párttá szerveződését minduntalan újra megbontja a munkások versenye egymás között. De mindannyiszor erősebben, szilárdabban, hatalmasabban támad fel újra.

Felhasználva a burzsoázián belüli meghasonlásokat, a munkások egyes érdekeinek törvény alakjában való elismerését csikarja ki. Így a tízórás munkanap-törvényt Angliában.

Egyáltalán, a régi társadalomban jelentkező összeütközések sokféleképpen egyengetik a proletariátus fejlődési folyamatának útját. A burzsoázia szakadatlan harcban áll: kezdetben az arisztokráciával, később magának a burzsoáziának egyes olyan részeivel szemben, melyeknek érdekei az ipar haladásával ellentétbe kerülnek; állandóan minden külső állam burzsoáziájával. Mindezekben a harcaiban kénytelen a proletariátusra apellálni, segítségét igénybe venni és ezzel a politikai mozgalomba belesodorni. Maga a burzsoázia nyújtja tehát a proletariátusnak saját műveltségének elemeit, vagyis a fegyvert önmaga ellen.

Továbbá, mint láttuk, az ipar haladása az uralkodó osztály egész rétegeit veti le a proletaritátusba vagy legalábbis fenyegetően támadja életfeltételeiket. Ezek is a műveltség elemeinek egész tömegét juttatják el a proletariátushoz.

Végül oly időkben, amikor az osztályharc döntéshez közeledik, az uralkodó osztályban, az egész régi társadalmon belül a bomlás folyamata olyan heves, olyan rikító jelleget ölt, hogy az uralkodó osztály kis része elszakad tőle és a forradalmi osztályhoz csatlakozik, ahhoz az osztályhoz, amelynek kezében van a jövő. Amint azelőtt a nemesség egy része átpártolt a burzsoáziához, úgy pártol át most a burzsoázia egy része a proletariátushoz, éspedig különösen a burzsoá ideológusok egy része, akik felküzdötték magukat az egész történelmi mozgalom elméleti megértéséig.

Valamennyi osztály közül, amely napjainkban a burzsoáziával szemben áll, egyedül a proletariátus valóban forradalmi osztály. A többi osztályt elzülleszti és elpusztítja a nagyipar, a proletariátus ellenben a nagyipar legsajátabb terméke.

A középosztályok, a kisiparos, a kiskereskedő, a kézműves, a paraszt: mind azért támadják a burzsoáziát, hogy középosztály formájában való létüket a pusztulástól megóvják. Ezek tehát nem forradalmiak, hanem konzervatívok. Sőt mi több: reakciósok. Arra törekszenek, hogy a történelem kerekét visszafelé fordítsák. Ha forradalmiak, akkor azért azok, mert a proletariátusba való lesüllyedés fenyegeti őket, s akkor nem jelenlegi, hanem jövő érdekeiket védelmezik, akkor elhagyják saját álláspontjukat, hogy a proletariátuséra térjenek át.

A lumpenproletariátust, a régi társadalom legalsó rétegeinek ezt a passzív rothadási termékét, a proletárforradalom hellyel-közzel belesodorja a mozgalomba, de egész élethelyzete következtében inkább hajlandó arra, hogy a reakciós üzelmek zsoldjába szegődjék.

A proletariátus életfeltételeiben már megsemmisültek a régi társadalom életfeltételei. A proletárnak nincsen tulajdona; feleségéhez és gyermekeihez való viszonya teljesen elüt a polgári családi viszonytól; a modern ipari munka, a tőke modern igája, amely egyforma Angliában és Franciaországban, Amerikában és Németországban leráncolt róla minden nemzeti jelleget. A törvény, az erkölcs, a vallás az ő szemében csupa polgári előítélet, ami mögött megannyi polgári érdek rejtőzik.

Minden eddigi osztály, amely az uralmat meghódította, a már elért helyzetét úgy igyekezett biztosítani, hogy az egész társadalmat alávetette megélhetése feltételeinek. A proletárok csak úgy hódítják meg a társadal-

mi termelőerőket, ha megszüntetik a maguk eddigi elsajátítási módját és ezzel együtt az elsajátítás egész eddigi módját. A proletároknak sajátjukból nincs mit biztosítaniok; ellenkezőleg, minden eddigi magánbiztonságot és magánbiztosítékot le kell rombolniok.

Minden eddigi mozgalom kisebbségek mozgalma vagy a kisebbségek érdekeiért folyó mozgalom volt. A proletármozgalom a rengeteg többség önálló mozgalma a rengeteg többség érdekében. A proletariátus, a mai társadalom legalsóbb rétege, nem emelkedhetik fel, nem egyenesedhetik ki anélkül, hogy levegőbe ne röpítse a rétegeknek azt az egész felépítményét, amely a hivatalos társadalmat alkotja.

Ha nem is tartalmilag, de formailag a proletariátus harca a burzsoázia ellen eleinte nemzeti. Minden egyes ország proletariátusának természetesen mindenekelőtt a saját burzsoáziájával kell leszámolnia.

Amikor megrajzoltuk a proletariátus fejlődésének legáltalánosabb fokozatait, nyomon követtük a fennálló társadalom körében dúló többé-kevésbé burkolt polgárháborút addig a pontig, ahol nyílt forradalomban tör ki és a proletariátus a burzsoázia erőszakos megbuktatásával uralmát megalapítja.

Amint láttuk, minden eddigi társadalom az elnyomó és elnyomott osztályok ellentétén nyugodott. Hogy azonban valamely osztályt el lehessen nyomni, olyan feltételeket kell biztosítani számára, amelyekkel legalább szolgai létét tengetheti. A jobbágy a jobbágyság idején a kommuna tagjává küzdhette fel magát, éppúgy, mint a kispolgár a hűbéri abszolutizmus járma alatt burzsoává. Ezzel szemben a modern munkás, ahelyett, hogy az ipar haladásával emelkednék, mind mélyebbre süllyed saját osztályának feltételei alá. A munkás pauperré válik és a pauperizmus még gyorsabban fejlődik, mint a népesség és a gazdagság. Ebből világosan kitűnik, hogy a burzsoázia képtelen arra, hogy továbbra is ő maradjon a társadalom uralkodó osztálya és szabályozó törvényként ráerőszakolja a társadalomra osztályának életfeltételeit. Képtelen az uralkodásra, mert már arra is képtelen, hogy rabszolgájának létét akár csak rabszolgaságának keretében is biztosítsa, mert kénytelen olyan helyzetbe süllyeszteni, ahol neki kell rabszolgáját eltartania, ahelyett, hogy az tartaná el őt. A társadalom nem élhet már alatta, azaz a burzsoázia élete már nem fér össze a társadalommal.

A burzsoá osztály létének és uralmának lényeges feltétele a gazdagság felhalmozódása magánosok kezében, a tőke képződése és szaporodása; a tőke feltétele a bérmunka. A bérmunka kizárólag a munkások egymás közt való versenyén nyugszik. Az ipar haladása, amelynek a burzsoázia akarat és ellenállás nélküli hordozója, a munkásoknak a versenyből eredő elszigetelődése helyére társulásukból eredő forradalmi egyesülésüket állítja. A nagyipar fejlődésével tehát elvész a burzsoázia lába alól maga a talaj, amelyen termel és a termékeket elsajátítja. Mindenekelőtt saját sírásóját termeli. Pusztulása és a proletariátus győzelme egyaránt kikerülhetetlen.

Milyen viszony van általában a kommunisták és a proletárok között?

A kommunisták nem alkotnak külön pártot más munkáspártokkal szemben.

Nincsenek az egész proletariátus érdekeitől elütő érdekeik.

Nem állítanak fel külön elveket, hogy ezek kaptájára húzzák a proletármozgalmat.

A kommunisták a többi proletárpárttól csak abban különböznek, hogy egyrészt a proletárok különböző nemzeti harcaiban az egész proletariátus közös, a nemzetiségtől független érdekeit hangsúlyozzák és érvényesítik, másrészt abban, hogy a proletariátus és burzsoázia között folyó harc fejlődésének különböző fokozatai során mindig az összmozgalom érdekeit képviselik.

A kommunisták tehát a gyakorlatban minden ország munkáspártjainak leghatározottabb, szüntelen továbbhaladásra ösztökélő részét alkotják; az elmélet terén a proletariátus többi tömegeivel szemben az az előnyük, hogy tisztában vannak a proletármozgalom feltételeivel, menetével és általános eredményeivel.

A kommunisták legközelebbi célja ugyanaz, mint valamennyi többi proletárpárté: a proletariátus osztállyá alakítása, a burzsoá uralom megdöntése, a politikai hatalom meghódítása a proletariátus által.

A kommunisták elméleti tételei korántsem nyugszanak olyan eszméken vagy elveken, amelyeket ez vagy az a világboldogító talált ki vagy fedezett fel.

E tételek csupán a meglevő osztályharcnak, a szemünk láttára lejátszódó történelmi mozgalom tényleges viszonyainak általános kifejezései. Az eddigi tulajdonviszonyok megszüntetése nem sajátosan jellegzetes vonása a kommunizmusnak.

Minden tulajdonviszony állandó történeti változásnak, állandó történeti átalakulásnak volt alávetve.

A francia forradalom például megszüntette a hűbéri tulajdont, a polgári tulajdon javára.

A kommunizmust nem az jellemzi, hogy általában meg akarja szüntetni a tulajdont, hanem az, hogy a polgári tulajdont akarja megszüntetni.

De a modern polgári magántulajdon az utolsó és legtökéletesebb formája a termékek oly előállításának és elsajátításának, amely osztályellentéteken alapul, azon, hogy az egyik ember a másikat kizsákmányolja.

Ebben az értelemben a kommunisták elméletüket ebben az egy kifejezésben foglalhatják össze: a magántulajdon megszüntetése.

Nekünk, kommunistáknak, szemünkre vetették, hogy el akarjuk törölni a személyesen szerzett, önnönmunkával keresett tulajdont; azt a tulajdont, amely minden személyes szabadságnak, tevékenységnek és önállóságnak alapja.

Munkával keresett, szerzett, megszolgált tulajdon! A kispolgári, kisparaszt tulajdonról beszéltek-e, amely a polgári tulajdont megelőzte? Ezt a tulajdont nem kell eltörölnünk, az ipar fejlődése eltörölte és napról napra eltörli.

Vagy a modern polgári magántulajdonról beszéltek?

De szerez-e a bérmunka, ad-e a proletár munkája a munkásnak tulaj-

dont? Semmi esetre. A bérmunka a tőkét teremti meg, vagyis azt a tulajdont, amely a bérmunkát kizsákmányolja, amely csak azzal a feltétellel szaporodhatik, hogy új bérmunkát teremt, hogy azt újból kizsákmányolja. A tulajdon mai alakjában a tőke és bérmunka ellentéte között mozog. Vegyük szemügyre ennek az ellentétnek mindkét oldalát.

Kapitalistának lenni nemcsak egyéni, hanem társadalmi helyzetet is jelent a termelésben. A tőke közös termék és csupán a társadalom sok tagjának, sőt, végeredményben, minden tagjának együttes tevékenységével hozható mozgásba.

A tőke tehát nem egyéni, hanem társadalmi hatalom.

Ha tehát a tőkét közös, a társadalom minden tagját megillető tulajdonná változtatjuk át, akkor nem egyéni tulajdon változik át társadalmivá. Csupán a tulajdon társadalmi jellege változik meg. A tulajdon elveszti osztályjellegét.

Térjünk át a bérmunkára.

A bérmunka átlagos ára a munkabér minimuma, azaz azoknak a létfenntartási eszközöknek összege, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a munkást mint munkást, életben tartsák. Abból tehát, amit a bérmunkás tevékenységével elsajátít, pusztán arra telik, hogy csupasz életét megújítsa. Mi a közvetlen élet megújítására szolgáló munkatermékek e személyes elsajátítását semmi esetre sem akarjuk eltörölni, ez az elsajátítás nem juttat olyan tiszta jövedelmet, ami hatalmat adhatna idegen munka fölött. Mi csak ennek az elsajátításnak hitvány jellegét akarjuk eltörölni, amikor a munkás csak a tőke gyarapításáért él, csak addig él, ameddig az uralkodó osztály érdeke megkívánja.

A polgári társadalomban az eleven munka csak eszköz a felhalmozott munka gyarapítására. A kommunista társadalomban a felhalmozott munka csak eszköz a munkások életfolyamatának kitágítására, gazdagítására, fejlesztésére.

A polgári társadalomban tehát a múlt uralkodik a jelenen, a kommunista társadalomban a jelen a múlton. A polgári társadalomban a tőke önálló és személyes, a munkálkodó egyén ellenben önállótlan és személytelen.

És ennek az állapotnak az eltörlését nevezi a burzsoázia az egyéniség és a szabadság eltörlésének! Joggal! Valóban a burzsoá egyéniség, a burzsoá önállóság és a burzsoá szabadság eltörléséről van szó.

Szabadságon a mai polgári termelőrendben a szabadkereskedelmet, a szabad adásvételt értik.

De ha elpusztul az üzérkedés, akkor vele pusztul a szabad üzérkedés is. A szabad üzérkedésről szóló szólamoknak éppúgy, mint burzsoáziának többi szabadságszavalatának is, csak a kötött üzérkedéssel, a középkor szolgaságba vert polgáraival szemben van értelmük, de nincs értelmük az üzérkedésnek, a polgári termelőviszonyoknak és magának a burzsoáziának kommunista megszüntetésével szemben.

Rémüldöztök, hogy mi a magántulajdont meg akarjuk szüntetni. De mai társadalmatokban a társadalom tagjainak kilenctized részére nézve megszűnt a magántulajdon és a ti tulajdonotok éppen annak révén van, hogy a társadalom kilenctized részére nézve nincsen. Azt vetitek tehát szemünkre, hogy olyan tulajdont akarunk megszüntetni, amelynek szükséges feltétele a társadalom óriási többségének a tulajdontalansága.

Szóval azt vetitek szemünkre, hogy mi a tulajdonotokat akarjuk megszüntetni. Valóban, ezt akarjuk.

Attól a pillanattól, hogy a munka nem változhatik át tőkévé, pénzzé, földjáradékká, szóval monopolizálható társadalmi hatalommá, azaz attól a pillanattól, hogy a személyes tulajdon nem válhatik többé polgári tulajdonná, attól a pillanattól ti kijelentitek, hogy az egyén megszűnt.

Beismeritek tehát, hogy akit ti egyénnek tartotok, az nem más, mint a burzsoá, a polgári tulajdonos. És ezt az egyént csakugyan meg kell szüntetni.

A kommunizmus senkit sem foszt meg attól a hatalomtól, hogy társadalmi termékeket sajátítson el, csupán attól foszt meg, hogy ezzel az elsajátítással idegen munkát igázhasson le.

Akadt olyan ellenvetés, hogy a magántulajdon eltörlése megszüntet minden tevékenységet és általános lustaság kap lábra.

Eszerint a polgári társadalomnak rég tönkre kellett volna mennie lustaság miatt; mert azok, akik dolgoznak benne, nem szereznek, és azok, akik szereznek benne, nem dolgoznak. Az egész aggodalom arra a tautológiára lyukad ki, hogy mihelyt nincs tőke, nincs többé bérmunka.

Az anyagi termékek kommunista elsajátítási és termelőmódja ellen intézett összes ellenvetéseket kiterjesztették a szellemi termékek elsajátítására és termelésére is. Ahogy a burzsoá számára az osztálytulajdon megszűnése magának a termelésnek megszűnése, úgy az osztálymüveltség megszűnése az ő szemében azonos általában a műveltség megszűnésével.

A műveltség, melynek vesztét siratja, az óriási többségnek géppé formálását jelenti.

De ne vitatkozzatok velünk azon az alapon, hogy a polgári tulajdon eltörlését a szabadság, műveltség, jog stb. polgári fogalmain méritek. Eszméitek maguk is a polgári termelési és tulajdonviszonyok termékei, amiként jogotok csupán osztályotok törvényre emelt akarata, olyan akarat, amelynek tartalmát osztályotok anyagi életfeltételei adják.

Azt az érdek sugallta felfogást, amellyel ti termelési és tulajdonviszonyaitokat történeti, a termelés folyamán változó viszonyokból örök természeti és észtörvényekké változtatjátok, osztjátok minden levitézlett uralkodó osztállyal. Amit megértetek, ha az ókori tulajdonról van szó, amit érthetőnek találtok, ha a hűbéri tulajdonról van szó, azt már nem szabad megértenetek a polgári tulajdonnál.

A család megszüntetése! Még a legradikálisabbak is megbotránkoznak a kommunisták e gyalázatos szándékán.

Mi a mai, polgári család alapja? A tőke, a magánkereset. Teljesen kifejlődve csak a burzsoázia számára van meg; de kiegészítői: a proletár kikényszerített családtalansága és nyilvános prostitúció.

A burzsoá családja természetesen elpusztul e kiegészítő rész pusztulásával és mindkettő eltűnik a tőke eltűnésével.

Szemünkre vetitek, hogy mi meg akarjuk szüntetni azt, hogy a szülők kizsákmányolják gyermekeiket? Ezt a bűntényt beismerjük.

De, mondjátok ti, mi szétszaggatjuk a legmeghittebb kapcsolatokat, amikor az otthoni nevelés helyébe a társadalmit léptetjük.

Vajon a ti nevelésteket nem a társadalom szabja-e meg? Nem szabják-e meg azok a társadalmi viszonyok, amelyek közt a nevelés végbemegy, a társadalomnak az iskola révén történő közvetlen vagy közvetett beavatko-

zása stb.? A kommunisták nem találták ki a társadalom hatását a nevelésre; csupán jellegét változtatják meg, kiragadják a nevelést az uralkodó osztály befolyása alól.

A családot és nevelést, a szülők és gyermekek között levő meghitt viszonyt hangoztató polgári szóbeszéd annál utálatosabb, mennél inkább széttépi a nagyipar a proletárok minden családi kötelékét, mennél inkább válnak a gyermekek közönséges árucikké és munkaeszközzé.

De ti, kommunisták, a nőközösséget akarjátok megvalósítani, kiáltja felénk karban az egész burzsoázia.

A burzsoá puszta termelőeszköznek tekinti feleségét. Hallja, hogy a termelőeszközök közös kiaknázását követelik és persze, hogy nem tud egyebet gondolni, minthogy ez a közösség majd a nőkre is kiterjed.

Nem sejti, hogy éppen arról van szó, hogy megszüntessük a nőnek azt a helyzetét, melyben puszta termelőeszközül szolgál.

Egyébként semmi sem nevetségesebb, mint burzsoáink erkölcsi felháborodása a kommunisták állítólagos hivatalos nőközösségén. A kommunistáknak nem kell a nőközösséget bevezetniök, mert ez majdnem mindenkor megvolt.

Burzsoáink nem elégednek meg azzal, hogy proletárjaik feleségei és leányai rendelkezésükre állanak, a hivatalos prostitúcióról nem is beszélve, fő gyönyörűségük, hogy egymás feleségét kölcsönösen elcsábítják.

A polgári házasság a valóságban a férjes nők közössége. Legfeljebb azt lehetne a kommunistáknak szemükre lobbantani, hogy a képmutatóan eldugott nőközösséget hivatalos, őszinte nőközösséggel akarják helyettesíteni. Egyébként magától értetődik, hogy a mai termelési viszonyok megszűnésével a belőlük fakadó nőközösség (értsd a hivatalos és nemhivatalos prostitúció) is meg fog szűnni.

Továbbá szemükre vetették a kommunistáknak, hogy el akarják törölni a hazát, a nemzetiséget.

A munkásoknak nincs hazájuk. Nem lehet tőlük elvenni azt, amijük nincs. Minthogy a proletariátusnak elsősorban a politikai hatalmat kell meghódítania, önmagát nemzeti osztállyá kell emelnie, önmagát nemzetté kell szerveznie, ezért maga is nemzeti még, bár semmi esetre sem burzsoá értelemben.

A népek nemzeti elzárkózottsága és ellentéte mindinkább eltűnik már a burzsoázia fejlődésével, a kereskedelmi szabadsággal, a világpiaccal, az ipari termelés és az ennek megfelelő életviszonyok egyformaságával.

A proletariátus uralma még jobban eltünteti majd őket. Közös cselekvés — legalábbis a civilizált országoké — a proletariátus felszabadulásának egyik első feltétele.

Amily mértékben megszűnik az egyik egyén kizsákmányolása a másik által, oly mértékben szűnik meg az egyik nemzet kizsákmányolása a másik által.

Ha az osztályok ellentéte a nemzeteken belül eltűnt, vele tűnik a nemzetek ellenségeskedése is egymás ellen.

Azokat a vádakat, amelyeket a kommunizmusra általában vallási, filozófiai és ideológiai szempontból szórnak, nem érdemes részletesen tárgyalni.

Kell-e mélységes belátás ahhoz, hogy megértsük, hogy az emberek élet-

viszonyaival, társadalmi vonatkozásaival, társadalmi létével együtt képzeteik, szemléletük és fogalmaik, szóval öntudatuk is megváltozik?

Mi egyebet bizonyít az eszmék története, mint azt, hogy az anyagi termeléssel a szellemi is átalakul? Valamely kor uralkodó eszméi mindenkor csak az uralkodó osztály eszméi voltak.

Beszélnek eszmékről, melyek egy egész társadalmat forradalmasítanak. Ezzel csak azt a tényt mondják ki, hogy a régi társadalom kebelében egy újnak az elemei alakultak ki, hogy a régi életviszonyok felbomlásával karöltve jár a régi eszmék felbomlása.

Amikor az ókori világ pusztulóban volt, a régi vallásokon győzedelmeskedett a keresztény vallás. Amikor a keresztény eszméken a XVIII. században diadalmaskodtak a felvilágosodás eszméi, a hűbéri társadalom haláltusáját vívta az akkor forradalmi burzsoáziával. A lelkiismeret- és vallásszabadság eszméi csak a szabad verseny uralmát fejezték ki a lelkiismeret terén.

„Ámde — mondják majd — a vallási, erkölcsi, filozófiai, politikai, jogi stb. eszmék a történelmi fejlődés folyamán módosultak ugyan, de a vallás, az erkölcs, a filozófia, a politika, a jog mindenkor fennmaradtak a változások közepett.

Azonkívül vannak örök igazságok, mint szabadság, igazság stb., amelyek minden társadalmi állapot közös sajátságai. A kommunizmus azonban eltörli az örök igazságokat, eltörli a vallást, az erkölcsöt, ahelyett, hogy újjáalakítaná őket, ellentétben van tehát minden eddigi történelmi fejlődéssel."

Mivé törpül ez a vád? Minden eddigi társadalom története osztályellentétekben mozgott, amelyek különböző korszakok szerint különböző alakban jelentkeztek.

De bárminő alakban jelentkeztek is ezek az osztályellentétek, valamennyi elmúlt század közös ténye az, hogy a társadalom egyik része kizsákmányolta a másikat. Nincs hát mit csodálkozni azon, hogy az elmúlt századok társadalmi tudata, bármily változatos és különféle is, bizonyos közös formákban mozog, olyan tudatformákban, amelyek csak az osztályellentétek teljes eltűnésével fognak egészen elenyészni.

A kommunista forradalom a leggyökeresebb szakítás a hagyományos tulajdonviszonyokkal, nem csoda, hogy fejlődésének menetében a leggyökeresebben szakít a hagyományos eszmékkel.

De ne foglalkozzunk tovább a burzsoáziának a kommunizmus ellen tett ellenvetéseivel.

Előbb már láttuk, hogy a munkásforradalom első lépése az, hogy a proletariátust uralkodó osztállyá emeli, a demokráciát kivívja.

A proletariátus arra használja majd fel politikai uralmát, hogy a burzsoáziát fokról fokra megfossza összes tőkéitől, hogy minden termelőeszközt az állam kezében, azaz az uralkodó osztállyá szervezett proletariátus kezében összpontosítson és a termelőerők tömegét a lehető leggyorsabban szaporítsa.

Ez természetesen egyelőre úgy történhetik csak meg, hogy a proletariátus zsarnokian beleavatkozik a tulajdonjogokba és a polgári termelési viszonyokba, tehát olyan rendszabályok útján, amelyek gazdasági szempontból tökéletleneknek és tarthatatlanoknak látszanak, amelyek azonban

a mozgalom folyamán önmagukat túlszárnyalják és az egész termelési mód átalakításának eszközeként elkerülhetetlenek.

Ezek a rendszabályok természetesen országonként különbözők lesznek.

De a legelőrehaladottabb országokban nagyjában a következők alkalmazhatók:

1. A földbirtok kisajátítása és a földjáradéknak állami kiadásokra való fordítása.
2. Erősen fokozatos adó.
3. Az örökösödési jog eltörlése.
4. minden emigráns és lázadó tulajdonának elkobzása.
5. A hitel állami kézben való központosítása állami tőkével és kizárólagos monopóliummal rendelkező nemzeti bank útján.
6. A közlekedésügy központosítása az állam kezében.
7. Az állami gyárak, termelőeszközök szaporítása, a föld közös terv szerint való művelésbe vétele és javítása.
8. Egyenlő munkakényszer mindenki részére, ipari sereg szervezése, különösen a mezőgazdaság számára.
9. A mezőgazdasági és ipari üzem egyesítése, rendszabályok a város és falu között levő ellentét fokozatos megszüntetésére.
10. Minden gyermek nyilvános és ingyenes nevelése. A gyermekek gyári munkájának mai alakjában eltörlése. A nevelés egyesítése az anyagi termeléssel stb.

Ha majd a fejlődés folyamán az osztályellentétek eltűntek és a termelés a szövetkezett egyének kezében összpontosult, akkor a közhatalom elveszti politikai jellegét. A politikai hatalom, való értelmében, valamely osztálynak egy másik osztály elnyomására szolgáló szervezett hatalma. Hogyha a proletariátus a burzsoá osztály ellen irányuló küzdelmében szükségszerűen osztállyá egyesül, forradalom útján uralkodó osztállyá emelkedik, és mint uralkodó osztály, a régi termelési viszonyokat erőszakosan megszünteti, akkor a termelési viszonyokkal együtt megszünteti az osztályellentét létfeltételeit, általában az osztályokét és ezzel saját magának, mint osztálynak az uralmát is.

A régi, osztályokra és osztályellentétekre tagolt polgári társadalom helyébe olyan társulás lép, amelyben minden egyes ember szabad fejlődése az összesség szabad fejlődésének feltétele.

A kommunisták viszonya a különböző ellenzéki pártokhoz.

A II. fejezet után világos a kommunisták viszonya a már megalakult munkáspártokhoz, tehát a chartistákhoz Angliában és az agrár-reformerekhez Észak-Amerikában.

A kommunisták a munkásosztály közvetlen céljaiért és érdekeiért küzdenek, de a jelen mozgalomban egyben a mozgalom jövőjét képviselik. Franciaországban a kommunisták a konzervatív és radikális burzsoázia ellen a szocialista-demokrata párthoz csatlakoznak, nem mondva le arról a jogukról, hogy bírálva mérlegeljék a forradalmi hagyományokból sarjadzó szólamokat és illúziókat.

Svájcban a radikálisokat támogatják, azonban nem tévesztik szem elől, hogy ez a párt ellentétes elemekből verődött össze, egyrészt francia értelemben vett demokrata szocialistákból, másrészt radikális burzsoákból.

A lengyeleknél a kommunisták azt a pártot támogatják, amelyik az agrárforradalmat vallja a nemzeti felszabadulás feltételéül, ugyanazt a pártot, mely az 1846-i krakkói felkelést szervezte.

Németországban a kommunista párt, mihelyt a burzsoázia forradalmi módon lép fel, együtt küzd a burzsoáziával az abszolút királyság, a feudális földbirtok és a kispolgáriság ellen.

De nem mulasztja el egyetlen pillanatra sem, hogy a munkásságban a burzsoázia és a proletariátus közötti kibékíthetetlen ellentétről mennél világosabb tudatot fejlesszen ki, hogy így a német munkások azokat a társadalmi és politikai feltételeket, amiket a burzsoáziának uralmával meg kell teremtenie, azonnal mint megannyi fegyvert a burzsoáziának szegezhessék, hogy a németországi reakciós osztályok bukása után azonnal megindulhjon a harc maga a burzsoázia ellen.

Németországra irányítják a kommunisták legnagyobb figyelmüket, mert Németország polgári forradalom küszöbén áll és mert ezt a forradalmat általában az európai civilizáció fejlettebb feltételei között is sokkal fejlettebb proletariátussal hajtja végre, mint Anglia a XVII. és Franciaország a XVIII. században, a német polgári forradalom tehát csak közvetlen előjátéka lehet egy proletárforradalomnak.

Szóval: a kommunisták mindenütt támogatnak minden forradalmi mozgalmat, amely a fennálló társadalmi és politikai állapotok ellen irányul.

Mindezekben a mozgalmakban a kommunisták a mozgalom alapvető kérdéseként a tulajdon kérdését tartják a legfontosabbnak, bármily több vagy kevésbé fejlett formát öltött is az.

A kommunisták végül mindenütt az egész világ demokrata pártjainak kapcsolatán és megegyezésén munkálkodnak.

A kommunisták nem titkolják nézeteiket és szándékaikat. Nyíltan hirdetik, hogy céljaik csak az egész fennálló társadalmi rend erőszakos megdöntésével érhetők el. Reszkessenek az uralkodó osztályok egy kommunista forradalomtól. A proletárok e forradalomban csak láncaikat veszíthetik. Cserébe egy egész világot nyerhetnek.

(Marx—Engels: Válogatott művek I.)
(Megjelenési ideje: 1848. február)

A „KOMMUNISTÁK SZÖVETSÉGE" KÖZPONTI VEZETŐSÉGÉNEK ÜZENETE

A Központi Vezetőség a Szövetséghez

Testvérek! A Szövetség az 1848—49-es két forradalmi év alatt kétféleképpen megállta a helyét: először azáltal, hogy tagjai mindenütt energikusan belevetették magukat a mozgalomba, hogy a sajtóban, a barikádokon és csatatereken az egyetlen eltökélten forradalmi osztály, a proletariátus első soraiban állottak. Továbbá megállta helyét a Szövetség azáltal, hogy felfogása a mozgalomról, amint azt a kongresszus és a Központi Vezetőség 1847. évi körleveleiben és a „Kommunista kiáltványban" lerögzítette, az egyetlen helyes felfogásnak bizonyult, hogy az ezen okmányokban kifejezett várakozások maradéktalanul beteljesedtek, és hogy a mai társadalmi állapotok azon felfogása, melyet korábban a Szövetség csak titokban terjeszthetett, most közszájon forog és azt nyilvánosan, a piactereken hirdetik. Ugyanakkor a Szövetség korábbi szilárd szervezete jelentősen meglazult. A tagok nagy része, miután közvetlenül részt vett a forradalmi mozgalomban, úgy vélte, hogy a titkos társaságok kora lezárult és egyedül a nyilvános tevékenység kielégítő. Az egyes körök és helyi csoportok beletörődtek abba, hogy kapcsolataik a Központi Vezetőséggel ellanyhuljanak és lassanként elhaljanak. Míg tehát a demokrata párt, a kispolgárság pártja mindjobban megszerveződött Németországban, a munkáspárt elvesztette egyetlen szilárd támaszát, szervezetei legfeljebb egymástól elszigetelt helyeken, helyi célok szolgálatában működtek, és így az általános mozgalomban teljesen a kispolgári demokraták uralma és vezetése alá kerültek. Ennek az állapotnak véget kell vetni, helyre kell állítani a munkások önállóságát. A Központi Vezetőség megértette ennek szükségességét, és ezért már 1848—49 telén Németországba küldte egy megbízottját, Joseph Mollt, a Szövetség újjászervezésére. Moll küldetése azonban nem járt maradandó hatással, részint mert a német munkásoknak akkoriban még nem volt elég tapasztalatuk, részint mert a tavaly májusi felkelés a munkát félbeszakította. Moll maga fegyvert fogott, csatlakozott a badenpfalzi sereghez, és július 19-én a Murg-menti ütközetben elesett. A Szövetség egyik legrégibb, legtevékenyebb és legmegbízhatóbb tagját vesztette el benne, aki valamennyi kongresszuson és Központi Vezetőségben aktívan dolgozott és már korábban számos küldetést nagy eredménnyel teljesített. 1849 júliusában, a németországi és franciaországi forradalmi pártok leveretése után a Központi Vezetőség csaknem valamennyi tagja Londonban ismét összegyűlt, új forradalmár erőkkel egészült ki és újult hévvel fogott a Szövetség újjászervezéséhez.

Az újjászervezést csak egy kiküldött hajthatja végre, és a Központi Vezetőség igen fontosnak tartja, hogy a kiküldött éppen abban a pillanatban indul el, amikor új forradalom küszöbén állunk, amikor tehát a munkáspártnak, amennyire csak lehetséges, szervezettnek, egységesnek és önálló-

nak kell lennie, amikor nem szabad, hogy ismét, mint 1848-ban, a burzsoázia kihasználja és uszályába fogja.

Megmondottuk nektek, testvérek, már 1848-ban, hogy a német liberális burzsoázia nemsokára uralomra kerül, és újonnan megszerzett hatalmát azonnal a munkások ellen fogja fordítani. Láttátok, hogy ez be is teljesedett. Valóban, a burzsoák az 1848 márciusi megmozdulás után azonnal magukhoz ragadták az államhatalmat, és ezt a hatalmat arra használták fel, hogy a munkásokat, akik szovetségeseik voltak a harcban, nyomban visszavessék korábbi elnyomott állapotukba. Ha a burzsoázia nem is vihette ezt véghez anélkül, hogy ne szövetkezzék az általa márciusban eltávolított feudális abszolutista párttal, sőt anélkül, hogy végül ne engedje át ismét az uralmat ennek a feudális abszolutista pártnak, de olyan feltételeket biztosított magának, amelyek a kormány pénzügyi zavarai révén előbb-utóbb kezére játsszák az uralmat és összes érdekei biztonságban lennének, ha lehetséges volna, hogy a forradalmi mozgalom már most úgynevezett békés fejlődésbe menjen át. Uralma biztosítására a burzsoáziának még arra se lenne szüksége, hogy a nép elleni erőszakos rendszabályokkal magát meggyűlöltesse, hiszen mindezeket az erőszakos lépéseket már megtette a feudális ellenforradalom. A fejlődés azonban nem fog erre a békés útra térni. Ellenkezőleg, a forradalom, amelyet ez a fejlődés meggyorsít, küszöbön áll, akár a francia proletariátus önálló felkelése fogja kirobbantani, akár a Szent Szövetség inváziója a forradalmi Bábel ellen.

Azt a szerepet pedig, amelyet 1848-ban a német liberális burzsoák játszottak a néppel szemben, az árulásnak ezt a szerepét a küszöbönálló forradalomban a demokratikus kispolgárok fogják átvenni, akik most ugyanolyan helyet töltenek be az ellenzék táborában, mint 1848 előtt a liberális burzsoák. Ez a párt, a demokrata párt, amely a munkásokra sokkal veszélyesebb, mint korábban a liberálisok, háromféle elemből tevődik össze.

I. A nagyburzsoázia leghaladottabb rétegeiből, amelyek a feudalizmus és abszolutizmus azonnali megdöntését tűzték ki célul. Ezt a csoportot az egykori berlini kiegyezők, az adómegtagadók képviselik.

II. Az alkotmányos-demokrata kispolgárokból, akiknek fő célja a mozgalom eddigi menete során egy többé-kevésbé demokratikus szövetségi állam felállítása volt, amint erre képviselőik, a frankfurti gyűlés balszárnya, később a stuttgarti parlament s ők maguk a birodalmi alkotmányért folytatott küzdelemben törekedtek.

III. A republikánus kispolgárokból, akiknek eszménye a német föderatív köztársaság, Svájc mintájára, s akik most vörösöknek és szociáldemokratáknak nevezik magukat, mert azt a jámbor óhajt táplálják, hogy megszüntessék a nagytőke nyomását a kistőkére, a nagyburzsoá nyomását a kispolgárra. E csoport képviselői voltak a demokrata kongresszusok és bizottságok tagjai, a demokrata egyletek vezetői, a demokratikus újságok szerkesztői.

Mindezek a csoportok most, vereségük után, republikánusoknak vagy vörösöknek nevezik magukat, teljesen úgy, ahogyan most Franciaországban a republikánus kispolgárok szocialistáknak nevezik magukat. Ott, ahol — min Württembergben, Bajorországban stb. — még alkalmuk nyílik arra, hogy céljaikért alkotmányos úton síkraszálljanak, ezt az alkalmat arra használják fel, hogy megtartsák régi frázisaikat és tettekkel bi-

zonyítsák be, hogy semmit sem változtak. Egyébként magától értetődő, hogy e párt megváltozott neve magatartásukon a munkások felé mitsem változtat, csupán azt bizonyítja, hogy ez a párt most kénytelen az abszolutizmussal szövetkezett burzsoázia ellen fordulni és a proletariátusra támaszkodni.

A kispolgári-demokrata párt Németországban igen hatalmas. Nemcsak a városok polgári lakosságának nagy többségét foglalja magában, a kisvállalkozó iparosokat, kereskedőket és a kézműves-mestereket; őt követi a parasztság és a mezőgazdasági proletariátus is, amíg még nem talált támaszt a városok önálló proletariátusában.

A forradalmi munkáspárt viszonya a kispolgári demokratákhoz a következő: együtt halad velük az ellen a csoport ellen, amelyet azok meg akarnak dönteni; ellenük lép fel mindenben, amivel önmagukat saját céljaik érdekében akarják megszilárdítani.

A demokratikus kispolgárok, minthogy távol áll tőlük az a szándék, hogy a forradalmi proletariátus érdekében átalakítsák az egész társadalmat, a társadalmi viszonyoknak olyan megváltoztatására törekednek, amely a fennálló társadalmat nekik lehetőleg elviselhetővé és kényelmessé tenné. Ezért mindenekelőtt az állami kiadások csökkentését kívánják a bürokrácia korlátozása útján, valamint azt, hogy az adók nehezét a nagybirtokosokra és burzsoákra hárítsák át. Továbbá azt kívánják, hogy szüntessék meg a nagytőke nyomását a kistőkére állami hitelintézetek felállításával, és hozzanak törvényeket az uzsora ellen, ami által nekik és a parasztoknak lehetővé válik, hogy a tőkések helyett az államtól kapjanak előleget kedvező feltételekkel; kívánják továbbá a polgári tulajdonviszonyok érvényesítését a vidéken, a feudalizmus teljes eltörlésével. Hogy mindezt elérjék, demokratikus — akár alkotmányos, akár köztársasági — államszervezetre van szükségük, amely a többséget nekik és szövetségeseiknek, a parasztoknak juttatja, és demokratikus községi szervezetre, amely az ő kezükbe adja a községi tulajdon feletti közvetlen ellenőrzést és egy sereg funkciót, amelyet most a bürokraták gyakorolnak.

Továbbá útját kell állni a tőke uralmának és gyors szaporodásának részben az örökösödési jog korlátozásával, részben lehetőleg mennél több munkának az államra való átruházásával. Ami a munkásokat illeti, mindenekelőtt az bizonyos, hogy bérmunkásoknak kell maradniok, mint azelőtt, a demokratikus kispolgárok csupán jobb bért és biztosított megélhetést kívánnak a munkásoknak és azt remélik, hogy ez részben állami foglalkoztatással és jótékonysági intézkedésekkel elérhető, szóval abban reménykednek,, hogy a munkásokat többé-kevésbé palástolt alamizsnákkal megvesztegetik és helyzetüknek pillanatnyilag elviselhetővé tételével forradalmi erejüket megtörik. A kispolgári demokrácia itt összefoglalt követeléseit ennek az irányzatnak nem minden csoportja képviseli, így együtt és a maguk összességében igen kevés hivük előtt lebegnek e követelések határozott célként. Mennél tovább haladnak egyes embereik vagy csoportjaik, annál többet fognak e követelések közül magukévá tenni és azok a kevesek, akik a fent kifejtettekben saját programjukat látják, bizonyára úgy gondolják, hogy ezzel azután el is mentek a legvégsőig, ami a forradalomtól csak várható. A proletariátus pártját azonban ezek a követelések korántsem elégíthetik ki. Míg a demokrata kispolgárok a forradalmat lehetőleg gyorsan és legfeljebb a fenti kívánságok teljesítésével

akarják befejezni, a mi érdekünk és a mi feladatunk a forradalmat permanenssé tenni, mindaddig, míg valamennyi többé-kevésbé birtokos osztály ki nincs szorítva a hatalomból, míg a proletariátus meg nem hódítja az államhatalmat és a proletárok egyesülése nemcsak egy országban, hanem a világ valamennyi uralkodó országában oly előrehaladott nem lesz, hogy a proletárok egymás közti versengése ezekben az országokban megszűnik, és hogy legalább a legdöntőbb termelőerők a proletárok kezében összpontosulnak. A mi számunkra nem lehet szó a magántulajdon megváltoztatásáról, hanem csak eltörléséről, nem lehet szó az osztályellentétek elkenéséről, hanem az osztályok megszüntetéséről, nem lehet szó a jelenlegi társadalom megvitatásáról, hanem egy új társadalom alapításáról. Nem kétséges, hogy a kispolgári demokrácia a forradalom további fejlődése során pillanatnyilag túlnyomó befolyáshoz jut majd Németországban. A kérdés tehát az, mi legyen a proletariátus és különösen a Szövetség állásfoglalása a kispolgári demokráciával szemben:

1. Amíg tovább fennállnak a jelenlegi viszonyok, amelyek között a kispolgári demokratákat szintén elnyomják?
2. A legközelebbi forradalmi harcban, amely nekik juttatja a túlsúlyt?
3. E harc után, abban az időben, amikor túlsúlyban vannak a megdöntött osztályok és a proletariátus felett?

1. A jelen pillanatban, amikor a demokratikus kispolgárok mindenütt el vannak nyomva, az általános megegyezés és megbékülés szellemében prédikálnak a proletariátusnak, kezüket nyújtják neki és egy nagy ellenzéki párt létesítésére törekednek, amely a demokrata tábor valamennyi árnyalatát tömörítené, azaz arra törekednek, hogy a munkásokat beleelegyítsék egy olyan párt szervezetébe, amelyben túltengenek a demokratikus kispolgárok külön érdekeit palástoló általános szociáldemokrata frázisok, s amelyben a proletariátus határozott követeléseivel az édes békesség kedvéért nem lenne szabad előhozakodni. Egy ilyen egyesülés csak az ő előnyükre és teljesen a proletariátus hátrányára ütne ki. A proletariátus elvesztené egész, fáradságosan megszerzett önálló helyzetét és ismét a hivatalos polgári demokrácia függelékévé süllyedne. Ezt az egyesülést tehát a leghatározottabban vissza kell utasítani. Ahelyett, hogy újra a polgári demokraták üdvrivalgó kórusává alacsonyodnánk, a munkásoknak, mindenekelőtt a Szövetségnek, arra kell törekedniök, hogy a hivatalos demokraták mellett megteremtsék a munkáspárt önálló titkos és nyílt szervezetét és minden helyi csoportot munkásegyletek középpontjává és magjává tegyenek, amelyekben — polgári befolyásoktól függetlenül — a proletariátus helyzetét és érdekeit vitatják meg. Hogy a polgári demokraták mennyire nem gondolnak komolyan olyan szövetségre, amelyben a proletárok egyenlő hatalommal és egyenlő jogokkal állnak oldalukon, mutatják például a boroszlói demokraták, akik lapjukban, a „Neue Oderzeitung"-ban az általuk szocialistáknak bélyegzett önállóan szervezett munkásokat a legdühödtebben üldözik. Egy közös ellenség elleni harc esetére nincs szükség külön megegyezésre. Mihelyt közvetlen harcra kerül a sor ilyen ellenség ellen, a két párt érdekei pillanatnyilag egybevágnak és mint eddig, a jövőben is magától jön létre a csupán e pillanatra szánt szövetség. Magától értetődik, hogy az elkövetkezendő véres összetűzéseknél, mint valamennyi eddiginél, a győzelmet főleg a munkásoknak kell bátor-

ságukkal, elszántságukkal és önfeláldozásukkal kiharcolniuk. Mint eddig, ebben a harcban is a kispolgárok zöme, amíg csak lehet, habozó, határozatlan és tétlen magatartást fog tanúsítani, hogy azután mihelyt a győzelem eldőlt, azt a maga számára kisajátítsa, a munkásokat nyugalomra és munkájukhoz való visszatérésre szólítsa fel, elejét vegye úgynevezett kilengéseknek és a proletariátust kizárja a győzelem élvezetéből.

A munkásoknak nincs hatalmában, hogy a kispolgári demokratákat ebben megakadályozzák, de hatalmukban van, hogy megnehezítsék felülkerekedésüket a felfegyverzett proletariátussal szemben és nekik olyan feltételeket szabjanak, hogy a polgári demokraták uralma már eleve magában hordja a bukás csíráját, és hogy jelentősen megkönnyítse ennek az uralomnak későbbi kiküszöbölését a proletariátus uralma által. A munkásoknak az összeütközés alatt és közvetlenül a harc után mindenekelőtt, amennyire csak lehetséges, ellensúlyozniok kell a polgári leszerelő szándékokat és kényszeríteniök kell a demokratákat most hangoztatott terrorista frázisaik végrehajtására. A munkásoknak azon kell igyekezniök, hogy a közvetlen forradalmi felbuzdulást ne hagyják ismét mindjárt a győzelem után elnyomni. Ellenkezőleg, amíg csak lehet, elevenen kell tartani ezt a felbuzdulást. Nemcsak, hogy ne akadályozzák meg az úgynevezett kilengéseket, a nép bosszújának kitöltését gyűlölt egyéneken vagy olyan középületeken, amelyekhez csak gyűlöletes emlékek fűzik, ne csak tűrjék ezeket az eseteket, hanem ragadják magukhoz ezek vezetését. A harc alatt és után a munkások a polgári demokraták követelései mellett minden alkalommal állítsák fel saját követeléseiket. Mihelyt a demokratikus polgárok arra készülnek, hogy magukhoz ragadják a kormányt, biztosítékokat kell követelni a munkások számára. Ezeket a biztosítékokat a munkásoknak szükség esetén kényszerrel kell megszerezniök és általában gondoskodniok kell arról, hogy a kormány új urai minden valamennyire is lehetséges engedményre és ígéretre elkötelezzék magukat — ez a legbiztosabb eszköz arra, hogy lejárassák őket. Általában minden módon, a körülmények nyugodt és hidegvérű szemléletével, és az új kormány iránti leplezetlen bizalmatlansággal, amennyire csak lehet, fékezniök kell azt a győzelmi mámort és az új helyzet iránti lelkesedést, amely minden győzelmes utcai harc után bekövetkezik. Az új hivatalos kormányok mellett egyúttal saját forradalmi munkáskormányokat kell felállítaniok, akár községi elöljáróságok, községtanácsok alakjában, akár munkásklubok vagy munkásbizottságok útján, úgyhogy a polgári demokrata kormányok ne csak a munkások támogatását veszítsék el azonnal, hanem már eleve érezzék, hogy olyan hatóságok figyelik és fenyegetik őket, amelyek mögött ott áll a munkások egész tömege. Szóval: a győzelem első pillanatától kezdve a bizalmatlanságnak többé nem a legyőzött reakciós párt felé kell irányulnia, hanem az eddigi szövetségesek ellen, az ellen a párt ellen, amely a közös győzelmet egymaga akarja kiaknázni.

2. Ahhoz azonban, hogy ezzel a párttal szemben, melynek árulása a munkások ellen a győzelem első órájában kezdetét veszi, erélyesen és fenyegetően szembeszállhassanak, a munkásoknak felfegyverzetteknek és szervezetteknek kell lenniök. Azonnal végre kell hajtani az egész proletariátus felfegyverzését puskákkal, muskétákkal, ágyúkkal, lőszerrel, szembe kell szállni a régi, a munkások ellen irányuló polgárőrség felélesztésével. Ahol azonban ez utóbbit nem tudják megakadályozni, a munká-

soknak meg kell kísérelniök, hogy önállóan, mint proletárgárda szervezkedjenek, maguk választotta parancsnokokkal és saját, maguk választotta vezérkarral és hogy ne az államhatalom, hanem a munkások által felállított forradalmi községtanácsok parancsnoksága alá helyezzék magukat. Ahol munkásokat az állam számlájára foglalkoztatnak, meg kell vásárolni felfegyverzésüket és megszervezésüket külön csapattestben, maguk választotta parancsnokokkal, vagy a proletárgárda részeként. A fegyvereket és a lőszert semmi áron sem szabad a kezükből kiadni, minden lefegyverzési kísérletet szükség esetén erőszakkal kell meghiúsítani. A munkásokra gyakorolt polgári demokrata befolyás megsemmisítése, a munkások azonnali önálló, fegyveres szervezete és a polgári demokraták pillanatnyilag elkerülhetetlen uralmát lehetőleg megnehezítő és lejáratő feltételek megteremtése — ezek azok a fő pontok, amelyeket a proletariátusnak és vele a Szövetségnek az elkövetkezendő felkelés alatt és után szem előtt kell tartania.

3. Mihelyt az új kormányok valamelyest megszilárdultak, azonnal megkezdődik harcuk a munkások ellen. Ahhoz, hogy a demokratikus kispolgárokkal erőteljesen szállhassanak szembe, mindenekelőtt az szükséges, hogy a munkások klubokban önállóan legyenek megszervezve és központosítva. A Központi Vezetőség a fennálló kormányok megdöntése után, mihelyt ez valamennyire lehetséges lesz, Németországba megy, azonnal kongresszust hív egybe és ennek megteszi a szükséges javaslatokat annak érdekében, hogy a munkásklubokat egy, a mozgalom székhelyén létesített vezetőség alatt központosítsák. A gyors szervezkedés, a munkásklubokna legalább tartományi egysége egyike a legfontosabb pontoknak a munkáspárt megerősödése és fejlődése szempontjából; a fennálló kormányok megdöntésének közvetlen következménye egy nemzeti képviselőtestület választása lesz. A proletariátusnak itt arról kell gondoskodnia:

I. Hogy a helyi hatóságok és kormánybiztosok fondorkodásai semmilyen ürüggyel ne zárhassanak ki munkásokat a választójogból.

II. Hogy a polgári demokrata jelöltek mellett mindenütt állítsanak munkásjelölteket, akik lehetőleg a Szövetség tagjaiból kerüljenek ki, s akiknek megválasztását minden lehetséges eszközzel szorgalmazni kell. Még ott is, ahol megválasztására semmi kilátás nincs, a munkásoknak ott is saját jelöltet kell állítaniok, hogy megőrizzék önállóságukat, megszámlálják erőiket, a nyilvánosság elé tárják forradalmi magatartásukat és pártállásukat. Nem szabad, hogy ezzel kapcsolatban megtévesszék őket a demokraták szólamai, mint pl. az, hogy ezzel szétforgácsolják a demokrata pártot és lehetővé teszik a reakció győzelmét. Valamennyi ilyen frázis végül is odairányul, hogy a proletariátust becsapják. Az az előny, amelyre a proletárpárt ilyen független fellépéssel feltétlenül szert tesz, mérhetetlenül fontosabb, mint az a hátrány, amelyet néhány reakciós jelenléte a képviselőtestületben előidézhet. Ha a demokrácia eleve határozottan és félelmet keltően lép fel a reakció ellen, akkor annak befolyását a választásokon már meg is semmisítette.

Az első pont, amelynél a polgári demokraták összeütközésbe fognak kerülni a munkásokkal, a feudalizmus eltörlése lesz; a kispolgárok, mint az első francia forradalomban, a feudális földbirtokokat a parasztoknak fogják adni szabad magántulajdonul, vagyis azt akarják, hogy továbbra is fennmaradjon a falusi proletariátus és egy kispolgári parasztosztály ke-

letkezzék, amely az elszegényedés és eladósodás ugyanazon körforgásán megy át, amelyben a francia paraszt éppen most vergődik.

A munkásoknak ezzel a tervvel a falusi proletariátus érdekében és saját érdekükben szembe kell szállniok. Azt kell követelniök, hogy az elkobzott feudális birtok állami tulajdon maradjon és munkástelepek céljaira szolgáljon, amelyeket a szövetkezett falusi proletariátus a mezőgazdasági nagyüzem minden előnye segítségével művel meg és ami által a közös tulajdon elve nyomban szilárd alapot kap a megrendülő polgári tulajdonviszonyok közepette. Miként a demokraták a parasztokkal szövetkeznek, a munkásoknak szövetséget kell kötniök a falusi proletariátussal. Továbbá, a demokraták vagy egyenesen föderatív köztársaságra fognak törekedni, vagy, ha az egységes és oszthatatlan köztársaságot nem kerülhetik el, legalább megkísérlik a központi kormányzatot a községek és tartományok lehető legnagyobb önállóságával és függetlenségével megbénítani. A munkásoknak ezzel a tervvel szemben nem csupán az egységes és oszthatatlan német köztársaságért kell fáradozniok, hanem azon belül is az erők leghatározottabb központosításáért az államhatalom kezében. Nem szabad, hogy megtévesszék őket a községek szabadságáról, önkormányzatról stb. hangoztatot demokratikus szólamok. Olyan országban, mint Németország, ahol még oly sok középkori maradványt kell az útból eltakarítani, ahol oly sok helyi és tartományi makacsságot kell megtörni, semmi körülmények közt sem szabad tűrni, hogy minden falu, minden város, minden tartomány új akadályt gördítsen a forradalmi tevékenység elé, amely teljes erejében csak a központból bontakozhat ki. — Nem szabad tűrni, hogy megújuljon a mai állapot, amelynek következtében egy és ugyanazon vívmányért a németeknek minden városban, minden tartományban külön kell verekedniök. Legkevésbé sem tűrhető, hogy az úgynevezett szabad községi alkotmánnyal állandósítsák a tulajdon egy olyan formáját, amely még a modern magántulajdonnál is elmaradottabb és mindenütt szükségszerűen ebbe a magántulajdonba olvad bele, ti. a községtulajdont s a belőle támadó viszályokat szegény és gazdag községek között, valamint az állampolgári jog mellett fennálló községi polgárjogot, ennek a munkások ellen irányuló zaklatásaival. Mint 1793-ban Franciaországban, úgy ma Németországban az igazán forradalmi párt feladata a legszigorúbb központosítás megvalósítása.

Láttuk, hogyan kerülnek majd a demokraták a legközelebbi megmozdulásnál uralomra, hogyan kényszerülnek arra, hogy többé-kevésbé szocialista rendszabályokat javasoljanak. Felvetődik a kérdés, milyen rendszabályokat javasoljanak ezzel szemben a munkások? A megmozdulás kezdetén a munkások természetesen még nem állhatnak elő közvetlenül kommunista rendszabályokkal. Módjukban áll azonban:

1. A demokratákat arra kényszeríteni, hogy lehetőleg minél több oldalról nyúljanak bele az eddigi társadalmi rendbe, zavarják meg annak szabályos menetét és járassák le magukat, valamint, hogy lehetőleg minél több termelőerőt, szállítóeszközt, gyárat, vasutat stb. összpontosítsanak az állam kezében.

2. A demokraták semmi esetre sem forradalmi, hanem csupán reformáló javaslatait a végletekig kell túlhajtaniok, úgyhogy például, ha a kispolgárok azt javasolják, hogy vásárolják meg a vasutakat és a munkásoknak azt kell követelniök, hogy ezeket a vasutakat és gyárakat mint reak-

ciósok tulajdonát az állam egyszerűen és kártalanítás nélkül kobozza el. Ha a demokraták arányos adót javasolnak, a munkások követeljenek fokozatos adót; ha maguk a demokraták indítványoznak mérsékelten fokozatos adózást, a munkások ragaszkodjanak olyan meredeken emelkedő adókulcshoz, amelyen a nagytőke tönkremegy; ha a demokraták az államadósságok szabályozását követelik, a munkások követeljék az államcsődöt. A munkások követeléseinek tehát mindenütt a demokraták engedményei és rendszabályai szerint kell igazodniok.

Ha a német munkások nem is juthatnak uralomra és osztályérdekeik megvalósításához anélkül, hogy egy hosszabb forradalmi fejlődésen végig ne mennének, de ezúttal legalább bizonyosak lehetnek afelől, hogy az elkövetkezendő forradalmi színjáték első felvonása saját osztályuknak franciaországi közvetlen győzelmével egybeesik és ezáltal igen meggyorsul.

A legtöbbet azoban nekik maguknak kell megtenniök végső győzelmükért azzal, hogy tudatára ébrednek osztályérdekeiknek, hogy mennél előbb önálló pártállást foglalnak, hogy pillanatra sem hagyják magukat a demokratikus kispolgárok képmutató frázisai által letéríteni a független proletárpárt megszervezésének útjáról. Harci kiáltásuk ez legyen: „Permanens forradalom".

(Marx—Engels: Válogatott Művek I.)
(Megírás ideje: 1850. március)

3 Szemelvénygyűjtemény — J 16—703

Marx:

OSZTÁLYHARCOK FRANCIAORSZÁGBAN 1848—1850 CÍMŰ MŰVE 1895-ÖS BERLINI KIADÁSÁHOZ

(Részletek)

Engels bevezetése

Az itt új kiadásban közzétett munka Marx első kísérlete volt, hogy a kortörténet egy részletét materialista felfogásmódja segítségével az adott gazdasági helyzetből kiindulva magyarázza meg. A „Kommunista kiáltvány" az elméletet nagy vonásokban az egész újabb történelemre alkalmazta, azokban a cikkekben pedig, melyeket Marx és én a „Neue Rheinische Zeitung"-ban írtunk, állandóan felhasználtuk egykorú politikai események megmagyarázására. Itt azonban arról volt szó, hogy egy több évre terjedő, egész Európára éppoly válságos mint jellegzetes fejlődés lefolyásában kellett a belső oksági összefüggést kimutatni, vagyis a szerző felfogása szerint a politikai történéseket végső fokon gazdasági okok által kiváltott hatásokra kellett visszavezetni.

A kortörténet eseményeinek és eseménysorozatainak megítélésénél sohasem lesz módunk arra, hogy a végső gazdasági okokig mehessünk vissza. Még manapság is, amikor az idevágó szaksajtó oly bőséges anyagot nyújt, még Angliában is lehetetlen lesz az ipar és a kereskedelem menetét a világpiacon és a termelési módszerekben beálló változásokat napról-napra úgy nyomon követni, hogy bármely időpontra nézve felállíthassuk az általános végeredményt ezekből a sokszorosan bonyolult és állandóan változó tényezőkből, olyan tényezőkből, melyek közül a legfontosabbak, mielőtt hirtelenül és erőszakosan a felszínen érvényesülnének, ráadásul többnyire hosszú ideig rejtve fejtik ki hatásukat. Világos áttekintést egy adott korszak gazdasági történetéről sohasem szerezhetünk azzal egyidejűleg, csupán utólagosan, miután az anyag összegyűjtése és megrostálása megtörtént. A statisztika itt szükséges segédeszköz, de mindig az események mögött kullog. Napjaink folyamatban levő története esetében éppen ezért nagyon is gyakran kényszerülünk majd arra, hogy ezt a tényezőt, a legdöntőbbet, állandónak, az illető korszak elején talált gazdasági helyzetet az egész korszakra adottnak és változatlannak tekintsük, vagy pedig ennek a helyzetnek csak oly változásait vegyük figyelembe, melyek magukból a nyíltan elénk táruló eseményekből erednek, és ezért ugyancsak nyilvánvalóak. A materialista módszer ezért itt nagyon is gyakran kénytelen lesz majd arra szorítkozni, hogy a politikai összeütközéseket a gazdasági fejlődés által létrehozott, már meglevő társadalmi osztályok és osztálytöredékek érdekharcaira vezesse vissza s az egyes politikai pártokról kimutassa, hogy nem egyebek, mint ugyanezeknek az osztályoknak és osztálytöredékeknek többé-kevésbé egyenértékű politikai kifejezései.

Magától értetődik, hogy a gazdasági helyzet egyidejű változásainak ez az elkerülhetetlen elhanyagolása, minthogy valamennyi megvizsgálásra kerülő eseménynek a gazdasági helyzet a tulajdonképpeni alapja, okvetlenül hibák forrását nyitja meg. De a kortörténet összefoglaló ábrázolásá-

nak valamennyi feltétele elkerülhetetlenül hibaforrásokat rejt magában; ami azonban senkit sem tart vissza attól, hogy kortörténetet írjon.

Amikor Marx ehhez a munkához hozzáfogott, az említett hibaforrás még elkerülhetetlenebb volt. Az 1848—1849-es forradalmi időkben teljesen lehetetlen volt az egyidejűleg végbemenő gazdasági átalakulásokat nyomon követni, nemhogy az áttekintést fölöttük megtartani. Hasonló volt a helyzet a londoni száműzetés első hónapjaiban, 1849—1850 őszén és telén. Ez volt azonban éppen az az idő, amikor Marx a munkához fogott. És e kedvezőtlen körülmények ellenére — minthogy alaposan ismerte mind Franciaország gazdasági helyzetét a februári forradalom előtt, mind az ország politikai történetét a forradalom után — olyan leírást tudott adni az eseményekről, amely belső összefüggésüket azóta is utolérhetetlen módon tárta fel és amely fényesen kiállotta azt a kétszeres próbát, melynek később Marx maga vetette alá.

Az első próbára úgy került sor, hogy 1850 tavasza óta Marxnak ismét jutott ideje gazdasági tanulmányokra és mindenekelőtt az utolsó tíz év gazdasági történetét vette elő. Ezáltal maguknak a tényeknek alapján teljesen világossá vált számára mindaz, amire eddig a hézagos anyag alapján félig aprioriszti kusan következtetett: hogy az 1847-es világkereskedelmi válság volt a februári és márciusi forradalmak tulajdonképpeni szülője, s hogy az újból megerősödött európai reakció éltető eleme az az ipari fellendülés volt, mely 1848 közepétől kezdve fokozatosan újból beállott és 1849-ben és 1850-ben teljes virágzásához ért. Ez döntő jelentőségű volt. Míg az első három cikket (megjelent a „Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue", Hamburg, 1850 januári, februári és márciusi számában) a forradalmi erők közeli új fellendülésének várakozása hatja át, az 1850 őszén megjelent utolsó kettős számban (május-október) a történeti áttekintés, melyet Marx és én írtunk, ezekkel az ábrándokkal egyszersmindenkorra szakít: „Új forradalom csak új válság nyomában lehetséges. De éppen olyan bizonyos is, mint ez." Ez is volt aztán az egyetlen lényeges változtatnivaló. Egyáltalán nem kellett semmit sem változtatni az eseményeknek azon a magyarázatán, melyet a korábbi fejezetek adtak, sem az ott megállapított oksági összefüggéseken, amint ezt a március 10-től 1850 őszéig terjedő időszak leírásának az említett áttekintésben közzétett folytatása bizonyítja. Ezt a folytatást ezért mint negyedik fejezetet felvettem ebbe az új kiadásba.

A második próba még súlyosabb volt. Közvetlenül Louis Bonaparte 1851 december 2-i államcsínye után Marx újból feldolgozta Franciaország történetét 1848 februárjától egészen addig az eseményig, amely a forradalmi időszakot egyelőre lezárta. („Der 18. Brumaire des Louis Bonaparte." 3. kiadás. Hamburg: Meissner 1885.). Ebben a borssurában Marx a jelen munkában leírt időszakot, bár rövidebben, újból tárgyalja. Hasonlítsák össze ezt a második leírást, mely a több mint egy évvel később bekövetkezett döntő esemény fényénél íródott, az itt közölt korábbival és látni fogják, hogy a szerzőnek alig volt változtatni valója.

Írásunknak egészen különleges jelentőséget ad még az a körülmény, hogy elsőízben mondja ki azt a tételt, amelyben a világ valamennyi országának munkáspártja a gazdasági újjáalakulásra vonatkozó követelését általános egyöntetűséggel röviden összefoglalja: a termelőeszközöknek a társadalom által való kisajátítását. A második fejezetben, a „munkára való

joggal" kapcsolatban, melyet Marx úgy jellemez, hogy ez „gyámoltalan formula, a proletariátus forradalmi igényeinek első összefoglalása", a következő olvasható: „De a munkára való jog mögött ott áll a tőke feletti hatalom, a tőke feletti hatalom mögött a termelőeszközök kisajátítása, a szövetkezett munkásosztálynak való alárendelésük, tehát a bérmunka, a tőke és kölcsönös viszonyuknak megszüntetése." Itt fogalmazták meg tehát — első ízben — azt a tételt, mely a modern munkásszocializmust élesen megkülönbözteti a hűbéri, polgári, kispolgári stb. szocializmus valamennyi különböző árnyalatától, úgyszintén az utópista, valamint az ösztönös munkáskommunizmus zavaros vagyonközösségétől. Mikor Marx később ezt a tételt a csereeszközök kisajátítására is kiterjesztette, ez a kiterjesztés, mely egyébként a Kommunista kiáltvány után magától értetődött, nem fejezett ki mást, csak a főtételnek a folyamányát. Néhány bölcs ember Angliában újabban még hozzátette, hogy az „elosztás eszközeit" is társadalmasítani kellene. Ezeknek az uraknak nehezükre esnék megmondani, melyek is ezek, a termelési és csereeszközöktől különböző gazdasági elosztó eszközök; hacsak nem politikai elosztó eszközöket értenek ezeken, adókat, szegénygondozást, ideértve a Sachsenwald-féle és egyéb dotációkat. Ezek azonban először is már most is közösség — az állam vagy a község — birtokában levő elosztási eszközök, másodszor pedig hiszen ezeket akarjuk éppen megszüntetni.

Mikor a februári forradalom kitört, a forradalmi mozgalmak feltételeiről és lefolyásáról alkotott elképzeléseink tekintetében valamennyien az eddigi történelmi tapasztalatnak, nevezetesen a franciaországinak igézete alatt állottunk. Hiszen a franciaországi tapasztalat volt az, mely az egész európai történelmen 1789 óta uralkodott, s most ismét az adta meg a jelt az általános forradalmi átalakulásra. Így természetes és elkerülhetetlen volt, hogy a Párizsban 1848 februárjában kikiáltott „szociális" forradalomnak, a proletariátus forradalmának természetéről és menetéről alkotott elképzeléseinket erősen színezték az 1789—1830 példaképeire való emlékezések. És különösen, amikor a párizsi felkelés visszhangra talált Bécs, Milánó, Berlin diadalmas felkeléseiben, mikor egész Európa egészen az orosz határig, belesodródott a forgatagba; mikor azután júniusban a proletariátus és a burzsoázia Párizsban megvívta első nagy csatáját a hatalomért; mikor azután valamennyi ország burzsoáziáját osztályának még győzelme is annyira megrázkódtatta, hogy a csak minap megdöntött monarchista-feudális reakció karjába menekült vissza — az akkori körülmények között már nem lehetett számunkra többé kétséges, hogy megkezdődött a nagy döntő küzdelem, hogy ezt a küzdelmet egyetlen hosszú és viszontagságos forradalmi időszakban kell végigharcolni, hogy ez a küzdelem azonban csak a proletariátus végleges győzelmével végződhetik.

Az 1849-es vereségek után egyáltalán nem osztozunk annak a vulgáris demokráciának az ábrándjaiban, mely az ideiglenes jövőbeli in partibus kormányok körül csoportosult. Ez a demokrácia a „nép" hamaros és végleges győzelmére számított az „elnyomók" felett; mi viszont hosszú harcra — az „elnyomók" eltávolítása után — éppen ebben a „nép"-ben rejtőző ellentétes elemek között. A vulgáris demokrácia az újabb kirobbanást máról holnapra várta; mi már 1850 őszén kijelentettük, hogy a forradalmi korszaknak legalábbis az első fejezete lezárult és az új gazdasági világválság kitöréséig semmi sem várható. Ezért mint a forradalom árulóit ki

is közösítettek bennünket ugyanazok az emberek, akik később majdnem kivétel nélkül megalkudtak Bismarck-kal — már amennyiben Bismarck őket erre érdemesnek találta.

A történelem azonban nekünk sem adott igazat, leleplezte, hogy akkori nézetünk ábránd volt. Sőt, még tovább ment; nemcsak akkori tévedésünket rombolta szét, hanem azokat a feltételeket is teljesen felforgatta, amelyek között a proletariátusnak harcolnia kell. Az 1848-as harcmód ma minden tekintetben elavult és ez olyan körülmény, amely megérdemli, hogy ez alkalommal közelebbről megvizsgáljuk.

Valamennyi eddigi forradalom azzal végződött, hogy egy bizonyos osztályuralmat egy másik osztályuralom szorított ki; valamennyi eddigi uralkodó osztály azonban csak törpe kisebbség volt az uralom alatt tartott néptömeghez képest. Ha az egyik uralkodó kisebbséget megdöntötték, a másik ragadta meg helyette az állam kormányrúdját és alakította át az állami intézményeket saját érdekeinek megfelelően. Ez a kisebbség mindenkor az a kisebbségi csoport volt, melyet a gazdasági fejlődés foka az uralomra alkalmassá és hivatottá tett és éppen ezért és csak ezért történt, hogy az uralom alatt tartott többség az átalakulás alkalmával vagy segítette ezt a kisebbséget, vagy pedig nyugodtan tűrte az átalakulást. Ha azonban a mindenkori konkrét tartalomtól eltekintünk, mindezeknek a forradalmaknak közös formája az, hogy kisebbségi forradalmak voltak. Még ha a többség részt vett is benne, ez — tudatosan vagy nem tudatosan — csak egy kisebbség érdekében történt; a kisebbség azonban a többség segítsége vagy akár csak tartózkodó, ellenállást nem tanúsító viselkedése révén olyan látszatot kapott, mintha az egész nép képviselője volna.

Az első nagy eredmény után a győztes kisebbség rendszerint megoszlott; az egyik fele beérte az elért eredménnyel, a másik fele még tovább akart menni, új követelésekkel állott elő, melyek legalábbis részben a széles néptömegek tényleges vagy látszólagos érdekében állottak. Ezeket a radikálisabb követeléseket egyes esetekben keresztül is vitték; gyakran azonban csak átmenetileg, mert a mérsékeltebb párt ismét felülkerekedett és az iménti vívmányok egészben vagy részben ismét veszendőbe mentek; a legyőzöttek ilyenkor árulást kiáltottak vagy a véletlenre fogták a vereséget. Valójában azonban a helyzet többnyire ez volt: az első győzelem vívmányait csak a szélsőségesebb párt második győzelme biztosította, ha ezt és ezáltal a pillanatnyilag szükségeset elérték, úgy a szélsőségesek és vívmányaik ismét eltűntek a színről.

Az újabb kor valamennyi forradalma, a tizenhetedik század nagy angol forradalmától kezdve, ezeket a vonásokat mutatta és úgy látszott, hogy ezek a vonások minden forradalmi harctól elválaszhatatlanok. Úgy látszott, hogy ezek a vonások alkalmazhatók a proletariátusnak a maga felszabadulásáért folytatott harcaira is; annál is inkább, mivel éppen 1848-ban meg lehetett számolni azokat az embereket, akik csak valamelyest is megértették, hogy melyik irányban kell ezt a felszabadulást keresni. Maguk a proletártömegek még Párizsban, a győzelem után sem voltak tisztában azzal, hogy melyik útra térjenek meg. És mégis, a mozgalom itt volt, ösztönösen, önmagától, elfojthatatlanul. Nem ez volt-e vajon éppen az a helyzet, amelyben a forradalomnak sikerülnie kellett, habár kisebbség vezette, de ezúttal nem a kisebbség. hanem a többség legsajátabb érdekében? Ha valamennyi hosszabb forradalmi időszakban a nép nagy tö-

megét oly könnyen megnyerhette az előretörő kisebbség puszta tetszetős általtásokkal, miért lenne a nép kevésbé hozzáférhető oly eszmék számára, melyek gazdasági helyzetének legsajátabb visszatükrözései, melyek nem egyebek, mint világos, ésszerű kifejezései azoknak a saját szükségleteinek, melyeket ő maga még nem ért meg, még csak határozatlanul érez. Igaz ugyan, hogy a tömegeknek ez a forradalmi hangulata majdnem mindig és többnyire igen hamar ellanyhult vagy éppen az ellenkezőjébe csapott át, mihelyt az ábránd eloszlott s a csalódás bekövetkezett. Itt azonban nem általtásokról volt szó, hanem arról, hogy magának a nagy többségnek a legsajátosabb érdekeit megvalósítsák, olyan érdekeit, melyekkel ez a nagy többség akkor ugyan egyáltalán nem volt tisztában, melyekkel azonban hamarosan eléggé tisztába kellett jönnie a gyakorlati megvalósítás folyamán, meggyőzve attól, amit maga előtt lát. És különösen, amikor — miként azt Marx a harmadik fejezetben kimutatta — 1850 tavaszán az 1848-as „szociális" forradalomból létrejött polgári köztársaság fejlődése a tényleges hatalmat a — tetejébe monarchista érzelmű — nagypolgárság kezében összpontosította, ezzel szemben valamennyi többi társadalmi osztályt, parasztokat és kispolgárokat egyaránt, a proletariátus körül tömörített, oly módon, hogy a közös győzelem esetén és után nem ezeknek az osztályoknak, hanem a tapasztalatokon okult proletariátusnak kellett a döntő tényezővé lennie — hát nem volt-e itt meg minden eshetőség arra, hogy a kisebbség forradalma a többség forradalmába csapjon át?

Nekünk és mindazoknak, akik hasonlóan vélekedtünk, a történelem nem adott igazat. A történelem világosan megmutatta, hogy a gazdasági fejlődés foka Európában akkor még korántsem érett meg a tőkés termelés megszüntetésére, bebizonyította ezt azzal a gazdasági forradalommal, mely 1848 óta az egész kontinensre kiterjedt és Franciaországban, Ausztriában, Magyarországon, Lengyelországban és újabban Oroszországban tulajdonképpen csak most honosította meg a nagyipart, Németországból meg egyenesen elsőrangú ipari államot csinált — mindezt kapitalista, tehát 1848-ban a terjeszkedésre még nagyon alkalmas alapon. Ez az ipari forradalom volt éppen az, mely első ízben teremtett mindenütt tiszta helyzetet az osztályviszonyokban, mely a manufaktúra korszakából, Kelet-Európában pedig még a céhes iparból fennmaradt közbülső exisztenciák tömegét megsemmisítette, mely igazi burzsoáziát és igazi nagyipari proletariátust hozott létre és tolt a társadalmi fejlődés előterébe. Ennek a két nagy osztálynak a harca, mely 1848-ban Anglián kívül csak Párizsban és legfeljebb egyes nagy ipari központokban állt fenn, éppen ezáltal most már egész Európára kiterjedt és olyan intenzitást ért el, amilyenre 1848-ban még gondolni sem lehetett. Akkor a sok zavaros szekta-evangélium a maga csodaszereivel — most viszont Marx általánosan elismert, átlátszóan tiszta, a harc végső céljait élesen kidomborító egyedüli elmélete; akkor helység és nemzetiség szerint elkülönült és különböző, csupán a közös szenvedések érzése által összekapcsolt, fejletlen, lelkesedés és kétségbeesés között tanácstalanul ide-oda hányódó tömegek — most viszont szocialisták egyetlen nagy nemzetközi hadserege, mely feltartóztathatatlanul halad előre, melynek létszáma, szervezete, fegyelme, éleslátása és biztos győzelembe vetett hite napról-napra növekszik. Ha a proletariátusnak ez a hatalmas hadserege sem érte el még mindig a célt és távol attól, hogy a győzelmet egy nagy csapással vívja ki, kemény, szívós küzdelemben kell

lassan előrenyomulnia állásról-állásra, úgy ez egyszer és mindenkorra azt bizonyítja, hogy mennyire nem lehetett 1848-ban a társadalmi átalakulást egyszerű rajtaütéssel kivívni.

A két dinasztikus-monarchista csoportra szakadt burzsoázia, mely azonban pénzügyei számára mindenekelőtt nyugalmat és biztonságot kívánt, vele szemben a bár legyőzött, de még mindig fenyegető proletariátus, mely körül mind nagyobb számban gyülekeztek a kispolgárok és a parasztok, — az állandóan fenyegető erőszakos kirobbanás, mely végleges megoldásra mindamellett egyáltalán nem nyújtott kilátást — ez volt az a helyzet, melyet mintha éppen a harmadik, az áldemokrata trónkövetelő, Louis Bonaparte államcsínye számára teremtettek volna. Louis Bonaparte a hadsereg segítségével 1851. december 2-án véget vetett a feszült helyzetnek és biztosította Európának a belső nyugalmat, hogy cserébe a háborúk új korszakával boldogítsa. Az alulról való forradalmak időszaka egyelőre lezárult; következett a felülről való forradalmak időszaka.

Az 1851-es visszahatás, a császárság, újból bebizonyította, hogy mennyire éretlenek voltak annak a korszaknak proletártörekvései. De aztán éppen ez a visszahatás teremtette meg azokat a feltételeket, melyek között e törekvéseknek meg kellett érniök. A belső nyugalom biztosította az új ipari fellendülés teljes kifejlődését, annak a kényszerűsége pedig, hogy a hadsereget foglalkoztassák és a forradalmi áramlatokat kifelé vezessék le, háborúkat idézett elő, melyekkel Bonaparte, a „nemzetiségi elv" érvényesítésének ürügyén újabb területeket igyekezett Franciaországhoz csatolni. Utánzója, Bismarck ezt a politikát átvette Poroszország számára; megcsinálta államcsínyét, 1866-os felülről való forradalmát a Német Szövetséggel és Ausztriával, de nem kevésbé a porosz viszálykamarával szemben is. Európa azonban kicsiny volt két Bonaparte számára és a történelem iróniája úgy akarta, hogy Bonaparte-ot Bismarck döntse meg és Vilmos porosz király ne csak a kisnémet császárságot állítsa helyre, hanem a francia köztársaságot is. Az általános eredmény azonban az lett, hogy a nagy nemzetek önállósága és belső egyesülése, az egyetlen Lengyelország kivételével, Európában ténnyé vált. Természetesen viszonylag szerény keretek között, — de mégis oly mértékben, hogy a nemzeti bonyodalmak a munkásosztály fejlődési folyamatában nem jelentettek több lényeges akadályt. Az 1848-as forradalom sírásói végrendeletének végrehajtóivá lettek. És mellettük már ott emelkedett fenyegetően 1848 örököse, a proletariátus, az Internacionáléban.

Az 1870—71-es háború után Bonaparte eltűnik a színpadról, Bismarck küldetése is befejeződött, úgyhogy most ismét közönséges junkerré süllyedhetett vissza. A korszakot azonban a Párizsi Kommün zárja le. Thiersnek alattomos kísérlete, hogy a párizsi nemzetőrség lövegeit ellopja, győzelmes felkelést váltott ki. Ismét bebizonyult, hogy Párizsban más forradalom, mint proletárforradalom, többé nem lehetséges. Az uralom a győzelem után egészen magától, egészen vitathatatlanul a munkásosztály ölébe hullott. És ismét bebizonyult, hogy még akkor is, húsz évvel az ebben a munkában leírt korszak után, még mennyire lehetetlen volt a munkásosztálynak ez az uralma. Egyrészt Franciaország cserbenhagyta Párizst, végignézte, mint vérzett el MacMahon golyóitól, másrészt a Kommün önmagát emésztette fel a Kommünt kettészakító két párt, a blanquisták (többség) és a proudhonisták (kisebbség) terméketlen vitájában, mely pár-

tok közül egyik sem tudta, hogy mi a teendő. Amilyen meddő volt az 1848-as rajtaütés, ugyanolyan meddő maradt az 1871-ben ajándékba kapott győzelem.

Azt hitték, hogy a Párizsi Kommünnel a harcos proletariátust végleg eltemették. De éppen ellenkezőleg, a proletariátus hatalmas fellendülése éppen a Kommünnel és a német—francia háborúval kezdődik. Az egész fegyverbíró lakosságnak a már csak milliókban számolható hadseregekbe való besorolása és az eddig elképzelhetetlen hatóerejű lőfegyverek, lövedékek és robbanóanyagok alkalmazása teljesen átalakította az egész hadviselést. A hadviselésnek ez a teljes átalakulása egyrészt gyorsan véget vetett a bonaparte-i háborús korszaknak és biztosította a békés ipari fejlődést, minthogy a hallatlanul szörnyűséges és teljesen kiszámíthatatlan kimenetelű világháború kivételével minden egyéb háborút lehetetlenné tett, másrészt a mértani arányokban emelkedő katonai kiadásokkal az adókat elérhetetlen magasságba és így a szegényebb néprétegeket a szocializmus karjaiba hajtotta. Elzász-Lotharingia bekebelezése, mely a háborús készülődések terén folyó eszeveszett versengésnek a legközvetlenebb oka volt, jó volt arra, hogy a francia és német burzsoáziát soviniszta módra egymás ellen uszítsa; a két ország munkásai számára azonban új egyesítő kötelékké vált. És a Párizsi Kommün évfordulója az egész proletariátus első általános ünnepévé lett.

Az 1870—71-es háború és a Kommün veresége, amint ezt Marx előre megmondotta, az európai munkásmozgalom súlypontját Franciaországból egyelőre Németországba helyezte át. Franciaországban természetesen évekre volt szükség, míg az 1871-es májusi érvágást kiheverték. Németországban viszont, ahol a ráadásul még a francia milliárdok áldásával egyenesen melegházban növelt ipar mind gyorsabban fejlődött, még sokkal gyorsabban és kitartóbban növekedett a szociáldemokrácia. Hála annak a megértésnek, mellyel a német munkások az 1866-ban bevezetett általános választójogot felhasználták, a párt csodálatot keltő növekedése kétségbevonhatatlan számokban az egész világ előtt nyilvánvaló lett. 1871: 102 000, 1847: 352 000, 1877: 493 000 szociáldemokrata szavazat. Ezután következett ezeknek az eredményeknek a magas felsőbbség részéről való elismerése a szocialistaellenes törvény alakjában; a pártot pillanatnyilag szétverték, a szavazatok száma 1881-ben 312 000-re esett. Ezt azonban hamar kiheverték és most, a kivételes törvény nyomása alatt, sajtó nélkül, külső szervezet nélkül, egyesülési és gyülekezési jog nélkül, most kezdődött csak igazán a gyors terjeszkedés: 1884: 550 000, 1887: 763 000, 1890: 1 427 000 szavazat. Az állam keze ekkor megbénult. A szocialistaellenes törvény eltűnt, a szocialista szavazatok száma 1 787 000-re emelkedett, az összes leadott szavazatok egynegyede fölé. A kormány és az uralkodó osztályok kimerítették összes eszközeiket — hasztalanul, céltalanul, eredménytelenül. Tehetetlenségük kézzelfogható bizonyítékai, melyeket a hatóságoknak az éjjeli őrtől kezdve egészen a birodalmi kancellárig zsebre kellett rakniok — és mindezt a megvetett munkásoktól! — ezek a bizonyítékok milliókra rúgtak. Az állam végére ért a tudományának, a munkások pedig a magukénak még csak a kezdetén voltak.

A német munkások azonban azon a szolgálaton kívül, melyet a legerősebb, legfegyelmezettebb és leggyorsabban növekvő szocialista pártként való létezésük puszta ténye jelentett, ügyüknek még egy további

nagy szolgálatot is tettek. Valamennyi országban élő elvtársaik kezébe új fegyvert, a legélesebb fegyverek egyikét adták azáltal, hogy megmutatták nekik, hogyan kell az általános választójogot felhasználni.

Az általános választójog Franciaországban is már régóta megvolt, az a visszaélés azonban, amit vele a bonapartista kormányzat űzött, rossz hírbe keverte. A Kommün után viszont nem volt munkáspárt, mely a választójoggal élhetett volna. Spanyolországban is megvolt a választójog a köztársaság óta, de Spanyolországban már kezdettől fogva az volt a szabály, hogy a szavazástól valamennyi komolyan ellenzéki párt tartózkodott. Az általános választójogról szerzett svájci tapasztalatok is mindenre jók voltak, csak arra nem, hogy bátorítólag hassanak egy munkáspártra. A román országok forradalmi munkásai megszokták, hogy a szavazati jogban csak kelepcét, a kormányzati becsapásnak eszközét lássák. Németországban másképp állt a helyzet. Már a Kommunista kiáltvány is azt hirdette, hogy a harcos proletariátus egyik legelső és legfontosabb feladata az általános választójog, a demokrácia kiharcolása és Lassalle ezt a pontot újra napirendre tűzte. Midőn Bismarck arra kényszerült, hogy ezt a választójogot bevezesse, mint az egyetlen eszközt arra, hogy a néptömegeket tervei számára megnyerje, akkor a mi munkásaink rögtön komolyan vették a dolgot és August Bebelt beküldték az első alkotmányozó birodalmi gyűlésbe. És ettől a naptól kezdve a választójogot oly módon használták fel, hogy az ezerszeresen kifizetődött és valamennyi ország munkásainak mintaképül szolgált. A választójogot, a francia marxista program szavai szerint átváltoztatták — de moyen de duperie qu'il a été jusqu'ici, en instrument d'émancipation — a rászedés eszközéből, mert eddig ez volt, a felszabadulás szerszámává. Ha az általános választójog más haszonnal nem is járt volna, csak azzal, hogy lehetővé tette, hogy minden harmadik évben megszámláljuk sorainkat; hogy a szavazatok számának rendszeresen megállapított, váratlanul gyors növekedése a munkások győzelmi tudatát ugyanolyan mértékben növelte, mint az ellenfelek rémületét és ezáltal a legjobb propagandaeszközünkké lett; hogy pontos képet adott nekünk tulajdon erőnkről, valamint az összes szembenálló pártok erejéről és ezáltal akciónk méretezéséhez olyan mértéket szolgáltatott, melynek nincsen párja, hogy minket az időszerűtlen kishitűségtől ugyanúgy megóvott, mint az időszerűtlen vakmerőségtől — ha csakis ezzel a haszonnal járt volna a szavazati jog, akkor már ez is elég, nagyon elég lett volna. De ennél még sokkal többet nyújtott. A választási agitáció folyamán páratlan eszközt szolgáltatott nekünk arra, hogy a néptömegekkel, ott, ahol még távol állnak tőlünk, kapcsolatba kerüljünk, hogy minden pártot arra kényszerítsünk, hogy támadásainkkal szemben nézeteit és cselekedeteit az egész nép előtt védelmezze; ezenfelül a birodalmi gyűlésben olyan szószékhez juttatja képviselőinket, amelyről egészen más tekintéllyel és szabadsággal beszélhetnek ellenfeleikhez a parlamentben és kinn a tömegekhez, mint a sajtóban és a gyűléseken. Mit használt a kormánynak és a burzsoáziának a szocialistaellenes törvény, ha a választási agitáció és a birodalmi gyűlésen elhangzott szocialista beszédek azon a törvényen állandóan rést ütöttek?

Az általános választójognak ezzel a sikeres felhasználásával a proletariátus új harcmódja lépett életbe s ez a harcmód gyorsan továbbfejlődött. Észrevették, hogy azok az állami intézmények, amelyekben a burzsoázia

uralma megszerveződik, egyéb fogódzókat is nyújtanak, melyeknek segítségével a munkásosztály ugyanezekkel az állami intézményekkel felveheti a harcot. Részt vettek tehát az egyes államok országgyűlési választásain, valamint a községtanácsi, iparbírósági választásokon és vitássá tettek a burzsoázia számára minden olyan helyet, melynek betöltésénél a proletariátus elegendő részének beleszólása volt. Így történt aztán, hogy a burzsoázia és a kormány odáig jutottak, hogy a munkáspárt törvényes akciójától jobban féltek, mint a törvénytelentől, a választás eredményeitől jobban, mint a felkelésétől.

Mert a harc feltételei ezen a téren is lényegesen megváltoztak. A régi stílusú felkelés, az utcai barikádharc, mely 1848-ig mindenütt meghozta a végső döntést, alaposan elavult.

Ne áltassuk magunkat ábrándokkal: a felkelés tényleges győzelme a katonaság felett utcai harcban, vagyis olyan győzelem, mint mikor az egyik hadsereg legyőzi a másik hadsereget, a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. Erre azonban a felkelők éppoly ritkán is törekedtek. Náluk csak arról volt szó, hogy a csapatokat erkölcsi befolyás útján megpuhítsák, ez a módszer pedig olyan harcnál, mely két hadviselő ország hadserege között folyik, egyáltalán nem, vagy pedig csak sokkal kisebb mértékben játszik szerepet. Ha sikerül, akkor a csapat felmondja a szolgálatot, vagy a parancsnokok elvesztik a fejüket és a felkelés győz. Ha nem sikerül, úgy még abban az esetben is, ha a katonaság létszáma kisebb, a jobb felszerelés és kiképzés, az egységes vezetés, a harci erők tervszerű alkalmazásának és a fegyelemnek a fölénye érvényesül. A legtöbb, amit a felkelés valóban harcászati műveletben elérhet, nem egyéb, mint egyes barikádok szakszerű kiépítése és védelme. Kölcsönös támogatás, tartalékok felállítása, illetve alkalmazása, szóval az egyes csapatrészeknek összeműködése és egybekapcsolódása, ami nélkül nem egy egész nagyvárost, de még egyetlen városrészt sem lehet megvédeni, mindez nagyon hiányos marad és legtöbbször egyáltalán el sem érhető; a harci erőknek egy döntő pontra való összevonásáról ilyen körülmények közt szó sem lehet. Ezért az uralkodó harci forma a passzív védekezés; a támadás itt-ott, de csak kivételes esetekben, merészkedik majd alkalmi előretörésekre és oldaltámadásokra, rendszerint azonban arra szorítkozik majd, hogy a visszavonuló csapatok által elhagyott állásokat elfoglalja. Ehhez járul még, hogy a katonaság lövegekkel, valamint teljesen felszerelt és gyakorlott műszaki csapatokkal rendelkezik, vagyis olyan harci eszközökkel, melyeknek a felkelők csaknem minden esetben híján vannak. Nem csoda tehát, hogy még a legnagyobb hősiességgel megvívott barikádharcok is — Párizs, 1848. június, Bécs 1848. október, Drezda 1849. május — a felkelés kudarcával végződtek, mihelyt a támadók vezérei, politikai meggondolásoktól nem gátolva, tisztán katonai szempontok szerint jártak el és katonáik megbízhatók maradtak.

A felkelőknek 1848-ig elért számos sikere a legkülönbözőbb okokra vezethető vissza. 1830 júliusában és 1848 februárjában Párizsban, valamint a legtöbb spanyol utcai harcban, a felkelők és a hadsereg között polgárőrség állott, mely vagy egyenesen átállott a felkelés oldalára, vagy pedig langyos, határozatlan magatartással a csapatokat is megingatta és azonkívül fegyvereket szállított a felkelés számára. Ott, ahol ez a polgárőrség már kezdettől a felkelés ellen lépett fel, mint 1848 júniusában Párizsban, ott

a felkelést le is győzték. Berlinben 1848-ban a nép annak köszönhette a győzelmét, hogy egyrészt a 19-ére virradó éjszaka és reggel új harci erőkkel jelentékenyen meggyarapodott, másrészt, hogy a csapatok kimerültek és ellátásuk rossz volt és végül, hogy a parancsnoklás megbénult. De minden esetben azért vívták ki a győzelmet, mert a csapat felmondta a szolgálatot, mert a parancsnokok elvesztették határozottságukat, vagy mert a kezük meg volt kötve.

A barikádnak tehát még az utcai harcok klasszikus korában is inkább erkölcsi, mint anyagi hatása volt. Arra szolgált, hogy a katonaság szilárdságát megingassa. Ha a barikád addig kitartott, amíg ez sikerült, akkor győztek; ha nem, akkor vereséget szenvedtek. Ez a legfőbb szempont, melyet szem előtt kell tartani akkor is, midőn az esetleges eljövendő utcai harcok eshetőségeit vizsgáljuk.

Ezek az eshetőségek egyébként már 1849-ben elég rosszul álltak. A burzsoázia mindenütt a kormányok mellé állott, a „műveltség és a tulajdon" üdvözölte és megvendégelte a felkelések ellen kivonuló katonaságot. A barikád elvesztette varázsát; a katona a barikád mögött már nem a „nép"-et, hanem lázadókat, bujtogatókat, fosztogatókat, vagyonfelosztókat, a társadalom söpredékét látta; a tiszt idővel jártassá lett az utcai harcok harcászati formáiban, nem menetelt többé egyenesen és fedezetlenül a rögtönzött mellvéd ellen, hanem kerteken, udvarokon és házakon át kerülte meg azt. És némi ügyességgel, tíz eset közül kilencben ez most sikerrel járt.

Azóta azonban még nagyon sok minden megváltozott és minden a katonaság előnyére. A nagyvárosok jóval nagyobbak lettek, de a hadseregek még jobban megnőttek. Párizs és Berlin 1848 óta nem nőtt négyszeresére, helyőrségük azonban még ennél is többre. Ezeket a helyőrségeket a vasutak segítségével 24 óra alatt több mint kétszeresére lehet emelni. 48 óra alatt pedig óriási hadseregekké lehet duzzasztani. Ennek a roppantul megerősített csapatlétszámnak a fegyverzete is összehasonlíthatatlanul hatékonyabb lett. 1848-ban a sima csappantyús elöltöltő fegyver, ma a kisméretű, tölténytáras hátultöltő, mely négyszer olyan messzire, tízszer olyan pontosan és tízszer olyan gyorsan lő, mint az előbbi. Akkor a tüzérség viszonylag gyenge hatású, tömör golyói és kartácsai, ma a csappantyús gránátok, melyekből egy is elég, hogy a legjobb barikádot szétrombolja. Akkor utászcsákány a tűzfalak áttörésére, most dinamittöltények.

Ezzel szemben a felkelőknél az összes feltételek rosszabbak lettek. Aligha kerül sor ismét olyan felkelésre, mellyel a nép valamennyi rétege rokonszenvezne; az osztályharc folyamán aligha fog valamennyi középréteg annyira csakis a proletariátus köré csoportosulni, hogy a burzsoázia köré sereglő reakciós párt ezzel szemben csaknem elenyésszen. A „nép" tehát mindig megosztottan lép fel, és ezáltal hiányozni fog egy hatalmas és 1848-ban oly rendkívül hatékony erő. Ha a felkelők pártjára több kiszolgált katona jut is, annál nehezebb lesz a felfegyverzésük. A fegyverüzletek vadász- és luxusfegyverei — még ha a rendőrség előzetesen nem tette is őket használhatatlanná azáltal, hogy a závárzat egy részét eltávolította — közelharcban távolról sem érnek fel a katona tölténytáras fegyverével. 1848-ig lőporból és ólomból mindenki elkészíthette magának a szükséges lőszert, ma minden fegyver számára más és más töltény kell és ezek a töltények csak abban egyeznek meg mindenütt, hogy valamennyi a nagyipar terméke, tehát nem lehet rögtönözve elkészíteni őket, hogy tehát a

legtöbb fegyver hasznavehetetlen marad, ha nincs külön hozzá való lőszerünk. És végül a nagyvárosoknak 1848 óta újjáépített negyedeit hosszú, egyenes és széles utcákkal építették, mintha csak arra készültek volna, hogy az új lövegek és puskák hatását biztosítsák. Őrültnek kellene lennie annak a forradalmárnak, aki Berlin északi és keleti új munkáskerületeit maga szemelné ki barikádharc számára.

Azt jelenti ez, hogy az utcai harc a jövőben nem fog semmilyen szerepet sem játszani? Korántsem. Csupán azt jelenti, hogy 1848 óta a feltételek sokkal kedvezőtlenebbek lettek a nem katonai harcosok számára és sokkal kedvezőbbek a katonaság számára. A jövő utcai harca tehát csak akkor győzhet, ha a helyzetnek ezt a kedvezőtlen alakulását, más tényezőkkel kiegyenlítik. Utcai harc tehát ritkábban fog előfordulni egy nagy forradalom kezdetén, mint inkább későbbi szakaszában és kivitelezéséhez nagyobb erőkre lesz szükség. Ezek az erők aztán, mint az egész nagy francia forradalomban, valamint 1870. szeptember 4-én és október 30-án Párizsban, a nyílt támadást a passzív barikádtaktikával szemben bizonyára előnyben fogják részesíteni.

Az olvasó most már megérti, hogy miért akarnak az uralmon levő hatalmasok bennünket okvetlenül odajuttatni, ahol a puska ropog és a kard suhog? Hogy miért vádolnak ma minket gyávasággal azért, mert nem megyünk minden teketória nélkül az utcára, amikor eleve bizonyosak vagyunk abban, hogy ott vereséget szenvedünk? Hogy miért esdekelnek hozzánk oly buzgón, hogy szíveskedjünk már végre valahára az ágyútöltelék szerepét játszani?

Az urak hiába és újból mindig csak hiába fecsérelgetik kéréseiket és kihívásaikat. Olyan ostobák nem vagyunk. Éppúgy azt követelhetnék a legközelebbi háborúban ellenségüktől, hogy seregei az öreg Frigyes vonalalakzataiban vagy Wagram és Waterloo mintájára egész hadosztályok oszlopaiban álljanak fel, mégpedig kováspuskával a kézben. Ha feltételek a népek háborújában megváltoztak, nem kevésbé változtak meg az osztályharcban is. Elmúlt a rajtaütések ideje, elmúlt az ideje azoknak a forradalmaknak, melyeket öntudatlan tömegek élén egy kicsiny tudatos kisebbség hajtott végre. Amikor a társadalmi szervezet teljes átalakításáról van szó, akkor a tömegeknek maguknak is részt kell ebben venniök, maguknak is meg kell érteniök, hogy miről van szó és mi mellett szállnak síkra életükkel és vérükkel. Az utolsó ötven év története erre tanít meg bennünket. Hogy azonban a tömegek megértsék, hogy mi is a teendő, ehhez hosszú, kitartó munkára van szükség, és ezt a munkát végezzük el éppen most, mégpedig olyan sikerrel, mely az ellenfelet kétségbeejti.

A latin országokban is mindinkább belátják, hogy a régi taktikát felül kell vizsgálni. Mindenütt utánozták a választójog kihasználásának, a számunkra hozzáférhető összes állások meghódításának német példáját, mindenütt háttérbe szorult az előkészületlen támadás. Franciaországban, ahol több mint száz éve egyik forradalom a másik után ásta alá a talajt, ahol egyetlen párt sincs, mely ne vette volna ki részét összeesküvésekben, felkelésekben és minden egyéb forradalmi cselekményben, Franciaországban, ahol ennek folytán a hadsereg a kormány számára korántsem megbízható és ahol a körülmények felkelési csínyre általában sokkal kedvezőbbek, mint Németországban — még Franciaországban is a szocialisták mindinkább belátják, hogy győzelmük csak úgy lehet tartós, ha előbb meg-

nyerik a nép nagy tömegét, vagyis ebben az esetben a parasztokat. A párt legközelebbi feladatát itt is a propaganda lassú munkájában és a parlamenti tevékenységben ismerték fel. Az eredmények nem is maradtak el. Nemcsak a községi tanácsok egész sorát hódították meg; a kamarákban 50 szocialista ül és ezek már három kormányt és egy köztársasági elnököt buktattak meg. Belgiumban a munkások a múlt évben kikényszerítették a választójogot és a választókerületek negyedrészében győztek. Svájcban, Olaszországban, Dániában, sőt Bulgáriában és Romániában is van a szocialistáknak parlamenti képviseletük. Ausztriában az összes pártok egyetértenek abban, hogy a birodalmi tanácsba való bejutásukat nem lehet többé megakadályozni. Bejutunk, ez bizonyos, már csak azon vitatkoznak, hogy melyik ajtón keresztül. Sőt, ha Oroszországban összeül a híres Zemszkij Szabor, az a nemzetgyűlés, mely ellen oly hiába berzenkedik a fiatal Miklós, még ott is biztosan számíthatunk arra, hogy abban képviseletünk lesz.

Magától értetődik, hogy mindezzel a mi külföldi elvtársaink a forradalomhoz való jogukról egyáltalán nem mondanak le. Hiszen a forradalomhoz való jog az egyetlen valóban „történelmi jog", az egyetlen jog, amelyen valamennyi modern állam kivétel nélkül alapul, Mecklenburgot is beleértve, melynek nemesi forradalma 1755-ben fejeződött be az „örökösödési egyezménnyel", a feudalizmusnak még ma is érvényes dicső okiratba foglalásával. A forradalomhoz való jog oly megingathatatlanul átment a köztudatba, hogy még Boguslawski tábornok is egyedül erre a népjogra vezeti vissza az államcsínyhez való jogot, melyet császára számára megkövetel.

Bármi történjék is azonban a többi országban, a német szociáldemokrácia sajátos helyzetben van és ezért, legalább egyelőre, sajátos feladata is van. A kétmillió választó, akiket a szavazóurnához küld, azonkívül azok a fiatal férfiak és nők, akik mint nem választók, mögöttük állanak, a nemzetközi proletárhadsereg legszámosabb, legtömörebb tömegét, döntő „erőzömét" alkotják. Ez a tömeg a leadott szavazatoknak már most több mint egynegyedét adja; és amint a birodalmi gyűlés pótválasztásai, a birodalom egyes államainak országgyűléseibe, a községtanácsokba és az ipari bíróságokba való választások bizonyítják, szakadatlanul növekszik. Növekedése oly önkéntesen, oly tartósan, oly feltartóztathatatlanul és egyúttal oly nyugodtan megy végbe, mint egy természeti folyamat. Valamennyi ellene irányuló kormányintézkedés tehetetlennek bizonyult. Két és egynegyedmillió választóra már ma számíthatunk. Ha ez így megy tovább, úgy a század végéig meghódítjuk a társadalom középrétegeinek, a kispolgároknak és kisparasztoknak a többségét és az országban oly döntő hatalommá növekszünk, mely előtt valamennyi más hatalomnak meg kell hajolnia, akár akarja, akár nem. Hogy ezt a növekedést szakadatlanul folyamatban tartsuk egészen addig, míg az uralkodó kormányzati rendszernek magától a fejére nem nő, ezt a napról-napra növekvő „erő-zömöt" előcsatározásokban fel nem őrölni, hanem a döntés napjáig sértetlenül megőrizni, ez a legfőbb feladatunk. Csak egy eszköz van, amely a németországi szocialista harci erőknek szakadatlan növekedését pillanatnyilag föltarthatná, sőt egy időre vissza is vethetné: a katonasággal való nagyméretű összeütközés, egy olyan érvágás, aminő az 1871-es párizsi volt. Idővel azonban ezt is kihevernők. Európa és Amerika összes tárpuskái sem

lennének elegendők arra, hogy egy milliókra rúgó pártot a világból kilövöldözzenek. A rendes fejlődés azonban megakadna, az „erő-zöm" a válságos pillanatban talán nem állana rendelkezésre, a döntő harc késlekednék, elhúzódnék és súlyosabb áldozatokkal járna.

A világtörténelem iróniája mindent a feje tetejére állít. Mi, a „forradalmárok", a „felforgatók" sokkal jobban fejlődünk a törvényes eszközök segítségével, mint a törvénytelen eszközökkel és a felforgatással. A rend pártjait, ahogy ők magukat nevezik, tönkreteszi az a törvényes állapot, melyet ők maguk teremtettek. Odilon Barrot-val együtt kétségbeesetten kiáltják: la légalité nous tue, a törvényesség megöl minket, mi pedig ettől a törvényességtől kemény izmokat és piros orcákat kapunk és olyan színben vagyunk, mint az örök élet. És ha mi nem leszünk olyan őrültek, hogy hagyjuk magunkat az ő kedvükért utcai harcba belekergetni, úgy végül nem marad más hátra számukra, minthogy saját maguk szegjék meg ezt a számukra oly végzetes törvényességet.

Egyelőre új törvényeket csinálnak a felforgatás ellen. Ismét tótágast áll minden. De nem éppen azok voltak-e a tegnap felforgatói akik most a felforgatás legfanatikusabb ellenségei? Talán mi idéztük fel az 1866-os polgárháborút? Hannover királyát, Hessen választófejedelmét, Nassau hercegét vajon mi kergettük-e el ősi, törvényes örökös tartományukból és mi kebeleztük-e be ezeket az örökös tartományokat? És azok panaszkodnak felforgatásról, akik a Német Szövetséget megdöntötték és három Isten kegyelméből való koronás királyt letaszítottak? Quis tulerit Gracchos de seditione querentes? Ki engedhetné meg a Bismarck-rajongóknak, hogy a felforgatást szidják?

Fogadtassák csak el a felforgatásra vonatkozó javaslataikat, sőt súlyosbítsák is azokat, változtassák át az egész büntetőtörvényt gumivá, semmi mást nem fognak elérni, mint saját tehetetlenségük újabb bizonyítékát. Ahhoz, hogy a szociáldemokráciának komolyan nekimenjenek, egészen más rendszabályokra lesz még szükségük. A szociáldemokrata felforgatáson, mely pillanatnyilag abból él, hogy a törvényeket megtartja, csak rendpárti felforgatással tudnak kifogni, mely nem élhet anélkül, hogy a törvényeket meg ne szegje. Rössler úr, a porosz bürokrata és Boguslawski úr, a porosz tábornok megmutatta nekik az egyetlen módot, mellyel a munkásokba, akik sehogyse hagyják magukat utcai harcba csalogatni, talán még bele lehetne kötni. Az alkotmány megszegése, diktatúra, önkényuralomhoz való visszatérés, regis voluntas suprema lex! Tehát csak bátorság, Uraim, nem lehet többé mímelni a fütyülést, itt fütyülni kell!

Ne feledkezzenek meg azonban Önök arról, hogy a Német Birodalom ugyanúgy, mint valamennyi kisállam és általában valamennyi modern állam, szerződésnek a terméke; először a fejedelmek egymásközti, másodszor a fejedelmeknek a néppel kötött szerződéséé. Ha az egyik fél megszegi a szerződést, semmissé lesz az egész szerződés, akkor a másik felet sem köti többé semmi. Amire szép példát mutatott nekünk Bismarck 1866-ban. Ha tehát Önök a birodalmi alkotmányt megszegik, úgy a szociáldemokrácia szabad, tehet-vehet Önökkel szemben, amit akar. Hogy azonban mit fog akkor tenni — azt ma aligha fogja az Önök orrára kötni!

Majdnem pontosan 1600 esztendeje annak, hogy a római birodalomban ugyancsak egy veszedelmes felforgató párt garázdálkodott. Aláásta a vallást és az állam összes alapjait; kereken tagadta, hogy a császár akarata a

legfőbb törvény, hazátlan volt, nemzetközi, elterjedt a birodalom valamennyi országában, Galliától egészen Ázsiáig és a birodalom határain túlra. Hosszú ideig a föld alatt, titokban végezte bomlasztó munkáját; egy idő után azonban már elég erősnek érezte magát arra, hogy nyíltan kilépjen a napvilágra. Ennek a felforgató pártnak, melyet a keresztény néven ismertek, nagy számban voltak hívei a hadseregben; egész légiók voltak keresztények. Midőn a pogány nemzeti egyház áldozati szertartásaihoz kivezényelték őket, hogy ott a köteles tiszteletet megadják, akkor a felforgató katonák arcátlanságukban odáig merészkedtek, hogy tiltakozásuk jeléül különleges jelvényeket — kereszteket — tűztek a sisakjukra. Még a feljebbvalók szokásos kaszárnyai zaklatásai sem jártak eredménnyel. Diocletianus császár nem nézhette tovább nyugodtan, hogyan ássák alá hadseregében a rendet, engedelmességet és fegyelmet. Erélyesen közbelépett, míg nem volt késő. Szocialista — az hogy kereszténységellenes törvényt adott ki. A felforgatók gyűléseit betiltották, termeiket lezárták vagy lerombolták, a keresztény jelvényeket, kereszteket stb. ugyanúgy betiltották, mint Szászországban a piros zsebkendőket. A kereszténységeket állami hivatalok betöltésére alkalmatlannak nyilvánították, még őrvezető sem lehetett belőlük. Minthogy akkor még nem rendelkeztek a „személyek megkülönböztetésére" oly jól beidomított bírákkal, amint ezt Köller úr felforgatási javaslata feltételezi, így hát a kereszténységeknek rövid úton megtiltották, hogy igazukat a törvény előtt keressék. Ez a kivételes törvény is eredménytelen maradt. A kereszténységek a kivételes törvényt gúnyból letépték a falról, sőt állítólag Nikodémiában még a palotát is rágyújtották a császárra. A császár erre az időszámításunk 303. esztendejében rendezett nagy kereszténységüldözéssel állt bosszút. Ez volt az utolsó ilyenfajta üldözés. És olyan eredményes volt, hogy tizenhét évvel később a hadsereg túlnyomó részben kereszténységekből állott és az egész római birodalom következő egyeduralkodója, Constantinus, akit a papok nagynak neveznek, a kereszténységet államvallásnak nyilvánította.

(Marx—Engels Válogatott Művek I.)

Lenin:

AZ OROSZ SZOCIÁLDEMOKRATÁK FELADATAI

(Részlet)

A szociáldemokraták gyakorlati munkájukban tudvalevőleg azt a feladatot tűzik maguk elé, hogy a proletariátus osztályharcát vezessék és ezt a harcot mindkét megjelenési formájában megszervezzék: szocialista megjelenési formájában (a kapitalisták osztálya elleni harc, melynek az osztálytársadalom szétrombolása és a szocialista társadalom megszervezése a célja) és demokratikus megjelenési formájában (az abszolutizmus elleni harc, amelynek célja: kivívni Oroszországban a politikai szabadságot és demokratizálni Oroszország politikai és társadalmi rendjét). Azt mondottuk: tudvalevőleg. És valóban, az orosz szociáldemokraták kezdettől fogva, amióta mint külön társadalmi és forradalmi irányzat megjelentek, mindig teljes határozottsággal mutattak rá tevékenységük e feladatára, mindig hangsúlyozták a proletariátus osztályharcának kettős megjelenési formáját és tartalmát, mindig hangoztatták szocialista és demokratikus feladataik elszakíthatatlan kapcsolatát — azt a kapcsolatot, amelyet szemléltetően fejez ki az elnevezés, amelyet felvettek. Mindazonáltal még ma is gyakran találkozunk szocialistákkal, akiknek a szociáldemokratákról a legfonákabb nézeteik vannak, s akik azzal vádolják őket, hogy a politikai harcot semmibe sem veszik stb. Álljunk meg hát kissé az orosz szociáldemokrácia gyakorlati működése mindkét oldalának jellemzésénél.

Kezdjük a szocialista tevékenységgel. Az ember azt hihetné, hogy amióta a szociáldemokrata „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" Pétervárott az ottani munkások közt működését megkezdte, a szociáldemokrata tevékenység jellegének e tekintetben teljesen világosnak kell lennie. Az orosz szociáldemokraták szocialista munkája abban áll, hogy a tudományos szocializmus tanait propagálják: a munkások közt helyes felfogást terjesztenek a mai társadalmi és gazdasági rendről, ennek alapjairól, és fejlődéséről, az orosz társadalom különböző osztályairól, ezek egymáshoz való viszonyáról, ez osztályok egymás közti harcáról, a munkásosztálynak e harcban viselt szerepéről, a hanyatló és a fejlődő osztályokhoz, a kapitalizmus múltjához és jövőjéhez való viszonyáról, a nemzetközi szociáldemokrácia és az orosz munkásosztály történelmi feladatáról. A propagandával szétszakíthatatlan kapcsolatban áll a munkások közti agitáció, amely Oroszország jelenlegi politikai viszonyai közt és a munkástömegek adott fejlődési fokán természetszerűen az első helyet foglalja el. A munkások közti agitáció abban áll, hogy a szociáldemokraták résztvesznek a munkásosztály harcának minden ösztönös megnyilvánulásában, minden összeütközésben, amelybe a munkások a kapitalistákkal a munkanap, a munkabér, a munkaviszonyok stb. stb. miatt kerülnek. A mi feladatunk, hogy tevékenységüket a munkásélet gyakorlati mindennapi kérdéseivel egybekössük a munkásoknak segít-

sünk, hogy e kérdésekben eligazodjanak, hogy ráterelјük figyelmüket a legfontosabb visszaélésekre, hogy segítsük nekik pontosabban és gyakorlatibban megfogalmazni követeléseiket a munkáltatókkal szemben, hogy fejlesszük a munkásokban szolidaritásuk tudatát, a közös érdekek és valamennyi orosz munkás közös ügyének tudatát, mint egységes munkásosztályét, amely a proletariátus világhadseregének egy része. Körök (csoportok) szervezése a munkások közt, rendszeres és konspiratív kapcsolatok létesítése e körök és a szociáldemokraták központi csoportja közt, munkásirodalom kiadása és terjesztése, munkáslevelezés megszervezése a munkásmozgalom minden központjából, agitációs röplapok és kiáltványok kiadása és terjesztése, tapasztalt agitátorállomány kiképzése — ezek volnának nagy vonásokban az orosz szociáldemokrácia szocialista tevékenységének megjelenési formái.

A mi munkánk mindenekelőtt és mindenekfelett a gyári, a városi munkásokra irányul. Az orosz szociáldemokrácia ne forgácsolja szét erőit, összpontosítsa figyelmét az ipari proletariátusra, amely a szociáldemokrata eszmék befogadására a legfogékonyabb, szellemileg és politikailag a legfejlettebb és számarányánál fogva, s minthogy az ország nagy politikai központjaiban tömörül, a legfontosabb. Ezért a szociáldemokrácia első és legégetőbb feladata, hogy a városi gyári munkások között szilárd forradalmi szervezetet teremtsen; ettől a feladattól a figyelmet jelenleg elvonni a legnagyobb fokú oktalanság volna. De amikor elismerjük, hogy erőinket a városi gyári munkásokra kell összpontosítanunk, amikor elítéljük az erők szétforgácsolását, ezzel egyáltalában nem akarjuk azt mondani, hogy az orosz szociáldemokrácia hagyja figyelmen kívül az orosz proletariátus és a munkásosztály többi rétegét. Szó sincs róla. Az orosz gyári munkást életfeltételei arra kényszerítik, hogy lépten-nyomon a legszorosabb viszonyt teremtse meg a kézművesekkel, ezzel az iparűző proletariátussal, amely a gyárakon kívül a városokban és falvakban szétszórtan és sokkal rosszabb körülmények közt él. Az orosz gyári munkás közvetlen érintkezésbe kerül a falusi lakossággal is (családja nem ritkán falun él) és ezért feltétlenül közeli kapcsolatba kerül mind a falusi proletariátussal, a hivatásos mezőgazdasági munkások és napszámosok sokmilliós tömegével, mind azzal a tönkrement parasztsággal, amely nyomorúságos kis földecskéjébe kapaszkodva, előleg-ledolgozással és mindenféle alkalmi „keresettel" stb. stb., vagyis ugyancsak bérmunkára van utalva. Az orosz szociáldemokraták nem tartják időszerűnek, hogy erőiket a kézművesek és a falusi munkások körébe irányítsák, de egyáltalán nem szándékoznak e rétegeket figyelmen kívül hagyni, s azon lesznek, hogy a haladott munkásságot a kézművesek és a falusi munkások életviszonyainak kérdéseiről is felvilágosítsák, hogy az, a proletariátus elmaradottabb rétegeivel érintkezve, közéjük is elvigye az osztályharc, a szocializmus és általában az orosz demokrácia, különösen pedig az orosz proletariátus politikai feladatainak eszméit. Nem lenne célszerű a kézművesekhez és a falusi munkásokhoz agitátorokat küldeni, amíg a városi gyári munkások körében oly roppant sok munkát kell végezni, de rengeteg esetben a szocialista munkás akaratlanul is érintkezésbe kerül ezzel a környezettel és értenie kell hozzá, hogy az ilyen eseteket kihasználja, ismernie kell a szociáldemokrácia általános feladatait Oroszországban. Ezért nagyon téved az, aki az orosz szociáldemokráciát szűkkeblűséggel vádolja, azzal, hogy a

gyári munkások kedvéért dolgozó népesség tömegét mellőzni igyekszik. Ellenkezőleg, a proletariátus haladó rétegei közt végzett agitáció a legbiztosabb és az egyetlen út, amely (a mozgalom kiterjedése arányában) az egész orosz proletariátus felébresztéséhez vezet. A szocializmusnak és az osztályharc eszméjének terjesztése a városi munkások között múlhatatlanul el fogja árasztani ezekkel az eszmékkel a kisebb, elágazóbb csatornákat is: ehhez arra van szükség, hogy az említett eszmék mélyebbre bocsássák gyökereiket a jobban előkészített talajban és teljesen áthassák az orosz munkásmozgalomnak és az orosz forradalomnak ezt az élcsapatát. Az orosz szociáldemokrácia, amikor minden erejét a gyári munkások közti tevékenységre irányítja, kész azokat az orosz forradalmárokat támogatni, akik a gyakorlatban eljutnak a proletariátus osztályharcának talaján kifejtett szocialista munkához, de legkevésbé sem titkolja azt, hogy más forradalmár frakciókkal kötött semminő gyakorlati szövetségnek sem lehet és nem szabad megalkuvásokra vagy engedményekre vezetniök az elmélet, a program, a zászló tekintetében. Abban a meggyőződésben, hogy a forradalmi mozgalom zászlajául szolgáló forradalmi elmélet jelenleg csakis a tudományos szocializmus és az osztályharc tana lehet, az orosz szociáldemokraták minden erejükből terjeszteni fogják ezt a tant, megóvják a hamis értelmezésektől és szembeszállnak minden olyan kísérlettel, mely a még fiatal oroszországi munkásmozgalmat kevésbé kiforrott tanokkal próbálná összekapcsolni. Az elméleti megfontolások kimutatják, a szociáldemokraták gyakorlati tevékenysége pedig megmutatja, hogy Oroszország minden szocialistájának szociáldemokratává kell válnia.

Áttérünk a szociáldemokraták demokratikus feladataira és demokratikus munkájára. Még egyszer ismételjük, hogy ez a munka elválaszthatatlan a szocialista tevékenységtől. A szociáldemokraták, amikor a munkások közt propagandát folytatnak, a politikai kérdések elől nem térhetnek ki és minden kísérletet ezek elkerülésére vagy akárcsak háttérbe szorítására, mélységes hibának és a nemzetközi szociáldemokratizmus alaptételeitől való eltérésnek tekintenének. A tudományos szocializmus propagandája mellett az orosz szociáldemokraták feladatukul tűzik ki a demokratikus eszmék propagandáját is a munkástömegek közt, igyekeznek széles körben helyes fogalmat adni az önkényuralomról ténykedése minden megnyilvánulásában, osztálytartalmáról, megdöntése szükségességéről, arról, hogy a munkásügyért eredményesen harcolni a politikai szabadság kivívása és Oroszország politikai és társadalmi rendjének demokratizálása nélkül lehetetlen. A szociáldemokraták a munkások között a legsürgősebb gazdasági követeléseik alapján folytatott agitációt elválaszthatatlanul egybekötik a munkásosztály legsürgősebb politikai szükségletei, bajai és követelései talaján mozgó agitációval — agitációval az ellen a rendőri elnyomás ellen, amely minden egyes sztrájknál, a munkások és kapitalisták minden egyes összecsapásánál jelentkezik —, agitációval az ellen, hogy csorbítsák a munkások jogait, általában mint orosz állampolgárokét, és nevezetesen mint a legelnyomottabb osztály tagjaiét — agitációval az önkényuralom minden olyan szembeötlő képviselője és lakája ellen, aki a munkásokkal közelebbi érintkezésbe kerül és szemléltetően mutatja meg a munkásosztálynak az ő politikai rabságát. Ha a munkáséletnek gazdasági téren nincs olyan kérdése, amelyet nem kellene gazdasági agitációra felhasználni, akkor ugyanúgy politikai téren sem akad

egyetlenegy kérdés sem, amely ne szolgálhatna a politikai agitáció tárgyául. Az agitáció e két fajtája a szociáldemokraták működésében szétszakíthatatlanul egybeforr, mint egyazon érem két oldala. Mind a gazdasági, mind a politikai agitáció egyformán szükséges a proletariátus osztályöntudatának kifejlesztésére, mind a gazdasági, mind a politikai agitáció egyformán nélkülözhetetlen mint vezérfonal az orosz munkások osztályharcában, mert minden osztályharc politikai harc. Mind az egyik, mind a másik agitáció, amikor a munkásokat öntudatra ébreszti, szervezi és fegyelmezi, szolidáris tevékenységre s a szociáldemokrata eszményekért való harcra neveli, a munkásoknak lehetővé fogja tenni, hogy erejüket a legközelebb fekvő kérdéseken, a legközelebbi szükségleteken próbálják ki, lehetővé fogja tenni számukra, hogy ellenségüknél részletengedményeket érjenek el, saját gazdasági helyzetükön javítsanak, a kapitalistákat arra kényszerítsék, hogy a szervezett munkások erejével számoljanak, a kormányt arra kényszerítsék, hogy a munkások jogait kiszélesítse, követeléseiket figyelembe vegye és állandóan rettegjen a szilárd szociáldemokrata szervezet vezette ellenséges érzületű munkástömegektől.

Rámutattunk a szocialista és demokratikus propaganda és agitáció elválhatatlan közelségére, a forradalmi munka teljes párhuzamosságára mindkét területen. De a munka és a harc e két fajtája közt jelentős különbség is van. Ez a különbség abban van, hogy a gazdasági harcban a proletariátus egészen egyedül áll a nemesi földbirtokosokkal és a burzsoáziával szemben, és legfeljebb (de korántsem mindig) a kispolgárság azon elemeinek segítségét veheti igénybe, melyek a proletariátus felé hajlanak. A demokratikus, politikai harcban viszont az orosz munkásosztály nem áll egymagában: melléje állnak az összes politikailag ellenzéki elemek, néprétegek és osztályok, amennyiben az önkényuralommal szemben ellenséges érzületűek és ilyen vagy amolyan formában harcolnak ellene. A proletariátus mellett ott állnak a burzsoázia vagy a művelt osztályok vagy a kispolgárság vagy az önkényuralom üldözte nemzetiségek, vallások és szekták stb. ellenzéki érzületű elemei is. Természetesen felmerül az a kérdés, milyen viszonyban álljon a munkásosztály ezekhez az elemekhez? Aztán meg — nem kell-e egyesülnie velük közös harcra az önkényuralom ellen? Hiszen a szociáldemokraták mind elismerik, hogy a politikai forradalomnak Oroszországban meg kell előzni a szocialista forradalmat; nem kell-e az összes politikai tekintetben ellenzéki elemekkel az önkényuralom elleni harcra egyesülve, a szocializmust egyelőre háttérbe tolni, nem kötelességünk-e ez az önkényuralom elleni harc fokozása céljából?

Vizsgáljuk meg mindkét kérdést.

Ami a munkásosztálynak, mint az önkényuralom ellen küzdő harcosnak, valamennyi többi politikailag ellenzéki társadalmi osztályhoz és csoporthoz való viszonyát illeti, ezt a viszonyt egészen pontosan meghatározzák a szociáldemokráciának a hírneves „Kommunista kiáltvány"-ban kifejtett alapelvei. A szociáldemokraták támogatják a haladó társadalmi osztályokat a reakciós osztályok ellen, támogatják a burzsoáziát a kiváltságos és rendi földbirtok képviselői és a bürokrácia ellen, a nagyburzsoáziát pedig a kispolgárság reakciós vágyaival szemben. Ez a támogatás nem tételez fel és nem követel semmiféle kompromisszumot a nem szociáldemokrata programokkal és elvekkel, ez — a szövetséges támogatása az adott ellenséggel szemben, s ezt a támogatást a szociáldemokraták azért nyújtják,

hogy a közös ellenség bukását siettessék, de a maguk számára ezektől az ideiglenes szövetségesektől mit sem várnak és semmiféle engedményt nekik nem tesznek. A szociáldemokraták minden, a mai társadalmi rend ellen irányuló forradalmi mozgalmat, minden elnyomott nemzetiséget, minden üldözött vallást, elnyomott rendet stb. támogatnak a jogegyenlőségért vívott harcukban.

Az összes politikailag ellenzéki elemeknek nyújtott támogatás a szociáldemokraták propagandájában abban fog megnyilvánulni, hogy a szociáldemokraták, az önkényuralom munkásellenes voltát bizonyítva, rá fognak mutatni arra is, hogy az önkényuralom ennek vagy annak a társadalmi csoportnak is ellensége, rá fognak mutatni arra, hogy a munkásosztály ebben vagy abban a kérdésben, ilyen vagy amolyan feladatokban szolidáris ezekkel a csoportokkal stb. Az agitációban ez a támogatás abban fog megnyilvánulni, hogy a szociáldemokraták az önkényuralmi rendőri elnyomás minden egyes jelenségét ki fogják használni és a munkásoknak meg fogják mutatni, hogyan nehezedik ez az elnyomás általában az összes orosz állampolgárokra és nevezetesen a leginkább elnyomott rendek, nemzetiségek, vallások, szekták stb. képviselőire, s hogyan hat ki ez az elnyomás különösképpen a munkásosztályra. Végül a gyakorlatban ez a támogatás abban nyilvánul meg, hogy az orosz szociáldemokraták egyik vagy másik részletcél elérésére készek szövetséget kötni más irányzatok forradalmáraival, s e készségüket nemegyszer tettekkel be is bizonyították.

Ezzel eljutottunk a második kérdéshez. A szociáldemokraták, utalva a munkásoknak egyik vagy másik ellenzéki csoporttal való szolidaritására, a munkásokat mindig külön fogják választani, mindig rá fognak világítani a szolidaritás ideiglenes és feltételes jellegére, mindig hangsúlyozni fogják, hogy a proletariátus különálló osztály, s talán már holnap ellenfélként állhat szemben mai szövetségeseivel. Azt vethetik ellenünk: „Az ilyen utalás a jelen pillanatban a politikai szabadságért küzdő összes harcosokat gyengíteni fogja." Az ilyen utalás a politikai szabadságért küzdő összes harcosokat erősíteni fogja — feleljük mi. Csupán azok a harcosok erősek, akik bizonyos osztályok tudatossá vált reális érdekeire támaszkodnak, s a mai társadalomban már uralkodó szerepet játszó ez osztályérdekeknek minden elpalástolása csak gyengíteni fogja a harcosokat. Ez az első megjegyzés. Másodszor pedig, az önkényuralom elleni harcban a munkásosztálynak külön helyet kell elfoglalnia, mert az önkényuralomnak csakis ő a végig következetes és feltétlen ellensége, csakis közte és az önkényuralom között lehetetlenek a kompromisszumok, a demokratizmus csakis a munkásosztályban lelhet olyan hívére, aki nem él fenntartásokkal, nem ingadozik, nem tekinget hátrafelé. A lakosság összes többi osztályai, csoportjai, rétegei az önkényuralomnak nem feltétlen ellenségei, az ő demokratizmusuk mindig hátrafelé tekinget. A burzsoázia kénytelen felismerni, hogy az önkényuralom akadályozza az ipari és társadalmi fejlődést, de fél a politikai és társadalmi rend teljes demokratizálásától és mindig megtörténhetik, hogy az önkényuralommal szövetségre lép a proletariátus ellen. A kispolgárság természeténél fogva kétlaki és egyrészt a proletariátus és a demokratizmus felé húz, másrészt a reakciós osztályok felé, megállítani próbálja a történelem kerekét, képes arra, hogy az önkényuralom kísérleteinek és csalogatásának (például III. Sándor „néppolitikájának"

formájában is) engedjen, képes arra, hogy az uralkodó osztályokkal szövetkezzék a proletariátus ellen, azért, hogy saját kistulajdonos helyzetét megerősítse. A művelt emberek rétege, általában az „értelmiség" okvetlenül lázadozik a gondolatot és tudást üldöző önkényuralom vad rendőrnyomása ellen, de az anyagi érdekek ezt az értelmiséget az önkényuralomhoz, a burzsoáziához fűzik, arra késztetik, hogy ne legyen következetes, hogy kompromisszumokat kössön, hogy a maga ellenzéki és forradalmi hevét eladja állami fizetésért, vagy annak fejében, hogy a profitban és az osztalékokban részesedik. Ami az elnyomott nemzetiségek és üldözött hitvallások demokratikus elemeit illeti, mindenki tudja és látja, hogy az osztályellentétek a lakosság e kategórián belül sokkal mélyebbek és erősebbek, mint az ilyen kategória összes osztályainak az önkényuralom elleni és a demokratikus intézmények melletti szolidaritása. Egyedül a proletariátusnak lehet — és osztályhelyzeténél fogva kell is — mindvégig következetes demokratának, az önkényuralom határozott ellenségének lennie, aki semmiféle engedményre, megalkuvásra nem képes. Egyedül a proletariátus lehet a politikai szabadságért és demokratikus intézményekért folyó harc élharcosa, minthogy, először a politikai nyomás a proletariátusra nehezedik a legerősebben, s ennek az osztálynak a helyzetét semmi sem enyhíti, mert ez az osztály nem férkőzhetik a felső hatalomhoz, sőt még a hivatalnokokhoz sem, és a közvéleményre sincsen befolyása. Másodszor, csak a proletariátus tudja a politikai és társadalmi rendszert végig demokratizálni, mert az ilyen demokratizálás e rendszert a munkások kezébe adná át. Ez az oka annak, hogy a munkásosztály demokratikus működésének egybeolvadása a többi osztály és csoport demokratizmusával gyengítené a demokratikus mozgalom erejét, gyengítené a politikai harcot, csökkentené határozottságát, következetességét, hajlamosabbá tenné a megalkuvásokra. Viszont a munkásosztálynak, mint a demokratikus intézményekért folyó küzdelem élharcosának elkülönítése erősbíteni fogja a demokratikus mozgalmat, erősbíteni fogja a politikai szabadságért folyó harcot, mert a munkásosztály az összes többi demokratikus és politikailag ellenzéki elemeket előre fogja hajtani, a liberálisokat a politikai radikálisok felé fogja hajtani, a radikálisokat a mai társadalom egész politikai és szociális rendjével való visszavonhatatlan szakításra fogja ösztökélni. Az imént azt mondottuk, hogy Oroszország minden szocialistájának szociáldemokratává kell válnia. Most hozzátesszük: Oroszország minden igazi és következetes demokratájának szociáldemokratává kell válnia.

(Lenin Művei 2. kötet)
(Megjelenés ideje: 1898.)

Lenin:

MI A TEENDŐ?

(Részlet)

Forradalmi elmélet nélkül nem lehet forradalmi mozgalom sem. Nem lehet eléggé hangsúlyozni ezt a gondolatot olyan időben, amikor az opportunizmus divatos hirdetése a gyakorlati tevékenység legszűkebb formájáért való lelkesedéssel párosul. De az orosz szociáldemokráciára nézve még fokozottabb jelentősége van az elméletnek három okból, amelyről gyakran megfeledkeznek. Először: pártunk még csak kialakulóban van, még csak most formálja ki arculatát és még korántsem számolt le végleg a forradalmi gondolat más irányzataival, amelyek azzal a veszéllyel fenyegetnek, hogy letérítik a mozgalmat a helyes útról. Sőt mi több, a nem szociáldemokrata forradalmi irányzatok éppen a legutóbbi időben kaptak erőre (mint Akszelrod már régen megjósolta az ökonomistáknak). Ilyen körülmények között egy első pillanatra „jelentéktelennek" látszó hiba is a legszomorúbb következményekkel járhat, s csak rövidlátó emberek tarthatják időszerűtlennek és feleslegesnek a frakciós vitákat és az árnyalatok szigorú megkülönböztetését. Az egyik vagy másik „árnyalat" megszilárdulása sok-sok évre eldöntheti az orosz szociáldemokrácia jövőjét.

Másodszor: a szociáldemokrata mozgalom lényegénél fogva nemzetközi. Ez nemcsak azt jelenti, hogy harcolnunk kell a nemzeti sovinizmus ellen. Ez azt is jelenti, hogy egy fiatal országban meginduló mozgalom csak akkor lehet eredményes, ha elsajátítja és alkalmazza más országok tapasztalatait. Ehhez azonban nem elegendő e tapasztalatok egyszerű ismerete vagy a legújabb határozatok egyszerű lemásolása. Ahhoz is értenünk kell, hogy bíráló szemmel mérlegeljük és önállóan felülvizsgáljuk ezeket a tapasztalatokat. Akinek van némi fogalma arról, hogy milyen óriásira nőtt és mennyire szerteágazott a modern munkásmozgalom, az tudja, hogy e feladat végrehajtásához mennyi elméleti erő, mennyi politikai (és forradalmi) tapasztalat szükséges.

Harmadszor: az orosz szociáldemokrácia nemzeti feladatai olyanok, aminők még nem álltak a világ egyetlen szocialista pártja előtt sem. Alább beszélnünk kell majd azokról a politikai és szervezési kötelességekről, amelyeket ez a feladat, az egész népnek az önkényuralom igájából való kiszabadítása, ró ránk. Most csak arra akarunk rámutatni, hogy az élenjáró harcos szerepét csak az a párt tudja betölteni, amelyet élenjáró elmélet vezet. S hogy az olvasó csak némileg is konkrét fogalmat alkosson arról, hogy ez mit jelent, gondoljon vissza az orosz szociáldemokrácia olyan előfutáraira, mint Gercen, Belinszkij, Csernisevszkij és a hetvenes évek forradalmárainak ragyogó gárdája, gondoljon az orosz irodalom világraszóló jelentőségére, amelyre most tesz szert, gondoljon... de ez is elég!

Azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy mi az elmélet jelentősége a szociáldemokrata mozgalomban, idézzük Engelsnek 1874-ben írt megjegyzéseit. Engels a szociáldemokrácia nagy harcának nem két formáját ismeri el (a politikait és a gazdaságit), mint nálunk szokásos, hanem hármat: a politikai és a gazdasági harccal egy sorba állítja az elméleti harcot. Engels megjegyzései, amelyeket a gyakorlatilag és politikailag megerősödött német munkásmozgalomnak adott útravalóul, olyan tanulságosak a mostani kérdések és viták szempontjából, hogy az olvasó, reméljük, nem neheztel meg ránk a „Der deutsche Bauernkrieg" c. brosúra előszavából vett hosszú idézetért (ez a brosúra már régóta legnagyobb bibliográfiai ritkaságok közé tartozik):

„A német munkásoknak két lényeges előnyük van Európa többi országának munkásaival szemben. Először, hogy Európa leginkább elméleti népéhez tartoznak és megőrizték azt az elméleti érzéket, amely szinte teljesen kiveszett Németország úgynevezett „művelt" osztályaiból. A német tudományos szocializmus, az egyedüli tudományos szocializmus, amely valaha is létezett, sohasem jött volna létre, ha nem előzte volna meg a német filozófia, különösen Hegel filozófiája. Ha a munkásokban nem volna elméleti érzék, ez a tudományos szocializmus sohasem vált volna annyira vérükké, mint ahogy a valóságban történt. És hogy ez milyen mérhetetlenül nagy előny, megmutatja egyrészt az a minden elmélettel szemben tanúsított közöny, amely egyik legfőbb oka annak, hogy az angol munkásmozgalom az egyes szakmák nagyszerű szervezettsége ellenére is oly lassan halad előre, másrészt pedig az a dezorganizáció és zűrzavar, amelyet a proudhonizmus okozott — a franciáknál és belgáknál eredeti formájában, a spanyoloknál és olaszoknál pedig még torzabb, bakuninista formában.

A másik előny abban áll, hogy a németek időrendben csaknem utolsóként jelentek meg a munkásmozgalomban. Amint a német elméleti szocializmus sohasem fogja elfelejteni, hogy Saint-Simonnak, Fouriernek és Owennek, három olyan embernek a vállán áll, akik tanaiknak minden fantasztikus volta és minden utópizmusa ellenére is minden idők legjelentékenyebb elméi közé tartoznak, és zseniálisan megsejtettek számtalan olyan dolgot, amelyek helyességét most bizonyítjuk be tudományosan, éppúgy a német gyakorlati munkásmozgalomnak sem szabad soha elfelejtenie, hogy az angol és a francia mozgalom vállán fejlődött ki, azok drágán szerzett tapasztalatait egyszerűen a maga javára fordíthatja, s most már elkerülheti azok akkoriban többnyire elkerülhetetlen hibáit. Hol tartanánk most az angol trade-unionok és a francia munkások politikai harcai nélkül, anélkül az óriási lökés nélkül, amelyet különösen a Párizsi Kommün adott?

El kell ismerni, hogy a német munkások ritka hozzáértéssel aknázták ki helyzeti előnyüket. Mióta a munkásmozgalom van, első ízben folyik a harc tervszerűen mindhárom irányban, először hangolják össze és kapcsolják egybe az elméleti, a politikai és a gyakorlati-gazdasági harcot (a tőkésekkel szemben kifejtett ellenállást). Ebben a mondhatni koncentrikus támadásban rejlik a német mozgalom ereje és legyőzhetetlensége.

A német munkások egyrészt előnyös helyzetüknél fogva, másrészt az angol mozgalom szigeti sajátosságai és a francia mozgalom erőszakos elnyomása következtében ez idő szerint a proletárharc élére kerültek. Hogy

az események meddig hagyják őket ezen a megtisztelő helyen, azt nem lehet előre megmondani. De ameddig tartják helyzetüket, remélhetőleg méltó módon fogják betölteni. Ehhez megkettőzött erőfeszítésre van szükség a harc és az agitáció minden területén. Különösen a vezérek kötelessége, hogy egyre tisztábban lássanak minden elméleti kérdést, egyre jobban felszabadítsák magukat a régi világnézettel összefüggő hagyományos frázisok befolyása alól és mindig tartsák szem előtt, hogy a szocializmus, amióta tudomány lett, megköveteli, hogy tudományként foglalkozzanak vele, vagyis hogy tanulmányozzák. Az így szerzett egyre tisztultabb belátást fokozott buzgalommal kell terjeszteni a munkástömegek között, és egyre tömörebbé kell kovácsolni a párt szervezetét és a szakszervezeteket...

...Ha a német munkások így haladnak majd előre, akkor, ha nem is éppen a mozgalom élén fognak menetelni — a mozgalomnak egyáltalán nem érdeke, hogy egy bizonyos nemzet munkásai haladjanak az élen —, de tiszteletre méltó helyet fognak elfoglalni az arcvonalon és teljes fegyverzetben fognak állni, ha váratlanul súlyos megpróbáltatások vagy hatalmas események fokozott bátorságot, fokozott elszántságot és tetterőt követelnek tőlük."

Engels szavai prófétai szavaknak bizonyultak. Néhány évvel később a német munkásokat váratlanul súlyos megpróbáltatás érte: a szocialistaellenes kivételes törvény. És a német munkások csakugyan teljes fegyverzetben fogadták ezeket a megpróbáltatásokat és győzedelmesen kiállták a próbát.

Az orosz proletariátusra hasonlíthatatlanul nagyobb megpróbáltatások várnak: olyan szörnyeteggel kell megbirkóznia, amelyhez képest egy alkotmányos országban hozott kivételes törvény valóban csak csekélységnek látszik. Az a legközelebbi feladat, melyet a történelem most elénk tűzött, a legforradalmibb minden más ország proletariátusának legközelebbi feladatai közül. Ennek a feladatnak a megvalósítása, az európai és (most már mondhatjuk) egyben az ázsiai reakció leghatalmasabb védőbástyájának lerombolása az orosz proletariátust a nemzetközi forradalmi proletariátus élcsapatává tette. És mi joggal számítunk rá, hogy kivívjuk ezt a megisztelő címet, amelyre már elődeink, a hetvenes évek forradalmárai rászolgáltak, ha ugyanolyan odaadó elszántsággal és energiával tudjuk lelkesíteni ezerszerte szélesebb és mélyebb mozgalmunkat.

A munkásosztály mint a demokrácia előharcosa

Láttuk, hogy a legszélesebb körű politikai agitáció és következésképpen az általános politikai leleplezések megszervezése minden téren, feltétlenül szükséges és mindennél halaszthatatlanabb munkafeladat, ha ez a munka valóban szociáldemokrata jellegű. Amikor azonban ilyen következtetést vontunk le, csupán abból indultunk ki, hogy a munkásosztálynak égető szüksége van politikai tudásra és politikai nevelésre. De ha csak ebből a szempontból vetnénk fel a kérdést, ez igen szűk szempont lenne, mert figyelmen kívül hagyná minden szociáldemokrácia és különösen a mai orosz szociáldemokrácia általános demokratikus feladatait. Hogy egészen konkrétan világítsuk meg ezt a tételt, próbáljuk a dolgot az ökonomisták

„szívéhez legközelebb álló", vagyis gyakorlati oldaláról szemügyre venni. „Mindenki egyetért" abban, hogy feltétlenül fejleszteni kell a munkásosztály politikai öntudatát. De hogyan kell ezt tenni és mi kell ahhoz, hogy ezt megtehessük? A gazdasági harc csak a kormány és a munkásosztály viszonyát érintő kérdésekre „vezeti rá" a munkásokat, és ezért bármennyit vesződnénk is azzal a feladattal, hogy „magának a gazdasági harcnak kölcsönözzünk politikai jelleget", e feladat keretében sohasem tudnánk kifejleszteni a munkásság politikai öntudatát (nem tudnák a szociáldemokrata politikai öntudat fokára emelni), mert ez a keret maga is szűk...

...A politikai osztályöntudatot a munkás csak kívülről, vagyis csak olyan területről kaphatja, amely kívül esik a gazdasági harc körén, a munkások és a munkáltatók kölcsönös viszonya körén. Ez a tudás kizárólag egyetlen forrásból meríthető, ez pedig az összes osztályoknak és rétegeknek az államhoz és a kormányhoz való viszonya, az összes osztályok egymás közötti viszonya. Ezért arra a kérdésre: mit kell tennünk, hogy politikai tudással vértezzük fel a munkásokat, nem elég egymagában az a válasz, hogy „menjünk a munkásokhoz", amivel a gyakorlati funkcionáriusok — az ökonomizmus felé hajló gyakorlati funkcionáriusokról nem is szólva — többnyire beérik. A szociáldemokratáknak ahhoz, hogy politikai tudással vértezzék fel a munkásokat, el kell menniök a lakosság valamennyi osztályához, minden irányban szét kell küldeniök hadseregük osztagait.

Szándékosan választottunk ilyen esetlen formulázást, szándékosan fejeztük ki magunkat ilyen élesen és egyszerűen — egyáltalán nem azért, hogy paradoxonokban beszéljünk, hanem azért, hogy annak rendje és módja szerint „rávezessük" az ökonomistákat azokra a feladatokra, amelyeket megbocsáthatatlanul lenéznek, hogy rávezessük őket a trade-unionista és a szociáldemokrata politika közötti különbségre, amelyet nem akarnak megérteni. És ezért arra kérjük az olvasót, hogy ne türelmetlenkedjék, hanem figyelmesen hallgasson végig bennünket.

Nézzük meg közelebbről a szociáldemokrata köröknek az utóbbi években legjobban elterjedt típusát, és lássuk a munkáját. „Kapcsolatban áll a munkásokkal", és ezzel be is éri; röplapokat ad ki, amelyekben ostorozza a gyári visszaéléseket, a kormány részrehajló magatartását a kapitalistákkal szemben és a rendőrség erőszakoskodását; rendszerint a munkások gyűlésein sem beszélnek vagy alig beszélnek egyébről; a forradalmi mozgalom történetéről, kormányunk bel- és külpolitikájának kérdéseiről, Oroszország és Európa gazdasági fejlődésének kérdéseiről, ennek vagy annak az osztálynak a mai társadalomban elfoglalt helyzetéről stb. szóló előadások és beszélgetések a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak; senki sem gondol arra, hogy rendszeres kapcsolatot teremtsen a társadalom egyéb osztályaival és kibővítse ezt a kapcsolatot. A vezetőnek az ilyen kör képzeletében élő eszményképe a legtöbb esetben lényegében sokkal inkább hasonlít egy szakszervezeti titkárra, mint a szocialista politikai vezérre. Mert például bármelyik angol trade-union titkára mindig segíti a munkásokat gazdasági harcukban, gyári leleplezéseket szervez, megmagyarázza azoknak a törvényeknek, intézkedéseknek igazságtalan voltát, amelyek korlátozzák a sztrájkszabadságot és a sztrájk-őrségek felállításának szabadságát (a sztrájkőrök mindenkit figyelmeztetnek, hogy a gyárban

sztrájk van), megmagyarázza a lakosság burzsoá osztályaihoz tartozó békéltető bírák részrehajlását stb. stb. Egyszóval minden szakszervezeti titkár folytat „gazdasági harcot a munkáltatók és a kormány ellen" és segít e harc folytatásában. És nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy ez még nem szociáldemokratizmus, hogy a szociáldemokrata eszményképnek nem egy trade-union titkárnak kell lennie, hanem a néptribunnak, aki reagálni tud az önkény és az elnyomás minden megnyilvánulására, bárhol történjék, bármely réteget vagy osztályt érintsen is, aki mindezeket a jelenségeket általánosítani tudja a rendőri erőszak és a kapitalista kizsákmányolás egységes képében, aki minden apróságot ki tud használni arra, hogy mindenki előtt kifejtse szocialista meggyőződését és demokratikus követeléseit, hogy minden egyes emberrel megértesse a proletariátus felszabadító harcának világtörténelmi jelentőségét...

...A szociáldemokratának, ha nemcsak szavakban tartja szükségesnek a proletariátus politikai öntudatának általános kifejlesztését, „el kell mennie a lakosság valamennyi osztályához". Itt a következő kérdések merülnek fel: hogyan kell ezt csinálni? Van-e ehhez elegendő erőnk? Van-e talaja az ilyen munkának valamennyi többi osztályban? Nem jelent-e ez eltérést az osztályszemponttól, vagy nem fog-e arra vezetni? Álljunk meg ezeknél a kérdéseknél.

„El kell mennünk a lakosság valamennyi osztályához" — úgy is mint teoretikusoknak, úgy is mint propagandistáknak, úgy is mint agitátoroknak, úgy is mint szervezőknek. Hogy a szociáldemokraták elméleti munkájának az egyes osztályok társadalmi és politikai helyzetének, helyzetük összes sajátosságainak tanulmányozására kell irányulnia, abban senki sem kételkedik. E tekintetben azonban nagyon, de nagyon kevés történik, aránytalanul kevesebb ahhoz a munkához képest, amelyet a gyári élet sajátosságainak tanulmányozására fordítunk. A bizottságokban és a körökben akadnak olyanok, akik még valamely vasipari ág speciális tanulmányozásába is belemélyednek, de arra alig akad példa, hogy a szervezetek tagjai (akik, mint gyakran megesik, valamely okból kénytelenek otthagyni a gyakorlati munkát) speciálisan azzal foglalkoznának, hogy anyagot gyűjtenek társadalmi és politikai életünk valamely aktuális kérdéséhez, ami alkalmat adhatna arra, hogy a lakosság egyéb rétegei között szociáldemokrata munkát végezzenek. A munkásmozgalom mai vezetői többségének gyenge előképzettségéről szólva nem szabad megfeledkezni az ilyen irányú képzettségről sem, mert ez is összefügg „a proletárharccal való szoros és szerves kapcsolat" „ökonomista" értelmezésével. De természetesen az a legfontosabb, hogy propagandát folytassunk és agitáljunk a nép valamennyi rétegében. A nyugat-európai szociáldemokratáknak megkönnyítik ezt a népgyűlések és az összejövetelek, amelyekre bárki elmehet, megkönnyíti a parlament, ahol az összes osztályok képviselői előtt beszélhetnek. Nálunk nincs sem parlament, sem gyülekezési szabadság, de mi mégis értjük a módját annak, hogy gyűléseket tartsunk a munkásoknak, akik szociáldemokratákat akarnak hallgatni. De éppúgy meg kell találnunk a módját annak is, hogy gyűléseket rendezzünk a lakosság minden osztályának képviselői számára, akik demokratákat akarnak hallgatni. Mert nem szociáldemokrata az, aki a gyakorlatban megfeledkezik arról, hogy „a kommunisták minden forradalmi mozgalmat támogatnak", hogy tehát kötelességünk az egész nép előtt ismertetni és hangsúlyozni az

általános demokratikus feladatokat, egy percre sem titkolva szocialista meggyőződésünket. Nem szociáldemokrata az, aki a gyakorlatban megfeledkezik arról a kötelességéről, hogy minden általános demokratikus kérdés feltevésében, kiélezésében és megoldásában élen kell járnia ...

... A különböző társadalmi rétegek részt vehetnek és szükségszerűen részt is fognak venni az önkényuralom megdöntésében, a „különböző ellenzéki rétegeknek" ezt az „aktív tevékenységét" pedig nemcsak irányíthatjuk, de feltétlenül irányítanunk is kell, ha „élcsapat" akarunk lenni. Arról, hogy diákjaink, liberálisaink stb. „szemtől-szembe kerüljenek politikai rendszerünkkel", nemcsak ők maguk fognak gondoskodni — erről mindenekelőtt és főleg maga a rendőrség és maguk az önkényuralmi kormány hivatalnokai gondoskodnak majd. De „nekünk", ha élenjáró demokraták akarunk lenni, gondoskodnunk kell arról, hogy azokat az embereket, akik tulajdonképpen csak az egyetemi vagy csak a zemsztvorendszerrel stb. elégedetlenek, rávezessük az egész politikai rendszer tarthatatlanságának gondolatára. Nekünk kell vállalni azt a feladatot, hogy ezt az általános politikai harcot a mi pártunk vezetése alatt szervezzük úgy, hogy ezt a harcot és ezt a pártot valamennyi ellenzéki réteg támogathassa és erejéhez mérten valóban támogassa is. Nekünk kell a gyakorlati szociáldemokrata funkcionáriusokból olyan politikai vezéreket nevelni, akik ennek az általános harcnak minden megnyilvánulását irányítani tudják, akik a kellő pillanatban „határozott akcióprogramot tudnak diktálni" a lázongó diákságnak is, az elégedetlen zemsztvo-képviselőknek is, a különböző szekták felháborodott követőinek is, a megbántott néptanítóknak is stb. stb ...

... Menjünk tovább. Van-e elegendő erőnk ahhoz, hogy a lakosság valamennyi osztályában propagandát folytassunk és agitáljunk? Persze hogy van. Ökonomistáink, akik nem ritkán hajlandók tagadni ezt, figyelmen kívül hagyják, hogy mozgalmunk (körülbelül) 1894-től 1901-ig óriási lépést tett előre. Mint igazi „hvosztisták" (hátulkullogók), gyakran a mozgalom régmúlt kezdeti időszakának elképzeléseiben élnek. Akkoriban csakugyan rendkívül kevés erőnk volt, akkor természetes és jogos volt az az elhatározás, hogy minden erőnket a munkások közötti munkának szenteljük és szigorúan elítélünk minden eltérést ettől; akkor az volt minden feladatunk, hogy gyökeret verjünk a munkásosztályban. Azóta rengeteg erőt vontunk be a mozgalomba, mind hozzánk jönnek a művelt osztályok ifjú nemzedékének legjobb képviselői, országszerte mindenütt tétlenül kénytelenek ülni olyan emberek, akik már részt vettek vagy részt akarnak venni a mozgalomban, olyan emberek, akik vonzódnak a szociáldemokráciához (1894-ben viszont a tíz ujjunkon is megszámolhattuk volna az orosz szociáldemokratákat). Mozgalmunk egyik legnagyobb politikai és szervezeti fogyatékossága, hogy nem tudjuk foglalkoztatni mindezeket az erőket, nem tudunk mindenkinek megfelelő munkát adni (részletesebben a következő fejezetben beszélünk erről). Erőink óriási többségének egyáltalán nincs lehetősége arra, hogy „a munkásokhoz menjen", tehát szó sem lehet arról a veszélyről, hogy legfontosabb ügyünktől vonunk el erőket. Viszont ahhoz, hogy a munkásoknak igazi, átfogó és eleven politikai tudást nyújthassunk, az kell, hogy mindenütt ott legyenek „a mi embereink", a szociáldemokraták, ott legyenek minden társadalmi rétegben, minden olyan helyen, amely lehetővé teszi államgépezetünk belső rugói-

nak megismerését. És ilyen emberekre nemcsak a propaganda és az agitáció szempontjából van szükségünk, hanem még inkább szükségünk van rájuk szervezési szempontból.

Van-e talaja tevékenységünknek a lakosság összes osztályaiban? Aki ezt nem látja, az megint csak elmarad öntudat dolgában a tömegek ösztönös nekilendülése mögött. A munkásmozgalom egyesekben elégedetlenséget, másokban az ellenzék támogatásának reményét, ismét másokban az önkényuralom lehetetlenségének és összeomlása elkerülhetetlenségének tudatát keltette és kelti most is. Csak szavakban lennénk „politikusok" és szociáldemokraták (ami a valóságban igen gyakori eset), ha nem volnánk tudatában feladatunknak, ha nem használnók ki az elégedetlenség minden megnyilvánulását, nem gyűjtenők össze és nem dolgoznók fel a tiltakozás minden legkisebb jelét, még ha csírájában van is ez a tiltakozás. Arról már nem is szólunk, hogy a dolgozó parasztság, a kézművesek, kisiparosok stb. sokmilliós tömege bármikor mohón hallgatná egy ügyesebb szociáldemokrata szónoklatát. De van-e a lakosságnak akár egyetlen olyan osztálya is, amelyben ne volnának a jogtalanság és az önkény miatt elégedetlenkedő emberek, csoportok és körök, s ahol éppen ezért ne találnának termékeny talajra a szociáldemokratáknak mint a legégetőbb általános demokratikus szükségletek kifejezőinek igéi? És aki konkrétan akarja elképzelni, hogy a szociáldemokratáknak hogyan kell ilyen politikai agitációt folytatniok a lakosság valamennyi osztályában és rétegében, annak felhívjuk a figyelmét a szó tágabb értelmében vett politikai leleplezésekre, mint ennek az agitációnak legfőbb (de magától értetődően nem egyetlen) eszközére.

„A nép minden valamelyest öntudatos rétegében — írtam a „Mivel kezdjük?" c. cikkemben („Iszkra", 4. sz. 1901. május), amelyről alább részletesen kell szólnunk — fel kell keltenünk a politikai leleplezések szenvedélyét. Ne zavarjon bennünket az a körülmény, hogy a leleplező hangok politikailag oly gyengék és szórványosak, és bátortalanok manapság. Korántsem az az oka ennek, hogy az emberek általában megbékültek a rendőri önkénnyel. Ennek az az oka, hogy a leleplezésre kész és képes embereknek nincs szószékük, ahonnan szavukat hallathatnák, nincs hallgatóságuk, amely szenvedélyesen hallgatná és bátorítaná a szónokokat, s hogy sehol sem látnak a népben olyan erőt, amelyhez érdemes volna panasszal fordulniok a „mindenható" orosz kormány ellen... Most meg tudjuk teremteni és kötelességünk megteremteni azt a szószéket, ahonnan az egész nép leleplezheti a cárl kormányt. Ilyen szószéknek kell lennie a szociáldemokrata lapnak.

Éppen a munkásosztály az, amely ilyen ideális hallgatósága a politikai leleplezéseknek, a munkásosztály, amelynek mindenekelőtt és leginkább van szüksége átfogó és élő politikai tudásra, amely leginkább képes arra, hogy ezt a tudást aktív harccá változtassa, még akkor is, ha semmilyen „kézzelfogható eredménnyel" sem kecsegtet. Az egész nép leleplezési hadjáratának szószéke pedig csak egy országos lap lehet. „Politikai lap nélkül a modern Európában el sem képzelhető olyan mozgalom, amely méltó arra, hogy politikai mozgalomnak nevezzék" — és Oroszország ebben a tekintetben kétségkívül szintén a modern Európához tartozik. A sajtó már régóta erőt jelent nálunk —, ha nem így volna, a kormány nem költene tízezreket a sajtó megvesztegetésére és a különféle Katkovok és Mescser-

szkijek segélyezésére. És az sem újság az önkényuralmi Oroszországban, hogy az illegális sajtó áttörte a cenzúra korlátait és arra kényszerítette a legális és konzervatív lapokat, hogy nyíltan beszéljenek róla. Így volt ez a hetvenes, sőt már az ötvenes években is. És mennyivel szélesebbek, mennyivel mélyebbek most azok a néprétegek, amelyek az illegális sajtót akarják olvasni és készek megtanulni belőle, „hogyan kell élni és hogyan kell meghalni" — hogy egy munkás szavaival éljünk, aki levelet írt az „Iszkrá"-nak. A politikai leleplezések hadat üzennek a kormánynak, mint ahogy a gazdasági leleplezések hadat üzennek a gyárosnak. És ennek a hadüzenetnek annál nagyobb az erkölcsi jelentősége, minél szélesebb és erősebb ez a leleplezési hadjárat, minél népesebb és elszántabb az a társadalmi osztály, amely azért üzen hadat, hogy megkezdje a háborút. A politikai leleplezési hadjárat ezért már önmagában véve is az ellenséges csatarend megbontásának egyik leghatalmasabb eszköze, amellyel eltéríthetjük az ellenségtől alkalmi vagy ideiglenes szövetségeseit, ellenségeskedést szíthatunk és bizalmatlanságot kelthetünk az önkényuralmi hatalom állandó részesei között.

Manapság csak az a párt válhat a forradalmi erők élcsapatává, amely megszervezi ezt a leleplezési hadjáratot, amely valóban az egész nép hadjárata. És annak a kifejezésnek, hogy „az egész nép", igen komoly tartalma van. Azok a leleplezők, akik nem a munkásosztályhoz tartoznak (márpedig hogy élcsapattá legyünk, más osztályokat is be kell vonnunk), óriási többségükben józan politikusok és hidegvérű gyakorlati emberek. Kitűnően tudják, hogy milyen veszélyes, ha csak a legkisebb hivatalnokra is „panaszkodnak", hát még ha a „mindenható" orosz kormány ellen emelik fel szavukat! És ezek csak akkor fognak hozzánk fordulni a panaszaikkal, ha látják, a panasznak valóban van hatása, hogy mi politikai erőt jelentünk. Hogy azzá legyünk a kívülállók szemében, sokat és kitartóan kell munkálkodnunk tudatosságunk, kezdeményező képességünk és energiánk fokozásán; ehhez nem elég, ha az utóvéd elméletére és gyakorlatára ráragasztjuk az „élcsapat" címkét.

De ha nekünk kell megszervezni valóban az egész nép leleplező hadjáratát a kormány ellen, akkor miben nyilvánul meg mozgalmunk osztályjellege? — fogja kérdezni és kérdi máris „a proletárharccal való szoros és szerves kapcsolatnak" inkább buzgó, semmint értelmes hódolója. Nos, éppen abban, hogy az egész népnek ezt a leleplező hadjáratát mi, szociáldemokraták, szervezzük meg; abban, hogy az agitáció folyamán felvetett minden kérdést törhetetlen szociáldemokrata szellemben világítunk meg, és ugyanakkor irgalmat nem ismerve harcolunk a marxizmus minden szándékos vagy akaratlan meghamisítása ellen, abban, hogy ezt a minden területre kiterjedő politikai agitációt olyan párt fogja folytatni, amely szétbonthatatlan egésszé forrasztja össze az egész nép nevében a kormányra gyakorolt nyomást is, a proletariátus forradalmi nevelését is, politikai önállóságának egyidejű megóvásával, a munkásosztály gazdasági harcának vezetését is, felhasználva a munkásosztály és a kizsákmányolói közötti spontán összeütközéseket, amelyek talpraállítják és a mi táborunkba vonják a proletariátus egyre újabb rétegeit!...

(Lenin Művei 5. kötet.)
(Megjelenés ideje: 1902.)

Lenin:

A SZOCIÁLDEMOKRÁCIA KÉT TAKTIKÁJA A DEMOKRATIKUS FORRADALOMBAN

(Részlet)

Honnan fenyegeti a proletariátust az a veszély, hogy meg lesz kötve a keze a következetlen burzsoázia elleni harcban?

A marxisták meg vannak feltétlenül győződve az orosz forradalom burzsoá jellegéről. Mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy azok a demokratikus átalakulások a politikai rendszerben és azok a társadalmi és gazdasági átalakulások, amelyek Oroszország számára szükségessé váltak, egymagukban nemhogy a kapitalizmus aláaknázását, a burzsoázia uralmának aláaknázását jelentenék, hanem ellenkezőleg, első ízben tisztítják meg igazán a talajt a kapitalizmus széles körű és gyors, európai, nem pedig ázsiai jellegű fejlődése számára, először teszik lehetővé a burzsoáziának mint osztálynak uralmát. A szociálforradalmárok nem tudják megérteni ezt az eszmét, mert nem ismerik az árutermelés és a tőkés termelés fejlődéstörvényeinek ábécéjét, nem látják azt, hogy a kapitalizmust nem semmisíti meg még a parasztfelkelés teljes sikere sem — vagy akár az egész földnek a parasztság érdekében és a parasztság kívánságai szerint történő újrafelosztása („Általános földfelosztás" vagy valami ehhez hasonló) —, hanem ellenkezőleg, lökést ad fejlődésének és meggyorsítja magának a parasztságnak osztályokra való szétesését. A szociálforradalmárok nem értik meg ezt az igazságot, s így válnak öntudatlanul a kispolgárság ideológusaivá. Ennek az igazságnak hangsúlyozása nemcsak elméleti szempontból, hanem a gyakorlati politika szempontjából is óriási jelentőségű a szociáldemokrácia számára, mert ebből következik a proletariátus pártja feltétlen és teljes osztályönállóságának követelménye a jelenlegi „általános demokratikus" mozgalomban.

Korántsem következik ebből azonban, hogy a demokratikus (társadalmi és gazdasági tartalma szerint polgári) forradalom nem a legnagyobb mértékben érdeke a proletariátusnak. Korántsem következik ebből az, hogy a demokratikus forradalom nem mehet végbe olyan formában is, amely főleg a nagykapitalista, a pénzmágnás, a „felvilágosult" földbirtokos számára előnyös, de olyan formában is, amely a paraszt és a munkás számára előnyös.

Az újiszkrások alapjában helytelenül fogják fel a polgári forradalom kategóriájának értelmét és jelentőségét. Elmefuttatásaikban állandóan ott kísért az a gondolat hogy a polgári forradalom olyan forradalom, amely csak olyasmit adhat, ami a burzsoázia számára előnyös, márpedig mi sem tévesebb, mint ez a gondolat. A polgári forradalom olyan forradalom, amely nem lépi át a polgári, vagyis a kapitalista társadalmi és gazdasági rendszer kereteit. A polgári forradalom a kapitalizmus fejlődésének szükségleteit fejezi ki, és nemhogy megsemmisítené alapjait, ellenkezőleg, kiszélesíti és kimélyíti őket. Ez a forradalom ezért nemcsak a munkásosztály

hanem az egész burzsoázia érdekeit is kifejezi. Minthogy a burzsoázia uralma a munkásosztály felett a kapitalizmus idején elkerülhetetlen, teljes joggal mondhatjuk, hogy a polgári forradalom nem annyira a proletariátus, mint inkább a burzsoázia érdekeit fejezi ki. De egészen képtelen az a gondolat, hogy a polgári forradalom egyáltalán nem fejezi ki a proletariátus érdekeit. Ez a képtelen gondolat vagy ahhoz az ósdi narodnyik elmélethez vezet, hogy a polgári forradalom ellentétben áll a proletariátus érdekeivel, hogy ezért nekünk nem kell a polgári politikai szabadság, vagy az anarchizmushoz vezet, amely ellenzi a proletariátus bárminemű részvételét a burzsoá politikában, a polgári forradalomban, a polgári parlamentarizmusban. Elméleti szempontból nézve azt mutatja ez a gondolat, hogy megfeledkeztek a marxizmus legelemibb tételeiről is, elfelejtették, hogy az árutermelés talaján elkerülhetetlenül kifejlődik a kapitalizmus. A marxizmus tanítása szerint az a társadalom, amely árutermelésen alapul és a civilizált kapitalista nemzetekkel csereviszonyban áll, a fejlődés bizonyos fokán maga is feltétlenül a kapitalizmus útjára lép. A marxizmus visszavonhatatlanul szakított a narodnyikoknak és az anarchistáknak azzal a lázálmával, hogy például Oroszország elkerülheti a kapitalista fejlődést, kiugorhat a kapitalizmusból vagy átugorhatja valami más úton, s nem kell megtennie a kapitalizmus talaján és a kapitalizmus keretei között folyó osztályharc útját.

A marxizmusnak mindezeket a tételeit egészen részletesen bebizonyították és megrágták mind általánosságban, mind éppen Oroszországra vonatkoztatva. Ezekből a tételekből pedig az következik, hogy aki a munkásosztály megmentését bárhol másutt keresi, mint a kapitalizmus további fejlődésében, az reakciósan gondolkodik. Olyan országban, mint Oroszország, a munkásosztály nem annyira a kapitalizmus miatt szenved, mint inkább amiatt, hogy a kapitalizmus nem eléggé fejlett. A munkásosztálynak ezért feltétlenül érdeke a kapitalizmus legszélesebb körű, legszabadabb, leggyorsabb fejlődése. A munkásosztály számára feltétlenül előnyös, ha felszámolják a régi idők összes maradványait, amelyek gátolják a kapitalizmus széles körű, szabad és gyors fejlődését. A polgári forradalom éppen olyan forradalom, amely a leghatározottabban elsöpri a régi idők maradványait, a hűbéri rend maradványait (nemcsak az önkényuralom tartozik e maradványok közé, hanem a monarchia is), amely a legteljesebb mértékben biztosítja a kapitalizmus széles körű, szabad és gyors fejlődését.

Ezért a polgári forradalom a legnagyobb mértékben előnyös a proletariátus számára. A polgári forradalomra feltétlenül szükség van a proletariátus érdekében. Minél teljesebb és határozottabb, minél következetesebb lesz a polgári forradalom, annál inkább biztosítva lesz a proletariátusnak a burzsoázia ellen, a szocializmusért vívott harca. Ez a következtetés csak azoknak a szemében látszik újnak vagy furcsának, paradoxnak, akik nem ismerik a tudományos szocializmus ábécéjét. S ebből a következtetésből folyik többek közt az a tétel is, hogy a burzsoá forradalom bizonyos értelemben előnyösebb a proletariátus számára, mint a burzsoázia számára. Mégpedig a következő értelemben kétségtelen ez a tétel: a burzsoázia számára előnyös, ha a proletariátussal szemben a régi rendszer egynémely maradványára, például a monarchiára, az állandó hadseregre stb. támaszkodhat. A burzsoázia számára előnyös, ha a polgári forradalom nem söpri

el túl erélyesen a régi rendszer minden maradványát, hanem egyeseket meghagy belőlük — vagyis ha ez a forradalom nem egészen következetes, ha nem viszik végig, ha nem határozott és könyörtelen. Ezt a gondolatot a szociáldemokraták gyakran némileg másképp fejezik ki: azt mondják, hogy a burzsoázia elárulja önmagát, a burzsoázia elárulja a szabadság ügyét, a burzsoázia nem képes arra, hogy következetesen demokratikus legyen. A burzsoázia számára előnyösebb, ha a polgári-demokratikus irányba eső elengedhetetlen változások lassabban, fokozatosabban, óvatosabban, kevésbé határozottan, reformok útján, nem pedig forradalom útján mennek végbe, ha e változások végrehajtásakor a lehető legóvatosabban bánnak a hűbéri rendszer „nagyrabecsült" intézményeivel (például a monarchiával); ha ezek a változások a lehető legkisebb mértékben fejlesztik a köznép, vagyis a parasztok és különösen a munkások forradalmi öntevékenységét, kezdeményezését és energiáját, különben a munkásoknak annál könnyebb lesz — mint a franciák mondják — „a puskát egyik vállukról átvenni a másikra", vagyis maga a burzsoázia ellen irányítani azt a fegyvert, amelyet a polgári forradalom ad a kezükbe, azt a szabadságot, amelyet a polgári forradalom ad nekik, azokat a demokratikus intézményeket, melyek a hűbéri rendszertől megtisztított talajon keletkeznek.

Ezzel szemben a munkásosztály számára előnyösebb, ha a burzsoá-demokratikus irányba eső elengedhetetlen változások nem reformok útján, hanem forradalmi úton mennek végbe, mert a reformok útja a halogatások, a huzavona, a nép szervezetében rothadó részek elhalásának kínos és lassú útja. Ezeknek a részeknek rothadásától elsősorban és leginkább a proletariátus és a parasztság szenved. A forradalmi út a gyors, a proletariátusra nézve legkevésbé fájdalmas műtét útja, a rothadó részek közvetlen eltávolításának útja, a monarchia és a hozzá illő förtelmes és utálatos, rothadt és rothadásával a levegőt is megfertőző intézményekkel szemben tanúsított legkisebb engedékenység és óvatosság útja.

Ez az oka annak, hogy polgári-liberális sajtónk nem csupán a cenzúrára való tekintettel, nem csupán a hatalmasoktól való félelmében panaszkodik a forradalmi út lehetősége miatt, reszket a forradalomtól, ijesztgeti a cárt a forradalommal, igyekszik elkerülni a forradalmat, lakájkodik és hajlong a reformista út alapjául szolgáló szánalmas reformok érdekében. Nemcsak a „Russzkije Vedomosztyi", a „Szin Otyecsesztva", a „Nasa Zsizny", a „Nasi Dnyi" van ezen az álláspontón, hanem az illegális, a szabad „Oszvobozsgyenyije" is. A burzsoáziának mint osztálynak a kapitalista társadalomban elfoglalt helyzetéből elkerülhetetlenül következik a burzsoázia következetlensége a demokratikus forradalomban. A proletariátust mint osztályt maga a helyzete kényszeríti arra, hogy következetes demokrata legyen. A burzsoázia hátratekinget, fél a demokratikus haladástól, amely azzal fenyeget, hogy a proletariátus megerősödik. A proletariátus csak láncait veszítheti el, a demokrácia segítségével pedig egy egész világot fog nyerni. Ezért minél következetesebb demokratikus reformjai tekintetében a polgári forradalom, annál kevésbé korlátozódik arra, ami kizárólag a burzsoázia számára előnyös. Minél következetesebb a polgári forradalom, annál inkább biztosítja a demokratikus forradalomban azt, ami a proletariátus és a parasztság számára előnyös.

A marxizmus nem arra tanítja a proletárt, hogy félreálljon a polgári

forradalomban, hogy ne vegyen részt benne, hogy a burzsoáziának engedje át a vezetést a forradalomban, hanem ellenkezőleg, arra tanítja, hogy a legerélyesebben vegyen részt benne, hogy a legelszántabban harcoljon a következetes proletár demokratizmusért, a forradalom végigviteléért. Nem ugorhatunk ki az orosz forradalom polgári-demokratikus keretei közül, de óriásira tágíthatjuk ezeket a kereteket, harcolhatunk és harcolnunk kell e kereteken belül is a proletariátus érdekeiért, közvetlen szükségleteiért és azért, hogy meglegyenek a feltételei annak, hogy a proletariátus erőit előkészíthessük a jövendő teljes győzelemre. Polgári demokrácia és polgári demokrácia közt is van különbség. Polgári demokrata az a monarchista zemsztvo-képviselő, aki a felsőház híve, aki az általános választójogot „követeli", titokban, suba alatt pedig kiegyezik a cárizmussal holmi megnyírbált alkotmányban. És polgári demokrata az a paraszt is, aki fegyverrel kezében támad a földesurakra és a csinovnyikokra, aki „naiv republikánus" módjára „a cár elkergetését" javasolja. Van olyan polgári-demokratikus rend, mint Németországban, és van olyan is, mint Angliában; van olyan, mint Ausztriában, és van olyan is, mint Amerikában vagy Svájcban. Szép kis marxista lenne az, aki a demokratikus forradalom korszakában figyelmen kívül hagyná ezt a különbséget a demokratizmus egyes fokai és egyik vagy másik formájának jellege között, és megelégednék azzal az „okoskodással", hogy ez mégis „polgári forradalom", a „polgári forradalom" gyümölcse.

Éppen ilyen, rövidlátásukat fitogtató okoskodók a mi újiszkrásaink is. Ők is csupán a forradalom polgári jellegére vonatkozó elmélkedésekre szorítkoznak ott és akkor, ahol különbséget kellene tenniök a köztársasági-forradalmi és a liberális-monarchista burzsoá demokrácia között, nem is szólva a következetlen burzsoá demokrácia és a következetes proletár demokrácia közti különbségről. Mintha csakugyan „tokbabújt emberekké" váltak volna, mélabúsan elbeszélgetnek „az ellentétes osztályok kölcsönös harcának folyamatáról", amikor arról van szó, hogy demokratikus vezetést adjunk ennek a forradalomnak, hogy Sztruve úr és társai áruló jelszavaival ellentétben a haladó, demokratikus jelszavakat hangsúlyozzuk, hogy a földbirtokosok és a gyárosok liberális üzérkedésével ellentétben nyíltan és élesen rámutassunk a proletariátus és parasztság valóban forradalmi harcának legközelebbi feladataira. Ez most a lényege annak a kérdésnek, uraim, amelyet önök nem vettek észre: az, hogy valóban nagyszerű győzelemmel fog-e végződni forradalmunk vagy csak nyomorúságos alkuval, eljut-e a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájához, vagy „kimerül az ereje" egy Sipov-féle liberális alkotmányban!

Az első pillantásra talán az a színe a dolognak, hogy amikor ezt a kérdést felvetjük, teljesen eltérünk témánktól. De csak az első pillantásra tűnhet fel a dolog ilyen színben. Valójában éppen ebben a kérdésben van a gyökere az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusának szociáldemokrata taktikája és az újiszkrások konferenciáján megállapított taktika között most már egészen világosan kibontakozó elvi ellentétnek. Az újiszkrások most már nem is két, hanem három lépést tettek hátrafelé, feltámasztották az ökonomizmus hibáit, amikor a munkáspárt forradalmi helyzetben követendő taktikájának a munkáspártra nézve hasonlíthatatlanul bonyolultabb, fontosabb és életbevágóbb kérdé-

seit kell megoldani. Ezért a legnagyobb figyelemmel kell foglalkoznunk a felvetett kérdés elemzésével.

Az újiszkrás határozat idézett része utal arra a veszélyre, hogy a szociáldemokrácia esetleg maga köti meg a kezét a burzsoázia következetlen politikája elleni harcban, felolvad a polgári demokráciában. Ennek a veszélynek a gondolata vörös fonalként húzódik végig az egész sajátosan újiszkrás irodalmon ez a gondolat az igazi magva a pártszakadásunk során elfoglalt elvi álláspontnak (azóta, hogy a szakadás során a civakodás elemei teljesen háttérbe szorultak az ökonomizmus felé fordulás elemeivel szemben). S minden köntörfalazás nélkül elismerjük, hogy ez a veszedelem csakugyan fennáll, s hogy éppen most, az orosz forradalom lángralobbanása idején különösen komollyá vált ez a veszedelem. Ránk, a szociáldemokrácia tecretikusaira, vagy — ami engem illet, inkább azt mondanám — publicistáira, valamennyiünkre az a halaszthatatlan és rendkívül felelős feladat vár, hogy kideritsük, melyik oldalról fenyeget valóban ez a veszély. Mert nézeteltéréseinknek nem az a vita a forrása, hogy van-e ilyen veszély vagy sem, hanem hogy ezt a veszélyt a „kisebbség" úgynevezett uszálypolitikája, vagy a „többség" úgynevezett forradalmisága szüli-e.

Ferdítések és félreértések elkerülése végett mindenekelőtt megjegyezzük, hogy a szóban forgó veszély a dolognak nem a szubjektív, hanem az objektív oldaláról mutatkozik, nem abban a formális álláspontban rejlik, amelyet a szociáldemokrácia foglal el a harcban, hanem az egész jelenlegi forradalmi harc anyagi kimenetelében. Nem az a kérdés, hogy fel akar-e oldódni ez vagy az a szociáldemokrata csoport a burzsoá demokráciában, s elismeri-e, hogy feloldódik —, erről szó sincs. A szociáldemokraták közül senkit sem gyanúsítunk ezzel az óhajjal, és egyáltalán nem óhajokról van itt szó. Nem is az a kérdés, hogy megőrzi-e ez vagy az a szociáldemokrata csoport formális önállóságát, különállását, függetlenségét a burzsoá demokráciától a forradalom egész ideje alatt. Nemcsak proklamálhatják ezt az „önállóságot", hanem formálisan meg is őrizhetik —, mégis úgy fordulhat a dolog, hogy meg lesz kötve a kezük a burzsoázia következetlensége elleni harcban. A forradalom végleges politikai eredménye az is lehet, hogy a szociáldemokrácia formális „önállósága" ellenére, teljes szervezeti és pártbeli különállása ellenére sem lesz valójában önálló, nem lesz elég ereje ahhoz, hogy proletár önállóságának bélyegét rányomja az események menetére, annyira gyengének bizonyul, hogy nagyjában és egészében végső soron végső eredményként mégiscsak történeti ténnyé válik a polgári demokráciában való „feloldódása".

Ez a valódi veszély. És most nézzük meg, melyik oldalról fenyeget ez a veszély: a szociáldemokrácia jobboldali elhajlása részéről-e az új „Iszkra" képében, ahogyan mi gondoljuk, vagy a szociáldemokrácia baloldali elhajlása részéről, a „többség", a „Vperjod" stb. képében, ahogy az újiszkrások gondolják.

E kérdés eldöntése, mint már utaltunk rá, különböző társadalmi erők működésének objektív együtthatásától függ. Ezeknek az erőknek jellegét elméletileg már meghatározta az orosz viszonyok marxista elemzése, most pedig gyakorlatilag határozza meg a csoportok és osztályok nyílt fellépése a forradalom folyamán. És azt látjuk, hogy az egész elméleti elemzés, amelyet a marxisták jóval a jelenlegi korszakot megelőzően végeztek el, és a

forradalmi események fejlődésének egész gyakorlati megfigyelése azt mutatja, hogy az objektív feltételek szempontjából Oroszországban a forradalomnak kétféle menete és kimenetele lehetséges. Oroszország gazdasági és politikai rendszerének polgári-demokratikus irányú átalakulása elkerülhetetlen és elháríthatatlan. Nincs a világon olyan erő, amely megakadályozhatná ezt az átalakulást. De az átalakulást megvalósító meglevő erők működésének együtthatásából ennek az átalakulásnak kétféle eredménye vagy kétféle formája adódhat: 1. vagy „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelmével" végződik az ügy, vagy 2. nincs elég erő a döntő harchoz és a dolog a cárizmusnak a burzsoázia „legkövetkezetlenebb" és „legönzőbb" elemeivel kötött paktumával végződik. A senki által előre nem látható részletek és kombinációk sokfélesége nagyjában és egészében e két kimenetel egyikéhez vagy másikához vezet.

Vizsgáljuk meg most ezeket a lehetőségeket először is társadalmi jelentőségük szempontjából, másodszor a szociáldemokrácia helyzetének („feloldódásának" vagy „keze megkötöttségének") szempontjából mindkét kimenetel esetén.

Mit jelent „a forradalom döntő győzelme a cárizmus felett"? Láttuk már, hogy az újiszkrások, amikor ezt a kifejezést használják, még a legközvetlenebb politikai jelentését sem értik meg. Még kevésbé tapasztaljuk, hogy e fogalom osztálytartalmát értenék. Hiszen mi, marxisták, semmiképpen sem engedhetjük meg magunknak, hogy olyan szavakkal áltassuk magunkat, mint „a forradalom" vagy „a nagy orosz forradalom", mint ahogy most sok forradalmi demokrata áltatja velük magát (például Gapon). Pontosan számot kell vetnünk azzal, milyen reális társadalmi erők állnak szemben „a cárizmussal" (ez teljesen reális és mindenki számára érthető erő) és képesek arra, hogy „döntő győzelmet" arassanak felette. A nagyburzsoázia, a földbirtokosok, a gyárosok, az oszvobozsgyenyistákat követő „társaság" nem lehet ez az erő. Látjuk, hogy még csak nem is akarják a döntő győzelmet. Tudjuk, hogy osztályhelyzetüknél fogva képtelenek a cárizmus ellen döntő harcra; sokkal súlyosabb koloncként húzza őket a magántulajdon, a tőke, a föld, semhogy döntő harcba menjenek. Sokkal inkább kell nekik a cárizmus a maga rendőri-bürokratikus és katonai erőivel a proletariátus és a parasztság ellen, semhogy a cárizmus megsemmisítésére törekednének. Nem, az az erő, amely „a cárizmus felett döntő győzelmet" arathat, csak a nép, vagyis a proletariátus és a parasztság lehet, ha a fő, a nagy erőket vesszük, s a falusi és városi kispolgárságot (ez is „nép") e kettő között osztjuk el. „A forradalom döntő győzelme a cárizmus felett" annyi, mint a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája. Ez elől a következtetés elől, amelyre már régen utalt a „Vperjod", nem menekülhetnek el a mi újiszkrásaink sem. Senki más nem arathat döntő győzelmet a cárizmus felett.

És ez a győzelem igenis diktatúra lesz, vagyis feltétlenül katonai erőre, a felfegyverzett tömegekre, a felkelésre kell majd támaszkodnia és nem holmi „legális", „békés úton" létrehozott intézményekre. Ez csak diktatúra lehet, mert azoknak az átalakításoknak a végrehajtása, amelyek haladéktalanul és feltétlenül szükségesek a proletariátus és a parasztság számára, kétségbeesett ellenállást fognak kiváltani a földbirtokosokból is, a nagyburzsoáziából is, a cárizmusból is. Diktatúra nélkül nem lehet megtörni ezt az ellenállást, nem lehet visszaverni az ellenforradalmi kísérleteket.

De ez természetesen nem szocialista, hanem demokratikus diktatúra lesz. Ez a diktatúra (a forradalmi fejlődés egész sor közbülső foka nélkül) nem nyúlhat a kapitalizmus alapjaihoz. Legjobb esetben keresztülviheti majd a földtulajdon gyökeres újrafelosztását a parasztság javára, megvalósíthatja a következetes és teljes demokratizmust — beleértve a köztársaságot is —, a falusi, sőt a gyári életből is gyökeresen kitépheti az összes ázsiai, szolgai vonásokat, megalapozhatja a munkások helyzetének komoly javulását, és életszínvonaluk emelkedését, végül — last but not least (végül, de nem utolsó sorban — Szerk.) —, átviheti a forradalom tüzét Európába. Ez a győzelem még korántsem teszi polgári forradalmunkat szocialista forradalommá; a demokratikus forradalmi átalakulás közvetlenül nem megy túl a polgári társadalmi-gazdasági viszonyok keretein; mindamellett ez a győzelem óriási jelentőségű lesz mind Oroszország, mind az egész világ jövendő fejlődése szempontjából. Semmi sem fokozza annyira a világproletariátus forradalmi energiáját, semmi sem rövidíti meg annyira a végső győzelméhez vezető utat, mint az Oroszországban elkezdődött forradalom döntő győzelme.

Hogy mennyire valószínű ez a győzelem — az más kérdés. Egyáltalán nem vagyunk hajlamosak meggondolatlan optimizmusra e tekintetben, egyáltalán nem feledkezünk meg e feladat óriási nehézségeiről, de amikor harcba indulunk, a győzelmet kell kívánnunk és meg kell tudnunk mutatni az igazi utat, amely e győzelemhez vezet. Vitathatatlan, hogy vannak olyan tendenciák, amelyek e győzelemhez vezethetnek. Igaz, még nagyonnagyon kicsi a mi befolyásunk, a szociáldemokraták befolyása a proletariátus tömegeire; a paraszttömegek forradalmi befolyásolása még egészen elenyésző; szörnyen nagy még a proletariátus és főleg a parasztság szétforgácsoltsága, fejletlensége, tudatlansága. A forradalom azonban gyorsan tömörít és gyorsan világosít fel. Fejlődésének minden egyes lépése egyre jobban öntudatra ébreszti a tömegeket és ellenállhatatlan erővel vonzza őket a forradalmi program zászlaja alá —, annak a programnak zászlaja alá, amely egyedül fejezi ki következetesen és egyöntetűen a tömeg igazi életbevágó érdekeit.

A mechanika törvénye úgy szól, hogy a hatás egyenlő az ellenhatással. A történelemben a forradalom romboló erejét ugyancsak nem kis mértékben az határozza meg, milyen erős és tartós volt a szabadság iránti törekvés elfojtása, milyen mély az özönvíz előtti „felépítmény" és a jelenlegi korszak eleven erői közötti ellentmondás. A nemzetközi politikai helyzet is sok tekintetben a lehető legelőnyösebben alakul az orosz forradalom számára. A munkások és a parasztok felkelése már megkezdődött; a felkelés szétforgácsolt, ösztönös, gyenge, de vitathatatlanul és feltétlenül bizonyítja, hogy vannak erők, amelyek elszántan tudnak harcolni és a döntő győzelem felé tartanak.

Ha ez az erő nem elegendő, akkor a cárizmusnak sikerül paktumot kötnie, amire már készülnek is mindkét oldalról — Buliginék is, Sztruve úrék is. Akkor egy megnyirbált alkotmánnyal végződik az ügy, sőt a legrosszabb esetben — az alkotmány paródiájával. Ez is „burzsoá forradalom" lesz, csakhogy elvetélt, ki nem hordott korcs. A szociáldemokráciának nincsenek illúziói, ismeri a burzsoázia áruló természetét, nem csügged el és nem hagyja abba a proletariátus osztálynevelése terén végzett szívós, türelmes, kitartó munkáját, még egy „Sipov-féle" burzsoá-alkotmányos

paradicsom legszürkébb hétköznapjaiban sem. Ez a kimenetel többé-kevésbé hasonlítana csaknem az összes XIX. századbeli európai demokratikus forradalmak kimeneteléhez, és ebben az esetben pártunk fejlődése is nehéz, göröngyös, hosszú, de ismert és járt úton haladna.

Most az a kérdés, hogy e két lehetőség közül melyikben lenne valóban megkötve a szociáldemokrácia keze a következetlen és önző burzsoáziával szemben? melyik esetben „oldódik fel" valóban teljesen vagy majdnem teljesen a polgári demokráciában?

Elég, ha világosan felvetjük ezt a kérdést, és percnyi késedelem nélkül válaszolhatunk rá.

Ha a burzsoáziának sikerül elgáncsolnia az orosz forradalmat azzal, hogy kiegyezik a cárizmussal, akkor a szociáldemokrácia keze tényleg meg lesz kötve a következetlen burzsoáziával szemben, akkor a szociáldemokrácia „feloldódik" a burzsoá demokráciában olyan értelemben, hogy a proletariátusnak nem sikerül majd rányomnia maga határozott bélyegét a forradalomra, nem sikerül proletár módon — vagy mint egykor Marx mondotta — „plebejus módon" leszámolnia a cárizmussal.

Ha sikerül döntő győzelemre vinni a forradalmat, akkor jakobinus módon, vagy ha úgy tetszik, plebejus módon fogunk leszámolni a cárizmussal. „Az egész francia terrorizmus — írta Marx a híres „Neue Rheinische Zeitung"-ban 1848-ban —, nem volt egyéb, mint plebejus módon való leszámolás a burzsoázia ellenségeivel, az abszolutizmussal, a feudalizmussal és a nyárspolgársággal" (Marx Nachlass. Mehring kiadása. III. köt. 211. old.) Gondolkodtak-e valaha is Marx e szavainak jelentésén azok, akik az orosz szociáldemokrata munkásokat a demokratikus forradalom korszakában a „jakobinizmus" rémével ijesztgetik?

A jelenlegi orosz szociáldemokrácia girondistái, az újiszkrások, nem olvadnak egybe az oszvobozsgyenyistákkal, de a valóságban jelszavaik jellegénél fogva uszályukba kerültek. Az oszvobozsgyenyisták pedig, vagyis a liberális burzsoázia képviselői, az önkényuralommal finoman, reformista módon akarnak elbánni — engedékenyen, hogy az arisztokráciát, a nemességet, az udvart ne érje sérelem, óvatosan, törés-zúzás nélkül, szeretetreméltóan és udvariasan, úri módon, kesztyűs kézzel (olyasféle fehér kesztyűben, amilyet egy bandita kezéről húzott fel a maga kezére Petrunkevics úr, amikor Véres Miklós a „népképviselőket" (?) fogadta, lásd „Proletarij" 5. sz.).

A jelenlegi szociáldemokrácia jakobinusai — a bolsevikok, a „vperjodisták", a kongresszusiak vagy a „proletarij" hívei; már nem is tudom, hogy nevezzem őket — jelszavaikkal fel akarják emelni a forradalmi és köztársasági kispolgárságot, és különösen a parasztságot a teljes osztályönállóságát megőrző proletariátus következetes demokratizmusának színvonalára. Azt akarják, hogy a nép, vagyis a proletariátus és a parasztság „plebejus módon" bánjon el a monarchiával és az arisztokráciával, kíméletlenül megsemmisítse a szabadság ellenségeit, erőszakkal letörje ellenállásukat és semmiféle engedményt ne tegyen a hűbéri rend, az ázsiai állapotok, az ember meggyalázása átkozott örökségének.

Ez persze nem jelenti azt, hogy feltétlen utánozni akarnánk az 1793. évi jakobinusokat, át akarnánk venni nézeteiket, programjukat, jelszavaikat, akció-módszereiket. Szó sincs róla. Nekünk nem régi programunk van, hanem új: az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt minimális prog-

ramja. Új jelszavunk van: a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája — lesznek majd —, ha megérjük a forradalom igazi győzelmét — új akció-módszereink is, amelyek megfelelnek a munkásosztály teljes szocialista forradalmi átalakulásra törekvő pártja jellegének és céljainak. Hasonlatunkkal csak azt akarjuk megvilágítani, hogy a XX. század élenjáró osztályának, a proletariátusnak képviselői, vagyis a szociáldemokraták ugyanúgy két szárnyra (opportunista és forradalmi szárnyra) oszlanak, ahogy két szárnyra, vagyis girondistákra és jakobinusokra oszlottak a XVIII. század élenjáró osztályának, a burzsoáziának képviselői.

Csak a demokratikus forradalom teljes győzelme esetén nem lesz megkötve a proletariátus keze a következetlen burzsoázia elleni harcban, csak ez esetben nem „oldódik fel" a burzsoá demokráciában, csak ebben az esetben nyomja rá az egész forradalomra a maga proletár vagy helyesebben proletár-paraszti bélyegét.

Egyszóval, hogy a proletariátusnak ne legyen megkötve a keze a következetlen burzsoá demokrácia elleni harcban, elég öntudatosnak és erősnek kell lennie ahhoz, hogy forradalmi öntudatra ébressze a parasztságot, hogy vezesse rohamát, hogy ily módon önállóan megvalósítsa a következetes proletár demokratizmust.

Így áll ez az újiszkrások által olyan sikertelenül megoldott kérdés, hogy vajon fennáll-e az a veszély, hogy meg lesz kötve a kezünk a következetlen burzsoázia elleni harcban. A burzsoázia mindig következetlen lesz. Nincs naivabb és meddőbb kísérlet, mint olyan feltételek vagy pontok felállítása, amelyek végrehajtása esetén a burzsoá demokráciát a nép őszinte barátjának tekinthetnénk. A demokratizmus következetes harcosa csak a proletariátus lehet. A proletariátus csak azzal a feltétellel válhat a demokrácia győzelmes harcosává, ha forradalmi harcához csatlakozik a parasztság tömege. Ha a proletariátusnak nem lesz elég ereje ehhez, akkor a burzsoázia kerül a demokratikus forradalom élére és következetlenné, haszonlesővé teszi a forradalmat. Ennek megakadályozására nincs más eszköz, mint a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrája.

Így eljutunk ahhoz a kétségtelen következtetéshez, hogy az újiszkrás taktika objektív jelentésénél fogva a polgári demokrácia kezére játszik. Az egészen plebiszcitumokig, a megegyezés elvéig, a pártirodalomnak a párttól való elszakadásáig terjedő szervezeti elmosódottság hirdetése, a fegyveres felkelés feladatainak lebecsülése, a forradalmi proletariátus és a monarchista burzsoázia általános népi politikai jelszavainak összekeverése, „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme" feltételeinek kiforgatása —, mindez együttvéve forradalmi helyzetben éppen azt az uszálypolitikát jelenti, amely megtéveszti a proletariátust, dezorganizálja és megzavarja tudatát, lefokozza a szociáldemokrácia taktikáját, ahelyett, hogy megmutatná az egyetlen utat, amely a győzelemhez vezet, és a proletariátus jelszava körül egyesítené a nép összes forradalmi és köztársasági elemeit.

A „forradalmi kommünök" és a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája

A „Vperjod" pontosan megmondta, miben áll a „hatalom kézbentartásának" reális „lehetősége": a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájában, együttes tömegerejében, amellyel meg tudják teremteni a túlsúlyt az ellenforradalom összes erőivel szemben, és abban, hogy ami a demokratikus átalakulásokat illeti, a proletariátus és a parasztság érdekei elkerülhetetlenül egybeesnek. A konferencia határozata ebben a kérdésben sem mond semmi pozitívat, csak igyekszik kibújni a kérdés alól. Hiszen a hatalom megtartásának lehetőségét Oroszországban éppen az oroszországi társadalmi erők összetételének, a jelenleg nálunk végbemenő demokratikus forradalom körülményeinek kell megszabniok. Hiszen a proletariátus győzelme Európában (pedig a forradalomnak Európába való átcsapásától a proletariátus győzelméig még van némi távolság) az orosz burzsoázia kétségbeesett ellenforradalmi harcát fogja előidézni —, s az újiszkrások határozata egy szóval sem említi ezt az ellenforradalmi erőt, amelynek jelentőségét az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusának határozata kellőképpen felméri. Ha a köztársaságért és a demokráciáért folyó harcban nem támaszkodhatnánk a proletariátuson kívül a parasztságra is, akkor a „hatalom megtartásának" ügye reménytelen volna. Ha pedig nem reménytelen, ha „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme" megteremti ezt a lehetőséget, akkor erre rá kell mutatnunk, aktívan fel kell hívnunk arra, hogy ezt a lehetőséget valósággá változtassuk, gyakorlati jelszavakat kell kiadnunk nemcsak arra az esetre, ha a forradalmat átvisszük Európába, hanem arra is, hogy átvigyük oda. A szociáldemokrácia uszálypolitikusainak utalása „az orosz forradalom korlátolt történelmi határaira" csupán azt leplezi, hogy korlátoltan fogják fel a demokratikus forradalom feladatait, és a proletariátus vezető szerepét e forradalomban!

„A proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájának" jelszava ellen többek közt azt szokták felhozni, hogy a diktatúra „egységes akaratot" tételez fel („Iszkra" 95. sz.), márpedig a proletariátusnak nem lehet egységes az akarata a kispolgársággal. Ez az ellenvetés nem helytálló, mert az „egységes akarat" fogalmának elvont „metafizikus" értelmezésén alapul. Van akarat, mely egy bizonyos tekintetben egységes, más tekintetben azonban nem az. Az, hogy a szocializmus kérdésében és a szocializmusért folyó harcban nincs egység, nem zárja ki az akarategységet a demokrácia kérdéseiben és a köztársaságért folyó harcban. Aki erről megfeledkezik, az megfeledkezik a demokratikus és a szocialista forradalom közti logikai és történelmi különbségről. Aki erről megfeledkezik, az megfeledkezik a demokratikus forradalom össznépi jellegéről: ha pedig „össznépi", akkor van „akarategység" — éppen annyiban van, amennyiben ez a forradalom az egész nép szükségleteit és követeléseit elégíti ki. A demokratizmus határain túl szó sem lehet akarategységről a proletariátus és a parasztburzsoázia között. Elkerülhetetlen köztük az osztályharc, de a demokratikus köztársaság talaján éppen ez a harc lesz a legmélyebbre ható és a legszélesebb méretű népi harc a szocializmusért. A proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájának, mint mindennek a világon, van múltja és van jövője. Múltja: az önkény-

uralom, a jobbágyrendszer, a monarchia, a kiváltságok. E múlt elleni harcban, az ellenforradalom elleni harcban lehetséges a proletariátus és a parasztság „akarategysége", mert megvan az érdekek egysége.

Jövője: a magántulajdon elleni harc, a bérmunkás harca a munkáltató ellen, harc a szocializmusért. Ezen a téren nem lehet meg az akarat egysége. Itt nem az önkényuralomtól a köztársasághoz vezető útról van szó, hanem a kispolgári-demokratikus köztársaságtól a szocializmushoz vezető útról.

Konkrét történelmi helyzetben, természetesen, a jövő elemei összefonódnak a múlt elemeivel, összefut a két út. A bérmunka és a bérmunkának a magántulajdon elleni harca fennáll az önkényuralom idején is, sőt a jobbágyrendszerben is megvannak a csírái. Ez azonban a legkevésbé sem gátol bennünket abban, hogy logikailag és történelmileg elválasszuk egymástól a fejlődés nagyobb szakaszait. Hiszen valamennyien szembeállítjuk a polgári forradalmat a szocialista forradalommal, mindannyian feltétlenül ragaszkodunk a kettő szigorú megkülönböztetéséhez, de vajon tagadható-e, hogy a történelemben a két forradalom egyes részleges elemei összefonódnak? Vajon nem ismer-e az európai demokratikus forradalmak korszaka számos szocialista mozgalmat és szocialista kísérletet? És vajon a jövendő szocialista forradalomnak nem maradt még sok, igen sok pótolnivalója Európában a demokratizmus terén?

Egy szociáldemokrata soha, egy percre sem feledkezhet meg a proletariátusnak a szocializmusért vívott, elkerülhetetlen osztályharcáról, még akkor sem, ha a legdemokratikusabb, a legköztársaságibb burzsoáziával és kispolgársággal áll szemben. Ez kétségtelen. Ebből az következik, hogy feltétlenül szükség van a szociáldemokrácia különálló és önálló, szigorúan osztálypártjára. Ebből az következik, hogy ez a jelszavunk: a burzsoáziával „együtt ütni", ideiglenes jelszó, és kötelességünk szigorúan figyelni „a szövetségest mint ellenséget" stb. Mindehhez szintén nem férhet a legkisebb kétség sem. De nevetséges és reakciós dolog volna ebből arra következtetni, hogy a jelenleg életbevágó, jóllehet átmeneti és ideiglenes feladatokról megfeledkezhetünk, figyelmen kívül hagyhatjuk, elhanyagolhatjuk őket. Az önkényuralom elleni harc ideiglenes és átmeneti feladata a szocialistáknak, de e feladat legcsekélyebb mértékű semmibevevése vagy elhanyagolása a szocializmus elárulásával és a reakciónak tett szolgálattal egyenlő. A proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája feltétlenül csak átmeneti, ideiglenes feladata a szocialistáknak, de e feladat semmibevevése a demokratikus forradalom korszakában valósággal reakciós magatartást jelent.

Konkrét politikai feladatokat konkrét helyzetben kell kitűzni. Minden viszonylagos, minden folyik, minden változik. A német szociáldemokrácia nem iktatja be programjába a köztársaság követelését. Ott olyan a helyzet, hogy ez a kérdés aligha választható el a gyakorlatban a szocializmus kérdésétől (noha Engels az erfurti programtervezetről írt megjegyzéseiben 1891-ben Németországra vonatkozólag is óva intett a köztársaság és a köztársaságért folyó harc jelentőségének lebecsülésétől). Az oroszországi szociáldemokrácia előtt egyáltalán fel sem merült az a kérdés, hogy töröljük-e a programból és az agitációból a köztársaság követelését, mert nálunk szó sem lehet arról, hogy a köztársaság kérdése elválaszthatatlan a szocializmus kérdésétől. Hogy egy német szociáldemokrata 1898-ban nem

állítja külön a köztársaság kérdését az első helyre, az természetes, nem is csodálkozunk rajta, és nem ítéljük el. Ha egy német szociáldemokrata 1848-ban figyelmen kívül hagyta volna a köztársaság kérdését, ezzel elárulta volna a forradalmat. Nincs elvont igazság. Az igazság mindig konkrét.

Eljön majd az idő, amikor véget ér az orosz önkényuralom elleni harc — elmúlik Oroszországban a demokratikus forradalom korszaka —, s akkor nevetséges lesz még csak beszélni is a proletariátus és a parasztság „akarategységéről", a demokratikus diktatúráról stb. Akkor majd közvetlenül a proletariátus szocialista diktatúráján fogunk gondolkodni és részletesebben fogunk beszélni róla. Most azonban az élenjáró osztály pártjának a legerélyesebben kell törekednie arra, hogy a demokratikus forradalom döntő győzelmet arasson a cárizmus felett. A döntő győzelem pedig nem egyéb, mint a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája...

Gyengül-e a demokratikus forradalom lendülete, ha a burzsoázia eltántorodik a forradalomtól?

I

...Milyen reális társadalmi erőktől függ a „forradalom lendülete" —, gondolkoztak-e ezen, uraim? Mellőzzük a külpolitikai erőket, a nemzetközi kombinációk erőit, amelyek most ránk nézve nagyon előnyösen alakultak, de amelyeket most kikapcsolunk vizsgálatunkból, és méltán kapcsolunk ki, mert Oroszország belső erőiről van szó. Nézzék meg ezeket a belső társadalmi erőket. A forradalom ellen van az önkényuralom, az udvar, a rendőrség, a hivatalnoki kar, a hadsereg, az arisztokrácia maroknyi csoportja. Minél nagyobb a nép felháborodása, annál megbízhatatlanabbá válik a hadsereg, annál inkább ingadozik á hivatalnoki kar. Továbbá, a burzsoázia most nagyjában és egészében a forradalom híve, buzgón prédikálja a szabadságot, mind gyakrabban beszél a nép nevében, sőt a forradalom nevében is. De mi, marxisták, valamennyien tudjuk az elméletből és minden nap és minden órában megfigyeljük liberálisaink zemsztvoképviselőink és oszvobozsgyenyistáink példáján, hogy a burzsoázia következetlen, önző és gyáva híve a forradalomnak. A burzsoázia tömegében múlhatatlanul az ellenforradalom, az önkényuralom felé, a forradalom ellen, a nép ellen fog fordulni, mihelyt szűkkeblű, önző érdekei kielégítést nyernek, mihelyt „eltántorodik" a következetes demokráciától (már most is eltántorodik tőle!). Marad a „nép", vagyis a proletariátus és a parasztság, s csak a proletariátus képes arra, hogy mindvégig következetes maradjon, mert a proletariátus sokkal messzebb megy a demokratikus forradalomnál. Éppen ezért harcol a proletariátus a köztársaságért az első sorokban és utasítja el megvetéssel az olyan ostoba és hozzá nem méltó tanácsokat, hogy számoljon azzal, nem fog-e eltántorodni a burzsoázia. A parasztság félproletár elemek tömegeiből és emellett kispolgári elemekből áll. Ez a parasztságot is ingataggá teszi, a proletariátust pedig arra kényszeríti, hogy szigorúan vett osztálypártba tömörüljön. A parasztság ingatagsága azonban gyökeresen különbözik a burzsoázia ingatagságától, mert a parasztság jelenleg nem annyira a magántulajdon feltétlen megőrzésében van érdekelve, mint inkább abban, hogy elvegyék a földesúri

birtokot, a magántulajdon egyik legfőbb formáját. A parasztság ettől nem válik szocialistává, továbbra is kispolgár marad, de a demokratikus forradalom feltétlen és legradikálisabb hívévé válhat. A parasztság elkerülhetetlenül ilyenné válik, hacsak a forradalmi eseményeknek a parasztságot felvilágosító menete nem szakad meg túlságosan korán a burzsoázia árulása és a proletariátus veresége következtében. A parasztság az említett feltétel mellett múlhatatlanul a forradalom és a köztársaság támaszává válik, mert csakis a teljes győzelmet arató forradalom adhat meg mindent a parasztságnak a földreform terén, csakis ez adhatja meg mindazt, amit a parasztság akar, amiről álmodozik, amire valóban szüksége van (nem a kapitalizmus megsemmisítése céljából, ahogyan a „szociálforradalmárok" képzelik, hanem) abból a célból, hogy kijusson a féljobbágyság hínárjából, az elnyomottság és szolgaság sötétségéből, hogy legalább annyira megjavítsa életkörülményeit, amennyire ez az árugazdaság keretei között lehetséges.

Sőt, mi több, nemcsak a radikális agrárátalakulás köti a parasztságot a forradalomhoz, hozzákötik a parasztság összes általános és állandó érdekei is. Még a proletariátus elleni küzdelemben is szüksége van a parasztságnak a demokráciára, mert csak a demokratikus rendszer tudja pontosan kifejezni a parasztság érdekeit és csak a demokratikus rendszer tudja túlsúlyra juttatni a parasztságot, mint tömeget, mint többséget. Minél felvilágosodottabb lesz a parasztság (s a Japán elleni háború óta olyan gyors iramban folyik felvilágosodása, amilyet el sem tudnak képzelni azok, akik megszokták, hogy csak iskolai mértékkel mérjék a felvilágosodást), annál következetesebb és határozottabb híve lesz a teljes demokratikus forradalomnak, mert a parasztság számára nem félelmetes a nép hatalma, mint a burzsoázia számára, hanem előnyös. A parasztságnak a demokratikus köztársaság válik eszményképévé, mihelyt kezd megszabadulni a naiv monarchizmustól, mert a (felsőházzal stb.) üzérkedő burzsoázia tudatos monarchizmusa a parasztság számára ugyanolyan jogtalanságot, ugyanolyan elnyomott helyzetet és sötétséget jelent, csak éppen egy kis európai alkotmányos mázzal átfestve.

Ez az oka annak, hogy a burzsoázia mint osztály, természetszerűen és szükségképpen a liberális monarchista párt szárnyai alá törekszik, a parasztság pedig — mint tömeg — a forradalmi és köztársasági párt vezetése alá. Ez az oka annak, hogy a burzsoázia nem tudja végigvinni a demokratikus forradalmat, a parasztság pedig végig tudja vinni a forradalmat, és nekünk teljes erőnkkel segítenünk kell ebben.

Azt válaszolhatják nekem, hogy ezt nem kell bizonyítani, ez olyan, mint az egyszeregy, ezt az összes szociáldemokraták nagyszerűen értik. Nem, nem értik ezt azok, akik képesek azt mondani, hogy a forradalom „lendülete gyengül", ha a burzsoázia elpártol tőle. Az ilyen emberek agrárprogramunk betanult szavait ismételgetik, de nem értik e szavak jelentését, mert különben nem félnének a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájának fogalmától, amely szükségszerűen következik az egész marxista világnézetből és programunkból, különben nem szorítanák a nagy orosz forradalom lendületét a burzsoázia lendületének keretei közé. Az ilyen emberek elvont marxista forradalmi frázisaikat agyonütik konkrét antimarxista és forradalomellenes határozataikkal.

Aki valóban megérti a parasztság szerepét a győzedelmes orosz forra-

dalomban, az képtelen volna azt mondani, hogy a forradalom lendülete gyengülni fog, ha a burzsoázia eltántorodik. Mert valójában csak akkor kezd majd igazán nekilendülni az orosz forradalom, csak akkor éri el valóban a legnagyobb forradalmi lendületet, amely a polgári demokratikus forradalom korszakában egyáltalán elérhető, amikor a burzsoázia el fog tántorodni tőle és a parasztság tömege aktív forradalmárként síkraszáll a proletariátus oldalán. Demokratikus forradalmunknak ahhoz, hogy következetesen végigharcolják, olyan erőkre kell támaszkodnia, amelyek ellensúlyozni tudják a burzsoázia elkerülhetetlen következetlenségét (vagyis képesek lesznek arra, hogy „eltántorodni késztessék" a burzsoáziát, amitől az „Iszkra" kaukázusi hívei olyannyira félnek ostobaságukban).

A proletariátusnak meg kell valósítania a szocialista forradalmat, maga mellé állítva a parasztság tömegét, hogy az önkényuralom ellenállását erőszakkal letiporja és a burzsoázia ingadozását ellensúlyozza. A proletariátusnak meg kell valósítania a szocialista forradalmat, maga mellé állítva a lakosság félproletár elemeinek tömegét, hogy erőszakkal megtörje a burzsoázia ellenállását és ellensúlyozza a parasztság és a kispolgárság ingadozását. Ezek a proletariátus feladatai, amelyeket olyan szűklátókörűen fognak fel az újiszkrások a forradalom lendületére vonatkozó fejtegetéseikben és határozataikban . . .

(Lenin Művei 9. kötet.)
(Megírás ideje: 1905.)

Lenin:

MARXIZMUS ÉS REVIZIONIZMUS

Egy ismert szólás azt mondja, hogy ha a geometria sarktételei az emberek érdekeibe ütköznének, minden bizonnyal megcáfolnák őket. Azok a természettudományi elméletek, amelyek a teológia régi előítéleteibe ütköztek, a legádázabb harcot idézték és idézik elő mind a mai napig. Nem csoda, hogy Marx tanításának — mely közvetlenül a modern társadalom élenjáró osztályának felvilágosítását és megszervezését szolgálja, megmutatja ennek az osztálynak a feladatait, és bebizonyítja, hogy a mai rendet a gazdasági fejlődés következtében elkerülhetetlenül fel fogja váltani egy új rend — kemény harcot kellett vívnia minden lépéséért pályáján.

Beszélnünk sem érdemes a burzsoá tudományról és filozófiáról, amelyet kincstári fizetést húzó professzorok kincstári szellemben tanítanak, hogy elbutítsák a vagyonos osztályok serdülő fiataljait, s „betanítsák" őket a külső és belső ellenség elleni harcra. Ez a tudomány hallani sem akar a marxizmusról, s azt mondja róla, hogy megcáfolták és megsemmisítették; fiatal tudósok, akik a szocializmus cáfolásával csinálnak karriert, és reszkető kezű aggastyánok, akik híven őrzik mindenféle ósdi „rendszerek" hagyományait, egyforma buzgalommal támadják Marxot. S ahogy a marxizmus erősödik, ahogy eszméi elterjednek és gyökeret vernek a munkásosztályban, úgy válnak elkerülhetetlenül egyre gyakoribbá és élesebbé ezek a burzsoá kifakadások a marxizmus ellen, amely azonban mindig erősebb, edzettebb és elevenebb lesz, valahányszor a hivatalos tudomány „megsemmisíti".

De a marxizmus korántsem szilárdította meg egy csapásra helyzetét még a munkásosztály harcával összefüggő, s főleg a proletariátus soraiban elterjedt tanok között sem. Létrejötte után az első fél évszázadban (a XIX. század negyvenes éveitől) a marxizmus olyan elméletekkel harcolt, amelyek alapjában ellenségesek voltak vele szemben. A negyvenes évek első felében Marx és Engels leszámolt a radikális ifjú-hegelistákkal, akik a filozófiai idealizmus álláspontján voltak. A negyvenes évek végén a gazdasági tanok terén indul meg a harc — a proudhonizmus ellen. Ez a harc az ötvenes években fejeződik be: a viharos 1848-ban szereplő pártok és tanok bírálatával. A hatvanas években a harc az általános elmélet területéről a tulajdonképpeni munkásmozgalomhoz közelebb eső területre helyeződik át: a bakunizmust kiűzik az Internacionáléból. A hetvenes évek elején Németországban rövid időre előtérbe kerül a proudhonista Mülberger, a hetvenes évek végén pedig a pozitivista Dühring. De ezeknek már csak egészen jelentéktelen befolyásuk van a proletariátusra A marxizmus immár vitathatatlanul legyőzi a munkásmozgalom minden más ideológiáját.

Ez a győzelem a múlt század kilencvenes éveinek beálltáig fő vonásaiban teljessé vált. Még a latin országokban is, amelyekben pedig a prou-

dhonizmus nagyományai a legtovább tartották magukat, a munkáspártok ténylegesen marxista alapra építették programjukat és taktikájukat. A munkásmozgalom újjáéledt nemzetközi szervezete — időszakos nemzetközi kongresszusok formájában — azonnal és csaknem teljesen harc nélkül minden lényeges kérdésben a marxizmus talajára helyezkedett. De mikor a marxizmus minden valamelyest is rendszerezett ellenséges tanítást kiszorított, azok a tendenciák, melyek ezekben a tanokban kifejeződtek, más utakat kezdtek keresni maguknak. Megváltoztak a harc formái és indítóokai, de a harc tovább folyt. És a marxizmus életének második félszázada (a múlt század kilencvenes éveitől) egy olyan marxizmusellenes áramlatnak a harcával kezdődött, amely a marxizmuson belül rakott fészket.

Bernstein, az egykori ortodox marxista adott nevet ennek az áramlatnak, minthogy ő volt az, aki a legnagyobb zajt csapva és a leginkább átfogóan fejtette ki Marx helyesbítését, Marx felülvizsgálását, a revizionizmust. A nem marxista szocializmus még Oroszországban is, ahol pedig az ország gazdasági elmaradottsága és a feudalizmus maradványainak súlya alatt nyögő paraszti népesség számbeli túlsúlya folytán természetszerűleg a legtovább tartotta magát, a szemünk láttára revizionizmussá változik át. Szociálnarodnyikjaink mind az agrár-kérdésben (az egész föld municipalizálásának programja), mind a program és a taktika általános kérdéseiben egyre inkább a Marxhoz fűzött „módosításokkal" helyettesítik régi, a maga módán egyöntetű és gyökerében marxizmusellenes rendszerünk elhaló, sorvadó maradékait.

A Marx előtti szocializmus vereséget szenvedett. A harcot most már nem saját önálló talaján, hanem a marxizmus közös talaján, mint revizionizmus folytatja. Lássuk hát a revizionizmus eszmei tartalmát.

A filozófiában a revizionizmus a polgári professzori „tudomány" nyomdokain haladt. A professzorok elindultak „vissza Kanthoz" — s a revizionizmust az újkantisták után kullogott; a professzorok a filozófiai materializmus ellen ezerszer elismételt papi közhelyeket szajkóztak — s a revizionisták elnéző mosollyal azt dünnyögték (szóról szóra a legutolsó Handbuch szerint), hogy a materializmust már rég „megcáfolták"; a professzorok úgy bántak Hegellel, mint „döglött kutyával", s bár maguk is idealizmust hirdettek, csak a hegelinél ezerszerte sekélyesebb és útszélibb idealizmust, megvető vállvonogatással intézték el a dialektikát — s a revizionisták utánuk másztak a tudomány filozófiai elposványosításának mocsarába, a „körmönfont" (és forradalmi) dialektikát az „egyszerű" (és nyugalmas) „evolúcióval" helyettesítve; a professzorok megdolgoztak a kincstárból húzott fizetésükért, a maguk idealista és „kritikai" rendszereit az uralkodó középkori „filozófiához" (vagyis a teológiához) idomítva —, s a revizionisták mellékük szegődtek, és arra törekedtek, hogy a vallást „magánüggyé" tegyék — nem a modern állammal, hanem az élenjáró osztály pártjával szemben.

Fölösleges arról beszélnünk, hogy mi az osztályjelentőségük a Marxhoz fűzött effajta „módosításoknak" — ez anélkül is világos. Csak annyit jegyzünk meg, hogy a nemzetközi szociáldemokráciában az egyetlen marxista, aki a következetes dialektikus materializmus szempontjából bírálta meg azokat a hihetetlen banalitásokat, melyeket a revizionisták e téren összehordtak, Plehanov volt. Ezt annál nyomatékosabban kell hangsúlyoz-

nunk, mert mostanában teljesen elhibázott kísérleteket tesznek arra, hogy Plehanov taktikai opportunizmusának bírálata címén ócska és reakciós filozófiai limlomot csempésszenek be.

A politikai gazdaságtanra áttérve először is meg kell jegyeznünk, hogy a revizionisták „módosításai" ezen a területen sokkal változatosabbak és körülményesebbek voltak; „a gazdasági fejlődés új adataival" igyekeztek hatni a közönségre. Azt mondták, hogy a mezőgazdaságban egyáltalán nem megy végbe koncentráció, a nagyüzem nem szorítja ki a kisüzemet, a kereskedelemben és az iparban pedig rendkívül lassú ez a folyamat. Azt mondták, hogy a válságok most ritkábbak és enyhébbek, s a kartellek és trösztök valószínűleg lehetővé fogják tenni a tőke számára, hogy a válságokat teljesen kiküszöbölje. Azt mondták, hogy az „összeomlás elmélete", mely szerint a kapitalizmus az összeomlás felé halad, nem állja meg a helyét, mert az osztályellentmondásoknak tompuló és enyhülő tendenciájuk van. Végül azt mondták, hogy Marx értékelméletét se ártana helyesbíteni Böhm-Bawerk szerint.

Az a harc, mely e kérdések körül a revizionisták ellen folyt, ugyanúgy termékenyítőleg hatott a nemzetközi szocializmus elméleti gondolkodására, mint húsz évvel előbb Engels vitája Dühringgel. A revizionisták érveit tények és számok alapján vették vizsgálat alá. Bebizonyították, hogy a revizionisták rendszeresen szépítgetik a jelenkori kisüzemet. Megcáfolhatatlan adatok bizonyítják, hogy a nagyüzem technikai és kereskedelmi tekintetben nemcsak az iparban, hanem a mezőgazdaságban is fölényben van a kisüzemmel szemben. De a mezőgazdaságban az árutermelés sokkal kevésbé fejlett, és a mai statisztikusok és közgazdászok rendszerint nem értenek ahhoz, hogy kiválasszák a földművelésnek azokat a speciális ágait (sőt néha egyes speciális műveleteit), amelyek a földművelésnek a világgazdaság csereforgalmába való fokozódó bekapcsolódását fejezik ki. A kisüzem a naturális gazdaság romjain csak a táplálkozás hallatlan romlásával, krónikus éhezéssel, a munkanap meghosszabbításával, a jószág minőségének és gondozásának rosszabbodásával, szóval ugyanazokkal az eszközökkel tartja fenn magát, amelyekkel a kézműipar tartotta fenn magát a kapitalista manufaktúrával szemben. A tudomány és a technika minden lépésével elkerülhetetlenül és könyörtelenül egyre jobban aláássa a tőkés társadalomban a kisüzem alapját, s a szocialista közgazdaságtannak az a feladata, hogy megvizsgálja ezt a folyamatot valamennyi, s gyakran bonyolult és összekuszált formájában — bebizonyítsa a kistermelőnek, hogy a kapitalizmusban nem tarthatja fenn magát, hogy a kapitalizmusban a parasztgazdaság számára nincs kiút, s hogy a parasztnak át kell térnie a proletár álláspontjára. A revizionisták ebben a kérdésben tudományos szempontból azt a hibát követték el, hogy egyoldalúan kiragadott tényeket felületesen általánosítottak, nem vették figyelembe, hogy összefüggnek a kapitalizmus egész rendszerével — politikai tekintetben pedig az volt a hibájuk, hogy a parasztot elkerülhetetlenül, akarva, nem akarva a tulajdonos (vagyis a burzsoázia) álláspontjára csalták vagy szorították ahelyett, hogy a forradalmi proletár álláspontjára vezették volna.

A válságelmélet és az összeomlás-elmélet tekintetében még rosszabbul állt a revizionizmus szénája. Csak igen rövid ideig és csak egészen rövidlátó emberek gondolhattak arra, hogy néhány évi ipari fellendülés és virágzás hatására átalakítsák Marx tanításának alapjait. Hogy a válságok

ideje nem járt le, azt igen hamar megmutatta a revizionistáknak a valóság: a virágzást válság követte. Az egyes válságok formája, sorrendje, képe megváltozott, de a válságok megmaradtak mint a tőkés rendszer elmaradhatatlan alkotórészei. A kartellek és a trösztök egyesítették a termelést, egyszersmind azonban szemmel láthatólag fokozták a termelés anarchiáját, a proletariátus létbizonytalanságát és a tőke nyomását, s így még soha nem látott mértékben kiélezték az osztályellentéteket. Hogy a kapitalizmus az összeomlás felé halad — mind az egyes politikai és gazdasági válságok, mind pedig az egész tőkés rend teljes összeroppanása értelmében —, azt különösen szemléltetően és különösen nagy mértékben éppen a legújabb óriáströsztök mutatták meg. A közelmúltban Amerikában lezajlott pénzügyi válság, a munkanélküliség szörnyű fokozódása Európa-szerte, nem is szólva a közelgő ipari válságról, amelynek sok jele mutatkozik — mindez arra vezetett, hogy a revizionistáknak nemrégiben terjesztett „elméleteit" már mindenki, s alighanem sok revizionista is elfelejtette. De nem szabad elfelejtenünk azokat a tanúságokat, amelyeket a munkásosztálynak ebből az értelmiségi állhatatlanságból le kell szűrnie. Az értékelméletről csak annyit, hogy a revizionisták ezen a téren a Böhm-Bawerk-féle rendkívül homályos célzásokon és panaszokon kívül az égvilágon semmit sem nyújtottak s ezért semmiféle nyomot sem hagytak a tudományos gondolkodás fejlődésében.

A politika terén a revizionizmus megkísérelte revízió alá venni azt, ami a marxizmusnak valóban az alapja, nevezetesen az osztályharcról szóló tanítást. A politikai szabadság, a demokrácia, az általános választójog megszünteti az osztályharc talaját — mondották —, és érvényteleníti a „Kommunista Kiáltvány"-nak azt a régi tételét, hogy a munkásoknak nincs hazájuk. A demokráciában, ahol „a többség akarata" uralkodik, sem az állam nem tekinthető az osztályuralom szervének, sem nem szabad lemondanunk arról, hogy a reakciósok ellen szövetségre lépjünk a haladó, szociálreformátor burzsoáziával.

Vitathatatlan, hogy a revizionistáknak ezek az ellenvetései e nézeteknek egy eléggé egyöntetű rendszerére vezethetők vissza, nevezetesen a régóta ismert liberális-burzsoá nézetek rendszerére. A liberálisok mindig azt mondták, hogy a polgári parlamentarizmus megszünteti az osztályokat és az osztálytagozódást, ha különbség nélkül minden állampolgárnak van szavazati joga, s joga van arra, hogy részt vegyen az államügyekben. A XIX. század második felének európai története és a XX. század elején lezajlott orosz forradalom története szemmel láthatóan mutatja, mennyire ostobák az efféle nézetek. A gazdasági különbségeket a „demokratikus" kapitalizmus szabadsága nem gyengíti, hanem kiélezi. A parlamentarizmus nem kiküszöböli, hanem feltárja a legdemokratikusabb polgári köztársaságok lényegét, azt, hogy ezek az osztályelnyomás szervei. A parlamentarizmus azzal, hogy sokkal nagyobb néptömegek felvilágosítását és megszervezését segíti elő, mint amilyenek annak előtte tevékenyen részt vettek a politikai eseményekben, nem a válságok és a politikai forradalmak kiküszöbölését készíti elő, hanem a polgárháború legnagyobb mérvű kiéleződését e forradalmak idején. Az 1871. tavaszi párizsi események és az 1905. téli orosz események a napnál is világosabban megmutatták, milyen elkerülhetetlenül bekövetkezik ez a kiéleződés. A francia burzsoázia pillanatnyi habozás nélkül megegyezett az egész nemzet ellenségével, a ha-

záját pusztító külföldi hadsereggel, hogy leverhesse a proletármozgalmat. Aki nem érti meg a parlamentarizmusnak és a polgári demokratizmusnak azt az elkerülhetetlen belső dialektikáját, amely a vitának az eddiginél sokkal radikálisabb, tömeges erőszakkal történő eldöntésére vezet, az sohasem lesz képes arra, hogy ennek a parlamentarizmusnak a talaján olyan elvileg következetes propagandát és agitációt folytasson, amely valóban előkészíti a munkástömegeket arra, hogy győzelmesen vegyenek részt az ilyen „vitákban". Nyugaton a szociálreformista liberalizmussal, az orosz forradalomban a liberális reformistákkal (a kadetokkal) kötött szövetségekből, egyezményekből és blokkokból leszűrt tapasztalatok meggyőzően mutatták, hogy ezek az egyezmények csak tompítják a tömegek öntudatát, nem erősítik, hanem gyengítik harcuk valódi jelentőségét, mert a harcolókat a legkevésbé harcképes és a legingatagabb és áruló elemekkel kötik össze. A francia millerandizmus — a revizionista politikai taktika átfogó, valóban nemzeti méretekben való alkalmazásának ez a legpregnánsabb példája — a revizionizmusnak olyan gyakorlati értékelésével szolgált, amelyet a világ proletariátusa sohasem fog elfelejteni.

A revizionizmus gazdasági és politikai tendenciáinak természetes kiegészítője volt a revizionizmus állásfoglalása a szocialista mozgalom végcélját illetőleg. „A végcél — semmi, a mozgalom — minden" —, Brensteinnek ez a szállóigéje jobban kifejezi a revizionizmus lényegét, mint sok hosszú lére eresztett okoskodás. Esetről esetre történő állásfoglalás, alkalmazkodás a napi eseményekhez, az apró-cseprő politikai változásokhoz, a proletariátus életbevágó érdekeinek és az egész tőkés rend, az egész tőkés fejlődés fő vonásainak elfeledése, ezeknek az életbevágó érdekeknek feláldozása pillanatnyi valóságos vagy képzelt előnyök kedvéért — ez a revizionista politika. S magából e politika lényegéből világosan következik, hogy ez a politika végtelenül sokféle formát ölthet, s hogy minden valamelyest „új" kérdést, minden valamelyest váratlan vagy előre nem látott fordulat — még ha csak egészen kis mértékben és csak egészen rövid időre változtatja is meg a fejlődés fő irányvonalát — mindenkor és elkerülhetetlenül életre fogja hívni a revizionizmus valamilyen válfaját.

A revizionizmust elkerülhetetlenné teszik a modern társadalomba lenyúló osztálygyökerei. A revizionizmus nemzetközi jelenség. Minden valamelyest is tájékozott és gondolkodó szocialista számára teljesen kétségtelen, hogy az ortodox marxisták és a bernsteinisták viszonya Németországban, a guesdisták és a jauresisták (most különösen a brousse-isták) viszonya Franciaországban, a Szociáldemokrata Föderáció és a Független Munkáspárt viszonya Angliában, Brouckere és Vandervelde viszonya Belgiumban, az integralisták és a reformisták viszonya Olaszországban, a bolsevikok és mensevikek viszonya Oroszországban — lényegében egynemű viszony, jóllehet az említett országok jelenlegi helyzetében ható nemzeti feltételek és történelmi mozzanatok rendkívül változatosak. A jelenlegi nemzetközi szocializmuson belül a világ különböző országaiban lényegében már ma is egy vonalon megy végbe a „megoszlás", ami azt bizonyítja, hogy a mozgalom hatalmasat fejlődött a 30—40 évvel ezelőtti helyzethez képest, amikor a különböző országokban nem egynemű tendenciák harcoltak az egységes nemzetközi szocializmuson belül. Az a „baloldali revizionizmus", amely mint „forradalmi szindikalizmus" most alakult ki a latin országokban, szintén a marxizmushoz törleszkedik, s „módosítja" azt:

Labriola Olaszországban, Lagardelle Franciaországban a rosszul értett Marxszal szemben lépten-nyomon a jól értendő Marxhoz apellálnak.

E helyütt nem térhetünk ki arra, hogy megvizsgáljuk ennek a revizionizmusnak az eszmei tartalmát; ez a revizionizmus még korántsem fejlődött ki annyira, mint az opportunista revizionizmus, még nem vált nemzetközivé, nem vívott egyetlen nagyobb gyakorlati ütközetet egyetlen ország szocialista pártjával sem. Ezért itt csak a „jobboldali revizionizmussal" foglalkozunk, amelyet fentebb ismertettünk.

Miért elkerülhetetlen ez a revizionizmus a tőkés társadalomban? Miért mélyebb ez a revizionizmus, mint a nemzeti sajátosságokból és a kapitalizmusnak az egyes országokban elért fejlődési színvonalából fakadó különbségek? Azért, mert a proletariátus mellett minden kapitalista országban ott van a kispolgárok, a kistulajdonosok széles rétege. A kapitalizmus a kisüzemekből született, és folyvást újra születik belőle. A kapitalizmus elkerülhetetlenül újra meg újra kialakít egy csomó „középréteget" (a gyár függelékei, az otthoni munka, a kisműhelyek, amelyek az egész országban szétszórtan dolgoznak a nagyipar — például a kerékpár- és gépkocsiipar — követelményei szerint stb.). Ezeket az új kistermelőket a kapitalizmus ugyancsak elkerülhetetlenül visszataszítja a proletariátus soraiba. Egészen természetes, hogy a kispolgári világnézet újra meg újra felüti fejét a nagylétszámú munkáspártok soraiban. Egészen természetes, hogy ennek így kell lennie, s hogy ez mindig így lesz egészen a proletárforradalom sorsfordulójáig, mert súlyos hiba volna azt hinni, hogy ennek a forradalomnak a megvalósításához a lakosság többségének „teljes" proletarizálódása szükséges. Azt, amit most gyakran csak eszmei síkon élünk át: a Marx elméleti helyesbítése körüli vitákat; azt, ami ma gyakorlatilag csak a munkásmozgalom egyes részletkérdéseivel kapcsolatban merült fel a revizionistákkal való taktikai nézeteltérések és ennek talaján sorra kerülő szakadások formájában — azt a munkásosztálynak kétségkívül sokkal nagyobb mértékben kell még átélnie, amikor majd a proletárhatalom minden vitás kérdést kiélez, s minden nézeteltérést azokra a kérdésekre összpontosít, amelyek a legközvetlenebbül számítanak a tömegek magatartásának meghatározása tekintetében, amikor majd arra kényszerülünk, hogy a harc hevében különböztessük meg a barátot az ellenségtől, s a rossz szövetségeseket elűzzük magunktól, hogy az ellenségre döntő csapást mérhessünk.

Az az eszmei harc, melyet a forradalmi marxizmus a revizionizmus ellen vívott a XIX. század végén, csak előjátéka a proletariátus nagy forradalmi ütközeteinek, s a proletariátus a kispolgárság minden ingadozása és gyengesége ellenére rendületlenül halad ügyének végső győzelme felé.

(Lenin Művei 15. kötet.)
(Megírás ideje: 1908.)

Lenin:

KRITIKAI MEGJEGYZÉSEK A NEMZETI KÉRDÉSHEZ

(Részletek)

3. Az „asszimiláció" nacionalista madárijesztője

Ha szemügyre vesszük az asszimilációnak*, vagyis a nemzeti sajátosságok elvesztésének, a más nemzetbe való beolvadásnak a kérdését, világos képet alkothatunk magunknak a bundisták és elvbarátaik nacionalista ingadozásainak következményeiről.

Libman úr, híven tolmácsolva és ismételve a bundisták szokásos érveit, helyesebben módszereit, „régi asszimilációs dajkamesének" nevezte azt a követelést, hogy az adott állam valamennyi nemzetiségének munkásai egységes munkásszervezetekben egyesüljenek és olvadjanak össze (lásd fentebb a „Szevernaja Pravda" cikkének befejezését).

„Arra a kérdésre tehát — írja F. Kibman úr a „Szevernaja Pravda" cikkének befejező részével kapcsolatban — hogy „milyen nemzetiségű ön?", a munkásnak azt kell válaszolnia: szociáldemokrata vagyok".

Bundistánk ezt a szellemesség netovábbjának tartja. Valójában végképp leleplezi magát az „asszimiláció" körüli ilyen szellemeskedéssel és handabandázással, mely egy következetesen demokratikus és marxista jelszó ellen irányul.

A fejlődő kapitalizmus a nemzeti kérdésben két történelmi tendenciát ismer. Az első: a nemzeti élet és a nemzeti mozgalmak ébredése, harc minden nemzeti elnyomás ellen, nemzeti államok alakítása. A második: a nemzetek közti különféle kapcsolatok kifejlődése és élénkülése, a nemzeti válaszfalak ledöntése, a tőke, általában a gazdasági élet, a politika, a tudomány stb. nemzetközi egységének megteremtése.

Mindkét tendencia a kapitalizmus egyetemes törvénye. Az előbbi a kapitalista fejlődés kezdetén dominál, az utóbbi az érett, a szocialista társadalommá való átalakulás felé haladó kapitalizmusra jellemző. A marxisták nemzeti programja mindkét tendenciával számol, amikor először, védelmezi a nemzetek és nyelvek egyenjogúságát, s nem tűr meg semmiféle kiváltságot ebben a tekintetben (és védelmezi a nemzetek önrendelkezési jogát, amelyről alább még külön szó lesz), másodszor pedig védelmezi az internacionalizmus elvét, azt az elvet, hogy engesztelhetetlenül harcolni kell a proletariátusnak a burzsoá nacionalizmussal való megmételyezése ellen, még ha a legkifinomultabb is ez a nacionalizmus.

Felvetődik a kérdés: miről is van szó bundistánknál, amikor az „asszimiláció" ellen mennydörög. A nemzetek elleni erőszakról, az egyik nemzetnek biztosított kiváltságokról itt nem beszélhetett, mert ide egyáltalában nem illik az „asszimiláció" szó; mert minden marxista, egyenként és

---

* Szó szerint — azonosulás, hasonulás.

mint hivatalos egységes egész egyaránt teljesen határozottan és egyértelműen elítélte még a legkisebb nemzeti erőszakot, elnyomást, jogegyenlőtlenséget is; mert végül, a „Szevernaja Pravda" cikke is — amelyet a bundista megtámadott — ezt az általánosan elismert marxista gondolatot fejezi ki kétségbevonhatatlan következetességgel.

Nem, itt nem lehet mellébeszélni. Libman úr úgy ítélte el az „asszimilációt", hogy nem erőszakot, nem jogegyenlőséget, nem kiváltságokat értett rajta. Marad-e még valami reális tartalma az asszimiláció fogalmának, ha félreteszünk mindennemű erőszakot és mindennemű jogegyenlőtlenséget?

Kétségtelenül marad. Megmarad a kapitalizmusnak az a világtörténelmi tendenciája, hogy ledöntse a nemzeti válaszfalakat, eltörölje a nemzeti különbségeket, asszimilálja a nemzeteket, s ez a tendencia évtizedről évtizedre erőteljesebben jelentkezik, és most egyike azoknak a hatalmas hajtóerőknek, amelyek a kapitalizmust szocializmussá változtatják.

Nem marxista, sőt még csak nem is demokrata az, aki nem ismeri el és nem védelmezi a nemzetek és a nyelvek egyenjogúságát, aki nem harcol mindennemű nemzeti elnyomás vagy jogegyenlőtlenség ellen. Ez kétségtelen. De az sem kétséges, hogy az álmarxista, aki kígyót-békát kiált más nemzet marxistájára az „asszimiláció" miatt, az valójában nem más, mint közönséges nacionalista kispolgár. Ebbe a nem valami előkelő társaságba tartoznak az összes bundisták és (amint hamarosan látni fogjuk) az L. Jurkevics úrhoz, Doncov úrhoz és társaihoz hasonló ukrán szociálnacionalisták is . . .

. . . Ha meg akarjuk nézni, hogy a fejlett kapitalizmus mai viszonyai között általában milyen méretekben megy végbe a nemzetek asszimilálódásának folyamata, nagyjából hű képet kapunk erről például az Észak-Amerikai Egyesült Államokba való kivándorlás adataiból. Európából az 1891-től 1900-ig terjedő tíz év alatt 3,7 millió, az 1901-től 1909-ig terjedő kilenc esztendő alatt pedig 7,2 millió ember vándorolt ki az Egyesült Államokba. Az 1900. évi népszámlálás szerint az Egyesült Államokban több mint 10 millió külföldi él. Nem York állam, ahol ugyanez a népszámlálás több mint 78 000 osztrákot, 136 000 angolt, 20 000 franciát, 480 000 németet, 37 000 magyart, 425 000 írt, 182 000 olaszt, 70 000 lengyelt, 166 000 Oroszországból kivándorolt (nagyrészt zsidókat), 43 000 svédet stb. mutatott ki, olyan malomhoz hasonlít, mely felőrli a nemzeti különbségeket. És az, ami nagy, nemzetközi méretekben megy végbe New Yorkban, végbemegy minden nagy városban és gyári településen is . . .

. . . Aki így szembeállítja az egész ukrán kultúrát az ugyancsak egész nagyorosz kultúrával, amikor a proletariátusról van szó, az a legszemérmetlenebbül elárulja a proletariátus érdekeit a burzsoá nacionalizmus kedvéért.

. . . Két nemzet van minden jelenkori nemzetben — mondjuk mi minden szociálnacionalistának. Két nemzeti kultúra van minden nemzeti kultúrában. Van egy nagyorosz kultúra, a Puriskevicsek, a Gucsovok és a Sztruvék kultúrája, de van egy másik nagyorosz kultúra is, amelyet Csernisevszkij és Plehanov neve jellemez. Ugyanilyen két kultúra van az ukránoknál is, akárcsak Németországban, Franciaországban, Angliában, a zsidóknál stb. Ha az ukrán munkások többsége a nagyorosz kultúra hatása alatt van, bizonyosan tudjuk, hogy a nagyorosz papi és burzsoá kultúra

eszméin kívül hatnak rá a nagyorosz demokrácia és szociáldemokrácia eszméi is. Amikor az ukrán marxista az előbbi fajta „kultúra" ellen harcol, mindig megkülönbözteti a másik kultúrát, és azt mondja munkástársainak: „az öntudatos nagyorosz munkásokkal, irodalmukkal, eszméikkel való érintkezés minden lehetőségét kötelességünk minden erőnkkel megragadni, kihasználni, megerősíteni, ezt követelik mind az ukrán, mind a nagyorosz munkásmozgalom sarkalatos érdekei."

Ha az ukrán marxista a nagyorosz elnyomók ellen táplált teljesen jogos és természetes gyűlöletében odáig ragadtatja magát, hogy ennek a gyűlöletnek akár csak a szikráját is, akár csak az idegenkedést is átviszi a nagyorosz munkások proletár kultúrájára és proletár ügyére, akkor ezzel a burzsoá nacionalizmus mocsarába süllyed. Ugyanígy a nagyorosz marxista is a nacionalizmus mocsarába süllyed, mégpedig nemcsak a burzsoá, hanem a feketeszázas nacionalizmus mocsarába is, ha csak egy pillanatra is megfeledkezik az ukránok teljes egyenjogúságának követeléséről vagy önálló állam alakítására való jogukról.

A nagyorosz és az ukrán munkásoknak vállvetve, és amíg egy államban élnek, a legszorosabb szervezeti egységben és összetartozásban kell védelmezniük a proletármozgalom közös vagy internacionális kultúráját, abszolút türelemmel kell viseltetniük a propaganda nyelvének kérdése és a propaganda tisztán helyi vagy tisztán nemzeti részletkérdései iránt. Ez a marxizmus feltétlen követelménye. Minden olyan agitáció, amely az egyik nemzet munkásainak a másik nemzet munkásaitól való elkülönülését hirdeti, a marxista „asszimiláció" ellen intézett mindenféle támadás, a proletariátust érintő kérdésekben valamely egész nemzeti kultúrának egy másik állítólag egész nemzeti kultúrával való szembeállítása stb. — mindez burzsoá nacionalizmus, amely ellen kíméletlenül harcolnunk kell.

4. A „kulturális nemzeti autonómia"

A „nemzeti kultúra" jelszavának kérdése nemcsak azért óriási jelentőségű a marxisták szempontjából, mert megszabja a nemzeti kérdéssel kapcsolatos egész propagandánknak és agitációnknak a burzsoá propagandától eltérő eszmei tartalmát, hanem azért is, mert a hírhedt kulturális nemzeti autonómia egész programja erre a jelszóra épült.

Ennek a programnak az a legnagyobb hibája, egyben elvi hibája is, hogy a legkifinomultabb, legabszolútabb, legkiforrottabb nacionalizmust igyekszik az életbe átültetni. E program lényege a következő: minden állampolgár valamelyik nemzet kötelékébe sorolja magát, minden nemzet jogi egészet alkot, joga van tagjainak kényszerű megadóztatására, nemzeti parlamentje (szejmje) van, nemzeti „államtitkárai" (miniszterei) vannak. Ez az eszme — a nemzeti kérdésre vonatkoztatva — csaknem ugyanaz, mint Proudhon eszméje a kapitalizmusra vonatkoztatva. Nem kell megsemmisíteni a kapitalizmust és alapját, az árutermelést, hanem meg kell tisztítani ezt az alapot a visszaélésektől, a kinövésektől stb.; nem kell megsemmisíteni a cserét és a csereértéket, hanem ellenkezőleg, „konstituálni" kell, általánossá, abszolúttá, „igazságossá" kell tenni, le kell győzni az ingadozásokat, a válságokat, a visszaéléseket — ez Proudhon eszméje.

Amennyire kispolgári Proudhon, amennyire elmélete abszolútummá, a

teremtés koronájává avatja a cserét és az árutermelést, annyira kispolgári a „kulturális nemzeti autonómia" elmélete és programja, amely abszolútummá, a teremtés koronájává avatja a burzsoá nacionalizmust, és megtisztítja az erőszaktól, az igazságtalanságoktól stb.

A marxizmus nem fér össze a nacionalizmussal, még a „legigazságosabb", „legtisztább", legfinomabb és legcivilizáltabb nacionalizmussal sem. A marxizmus mindenfajta nacionalizmus helyébe az internacionalizmust, minden nemzetnek egy magasabb egységben való összeolvadását állítja, és ez az egység minden versztnyi vasútvonallal, minden nemzetközi trösztttel, minden (gazdasági tevékenységét, továbbá eszméit, törekvéseit tekintve nemzetközi) munkásszövetséggel a szemünk láttára növekszik.

A burzsoá társadalomban a nemzeti elv történelmileg elkerülhetetlen, és a marxista, ami ezt a társadalmat illeti, teljesen elismeri a nemzeti mozgalmak történelmi jogosultságát. De ahhoz, hogy ez az elismerés ne váljon a nacionalizmus apológiájává, az szükséges, hogy szigorúan csak arra szorítkozzék, ami haladó ezekben a mozgalmakban, hogy ez az elismerés ne vezessen a proletár öntudatnak a burzsoá ideológia által való elhomályosítására.

Haladás a tömegek felébredése a feudális álomból, haladás az a harc, amelyet a tömegek mindenfajta nemzeti elnyomás ellen, a nép szuverenitásáért, a nemzet szuverenitásáért vívnak. Ebből következik a marxistának az a feltétlen kötelessége, hogy a leghatározottabb és a legkövetkezetesebb demokratizmust védelmezze a nemzeti kérdés minden részletében. Ez főleg negatív feladat. Ennél tovább pedig nem mehet a proletariátus a nacionalizmus támogatásában, mert itt már a nacionalizmus erősítésére törekvő burzsoázia „pozitív" tevékenysége kezdődik.

Lerázni minden feudális jármot, megszüntetni mindenfajta nemzeti elnyomást, mindenféle nemzeti vagy nyelvi kiváltságot — ez feltétlen kötelessége a proletariátusnak mint demokratikus erőnek, feltétlen érdeke a proletár osztályharcnak, melyet elhomályosít és fékez a nemzeti viszálykodás. De ha ezeken a szigorúan korlátozott. meghatározott történelmi keretek közé szorított határokon túl is támogatnánk a burzsoá nacionalizmust, elárulnánk a proletariátust, és átállnánk a burzsoázia oldalára. Olyan határ van itt, amely gyakran alig észrevehető, és amelyről teljesen megfeledkeznek a bundista és az ukrán szociálnacionalisták.

Harc mindenfajta nemzeti elnyomás ellen — feltétlenül igen. Harc akármilyen nemzeti fejlődésért, általában a „nemzeti kultúráért" — ezt feltétlenül elvetjük. A kapitalista társadalom gazdasági fejlődése világszerte sok olyan példát mutat, hogy nemzeti mozgalmak nem fejlődtek ki teljesen, hogy több kis nemzetből vagy néhány kis nemzet rovására nagy nemzetek alakultak, hogy nemzetek asszimilálódtak. A burzsoá nacionalizmus elve a nemzetek fejlődése általában, ebből pedig a burzsoá nacionalizmus kizárólagossága, a vég nélküli nemzeti viszálykodás következik. A proletariátus viszont nemcsak hogy nem védelmezi minden nemzet nemzeti fejlődését, hanem ellenkezőleg, óva inti a tömegeket az effajta illúzióktól, védelmezi a kapitalista forgalom legteljesebb szabadságát, örömmel üdvözli a nemzetek mindennemű asszimilációját, kivéve az erőszakos vagy a kiváltságokra támaszkodó asszimilációt.

A nacionalizmus megszilárdítása bizonyos „igazságosan" elhatárolt körben, a nacionalizmus „konstituálása", az összes nemzetek szilárd és tartós

elhatárolása egy külön állami intézmény segítségével — ez a kulturális nemzeti autonómia eszmei alapja és tartalma. Ez a gondolat velejéig burzsoá és velejéig hazug. A proletariátus nem támogathatja a nacionalizmus megerősítését, ellenkezőleg, a proletariátus azt támogatja, ami elősegíti a nemzeti különbségek elmosódását, a nemzeti válaszfalak leomlását, ami egyre szorosabbra fűzi a nemzetek közti kapcsolatokat, ami a nemzetek egybeolvadását eredményezi. Aki másképpen jár el, az a reakciós nacionalista nyárspolgárság oldalára áll.

Amikor az osztrák szociáldemokraták brünni kongresszusukon (1899) megvitatták a kulturális nemzeti autonómia tervezetét, a tervezet elméleti értékelésére úgyszólván nem fordítottak figyelmet. Tanulságos azonban, hogy e program ellen a következő érv hangzott el: 1. a klerikalizmus erősödésére vezetne; 2. „az lenne az eredménye, hogy állandósulna a sovinizmus, bekerülne minden kis közösségbe, minden kis csoportba" (a brünni kongresszus német nyelvű hivatalos jegyzőkönyvének 92. oldala. Oroszul megjelent a „Szerp" zsidó nacionalista párt kiadásában).

Nem kétséges, hogy a „nemzeti kultúra" e szónak szokásos értelmében, vagyis az iskola stb., manapság a világ valamennyi országában a klerikálisok és a burzsoá soviniszták domináló befolyása alatt van. Amikor a bundisták a „kulturális nemzeti" autonómia védelmében azt mondják, hogy a nemzetek konstituálódása megtisztítja a nemzeteken belül folyó osztályharcot minden mellékgondolattól, ez nyilvánvaló és nevetséges szofizma. A komoly osztályharc minden kapitalista társadalomban elsősorban gazdasági és politikai területen folyik. Az a törekvés, hogy ettől elkülönítsék az iskolaügyet, először is balga utópia, mert az iskolát (éppúgy mint a „nemzeti kultúrát" általában) nem lehet elszakítani a gazdaságtól és a politikától, másodszor pedig éppen a kapitalista ország gazdasági és politikai élete lépten-nyomon kényszeríti ezt az országot arra, hogy lerombolja az ostoba és elavult nemzeti válaszfalakat és előítéleteket, az iskolaügy és hasonló ügyek elkülönítése viszont éppen tartósítaná, élesebbé tenné, erősítené a „tiszta" klerikalizmust és a „tiszta" burzsoá sovinizmust.

A részvénytársaságokban egymás mellett, teljes egyetértésben ülnek különböző nemzetek kapitalistái. A gyárakban együtt dolgoznak különböző nemzetek munkásai. Minden valóban komoly és sarkalatos politikai kérdéssel kapcsolatban osztályok szerint, nem pedig nemzetek szerint megy végbe a csoportosulás. Az iskolaügynek és más effajta ügyeknek „az állami kezelésből való kivétele" és a nemzetekre való átruházása éppen arra irányuló kísérlet, hogy a nemzeteket egybeforrasztó gazdaságtól elkülönítsék a társadalmi életnek úgyszólván leginkább ideológiai területét, ahol a legkönnyebb a „tiszta" nemzeti kultúra művelése vagy a klerikalizmus és a sovinizmus nemzeti ápolása.

Az „exterritoriális" (területen kívüli, nem kapcsolatos azzal a területtel, amelyben az illető nemzet él) vagy „kulturális nemzeti" autonómia terve gyakorlati megvalósulásában csak egyet jelentene: az iskolaügynek nemzetiségek szerinti felosztását, vagyis nemzeti kúriák létesítését az iskolaügyben. Csak világosan el kell képzelnünk a hírhedt bundista tervnek ezt a valóságos lényegét, és máris megértjük, mennyire reakciós ez a terv még a demokrácia szempontjából is, nem is beszélve a proletariátus szocializmusért vívott osztályharcának a szempontjáról.

Az iskolaügy „nemzetiesítésének" egy példája és egy tervezete világosan megmutatja, mi itt a lényeg. Az Észak-Amerikai Egyesült Államokban mind a mai napig általánosan elfogadott az államoknak északi és déli államokra való felosztása; az előbbiek azok az államok, amelyekben a rabszolgatartók elleni harc és a szabadság legtöbb hagyománya él, az utóbbiak azok az államok, amelyekben a rabszolgatartás legtöbb hagyománya él, a négerüldözés sok maradványával, a négerek gazdasági elnyomottságával, kulturális megalázottságával (a négerek 44%-a, a fehérek 6%-a analfabéta) stb. Az északi államokban a négerek együtt, egy iskolában tanulnak a fehérekkel. Délen külön — „nemzeti", vagy ha úgy tetszik, faji — iskolák vannak a négerek számára. Valójában ez alighanem az iskolák „nemzetiesítésének" egyetlen példája . . .

(Lenin Művei. 20. kötet)

(Megírás ideje: 1913.)

Lenin:

A NEMZETEK ÖNRENDELKEZÉSI JOGÁRÓL

(Részlet)

4. „Prakticizmus" a nemzeti kérdésben

Az opportunisták kapva kaptak Rosa Luxemburgnak azon az érvén, hogy programunk 9. pontjának nincs semmi „praktikus" tartalma. Rosa Luxemburg annyira el van ragadtatva ettől az érvtől, hogy cikkében egy oldalon néha nyolcszor is találkozunk ezzel a „jelszóval".

A 9. pont — írja — „nem ad semmiféle praktikus útmutatást a proletariátus napi politikájához, nem ad semmilyen gyakorlati megoldást a nemzeti problémákra".

Vizsgáljuk meg ezt az érvet, amelynek még olyan fogalmazása is van, hogy a 9. pont vagy semmit sem mond vagy pedig arra kötelez, hogy minden nemzeti törekvést támogassunk.

Mit jelent a „praktikusság" követelménye a nemzeti kérdésben?

Vagy minden nemzeti törekvés támogatását; vagy „igenlő vagy nemleges" választ mindegyik nemzet különválásának kérdésére; vagy pedig általában a nemzeti követelések közvetlen „megvalósíthatóságát".

Vizsgáljuk meg a „praktikusság" követelményének mind e három lehetséges értelmét.

A burzsoázia, amely mindenféle nemzeti mozgalom kezdetén természetszerűen annak hegemónjaként (vezetőjeként) lép fel, praktikus dolognak nevezi minden nemzeti törekvés támogatását. A proletariátus politikája azonban a nemzeti kérdésben (mint a többi kérdésben is) csak támogatja a burzsoáziát bizonyos meghatározott irányban, de sohasem esik egybe a burzsoázia politikájával. A munkásosztály csakis a nemzetiségi béke érdekében (amelyet a burzsoázia nem tud teljes mértékben biztosítani, és amely csakis teljes demokratizálódás esetén valósítható meg), az egyenjogúság érdekében, az osztályharc lehető legkedvezőbb feltételei érdekében támogatja a burzsoáziát. Ezért a proletárok a nemzeti kérdésben éppen a burzsoázia prakticizmusával szemben az elvi politikát helyezik előtérbe, s mindenkor csak feltételesen támogatják a burzsoáziát. Nemzeti tekintetben minden burzsoázia vagy kiváltságokat, vagy kivételes előnyöket akar a saját nemzete számára; ezt nevezik „praktikusnak". A proletariátus minden kiváltságot, minden kivételezést ellenez. Aki „prakticizmust" követel tőle, az a burzsoázia pórázán jár, az opportunizmus hibájába esik.

„Igenlően vagy nemlegesen" feleljünk mindegyik nemzet különválásának kérdésére? Ez látszólag igen „praktikus" követelés. A valóságban azonban értelmetlen, elméleti szempontból metafizikus, a gyakorlatban pedig arra vezet, hogy a proletariátust alárendelik a burzsoázia politikájának. A burzsoázia mindig a maga nemzeti követeléseit helyezi előtérbe, mégpedig feltétel nélkül. A proletariátus szempontjából ezek a követelések az osztályharc érdekeinek vannak alárendelve. Elméletileg demokra-

tikus forradalom az illető nemzet különválásával, vagy pedig egy másik nemzettel való egyenjogúvá válásával fejeződik-e be; a proletariátus számára mindkét esetben az a fontos, hogy biztosítsa saját osztályának fejlődését; a burzsoázia számára az a fontos, hogy megnehezítse ezt a fejlődést azzal, hogy e fejlődés feladatait „saját" nemzetének feladataihoz képest háttérbe szorítja. Ezért a proletariátus az önrendelkezési jog elismerésének úgyszólván negatív követelésére szorítkozik, és egyetlen nemzetnek sem garantálja, nem vállal kötelezettséget, hogy bármit is nyújt egy másik nemzet rovására.

Ám legyen ez nem „praktikus", de a gyakorlatban ez garantálja a legbiztosabban a lehetséges megoldások közül a legdemokratikusabbat; a proletariátusnak csupán erre a garanciára van szüksége, a burzsoáziának viszont, minden nemzet burzsoáziájának olyan garancia kell, mely saját előnyeit biztosítja, tekintet nélkül más nemzetek helyzetére (esetleges hátrányára).

A burzsoáziát mindenekelőtt a szóban forgó követelés „megvalósíthatósága" érdekli — innen ered az az örökös politika, hogy a burzsoázia kiegyezik más nemzetek burzsoáziájával a proletariátus rovására. A proletariátusnak viszont az a fontos, hogy megerősítse saját osztályát a burzsoáziával szemben, s a tömegeket a következetes demokrácia és a szocializmus szellemében nevelje.

Ám legyen ez az opportunisták szemében nem „praktikus", de a gyakorlatban ez az egyetlen reális biztosítéka a maximális nemzeti egyenjogúságnak és békének, mind a feudális urakkal, mind a nacionalista burzsoáziával szemben.

A proletároknak a nemzeti kérdéssel kapcsolatos egész feladata „nem praktikus" az egyes nemzetek nacionalista burzsoáziája szempontjából, mert a proletárok „elvont" egyenjogúságot követelnek, és mint mindennemű nacionalizmus ellenségei, azt az elvi követelést támasztják, hogy szűnjenek meg még a legcsekélyebb kiváltságok is. Rosa Luxemburg azonban ezt nem értette meg, s a prakticizmus értelmetlen magasztalásával sarkig tárta a kaput az opportunisták előtt, kivált pedig a nagyorosz nacionalizmusnak tett opportunista engedmények előtt.

Miért mondunk itt nagyorosz nacionalizmust? Azért, mert Oroszországban a nagyorosz nemzet elnyomó nemzet, nemzeti tekintetben pedig az opportunizmus természetesen másképpen jelentkezik az elnyomott, mint az elnyomó nemzetek körében.

Az elnyomott nemzetek burzsoáziája „praktikus" követelései nevében felhívja a proletariátust, hogy feltétel nélkül támogassa törekvéseit. Az a legpraktikusabb, ha kereken „igent" mondunk egy bizonyos nemzet különválására, nem pedig valamennyi nemzet, bármely nemzet különválási jogára!

A proletariátus ellenzi az ilyen prakticizmust: elismeri az egyenjogúságot és a nemzeti államhoz való egyenlő jogot, de mindennél többre becsüli és mindennek fölébe helyezi az összes nemzetek proletárjainak szövetségét, s a munkások osztályharcának szemszögéből ítél meg minden nemzeti követelést, minden nemzeti különválást. A prakticizmus jelszava a valóságban csak a burzsoá törekvések kritikátlan átvételének jelszava.

Azt mondják, hogy mi a különválási jog támogatásával az elnyomott nemzetek burzsoá nacionalizmusát támogatjuk. Ezt mondja Rosa Luxem-

burg, ezt mondja utána az opportunista Szemkovszkij — aki, mellesleg, egyedül képviseli e kérdésben a likvidátor eszméket a likvidátor lapban!

A mi válaszunk: nem, éppen a burzsoázia számára fontos itt a „praktikus" megoldás, a munkások számára viszont a két tendencia elvi szétválasztása a fontos. Amennyiben az elnyomott nemzet burzsoáziája harcol az elnyomó ellen, annyiban mi mindig, minden esetben és mindenkinél határozottabban támogatjuk ezt, mert mi a legbátrabb és legkövetkezetesebb ellenségei vagyunk az elnyomásnak. Amennyiben az elnyomott nemzet burzsoáziája saját burzsoá nacionalizmusát hirdeti meg, mi ellene vagyunk. Harcolunk az elnyomó nemzet kiváltságai és erőszakos tettei ellen, de egyáltalán nem nézzük el az elnyomott nemzet kiváltságokra irányuló törekvéseit sem.

Ha nem adjuk ki és nem hirdetjük az agitációban a különválási jog jelszavát, akkor nemcsak a burzsoáziának a malmára hajtjuk a vizet, hanem az elnyomó nemzet feudális urainak és abszolutizmusának is. Ezt az érvet Kautsky régen felhozta Rosa Luxemburg ellen, és ez az érv vitathatatlan. Rosa Luxemburg attól fél, hogy ha elfogadja az oroszországi marxisták programjában szereplő különválási jogot, Lengyelország nacionalista burzsoáziáját „támogatja", pedig e jog elvetésével valójában a nagyorosz feketeszázasokat segíti. Valójában elősegíti a nagyoroszok kiváltságaival (sőt a kiváltságoknál is rosszabbal) való opportunista kibékülést.

Rosa Luxemburg annyira belemelegedett a lengyel nacionalizmus elleni harcba, hogy megfeledkezett a nagyorosz nacionalizmusáról, bár jelenleg éppen ez a nacionalizmus a legveszedelmesebb, nem is annyira burzsoá, mint inkább feudális nacionalizmus, s éppen ez a demokráciának és a proletariátus harcának fő akadálya. Egy elnyomott nemzet mindennemű burzsoá nacionalizmusának van egy közös demokratikus tartalma: az elnyomás ellen irányul, és ezt a tartalmat mi feltétlenül támogatjuk, de szigorúan elválasztjuk tőle a nemzeti kivételességre való törekvést, harcolunk a lengyel burzsoázia azon törekvése ellen, hogy elnyomja a zsidót stb. stb.

A burzsoá és a nyárspolgár szempontjából ez „nem praktikus". De ez az egyetlen praktikus és a demokráciát, a szabadságot, a proletár szövetséget valóban segítő elvi politika a nemzeti kérdésben.

Minden nemzet különválási jogának elismerése; a különválás minden egyes konkrét kérdésének olyan szempontból való megítélése, amely kizár minden jogi egyenlőtlenséget, minden kiváltságot, minden kivételességet.

Nézzük meg az elnyomó nemzet helyzetét. Lehet-e szabad az olyan nép, amely más népeket elnyom? Nem lehet. A nagyorosz lakosság csak akkor lehet szabad, ha harcol ez ellen az elnyomás ellen. A „felső" osztályok az elnyomott nemzetek mozgalmainak hosszú évszázadok óta tartó elnyomásával, ennek az elnyomásnak rendszeres propagálásával óriási akadályokat gördítettek magának a nagyorosz népnek a szabadsága elé is előítéletek stb. formájában.

A nagyorosz feketeszázasok tudatosan támogatják és szítják ezeket az előítéleteket. A nagyorosz burzsoázia megbékül velük, vagy alkalmazkodik hozzájuk. A nagyorosz proletariátus nem valósíthatja meg saját céljait, nem tisztíthatja meg maga előtt a szabadsághoz vezető utat, ha nem harcol következetesen ezek ellen az előítéletek ellen.

Az önálló és független nemzeti állam Oroszországban egyelőre még csak

a nagyorosz nemzet kiváltsága. Mi, nagyorosz proletárok, nem védelmezünk semmiféle kiváltságot, nem védelmezzük ezt a kiváltságot sem. Mi az adott állam talaján harcolunk, egyesítjük az adott államban élő valamennyi nemzet munkásait, mi nem kezeskedhetünk a nemzeti fejlődés ilyen vagy amolyan útjáért, mi minden lehetséges úton saját osztálycélunk felé haladunk.

De nem haladhatunk e cél felé, ha nem harcolunk mindennemű nacionalizmus ellen, és nem szállunk síkra a különböző nemzetek egyenlőségéért. Hogy megadatik-e például Ukrajnának, hogy önálló államot alkosson, az ezernyi, most még ismeretlen tényezőtől függ. És anélkül, hogy megpróbálnánk üres „jóslásokba" bocsátkozni, szilárdan kitartunk amellett, ami kétségtelen: Ukrajnának joga van ilyen államra. Mi tiszteletben tartjuk ezt a jogot, nem támogatjuk a nagyoroszok kiváltságait az ukránokkal szemben, mi arra neveljük a tömegeket, hogy ismerjék el ezt a jogot, és tagadják minden nemzet állami kiváltságait.

Azoknak az ugrásoknak során, amelyeket a polgári forradalmak korszakában minden ország átélt, keletkezhetnek és valószínűleg keletkeznek is összeütközések és harcok a nemzeti államhoz való jog körül. Mi proletárok eleve kijelentjük, hogy ellenezzük a nagyorosz kiváltságokat, és ebben az irányban fejtjük ki egész propagandánkat és agitációnkat.

Rosa Luxemburg a „prakticizmust" hajszolva nem vette észre sem a nagyorosz, sem másfajtájú proletariátus legfőbb gyakorlati feladatát: azt a feladatot, hogy mindennapos agitációt és propagandát folytasson minden állami és nemzeti kiváltság ellen és minden nemzetnek saját nemzeti államhoz való egyenlő joga mellett; ez a feladat a fő feladatunk (most) a nemzeti kérdésben, mert csak ezen az úton védjük a demokráciának és minden nemzet összes proletárjai egyenjogú szövetségének érdekeit.

Ám legyen ez a propaganda „nem praktikus" a nagyorosz elnyomóknak és az elnyomott nemzetek burzsoáziájának szempontjából (ezek is, azok is határozott igent vagy nemet követelnek, és „határozatlansággal" vádolják a szociáldemokratákat). A valóságban éppen ez a propaganda és csakis ez a propaganda biztosítja a tömegek valóban demokratikus, valóban szocialista nevelését. Csakis ez a propaganda biztosítja Oroszországban a legjobb esélyeket a nemzetiségi békére, amennyiben Oroszország továbbra is tarka nemzeti állam marad, és a különféle nemzeti államokra való leginkább békés (és a proletár osztályharcra nézve ártalmatlan) különválást, ha majd felmerül a különválás kérdése.

(Lenin Művei 20. kötet.)
(Megjelenés ideje: 1914.)

Lenin:

IDEGEN LOBOGÓ ALATT

(Részlet)

II.

A. Potreszov a következő címet adta cikkének: „Két korszak határán". Kétségtelen, hogy két korszak határán élünk és azokat a roppant fontos történelmi eseményeket, amelyeknek szemtanúi vagyunk, csak úgy érthetjük meg, ha — elsősorban — az egyik korszakból a másik korszakba való átmenet objektív feltételeit elemezzük. Nagy történelmi korszakokról van szó; minden korszakban vannak és lesznek egyes részleges mozgalmak, hol előre, hol hátra, vannak és lesznek különböző elhajlások a mozgalmak átlagtípusától és átlagos ütemétől. Mi nem tudhatjuk, milyen gyorsan és milyen sikerrel fognak kibontakozni az adott korszak egyes történelmi mozgalmai. Azt azonban tudhatjuk, és tudjuk is, melyik az az osztály, amely egyik vagy másik korszak középpontjában áll és meghatározza e korszak fő tartalmát, fejlődésének fő irányát, az adott korszak történelmi viszonyainak fő sajátosságait stb. Csakis ezen az alapon, vagyis csak akkor építhetjük fel taktikánkat helyesen, ha elsősorban figyelembe vesszük a különböző „korszakok" (nem pedig egyes országok egyes történelmi epizódjainak) fő, megkülönböztető vonásait és csak az adott korszak alapvonásainak ismerete szolgálhat alapul arra, hogy egyik vagy másik ország részletesebb sajátosságait számbavehessük.

És itt, éppen ezen a területen keresendő A. Potreszov és Kautsky szofizmájának, vagy mindkettő történelmi hibájának a gyökere (Kautsky cikke a „Nase Gyeló"-nak ugyanabban a számában jelent meg), itt a gyökere annak, hogy mindketten nem marxista, hanem nemzeti-liberális következtetésekre jutottak.

Az a példa ugyanis, amelyet A. Potreszov választott és amely felkeltette „különös érdeklődését", az 1859-es olaszországi hadjárat példája, és az a sok más analóg történelmi példa, amelyekre Kautsky hivatkozik — „éppen nem azokra a történelmi korszakokra" vonatkoznak, amelyeknek a „határán" élünk. Nevezzük azt a korszakot, amelybe belépünk (vagy beléptünk, amely azonban csak kezdeti szakaszában van), mai (vagy harmadik) korszaknak. Azt a korszakot, amelyet most hagytunk magunk mögött, nevezzük tegnapi (vagy második) korszaknak. Akkor azt a korszakot, amelyből A. Potreszov és Kautsky példáit veszi, tegnapelőtti (vagy első) korszaknak kell nevezni. A. Potreszov és Kautsky elmélkedéseinek felháborító szofizmusa, tűrhetetlen hazugsága éppen abban áll, hogy felcserélik a mai (harmadik) korszak viszonyait a tegnapelőtti (első) korszak viszonyaival.

Vizsgáljuk meg a dolgot közelebbről.

A történelmi korszakok szokásos felosztása, amellyel a marxista irodalomban sokszor találkozunk, a következő: 1. 1789—1871; 2. 1871—1914; 3. 1914—? Ez a felosztás Kautskynál **is többször** előfordul és A. Potreszov

szintén átveszi. Magától értetődik, hogy ezek a határok, mint általában minden határ a természetben és a társadalomban, feltételesek és nem merevek, viszonylagosak, nem pedig abszolútak. Mi is csak úgy tekintjük a különösen kiemelkedő és szembeötlő történelmi eseményeket, mint a nagy történelmi mozgalmak hozzávetőleges határállomásait. Az első korszak, mely a nagy francia forradalomtól a francia—porosz háborúig tart, a burzsoázia felemelkedésének, teljes győzelmének a korszaka. Ez — a burzsoázia felfelé ívelő vonala, általában a burzsoá-demokratikus mozgalmak korszaka, az elkorhadt hűbéri-abszolutisztikus intézmények gyors összetörésének korszaka. A második, a burzsoázia teljes uralmának és hanyatlásának korszaka, amelynek folyamán a haladó burzsoázia áttér a rekaciós és a legreakciósabb finánctőkére. Ez az a korszak, melyben az új osztály, a mai demokrácia, előkészíti és lassan egybegyűjti erőit. A harmadik, az éppen csak kezdődő korszak, olyan „helyzetbe" hozza a burzsoáziát, aminőben a feudálisok voltak az első korszakban. Ez az imperializmus korszaka, az imperialista, úgyszintén az imperializmusból következő megrázkódtatások korszaka.

Maga Kautsky volt az, aki több cikkében és „A hatalomhoz vezető út" c. brosúrájában (1909) a legnagyobb határozottsággal körvonalazta a felvirradó harmadik korszak fő ismérveit; kiemelte, hogy ez a korszak gyökeresen különbözik a másodiktól (a tegnapitól); megállapította, hogy az objektív történelmi feltételek megváltozása következtében megváltoztak a mai demokrácia közvetlen feladatai és harci feltételei, harci formái. Most pedig Kautsky feléget mindent, amit eddig tiszteletben tartott, a leghihetetlenebb, legtisztességtelenebb, leggyalázatosabb módon frontot változtat. Az említett brosúrában félreérthetetlenül a háború, éspedig olyan háború közelségének jeleiről beszél, amilyen 1914-ben tényleg bekövetkezett. Annak kézzelfogható bizonyítására, hogy Kautsky elárulta saját meggyőződését és ünnepélyes nyilatkozatait, elegendő lenne ennek a brosúrának néhány helyét Kautsky mostani írásaival összehasonlítani. És ebben a tekintetben Kautsky nem kivétel (az ő esete egyáltalán nemcsak német eset), hanem tipikus képviselője a mai demokrácia egész felső rétegének, amely a válság pillanatában átpártolt a burzsoáziához.

A. Potreszov és Kautsky valamennyi történelmi példáját az első korszakból vette. Nemcsak az 1855-ös, 1859-es, 1864-es, 1866-os, 1870-es, hanem az 1877-es (orosz—török) és az 1896—1897-es háború (török—görög háború, örmény forrongások) idején végbemenő történelmi jelenségek fő, objektív tartalmát is burzsoá-nemzeti mozgalmak vagy a feudalizmus különböző formáitól megszabaduló burzsoá társadalom „görcsös vonaglásai" alkották. A vezető országok egész sorában akkor még szó sem lehetett a mai demokrácia valóban önálló, a burzsoázia túlérettsége és hanyatlása korszakának megfelelő akciójáról. Az a fő osztály, amely akkor, e háborúk idején és e háborúkban küzdve, felfelé ívelő vonalon haladt és az egyedüli osztály volt, amely túlnyomó erővel tudott harcolni a hűbéri-abszolutisztikus intézmények ellen — a burzsoázia volt. Ez a burzsoázia, melyet a különböző országokban a vagyonos árutermelők különböző rétegei képviseltek, a különböző országokban különböző mértékben volt haladó, olykor (mint például az olasz burzsoázia egy része 1859-ben) még forradalmi is volt, a korszakot azonban általában a burzsoázia haladó mivolta jellemezte, vagyis az, hogy a burzsoáziának a hűbéri rendszer ellen

folyó harca még nem dőlt el, még nem volt befejezve. Egészen természetes, hogy a mai demokrácia akkori elemeinek — és Marxnak, mint képviselőjüknek — attól a vitathatatlan elvtől vezéreltetve, hogy a haladó (a harcra képes) burzsoáziát kell támogatni a feudalizmus ellen, akkor azt a kérdést kellett eldönteniök, hogy „melyik fél", vagyis melyik burzsoázia sikere kívánatosabb. Akkor a háborúban résztvevő fő országok népmozgalma általánosan demokratikus, vagyis gazdasági és osztálytartalmánál fogva burzsoá-demokratikus mozgalom volt. Egészen természetes, hogy akkor nem is lehetett más kérdést felvetni, mint azt, hogy melyik burzsoázia sikere, milyen kombináció mellett, a reakciós (a burzsoázia felemelkedését akadályozó hűbéri-abszolutisztikus) erők melyikének veresége esetén ígér nagyobb „teret" a mai demokrácia számára.

És emellett Marxot — ezt még A. Potreszov is kénytelen elismerni — a burzsoá nemzeti és felszabadító mozgalmak talaján keletkező nemzetközi konfliktusok „értékelésénél" az a meggondolás vezette, hogy melyik fél sikere segítheti elő jobban a nemzeti és az általánosságban vett népi, általános demokratikus mozgalmak „fejlődését" (A. Potreszov cikkének 74. old.). Ez azt jelenti, hogy azoknak a háborús összeütközéseknek idején, amelyek az egyes nemzetek burzsoáziájának hatalomra törése talaján keletkeztek, Marx — mint 1848-ban is — leginkább arra törekedett, hogy minél szélesebb és „plebejusibb" tömegek, általában a kispolgárság és különösen a parasztság, végül a vagyontalan osztályok bevonása útján kiszélesítse és kiélezze a burzsoá-demokratikus mozgalmakat. Marx következetesen demokratikus taktikája éppen abban különbözött gyökeresen Lassalle következetlen taktikájától, hogy Marx a mozgalom társadalmi bázisának kiszélesítéséről, annak fejlesztéséről gondoskodott, míg Lassalle a nemzeti-liberálisokkal való szövetség felé hajlott.

A nemzetközi konfliktusok a harmadik korszakban is formájukban ugyanolyan nemzetközi konfliktusok, mint az első korszakban, de szociális és osztálytartalmuk gyökeresen megváltozott. Az objektív történelmi helyzet egészen más lett.

A feltörekvő nemzeti szabadságért küzdő tőkének a feudalizmus ellen vívott harcát a legrakciósabb, idejétmúlt és önmagát túlélt, letűnő, hanyatló finánctőkének az új erők ellen folytatott harca váltotta fel. Az államok burzsoá-nemzeti keretei, amelyek az első korszakban a feudalizmustól megszabaduló emberiség termelőerői kifejlődésének támaszai voltak, most, a harmadik korszakban a termelőerők további fejlődésének akadályaivá lettek. A burzsoázia feltörekvő, élenjáró osztályból letűnő, hanyatló, benső életerőtől megfosztott, reakciós osztály lett. Egy egészen más osztály lett most — hatalmas történelmi méretekben — feltörekvő osztállyá.

A. Potreszov és Kautsky cserbenhagyták ennek az osztálynak az álláspontját és visszafelé mentek, mert megismétlik azt a burzsoá ámítást, hogy a történelmi folyamat objektív tartalma most is a burzsoáziának a feudalizmus ellen irányuló haladó mozgalma. Valójában pedig most szó sem lehet arról, hogy a mai demokrácia a reakciós, imperialista burzsoázia uszályában kullogjon — bármilyen „színű", is az a burzsoázia.

Az első korszakban az objektív történelmi feladat ez volt: hogyan kell a haladó burzsoáziának „kihasználnia" az elhaló feudalizmus fő képviselői ellen folyó harcában a nemzetközi összeütközéseket, az egész burzsoá

demokrácia, a burzsoá világdemokrácia maximális előnyére. Akkor, az első korszakban, több mint félszázaddal ezelőtt, természetes és elkerülhetetlen volt, hogy a feudalizmus által leigázott burzsoázia „saját" feudális elnyomójának balsikerét kívánta; emellett megjegyzendő, hogy ezeknek a fő, központi, európai súllyal bíró feudális erődöknek száma egészen csekély volt. És Marx „mérlegelte": az adott konkrét helyzetben (szituációban) melyik ország burzsoá szabadságmozgalmának sikere lényegesebb az általános európai feudális erőd lerombolása érdekében.

Most, a harmadik korszakban, nincsenek többé általános európai jelentőségű feudális erődök. Természetesen, a „kihasználás" a mai demokráciának is feladata, de a nemzetközi kihasználásnak — A. Potreszov és Kautsky nézetével ellentétben — nem az egyes nemzeti finánctőkék, hanem a nemzetközi finánctőke ellen kell irányulnia. A kihasználás most nem annak az osztálynak a feladata, amely 50—100 év előtt volt feltörekvő osztály. Akkor a leghaladóbb burzsoá demokrácia „nemzetközi akciójáról" (A. Potreszov kifejezése) volt szó; most a történelmileg megérett hasonló feladatot az objektív helyzet egészen más osztály elé tűzte ki.

(Lenin Művei 21. kötet.)
(Megjelenés ideje: 1917. április)

Lenin:

A PROLETÁRFORRADALOM KATONAI PROGRAMJA

(Részlet)

Hollandiában, Skandináviában és Svájcban, azoknak a forradalmi szociáldemokratáknak a soraiból, akik harcolnak a szociálsovinisztáknak az ellen a hazugsága ellen, hogy a mostani imperialista háborúban a „haza védelméről" van szó, olyan hangok hallatszanak, hogy a szociáldemokrata minimális program „milíciát", vagy „népfelfegyverzést" követelő régi pontját egy új ponttal: a „lefegyverzésről" szóló ponttal kellene helyettesíteni. A „Jugend-Internacionale"* vitát indított erről a kérdésről és a 3. számban szerkesztőségi cikket közölt a lefegyverzés mellett. R. Grimm legújabb téziseiben, sajnos, szintén találunk a „lefegyverzés" eszméjének tett engedményt. A „Neues Leben" és a „Vorbote"** c. folyóiratokban megindult a vita.

Vegyük szemügyre a lefegyverzés híveinek álláspontját.

I.

A fő érv az, hogy a lefegyverzés követelése a legvilágosabban, a leghatározottabban és a legkövetkezetesebben fejezi ki a mindenféle militarizmus és minden háború elleni harcot.

De éppen ebben a fő érvben van a lefegyverzés híveinek fő tévedése. A szocialisták, ha továbbra is szocialisták maradnak, nem lehetnek minden háború ellen.

Először is, a szocialisták sohasem voltak és sohasem lehetnek a forradalmi háború ellenségei. A „nagy" imperialista hatalmak burzsoáziája minden ízében reakcióssá vált és azt a háborút, amelyet most ez a burzsoázia folytat, reakciós, rabszolgatartó és bűnös háborúnak tartjuk. No, és mi a helyzet egy olyan háború esetében, amely ez ellen a burzsoázia által elnyomott és tőle függő vagy gyarmati népek viselnek felszabadulásukért? Az „Internacionále" csoport téziseinek 5. §-ában azt olvassuk: „Ennek a fékevesztett imperializmusnak korszakában már semmiféle nemzeti háború sem lehetséges"; — ez nyilvánvalóan helytelen.

A XX. századnak, a „fékevesztett imperializmus" e századának története tele van gyarmati háborúkkal. De amit mi, európaiak, a világ legtöbb népének imperialista elnyomói, a ránk jellemző förtelmes európai

---

* „Ifjúsági Internacionálé". — Szerk.

** „Előhírnök". — Szerk.

sovinizmussal „gyarmati háborúnak" nevezünk, az gyakran ezeknek az elnyomott népeknek nemzeti háborúja, vagy nemzeti felkelése. Az imperializmus egyik leglényegesebb sajátossága éppen az, hogy meggyorsítja a kapitalizmus fejlődését a legelmaradottabb országokban és ezzel kiszélesíti és kiélezi a nemzeti elnyomás elleni harcot. Ez tény. És ebből elkerülhetetlenül következik, hogy az imperializmusnak gyakran kell nemzeti háborúkat előidéznie. Június, aki brosúrájában az említett „tézisek" mellett száll síkra, azt mondja, hogy az imperialista korszakban minden olyan nemzeti háború, amely valamilyen imperialista nagyhatalom ellen folyik, egy, az előbbivel konkurráló másik, ugyancsak imperialista nagyhatalom beavatkozására vezet, és ilyenformán minden nemzeti háború imperialista háborúvá változik. De ez az érv is helytelen. Ez lehetséges, de nem mindig történik így. 1900—1914-ben sok gyarmati háború nem ezen az úton haladt. És egyszerűen nevetséges volna, ha kijelentenők, hogy például a mostani háború után, ha ez a háború a hadviselő országok végső kimerülésével végződik, „semmiféle" nemzeti, haladó jellegű, forradalmi háború „nem lehetséges" mondjuk Kína részéről Indiával, Perzsiával, Sziámmal stb. szövetségben a nagyhatalmak ellen.

Azt állítani, hogy az imperializmus korában nemzeti háborúk lehetetlenek, elméleti szempontból helytelen, történelmi szempontból nyilvánvalóan hibás, gyakorlati szempontból pedig egyértelmű az európai sovinizmussal: mi, akik olyan nemzetekhez tartozunk, amelyek Európában, Afrikában, Ázsiában stb. az emberek százmillióit nyomják el, éppen mi legyünk azok, akik az elnyomott népeknek kijelentik, hogy az ő háborújuk a „mi" nemzeteink ellen „lehetetlen"!

Másodszor. A polgárháborúk — szintén háborúk. Aki az osztályok harcát elismeri, annak lehetetlen el nem ismernie a polgárháborúkat, amelyek minden osztálytársadalomban az osztályharc természetes, bizonyos körülmények között elkerülhetetlen folytatását, kibontakozását és kiéleződését jelentik. Valamennyi nagy forradalom megerősíti ezt. Ha tagadnánk a polgárháborúkat vagy megfeledkeznénk róluk, az azt jelentené, hogy szélső opportunizmusba estünk és lemondtunk a szocialista forradalomról.

Harmadszor, az egy országban győztes szocializmus egyáltalán nem tesz egyszerre lehetetlenné általában minden háborút. Ellenkezőleg, feltételezi a háborút. A kapitalizmus fejlődése a különböző országokban a legnagyobb mértékben egyenlőtlenül megy végbe. Az árutermelés mellett ez másképp nem is lehetséges. Ebből adódik az a vitathatatlan következtetés, hogy a szocializmus nem győzhet egyidejűleg valamennyi országban. Először egyetlen vagy néhány országban fog győzni, a többi bizonyos ideig burzsoá, vagy a burzsoá rendig még el sem jutott ország marad. Ennek súrlódásokra kell vezetnie, sőt más országok burzsoáziájának azt a közvetlen törekvését is ki kell váltania, hogy szétzúzza a szocialista állam győzelmes proletariátusát. Ilyen esetekben a háború a mi részünkről jogos és igazságos, a szocializmusért, más népeknek a burzsoá elnyomatás alól való felszabadításáért folytatott háború lenne. Engelsnek tökéletesen igaza volt, amikor 1882. szeptember 12-én Kautskyhoz írt levelében a már győztes szocializmus „védelmi háborúinak" lehetőségét kifejezetten elismerte. Engels szeme előtt ugyanis a győztes proletariátusnak más országok burzsoáziájával szemben való védekezése lebegett.

Csak miután a burzsoáziát az egész világon és nem csupán egy országban megdöntöttük, véglegesen legyőztük és kisajátítottuk, csak akkor válnak majd lehetetlenné a háborúk. S tudományos szempontból teljesen helytelen és egyáltalán nem forradalmi eljárás volna, ha éppen azt kerülnénk meg és hanyagolnánk el, ami a legfontosabb: a burzsoázia ellenállásának megtörését — azt, ami a legnehezebb, ami a legtöbb harcot követeli a szocializmusba való átmenet idején. „Paposkodó szocialisták" és opportunisták mindig hajlandók álmodozni az eljövendő békés szocializmusról, de ezek éppen abban különböznek a forradalmi szociáldemokratáktól, hogy nem akarnak gondolni arra, nem akarnak gondolkodni azon, hogy ennek a szép jövendőnek megvalósítása érdekében könyörtelen osztályharcra és osztályháborúkra van szükség.

Nem szabad megengednünk, hogy szavakkal ámítsanak bennünket. Így például, a „haza védelmének" fogalma sokak előtt gyűlöletes, mert a nyílt opportunisták és a kautskysták a jelenlegi rablóháborúban ezzel kendőzik és leplezik a burzsoázia hazugságát. Ez tény. Ebből azonban nem az következik, hogy elfelejtsünk gondolkodni a politikai jelszavak értelmén. A „haza védelmének" elismerése a mostani háborúban azt jelenti, hogy ezt a háborút a proletariátus érdekeinek megfelelő, „igazságos" háborúnak tartjuk — és az égvilágon semmi mást nem jelent. Mert ellenséges betörés egyetlen háborúban sem kizárt dolog. Egyszerűen butaság volna, ha tagadnók a „haza védelmének" jogosultságát az elnyomott népek részéről az imperialista nagyhatalmak ellen folytatott háborújukban, vagy a győzelmes proletariátus részéről a burzsoá állam holmi Gallifetje ellen viselt saját háborújában.

Elméletileg teljesen hibás volna megfeledkezni arról, hogy minden háború csak a politika folytatása — más eszközökkel; a mostani imperialista háború két nagyhatalmi csoport imperialista politikájának folytatása, s ezt a politikát az imperialista korszak viszonyainak összessége szülte és táplálja. De ugyanennek a korszaknak szükségszerűen meg kell szülnie és táplálnia kell mind a nemzeti elnyomás elleni harcnak, mind a proletariátus részéről a burzsoázia ellen folytatott harcnak politikáját, s ennélfogva először, a nemzeti forradalmi felkelések és háborúk, másodszor, a proletariátus részéről a burzsoázia ellen folytatott háborúk és felkelések, harmadszor, e két fajta forradalmi háború stb. egybeolvadásának lehetőségét és elkerülhetetlenségét.

II.

Ehhez járul még egy további általános megfontolás.

Az olyan elnyomott osztály, amely nem törekszik arra, hogy a fegyverforgatást megtanulja, hogy fegyverhez jusson, az ilyen elnyomott osztály csak azt érdemelné, hogy úgy bánjanak vele, mint rabszolgával. Ha nem akarunk burzsoá pacifistákká vagy opportunistákká válni, nem feledkezhetünk meg arról, hogy osztálytársadalomban élünk, s hogy ebből az osztálytársadalomból nincs és nem is lehet más kivezető út, mint az osztályharc. Az elnyomó osztály minden osztálytársadalomban — akár rabszolgaságon, akár jobbágyságon, vagy, mint most, bérmunkán alapszik ez a társadalom — fel van fegyverezve. Nemcsak a mai állandó hadsereg,

hanem a mai milícia is — még a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban is, mint például Svájcban — a burzsoázia felfegyverkezését jelenti a proletariátus ellen. Ez olyan elemi igazság, hogy aligha szükséges bővebben foglalkozni vele. Elég emlékeztetni arra, hogy a katonaságot valamennyi kapitalista országban felhasználják a sztrájkolók ellen.

A burzsoázia felfegyverkezése a proletariátus ellen a modern tőkés társadalom egyik legjelentősebb, legsarkalatosabb, legfontosabb ténye. És e tény ellenére még azt javasolják a forradalmi szociáldemokratáknak, hogy állítsák fel a „lefegyverzés" „követelését"! Ez egyértelmű az osztályharcos szempont teljes feladásával, a forradalom gondolatának teljes megtagadásával. A mi jelszavunk: a proletariátus felfegyverzése, a burzsoázia legyőzése, kisajátítása és lefegyverzése érdekében — ez a forradalmi osztály egyetlen lehetséges taktikája, amely a kapitalista militarizmus egész objektív fejlődéséből következik, s amelyet ez a fejlődés indokol és ír elő. A proletariátus, ha nem akarja elárulni világtörténelmi feladatát, csakis akkor dobhat sutba általában minden fegyvert, miután már lefegyverezte a burzsoáziát; akkor a proletariátus ezt kétségtelenül meg is teszi majd, de — csakis akkor, semmiképpen sem előbb.

És ha a mostani háború reakciós kereszténytyszocialistákban és siránkozó kispolgárokban csupán borzalmat és rémületet, minden fegyverhasználattal, vérrel, halállal és hasonlókkal szemben csupán undort kelt, akkor nekünk erre azt kell mondanunk: a tőkés társadalom mindig végnélküli borzalom volt és az is marad. És ha ennek a társadalomnak a mostani háború, minden háborúk legreakciósabbja, most borzalmas véget készít elő, akkor nekünk semmi okunk a kétségbeesésre. Márpedig a „lefegyverzés" „követelése" — helyesebben, a „lefegyverzésről" való álmodozás — objektív értelmét tekintve semmi más, mint a kétségbeesés megnyilvánulása olyan időben, amikor magának a burzsoáziának erőivel készítik elő mindenki szeme láttára az egyetlen jogos és forradalmi háborút, nevezetesen az imperialista burzsoázia elleni polgárháborút.

Aki azt mondja majd, hogy ez — az élettől elszakadt elmélet, annak két világtörténelmi tényt juttatunk eszébe: egyrészt a trösztök és a nők gyárimunkájának szerepét, másrészt az 1871-es Kommünt és az oroszországi 1905-ös decemberi felkelést.

A burzsoázia dolga — a trösztöket fejleszteni, a gyermekeket meg a nőket gyárakban hajszolni és ott kínozni, megnyomorítani, s a legnagyobb nyomorúságra kárhoztatni őket. Mi nem „követeljük" az ilyen fejlődést, nem „támogatjuk", mi harcolunk ellene. De hogyan harcolunk? Tudjuk, hogy a nők gyári munkája és a trösztök, haladást jelentenek. Mi nem akarunk visszatérni a kézművesiparhoz, a monopólium előtti kapitalizmushoz, a nők háztartási munkájához. Előre a trösztökön stb. keresztül és a trösztökön túl a szocializmus felé!

Ugyanez megfelelő változtatásokkal a nép mostani militarizálására is vonatkoztatható. Ma az imperialista burzsoázia nemcsak az egész népet militarizálja, hanem az ifjúságot is. Holnap talán hozzáfog a nők militarizálásához. Erre azt válaszoljuk: annál jobb! Csak előre, minél gyorsabban! Minél gyorsabban megyünk előre, annál közelebb jutunk a kapitalizmus elleni fegyveres felkeléshez. Hogyan is engedhetik szociáldemokraták megfélemlíteni vagy elbátortalanítani magukat az ifjúság stb. militarizálásával, ha nem felejtették el a Kommün példáját? Ez nem valami

„élettől elszakadt elmélet", nem vágyálom, hanem tény. És valóban, igen nagy baj lenne, ha a szociáldemokraták, minden gazdasági és politikai tény ellenére, kételkedni kezdenének abban, hogy az imperialista korszaknak és az imperialista háborúknak elkerülhetetlenül az ilyen tények megismétlődésére kell vezetniök.

A Kommün egyik polgári megfigyelője írta 1871 májusában egy angol újságban: „Ha a francia nemzet csak nőkből állana, milyen szörnyű nemzet volna!" Nők és 13 éves gyerekek harcoltak a férfiak oldalán a Kommün idején. Nem lehet ez másképp a burzsoázia megdöntéséért folyó eljövendő harcokban sem. A proletárnők nem fogják tétlenül nézni, hogyan mészárolja le a jól felfegyverzett burzsoázia a rosszul felfegyverzett vagy fegyvertelen munkásokat. Fegyvert fognak ragadni, éppúgy mint 1871-ben, s a jelenlegi „megijedt" vagy elbátortalanodott nemzetekből — helyesebben: a jelenlegi munkásmozgalomból, amelyet inkább az opportunisták dezorganizáltak, mint a kormányok — előbb vagy utóbb, de feltétlen bizonyossággal ki fog fejlődni a forradalmi proletariátus „szörnyű nemzeteinek" nemzetközi szövetsége.

A militarizálás most az egész társadalmi életet áthatja. Az imperializmus — a nagyhatalmak elkeseredett harca a világ felosztásáért és újrafelosztásáért, s ezért elkerülhetetlenül további militarizálásra kell vezetnie minden országban, még a semleges és a kis országokban is. Mit fognak tenni ez ellen a proletárnők? Csak átkozni fognak minden háborút és mindent, ami a katonasággal kapcsolatban van, csak a lefegyverzést fogják követni? Elnyomott és valóban forradalmi osztály női sohasem fognak beletörődni ilyen gyalázatos szerepbe. Azt fogják mondani fiaiknak: „Nemsokára nagy leszel. Fegyvert adnak kezedbe. Fogadd el és tanuld meg alaposan a hadimesterséget. Erre a tudományra a proletároknak szükségük van — nem azért, hogy saját testvéreidre, más országok munkásaira lőj, mint ahogyan ez a mostani háborúban történik, és mint ahogy ezt neked a szocializmus árulói tanácsolják —, hanem azért, hogy saját országod burzsoáziája ellen harcolj, hogy véget vess a kizsákmányolásnak, a nyomornak és a háborúknak, nem jámbor óhajokkal, hanem a burzsoázia legyőzése és a burzsoázia lefegyverzése útján."

Ha a mostani háborúval kapcsolatban lemondunk az ilyen, éppen az ilyen propagandáról, akkor jobb, ha egyáltalán nem hangoztatunk nagy szavakat a nemzetközi forradalmi szociáldemokráciáról, szocialista forradalomról és a háború elleni háborúról.

(Lenin Művei. 23. kötet.)
(Megírás ideje: 1916.)

LEVELEI INESSZA ARMANDNAK

(Részlet)

„A munkásnak nincs hazája" — ez azt jelenti, hogy (α) gazdasági helyzete (le salariat) nem nemzeti, hanem nemzetközi; (β) osztályellensége nemzetközi; (γ) felszabadulásának feltételei szintén azok; (δ) a munkások nemzetközi egysége fontosabb a nemzeti egységnél.

Vajon ez azt jelenti-e, vajon ebből az következik-e, hogy nem kell harcolni, amikor az idegen nemzeti elnyomás megdöntéséről van szó?? Azt jelenti vagy sem?

A gyarmatok háborúja a felszabadulásért?

— Írországé Anglia ellen?

Vajon a felkelés (a nemzeti felkelés) nem a haza védelme-e?

Kedves Barátom! Ami a „haza védelmét" illeti, nem tudom, vannak-e köztünk nézeteltérések vagy sem. Ön úgy látja, hogy ellentmondás van a „Marx emlékére" c. gyűjteményben megjelent cikkem és mostani kijelentésem között, de nem idézi pontosan sem azt, sem ezeket. Erre az utalásra lehetetlen válaszolnom. A „Marx emlékére" c. gyűjtemény nincs meg nekem. Természetesen nem emlékezhettem szó szerint arra, hogy mit írtam ott. Az akkori és a mostani szöveg pontos idézése nélkül nem áll módomban válaszolni erre az érvére.

Általában véve az a benyomásom, hogy az Ön érvelése valahogy kissé egyoldalú és formalista. Vett egy idézetet a „Kommunista Kiáltványból" (a munkásoknak nincs hazájuk), és állítólag fenntartás nélkül akarja alkalmazni, s ebben odáig megy, hogy tagadja a nemzeti háborúkat.

A marxizmus egész szelleme, egész rendszere azt követeli, hogy minden tételt csak (α) történelmileg; (β) csak más tételekkel összefüggésben; (γ) csak a konkrét történelmi tapasztalatokkal kapcsolatban vizsgáljuk.

A haza: történelmi fogalom. Mást jelent a haza a nemzeti elnyomás megdöntéséért vívott harc korszakában, illetve pontosabban, időpontjában. És mást jelent olyan időpontban, amikor a nemzeti mozgalmakon már túljutottunk. A „három országtípusra" (az önrendelkezésről szóló téziseink 6. §-a) nem lehet minden körülmények között egyformán alkalmazni a hazáról és a haza védelméről szóló tételt.

A „Kommunista Kiáltvány" azt mondja, hogy a munkásoknak nincs hazájuk.

Ez igaz. De nemcsak ezt mondja. Azt is mondja, hogy a nemzeti államok kialakításakor a proletariátusnak némileg sajátos szerepe van. Ha az első tételt vesszük (a munkásoknak nincs hazájuk), és megfeledkezünk arról, hogy ez összefügg a második tétellel (a munkások nemzeti keretek között alakulnak osztállyá, de nem abban az értelemben, mint a burzsoázia), roppant helytelenül járunk el.

Miben áll ez az összefüggés? Szerintem éppen abban, hogy a demokratikus mozgalomban (ilyen időpontban, ilyen konkrét helyzetben) a proletariátus nem tagadja meg a mozgalom támogatását (tehát azt sem, hogy nemzeti háborúban védelmezze a hazát).

(Lenin Művei 35. köt.)
(1916. november 20—30.)

Lenin:

A PROLETARIÁTUS FELADATAI A JELENLEGI FORRADALOMBAN

(Tézisek)

1. A háború tekintetében az az álláspontunk, hogy mivel a háború Oroszország részéről Lvov és Társai új kormánya alatt is feltétlenül imperialista rablóháború marad, mégpedig e kormány kapitalista jellegénél fogva — a legcsekélyebb engedmény sem tehető a „forradalmi honvédelem" javára.

Forradalmi háborúhoz, amely valóban igazolja a forradalmi honvédelmet, az öntudatos proletariátus csak a következő feltételekkel járulhat hozzá: a) ha a hatalom a proletariátus és a hozzá csatlakozó szegényparaszt rétegek kezébe megy át; b) ha valóban, nem pedig csak szavakban lemondanak minden annexióról; c) ha valóban teljesen szakítanak minden tőkés érdekkel.

Tekintettel arra, hogy a forradalmi honvédelem tömegekből való híveinek széles rétegei kétségtelenül jóhiszeműek, a háborút csak szükségszerűségből, nem pedig hódítások kedvéért ismerik el, és tekintettel arra, hogy a burzsoázia félrevezeti őket — különösen alaposan, kitartóan és türelmesen kell nekik megmagyarázni tévedésüket, meg kell magyarázni a tőke és az imperialista háború közötti elválaszthatatlan összefüggést, be kell bizonyítani, hogy lehetetlen a háborút igazán demokratikus, nem erőszakos békével befejezni — a tőke megdöntése nélkül.

Meg kell szervezni ennek a nézetnek legszélesebb körű propagandáját a harcoló hadsereg körében.

Lövészárok-barátkozás.

2. A mai oroszországi helyzet sajátszerűsége az, hogy átmenet a forradalom első szakaszából, amely a proletariátus kellő tudatosságának és szervezettségének hiányában a burzsoázia kezébe adta a hatalmat, annak a második szakaszába, mely proletariátusunknak és a parasztság legszegényebb rétegeinek kezébe kell hogy adja a hatalmat.

Ezt az átmenetet egyrészt a legteljesebb legalitás (Oroszország ez idő szerint a világon valamennyi hadviselő ország között a legszabadabb ország), másrészt az jellemzi, hogy a tömegekkel szemben nem alkalmaznak erőszakot, és végül, hogy ezek a tömegek a kapitalistáknak, a béke és a szocializmus legádázabb ellenségeinek kormányával szemben hiszékeny és nem öntudatos magatartást tanúsítanak.

Ez a sajátszerűség azt követeli tőlünk, hogy alkalmazkodni tudjunk a pártmunka különleges feltételeihez, amelyet a proletariátus hallatlanul nagy, politikai életre éppen hogy felébredt tömegeinek körében kell végeznünk.

3. Semmiféle támogatást az Ideiglenes Kormánynak; meg kell magyarázni, hogy az Ideiglenes Kormány minden ígérete, különösen az az ígérete, hogy lemond az annexióról, teljesen hazug. Az Ideiglenes Kormány

leleplezése a helyett a megengedhetetlen, illúziókat keltő „követelés" helyett, hogy ez a kormány, a tőkések kormánya, ne legyen többé imperialista kormány.

4. Annak a ténynek elismerése, hogy pártunk a Munkásküldöttek Szovjetjeiben legtöbbnyire kisebbségben, mégpedig egyelőre gyenge kisebbségben van a burzsoázia befolyása alatt álló és ezt a befolyást a proletariátusra átvivő valamennyi kispolgári elem blokkjával szemben, amely a népi szocialistáktól és szociálforradalmároktól egészen a Szervező Bizottságig (Csheidze, Cereteli és mások), Sztyeklovig stb. stb. terjed.

A tömegek felvilágosítása arról, hogy a Munkásküldöttek Szovjetje a forradalmi kormány egyetlen lehetséges formája, s ezért mindaddig, amíg ez a kormány enged a burzsoázia befolyásának, a mi feladatunk csakis a Szovjetek taktikai tévedéseinek türelmes, rendszeres, kitartó és különösen a tömegek gyakorlati szükségleteihez alkalmazkodó megmagyarázása lehet.

Amíg kisebbségben vagyunk, a hibák bírálatának és megvilágításának munkáját végezzük, de ugyanakkor hirdetjük, hogy az egész államhatalomnak a Munkásküldöttek Szovjetjei kezébe kell átmennie, hogy a tömegek a tapasztalatok útján szabaduljanak meg tévedéseiktől.

5. Nem parlamentáris köztársaság — a Munkásküldöttek Szovjetjeitől ehhez visszatérni hátrafelé tett lépés volna —, hanem a Munkás-, Béres- és Parasztküldöttek országszerte alulról fölfelé felépített Szovjetjeinek Köztársasága.

A rendőrség, a hadsereg és a hivatalnoki kar megszüntetése.*

Valamennyi hivatalnoknak — akiket egytől egyig választani kell, és akiknek bármikor leválthatóknak kell lenniük — egy jó munkás átlagos bérét nem meghaladó díjazása.

6. Az agrárprogramban a súlypontot a Béresküldöttek Szovjetjeire kell áthelyezni.

Minden földesúri föld elkobzása.

Minden földet nacionalizálni kell az országban, a földdel való rendelkezés joga a Béres- és Parasztküldöttek helyi Szovjetjeit illeti meg. A Szegényparaszt-küldöttek Szovjetjeinek különválasztása. Mintagazdaság létesítése minden nagybirtokból (a helyi és egyéb viszonyoknak, valamint a helyi hatóságok határozatainak megfelelően, körülbelül 100-tól 300 gyeszjatyináig terjedő nagyságban), a Béresküldöttek ellenőrzésével és a köz számlájára.

7. Az ország valamennyi bankjának haladéktalan egybeolvasztása egyetlen nemzeti bankká, amely fölött a Munkásküldöttek Szovjetje gyakorolja az ellenőrzést.

8. Közvetlen feladatunk nem a szocializmus „bevezetése", hanem csak a javak társadalmi termelésének és elosztásának a Munkásküldöttek Szovjetjei által történő ellenőrzésére való azonnali áttérés.

9. Pártfeladatok:

a) Azonnali pártkongresszus;

---

* Vagyis az állandó hadseregnek általános népfelfegyverzéssel való felváltása.

b) a pártprogram megváltoztatása, a legfontosabb:
1. az imperializmusról és az imperialista háborúról,
2. az államhoz való viszonyról és a mi követelésünk: a „kommünállam"*,
3. az elavult minimális program módosítása;
c) a párt nevének megváltoztatása**.

10. Az Internacionálé megújítása.

Forradalmi Internacionálé, a szociálsoviniszták és a „centrum"*** ellen irányuló Internacionálé alapításának kezdeményezése.

(Lenin Művei 24. kötet)
(Megjelenés ideje: 1917. április)

---

* Vagyis olyan állam, amelynek első mintája a Párizsi Kommün volt.

** „Szociáldemokrácia" helyett, amelynek hivatalos vezérei az egész világon elárulták a szocializmust, és átpártoltak a burzsoáziához (a „honvédők" és az ingadozó „kautskysták"), Kommunista Pártnak kell neveznünk magunkat.

*** „Centrum"-nak a nemzetközi szociáldemokrata mozgalomban azt az irányzatot nevezik, amely a soviniszták (= „honvédők") és az internacionalisták között ingadozik, nevezetesen: Kautsky és Társai Németországban, Longuet és Társai Franciaországban, Csheidze és Társai Oroszországban, Turati és Társai Olaszországban, MacDonald és Társai Angliában stb.

Lenin:

„BALOLDALISÁG" — A KOMMUNIZMUS GYERMEKBETEGSÉGE

(Részlet)

II.

A bolsevikok sikerének egyik alapvető feltétele

Ma már bizonyára majdnem mindenki látja, hogy a bolsevikok nemhogy két és fél évig, de két és fél hónapig sem tarthatták volna magukat hatalmon, ha pártunkban nem lett volna a legszigorúbb fegyelem, valóságos vasfegyelem, ha a párt nem élvezte volna a munkásosztály egész tömegének, azaz mindazoknak legteljesebb és legodaadóbb támogatását, akik a munkásosztály gondolkodó, tisztességes, önfeláldozó, befolyásos, az elmaradt rétegeket vezetni vagy magukkal ragadni képes elemei.

A proletariátus diktatúrája az új osztály legönfeláldozóbb és legkíméletlenebb háborúja a hatalmas ellenség ellen, a burzsoázia ellen, melynek ellenállását megtízszerezte az, hogy megdöntötték (jóllehet csak egy országban), és amelynek hatalma nemcsak a nemzetközi tőke erejében, a burzsoázia nemzetközi kapcsolatainak erejében és szilárdságában, hanem a szokás erejében, a kisüzemi termelés erejében is gyökerezik. Mert kisüzem, sajnos, még nagyon-nagyon sok maradt a világon, és a kisüzem állandóan, minden nap minden órájában magától és tömegméretekben szüli a kapitalizmust és a burzsoáziát. Mindezeknél az okoknál fogva a proletárdiktatúra feltétlenül szükséges, és a burzsoázia legyőzése lehetetlen hosszú, makacs, elkeseredett, életre-halálra menő háború nélkül, amely kitartást, fegyelmezettséget, szilárdságot, hajthatatlanságot és egységes akaratot követel.

Ismétlem, az oroszországi proletariátus győzelmes diktatúrájának tapasztalatai szemléltetően mutatták meg azoknak, akik nem tudnak gondolkozni, vagy akiknek nem kellett erről a kérdésről gondolkodniok, hogy a feltétlen központosítás és a proletariátus legszigorúbb fegyelme a burzsoázia legyőzésének egyik alapvető feltétele.

Erről gyakran esik szó. De korántsem gondolkoznak eleget azon, hogy mit jelent ez? milyen körülmények között lehetséges? Nem kellene-e a Szovjethatalomnak és a bolsevikoknak szóló üdvrivalgást gyakrabban kiegészíteni azoknak az okoknak igen komoly elemzésével, amelyeknél fogva a bolsevikok meg tudták teremteni a forradalmi proletariátus számára nélkülözhetetlen fegyelmet?

A bolsevizmus, mint politikai eszmeáramlat és mint politikai párt, 1903 óta áll fenn. Csak a bolsevizmusnak olyan története, amely fennállásának egész időszakát felöleli, magyarázhatja meg kielégítően, hogy miért tudta a bolsevizmus kikovácsolni és a legsúlyosabb viszonyok között fenntartani a proletariátus győzelméhez elengedhetetlenül szükséges vasfegyelmet.

Itt mindenekelőtt felmerül a kérdés: mi tartja fenn a proletariátus forradalmi pártjának fegyelmét? mi ellenőrzi? mi erősíti? Először, a proletár élcsapat öntudatossága, odaadása a forradalom iránt, kitartása, önfeláldozása, hősiessége. Másodszor, az a képessége, hogy a dolgozók legszéle-

sebb tomegeivel, elsősorban a proletartomegekkel, de a nem proletar dolgozo tomegekkel is, felvegye a kapcsolatot, kozel keruljon hozzajuk, s bizonyos mertekig, mondhatnok, egybeolvadjon veluk Harmadszor, a proletar elcsapat politikai vezetesenek helyessege, politikai strategiajanak es taktikajanak helyessege, felteve, hogy a legszelesebb tomegek sajat tapasztalataik alapjan meggyozodtek ennek a vezetesnek helyessegerol Ezek nelkul a feltetelek nelkul lehetetlen a fegyelmet megteremteni egy forradalmi partban, amelynek kepesnek kell lennie arra, hogy valoban partja legyen annak az elenjaro osztalynak, amelyre a burzsoazia megdontesenek és az egesz tarsadalom atalakitasanak feladata var Ezek nelkul a feltetelek nelkul a fegyelem megteremtesere iranyulo kiserletekbol, mulhatatlanul ures kulsoseg, frazis, komedia lesz Masfelol azonban ezek a feltetelek nem alakulhatnak ki egyszerre Csak hosszu munka, keserves tapasztalatok aran lehet azokat megteremteni, megteremtesuket a helyes forradalmi elmelet konnyiti meg, amely azonban nem dogma, hanem csak a valoban tomegjellegu es valoban forradalmi mozgalom gyakorlataval valo szoros kapcsolatban alakul ki veglegesen

Ha a bolsevizmus 1917—1920-ban, peldatlanul sulyos viszonyok kozott, kepes volt arra, hogy megteremtse es sikeresen fenntartsa a legszigorubb kozpontositast es vasfegyelmet, ennek oka egesz egyszeruen Oroszorszag tobb tortenelmi sajatossagaban rejlik

Egyreszt, a bolsevizmus 1903-ban a marxista elmelet szilaszilard alapjan keletkezett Ennek — es csakis ennek — a forradalmi elmeletnek helyesseget viszont nemcsak az egesz XIX szazad nemzetkozi tapasztalatai, hanem kulonosen a forradalmi eszme tevelygeseinek es ingadozasainak, tevedeseinek es csalodasainak aran Oroszorszagban szerzett tapasztalatok is bebizonyitottak Vagy fel evszazadon at, korulbelul a mult szazad 40-es eveitol a 90-es evekig, a haladas eszmeje Oroszorszagban, a peldatlanul barbar es reakcios carizmus igaja alatt sovarogva kutatta a helyes forradalmi elmeletet, es csodalatos buzgalommal es alapossaggal kiserte figyelemmel ezen a teren Europa es Amerika minden „legujabb vivmanyat" A marxizmust, mint az egyedul helyes forradalmi elmeletet Oroszorszag valoban kikinlodta maganak, felszazados hallatlan kinszenvedes es aldozatok, peldatlan forradalmi hősiesseg, hihetetlen energia es onfelaldozo kutatas, tanulas, gyakorlati kiprobalas, csalodasok es ellenorzes, Europa tapasztalatainak ellenorzese es azoknak a mieinkkel valo osszehasonlitasa aran jutott hozza A carizmus altal kikenyszeritett emigrans elet kovetkezteben a forradalmi Oroszorszag a XIX szazad masodik feleben oly bőseges nemzetkozi osszekottetesekkel, a forradalmi mozgalom nemzetkozi formai es elmeletei tekinteteben oly nagyszeru tajekozottsaggal rendelkezett, mint a vilagnak egyetlen mas orszaga sem

Masreszt, a bolsevizmus mogott, amely ezen a granitszilard elmeleti alapon keletkezett, olyan 15 eves (1903—1917) tortenelmi gyakorlat van, amelynek, a tapasztalatok boseget tekintve, az egesz vilagon nincsen parja Mert hiszen ennek a 15 evnek folyaman egyetlen orszag sem elt at meg csak megkozelitőleg sem annyit forradalmi tapasztalatok tekinteteben, a mozgalom kulonbozo formainak, a legalis es illegalis, a bekes és viharos, a foldalatti es nyilt, a propagandakorokre szoritkozo es a tomegmozgalmi forma, a parlamenti es terrorista forma valtakozasanak gyorsasaga es sokfelesege tekinteteben Egyetlen orszagban sem tornyosultak

egymásra ilyen rövid idő alatt és ilyen bőségben a modern társadalmat alkotó valamennyi osztály harcának, méghozzá egy olyan harcnak formái, árnyalatai és módszerei, amelyek az ország elmaradottsága és a cári elnyomás súlya következtében különösen gyorsan érlelődött, különösen mohón és sikeresen sajátította el az amerikai és az európai politikai tapasztalatok megfelelő „legújabb vívmányait".

IV.

A munkásmozgalom milyen belső ellenségei ellen folytatott harcban nőtt fel, erősödött és edződött meg a bolsevizmus?

Elsősorban és főképpen az opportunizmus elleni harcban, mely 1914-ben végleg szociálsovinizmusba nőtt át, a proletariátussal szemben végleg a burzsoázia oldalára pártolt át. Az opportunizmus természetesen a bolsevizmus fő ellensége volt a munkásmozgalmon belül. Nemzetközi méretekben ez az ellenség most is fő ellenség. Erre az ellenségre fordította és fordítja a bolsevizmus a legtöbb figyelmet. A bolsevikok tevékenységének ezt az oldalát most már külföldön is elég jól ismerik.

Mást kell mondanunk a bolsevizmusnak a munkásmozgalmon belüli másik ellenségéről. A külföldön még nagyon kevéssé tudják, hogy a bolsevizmus a kispolgári forradalmiság ellen évek hosszú során át folytatott harcban nőtt fel, alakult ki és edződött meg; ez a kispolgári forradalmiság az anarchizmusra hasonlít, illetőleg egyet-mást kölcsönvesz tőle, és minden lényeges dologban eltér a következetes proletárosztályharc követelményeitől és szükségleteitől. Elméletileg a marxisták teljesen tisztázottnak tekintik — s az európai forradalmak és forradalmi mozgalmak tapasztalatai teljesen igazolták — azt, hogy a kistulajdonos, a kisvállalkozó (ez sok európai országban igen nagy számban, tömegesen megtalálható társadalmi típus), aki a kapitalizmusban állandóan elnyomatásnak, s igen gyakran az életviszonyok hihetetlenül erős és gyors rosszabbodásának van kitéve és tönkremegy, könnyen csap át a szélsőséges forradalmiságba, de nem képes arra, hogy kitartást, szervezettséget, fegyelmet és állhatatosságot tanúsítson. A kapitalizmus borzalmaitól „megvadult" kispolgár olyan társadalmi jelenség, amelyet az anarchizmushoz hasonlóan minden tőkésországban megtalálunk. Az ilyen forradalmiság állhatatlansága, meddő volta, az a sajátossága, hogy gyorsan meghunyászkodásba, közönybe, képzelgésbe, sőt az egyik vagy másik „divatos" burzsoá áramlatért való „eszeveszett" rajongásba csap át, mindez köztudomású. Ezeknek az igazságoknak elméleti, absztrakt elismerése azonban még egyáltalán nem mentesíti a forradalmi pártokat a régi hibáktól, amelyek mindig váratlan indítókokból kifolyólag, némileg új formában, azelőtt még nem látott köntösben vagy körülmények közt, eredeti — többé vagy kevésbé eredeti — helyzetben jelentkeznek.

Az anarchizmus meglehetősen gyakran volt mintegy büntetés a munkásmozgalom opportunista bűneiért. A két torz jelenség kölcsönösen kiegészítette egymást. És ha Oroszországban annak ellenére, hogy lakosságának összetétele fokozottabb mértékben volt kispolgári, mint az európai országokban, az anarchizmusnak a két forradalom (1905 és 1917) időszaká-

ban és ezeknek a forradalmaknak előkészítése idején aránylag elenyésző befolyása volt, ezt részben kétségkívül a bolsevizmus érdemének kell betudni, amely mindig könyörtelen és engesztelhetetlen harcot folytatott az opportunizmus ellen...

...Mostanában, amikor azt hallom, hogy támadják a breszti béke aláírása idején követett taktikánkat, például a „szociálforradalmárok", vagy amikor Lansbury elvtársnak velem folytatott beszélgetése során tett megjegyzését hallom: „A mi angol szakszervezeti vezéreink azt mondják, hogy nekik is megengedhetők a kompromisszumok, ha a bolsevizmusnak megengedhetők voltak" — akkor rendszerint mindenekelőtt egy egyszerű és „népszerű" hasonlattal felelek:

Képzeljék el, hogy automobiljukat fegyveres banditák állították meg. Önök odaadják nekik pénzüket, útlevelüket, revolverüket és az automobilt. Így aztán megszabadulnak a banditák kellemes szomszédságától. Itt kétségtelenül kompromisszummal állunk szemben. „Do ut des" („adok" neked pénzt, fegyvert, automobilt, „hogy adj" nekem módot arra, hogy ép bőrrel elhordjam magam). De nehéz épeszű embert találni, aki az ilyen kompromisszumot „elvi szempontból megengedhetetlennek" nyilvánítaná, vagy aki kijelentené, hogy az, aki ilyen kompromisszumot kötött, a banditák cinkosa (jóllehet a banditák, amikor az automobilba ültek, azt és a fegyvert újabb rablásokra használhatták fel). A német imperializmus banditáival kötött kompromisszumunk ilyenfajta kompromisszum volt.

Amikor azonban a mensevikek és az eszerek Oroszországban, a scheidemannisták (és jelentékeny mértékben a kautskysták is) Németországban, Otto Bauer és Friedrich Adler (hogy Renner úrról és társairól ne is szóljunk) Ausztriában, a Renaudelek, Longuet-k és társaik Franciaországban, a fábiánusok, a „függetlenek" és a „munkás"-párt (a „labouristák") Angliában 1914—1918-ban meg 1918—1920-ban saját burzsoáziájuk és néha a „szövetséges" burzsoázia banditáival is kompromisszumokat kötöttek saját országuk forradalmi proletariátusa ellen, akkor bizony mindezek az urak úgy jártak el, mint a banditizmus cinkosai.

A következtetés világos: a kompromisszumokat „elvileg" elvetni, általában mindenféle kompromisszumot megengedhetetlennek tartani — gyerekesség, amelyet még csak komolyan venni is nehéz. Annak a politikusnak, aki a forradalmi proletariátus számára hasznos akar lenni, értenie kell ahhoz, hogy kiragadja éppen az olyan kompromisszumok konkrét eseteit, amelyek megengedhetetlenek, amelyekben opportunizmus és árulás nyilvánul meg, és hogy minden erejével bírálja, könyörtelenül leleplezze ezeket a konkrét kompromisszumokat, engesztelhetetlen harcot folytasson ellenük, s ne adjon agyafúrt szocialista „üzletembereknek" és parlamenti jezsuitáknak módot arra, hogy „általában a kompromisszumokról" szóló elmélkedések segítségével kibújjanak, kihúzzák magukat a felelősség alól. Az angol szakszervezeti „vezér" urak, valamint a fábiánus társaság és a „független" munkáspárt vezérei éppen ilyen módon igyekeznek kibújni az alól a felelősség alól, amely az általuk elkövetett árulásért, az általuk kötött olyan kompromisszumért terheli őket, amely kompromisszum valóban a legrosszabb opportunizmust, árulást és hitszegést jelenti.

Kompromisszum és kompromisszum között különbség van. Tudnunk kell elemezni minden egyes kompromisszumnak, illetőleg a kompromisszumok minden egyes válfajának körülményeit és konkrét feltételeit. Meg

kell tanulnunk megkulonboztetni azt az embert, aki a bandítáknak azért adta oda a pénzt meg a fegyvert, hogy csokkentse a bandíták altal okozott bajt, és megkonnyitse a bandítak elfogasát és agyonlovését, attól az embertól, aki a bandítaknak azért ad pénzt es fegyvert, hogy reszt vegyen a bandíták zsákmanyának felosztásában A politikaban ez korántsem mindig olyan konnyu, mint az emlitett gyerekesen egyszeru kis peldaban De akinek eszébe jutna, hogy olyan receptet agyaljon ki a munkások számára, amely az eletben elofordulo minden esetre elore elkészitett megoldásokat tartalmaz, vagy aki azt igérne, hogy a forradalmi proletariátus politikájában nem lesz semmiféle nehezség és semmifele bonyolult helyzet, az egyszeruen szédelgo volna

Hogy elejét vegyem a félremagyarázásoknak, megprobálok, legalabb egészen roviden, leszogezni néhány alapvető tételt, konkrét kompromisszumok elemzése formájában

Az a párt, amely megkototte a német imperialistákkal a breszti béke aláirásában kifejezésre jutó kompromisszumot, internacionalizmusát 1914 vége óta a gyakorlatban kovácsolta ki Volt bátorsága a cari monarchia veresegét hirdetni, és a két imperialista rabló kozotti háború idején fellépo „honvédelmet" megbélyegezni Ennek a pártnak a parlamenti képviseloi Szibériába mentek, és nem azon az úton haladtak, amely a burzsoá kormány miniszteri tárcáihoz vezet. A forradalom, amely megdontotte a cárizmus uralmát, és megteremtette a demokratikus koztársaságot, nem volt hajlandó semmiféle egyezkedésre „sajat" imperialistáival, hanem megdöntésuk elokészitésén dolgozott, és meg is dontotte óket A politikai hatalom meghódítása után ez a párt kovet kovon nem hagyott sem a foldesúri, sem a tokés tulajdonból Ez a párt kozzétette és semmisnek nyilvánította az imperialisták titkos szerzodéseit, minden népnek felajánlotta a békét, és csak akkor vetette alá magát a breszti rablók erőszakának, amikor az angol és francia imperialisták meghiúsították a béket, a bolsevikok pedig mindent elkovettek, ami emberileg lehetséges volt, hogy a forradalmat Németországban és más orszagokban siettessék Hogy az ilyen kompromisszum, amelyet egy ilyen párt, ilyen korulmények kozott kotott, a legteljesebb mértekben helyes volt, az mindenki elott naprol napra világosabbá és nyilvánvalóbbá válik

Az oroszországi mensevikek es eszerek (éppen ugy, mint a II Internacionálé vezérei az 1914—1920-as években világszerte egytol egyig) árulással kezdtek, amikor kozvetlenul vagy kozvetve igazolni igyekeztek a „honvédelmet", vagyis sajat rabló burzsoáziájuk védelmét Folytatták az árulást azzal, hogy koalicióra leptek saját országuk burzsoáziájával, és saját burzsoáziájukkal egyutt harcoltak orszaguk forradalmi proletariátusa ellen Az o blokkjuk, amelyet Oroszországban eloszor Kerenszkijjel és a kadetokkal, azutan Kolcsakkal és Gyenyikinnel létesitettek, éppugy, mint az a blokk, amelyet kulfoldi elvbarátaik saját orszaguk burzsoaziajával létesitettek, azt jelentette, hogy a proletariatus ellen atalltak a burzsoázia pártjára Az o kompromisszumuk, amelyre az imperializmus banditáival léptek, elejétol végig abban állott, hogy az imperialista banditizmus cinkosaivá lettek.

X

Nehany kovetkeztetes

Az 1905-os oroszorszagi polgari forradalom a vilagtortenelemnek egy rendkivul eredeti fordulatat fedte fel a sztrajkmozgalom a vilagon eloszor az egyik legelmaradottabb tokesorszagban jelentkezett ilyen hallatlan meretekben es erovel A sztrajkolok szama csupan 1905 elso honapjaban tizszeresen multa felul az elozo tiz ev (1894—1904) sztrajkoloinak evi atlagszamat, 1905 januarjatol oktobereig pedig a sztrajkok szuntelenul oriasi mertekben nottek Az elmaradt Oroszorszag, tobb egeszen sajatsagos korulmeny hatasara elsokent mutatta meg a vilagnak nemcsak az elnyomott tomegek onallo tevekenysegenek ugrasszeru novekedeset a forradalom idejen (ez minden nagy forradalomban igy volt) hanem a proletariatus jelentoseget is amely hasonlithatatlanul nagyobb mint aranyszama a lakossagon belul, a gazdasagi es a politikai sztrajk egybekapcsolodasat, ez utobbinak fegyveres felkelesbe valo atnoveset, a kapitalizmus altal elnyomott osztalyok tomegharca es tomegszervezete uj formajanak, a Szovjeteknek megszuleteset

Az 1917-es Februari es Oktoberi Forradalom soran a Szovjetek minden iranyban es orszagos meretekben kifejlodtek. majd pedig gyozelmet arattak a proletar, szocialista forradalomban Ket ev sem telt bele es nyilvanvalova valt a Szovjetek nemzetkozi jellege, ennek a harci es szervezeti formanak atterjedese az egesz vilag munkasmozgalmara, a szovjet rendszernek az a tortenelmi hivatasa, hogy a polgari parlamentarizmus es altalaban a polgari demokracia sirasoja, orokose, utoda legyen

Ez meg nem minden Napjaink munkasmozgalmanak tortenete azt mutatja, hogy a munkasmozgalom minden orszagban at fogja elni a szuletőben levo erosodo. a gyozelem fele halado kommunista mozgalomnak harcat mindenekelott es fokeppen sajat (minden egyes orszag) mensevizmusa ', vagyis opportunizmusa es szocialsovinizmusa ellen, masodszor pedig — ugyszolvan kiegesziteskeppen — a , baloldali ' kommunistak ellen Az elso harc valamennyi orszagban, ugy latszik, minden kivetel nelkul mint a (most mar tenylegesen halott) II es a III Internacionale kozotti harc fejlodott ki A masodik harc megfigyelheto Nemetorszagban is. Angliaban is, Olaszorszagban is Amerikaban is (legalabbis a , Vilag Ipari Munkasai ' szovetsegnek es az anarchoszindikalista iranyzatoknak bizonyos resze ragaszkodik a baloldali kommunizmus tevedeseihez, bar masfelol csaknem altalanosan, csaknem osztatlanul elismeri a szovjetrendszert), Franciaorszagban is (a volt szindikalistak egy reszenek a politikai part es a parlamentarizmus tekinteteben vallott allaspontja, ugyancsak a szovjetrendszer egyideju elismeresevel), azaz ketsegkivul nemcsak nemzetkozi, hanem vilagmeretekben

De az egyes orszagok munkasmozgalma, mikozben mindenutt a burzsoázia legyozesenek alapjaban veve egyforma elokeszito iskolajat jarja, ezt a fejlodest a maga modjan teszi meg Amellett a nagy, vezeto tokesorszagok ezen az uton sokkal gyorsabban haladnak, mint a bolsevizmus, amely a tortenelemtol tizenot evi idot kapott arra, hogy mint szervezett politikai iranyzat, felkészuljon a gyozelemre A III Internacionale egy rovid esztendo leforgasa alatt mar donto gyozelmet vivott ki, szetverte a

II., sárga, szociálsoviniszta Internacionálét, amely még néhány hónappal azelőtt hasonlíthatatlanul erősebb volt a III.-nál, szilárdnak és hatalmasnak látszott, és az egész világ burzsoáziájának sokoldalú, közvetlen és közvetett, anyagi (miniszteri tárcák, útlevelek, sajtó) és szellemi támogatását élvezte.

A fő dolog most az, hogy minden egyes ország kommunistái egészen tudatosan megértsék az opportunizmus és a „baloldali" doktrínerség elleni harc alapvető elvi feladatait, valamint mindazokat a konkrét sajátosságokat, amelyeket ez a harc az egyes országokban, a gazdasági élet, a politika, a kutúra, a nemzetiségi összetétel (Írország stb.), a gyarmatok, a vallási megoszlás stb. stb. sajátos vonásainak megfelelően felmutat, és amelyeket ennek a harcnak elkerülhetetlenül fel is kell mutatnia. Mindenütt érezhető, terjed és növekszik az elégedetlenség a II. Internacionáléval, opportunizmusa miatt is, meg amiatt is, hogy nem tud vagy nem képes igazán centralizált, igazán vezető központot teremteni, amely alkalmas a forradalmi proletariátus nemzetközi taktikájának irányítására ennek a proletariátusnak az egész világot felölelő Szovjet Köztársaságért folytatott harcában. Világosan meg kell érteni, hogy az ilyen vezető központot semmi esetre sem lehet felépíteni a harc taktikai szabályainak sablonizálása, gépies egyenlősítése, egy kaptafára húzása alapján. Mindaddig, míg a népek és országok között nemzeti és állami különbségek vannak — márpedig ezek a különbségek még a proletariátus diktatúrájának világméretekben történő megvalósulása után is sokáig, nagyon sokáig meg fognak maradni —, a világ kommunista munkásmozgalmának nemzetközi taktikai egysége nem a különféleség kiküszöbölését, nem a nemzeti különbségek megszüntetését (ez a mai helyzetben dőre álom), hanem a kommunizmus alapelveinek (a Szovjethatalomnak és a proletariátus diktatúrájának) olyan érvényesítését követeli, amely ezeket az elveket a részletekben helyesen módosítja, azokat a nemzeti állami különbségekhez hozzáalakítja, hozzáalkalmazza. Felkutatni, tanulmányozni, megkeresni, kitalálni, felismerni minden egyes országban a nemzeti sajátosságokat, a nemzeti szempontból jellegzetes mozzanatot, amely az egységes nemzetközi feladat konkrét megoldására a munkásmozgalmon belül az opportunizmus és a baloldali doktrínerség feletti győzelemre, a burzsoázia uralmának megdöntésére, a Szovjetköztársaság és a proletárdiktatúra megteremtésére vezet, ez a jelen történelmi pillanataiban a fő feladat a vezető (és nemcsak a vezető) országokban. A legfontosabb — természetesen korántsem minden, de mégis a legfontosabb — már megtörtént a munkásosztály élcsapatának megnyerésével, azzal, hogy ez az élcsapat a parlamentarizmussal szemben a Szovjethatalom, a polgári demokráciával szemben a proletárdiktatúra híve lett. Most minden erőt, minden figyelmet a következő lépésre kell összpontosítani, amely kevésbé lényegesnek látszik — és bizonyos szempontból valóban kevésbé az —, de amely ezzel szemben gyakorlatilag közelebb áll a kérdés gyakorlati megoldásához, nevezetesen arra, hogy megtaláljuk a proletárforradalomhoz való átmenet vagy közeledés formáját.

A proletár élcsapatot eszmeileg meghódítottuk. Ez a fő. Enélkül az első lépést sem lehet megtenni a győzelem felé. De ettől még meglehetősen messze az út a győzelemig. Csupán az élcsapattal győzni nem lehet. Csupán az élcsapatot a döntő harcba vetni, amikor még az egész osztály, ami-

kor még a széles tömegek nem helyezkedtek arra az álláspontra, hogy vagy közvetlenül támogatják az élcsapatot, vagy legalábbis jóindulatú semlegességet tanúsítanak irányában, és teljesen képtelenek az ellenség támogatására: nemcsak ostobaság, hanem bűn is lenne. Ahhoz azonban, hogy valóban az egész osztály, hogy valóban a dolgozók és a tőke elnyomottainak széles tömegei jussanak el erre az álláspontra, ahhoz a propaganda egymagában, az agitáció egymagában kevés. Ahhoz ezeknek a tömegeknek saját politikai tapasztalata szükséges. Ez minden nagy forradalom legfőbb törvénye, amelyet most nemcsak Oroszország, hanem Németország is meglepő erővel és szemléletességgel bizonyít. Nemcsak Oroszország műveletlen, jórészt írástudatlan tömegeinek, hanem Németország nagy műveltségű, száz százalékosan írástudó tömegeinek is azt, hogy a II. Internacionálé lovagjaiból álló kormány mennyire erőtlen, mennyire jellemtelen, mennyire gyámoltalan, mennyire lakájkodik a burzsoázia előtt, mennyire galád, azt, hogy a szélsőséges reakciósok diktatúrája (Oroszországban Kornyilov, Németországban Kapp és társai), mint a proletárdiktatúra egyetlen alternatívája mennyire elkerülhetetlen, a saját bőrükön kellett tapasztalniuk ahhoz, hogy határozottan a kommunizmus felé forduljanak.

A nemzetközi munkásmozgalom öntudatos élcsapatainak, azaz a kommunista pártoknak, csoportoknak és irányzatoknak legközelebbi feladata az, hogy a széles (most a legtöbb esetben még szunnyadó, közömbös, a szokásokhoz megrögzötten ragaszkodó, még fel nem ébredt) tömegeket el tudják vezetni új helyükre, vagy helyesebben az, hogy ne csak a pártjukat tudják vezetni, hanem ezeket a tömegeket is az új hadállás felé való közeledésük, átmenetük idején. Ha az első történelmi feladatot (a proletariátus öntudatos élcsapatának a szovjethatalom és a munkásosztály diktatúrája számára való megnyerését) nem lehetett megoldani az opportunizmuson és a szociálsovinizmuson aratott teljes eszmei és politikai győzelem nélkül, akkor a második feladatot, amely ma van soron, és amely abban áll, hogy a tömegeket elvezessük az élcsapat győzelmét a forradalomban biztosítani alkalmas új állásba — ezt a legközelebbi feladatot nem lehet teljesíteni a baloldali doktrínerség felszámolása, hibáink teljes leküzdése, a tőlük való megszabadulás nélkül.

Amíg arról volt szó (s amennyiben még mindig arról van szó), hogy a proletariátus élcsapatát nyerjük meg a kommunizmus számára addig és annyiban a propaganda állt, illetőleg áll az első helyen; itt még a propagandakörök is hasznosak a velük járó hibák ellenére és kiadós eredményekre vezetnek. Amikor azonban a tömegek gyakorlati akciójáról — ha szabad így kifejeznünk magunkat —, milliós hadseregek elosztásáról, az adott társadalmat alkotó osztályerők összességének és végső és döntő harc céljából való felsorakoztatásáról van szó, akkor itt pusztán propagandista módszerekkel, pusztán a „tiszta" kommunizmus igazságainak ismételgetésével már semmihez sem kezdhetünk. Itt nem ezrekben kell számolni, mint ahogyan lényegében a propagandista számol, aki egy olyan kis csoport tagja, amely még nem vezetett tömegeket, itt milliókban és tízmilliókban kell számolni. Itt nemcsak azt a kérdést kell feltenni magunknak, hogy meggyőztük-e a forradalmi osztály élcsapatát, hanem azt is, hogy az adott társadalom valamennyi osztályának feltétlenül és kivétel nélkül valamennyi osztályának történelmileg cselekvőképes erői

úgy oszlanak-e meg, hogy a döntő ütközetet teljesen megérettnek lehet tekinteni olyan értelemben, hogy: (1) a velünk szemben álló ellenséges osztályerők már mind eléggé tanácstalanok, eléggé hajbakaptak egymással, eléggé legyengítették egymást az erejüket meghaladó harcokban; hogy (2) valamennyi ingadozó, tétovázó, állhatatlan közbeeső elem, azaz a kisburzsoázia — nem a burzsoáziáról van szó —, a kispolgári demokrácia eléggé leleplezte magát a nép előtt és gyakorlati csődjével eléggé szégyent vallott; hogy (3) a proletariátus soraiban megkezdődött és egyre hatalmasabbá vált a burzsoázia elleni legerélyesebb, haláltmegvetően bátor, forradalmi akciók támogatásának kedvező tömeghangulat. Akkor aztán a forradalom megérett, akkor győzelmünk, ha helyesen vettük számba valamennyi fentebb jelzett feltételt és helyesen választottuk meg a pillanatot — biztosítva van.

A Churchillek és Lloyd George-ok — ezek a politikai típusok elenyésző nemzeti különbségekkel minden országban fellelhetők —, továbbá a Hendersonok és Lloyd George-ok közötti nézeteltérések teljesen lényegtelenek és jelentéktelenek a tiszta, vagyis az abasztrakt, azaz a gyakorlati tömegjellegű politikai akciókra meg nem érett kommunista mozgalom szempontjából. A tömegek gyakorlati akciójának szempontjából azonban ezek a különbségek igen-igen fontosak. Az olyan kommunistának, aki nemcsak öntudatos, meggyőződött, az eszméitől áthatott propagandista, hanem a tömegek gyakorlati vezetője is akar lenni a forradalomban, legfőbb teendője, legfőbb feladata az, hogy ezeket a különbségeket figyelembe vegye, hogy meghatározza azt a pillanatot, amikor teljesen megértek az ezek között a „barátok" között elkerülhetetlen összeütközések, amelyek a „barátokat" valamennyit együttvéve gyengítik és elerőtlenítik. A kommunizmus eszméje iránti legmesszebbmenő odaadást párosítani kell azzal a képességgel, hogy belemenjünk minden szükséges gyakorlati kompromisszumba, lavírozásba, egyezkedésbe, kerülő utakba, visszavonulásba és egyéb hasonlókba, azért hogy meggyorsítsuk a Hendersonok (azaz — hogy ne egyes neveket mondjak — a II. Internacionálé hőseinek, a kispolgári demokrácia magukat szocialistának nevező képviselőinek) politikai hatalomra jutását és lejáratását; hogy meggyorsítsuk elkerülhetetlen gyakorlati bukásukat, amely a tömegeket éppen a mi szellemünkben, éppen a kommunizmus tekintetében világosítja fel; hogy siettessük az elkerülhetetlen súrlódásokat, civakodásokat, összeütközéseket, a teljes meghasonlást a Hendersonok — Lloyd George-ok — Churchillek (mensevikek és eszerek — kadettok — monarchisták; Scheidemannok — a burzsoázia — a kappisták stb.) között és helyesen válasszuk ki azt a pillanatot, amikor a meghasonlás a „szent magántulajdon" mindezen „pillérei" között a legnagyobb, hogy a proletariátus döntő támadásával valamennyiüket szétverhessük és meghódíthassuk a politikai hatalmat.

A történelem, általában a forradalmak története pedig különösen mindig gazdagabb tartalmú, változatosabb, sokoldalúbb, elevenebb, „ravaszabb", mint ahogy azt akár a legelőrehaladottabb osztályok legjobb pártjai, legöntudatosabb élcsapatai képzelik. Ez érthető is, mert hiszen a legjobb élcsapatok tízezrek öntudatát, akaratát, szenvedélyét, képzelőerejét juttatják kifejezésre, míg a forradalmat minden emberi képesség különös fellendülésének és megfeszítettségének pillanatában a legélesebb osztályharc által felkorbácsolt tízmilliók képessége, öntudata, akarata, szen-

vedélye, képzelőereje váltja valóra Ebből két igen fontos gyakorlati következtetés adódik· az elso az, hogy a forradalmi osztálynak ahhoz, hogy feladatát megvalósíthassa, alaposan tisztába kell jonnie a társadalmi tevékenység kivétel nélkul minden formájával és oldalával (s a politikai hatalom meghodítása után neha nagy kockazattal és roppant veszéllyel pótolnia kell azt, amit a hatalom meghódítása előtt elmulasztott); a második az, hogy a forradalmi osztálynak készen kell állnia arra, hogy az egyik formát a legnagyobb gyorsasággal és a legváratlanabbul egy masik forma fogja felvaltani.

Mindenki el fogja ismerni, hogy oktalansag, sot bun az olyan hadsereg magatartása, amelyik nem készul fel arra, hogy bánni tudjon mindazokkal a fegyverfajtakkal, harci eszkozokkel és harci módszerekkel, amelyekkel az ellenség rendelkezik vagy rendelkezhet. De ez a politikára még nagyobb mértékben vonatkozik, mint a hadviselésre. A politikában még kevésbé lehet elore tudni, milyen harci eszkoz lesz bizonyos eljovendő viszonyok kozott alkalmazható és elónyos Ha nem tudunk bánni minden harci eszkozzel, akkor óriási — néha egyenesen donto — vereséget szenvedhetunk, ha bizonyos más osztályok helyzetében beálló és akaratunktól fuggetlen változások a tevékenység olyan formáját tuzik napirendre, amelynek alkalmazásában mi kulonosen gyengék vagyunk Ha minden harci eszkozzel tudunk bánni, akkor biztosan győzunk, minthogy a valóban élenjáró, valóban forradalmi osztály érdekeit képviseljuk, biztosan győzunk mi akkor is, ha a korulmények nem engedik meg, hogy az ellenség számára legveszedelmesebb fegyvert, azt a fegyvert vegyuk igénybe, amellyel leggyorsabban mérhetunk halálos csapásokat Tapasztalatlan forradalmárok gyakran azt hiszik, hogy a legális harci eszkozok opportunista jelleguek, mert a burzsoázia ezen a téren kulonosen gyakran (leginkább „békés" nem forradalmi idókben) ámította és bolondította a munkásokat, ezzel szemben az illegális harci eszkozeik forradalmiak Ez azonban nem igaz Az igazság az, hogy opportunisták és a munkásosztály árulói azok a pártok és vezérek, amelyek, illetőleg akik nem tudják vagy nem akarják (ne mondd, hogy nem tudod, mondd, hogy nem akarod) alkalmazni az illegális harci eszkozoket, pl olyan viszonyok kozott, amilyenek az 1914—1918-as imperialista háború viszonyai voltak, amikor még a legszabadabb demokratikus országok burzsoáziája is hallatlan arcátlansággal és szertelenséggel csapta be a munkásokat és megtiltotta, hogy a háború rabló jellegéről megmondják az igazságot. Az olyan forradalmárok azonban, akik nem tudják az illegális harci formákat valamennyi legális harci formával párosítani, nagyon rossz forradalmárok. Nem nehéz forradalmárnak lenni akkor, amikor a forradalom már kitort és lángralobbant, amikor boldog és boldogtalan egyszerűen lelkesedésből, divatból, sőt néha egyéni karrier-hajhászásból csatlakozik a forradalomhoz Az ilyen álforradalmároktól való „megszabadulás" a proletariátusnak később győzelme után a legnagyobb megerőltetésbe, mondhatni gyötrelmes kínokba kerul. Sokkal nehezebb — és sokkal becsesebb — ha akkor tudunk forradalmárok lenni, amikor még nincsenek meg a közvetlen nyílt, tényleg tömegeket felölelő, valóban forradalmi harc feltételei, ha védeni tudjuk a forradalom érdekeit (propagandával, agitációval, szervezéssel) nem forradalmi, sőt gyakran egyenesen reakciós intézményekben nem forradalmi körulmények között olyan tömegek közepette, amelyek még nem képesek

arra, hogy azonnal megértsék a forradalmi munkamódszerek szükségességét. Annak a konkrét útnak, vagy az eseménynek ama különös fordulatának megtalálásához, kitapogatásához, helyes meghatározásához érteni, amely a tömegeket az igazi, döntő, végső, vagy forradalmi harc felé vezeti — ez napjaink kommunista mozgalmának fő feladata Nyugat-Európában és Amerikában ...

... Hasznos lecke lehet (és legyen is) az, ami a II. Internacionálé olyan nagytudású marxistáival és olyan odaadóan szocialista vezéreivel történt, amilyenek Kautsky, Otto Bauer és a többiek voltak. Ők teljesen megértették a rugalmas taktika szükségességét, tanulták a marxista dialektikát és másokat is tanítottak rá (és sok minden abból, amit ebben a tekintetben tettek, mindenkor komoly értéke lesz a szocialista irodalomnak), de ennek a dialektikának az alkalmazása során akkora hibát követtek el, illetőleg a gyakorlatban annyira nem dialektikusnak, annyira a formák gyors változásának és a régi formák gyors ütemben új tartalommal való telítődésének megértésére képtelen embereknek bizonyultak, hogy sorsuk nem sokkal irigylésre méltóbb Hyndman, Guesde és Plehanov sorsánál. Bukásuk fő oka az volt, hogy „elbámészkodtak" a munkásmozgalom és a szocializmus fejlődésének egy bizonyos formáján, megfeledkeztek arról, hogy ez a forma egyoldalú, féltek szemébe nézni annak a szöges fordulatnak, amely az objektív viszonyok erejénél fogva elkerülhetetlenné vált, és továbbra is olyan egyszerű, betanult, első pillantásra kétségbevonhatatlan igazságokat hajtogattak, mint az, hogy három több kettőnél. De a politika inkább hasonlít az algebrára, mint az aritmetikára, s még inkább a felsőbb matematikára, mint az alsóbbra. Valójában a szocialista mozgalom régi formái egytől egyig új tartalommal teltek meg, a számok előtt ezért új előjel tűnt fel: a „mínusz", a mi bölcseink viszont konokul továbbra is azt hajtogatták (és hajtogatják) maguknak és másoknak is, hogy „mínusz három" több „mínusz kettőnél".

Arra kell törekedni, hogy a kommunistákkal ne ismétlődjék meg ugyanez a hiba más oldalról, vagyis helyesebben, hogy minél hamarabb jóvátegyük és minél gyorsabban, a szervezet számára minél fájdalommentesebben kiküszöböljük ugyanazt a hibát, amelyet most, csak éppen más oldalról, a „baloldali" kommunisták elkövetnek. A baloldali doktrinérség is hiba, nemcsak a jobboldali doktrinérség. Természetesen a kommunista mozgalomban észlelhető baloldali doktrinérség hibája a jelen pillanatban ezerszerte kevésbé veszedelmes és kevésbé jelentős, mint a jobboldali doktrinérség (azaz a szociálsovinizmus és a kautskyzmus) hibája, de csak azért, mert a baloldali kommunista irányzat egészen fiatal, éppenhogy keletkezőben levő irányzat. Csak ezért lehet a betegséget bizonyos feltételek mellett könnyen kígyógyítani, és a gyógyításhoz a legnagyobb eréllyel hozzá is kell látni.

A régi formák szétrepedtek, mert kiderült, hogy új tartalmuk — proletárellenes, reakciós tartalmuk nagyon is messzemenő fejlődést ért el. Most a nemzetközi kommunista mozgalom fejlődésének szempontjából munkánknak olyan határozott, olyan erőteljes, olyan hatalmas tartalma van (dolgozni a Szovjethatalomért, a proletárdiktatúráért), hogy ez a tartalom bármely formában, az új meg a régi formában egyaránt, megnyilvánulhat és meg is kell nyilvánulnia, hogy átalakíthatja, legyőzheti, alárendelheti magának — és ezt meg is kell tennie — valamennyi for-

mát, nemcsak az újakat, hanem a régieket is —, nem azért, hogy megbéküljünk a régiekkel, hanem azért, hogy képesek legyünk minden néven nevezendő új és régi formát a kommunizmus győzelmének teljes és végleges, döntő és visszavonhatatlan eszközévé tenni.

A kommunistáknak minden erejükkel azon kell lenniök, hogy a munkásmozgalmat és általában a társadalmi fejlődést a legegyenesebb és leggyorsabb úton vezessék a Szovjethatalom világgyőzelme és a proletárdiktatúra felé. Ez vitathatatlan igazság. De csak egy kis lépéssel kell tovább menni — az ember azt hihetné, hogy a lépés ugyanabban az irányban történt — és az igazság tévedéssé válik. Elég azt mondani, amit a német és az angol baloldali kommunisták mondanak, hogy tudniillik csak egy utat ismerünk el, az egyenes utat, hogy nem tartjuk megengedhetőnek a lavírozást, a megegyezést, a kompromisszumokat — és ez már tévedés lesz, amely igen komoly kárt okozhat, részben már okozott és okoz is a kommunizmusnak. A jobboldali doktrinérség csökönyösségében csak a régi formákat hajlandó elismerni és teljesen csődöt mondott, mert nem vette észre az új tartalmat. A baloldali doktrinérség csökönyösségében feltétlenül el akar vetni bizonyos régi formákat és nem látja, hogy az új tartalom bármely formán át utat tört magának, hogy nekünk, mint kommunistáknak, az a kötelességünk, hogy alkalmazni tudjunk minden formát, hogy megtanuljuk, miképpen kell a legnagyobb gyorsasággal kiegészíteni az egyik formát a másikkal, felváltani az egyiket a másikkal, taktikánkat hozzáidomítani minden olyan változáshoz, amelyet nem a mi osztályunk, nem a mi erőfeszítéseink idéztek elő.

A világforradalom az imperialista világháború borzalmai, gyalázatosságai, aljasságai, az általa teremtett helyzet kilátástalansága következtében olyan hatalmas lökést kapott és annyira meggyorsult, ez a forradalom szélességben és mélységben olyan mindent felülmúló gyorsasággal fejlődik, az egymást felváltó formák olyan nagyszerű gazdagságát mutatja, oly sok tanulságot nyújtva cáfol meg a gyakorlatban mindenféle doktrinérséget, hogy minden okunk megvan arra a reménységre, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom gyorsan és teljesen ki fog gyógyulni gyermekbetegségéből, a „baloldali" kommunizmusból.

(Lenin Művei 31. kötet.)
(Megírás ideje: 1920.)

Lenin

AZ AGRÁRKÉRDÉSRŐL SZÓLÓ TÉZISEK TERVEZETE

(A Kommunista Internacionálé II Kongresszusara)

Marhlevszkij elvtárs kitunoen kifejtette cikkében azokat az okokat, amelyeknél fogva a ma már sargáva valt Internacionale nemcsak meghatározni nem tudta a forradalmi proletariátusnak az agrárkérdésben követendo taktikáját, hanem még csak felvetni sem tudta ezt a kerdést ugy, ahogy kell Marhlevszkij elvtárs azután a II Internacionale kommunista agrárprogramjának elméleti alapjait fejtette ki.

Ezeken az alapokon ki lehet (es szerintem ki is kell) dolgozni a Kommunista Internacionálé kuszobonálló 1920 julius 15-i kongresszusának az agrárkérdésrol szóló altalános határozati javaslatát

Az alábbiakban eloterjesztjuk egy ilyen határozati javaslatnak a tervezetét

1 Csak a kommunista párt vezette városi és ipari proletariátus szabadíthatja meg a falu dolgozó tomegeit a toke és a foldesúri nagybirtok igajától, a pusztulástol es az imperialista háborúktól, amelyek a tokés rend fennmaradása esetén elkerulhetetlenul újra és ujra megismétlodnek. A falu dolgozó tomegei számára nincs más menekvés, mint a kommunista proletariátussal való szovetség, a proletariátus által a foldesuri (nagybirtokos-) és burzsoá iga megdontéséért folytatott forradalmi harc odaadó támogatása

Másrészt, az ipari munkások nem tudják betolteni világtorténelmi kuldetésuket, nem tudják megszabadítani az emberiséget a toke igájától és a háboruktól, ha szúk céhes, korlátolt szakmai érdekeik korébe zárkóznak és onelégulten beérik azzal, hogy olykor tűrhető, kispolgári helyzetuk megjavításán fáradoznak Ez jellemzi sok elórehaladott országban a „munkásarisztokráciát", amely a II. Internacionálé állítólag szocialista partjainak alapja, a valóságban azonban a szocializmus leggonoszabb ellenségeit, áruloit, a kispolgári sovinisztákat, a burzsoazianak a munkásmozgalmon belul mukodo ugynokeit képviseli A proletariátus csak abban az esetben valóban forradalmi, valóban szocialista módon cselekvo osztály, ha az egész dolgozó és kizsákmányolt nép élcsapataként, vezereként lép fel és jár el a kizsákmanyolók uralmának megdontéséért folytatott harcban — ez pedig teljesíthetetlen, ha az osztályharcot nem viszik be a faluba, ha a falu dolgozó tomegeit nem tomoritik a városi proletariatus kommunista pártja koré és ha a városi proletariátus nem neveli a falu dolgozó tomegeit

2. A falu dolgozó és kizsákmányolt tomegeit, amelyeket a városi proletariátusnak harcba kell vinnie vagy legalábbis a maga oldalára kell állitania, valamennyi tókésországban a kovetkezo osztályok képviselik

Elószor, a mezógazdasági proletariátus, a bérmunkások (béresek, idény-

munkások, napszámosok), akik a létfenntartási eszközöket kapitalista mezőgazdasági üzemekben végzett bérmunkával szerzik meg. Ennek az osztálynak önálló, a falusi lakosság egyéb csoportjaitól különálló (politikai, katonai, szakszervezeti, szövetkezeti, kulturális-felvilágosító stb.) szervezése, a soraiban folytatott fokozott propaganda és agitáció, a Szovjethatalom és a proletárdiktatúra oldalára állítása — a kommunista pártok fő feladata minden országban.

Másodszor, félproletárok vagy parcellás parasztok, vagyis azok, akik a létfenntartási eszközöket részben tőkés mezőgazdasági és ipari üzemekben végzett bérmunkával, részben pedig azzal szerzik meg, hogy a talpalatnyi saját vagy bérelt földön dolgoznak, amely a szükséges élelmiszerek csak bizonyos részét nyújtja családjuknak. A falusi dolgozó lakosságnak ez a csoportja minden tőkésországban igen népes, létezését és különleges helyzetét azonban a burzsoázia képviselői és a II. Internacionáléhoz tartozó sárga „szocialisták" elleplezik, olyanformán, hogy részben tudatosan becsapják a munkásokat, részben pedig vakon követik a begyepesedett nyárspolgári nézeteket és összezavarják ezt a csoportot az általában vett „parasztság" egész tömegével. Az, hogy a burzsoázia ilyen módon bolondítja a munkásokat, a legnagyobb mértékben Németországban és Franciaországban, továbbá Amerikában és más országokban észlelhető. A kommunista párt munkájának helyes megszervezése esetén ez a csoport feltétlenül híve lesz a kommunista pártnak, mert az ilyen félproletárok helyzete nagyon súlyos, s a Szovjethatalom és a proletárdiktatúra óriási és azonnali előnyt jelent számukra.

Harmadszor, a kisparasztság, vagyis a kisföldművelők, akiknek tulajdon vagy bérlet címén olyan kisparcellájuk van, amely fedezi családjuk és gazdaságuk szükségleteit anélkül, hogy idegen munkaerőt alkalmaznának. Ez a réteg, mint réteg, feltétlenül nyer a proletariátus győzelme révén, mert a proletariátus győzelme azonnal és teljes mértékben megadja neki a következőket: (a) megszabadul attól a pénzbeni vagy természetbeni haszonbértől, amelyet a nagybirtokosoknak kellett fizetnie (például a métayers, részes bérlők Franciaországban, valamint Olaszországban stb.); (b) megszabadul a jelzálogadósságoktól; (c) megszabadul az elnyomás és a nagybirtokosoktól való függés sokféle formájától (az erdők használati jogával kapcsolatos függés stb.); (d) gazdaságát a proletár államhatalom haladéktalanul támogatásban részesíti (használhatja a mezőgazdasági felszerelést és részben a proletariátus által kisajátított tőkés nagyüzemek épületeit; a falusi szövetkezeteket és mezőgazdasági társulatokat a proletár államhatalom olyan szervezetekből, amelyeket a kapitalizmus alatt leginkább a gazdag- és középparasztokat szolgálták, haladéktalanul olyan szervezetekké változtatja át, amelyek elsősorban a szegényparasztságnak, azaz a proletároknak, félproletároknak és kisparasztoknak stb. fognak segítséget nyújtani) stb.

A kommunista pártnak emellett világosan kell látnia, hogy a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet időszakában, azaz a proletárdiktatúra idején, e réteg soraiban, legalábbis részben, elkerülhetetlen az ingadozás a kereskedelem korlátlan szabadsága és a magántulajdonjog kihasználásának szabadsága irányában, mert ezt a réteget, amely már (ha nem is nagy mértékben) fogyasztási cikkek eladója, a spekuláció és

a tulajdonosi szokások megrontották. Szilárd proletárpolitika amellett azonban, ha a győztes proletariátus teljes eréllyel bánik el a nagybirtokosokkal és a gazdagparasztokkal, ennek a rétegnek az ingadozásai nem lehetnek jelentékenyek és nem változtathatják meg azt a tényt, hogy ez a réteg nagyjában és egészében a proletárforradalom oldalán fog állani.

3. A falusi lakosság fent említett három csoportja együttvéve minden tőkésországban a falusi lakosság többségét alkotja. Ezért a proletárforradalom sikere nemcsak a városokban, hanem a falun is teljesen biztosítva van. Az ellenkező felfogás széles körben el van terjedve, de először is, csak a polgári tudomány és statisztika rendszeres csalása következtében tartja fenn magát; ez a tudomány és statisztika minden eszközzel elleplezni igyekszik azt a mély szakadékot, amely az említett falusi osztályok és a kizsákmányolók, a földbirtokosok és tőkések között, valamint egyfelől a félproletárok és kisparasztok, másfelől pedig a gazdagparasztok között tátong; másodszor, ez a felfogás azért tartja fenn magát, mert a sárga, II. Internacionálé hősei és az előrehaladott országok imperialista kiváltságok által megrontott „munkásarisztokráciája" nem tudnak és nem is kívánnak valóban proletárforradalmi propagandát, agitációt és szervezőmunkát folytatni a falusi szegénység között; az opportunisták minden figyelme arra irányult és irányul, hogy a burzsoáziával, többek közt a gazdag- és középparasztsággal (róluk lásd alább) elméleti és gyakorlati megegyezéseket eszeljenek ki, nem pedig arra, hogy a proletariátus forradalmi úton megdöntse a polgári kormányt és a burzsoáziát; harmadszor, ez a felfogás azért tartja fenn magát, mert annak az igazságnak makacs (a polgári-demokratikus és parlamenti előítéletekkel összefüggő), már előítéletté vált meg nem értésével állunk szemben, amelyet az elméleti marxizmus teljesen bebizonyított és a proletárforradalom oroszországi tapasztalatai teljesen igazoltak, nevezetesen: hogy ennek a hallatlanul megfélemlített, szétforgácsolt, elnyomott, minden országban, még a legelőrehaladottabb országokban is félbarbár életmódra kárhoztatott falusi lakosságnak fentebb említett mindhárom csoportja, bár gazdasági, társadalmi és kulturális tekintetben érdekelve van a szocializmus győzelmében, mégis csak a hatalom meghódítása után, a nagybirtokosokkal és a kapitalistákkal való határozott leszámolás után képes erélyesen támogatni a forradalmi proletariátust, csak azután, hogy ezek az elnyomott emberek a gyakorlatban tapasztalják, hogy van szervezett vezérük és védelmezőjük és ez elég hatalmas és szilárd ahhoz, hogy támogassa és vezesse őket, hogy mutassa nekik a helyes utat.

4. „Középparasztságon" gazdasági értelemben kisföldművelőket kell érteni, akiknek tulajdon vagy bérlet jogán szintén nem nagy, de mégis olyan parcellája van, amely, először, a kapitalizmus idején, általános szabályként, nemcsak a család és a gazdaság szegényes fenntartását biztosítja, hanem lehetővé teszi bizonyos fölösleg elérését is, amely, legalábbis a jobb években, tőkévé válhat; másodszor, elég gyakran (például minden második vagy harmadik gazdaságban) idegen munkaerő alkalmazásához folyamodnak. Ez előrehaladott kapitalista országok középparasztságának konkrét példájaként szolgálhat Németországban, az 1907-es népszámlálás szerint, az 5—10 hektáros gazdaságok csoportja, amelyben a mezőgazdasági bérmunkásokat foglalkoztató gazdaságok száma az e csoportba tarto-

zó gazdaságoknak körülbelül egyharmada*. Franciaországban, ahol fejlettebbek a speciális kultúrák — például a szőlőtermesztés — amelyek különösen nagy munkabefektetést követelnek, a megfelelő csoport valószínűleg még valamivel nagyobb mértékben vesz igénybe idegen munkaerőt.

A forradalmi proletariátus — legalábbis a legközelebbi jövőre és a proletárdiktatúra időszakának kezdetére — nem tűzheti ki feladatául azt, hogy ezt a réteget a maga oldalára állítja, hanem arra a feladatra kell szorítkozni, hogy ezt a réteget semlegesítse, azaz a proletariátus és a burzsoázia harcában semlegessé tegye. Ennek a rétegnek ingadozásai e két erő között elkerülhetetlenek, s az új korszak kezdetén ez a réteg a fejlett tőkésországokban főleg a burzsoáziához fog húzni. Itt ugyanis túlteng a magántulajdonosok világszemlélete és érzésvilága; ez a réteg közvetlenül érdekelve van a spekulációban, a „szabad" kereskedelemben és a tulajdonban; az ellentét a bérmunkásokkal nyilvánvaló. A győztes proletariátus a haszonbér és a jelzálogadósságok eltörlésével közvetlenül megjavítja ennek a rétegnek a helyzetét. A tőkés államok többségében a proletárhatalomnak egyáltalán nem kell a magántulajdont azonnal teljesen megszüntetnie; mindenesetre biztosítja a kis- és középparasztságnak nemcsak földbirtoka megmaradását, hanem annak megnagyobbodását is, az egész, általuk rendszerint bérelt föld terjedelméig (a földhaszonbér eltörlése).

Az effajta intézkedések egybekapcsolása a burzsoázia ellen vívott könyörtelen harccal teljesen biztosítja a semlegesítés politikájának sikerét. A kollektív földművelésre való áttérést a proletár államhatalomnak csak rendkívüli óvatossággal és fokozatosan kell megvalósítania, a példa erejével, a középparasztság ellen alkalmazott bárminemű erőszak nélkül.

5. A nagyparasztok („Grossbauern") tőkés mezőgazdasági vállalkozók, akik rendszerint több bérmunkással gazdálkodnak és akiket a „parasztsággal" csak az alacsony kultúrszínvonal, az életmód és a saját gazdaságukban végzett személyes fizikai munka köt össze. Ez a burzsoáziának legnépesebb rétege, amely nyílt és elszánt ellensége a forradalmi proletariátusnak. A kommunista pártok egész falusi munkájában a legnagyobb figyelmet az ez ellen a réteg ellen folytatott harcra, a falusi lakosság dolgozó és kizsákmányolt többségének e kizsákmányolók eszmei és politikai befolyása alól való felszabadítására stb. kell fordítani.

A proletariátusnak a városokban aratott győzelme után teljesen elkerülhetetlen, hogy ez a réteg minden lehetséges módon ellenállást ne tanúsítson, ne szabotáljon és nyílt ellenforradalmi jellegű fegyveres akciókat ne indítson. Ezért a forradalmi proletariátusnak haladéktalanul hozzá kell fognia a szükséges erők eszmei és szervezeti előkészítéséhez, hogy ezt a réteget az utolsó emberig lefegyverezze és párhuzamosan az ipari tőkések megdöntésével, mindjárt az ellenállás legelső megnyilvánulásánál, a

---

* A pontos számok: az 5—10 hektárig terjedő gazdaságok száma — 652 798 (5 736 082-ből); ezekben 487 704 különféle bérmunkás és 2 003 633 családtag (Familienangehörige) dolgozik. Ausztriában az 1910-es népszámlálás szerint ebben a csoportban 383 331 gazdaság volt, köztük 126 136 olyan, amely bérmunkást alkalmazott; bérmunkás 146 044 volt, családtag — 1 265 969. A gazdaságok együttes száma Ausztriában 2 856 349.

leghatározottabb, legkönyörtelenebb, legmegsemmisítőbb csapást mérje rá oly módon, hogy ebből a célból felfegyverzi a falusi proletariátust és megszervezi a falusi Szovjeteket, amelyekben nem lehet helyük a kizsákmányolóknak, s amelyekben biztosítani kell a proletárok és félproletárok túlsúlyát.

Még a nagyparasztok kisajátítása sem lehet azonban semmiképpen sem a győztes proletariátus közvetlen feladata, mert az ilyen gazdaságok társadalmasításának még nincsenek meg az anyagi, többek közt a technikai, valamit a társadalmi feltételei. Egyes, valószínűleg kivételes esetekben el fogják kobozni földbirtokaiknak azokat a részeit, amelyeket kisbérlőknek adnak bérbe vagy amelyekre a környező kisparaszti lakosságnak különösen nagy szüksége van; ugyancsak biztosítani kell ez utóbbiaknak azt, hogy bizonyos feltételekkel díjtalanul használhassák a nagyparaszt mezőgazdasági gépeinek egy részét stb. Általában azonban a proletár államhatalomnak meg kell hagynia a nagyparasztok földjeit, s azokat csupán abban az esetben kell elkoboznia, ha ezek a parasztok a dolgozók és kizsákmányoltak hatalmával szemben ellenállást tanúsítanak. Az oroszországi proletárforradalom tapasztalatai, amelynek során a nagyparasztság elleni harc számos különleges körülmény folytán bonyolulttá vált és elhúzódott, mindenesetre megmutatták, hogy ez a réteg, miután a legcsekélyebb ellenállási kísérletekért alaposan megleckéztették, tudja lojálisan teljesíteni a proletárállam által kitűzött feladatokat, sőt, bár rendkívül lassan, tisztelni kezdi ezt a hatalmat, amely minden dolgozót védelmez és könyörtelen a henyélő gazdagokkal szemben.

Azok a különleges körülmények, amelyek Oroszországban a burzsoázián győzelmet aratott proletariátusnak a nagyparasztság ellen irányulo harcát bonyolulttá tették és lassították, főképpen a következők voltak: az orosz forradalom az 1917. november 7-i (október 25-i) forradalom után az egész parasztság által a földbirtokosok ellen folytatott „általános demokratikus", azaz alapjában véve burzsoá-demokratikus harc szakaszán ment keresztül; továbbá — a városi proletariátus kulturális szempontból és számbelileg gyenge volt; végül, óriásiak voltak a távolságok és rendkívül rosszak a közlekedési eszközök. Minthogy ez előrehaladottabb országokban ezek az akadályok nincsenek meg, Európa és Amerika forradalmi proletariátusának erélyesebben kell előkészítenie és sokkal gyorsabban, sokkal határozottabban sokkal sikeresebben kell befejeznie a gazdagparasztság ellenállásának teljes legyőzését, a gazdagparasztság teljes megfosztását az ellenállás legcsekélyebb lehetőségétől. Ez múlhatatlanul szükséges, mert az ilyen teljes, minden tekintetben teljes győzelem kivívása előtt a falusi proletárok, félproletárok és kisparasztok tömegei nem képesek a proletár államhatalmat teljesen szilárdnak elismerni.

6. A forradalmi proletariátusnak haladéktalanul és feltétlenül el kell koboznia a földesurak és nagybirtokosok, vagyis az olyan személyek minden földjét, akik a tőkésországokban, közvetlenül vagy farmerjeik révén, a bérmunkaerő és a környékbeli kisparasztság (részben gyakran a középparasztság) rendszeres kizsákmányolásához folyamodnak, egyáltalában nem vesznek részt a fizikai munkában, nagyrészt a feudális urak utódaiból kerülnek ki (a nemesek Oroszországban, Németországban, Magyarországon, a restaurált seigneurök Franciaországban, a lordok Angliában, az egykori rabszolgatartók Amerikában), vagy a különösen meggaz-

dagodott finánctőkésekhez, illetőleg a kizsákmányolók és munkakerülők e két csoportjának keverékéhez tartoznak.

Semmi szín alatt sem engedhető meg, hogy a kommunista pártok propagálják vagy keresztülvigyék a nagybirtokosok kártalanítását kisajátított földjükért, mivel Európa és Amerika jelenlegi viszonyai között ez a szocializmus elárulását jelentené és új terheket róna a dolgozó és kizsákmányolt tömegekre, amelyek legtöbbet szenvedtek a háborútól, ugyanakkor, amikor ez a háború megsokszorozta a milliomosok számát és még gazdagabbá tette őket.

Ami azt a kérdést illeti, hogy a győzelmes proletariátus által a nagybirtokosoktól elkobzott földön milyen módon kell gazdálkodni, Oroszországban, gazdasági elmaradottsága következtében, ezeket a földeket legnagyobb részben felosztották és a parasztságnak adták át használatra, s csak aránylag ritka kivételes esetekben hagyták meg azokat, mint ún. „szovjetgazdaságokat", amelyeket a proletárállam saját számlájára vezet, oly módon, hogy a volt bérmunkásokat az állam megbízásából dolgozó munkásokká és az államot igazgató Szovjetek tagjaivá változtatja át. Ami a vezető tőkésországokat illeti, a Kommunista Internacionále helyesnek tartja, hogy ezekben a mezőgazdasági nagyüzemek túlnyomórészt megmaradjanak, s hogy az oroszországi „szovjetgazdaságok" típusa szerint vezessék azokat.

A legnagyobb hiba volna azonban ezt a szabályt túlozni vagy sablonosan alkalmazni és soha meg nem engedni, hogy a kisajátított kisajátítók földjeinek egy részét ingyenesen átadják a környékbeli kisparasztságnak, olykor pedig a középparasztságnak is.

Először is, az a szokásos ellenvetés e rendszabály ellen, amely szerint a mezőgazdasági nagyüzem technikai fölényben van, gyakran nem egyéb, mint egy elvitathatatlan elméleti igazság mögé búvó igen veszedelmes opportunizmus és a forradalom elárulása. Ennek a forradalomnak sikere érdekében a proletariátusnak nincs joga a termelés ideiglenes csökkenésétől visszariadnia, ahogyan nem riadtak vissza a rabszolgaság burzsoá ellenségei Észak-Amerikában a gyapottermelés ideiglenes csökkenésétől az 1863—1865-ös polgárháború következtében. A burzsoá számára a termelés a termelés kedvéért fontos, a dolgozó és kizsákmányolt lakosság számára mindennél fontosabb a kizsákmányolók uralmának megdöntése és azoknak a feltételeknek a biztosítása, amelyek lehetővé teszik a dolgozóknak, hogy önmaguknak, ne pedig a tőkésnek dolgozzanak. A proletárgyőzelemnek és a proletárgyőzelem szilárdságának biztosítása a proletariátus első és fő feladata. Már pedig a proletárhatalom nem lehet tartós, ha nem semlegesíti a középparasztságot és nem biztosítja a kisparasztság rendkívül jelentékeny részének, ha nem is az egész kisparasztságnak, támogatását.

Másodszor, a mezőgazdaságban a nagyüzemi termelésnek nemcsak fokozása, de már fenntartása is teljesen fejlett, forradalmi értelemben öntudatos, alapos szakmai, politikai és szervezeti iskolát végigjárt falusi proletárt tételez fel. Ahol ez a feltétel még nincs meg, vagy ahol nincs lehetőség arra, hogy öntudatos és szakértő munkásokra bízzák az ügyek célszerű intézését, ott az olyan kísérletek, hogy elsietve a nagygazdaságok állami vezetésére térjenek át, csak kompromittálhatják a proletár-

hatalmat, ott a „szovjetgazdaságok" megteremtésénél kötelező a fokozott óvatosság és a legalaposabb előkészítés.

Harmadszor, minden tőkésországban, még a legelőrehaladottabb tőkésországokban is, megvannak még a maradványai a környékbeli kisparasztok középkori, robotszerű kizsákmányolásának a nagybirtokosok részéről, például az Instleute* Németországban, a métayers** Franciaországban, a részes bérlők az Egyesült Államokban (nemcsak négerek, akiket többnyire az Egyesült Államok déli részében éppen így zsákmányolnak ki, de néha fehérek is). Ilyen esetekben a proletárállam kötelessége, hogy a kisparasztok által bérelt földeket ingyenes használatra az egykori bérlőknek adja át, mivel nincs más gazdasági és technikai alap, s ilyet egyszerre teremteni nem lehet.

A nagygazdaságok felszerelését feltétlenül el kell kobozni és állami tulajdonná kell változtatni, azzal a kötelező feltétellel, hogy a nagy állami gazdaságoknak ezzel a felszereléssel való ellátása után ezt a felszerelést a környékbeli kisparasztok díjtalanul használhassák, a proletárállam által kidolgozott feltételek betartásával.

Míg a proletárforradalom győzelme utáni első időben feltétlenül szükséges nemcsak a nagybirtokosok birtokainak haladéktalan elkobzása, hanem az is, hogy a nagybirtokosokat mint az ellenforradalom vezéreit és az egész falusi lakosság könyörtelen elnyomóit mind egy szálig előzzék vagy internálják, addig abban a mértékben, ahogyan a proletárhatalom nemcsak a városban, hanem a falun is megszilárdul, feltétlenül rendszeresen arra kell törekedni, hogy az ebben az osztályban meglevő és értékes tapasztalatokkal, tudással, továbbá szervezőképességgel rendelkező erőket felhasználják (a legmegbízhatóbb kommunista munkások külön ellenőrzése alatt) a nagyüzemű szocialista mezőgazdaság megteremtésére.

7. A szocializmus győzelmét a kapitalizmus fölött, a szocializmus megszilárdulását csak akkor lehet biztosítottnak tekinteni, amikor a proletár államhatalom, miután a kizsákmányolók minden ellenállását véglegesen elnyomta, tökéletesen megszilárdult és elérte, hogy mindenki teljesen aláveti magát rendelkezéseinek — az egész ipart újjászervezi a kollektív nagyüzem és a legújabb (az egész gazdaság villamosításán alapuló) technikai bázis alapján. Csak ez teszi majd lehetővé, hogy a város olyan messzemenő technikai és társadalmi támogatást nyújtson az elmaradott és szétforgácsolt falunak, hogy ez a támogatás megteremtse az anyagi alapot a földművelő és általában a mezőgazdasági munka termelékenységének nagyarányú fokozásához, s ily módon a példa erejével arra ösztökélje a kisföldművelőket, hogy saját érdekükben áttérjenek a nagyüzemű, kollektív, gépesített földművelésre. Ezt a vitathatatlan elméleti igazságot amelyet szavakban minden szocialista elismer, a valóságban elferdíti az az opportunizmus, amely a sárga, II. Internacionáléban is, a német és angol „függetlenek" vezérei között is, továbbá a francia longuetisták stb. között is uralkodik. Az elferdítés abban rejlik, hogy a figyelmet a viszonylag távoli, gyönyörű és rózsás jövőre irányítják, s elterelik az ehhez a jövőhöz

---

* — zsellérek.

** — részes bérlők.

vezető nehéz konkrét átmenetnek és e jövő közelebbhozásának legközelebbi feladatairól. A gyakorlatban ez nem egyéb, mint megalkuvás a burzsoáziával és a „társadalmi béke" hirdetése, azaz teljes elárulása a proletariátusnak, amely most a háború által mindenütt előidézett hallatlan pusztulás és nyomor körülményei között harcol, olyan viszonyok között, amikor éppen a háború következtében maroknyi milliomos hallatlan mértékben meggazdagodott és vérszemet kapott.

Éppen a faluban, a szocializmusért folyó sikeres harc lehetőségének megteremtése megköveteli: először, hogy a kommunista pártok beleneveljék az ipari proletariátusba azt a tudatot, hogy áldozatokat kell hoznia, hogy áldozatkésznek kell lennie a burzsoázia megdöntése és a proletárhatalom megszilárdítása érdekében, mivel a proletárdiktatúra azt is jelenti, hogy a proletariátus képes megszervezni és vezetni a dolgozó és kizsákmányolt tömegeket, és jelenti azt is, hogy az élcsapat képes e cél érdekében akár a legnagyobb áldozatokra és hősiességre; másodszor, a siker megköveteli, hogy a munkások győzelme nyomán a falu dolgozó és leginkább kizsákmányolt tömegeinek helyzete a kizsákmányolók rovására haladéktalanul és lényegesen megjavuljon, mert enélkül a falu támogatása az ipari proletariátus számára nincs biztosítva, többek között a proletariátus másképpen nem tudja biztosítani a városok élelmiszerellátását.

8. A mezőgazdasági dolgozó tömegeket, amelyeket a kapitalizmus különösen leigázott, szétforgácsolt, gyakran középkori függőségi helyzetbe juttatott, roppant nehéz forradalmi harcra szervezni és nevelni. Ez a körülmény azt követeli a kommunista pártoktól, hogy különös figyelmet fordítsanak a sztrájkharcra a falun, hogy a mezőgazdasági proletárok és félproletárok tömegsztrájkjait fokozottan támogassák és mindenképpen fejlesszék. Az 1905-ös és az 1917-es orosz forradalom tapasztalatai, amelyeket most Németország és más vezető országok tapasztalatai megerősítenek és kibővítenek, azt mutatják, hogy csakis a fejlődő tömeges sztrájkharc (amelybe bizonyos feltételek mellett a falun a kisparasztokat is be lehet és be kell vonni) képes megtörni a falusi tespedést, felébreszteni a falu kizsákmányolt tömegeiben az osztálytudatot és az osztályszervezkedés szükségességének tudatát, szemléltetően és gyakorlatilag feltárni előttük a városi munkásokkal való szövetségük jelentőségét.

A Kommunista Internacionálé kongresszusa mint árulókat és hitszegőket megbélyegzi azokat a szocialistákat — vannak ilyenek, sajnos, nemcsak a sárga, II. Internacionálében, hanem az ebből az Internacionáléból kilépett három, Európában különösen fontos pártban is —, akik képesek nemcsak közömbösen viselkedni a falun folyó sztrájkharccal szemben, hanem az élelmiszertermelés csökkenésének veszélyére hivatkozva, még fel is lépni ellene (mint például K. Kautsky). Semmiféle program, semmiféle, akár legünnepélyesebb kijelentés sem ér fabatkát sem, ha a gyakorlatban tettekben nem bizonyosodott be az a tény, hogy a kommunisták és a munkásvezetők a világon mindennél fontosabbnak tartják a proletariátus forradalmának fejlesztését és győzelmét, hogy képesek érte a legnagyobb áldozatokra, mivel másképp nincs kivezető út és menekvés az éhségből, a pusztulásból és az új imperialista háborúkból.

Különösen arra kell rámutatni, hogy a régi szocializmus vezéreit és a „munkásarisztokrácia" képviselőit, akik most gyakran tesznek szóbeli

engedményeket a kommunizmusnak, sőt névleg még át is lépnek hozzá, hogy tekintélyüket a gyorsan forradalmasodó munkástömegek előtt megőrizzék, a proletariátus ügye iránti hűségük és a felelős állások betöltését illető képességük tekintetében éppen olyan munkán kell kipróbálni, ahol a forradalmi öntudat és a forradalmi harc fejlődése a legrohamosabb, ahol a földbirtokosok és a burzsoázia (nagyparasztok, kulákok) ellenállása a legelkeseredettebb, ahol a megalkuvó szocialista és a kommunista forradalmár közti különbség a legszembeötlőbb.

9. A kommunista pártoknak minden erejüket latba kell vetniök, hogy a lehető leggyorsabban hozzálássanak Szovjetek alakításához a falun, elsősorban a bérmunkások és a félproletárok küldötteiből. A Szovjetek csak akkor képesek betölteni hivatásukat és csak akkor tudnak annyira megszilárdulni, hogy kiterjeszthessék befolyásukat a kisparasztokra (azután pedig bevonják őket a Szovjetekbe), ha összeköttetésben állnak a tömeges sztrájkharccal és a legelnyomottabb osztállyal. Ha azonban a sztrájkharc még nem fejlődött ki és a mezőgazdasági proletariátus a földbirtokosok meg a gazdagparasztok nyomásának súlya, valamint az ipari munkások és a szakszervezetek támogatásának hiánya folytán csak kis mértékben képes a szervezkedésre, akkor a falun a Szovjetek megalakítása hosszas előkészítést igényel. Előkészítést olyanformán, hogy kommunista sejteket alakítunk, ha csak kicsiket is, fokozott agitációt fejtünk ki, amelynek során a lehető legnépszerűbben, a kizsákmányolás és elnyomás legkiáltóbb példáin megmagyarázzuk a kommunizmus követeléseit, megszervezzük az ipari munkások rendszeres falujárását stb.

(Lenin Művei 31. kötet)
(Megjelenés ideje: 1920.)

Lenin:

A NEMZETI ÉS GYARMATI KÉRDÉSRŐL SZÓLÓ TÉZISEK TERVEZETE

(A Kommunista Internacionálé II. Kongresszusára)

1. A polgári demokráciára, lényegénél fogva, jellemző, hogy az egyenlőség kérdését, így a nemzeti egyenlőség kérdését is, elvontan vagy formailag, általánosságban teszi fel. A polgári demokrácia az emberi egyenlőség leple alatt a tulajdonos és a proletár, a kizsákmányoló és a kizsákmányolt közötti formai vagy jogi egyenlőséget hirdeti, amivel a legnagyobb mértékben becsapja az elnyomott osztályokat. A burzsoázia az egyenlőség eszméjét, amely maga is az árutermelés viszonyainak visszatükröződése, az emberek állítólagos teljes egyenlőségének ürügyével az osztályok megszüntetése elleni harc fegyverévé változtatja át. Az egyenlőség követelésének igazi értelme nem egyéb, mint az osztályok megszüntetésének követelése.

2. A kommunista pártnak, mint a proletariátus által a burzsoá iga lerázásáért folytatott harc tudatos kifejezőjének, a polgári demokrácia ellen irányuló harcban, továbbá a polgári demokrácia hazug és képmutató voltának leleplezésében rejlő alapvető feladatának megfelelően, a nemzeti kérdésben sem elvont és formális elvekből kell kiindulnia, hanem, először, a konkrét történelmi helyzet, mégpedig elsősorban a gazdasági helyzet pontos figyelembevételéből; másodszor, abból, hogy az elnyomott osztályok, a dolgozók, a kizsákmányoltak érdekeit pontosan különválasztja az általában vett népérdekek általános fogalmától, amely csak az uralkodó osztály érdekeit jelenti; harmadszor, az elnyomott, függő, nem egyenjogú nemzeteknek az elnyomó, kizsákmányoló teljesjogú nemzetektől való éppoly világos megkülönböztetéséből, ellentétben azzal a burzsoá-demokratikus hazugsággal, amely elpalástolja a finánctőke és az imperializmus korszakának azt a sajátosságát, hogy a leggazdagabb vezető tőkésországok elenyésző kisebbsége gyarmati és pénzügyi rabságba dönti a föld lakosságának óriási többségét.

3. Az 1914—1918-as imperialista háború különösen világosan tárta fel minden nemzet előtt és az egész világ elnyomott osztályai előtt a burzsoá-demokratikus frázisok hazug voltát, és gyakorlatilag bizonyította be, hogy a hírhedt „nyugati demokráciák" versailles-i szerződése még vadállatibb és aljasabb erőszak a gyenge nemzetekkel szemben, mint a német junkerek és a német császár breszt-litovszki szerződése. A Népszövetség és az Antant egész háború utáni politikája ezt az igazságot még világosabban feltárja és még élesebb fényt vet rá, ez pedig mindenütt fokozza mind a vezető országok proletariátusának, mind a gyarmati és függő országok egész dolgozó népének forradalmi harcát, meggyorsítja a nyárspolgári nacionalista illúziók összeomlását, amelyek szerint lehetséges a nemzetek békés együttélése és egyenlősége a kapitalizmus idején.

4. A fentebb kifejtett alapvető tételekből az következik, hogy a Kom-

munista Internacionálé nemzeti és gyarmati politikájának középpontjába valamennyi nemzet és ország proletárjainak és dolgozó tömegeinek egymáshoz való közeledését kell állítani, a földbirtokosok és a burzsoázia megdöntéséért folytatott közös forradalmi harc céljából. Ugyanis csak ez biztosítja a kapitalizmus fölött a győzelmet, amely nélkül lehetetlen a nemzeti elnyomás és az egyenlőtlenség megszüntetése.

5. A világpolitikai helyzet most napirendre tűzte a proletariátus diktatúráját és a világpolitikai események szükségképpen mind egyetlen középpont körül összpontosulnak, nevezetesen a körül a harc körül, amelyet a világburzsoázia folytat az Oroszországi Szovjetköztársaság ellen, amely elkerülhetetlenül maga köré csoportosítja egyfelől a világ élenjáró munkásainak szovjet mozgalmait, másfelől a gyarmatok és elnyomott népek nemzeti szabadságmozgalmait; ezek a népek keserű tapasztalatok árán győződnek meg arról, hogy számukra nincs más menekvés, mint a Szovjethatalom győzelme a világimperializmus fölött.

6. Tehát most nem szorítkozhatunk arra, hogy valljuk és hirdetjük a különböző nemzetekhez tartozó dolgozók egymáshoz való közeledésének szükségességét, hanem olyan politikát kell folytatni, amelynek nyomán valóra válik a nemzeti és gyarmati szabadságmozgalmak legszorosabb szövetsége Szovjet-Oroszországgal és ennek a szövetségnek a formáit aszerint kell meghatározni, hogy mennyire fejlett a kommunista mozgalom az egyes országok proletariátusán belül, illetőleg a munkások és parasztok burzsoá-demokratikus szabadságmozgalma az elmaradt országokban, vagy az elmaradt nemzetiségek körében.

7. A föderáció átmeneti forma a különböző nemzetek dolgozóinak teljes egységéhez. A föderáció célszerűsége már a gyakorlatban is megmutatkozott, mind az Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjet Köztársaság más szovjetköztársaságokhoz (a múltban a magyar, a finn és a lett, jelenleg az azerbajdzsán meg az ukrán szovjetköztársasághoz) való viszonyában, mindpedig az Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjet Köztársaságon belül azoknak a nemzetiségeknek irányában, amelyeknek azelőtt nem volt sem állami létük, sem önkormányzatuk (például az 1919-ben, illetőleg 1920-ban az Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjet Köztársaság kebelében megalakult Baskir és Tatár autonóm köztársaság).

8. A Kommunista Internacionálé feladata ebben a tekintetben részint ezeknek, a szovjetrendszer és a szovjet mozgalom alapján keletkező új föderációknak továbbfejlesztése, részint tapasztalataiknak tanulmányozása és ellenőrzése. Elismerve azt, hogy a föderáció átmeneti forma a teljes egység felé, egyre szorosabb föderatív szövetségre kell törekedni, tekintettel arra, hogy először a szovjetköztársaságok legszorosabb szövetsége nélkül lehetetlen biztosítani az egész világ katonailag hasonlíthatatlanul erősebb imperialista nagyhatalmai által körülzárt szovjetköztársaságok fennmaradását; másodszor, feltétlenül szükséges a szovjetköztársaságok szoros gazdasági szövetsége, mert enélkül megvalósíthatatlan az imperializmus által lerombolt termelőerők helyreállítása és a dolgozók jólétének biztosítása; harmadszor, tekintettel a világ minden nemzetének proletariátusa által közös terv szerint szabályozandó egységes világgazdaság létrehozásának tendenciájára, amely tendencia már a kapitalizmus idején is egészen világosan megmutatkozott és amelyet a szocializmusban feltétlenül tovább kell fejleszteni és teljesen meg kell valósítani.

9 Az allamon beluli viszonyok terén a Kommunista Internacionale nemzetisegi politikaja nem szoritkozhat a nemzetek egyenjogusaganak arra a semmitmondo, formai, tisztan nyilatkozatjellegu es gyakorlatilag semmire sem kotelezo elismeresere, amelyre a burzsoa demokratak szoritkoznak, akar nyiltan ilyeneknek ismerik el magukat, akar szocialista elnevezessel takaroznak, mint a II Internacionale szocialistai

Nemcsak a kommunista partok propagandajaban es agitacionaban kell — a parlamenti szoszekrol is, a parlamenten kivul is — kovetkezetesen leleplezni a nemzetek egyenjogusaganak es a nemzeti kisebbseg jogainak allando megserteset valamennyi tokes allamban demokratikus alkotmanyuk ellenere, hanem emellett eloszor, allandoan meg kell magyarazni, hogy csak a szovjetrendszer kepes valoban egyenjogusagot biztositani a nemzeteknek, olyanformán, hogy elobb a proletarokat, majd az egesz dolgozo nepet egyesiti a burzsoazia elleni harcban, masodszor, a kommunista partoknak kozvetlen tamogatast kell nyujtaniok a fuggo, vagy nem egyenjogu nemzetek (peldaul Irorszag Amerikaban a negerek stb) es a gyarmatok forradalmi mozgalmainak

Ez utobbi kulonosen fontos feltetel nelkul a fuggo nemzetek es gyarmatok elnyomasa elleni harc, valamint az allami kulonvalashoz valo joguk elismerese hazug ceger marad, ahogy ezt a II Internacionale partjainal latjuk

10 Nemcsak a II Internacionale partjaiban, hanem azokban a partokban is, amelyek kileptek ebbol az internacionalebol, sot nem ritkan meg azokban is, amelyek most kommunista partnak nevezik magukat, a legmindennapibb jelenseg az, hogy szavakban elismerik az internacionalizmust valojaban azonban a propagandaban, az agitacioban es a gyakorlati munkaban kispolgari nacionalizmussal es pacifizmussal cserelik fel A harc ez ellen a rakfene ellen, a leginkabb beidegzodott nyarspolgari nacionalista eloiteletek ellen annal inkabb eloterbe nyomul, minel idoszerubbe valik az a feladat, hogy a proletariatus diktaturajat nemzeti diktaturabol (azaz olyan diktaturabol, amely egy orszagban all fenn es keptelen dontoen befolyasolni a vilagpolitikat) nemzetkozi diktaturava (azaz legalabbis nehany elorehaladott orszagban fennallo proletardiktaturava, amely kepes dontoen befolyasolni az egesz vilagpolitikat) valtoztassuk A kispolgari nacionalizmus beeri azzal, hogy nemzetkozisegnek nyilvanitja a nemzetek egyenjogusaganak elismereset, de (nem is szolva arrol, hogy ez az elismeres nem egyeb, mint puszta szo) erintetlenul fenntartja a nemzeti onzest, ezzel szemben a proletar nemzetkoziseg megkoveteli, eloszor, hogy az egy orszagban folyo proletarharc erdekeit alarendeljuk a vilagmeretekben folyo proletarharc erdekeinek, masodszor, hogy az a nemzet, amely legyozte sajat burzsoaziajat, kepes legyen es hajlando legyen a legnagyobb nemzeti aldozatokra a nemzetkozi toke megdontese erdekeben

Eszerint az olyan, mar teljesen tokes allamokban amelyek munkaspartjai valoban a proletariatus elcsapatai a nemzetkoziseg fogalmanak es a nemzetkozi politikanak opportunista es kispolgari pacifista elferditese elleni harc a legelso es legfontosabb feladat

11 Az olyan elmaradottabb allamok es nemzetek tekinteteben amelyekben tulsulyban vannak a feudalis vagy patriarchalis es patriarchalis-paraszti viszonyok foleg a kovetkezoket kell figyelembe venni

először, valamennyi kommunista pártnak segítenie kell ezeknek az országoknak burzsoá-demokratikus szabadságmozgalmát; a legaktívabb segítség kötelezettsége elsősorban annak az országnak a munkásaira hárul, amelytől az elmaradott nemzet gyarmati vagy pénzügyi tekintetben függ;

másodszor, harcolni kell a papság és egyéb reakciós meg középkori elemek ellen, akiknek az elmaradt országokban befolyásuk van;

harmadszor, harcolni kell a pániszlámizmus és hasonló áramlatok ellen, amelyek az európai és amerikai imperializmus elleni szabadságmozgalmat a kánok, földesurak, mullák stb. helyzetének megerősítésével próbálják egybekapcsolni;

negyedszer, különös támogatásban kell részesíteni az elmaradott országokban a földesurak ellen, a nagybirtok ellen, a feudalizmus minden megnyilvánulása vagy csökevénye ellen irányuló parasztmozgalmat és arra kell törekedni, hogy a parasztmozgalomnak minél forradalmibb jelleget kölcsönözzünk és megteremtsük a nyugat-európai kommunista proletariátus lehető legszorosabb szövetségét Kelet, a gyarmatok és általában az elmaradott országok parasztjainak forradalmi mozgalmával; különösen mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a szovjetrendszer alapelveit alkalmazzuk azokban az országokban, amelyekben kapitalizmus előtti viszonyok uralkodnak, a „dolgozók Szovjetjeinek" és más hasonlóknak megteremtése révén;

ötödször, határozottan harcolni kell az ellen, hogy az elmaradott országok burzsoá-demokratikus felszabadító irányzatait olyan színben tüntessék fel, mintha azok kommunista irányzatok volnának; a Kommunista Internacionálénak a gyarmatok és az elmaradott országok burzsoá-demokratikus nemzeti mozgalmait csak azzal a feltétellel szabad támogatnia, hogy a jövendő, nemcsak elnevezésük szerint kommunista proletárpártok elemei valamennyi elmaradott országban saját külön feladataiknak tudatában — a nemzetükön belül folyó burzsoá-demokratikus mozgalmak elleni harc feladatainak tudatában legyenek csoportosítva és nevelve; a Kommunista Internacionálénak ideiglenes szövetséget kell kötnie a gyarmatok és az elmaradott országok burzsoá demokráciájával, de nem szabad egybeolvadnia vele és feltétlenül meg kell őriznie a proletármozgalom önállóságát, még annak legkezdetlegesebb formájában is;

hatodszor, következetesen fel kell tárni és le kell leplezni minden ország, de különösen az elmaradott országok legszélesebb dolgozó tömegei előtt azt az imperialista hatalmak által rendszeresen elkövetett csalást, hogy politikailag független államok létesítésének leple alatt tőlük gazdasági, pénzügyi és katonai tekintetben teljesen függő államokat hoznak létre; a jelenlegi nemzetközi helyzetben a szovjet köztársaságok szövetségén kívül semmi sem mentheti meg a függő és a gyenge nemzeteket.

12. A gyarmati és a gyenge népeknek az imperialista hatalmak által való évszázados elnyomása nemcsak elkeseredést szült az elnyomott országok dolgozó tömegeiben, hanem bizalmatlanokká is tette azokat az elnyomó nemzetek iránt általában, ezeknek a nemzeteknek a proletariátusát is beleértve. A szocializmus aljas elárulása a proletariátus hivatalos vezéreinek többsége által 1914—1919-ben, amikor szociálsoviniszta módra a „honvédelem" jelszavával takargatták azt, hogy védik „saját" burzsoáziájuk „jogát" a gyarmatok elnyomására és a pénzügyi tekintetben függő országok kirablására, szükségszerűen fokozta ezt a teljesen

jogos bizalmatlanságot. Másrészt, minél elmaradottabb valamely ország, annál erősebb benne a kisüzemű mezőgazdasági termelés, a patriarchalizmus és a provincializmus, amelyek elkerülhetetlenül arra vezetnek, hogy a legmélyebben beidegződött kispolgári előítéletek, nevezetesen: a nemzeti önzésből és a nemzeti korlátoltságból fakadó előítéletek, különösen erőseknek és szívósaknak bizonyulnak. Minthogy ezek az előítéletek csak azután tűnhetnek el, amikor a vezető országokban már eltűnt az imperializmus és a kapitalizmus, és amikor az elmaradott országok gazdasági életének már az egész alapja gyökeresen megváltozott, ezeknek az előítéleteknek a kihalása szükségszerűen nagyon lassú. Ebből következik a világ öntudatos kommunista proletariátusának az a kötelessége, hogy különös óvatosságot és különös figyelmet tanúsítson a legrégebben elnyomott országok és népek nemzeti érzéseinek maradványai iránt, továbbá az a kötelessége, hogy az említett bizalmatlanság és az említett előítéletek gyorsabb megszüntetése céljából bizonyos engedményeket tegyen. Valamennyi ország proletariátusának, majd egész dolgozó népének és az egész világ nemzeteinek szövetségre és egységre való önkéntes törekvése nélkül a kapitalizmus fölötti győzelem ügyét nem lehet sikerre vinni.

(Lenin Művei 31. kötet)
(Megjelenés ideje: 1920.)

FORRADALMUNKRÓL

(N. Szuhanov feljegyzéseivel kapcsolatban)

I.

A napokban átlapoztam Szuhanov feljegyzéseit a forradalomról. Különösen szembeötlő, mennyire vaskalaposok egytől egyig a mi kispolgári demokratáink éppúgy, mint a II. Internacionálé hősei is. Nem beszélve arról, hogy hihetetlenül gyávák, hogy még legjobbjaik is bátortalanul mentegetőznek, amikor a német mintától való — akár csak legcsekélyebb — eltérésről van szó, nem beszélve valamennyi kispolgári demokratának erről az egész forradalom folyamán elég világosan megnyilvánult tulajdonságáról, szembeötlő, hogy milyen rabszolgamódra utánozzák a múltat.

Valamennyien marxistáknak nevezik magukat, a marxizmust azonban a végletekig vaskalaposan értelmezik. Azt, ami a döntő a marxizmusban, vagyis a marxizmus forradalmi dialektikáját, egyáltalán nem értették meg. Egyáltalán nem értették meg Marxnak még azt a félreérthetetlen útmutatását sem, hogy forradalmi pillanatokban a lehető legnagyobb rugalmasságra van szükség, s még csak észre sem vették Marxnak azt az útmutatását, melyet például leveleiben adott — ha jól emlékszem 1856-ban —, amikor kifejezte azt a reményét, hogy Németországban a parasztháború, amely forradalmi helyzetet teremthet, egyesülni fog a munkásmozgalommal, — még ezt a világos útmutatást is megkerülik és úgy kerülgetik, mint macska a forró kását.

Egész viselkedésükkel elárulják, hogy gyáva reformisták, akik félnek eltávolodni a burzsoáziától és még inkább félnek szakítani vele, s ugyanakkor a legarcátlanabb frázispufogtatással és kérdésekkel takargatják gyávaságukat. De tisztán elméleti szempontból is valamennyiüknél szembeötlő, hogy képtelenek megérteni a marxizmus következő meggondolását: ezek az emberek eddig azt látták, hogy a kapitalizmus és a polgári demokrácia fejlődése Nyugat-Európában bizonyos meghatározott úton haladt, és most sehogy se tudják elképzelni, hogy ez az út — mutatis mutandis* — csak bizonyos (a világtörténelem általános menete szempontjából teljesen jelentéktelen) módosításokkal szolgálhat mintaképül.

Először: az első imperialista világháborúval kapcsolatos forradalom. Ebben a forradalomban új vonásoknak vagy éppen a háborútól függően módosult vonásoknak kellett felszínre kerülniök, mert ilyen háború ilyen körülmények között még sohasem volt a világon. Mind ez ideig azt látjuk, hogy ez után a háború után a leggazdagabb országok burzsoáziája nem képes helyreállítani a „normális" burzsoá viszonyokat, reformistáink pedig, ezek a forradalmár szerepében tetszelgő kispolgárok, a normális bur-

---

* A megfelelő változtatásokkal.

zsoá viszonyokat tartottak és tartjak a végso hatarnak (a netovabbnak) s ezt a „normat" a vegletekig sablonosan es szukkebluen ertelmezik

Masodszor teljesen tavol all tolunk minden olyan gondolat hogy bar a fejlodes az egesz vilagtortenelemben altalanos torvenyszeruseg, ez egyaltalan nem zarja ki, sot, feltetelezi a fejlodes egyes szakaszait amelyekben sajatszeru a fejlodes formaja vagy rendje Meg csak eszukbe sem jut peldaul az hogy Oroszorszag, amely egyfelol civilizalt orszagokkal, masfelol olyan keleti, nem europai orszagokkal hataros, amelyeket ez a haboru vont be eloszor veglegesen a civilizacio korebe, eppen ennelfogva bizonyos sajatszerusegeket mutathatott fel es kellett, hogy felmutasson amelyek termeszetesen a vilagfejlodes altalanos vonalan maradnak. de megis megkulonboztetik Oroszorszag forradalmat a nyugat-europai orszagok minden elozo forradalmatol es nehany reszleges uj vonast visznek a forradalomba a keleti orszagokhoz valo atmenet soran

A vegletekig sablonos peldaul az az ervelesuk, amelyet a nyugat-europai szocialdemokracia fejlodese idejen szorol szora bemagoltak es amely abban all, hogy mi nem ertunk meg a szocializmusra, hogy a szocializmusnak nalunk — ahogy a kozuluk valo ‚tudos' urak mondani szoktak — nincsenek meg az objektiv gazdasagi elofeltetelei És egyikuknek sem jut eszebe hogy feltegye maganak a kerdest hat nem tortenhetett-e meg, hogy egy nep amely forradalmi helyzetbe kerult, abba a forradalmi helyzetbe amely az elso imperialista haboruban alakult ki hogy ez a nep, helyzete kilatastalansaganak hatasa alatt, olyan harcra szanta el magat, amely legalabb nemi eselyt nyujtott neki ahhoz, hogy nem egeszen szokasos elofeltételeket vivjon ki maganak a civilizacio tovabbi fejlesztésere?

‚Oroszorszag meg nem erte el a termeloerok fejlodesenek azt a fokat, amelyen lehetseges a szocializmus Egyre ezen a tetelen ragodnak a II Internacionale hosei es koztuk termeszetesen Szuhanov is Ezen a vitathatatlan tetelen kerodznek szuntelen s azt hiszik, hogy ez a tetel dontő jelentosegu forradalmunk ertekelese szempontjabol

No es ha ugy adodott, hogy a helyzet sajatszerusege belesodorta Oroszorszagot eloszor is az imperialista vilaghaboruba, amelybe minden valamennyire is befolyasos nyugat-europai orszag belekeveredett, es ha a helyzetnek ez a sajatszerusege Oroszorszag fejlodese szamara a Kelet kezdodo es reszben mar meg is kezdodott forradalmainak hataran olyan viszonyokat teremtett hogy modunkban volt megvalositani a ‚parasztháborunak' eppen azt a szovetseget a munkasmozgalommal amelyről, mint egyik lehetseges perspektivarol nem kisebb marxista ' irt, mint Marx, 1856-ban Poroszorszagot illetoen?

És ha ugy adodott hogy a helyzet teljes kilatastalansaga megtiszteretre a munkasok es parasztok erejet es ezaltal lehetove tette szamunkra hogy maskepp terjunk at a civilizacio alapfeltételeinek megteremtésére mint valamennyi tobbi nyugat-europai allamban? Megvaltoztatta-e ez a vilagtortenelem altalanos fejlodési vonalat? Megvaltoztatta-e ez az alapvető osztalyok alapveto viszonyat az egyes allamokban amelyek bekapcsolodnak vagy mar be is kapcsolodtak a vilagtortenelem altalanos menetebe?

Ha a szocializmus megteremtesehez meghatarozott kulturalis szinvonalra van szukség (bar senki sem tudja megmondani hogy milyen ez a meghatarozott kulturalis szinvonal ' mert ez a szinvonal kulonbozo mindegyik nyugat-europai allamban), akkor miért nem szabad nekunk azzal

kezdeni, hogy előbb forradalmi úton kivívjuk e meghatározott színvonal előfeltételeit, s azután, már a munkás-paraszt hatalom és a szovjet rend alapján induljunk el utolérni a többi népet?

II.

A szocializmus megteremtéséhez — mondja ön — civilizáltságra van szükség. Nagyon helyes. De miért nem lett volna szabad, hogy országunkban előbb megteremtsük a civilizáltságnak olyan előfeltételeit, mint a földesurak és az oroszországi kapitalisták kiűzése, s azután kezdjük meg a haladást a szocializmus felé? Milyen könyvekben olvasta ön, hogy a történelem megszokott rendjének ilyen módosulásai megengedhetetlenek vagy lehetetlenek?

Emlékszem, Napóleon azt írta: „On s'engage et puis... on voit." A mi nyelvünkre szabadon lefordítva ez annyit jelent: „Először fogjunk bele a komoly harcba, aztán majd meglátjuk, mit tegyünk." Nos, mi is először belefogtunk a komoly harcba 1917 októberében, s akkor aztán megláttuk a fejlődésnek olyan apró részleteit (a világtörténelem szempontjából ezek kétségtelenül apró részletek csupán), mint a breszti béke vagy az új gazdasági politika stb. S ma már nem fér hozzá kétség, hogy alapjában győzelmet arattunk.

A mi Szuhanovjaink, hogy a náluk is jobboldalibb szociáldemokratákról ne is beszéljek, még csak nem is sejtik, hogy másképp egyáltalán nem is lehet forradalmat csinálni. A mi európai nyárspolgáraink még csak nem is sejtik, hogy a további forradalmak a Kelet országaiban, amelyek mérhetetlenül nagyobb népességűek s amelyeket a társadalmi viszonyok mérhetetlenül nagyobb változatossága jellemez, kétségkívül még több sajátszerűséget fognak elébük tárni, mint az orosz forradalom.

Szó se róla, a Kautsky-féle tankönyv igen hasznos dolog volt a maga idejében. De mégiscsak ideje már szakítani azzal a gondolattal, hogy ez a tankönyv a világ további történelmének minden fejlődési formáját előre látta. Azokat, akik így gondolkoznak, ideje volna már egyszerűen bolondnak nyilvánítani.

(Lenin Művei 33. kötet)
(Megjelenés ideje: 1920.)

M. Dragilev:

A BURZSOÁ TÁRSADALOM OSZTÁLYSZERKEZETÉNEK FEJLŐDÉSE

A mai burzsoá társadalom osztályainak, osztályszerkezetének kérdése az egyik legfontosabb terület, amelyen harcolnunk kell a marxizmus—leninizmus ellenfeleivel.

Az egyes burzsoá közgazdászok és szociológusok azt bizonygatják, hogy a társadalom osztályokra tagozódása már a múlté, az osztályok eltűntek vagy eltűnőben vannak, tehát az osztályharcnak nincs már talaja; sőt a fejlődés mai tendenciája szerintük olyan társadalom kialakulása felé vezet, amelyben felvirágzik majd a különböző társadalmi rétegek közti együttműködés és béke.

Ezeknek az állításoknak célja teljesen világos; arra irányulnak, hogy leszereljék a munkásosztályt, a dolgozókban a burzsoázia számára hasznos illúziókat keltsenek, elvonják a proletariátust forradalmi feladataitól.

A marxizmus—leninizmus abból indul ki, hogy „osztályoknak az emberek olyan nagy csoportjait nevezik, amelyek a társadalmi termelés történelmileg meghatározott rendszerében elfoglalt helyük, a termelési eszközökhöz való (nagyrészt törvényekben szabályozott és rögzített) viszonyuk, a munka társadalmi szervezetében betöltött szerepük, ennélfogva a társadalmi javak rendelkezésükre álló részének megszerzési módjai és nagysága tekintetében különböznek egymástól". (Lenin Művei 29. köt. 428. old.) A társadalom osztályokra tagolódása a termelési viszonyokon, a termelési eszközök tulajdonviszonyain alapszik.

Ezzel szemben a burzsoá teoretikusok, bár nem tagadják a munkaeszközökhöz és a termelési eszközökhöz való viszonyból következő társadalmi különbségek létét, ezeket nem tekintik a társadalmi differenciálódás fő tényezőinek, csak az egyiknek a sok közül, amelynek nem tulajdonítanak nagyobb jelentőséget, mint számtalan egyéb (etnikai, kasztbeli, vallási, pszichológiai stb.) tényezőnek. A burzsoá társadalom osztályszerkezetének pontos körvonalait elmossák azáltal, hogy a társadalmat a legkülönbözőbb ismérvek alapján — csak a legfőbb ismérvet, az emberek különböző kategóriájának a termelési eszközökhöz való viszonyát mellőzve — töménetlen társadalmi csoportra osztják. Ellenfeleink közül néhányan használják ugyan az „osztály" fogalmát, de ezen foglalkozási ismérv alapján megkülönböztetett „foglalkozási osztályokat" értenek, sőt odáig mennek el, hogy az osztályokat az eltérő műveltségi és kulturális színvonal alapján határozzák meg. Sok burzsoá tudós az elosztási viszonyokat, a jövedelmi különbségeket, a fogyasztási cikkekkel való ellátottság szintje tekintetében mutatkozó különbségeket tekinti elsődlegesnek, holott a valóságban egy adott népességkategória jövedelmének nagysága, anyagi helyzete attól függ, milyen helyet foglal el ez a csoport a társadalmi termelés rendszerében.

Az utóbbi években az iparilag fejlett kapitalista országok egyes munkáskategóriái, kitartó harcukkal, jobb életkörülményeket vívtak ki maguknak. Emelkedett a reálbér, sok munkáscsalád hozzájutott olyan használati tárgyakhoz, mint rádió, televízió, hűtőszekrény. Erre hivatkozva egyes burzsoá közgazdászok így okoskodnak: a munkások ugyanolyan használati tárgyakat vásárolnak, mint a vállalkozók; vajon ez nem a munkások deproletarizálódását bizonyítja-e?

Mi a valóság?

A proletariátus számszerű növekedése

Marx a következőket írja „A tőké"-ben: „A bővített újratermelés, vagyis a felhalmozás, a bővített tőkeviszonyt termeli újra, több tőkést vagy nagyobbakat az egyik oldalon, több bérmunkást a másikon... A tőke felhalmozása tehát a proletariátus szaporítása." (Marx: „A tőke" I. köt. 568—569. old.) A történelmi tapasztalatok ezt teljes mértékben alátámasztják. A tőkés társadalom alapvető tendenciája, amely a kapitalizmus fennállása óta mindvégig érvényesült, az, hogy a társadalom mindjobban két osztályra — burzsoáziára és proletariátusra — válik, s eközben folyton növekszik a proletariátus létszáma és a lakossághoz viszonyított aránya. Napjainkban ez a tendencia csak erősödött.

A XIX. század közepe táján a vezető kapitalista országokban — Angliában, Franciaországban, Németországban, az Egyesült Államokban — összesen legfeljebb 10 millió proletár élt. A XX. század elején a fejlett kapitalista országok proletariátusának létszáma mintegy 30 millió volt, jelenleg a nyugati országokban az ipari munkásság létszáma eléri a 90 milliót, a munkások és alkalmazottak együttes száma pedig csaknem 200 millió, vagyis a kereső lakosság 70 százaléka. Ehhez még hozzá kell számítanunk a fejlődő országok mintegy 100 millió főnyi proletariátusát.

Az összes kapitalista országokban megnőtt és továbbra is emelkedik a munkások és alkalmazottak százalékaránya a kereső lakosságon belül, ugyanakkor csökkent az önállóak, a tulajdonosok aránya. Az NSZK területén például a munkások és alkalmazottak százalékaránya 1925-ben 52,3, 1950-ben 70,8, 1962-ben pedig már 77,8% volt.

Vizsgáljuk meg, melyek a munkásosztály számszerű növekedésének főbb forrásai.

A parasztok és kisbirtokos farmerek tönkrejutása és a mezőgazdaságból való kiszorulása a háború befejeződése óta igen intenzíven folyik. Az Egyesült Államokban például a farmok száma 1940-ben 6,1 millió, 1950-ben 5,4 millió, 1959-ben pedig már csak 3,7 millió volt. S azon felül, hogy a farmerek millióri már elvesztették gazdaságukat, sok farmer olyan helyzetben van, amelyet már csak egy hajszál választ el a teljes tönkremenéstől.

A városi kistulajdonosok kiszorulása és tönkrejutása. Ezt a kapitalizmusra jellemző hagyományos folyamatot az utóbbi időben még erősítették különféle tényezők, mint például a tudományos és műszaki haladás. A nagytőke ugyanis ebből újabb előnyöket húz, a kistulajdonosok rovására. Az utóbbiak közül évről évre sokan tönkremennek és proletárrá válnak, mert nem tudnak lépést tartani a konkurrenciával.

A nők bekapcsolódása a termelésbe. Ezt előmozdítja a munka egyre na-

gyobb fokú gépesítése. A tőkének ez igen előnyös, mert a nők alacsonyabb bért kapnak, mint a férfiak, még akkor is, ha ugyanazt a munkát végzik vagy a férfiakéval összehasonlítható munkát végeznek. A létfenntartási költségek emelkedése arra kényszeríti a munkásokat, hogy feleségüket és leányaikat beküldjék az üzemekbe. Az Egyesült Államokban a nők százalékaránya az összes munkásokhoz viszonyítva 1900-ban 18, 1920-ban 20, 1940-ben 24, 1965-ben 34% volt. A polgári szükségletekre dolgozó iparágakban foglalkoztatott nők száma 1940-től 1963-ig megkétszereződött: 12 millióról 24 millióra emelkedett. Ez idő alatt az ugyanezekben az iparágakban foglalkoztatott munkások száma 47,5 millióról 68,8 millióra emelkedett, vagyis a növekedés csak 44 százalékos volt. Az európai kapitalista országokban és Észak-Amerikában együttvéve a feldolgozó ipar munkásainak átlag $^1/_4$—$^1/_3$ része nő. Japánban a nők százalékaránya a kereső lakosságban meghaladta a 40 százalékot. Egyes iparágakban kiváltképpen magas a nők hányada. Angliában például a konfekcióipar munkásainak $^2/_3$-a, a textilgyárak munkásainak $^3/_5$-e nő.

A munkásosztály létszámának növekedése a fiatalok bekerülése révén. Az Egyesült Államokban évente kb. 2,5 millió fiatal jelenik meg a munkaerőpiacon. Az ország kereső lakosságán belül a 20 éven aluliak aránya 1951-től 1962-ig 7,9-ről 8,6 százalékra emelkedett. Angliában ugyanezen időszak alatt a 21 éven aluliak aránya a kereső lakosság 13,6 százalékáról 14,6 százalékra nőtt.

Néhány iparilag fejlett kapitalista országban a munkásosztály számszerű gyarapodásának fontos forrása a bevándorlás. A gazdasági konjunktúra időleges fellendülése olykor viszonylagos munkaerőhiányt idéz elő, elsősorban az új iparágakban, az építőiparban, a régi iparágak új szakmáiban és a szolgáltatások szektorában. Az utóbbi években az NSZK-ban mintegy 1,3 millióra becsülték a bevándorolt munkások számát, Franciaországban pedig kb. 3 millióra. A munkaerő vándorlása gyorsítja a lakosság proletarizálódásának folyamatát. Olyan országokban, ahol nagy a munkanélküliség, sok paraszt és kistulajdonos, engedve a külföldi munkaerőtoborzók csábításának, nem ragaszkodik többé hanyatlásnak indult gazdaságához, hanem külföldi vállalatokhoz szegődik el, s ily módon ugyancsak a munkásosztály sorait gyarapítja.

A munkásosztály jelenlegi összetétele

Egyes burzsoá ideológusok mégsem ismerik el a proletariátus létszámának és a társadalomban betöltött szerepének növekedését, mivel a proletariátust a fizikai munkát végző munkásokkal azonosítják. Ezek az ideológusok azt állítják, hogy a proletariátusnak a foglalkoztatottak számához viszonyított aránya és ezzel együtt társadalmi szerepe is csökken, s helyette az úgynevezett középosztály kerül előtérbe. Ezzel kapcsolatban azokra a tényleges változásokra hivatkoznak, amelyek az utóbbi évtizedekben a bérmunkások seregének struktúrájában végbemennek.

E változások jellegének tudományos értékeléséhez figyelembe kell venni, hogy a marxizmus—leninizmus klasszikusai, bár kiemelték a nagyipari proletariátus vezető szerepét a munkásosztályon belül, az utóbbit soha nem korlátozták kizárólag a nagyipari munkásságra. Lenin azt írta,

hogy a kapitalizmus „küldetését" „betölti általában a kapitalizmusnak és a munka társadalmasításának fejlődése, általában a proletariátus megteremtése — márpedig a proletariátus soraiban a gyáripari munkások csupán az előőrs, az előhad szerepét játsszák. Természetesen nem fér hozzá kétség, hogy a proletariátus forradalmi mozgalma e munkások számától is függ, függ attól is, hogy a munkások mennyire vannak koncentrálva, milyen fejlettségi fokon állnak, mindez azonban a legkevésbé sem jogosít fel arra, hogy a kapitalizmus »egyesítő szerepét« kizárólag a gyáripari munkások létszámára korlátozzuk. Ez Marx gondolatának képtelen leszűkítését jelentené". (Lenin Össz. Művei. I. köt. 302. old.)

Miként Marx kimutatta, a túlnyomórészt gyári munkásokból álló proletariátus soraiban már a múlt században is találhatók voltak nem termelő munkások. Marx „A tőke I. kötetének XIII. fejezetében ismerteti az 1861-es angliai népszámlálás adatait, amelyek szerint a bérből élők száma 3,9 millió volt, ebből 1,6 millió a bányászatban és a feldolgozó iparban dolgozott, 1,1 millió volt a mezőgazdasági munkások és 1,2 millió a „szolgáltató osztály" létszáma.

A marxizmus-leninizmus klasszikusai semmiképpen sem állították, hogy a munkásosztály struktúrája állandó. Csak osztályjellege marad változatlan, de összetétele és határai a kapitalizmus fejlődésével együtt szükségképpen változnak. „Amilyen mértékben a burzsoázia, azaz a tőke fejlődik, ugyanolyan mértékben fejlődik a proletariátus is." (Marx—Engels Művei 4. köt.). Ennek a folyamatnak anyagi alapja a tőkés társadalom termelőerőinek fejlődése. A proletariátus mint osztály, a gépi nagyipar bázisán alakult ki. A proletariátus számszerű növekedése és összetételének változása a tudomány és a termelési technika fejlődésének, a társadalmi munkamegosztás fejlődésének következménye.

Vizsgáljuk meg, milyen főbb változások történtek az utóbbi évtizedekben az ipari proletariátus összetételében.

Mindenekelőtt megnőtt a feldolgozó iparban foglalkoztatott munkások százalékaránya. Az Egyesült Államokban a bányászatban, feldolgozó iparban, a közlekedésben és az építőiparban dolgozók összlétszámából 1929-ben 62%, 1950-ben 67%, 1965-ben pedig 70% dolgozott a feldolgozó iparban. A bányászat és a feldolgozó ipar munkásainak egymáshoz viszonyított aránya 1929-ben 1:10, 1950-ben 1:17, 1965-ben pedig már 1:30 volt.

Az ipari munkásság jelentékeny része átáramlott azokba az iparágakba, amelyeknek döntő jelentőségük van a korszerű termelőerők fejlődése szempontjából. Az Egyesült Államokban 1950-től 1965-ig a repülőgépiparban foglalkoztatottak száma csaknem két és félszeresére emelkedett, a textilipar dolgozóinak száma pedig 30 százalékkal csökkent. A legnagyobb mennyiségű munkaerő a modern ipar olyan ágazataiba özönlött, mint például az atom-, a rakéta-, az elektronikai, a petrokémiai és a műanyagipar.

Mindezeket az iparágakat a termelés monopolizálódásának és koncentrációjának magas foka jellemzi. A tudományos és technikai forradalom előrehaladtával tehát fokozódik a proletariátusnak a tőkés gazdaság csomópontjain való összpontosulása, és a munkásoknak mind nagyobb része koncentrálódik a mammutüzemekben. Az NSZK-ban 1962-ben az össze-

írt iparvállalatok 1,1 százaléka az összes dolgozóknak mintegy 40 százalékát foglalkoztatta.

A munkásosztály szakmai struktúrájában is lényeges változások mentek végbe. Az ipari proletariátus még a XX. század elején is túlnyomórészt univerzális típusú szakmunkásokból (esztergályosok, marósok, lakatosok, műszerészek stb.) és segédmunkásokból áll. A futószalagrendszernek a 20-as és 30-as években történt elterjedésével a proletariátuson belül új rétegek keletkeztek, így például a gépcsoportokat irányító magas szakképzettségű munkásoké, továbbá a betanított munkásoké, akiket kiképeztek a futószalagon végrehajtandó egyszerűbb munkaműveletek elvégzésére. Újabb szakmai és szakképzettségbeli változásokat hozott az automatizálás. Egyes népes szakmák vagy teljesen feleslegessé váltak, vagy jelentőségük erősen csökkent (így például az ács- és a mintakészítő szakmáké). Ehelyett új szakmák jelentkeztek: az elektronikai műszerészek, az automatagép-kezelők stb. szakmája.

Az új szakmák megtanulása nagyon sok pénzbe kerül, amit a munkások zsebe nem mindig bír el. Az ilyen munkások, akiknek képzettsége már nem felel meg a termelés megváltozott technikai feltételeinek, gyakorlatilag a szakképzetlen munkások helyzetébe kerülnek, mert korábban szerzett szakmájukat nem tudják többé felhasználni. Ám a modern, egyre jobban automatizálódó termelés követelményei alapjában véve mégis a munkásosztálynak nemcsak mennyiségi, hanem minőségi növekedésére is vezettek. Az Egyesült Államokban a szakmunkások hányada az 1940. évi 27-ről 1964-ig 35 százalékra emelkedett, a betanított munkásoké (akik túlnyomórészt futószalag mellett dolgoznak) 48-ról 51 százalékra nőtt, a szakképzetlen munkásoké viszont 25-ről 14 százalékra csökkent. Míg a XIX. században a gép mellett végzett munka csak hosszú évek alatt elsajátítható mesterségbeli tudást követelt a kézzel végzett munka terén, a modern gépek kezeléséhez több szellemi tudás, nagyobb iskolázottság és általános műszaki műveltség szükséges.

A nagyipari proletariátus létszámának gyarapodása, a technikailag legfejlettebb, a legkoncentráltabb és leginkább monopolizált ágazatokban dolgozó munkások százalékarányának emelkedése azt mutatja, hogy megnőtt a munkásosztály legaktívabb, legöntudatosabb és legszervezettebb osztagának társadalmi szerepe. Ugyanúgy, mint Marx és Lenin idején, a munkásosztály gerince most is a nagyipari munkásság.

A proletariátus erejét az a sok millió dolgozó is gyarapítja, akik az iparhoz közvetlenül nem sorolható ágazatokban dolgoznak.

Néhány évtizeddel ezelőtt nagyipari proletariátuson a bányászat, a feldolgozó ipar, a közlekedés stb. vállalatainál dolgozó munkásokat értették. Napjaink tudományos és technikai fejlődése azonban kitágította a proletáriátus fogalmát, egyebek közt annak révén, hogy megnőtt a forgalom szférájában végzett termelőműveletek (áruk raktározása, csomagolása stb.) jelentősége. Ezek a műveletek, amelyeket gépesítettek, az ipari termelés sajátos válfajai lettek. Néhány háztartási funkció — a lakások fűtése és világítása, közétkeztetés, háztartási szolgáltatások — önálló iparágakká váltak. Az ezekben az ágazatokban foglalkoztatott munkások osztály- és szakmai szempontból valójában nem különböznek a gyári munkásoktól.

Emelkedik a gazdaság nem termelő ágazataiban foglalkoztatott munkaerő számaránya. Japán kereső lakosságában ez a réteg 1920-ban 21,6%

volt, 1960-ban pedig már 33,1%. Az Egyesült Államokban a bányászat, a feldolgozó ipar, az építőipar és a közlekedés 1946-ban összesen 21,3 millió dolgozót foglalkoztatott, 1965-ben pedig 25,8 milliót, vagyis 21 százalékkal többet. A kereskedelemben, a szolgáltatások szektorában, a hitel- és pénzügyi szervezetben és az államapparátusban dolgozók száma 1946-tól 1965-ig 19,4 millióról 34,6 millióra emelkedett, tehát a növekedés itt 70 százalékos.

A nem termelő ágazatoknak azok a munkásai, akik termelő funkciókat látnak el (például a teherautó-sofőrök, a rakodómunkások stb.) értéktöbbletet állítanak elő, ugyanúgy, mint az ipari munkások. Kizsákmányolásuk, formája tekintetében, tulajdonképpen egyáltalán nem különbözik az iparban dolgozó bérmunkások kizsákmányolásától. Nem mondhatjuk el azonban ugyanezt a nem termelő ágazatokban végzett bérmunka más fajairól, például a személyi vagy közszolgáltatások terén végzett munkákról. Azok a vállalkozók, akik tőkéjüket a nem termelő ágazatokban működtetik, az ilyen alkalmazottak munkája révén az értéktöbbletnek azt a részét realizálják, amelyet az ezekben az ágazatokban használt berendezéseket és különféle anyagokat szállító ipari tőkések „engednek át" nekik.

Manapság a vállalatok normális működésének nélkülözhetetlen feltétele, hogy valamennyi láncszemük között szüntelenül megvalósuljon a különféle információk cseréje, amelyek áradata egyébként szakadatlanul növekszik. Ezeknek az adatoknak a feldolgozását alkalmazottak végzik, akik ezáltal bekapcsolódnak a termelési folyamatba.

Napjaink tudományos és technikai forradalmának egy további következménye a mérnökök, technikusok és az iparban foglalkoztatott tudományos kutatók számának emelkedése. Minthogy a tudomány mind nagyobb mértékben termelőerővé válik, számos tudományos kutatóintézet munkatársai lényegében véve a termelési folyamat résztvevői lesznek.

A tudományos munka, amely ma már csak laboratóriumokban és tudományos kutatóintézetekben végezhető, kollektív és tömeges jelleget öltött. Ennek folytán a tudományos kutatók, főleg az alkalmazott tudományok terén, többé már nem szabadfoglalkozású értelmiségiek. Csak akkor végezhetnek eredményes munkát, ha a tőkések alkalmazásában állnak. De míg a tudományos és műszaki értelmiség egy vékony felső rétegének a monopoltőke kiváltságos helyzetet biztosított, a tudományos és műszaki dolgozók többsége, munkájának feltételeit és jellegét, továbbá életszínvonalát tekintve, a szakmunkások rétegéhez áll közelebb.

E jelenség folytán az ipari munkások és az alkalmazottak, mérnökök, technikusok, tudományos dolgozók egymáshoz viszonyított számaránya egyre jobban eltolódik az utóbbi kategória javára. Az NSZK-ban a mérnökök, technikusok és alkalmazottak az elektrotechnikai iparban az összes dolgozók kb. 26 százalékát, a vegyiparban az összes dolgozók 32 százalékát alkotják. Az Egyesült Államokban hányaduk a vegyiparban kb. 50, az atomiparban több mint 60%. Az Egyesült Államok egész feldolgozó iparában a dolgozók szóban forgó kategóriájának számaránya az 1941—1950. évi 22-ről az 1962—64-es időszakban 26 százalékra emelkedett.

A burzsoá ideológusok azt állítják, hogy ezek a tények a munkásosztály „összezsugorodását", az „új középosztályban" való „feloldódását" bizonyítják, s hogy az élet megcáfolta azt a marxi tanítást, amely szerint a pro-

letariátus tor utat a társadalmi haladáshoz. Ámde ezek az ideológusok elhallgatják azt a tényt, hogy Marx nemcsak a szó legszorosabb értelmében vett ipari proletariátusrol beszélt, hanem az „osszmunkásról", amely Marx értelmezése szerint, egy kombinált munkaszemélyzet, melynek tagjai a munkatárgy kezeléséhez kozelebb vagy attól távolabb állnak.

Csak első pillantásra túnik úgy, mintha az alkalmazottak nem tartoznának a proletariátushoz; a szó pontos értelmében ugyanis csak az bérmunkás, aki értéktobbletet hoz létre, márpedig az alkalmazottak nagy tobbségéről ezt nem lehet elmondani De vannak a proletariátushoz tartozásnak más, általánosabb jegyei is· a termelési eszkozoktől való elválasztottság, a munkaero áruba bocsátásának szukségessége, a munkabér mint a létfenntartas egyetlen forrása Az alkalmazottak tulnyomó tobbségére alkalmazhatok ezek az ismérvek. Nagy részuk ugyanolyan anyagi helyzetben van, mint a bérmunkások Nem ok nélkul nevezik az alkalmazottakat „fehérgalléros proletároknak". Fizetésuk szinte az általános bérszinvonaltól, a munkanélkuliség mértétol, a burzsoázia és a proletariátus erőviszonyaitól fugg

Az ipari munkások és az ipari alkalmazottak munkájanak feltételei és jellege koztt kulonbségek is bizonyos fokig elmosódnak. Mivel a vállalatok gépesitették az irodai munkát, az ott dolgozó alkalmazottaknak nemcsak szellemi munkát kell kifejteniuk, hanem (egy csekély) fizikait is. Ezzel egyidejuleg olyan munkáskategóriák is keletkeztek, amelyeknek munkájában szinte nagyobb szerepe van a szellemi erőkifejtésnek, mint a fizikainak.

A proletariátus kulonbozo kategóriái kozott vannak persze bizonyos kulonbségek A termelési folyamatban az alkalmazottak némileg más helyet foglalnak el, mint a tulajdonképpeni munkások az alkalmazottak nagyobbrészt a muhely-adminisztrációban, az uzemi és vállalati igazgatasban dolgoznak Emiatt az alkalmazottak lassabban jutnak az osztályontudatnak és a szervezettsegnek arra a fokára, amely az ipari munkasokat jellemzi Meg nem rendelkeznek olyan harcos hagyomanyokkal, mint amilyenek az ipari munkásság között mar regen kialakultak Nagyobb mértékben hat rájuk a burzsoa ideológia, pszichológiailag még elkulonitik magukat a gyári munkásoktol De objektive itt a kozos vonások vannak túlsúlyban a kulonbségek folott

Változások a mezógazdaságban

A mezogazdasági népesség osztályszerkezetében is lényeges változások történtek.

A burzsoá társadalom ezen részének osztálytagolódását hosszú ideig szinte kizárólag a foldtulajdonformák határoztak meg Még a fejlett kapitalista országokban is megmaradt a feudalizmus oroksége: a foldterulet tetemes része a nagybirtokosok tulajdonában van. Angliában és Walesben, még a XX század 50-es éveiben is megmuvelt foldterulet fele 2250 foldbirtokos kezében volt, Skóciában pedig a foldterulet $^4/_5$ része 600 nagybirtokosnak volt a tulajdona Más országokban, például Olaszországban is, fennáll még a nagybirtokrendszer Itt a latifundiumokat mind a mai napig nem számolták fel.

Emellett a földtulajdon más formái is fennállottak és fennállnak ma is. Ilyen formák: mezőgazdasági kistermelők földtulajdona; tőkés farmerek, bankárok, nagyiparosok, kereskedők és uzsoratőkések birtokai; a burzsoá állam földtulajdona.

A nagybirtokosok vagy bérbe adják földjeiket, vagy tőkés gazdálkodást folytatnak rajtuk. Abban az esetben, ha a földet tőkés bérlők bérlik, a földtulajdonosok, a tőkéjüket a mezőgazdaságban működtető kapitalisták és a mezőgazdasági munkások között olyan viszonyok alakulnak ki, amelyek jellegzetesek a burzsoá országok mezőgazdaságára. De a föld nagy részét parasztok bérlik. Ilyen esetekben a földbérlet leggyakoribb formája a felesbérlet, amikor is a parasztok a föld használata fejében a termés meghatározott részét kötelesek átadni a földesúrnak, Olaszországban például a termés egyharmadát vagy felét.

A földtulajdon és a földhasználat említett formái alapján a mezőgazdasági népesség a következő rétegekre tagolódik: a nagybirtokos arisztokrácia, a feudális vagy félfeudális kizsákmányolás tárgyát képező parasztok, a kisburzsoázia (egyszerű árutermelők), az agrárburzsoázia és a mezőgazdasági proletariátus. A mezőgazdasági termelőerők fejlődésének hatására ebben a tagolódásban változások következtek be.

Fél évszázaddal ezelőtt Lenin azt írta, hogy „a kapitalizmus a mezőgazdaságban, ha kifejlődését az ipar fejlődésével hasonlítjuk össze, közelebb áll a manufaktúraszakaszhoz, mint a gyáripar szakaszához". (Lenin Művei 27. köt. 96. old.) Az azóta eltelt évtizedekben a technikai fejlődés a mezőgazdaságra is átterjedt. Az Egyesült Államok mezőgazdaságában 1920-ban 246 000, 1940-ben 1 567 000, 1965-ben pedig 4 625 000 traktor dolgozott (leszámítva a kertművelésben használt traktorokat). 1930-ban a farmok 11 százaléka volt villamosítva, ma pedig már csaknem az összes farmokat villamosították. Más iparilag fejlett kapitalista országokban is előrehalad a mezőgazdaság műszaki rekonstrukciójának folyamata.

A nagybirtokosok már régóta átálltak a kapitalista gazdálkodásra. Jó példái ennek az olasz nagybirtokosok tekintélyes részének ültetvényes gazdaságai, ahol főleg bérmunkaerőt alkalmaznak. De az új technikának a mezőgazdaságban való alkalmazása nagy tőkebefektetéseket igényelt, melyekre nem minden nagybirtokos volt képes. Mivel sokan közülük nem tudtak korszerűen gazdálkodni, birtokuk eladására kényszerültek. A régi földbirtokos arisztokrácia a gyors átalakulás állapotában van: egy része mezőgazdasági tőkéssé, másik része tőkés járadékossá válik.

Az agrártőke az új technikát a maga pozícióinak erősítésére használta fel. Ez megnyilvánul a mezőgazdasági termelés koncentrálódásának ugrásszerű gyorsulásában. Az Egyesült Államokban az 1959-es összeírás adatai szerint a nagy farmok (az évi 10 000 dollárnyi értéket vagy annál többet termelő farmok) részaránya az áruba bocsátott termékek értékében egy évtized alatt (1950-től 1959-ig) 51-ről 72 százalékra emelkedett, a 40 000 dollárnyi értéknél többet termelő farmok száma (az árváltozásokat figyelembe véve) 1939-től 1959-ig 29 000-ről 102 000-re nőtt.

Az agrártőke felső rétege monopolista agrártőkévé kezd válni. A monopólium döntő gazdasági fölényben van a nem monopolista vállalatok tömkelegével szemben, bizonyos határok között diktálni tudja a piaci árakat, és rendszeresen extraprofithoz juthat. Már a mezőgazdaságban is megjelentek ilyen cégek. Az Egyesült Államokban például 1200 mezőgazdasági

nagyüzem, amelyek mindegyikének termelése eléri vagy meghaladja az évi 500 000 dollár értéket, együttvéve több mezőgazdasági terméket állít elő, mint 1 millió kisfarm. A monopóliumokat jellemző ismert lenini megállapítás tehát — „a néhány tízezer legnagyobb vállalaté minden; a kicsinyek millióé semmi" (Lenin: „Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka" 21. old.) — napjaink kapitalista mezőgazdaságára is alkalmazható.

Az említett 1200 mezőgazdasági nagyüzem közül a legnagyobbak rendszeresen nagyobb profithoz jutnak, mint az egész mezőgazdasági termelésre jellemző átlagprofit, már csak azért is, mert a nagyobb fokú koncentráció folytán a termelési költségek itt kisebbek a szokásosnál. Ezenkívül a mezőgazdaságban jelenleg fennálló társadalmi munkamegosztás mellett, a mezőgazdaság szigorúan specializált termelési ágakra való tagolódása mellett, a legnagyobb társulatok bizonyos mértékig (és általában meghatározott gazdasági területek határain belül) diktálni tudják a piacnak az árakat. Az Egyesült Államokban ez feltétlenül érvényes olyan részvénytársaságokra, mint például a 445 000 hektár földdel rendelkező „KERN County Land", továbbá az „Anderson Clayton and co.", amelynek 10 500 hektár kiterjedésű gyapotültetvényei vannak, a „Georgia Fruit Corporation", amely Kaliforniában 8800 hektáron termeszt gyümölcsöt és zöldséget. Az Egyesült Államokban a csirketenyésztés 80—90 százalékát már 1958-ban is a négy legnagyobb csirkekeltető farm tartotta ellenőrzése alatt. Teljesen nyilvánvaló, hogy politikájuk erősen befolyásolja az amerikai vágottbaromfi-piacot, a fogyasztói árak színvonalát.

A technikai rekonstrukció következtében csökken a mezőgazdasági termelésben foglalkoztatott munkaerő létszáma; egy részük az iparba és a városi gazdaság nem termelő ágazataiba áramlik át. De a mezőgazdasági proletariátusnak továbbra is jelentős szerepe van a falusi jellegű települések kereső lakosságán belül. Az Egyesült Államokban például a mezőgazdasági proletariátus kb. 1 millió, földjét elvesztett vándormunkásból áll; ők takarítják be az országban a termés nagyobb részét. Sokan közülük mexikói és Puerto Ricó-i bevándoroltak, akiket idénymunkákra toboroztak. A vándormunkások között sok az elnyomott nemzeti kisebbséghez tartozó ember: néger, indiánok. Súlyos helyzetük enyhítésére semmiféle törvényt nem hoztak. Keresetük rendkívül alacsony. Évente mindössze 80—120 napot dolgoznak, a többi időben munkanélküliek, anélkül, hogy munanélküli-segélyt kapnának.

A mezőgazdaság gyors gépesítése a proletariátus új kategóriáit hozta létre: a traktorvezetők, sofőrök, kombájnvezetők rétegét. Szakmai jegyei alapján e dolgozók munkája igen közel áll az ipari munkásokéhoz, de bérezésük lényegesen rosszabb. Az Egyesült Államokban 1966 januárjában a farmokon dolgozó munkások átlagkeresete a feldolgozó iparban elért átlagkeresetnek mindössze 46 százaléka volt. Egyebek közt ebben jelentkezik a hatása annak, hogy a mezőgazdasági proletariátus szervezettsége kisebb, szétforgácsoltsága nagyobb, mint a városi munkásoké.

A régi földbirtokos arisztokráciának mint a földbirtokos osztály külön csoportjának eltűnése, a tőkésosztállyal való egybeolvadása együtt jár a parasztok feudális és félfeudális kizsákmányolási formáinak elhalásával. Az Egyesült Államokban a 60-as évek derekán már csak legfeljebb 100 000 felesbérlő (cropper) volt, holott számuk 1930-ban még elérte a 800 000-et.

Az utóbbi időben az egyszerű árutermelő farmerek (a falusi kispolgárság) között is erősen meggyorsult a differenciálódási folyamat.

Amikor a mezőgazdaságban még a kézzel végzett munka volt túlsúlyban, a kisbirtokos parasztok évekig és évtizedekig kapaszkodhattak földjükbe. A nagygazdaságok aránylag lassú ütemben szorították ki a kisgazdaságokat. Most, amikor a mezőgazdaság gépesítése következtében ugrásszerűen megnövekedtek a nagyüzemi gazdaságok előnyei, ez sok kis farmot megfosztott gazdasági létfeltételeitől. Ennek következtében a kis farmok fokozatos kiszorítása helyébe ugrásszerű gyorsasággal történő kisajátításuk lépett.

A parasztság differenciálódása ma nem annyira a parasztság kistőkés, kulák felső rétegének növekedésében, mint inkább a kisparasztok tönkremenésében jelentkezik. A tőkefelhalmozás még a kistőkés farmok jelentékeny részében is elmarad annak a tőkeminimumnak gyors emelkedése mögött, amely a technika mai színvonalán a mezőgazdasági vállalatok üzemeltetéséhez szükséges. 1960. és 1965. között az amerikai farmok száma 573 000-rel csökkent.

A dolgozó farmereket, ugyanúgy, mint eddig, alaposan kizsákmányolja a mezőgazdasági tőke. De a dolgozó farmerek mostani helyzetének legjellemzőbb vonása, hogy a monopoltőke is kizsákmányolja őket.

A monopóliumok elsősorban úgy zsákmányolják ki a farmereket, hogy alacsony áron vásárolják meg termékeiket és erősen felemelt árakon adják el nekik a monopolvállalatok által előállított árukat. Ha a farmerek termékeinek ára és az általuk vásárolt áruk ára közti arányt az 1910—1914 közötti időszakban 100-nak vesszük, 1945-ben ez a szám 109, 1950-ben 101, 1955-ben 84, 1965-ben peig már csak 77 volt.

A bankmonopóliumok is kizsákmányolják a farmereket. A mezőgazdasági gépek mintegy 75 százalékát hitel igénybevételével veszik, s a dolgozó farmereknek nyújtott hitel feltételei lényegesen kedvezőtlenebbek a szokásosnál. Angliában a bankok évi 10—20 százalékos kamatra nyújtanak kölcsönt a farmereknek. Minél kisebb a farm, léte annál bizonytalanabb, és annál nagyobb a hitelt nyújtó bank kockázata. Ezért a kis farmoktól magasabb kamatot szednek, ezenkívül a hitelt jelzálogkölcsönként adják, vagyis betáblázzák a kisfarmer földjét. A jelzálogkölcsönt igénybe vevő farmer olyan útra lép, amely igen gyakran oda torkollik, hogy fizetésképtelen adós válik belőle. Tartozása fejében gazdaságát elárverezik, földje a bank tulajdonába kerül. Bekövetkezik a farmer földjének monopoltőkés kisajátítása.

A mezőgazdaság szférájában végbemenő folyamatokra az állammonopolista kapitalizmus fejlődése kettős hatást gyakorol. Egyfelől, az állam és a monopóliumok egyesült ereje meggyorsítja azt a folyamatot, amelynek során a mezőgazdasági termelés a monopoltőke hatalmába kerül, fokozza a parasztok és farmerek függését az állami felvásárlás, hitel- és árpolitikától. Ez objektíve meggyorsítja a differenciálódást a mezőgazdaság szférájában. Másfelől azonban a burzsoá állam, amelynek gondot okoz az osztályellentétek éleződése és a munkanélküliség növekedése, a birtokában levő gazdasági eszközök révén arra törekszik, hogy megállítsa a kistermelők tönkremenési folyamatát, szilárdabbá tegye a „családi farm" típusú gazdaságokat. Így például az Egyesült Államok kormányának politikája — a mezőgazdasági termékfelesleg külföldi értékesítése, egyes ter-

ményfajták termesztésének a felvásárlási árrendszer útján történő támogatása — némileg lassítja a kisbirtokos farmerek tönkremenésének folyamatát, és sok olyan gazdaság fennmaradását eredményezi, amely egyébként veszteséges lenne és kiszorulna a termelésből.

A városi középrétegek a kapitalizmusban

A marxizmus ellenségei azt az állítást tulajdonítják a marxizmusnak, hogy a kapitalista társadalom polarizálódása a városi középrétegek teljes eltűnésére vezet. Az ilyen leegyszerűsítés azonban távol áll a marxizmustól. Mi a helyzet a valóságban?

A kapitalizmus tönkreteszi a kistermelőket. Ez utóbbiak nem győzik a konkurrenciát a nagytőkével szemben, és az egyenlőtlen küzdelemben tömegesen vesztik el termelési eszközeiket, tömegével proletarizálódnak. Kiváltképpen szembeötlő ez a folyamat ma, amikor nem egyszerűen a nagytőke áll szemben a kisárutermeléssel, hanem a gigászi méreteket öltő monopoltőke, amelynek vállalatai igen magas termelékenységű, legmodernebb gépi felszereléssel rendelkeznek. Franciaországban például csupán az 1952-től 1962-ig eltelt időben 200 000 kisipari vállalat szűnt meg.

A kistermelők tönkrejutása a termelő szférában ölti a legnagyobb méreteket. A monopoltőke számára azonban gyakran előnyös, hogy nagyvállalatainak melléküzemeiként fenntartsa a kistermelést. Viszonylag kevésbé nehezek a kistermelés létfeltételei a nem termelő ágazatokban és a szolgáltatások szférájában. Franciaországban például a kisiparosok jellegzetes képviselői a finompékek, az órások, a szíjgyártók, a rádiószerelők, az elektromos háztartási készülékek szerelői. a vízvezetékszerelők stb. A nem termelő szféra jelentőségének növekedésével gyarapszik az itt dolgozó kistermelők száma is. Sok kisüzem — nagyobbrészt olyanok, amelyekben a tulajdonos és családtagjai dolgoztak — miután az iparból kiszorult, átment a kereskedelem vagy a szolgáltatások szférájába. Így tehát azzal egyidejűleg, hogy sok kistermelő proletarizálódik, új műhelyek, boltok stb. keletkeznek.

A monopoltőke a nem termelő ágazatokat és a szolgáltatások szféráját is fokozatosan hatalmába keríti. A kistermelés gazdasági jelentősége egyre hanyatlik, a kereső lakosságon belül csökken a kistulajdonosok hányada, bár abszolút számuk a XX. században megnőtt. Franciaországban a bérmunkaerőt nem foglalkoztató kereskedelmi vállalatok száma az 1870. évi 350 000-rel szemben 1950-ben 1 050 000 volt. Az Egyesült Államokban a városi önálló vállalkozók száma az 1900-as 2,2 millióról 1955-ig 5,7 millióra nőtt.

A társadalmi össztermék előállításában igen kicsi a kisárutermelés szerepe. Az Egyesült Államok feldolgozó iparában, az 1954. évi összeírás adatai szerint, 106 960 olyan vállalat volt, amely 1—4 munkással dolgozott. Ez az összes vállalatok 37,3 százaléka. Ezekben a vállalatokban a termelésben előállított érték csak 1,55 milliárd dollárra rúgott, míg az összes üzemekben együttvéve ez az összeg 116,88 milliárd dollár volt. Vagyis a kisüzemek a termelésben előállított értéknek mindössze 1,3 százalékát szolgáltatták.

A kistermelésnek az összes vállalatok számához viszonyított aránya

azonban még most is igen nagy Franciaországban például 1960-ban 220 000 építőipari vállalat működött, s ezeknek 90 százaléka kisipari típusú volt Sok közülük csak igen csekély mértékben alkalmazott idegen munkaerőt, és több mint 50 százalékuk egyáltalán nem foglalkoztatott bérmunkást Az autójavító és szerelő vállalatoknak is mintegy 90 százaléka kisüzem, amely nagyobbrészt a tulajdonos személyes munkáján alapszik Az Egyesült Államok iparában 1956-ban 1 020 000 vállalat működött, ezek közül 651 700, azaz 64% vagy egyáltalán nem foglalkoztatott bérmunkást, vagy legfeljebb három munkást, illetve alkalmazottat tartott Az amerikai hivatalos statisztika adatai szerint a gazdasági élet összes ágában együttvéve összesen 4,5 millió cég működik, s ezeknek 40 százaléka egyáltalán nem alkalmaz bérmunkást

A kisburzsoázia helyzetét napjainkban nemcsak mennyiségi, hanem komoly minőségi változások is jellemzik A multban a kistermelőknek igen jelentős szerepük volt a különböző fogyasztási cikkek előállításában Ma viszont már nagymértékben kiszorultak az anyagi termelésből A fejlett kapitalista országokban a kistermelés talán csak olyan ágazatokban maradt meg, mint az asztalosság, a szabóipar és a cipészet Azelőtt a kisiparos általában késztermékeket állított elő Ma viszont a kisiparosok többsége már elvesztette termelési önállóságát Funkciójuk egyre inkább a javításokra szorítkozik Régebben a kisiparos közvetlen kapcsolatban állt a piaccal Sok esetben egyéni megrendelő számára dolgozott Ma azonban a kisiparos és a piac közé rendszerint beékelődik egy cég, amely rendeléseket ad az előbbinek

A tőke természetesen mindig előnyben volt a kistermeléssel szemben és ki is zsákmányolta azt Most azonban a kistermelés a monopoltőke uralmi szférájába került, a monopoltőke pedig elsősorban gazdasági előnyben van s ezt arra használja ki, hogy teljesen leigázza a kistermelők óriási tömegeit A kisiparosok munkája sok esetben a kapitalisták részére végzett otthoni munka sajátos formájává alakult át, mivel a kisiparosok olyan korlátmenyek közott végzik el azokat a munkamüveleteket, amelyekkel a nagy cégek megbízzák őket, hogy a fontosabb termelési eszközök már nem az ő tulajdonukban vannak Az ilyen típusú kisiparost már lényegében elválasztották a termelési eszközöktől S ennek következtében az ilyen kisiparos lényegesen közelebb került a proletariátushoz, mint a múltbeli kisárutermelők Ezenfelül a kisiparosok, szétforgácsoltságuk miatt, a proletárokkal ellentétben kénytelenek elfogadni minden munkafeltételt, amelyet a nagy cégek rájuk kényszerítenek

A kisárutermelő és a tőkés között a közbeeső fokozatok egész sora van Ha a kistulajdonos 1—2 alkalmazottat foglalkoztat, akkor elindult azon az úton, amelyen tőkésse válhat de még mindig óriási távolság választja el a tőkéstől Tőkésnek azt nevezzük, aki teljes egészében a bérmunka kizsákmányolásából él Ehhez az szükséges, hogy „az egyidejűleg kizsákmányolt munkások száma, kövétkezéskeppen a termelt értéktöbblet tömege elegendő legyen ahhoz, hogy magát a munkáltatót feloldozza a kétkezi munka alól" (Marx „A tőke I köt 310 old)

A mi körünkben az egyszerű árutermelő hasonlíthatatlanul nehézkebben válhat tőkéssé — még kistőkéssé is — mint a XIX szazadban vagy akár a XX szazad első évtizedében Egy tőkés vállalat alapításához meghatározott tőkeminimumra van szükség A termelőerők fejlődésével szün-

telenül növekszik ennek a minimumnak az abszolút összege. Századunk elején az Egyesült Államokban egy 5—8 bérmunkással dolgozó üzem, mondjuk varroda, felszerelése néhány száz dollárba került. Manapság ugyanerre a célra több ezer dollár kell. S ez természetesen nemcsak az Egyesült Államokban van így. A jelenlegi körülmények között tehát a kisárutermelőnek — azon kívül, hogy szüntelenül érzi a monopóliumok nyomásának reá nehezedő súlyát — nincs kilátása arra, hogy felverekedje magát a burzsoá osztályba.

A városi burzsoázia soraiban is lényeges változások mentek végbe. A leggazdagabb tőkés családok százalékaránya elenyészően csekély, de abszolút számuk növekszik. Az Egyesült Államokban 1965-ben az összes családoknak mindössze 0,15 százaléka tartozott a milliomos családok közé, de míg 1948-ban az országban 13 000 milliomos élt, 1953-ban számuk már 27 000, 1965-ben pedig 90 000 volt. Szigorúan véve közülük csak a néhány száz leggazdagabb sorolható a finánccoligarchiához, vagyis a burzsoáziának ahhoz a legfelső, kicsiny csoportjához, amely az ország gazdasági erőforrásainak nagyobb részét a kezében tartja. 1953-ban a 27 000 milliomos közül mindössze 646 család rendelkezett 10 millió dollár vagy ennél több személyi tőkével. A milliomosok számának gyarapodása azonban arra mutat, hogy van bizonyos tendencia a finánccoligarchia létszámának növekedésére. Vegyük még tekintetbe, hogy a finánccoligarchiához tartozik manapság a részvénytársasági igazgatók felső rétege is, amely csillagászati nagyságú fizetéseket, a tulajdonában levő részvények után pedig óriási osztalékokat és egyéb jövedelmeket zsebel be; ezeknek összege olykor eléri a legnagyobb cégek tulajdonosainak jövedelmét. Bizonyos fenntartásokkal az államapparátus legfelső vezető rétege is a finánccoligarchiához sorolható.

A finánccoligarchia mindamellett számszerüen még a burzsoázián belül sem foglal el nagy helyet. NDK-beli közgazdászok adataiból kitűnik, hogy az NSZK-ban 1962-ben a burzsoázia létszáma, a családtagokat is beleértve, 2 746 000 volt. Ebből 850 személy tartozott a finánccoligarchiához, 15 000 volt a nagyvállalkozók száma, 930 000-re rúgott a legnagyobb részvénytársaságok igazgatóiból, a magas rangú államhivatalnokokból és a legjobban fizetett alkalmazottakból és tisztviselőkből álló réteg létszáma, és 1 800 000 ember tartozott a nem monopolista burzsoáziához. A finánccoligarchia számszerűen tehát az egész burzsoá osztálynak csak 0,00004 százalékát alkotja, mégis az ország gazdasági erőforrásainak nagyobb részét ellenőrzése alatt tartja.

Már a XX. századot megelőzően is nagy vagyoni különbségek voltak a nagy-, a közép- és a kistőkések között. A nagyburzsoázia azonban még nem különült el olyan élesen a burzsoázia többi rétegétől. Nem volt ritka eset, hogy középtőkések meggazdagodtak és átkerültek a nagytőkések kategóriájába, vagy ellenkezőleg, a nagytőkések lecsúsztak. Ezt az tette lehetővé, hogy viszonylag még alacsony fokú volt a tőkének az egyes nagytőkések kezében való koncentrációja.

A mai viszonyok közt azonban a burzsoázia legfelső rétege — a mono-

polista réteg — és a többi burzsoá réteg között már nem pusztán vagyoni különbség van, hanem áthághatatlan határ. Két finánccoligarcha-család — Rockefeller- és a Morgan-család — a XX. század elején bankjain keresztül 11 milliárd márkányi tőke fölött uralkodott, 1955-ben pedig már 126 milliárd dollár összegű tőke tartozott uralmi szférájukba. A monopoltőkés burzsoázia, mivel a tőke nagyobb részét kezében összpontosítja, a tőkésosztály összprofitjának oroszlánrészét vágja zsebre. Nemcsak a saját vállalataiban foglalkoztatott munkások kizsákmányolása révén növeli jövedelmét, hanem a középtőkések és főleg a kistőkések üzemeiben létrehozott profit egy részének elsajátítása útján is.

Emiatt a monopolista és a nem monopolista burzsoázia között komoly ellentétek vannak. Ezeket még jobban elmélyítik a burzsoá állam új funkciói, amelyek a különböző társadalmi osztályok és rétegek jövedelmének olyan újrafelosztására irányulnak, amely egyre több előnyt juttat a monopoltőkés burzsoáziának.

A mai burzsoá társadalom osztályszerkezetének fejlődése tehát igen bonyolult és elletmondásos folyamat. Egyfelől a munkások és alkalmazottak helyzetének nivellálódása figyelhető meg: a nem proletár csoportok a proletariátus helyzetébe szorulnak. Ugyanakkor azonban a tőkés társadalom továbbra is a különféle társadalmi rétegek halmaza marad. Marx és Engels idejéhez képest, sőt még a XX. század elejéhez képest is erősen fokozódott a társadalom osztály-polarizálódása. Az egyik póluson, a gazdaságok pólusán minden kapitalista országban a lakosságnak egy elenyészően csekély hányada foglal helyet, amely azonban a döntő gazdasági erőforrásokat ellenőrzése alatt tartja. A másik póluson a proletariátus — az ipari és nem ipari proletariátus — van, amelynek létszáma és százalékaránya óriási mértékben megnőtt. E két szélső pólus között számos közbeeső réteg helyezkedik el. De ennek a társadalmi struktúrának fő sajátossága az, hogy a monopoltőke nemcsak a proletariátust zsákmányolja ki, hanem a különböző nem proletár rétegeket is.

Ezen a gazdasági bázison a proletariátus vezetésével meg lehet teremteni egy széles körű koalíciót — a munkásosztály, a dolgozó parasztság, a városi és falusi középrétegek részvételével — a közös ellenség, a monopoltőke ellen.

(Nemzetközi Szemle 1967. 9. szám)

Blaskovits János:

A MUNKÁSOSZTÁLY FOGALMA A KAPITALIZMUSBAN

A munkásosztály derékhada, a magva, gerince a kapitalista országokban napjainkban is az ipari proletariátus. (Létszáma a legfőbb kapitalista országokban a XX. század elejétől a század közepéig csaknem kétszeresére — 30 millióról 56 millióra — növekedett.) Az ipari munkássághoz sorolhatók a gyári—üzemi munkásokon kívül a bányászok és a — ma már nagyüzemi feltételek között dolgozó — építőipari munkások. Az ipari proletariátus azért a munkásosztály gerince, mert 1. valamennyi fejlett tőkésországban a munkásosztály zömét képezi; 2. az iparhoz a gazdaság legdöntőbb ágához, a legfejlettebb termelési eszközökhöz kapcsolódik; 3. zöme hatalmas üzemekben dolgozik, s általában városi lakos, tehát üzemi és lakóhelyi szempontból erősen koncentrált. Az ipari munkásság a mai társadalomnak az a része, amely vitán felül a munkásosztályhoz tartozik, ha egyes osztagai határesetet képeznek is.

A proletariátus másik „hagyományos" osztaga a mezőgazdasági munkásság, az agrárproletariátus. Az alapvető osztályjegyek szerint a mezőgazdasági munkásság vitathatatlanul a munkásosztály része. Az ipari munkásságtól különbözik abban, hogy a mezőgazdasági dolgozók területileg szétszórtak, üzemileg kevésbé koncentráltak. A falusi környezet hatására általában erősebben érvényesül soraikban a kispolgári, főként paraszti befolyás. A mezőgazdasági munkások műveltségi szintje, osztályöntudatuk színvonala több speciális tényezőtől is függ: 1. az adott ország, benne a mezőgazdaság kapitalista fejlettségétől; 2. a mezőgazdasági termelés technológiai színvonalától (gépesítés, kemizálás, kisegítő feldolgozó üzemek léte stb.); 3. az egyes országok munkásmozgalmának erejétől, az agrárproletariátus megnyerésére irányuló törekvésétől. A kapitalizmus korábbi időszakában az agrárproletariátus politikai súlya és jelentősége szerint is a munkásosztály második osztaga.

Az iparban és a mezőgazdaságban munkabérért dolgozó fizikai munkások vitathatatlanul a munkásosztályhoz tartoznak. Mielőtt a kapitalista társadalom más, ebből a szempontból többé-kevésbé vitatott rétegeire rátérnénk, két fontos összefüggést szeretnék kiemelni a munkásosztály fogalmának teljesebb, pontosabb meghatározásával kapcsolatban: 1. azt a teoretikus megfontolást, hogy hosszú ideig nem értelmeztük helyesen a klasszikusok, különösen Marx álláspontját; 2. hogy az elmúlt évszázad társadalmi és technikai változásai érintették a munkásosztályt is.

Az első kérdéscsoporttal kapcsolatban hangsúlyoznunk kell: Marx sohasem képviselt olyan álláspontot, hogy kizárólag a fizikai dolgozók tartoznak a munkásosztályhoz: a termelési folyamatban közvetlenül részt vevő nem fizikai dolgozók jó részét már száz évvel ezelőtt is a munkások-

hoz sorolta E retegek (muszaki, adminisztratív dolgozok) vizsgalatara kesobb meg konkretabban visszaterunk, most csak azt hangsulyozzuk hogy e marxi allaspont hosszu ideig homalyban maradt Hasonlo a helyzet a kereskedelmi, kozlekedesi dolgozoknak a termelesi folyamathoz legkozvetlenebbul kapcsolodo osztagaival akiket — a marxi allasponttal szemben — regi eloiteletek (a kereskedelmi dolgozoknal) vagy formai kulonbsegek (pl alkalmaztatasi formak a kozlekedesi dolgozoknal) folytan sokaig sem az elmeleti irasokban, sem — ami meg sulyosabb kovetkezmenyekkel jart — a gyakorlati politikaban nem tekintettek munkasnak Egy idoben peldaul a kereskedelemben alkalmazott fizikai dolgozokat vagy a kozlekedesben a vasuti palyamunkasokat az „egyeb" kategoriaba soroltak (Csak zarojelben jegyezzuk meg, hogy ennek hatasa meg a szocializmus epitesenek szakaszaban is erzodott) Hasonlo a helyzet a termelo, illetve nem termelo munkasoknal is Az osztalymeghatarozas szempontjabol mar a marxizmus klasszikusai sem tartottak a munka produktiv vagy nem produktiv jelleget egyedul meghatarozo tenyezonek Megis sokaig es szivosan tartotta magat az a nezet, amely szerint a nem anyagi termelesben dolgozok eleve kivul allnak a munkasosztalyon, holott ez egyre kevesbe volt osszhangban a tarsadalom fejlodesevel Ez esetben tehat az a teendo, hogy ujbol felfedezzuk a marxi allaspontot

Ami a masik szempontot illeti megallapithato hogy a Marx utani fejlodes es az azota bekovetkezett valtozasok az esetek tobbsegeben alapjaban megerositettek a Marx altal kimutatott vagy megsejtett osszefuggeseket, sot azokat meg vilagosabba tettek, bizonyos uj oldalaikat is feltartak A fejlettebb munkamegosztas meg inkabb megkoveteli a munkasosztaly hatarainak tagabb ertelmezeset, hiszen vilagszerte egyre tobb a nem fizikai de az „osszmunkas" fogalmaba tartozo dolgozo A kereskedelmi tevekenyseg szakosodasa az itt foglalkoztatottaknak meg szelesebb koret vonja be egyertelmuen a munkasosztalyba A rohamos fejlodesnek indult egyre inkabb nagyuzemi jelleguve valo szolgaltatasi agakban dolgozok tekintelyes resze a kapitalizmusban ugyancsak proletar, bar kapcsolatuk az anyagi termelessel kozvetlenebb es bonyolultabb

E ket osszefugges kiemelese utan folytassuk elemzesunket a munkasosztaly mas osztagaival a kereskedelem a kozlekedes, a szallitas es a szolgaltato agak dolgozoival Ami a kozlekedesben dolgozo munkasokat illeti, a munkasosztalyhoz valo tartozasuk a marxizmus klasszikusai elott sem volt ketseges Marx a ‚Toke' II koteteben elmeletileg megindokolja, hogy a szallitas teruleten vegzett munka produktiv, ertekalkoto munka a szallitasban dolgozok pedig termelomunkasok , a dolgok hasznalati erteke csak fogyasztasukban valosul meg, es fogyasztasuk szuksegesse tehet helyvaltoztatasukat, tehat a szallitoipar potlolagos termelesi folyamatat A szallitoiparba befektetett termelotoke tehat megnoveli a szallitott termek ereket reszint mert atviszi rajuk a szallitoeszkozok erteket reszint mert a szallitomunka uj erteket alkot'* A munkasosztalyhoz sorolta Marx a hirkozles es a szolgaltatasok (a gazmuvek sot a fenykepeszet) dolgozoit, nemkulonben a kereskedelmi arumozgatasban, tovabba a

* Marx A toke II Budapest 1961 133 old

raktározás, tartósítás területén foglalkoztatott dolgozókat is. Ahhoz, hogy az árutőke mint árukészlet a piacon tartózkodjék — írta Marx —, raktárakra, tartályokra, tehát pótlólagos tőkebefektetésre van szükség, amelyhez hozzá tartozik az ezen a területen dolgozó munkaerők fizetése is. Az áruk ezenkívül romlandók és ki vannak téve káros elemi erők hatásának, megóvásuk pótlólagos tőkeráfordítást igényel, részint munkaeszközökre, részint munkaerőre. Az itt végbemenő tevékenység értékalkotó, produktív munka. (Marx itt természetesen eltekint a tisztán spekulációs céllal visszatartott, s ennélfogva nagyobb költséget okozó raktározástól stb.)

Már nem ilyen egyszerű a kereskedelmi eladók, alkalmazottak rétegének osztályhelyzete. Ezek ugyanis nem termelnek értéktöbbletet. Marx szerint a forgalmi folyamat első szakaszában, az újratermelés szempontjából szükséges vétel és eladás idején végzett munka nem alkot értéket, hanem csak az érték formaváltozását közvetíti. A kereskedőtőkés vagy az ipari tőkés kereskedelmi alkalmazottai mégis munkások, akik ugyan nem termelnek értéktöbbletet, de munkájuk lehetővé teszi a tőkésnek a gyári munkások által termelt értéktöbblet elsajátítását. Bármennyi is a fizetésük, mint bérmunkásk munkaidejük egy részében ingyen dolgoznak.* A kereskedelmi alkalmazottak munkás mivolta mellett szól, hogy munkabérüket a tőkés a forgalmi folyamatra fordított tőkebefektetésből, változó tőkéből fizeti.

Elérkeztünk az egyik legtöbbet vitatott kérdéshez: igaz-e, hogy a marxizmus—leninizmus csak a fizikai munkát végző bérmunkásokat tekinti munkásnak? Az elmúlt évek vitáiban e tekintetben még a marxisták között sem volt egyetértés. A vitákban marxista ideológusok is képviseltek olyan álláspontot, hogy csak a fizikai munkát végző bérmunkások tekinthetők munkásnak. Igaz, a felszólalók többségének az volt a véleménye, ahogy az alapvető osztályismérvek a munkásosztály marxi meghatározása alapján — elméletileg teljesen indokolatlan — az üzemi műszaki és adminisztratív dolgozók zöme a munkásosztályhoz sorolható. Ennek indokaiként vetették fel: 1. ezek a dolgozók sem rendelkeznek a termelés és csere eszközeivel; 2. munkaerejük eladásából élnek, tehát bérmunkások; 3. értéktöbbletet termelnek a tőkésnek, tehát kizsákmányolt dolgozók.

A gyári műszaki és irodai dolgozók munkája hozzájárul az üzemben készült termékek, áruk létrehozásához — mondották —, tehát az értéktöbblet-termeléshez is. A munkafolyamat kooperatív jellegével — írta Marx — szükségszerűen kitágul a termelőmunkának és hordozójának, a termelőmunkásnak a fogalma. Az embernek ahhoz, hogy termelően dolgozzék, most már nincs szüksége arra, hogy a munkatárgyat maga vegye kezébe; elegendő, ha az összmunka szerve, ha annak valamilyen alfunkcióját végzi.**

Ebben az értelemben a termelőüzemben dolgozó technikus, mérnök és irodai alkalmazott is termelőmunkás, noha egyik sem vesz részt közvetlenül a termék elkészítésében.

---

* Lásd ugyanott, 118. old.

** Lásd Marx: A tőke I. köt. Budapest 1961. 473. old.

A kapitalizmusban — mivel a bérmunka általános jelenség — a kimondottan értelmiségiek jelentős része is bérmunkát végez a tőkések számára. Mégsem volna helyes, ha ezeket summásan és teljes egészében a munkásosztályhoz sorolnánk.*

Marx ellene volt annak, hogy a kapitalizmusban minden munkát hasznosnak, sőt annak is, hogy minden hasznos munkát termelőmunkának nyilvánítson. Éppen ezért a kapitalizmusban a termelőmunka fő, döntő ismérvét — ti., hogy értéktöbbletet hoz a tőkés számára — még egy ismérvvel kiegészíti, hogy a tőkét termelő munkások munkája áruban, anyagai gazdagságban realizálódik. Marx megjegyzi, hogy az anyagi termeléshez nem kötődő értelmiségi munkáknál a tőkés termelési mód csak csekély terjedelemben érvényesül, ezért művelőik nem tekinthetők termelőmunkásnak.

A marxi értelemben vett termelőmunkát — mint mondottuk — helytelen a munkás, a proletár fogalmának egyetlen ismérveként kezelni. Marx szerint a személyes szolgáltatásokat végző fizikai munkások nem termelőmunkások; munkájuk jövedelemre (munkabér, profit), nem pedig tőkére cserélődik el, és munkás mivoltuk nem magyarázható termelőtevékenységükkel. A munkásosztály fogalmának meghatározásánál mégsem kerülhető el a termelőmunka kategóriájának használata, különösen azért, mert megvonni a határt a munkásosztály és egyes — főként — nem az anyagi termelésben foglalkoztatott értelmiségi rétegek között, amelyek nincstelenek, kizsákmányoltak ugyan, mégsem tartoznak a proletariátushoz.

A marxisták között folyó vitában számos érv hangzott el az anyagi termelésben foglalkoztatott nem fizikai dolgozóknak a munkásosztályhoz sorolása ellen; a legtöbbet hangoztatott ellenérv a szellemi és fizikai munka jellege közötti különbséget érintette. Szerintünk itt két, elvileg különböző dolog keveredik: a munka jellegében és az osztályhelyzetben levő differencia.

A munka jellege, a szakmai különbség nem határozza meg az osztályhelyzetet, bár ebből a szempontból van némi jelentősége. Már Lenin rámutatott, hogy a munka jellegében levő különbséget helytelen az osztálykülönbséggel azonosítani. Vitathatatlan például, hogy a parasztgazda, a kiskereskedő és a kisiparos munkájuk jellegét, szakmájukat tekintve távol esnek egymástól. Ennek ellenére a parasztgazdát nem a hasonló jellegű munkát végző mezőgazdasági munkással, a kereskedőt nem alkalmazottjával, a kisiparost nem az ipari munkással köti össze az osztályhelyzet azonossága — hanem egymással. Viszont a mezőgazdasági munkás, a ke-

---

* Megjegyzendő, hogy a nem fizikai dolgozók megnevezésére olykor használt „fehérköpenyes" kifejezés burzsoá eredetű J. M. Budisch, amerikai marxista szerző „The Changing Structure of the Working Class" című könyvében (New York 1962.) kimutatja, hogy az U. S. Census által „fehérköpenyesként" kiemelt társadalmi csoport legalább négy alcsoportra oszlik: burzsoázia; a nem anyagi termelésben foglalkoztatott értelmiségiek (nagyrészt egészségügyi és oktatási személyzet); az anyagi termelésben foglalkoztatott műszaki értelmiség; adminisztratív, irodai alkalmazottak és kereskedelmi alkalmazottak.

reskedelmi alkalmazott és az ipari munkás osztályhelyzete azonos. Hasonlóképpen nem lehet a műszaki és adminisztratív dolgozóknak az osztálystruktúrában elfoglalt helyét — nevezetesen a munkásosztályhoz való tartozásukat — kizárólag vagy akár elsősorban munkájuk jellege alapján eldönteni.

Ezen túlmenően nem szabad figyelmen kívül hagyni azokat a változásokat sem, amelyek csökkentették az alkalmazottak a műszakiak és a fizikai dolgozók munkája közötti különbségeket. A szabadversenyes kapitalizmus idején az üzemi műszakiak és alkalmazottak kiemelt helyzetben voltak, munkájuk alkotó jellegű volt, viszonylag nagy önállóságot élveztek. A munkáltatóval közvetlen kapcsolatban álltak, a munkásokkal — azontúl, hogy szervezték tevékenységüket — alig érintkeztek. Azóta ez a helyzet jelentősen megváltozott. Az üzemi műszaki és irodai alkalmazottak nagy részének munkája mechanikus, önállótlan, aprólékosan megszabott tevékenység lett. Nőtt e rétegek munkahelyi koncentrációja, s ezzel szinte automatikusan megszűnt személyes kapcsolatuk a tőkéssel.

A technikusok és mérnökök egy része ma már magas képzettséget kívánó gépek mellett dolgozik mint „kvalifikált szakmunkás". Manapság számos fizikai munka — például a lépegető exkavátor kezelőjéé — alig különbözik mondjuk az automata gépsort kezelő mérnökök munkájától. Hasonló folyamat ment végbe a nem műszaki gyári alkalmazottak munkájában is, az elektromos számológépek, berendezések elterjedése, az irodai munka fokozódó gépesítése nyomán. Ugyanakkor a korszerű üzemekben a szakmunkások termelőtevékenységében csökken a fizikai erőfeszítés, a kézügyesség szerepe, és nő a szellemi, az idegeket igénybe vevő munka jelentősége.

A műszaki, adminisztratív vezetők — mint ismeretes — a termelés szervezői, irányítói: fegyelmező funkciókat is ellátnak. Marx ezen az alapon nevezte őket a „termelés altisztjeinek", megkülönböztetésül az ipari hadsereg „közkatonáitól". A fentebb említett, gépek mellett dolgozó műszakiak helyzete ebből a szempontból gyökeresen megváltozott, beosztottakkal nem rendelkeznek, a termelés „altisztjeiből" az ipari hadsereg „közkatonáivá" lettek. Az irányításban részt vevő mérnök, ha nem tőkés (igazgató, résztulajdonos), a termelés szervezésének technikai oldalát végzi. Kidolgozza a gyártástechnológiát, ellenőrzi annak maradéktalan betartását, felügyel a gépekre és mechanizmusokra stb. Ez a munka minden iparilag fejlettebb országban szükséges. Szocialista értelemben a mérnök — hasonlóan a fizikai munkásokhoz — a tőkés utasításának végrehajtója. Fegyelmező, adminisztratív funkciót egyébként nemcsak a műszakiak, hanem például a mesterek is gyakorolnak, mégsem kétséges senki előtt, hogy ők a munkásosztályhoz tartoznak.

Ami az alkalmazottak és — különösen — a műszaki dolgozók, valamint a fizikai munkások képzettsége és ennek megfelelően jövedelme közötti különbséget illeti, Lenin a korabeli cári Oroszország viszonyai között ezt olyan jelentősnek tartotta, hogy — eltérően Marxtól — még a termelés szférájában foglalkoztatott alkalmazottakat és értelmiségieket is részben a burzsoáziához, részben a kispolgársághoz sorolta. Az eltérés nem azzal magyarázható, hogy Lenin elvileg másképpen értékelte a rétegeket, mint Marx, hanem a múlt század végi orosz értelmiségiek és alkalmazottak speciális helyzetével. A kapitalizmus fejletlensége, a súlyos feudális maradvá-

nyok, a cári önkényuralom megszilárdította, tartósította, elesebbnek tuntette fel az osztalykulonbseget, fokozta a meg kivaltsaggal rendelkezo értelmisegi, kispolgari retegek kasztszeru elzarkozasat Az orosz munkas sokkal rosszabb viszonyok kozott elt nyugati osztalytestvereinel, hozza kepest a szakemberhiannyal kuzdo, elmaradott Oroszorszag jol fizetett intelligenciajanak helyzete kivaltsagos volt „Az értelmiseg sajatos helyzetben van a tobbi osztalyok kozott" — mondta Lenin erre utalva, de nyomban utana félreérthetetlenul hozzatette , a kapitalizmus egyre inkább megfosztja az értelmiseget onallo helyzetebol fuggo bermunkassa teszi, eletszinvonalanak leszallitasaval fenyegeti" *

Az értelmiseg a kapitalizmusban erosen differencialodott, egy resze burzsoa lett, mas resze proletarizalodott, egy resze — az un , onallo értelmiseg" — a kispolgarsag, a kozepretegek soraiba kerult A kapitalizmus korabbi szakaszaban az értelmisegiek szama viszonylag alacsony volt, tapasztalatuk, képzettseguk nelkulozhetetlen volt a tokes szamara ezert munkaerejukert monopolarat kaptak, gyakran magasabbat mint munkaerejuk értéke Viszonylag kedvezo lehetoseguk volt arra, hogy penzt halmozzanak fel, termelesi eszkozoket vasaroljanak es tokes vallalkozova kuzdjék fel magukat Az elmaradottabb tokesorszagokban e retegek ma is kulonleges helyzetet elveznek

A termelesi eszkozok fejlodesevel egyutt jaro szakképzes elterjedese es mas tenyezok megszuntettek e retegek monopolhelyzetet a munkaeropiacon, s ezzel megszunt a munkaerejukert korabban kapott monopolar is A muszakiak (kiveve a kulonleges képzettseggel rendelkezo specialistakat) es meg inkabb az irodai alkalmazottak helyzete a munkasokehoz viszonyitva jelentosen romlott, az utobbiak bere ma mar nem haladja meg nagy reszuke el sem eri az ipari munkasok atlagkeresetet Ma mar a tisztviselok korabban elvezett letbiztonsaga is a multe, az irodai munka gepesitese, a noi munkaero novekvo igenybevetele rajuk nezve is fokozza a munkanelkuliseg veszelyet

Összefoglalva az uzemi muszaki dolgozok, az irodai, kereskedelmi alkalmazottak helyzetuk, munkajuk jellege, tudatuk szempontjabol jelentosen kozeledtek a fizikai munkasokehoz Megis — e kerdesben az egyes orszagok kommunistainak reszleteiben ma is eltero allaspontjara hivatkozva — megallapitjuk nem helyes e retegeket tertol es idotol elvonatkoztatva ilyen vagy olyan osztalyhoz — jelen esetben a proletariatushoz — sorolni Fejtegeteseinkbol kiderul, hogy 1 a marxizmus nemcsak a fizikai munkasokat tekinti munkasnak, 2 a fejlett kapitalista orszagokban ma mar — noha nem azonos mertekben — az emlitett retegek a munkasosztaly reszet kepezik De nem ez a helyzet a fejletlenebb orszagokban ahol az értelmisegiek a fizikai munkasokkal szemben olyan jelentosen eltero, privilegizalt helyzetben vannak, hogy ez mar osztalykulonbsegnek szamit A fo tendencia napjainkban e retegek osszeolvadasa a proletariatus-

* Lenin Recenzio Kautsky konyverol Lenin Összes muvei 4 kot Kossuth Konyvkiado 1964 196 old — Érdekes, hogy Lenin a fentieket Bernsteinnek az „uj kozepretegekrol" szolo nezeteivel kapcsolatban fejtette ki

sal, de ez a tendencia az egyes országokban a kapitalizmus eltérő fejlettsége miatt különböző erővel érvényesül.

Az előbbiekből néhány nagy jelentőségű politikai következtetés adódik. A marxizmus ellenfelei azt állítják, hogy a fejlett társadalmakban megszűnt a proletarizálódás, elavult Marxnak az a tétele, hogy a kapitalista társadalom proletarizálódik. Mint elemzésünkből kiderül, ez nem felel meg a valóságnak. A proletariátus létszáma a tőkésországokban nő — a munkásosztály fogalmának pontosabb meghatározása csak világosabbá teszi ezt. A proletariátus a nagyipar terméke, azzal fejlődik, izmosodik, s a munkamegosztás fokozódásával új osztagokkal bővül. A szocializmus joggal számít a munkásosztályra, mint legjelentősebb osztagára, az új társadalom növekvő erejére. Ez a munkásosztály vezető szerepének érvényesülése szempontjából is fontos. A fogalom tisztázásának is közvetlen elméleti és gyakorlati szerepe van.

„A szakszervezetek azzal a döntő feladattal állnak szemben, hogy — az ipari munkásokat nem elhanyagolva — erőteljes és sikeres szervezéssel megnyerjék az új rétegeket — olvassuk például Kanada Kommunista Pártjának elméleti lapjában. — Ennek elérésére azonban fel kell számolni azt a helytelen, szektás nézetet (mely egyébként a kommunista párton belül is kísért), hogy a „fehérköpenyesek" nem munkások."* Ebből az idézetből is jól látható a fogalom elvileg helyes meghatározásának közvetlen politikai jelentősége.

Természetesen nincs szó arról, mintha a proletariátus különböző rétegei egyforma szerepet játszanának a békéért, a társadalmi haladásért folytatott harcban. Létszámánál, helyzeténél és öntudatánál fogva ma is kiemelkedő szerepe van az ipari proletariátusnak és azoknak a munkásoknak, akik mint a munkásosztály élcsapatának, a kommunista pártnak a tagjai, az osztály érdekeinek legöntudatosabb képviselői. De a munkásosztály derékhadának erejét növeli a társadalom strukturális változásainak helyes értékelése, az osztály természetes erősödésének felismert folyamata. Mindez érinti az egységre irányuló törekvéseket is.

A nyugati fejlett kapitalista országokban sok helyütt csökkenti a proletariátus erejét az egység hiánya. A monopolista burzsoázia az „oszd meg és uralkodj!" elve alapján arra törekszik, hogy szembeállítsa a tisztviselők és műszakiak tömegeit a munkásosztállyal. Magasabb bérrel, megkülönböztetett szociális biztosítással erősíti közöttük a valódi osztályhelyzetük felismerését nehezítő kasztszellemet, emellett terjeszti az „új középosztályról" szóló elméletet. Az elvi tisztázás ebből a szempontból hatékony fegyvernek bizonyulhat e törekvések ellen is.

A munkásosztály ma már döntő erő a kapitalista országokban, létével, követeléseivel a monopolista burzsoázia kénytelen messzemenően számolni, megerősödtek társadalmi kapcsolatai a lakosság egyéb rétegeivel is. Mindez, továbbá a szocialista országok léte gyökerében megváltoztatta a szocialista forradalom világméretű győzelméért folytatott harc feltételeit a fejlett kapitalista országokban.

(Blaskovits J.: A munkásosztály fogalmáról. Kossuth K. 1968.)

---

* The Marxist Quarterly, 1963. 11. sz.

P. Togliatti:

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ TÖRTÉNETÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE

(Részletek)

Negyven esztendővel ezelőtt alakult meg a Kommunista Internacionálé (III. Internacionálé). Alapító kongresszusát 1919. március elején tartotta, de az a politikai és szervező munka, amely e kongresszushoz vezetett, jóval előbb, négy-öt évvel a kongresszus előtt kezdődött. vagyis kb. az első világháború elején. E munka nemcsak néhány történelmi jelentőségű nemzetközi konferenciából állt (Zimmerwald, Kienthal), hanem főleg Lenin kitartó tevékenységéből, amelyet Svájcban és Oroszországban fejtett ki a hatalomrajutás előtt és után, azzal a céllal, hogy leleplezze a II. Internacionálé majdnem mindegyik pártjának szocializmust eláruló politikáját, ismét tudatosítsa a háborúban részt vevő, vagy semleges országok munkásságának élcsapataiban a forradalmi marxizmus és a proletár internacionalizmus elveit és rámutasson annak szükségességére, hogy Európa és az egész világ munkásosztálya vezető erőinek egyesülniük kell egy új nemzetközi munkásszervezet megalakítása érdekében. Lenin tevékenysége döntő hatást gyakorolt a Kommunista Internacionálé megalakulására, de ezen túlmenően, az első pillanattól kezdve elvi alapot szolgáltatott működéséhez a marxista tanítás igazságainak helyreállításával, e tanítás továbbfejlesztésével, ugyanakkor összekapcsolva mindezt az orosz bolsevikok pártjának nagyszerű eszmei és harci hagyományaival, annak a pártnak a hagyományaival, amely a II. Internacionálében mindenkor a forradalmi marxizmus folytonosságát és megalkuvás nélküli tevékenységét képviselte és több mint 30 esztendős forradalmi tevékenységét az 1917. októberi győzelemmel, a hatalom kivívásával és az első szocialista állam megalapításával tetézte.

Az első világháború tüzében, az első győzelmes proletárforradalom kohójában érlelődött Kommunista Internacionálé — rendes vezető szerveinek határozata alapján és az összes nemzeti szekciók hozzájárulásával — 1943. május 15-én oszlott fel, a második világháború lángtengerében, amikor a sztálingrádi győzelemmel már bekövetkezett az a döntő fordulat, amely megváltoztatta a háború menetét és amely újabb kétesztendei harc után a Hitler-ellenes koalíció diadalához vezetett a fasiszta agresszorokkal szemben. A Kommunista Internacionálé munkássága tehát csaknem negyedszázadra terjed ki, olyan huszonöt esztendőre, amely Európa és az egész világ történetének legizgalmasabb és legtragikusabb szakaszai közé tartozik. Nehezen találhatnánk még egy hasonló viszonylag rövid — időszakot, amelyben az államok és osztályok közötti harc ilyen éles formában zajlott volna, amelyben a világ struktúrája ilyen hihetetlenül kiterjedt és mélyreható átalakuláson ment volna át, mint ebben az időszakban: a Kommunista Internacionálé működésének éveiben. Figyelemreméltó még az az egyöntetűség, amely az egymástól távoleső országokban

zajló politikai és társadalmi folyamatoknál, az osztályok, népek és államok harcából felmerülő problémáknál és célkitüzéseknél tapasztalható ebben az időszakban.

A Kommunista Internacionálé huszonöt esztendős működésének legalább a fele véres háborúk közepette telt el. E háborúk sorozata a nagy imperialista államokban a szovjet köztársaság elleni fegyveres beavatkozással kezdődött, amely csak 1921-ben ért véget. Folytatódott a középkeleti konfliktusokon és egyéb helyi háborús incidenseken át a japánok fegyveres inváziójával Kína ellen, az Abesszínia elleni olasz támadással, a spanyol polgárháborúval, Hitlernek Ausztria és Csehszlovákia elleni akcióival és a második világháborúval. Ebben az időszakban szinte minden európai országot (néhány északi állam kivételével) a munkásosztály és a parasztság erőteljes mozgalmai és a polgári reakció heves támadásai rázkódtatnak meg, amelyek megingatják ezen országok társadalmi és politikai rendjét. Ugyanez történik — még nagyobb erővel — a gyarmati országok nagy részében is, különösen Ázsiában. A kiindulópont: amikor az egész kapitalista világ azon erőlködik, hogy bekerítse, elszigetelje és megdöntse az Orosz Szovjetköztársaságot, amelynek sem a burzsoázia, sem a szociáldemokraták nem jósolnak nagy jövőt; a beérkezés: amikor a hatalmas Szovjetunió — ahol már felépítették a szocialista társadalmat — katonai, politikai s erkölcsi erejével az egész világot megmenti a hitlerista veszedelemtől. Ha e kettőt összevetjük, világosan látjuk, hogy nem is egyenesvonalú fejlődésről van szó, hanem a pozíciók és értékek gyökeres megváltozásáról. Huszonöt év elteltével nemcsak létezik, hanem a világpolitika döntő tényezőjévé vált az a szocialista ország, amelynek létrejöttében a kezdet kezdetén alig néhány élharcos bízott. Ez a szocialista ország létezik és a világ legnagyobb hatalmai közé emelkedett. Viszont az a kapitalista rendszer és az az imperializmus, amelyet közvetlenül az első világháború után még úgy tüntethettek fel, mint az egyetlen lehetséges társadalmi rendszert, mint a „demokratikus" civilizáció bevehetetlen bástyáját, mint az egész világ urát, a második világháború végén erőinek fogytán van. Létrehozták a fasizmust és a fasizmus a szakadék szélére taszította létrehozóit: elvesztették tekintélyüket, önbizalmukat és a népek megbecsülését; világuralmi jogaik megmentéséért harcoltak és a népek egymás után tagadták meg tőlük e jogokat, széttörve régi bilincseiket. Ha valaki a második világháború végefelé — amikor feloszlik a Kommunista Internacionálé — vizsgálja a világ képét és tárgyilagosan szemléli a készülődő és a már zajló mozgalmakat, feltétlenül észreveszi, hogy csíráiban már megvannak azok a gyökeres átalakulások, amelyek a jelenlegi világhelyzethez vezettek. A jelenlegi helyzetben a a Szovjetunió és a többi szocialista ország biztos lépésekkel halad a kommunizmus végső győzelme felé, a gyarmati elnyomó rendszer majdnem teljes egészében összeomlott és a kapitalizmus perspektívája az, hogy többé nem tud útjába állni a békének és a fejlődésnek — és még ha újabb őrült háborús álmokkal áltatja is magát, érzi, hogy számára ez is már csak a kétségbeesés és a vég útja lehet.

A tények reális megítélése késztet bennünket annak hangoztatására, hogy az emberi társadalmak története soha még olyan gyors ütemben nem haladt előre, mint éppen a Kommunista Internacionálé létezésének és munkásságának alig két és fél évtizedében. Tegyük még hozzá, hogy

az Októberi Forradalomból és a második világháború záróakkordjaiból kiinduló forradalmi megmozdulás — eltérően más történelmi pillanatokban bekövetkezett megmozdulásoktól — nem csupán az országoknak egy bizonyos, korlátozott csoportját érinti, hanem különböző formában, kisebb-nagyobb intenzitással a világ minden országára kiterjed. Az összefüggés szoros szálai fűzik egymáshoz a világ egyik és másik részén bekövetkező eseményeket. Ugyanakkor megfigyelhetjük, hogy a társadalmi és politikai ellentétek okai és az egyes (társadalmi) csoportok harci célkitűzései bámulatosan hasonlítanak egymáshoz. A legkülönbözőbb helyzetek, gazdasági körülmények, politikai rendszerek, osztályviszonyok, nemzeti érdekek és hagyományok ellenére a különböző népek életében csak néhány — de azonos — alapvető kérdés bukkan elő: végleges felszabadulás a kapitalista kizsákmányolás alól, a zsarnok és a gyarmati rendszerek megsemmisítése, az összes népek szabadsága, a szocializmus és a béke útja. A hatalom átvétele, az első szocialista állam felépítése és győzelmes előrehaladása egységesebbé tette az egész világot, közelebb hozta egymáshoz az embereket és a népeket abban a harcban, amelyet — egyelőre — azért vívnak, hogy a világ egysége végre egyetlen reális alapon nyugodjék, amelyben megvalósul az egyetemes, testvéri együttműködés.

A Kommunista Internacionálé történetének jelentősége abban van, hogy elejétől végig e hatalmas megújhodási folyamatának központjában állt, sőt annak egyik legfőbb ösztönző és irányító eleme volt. Ösztönző és irányító eleme volt elsősorban azért, mert elvi útmutatást adott minden ország forradalmi proletár élcsapatának mindenekelőtt azzal, hogy figyelmesen elemezte az objektív körülményeket és azok alakulását. Ezek az elemzések mindig az adott pillanat történelmi feladatainak a megjelölésével, végrehajtásuk módszereinek meghatározásával zárultak. Ösztönző és irányító eleme volt azért is, mert állandóan fáradhatatlanul a szervezést állította előtérbe, rámutatva, hogy minden országban létre kell hozni a szilárd szervezeti alapon álló kommunista pártot, a munkásosztály és a nép élcsapatát, amelynek mindent el kell követnie annak érdekében, hogy — állandóan erősödve — akcióival döntő befolyást vívjon ki a néptömegek körében. Végül ösztönző és irányító eleme volt azért, mert új életre keltette a marxizmus forradalmi tanát, megtisztítva azt az opportunista nézetektől és mert átadta a kommunista és munkáspártoknak és minden haladó mozgalomnak azoknak a forradalmi eseményeknek az ismeretét, amelyekkel — három forradalom, majd a szocialista társadalom felépítésének tapasztalatai által — Lenin és az orosz kommunisták pártja a marxizmust gazdagította. Az említett időszakban nem volt olyan jelentősebb történelmi esemény, amellyel kapcsolatban az Internacionálé vezető szervei vagy nemzeti szekciói állást ne foglaltak volna. S állásfoglalásukat nem az áltudós hideg közömbössége jellemezte, hanem a buzgó marxista éleslátása, a politikus és harcos szenvedélye, aki tisztában van azzal, hogy megítélése, amely mindig cselekvésre ösztönöz, hozzájárulhat az események menetének megváltoztatásához. A Kommunista Internacionáléban és szekcióiban ott találjuk a demokrácia, a szocializmus ügyének, a munkásosztály és a haladó erők egységének legkitartóbb, legjobb harcosait.

Ilyen körülmények között érthető, hogy a kapitalista uralkodó osztá-

lyok minden csoportja és mindazok, akik szolgálatukba állottak, engesztelhetetlenül gyűlölték a Kommunista Internacionálét. Az ellene folytatott harcban minden — a legszennyesebb, legundorítóbb — eszközt igénybe vettek, a demokrácia és a polgári élet törvényeinek nyílt megsértésétől egészen az árulásig és gyilkosságig. A hazudozás, rágalmazás, mocskolódás és ostoba gyalázkodás fegyvertárából merítettek azok, akik harcba indultak a Kommunista Internacionálé ellen: kormányok és burzsoá pártok fejei, szociáldemokrata vezérek és saját soraink renegátjai. Amikor megalakult azoknak a véres kezű banditáknak a szövetsége, akik azt a célt tűzték maguk elé, hogy az egész világot kifosztják és a civilizációnak még a nyomát is eltörlik, akkor ezt a szövetséget „antikomintern paktum"-nak nevezték el. A Kommunista Internacionáléra hárult az a feladat, hogy utolsó kongresszusán kijelölje annak a nagyszabású politikai stratégiának az útját, amely e banditák szövetségének megsemmisítéséhez vezetett és az új politikai és társadalmi haladás távlatait tárta az emberiség elé.

Különösen fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy Lenin nem az Októberi Forradalom győzelme, az orosz munkásosztály és a Bolsevik Párt hatalomra jutása után, hanem előtte jelentette ki, hogy szükség van egy új nemzetközi munkásszövetség megalakítására, amely habozás nélkül szakít mind politikailag, mind szervezetileg a II. Internacionálé szociáldemokrata pártjaival. Rendkívül fontos tény ez, nemcsak azért, hogy csapást mérjünk azokra az ostobákra, akik a Kommunista Internacionálét a szovjet állam „eszközének" tartották, hanem azért is, hogy meghatározhassuk: milyen történelmi és politikai elgondolásból indult ki Lenin, amikor az új nemzetközi szervezet megalakítását követelte.

Lenin következetesen, megalkuvás nélkül harcolt — már a háború előtt — a régi szociáldemokrata pártok vezetőinek opportunizmusa ellen. E harcban részt vett a munkásmozgalomnak egy egész szárnya, ha nem is mindig következetesen és nem is mindig szilárd marxista álláspontból kiindulva. A háború kitörésekor a II. Internacionálé nagy pártjainak élén álló opportunisták szégyenletes módon lábbal taposták azokat a határozatokat és felhívásokat, amelyek követelték, hogy a szocialista pártok forradalmi akciókra szólító felhívásokkal válaszoljanak a háborúra. Megszavazták a háborús hiteleket. Felszólították a munkásságot, hogy a burzsoázia érdekében vigye vágóhidra az életét. Az opportunizmus szociálsovinizmussá vált. „A legfőbb európai szocialista pártok elárulták összes eszméiket és feladataikat." (Lenin) Már maga ez a tény is indokolta az opportunistáktól való végleges elszakadást és egy új nemzetközi forradalmi szervezet megalakítását. De Lenin nem elégedett meg azzal, hogy e tényre felhívta a figyelmet. Elsősorban azt a kérdést vetette fel, hogy milyen ok idézhette elő az árulást és erre a kérdésre a munkásmozgalmon belüli opportunizmus eredetének elemzésével válaszolt. Az okot a kapitalista társadalom szerkezetében, a szerekezetben végbement változásokban, a munkásarisztokrácia kialakulásában, valamint abban látta, hogy — a dolgozók széles tömegeinek és a szocializmus elveinek rovására — különös szolidaritás alakult ki ezen arisztokrácia és az uralkodó osztály között. „Az opportunizmus nem véletlenség, nem egyes személyek bűne, mulasztása, árulása, hanem egy egész történelmi korszak társadalmi terméke." (Lenin: A II. Internacionálé csődje. 1915. június. Művei. 21. köt. 244. old., magyarul.) A szociálsovinisztákká, árulókká vedlett opportunis-

tak azok objektiv folyamatnak a kifejezoi amely a kapitalista rendszer altal elert fejlodesi fokra jellemzo Az opportunizmusnak ebben a lenini jellemzeseben mar felfedezheto a munkasmozgalom uj es szukseges fejlodési iranyainak melyrehato tortenelmi igazolasa, jollehet — en ugy latom — nem is ez a legfontosabb mozzanata Lenin elemzesenek Lenin elmeleti es gyakorlati munkassaganak tovabbi fejlodese szempontjabol a legjelentosebb, a legdontobb tenyezo az az objektiv megallapitas, hogy a vilaghaboru uj szakaszt nyit a tortenelemben es ebben az uj szakaszban a munkasosztaly es partjai elott egeszen uj feladatok allnak

Ez, amit Lenin a haboru elso eveiben mondott profetainak tunik, de Lenin profetizalo kepessege a marxista tanok tokeletes ismeretebol es ezek tovabbfejlesztesebol fakad 1914 oktober 11-en irta Lenin az elso haboruellenes kialtvanyt, amelyben nyiltan megmondja, hogy a haboru „minden fejlett orszagban napirendre tuzi a szocialista forradalom jelszavat" (Lenin Muvei 21 kot 19 old , magyarul) A nehany honappal kesobb megjelent A II Internacionale csodje cimu hires irasaban Lenin mar egeszen pontosan megmutatja azt az osszefuggest, amely az elobbi megallapitasa es az uj Internacionale megalakitasanak szuksegessege kozott fennall „Az europai szocializmus mar maga mogott hagyta viszonylag bekes es szuk nemzeti keretekkel korlatozott szakaszat Az 1914—15-os haboruval belepett a forradalmi akciok szakaszaba es feltetlenul itt az ideje, hogy az opportunizmussal vegkepp szakitsunk es kiuzzuk azt a munkaspartokbol Az 1914—15-os haboru olyan nagy tortenelmi fordulat, hogy az opportunizmushoz valo viszony nem maradhat a regi" (Lenin Muvei 21 kot 246—47 old , magyarul) A feladat kijelolese es tortenelmi indokolasa igy vilagosan ertheto es tokeletesen pontos

Lenint kozel sem elegitette ki az az altalanos kijelentes, hogy a haborut a kormanyon levok es a kormanyzottak „szamlarendezese" fogja kovetni, amit azokban az esztendokben sokan allitottak A lenini elorelatas annak az elemzesi eredmenynek a szilard alapjara epul, amelyet Lenin 1916-ban fejt ki Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb fokac „nepszeru brosurajaban" Ez tehat logikus es tudomanyos előrelatas „A toke nemzetkozive es monopolistava lett A vilag fel van osztva egy maroknyi nagyhatalom kozott, azaz olyan allamok kozott, amelyek a nemzetek nagy kifosztasaban es elnyomasaban a legnagyobb eredmenyeket ertek el Europa negy nagyhatalmanak Anglianak, Franciaorszagnak, Oroszorszagnak es Nemetorszagnak — amelyek lakossaga egyuttvéve 250—300 millió, terulete pedig korulbelul 7 millio negyzetkilometer — majdnem felmilliardnyi (494,5 millio) lakossagu gyarmatai vannak, e gyarmatok terulete pedig 64,6 millio negyzetkilometer, vagyis a foldkereksegnek majdnem a fele (az egesz fold terulete a sarkvidek nelkul, 133 millio negyzetkilometer) Vegyuk meg hozza a harom azsiai allamot Kinat, Torokorszagot, Perzsiat, amelyeket a felszabadito haborut viselő rablok most darabokra tepnek Ebben a harom azsiai allamban a lakosság szama 360 millio, teruletuk pedig 14,5 millio negyzetkilometer " (Lenin Az Europai Egyesult Államok jelszavarol 1915 augusztus Muvei 21 kot 344 old , magyarul) Ilyen a kapitalista vilag szervezete es „semmilyen mas szervezesi forma nem lehetseges" De ez a szervezet, amely egyreszt heves belso valsagokat (imperialista haborukat) robbant ki az egyenlotlen fejlodes miatt, amely egyreszt allandoan a fantasztikus zsak-

mány újrafelosztására serkent, másrészt fokozódó aránytalanságot vált ki az elnyomott erők és az elnyomók között, s ebben az aránytalanságban rejlenek az elkerülhetetlen forradalmi válság előfeltételei. Ez a válság pedig — az objektív körülmények folytán, amelyekből következik — olyan lesz, hogy nemcsak egyes gazdasági és politikai természetű kérdéseket tűz majd napirendre, hanem „magának a kapitalista társadalom létezésének" a problémáját, vagyis a szocialista forradalom kérdését. Lenin egyik — 1915. szeptemberi keltezésű — írásában kijelenti, hogy a gátszakadás Oroszországban fog bekövetkezni, de Oroszországról átterjed majd a többi európai országra. „Az élet halad — írja — Oroszország vereségén át az oroszországi forradalom felé, ezen keresztül pedig vele kapcsolatban, az európai polgárháború felé." (Lenin: Oroszország veresége és a forradalmi válság. 1915. szeptember. Művei. 21. köt. 389. old., magyarul.)

Azért időztünk ezeknél a lenini tételeknél, mert ezek voltak az alapjai a Kommunista Internacionálé megalakításának, elvi, történelmi és politikai irányvonalának és egész tevékenységének. Abból a tudományosan bizonyított tételből indultunk ki, hogy a kapitalizmus eljutott fejlődésének legmagasabb fokára és hogy olyan történelmi időszakban élünk, amely az imperializmus összeomlásának és a szocializmus forradalmi győzelmének időszaka. Ebből következik, hogy megalkuvás nélküli harcot kell folytatni az opportunizmus kiűzéséért a munkásmozgalom soraiból, végleg szakítva a II. Iternacionálé régi pártjaival és megalakítva minden országban a munkásosztálynak — a marxista tanokkal és a lenini tanítással felfegyverzett — forradalmi, élenjáró pártját. Ebből következik, a marxizmus elveinek megfelelően, egy olyan stratégia és taktika, amely megfelel a történelmi időszak általános jellegének és az egyes konkrét helyzeteknek. S végül ebből — miután a forradalmi gátszakadás, amely a munkásosztály győzelmében teljesedett ki, valóban Oroszországban következett be — az következik, hogy az egész forradalmi munkásmozgalom tengelye Nyugat-Európa országaiból szükségszerűen abba az országba helyeződött át, ahol a proletárforradalom győzelmet aratott, abba a pártba, amely e forradalmat győzelemre vitte és amelynek szembe kellett néznie azokkal a hatalmas, új feladatokkal, amelyekkel a szocialista gazdaság és társadalom felépítése járt.

Az új Interncionálé megalakulása után Lenin — az Októberi Forradalom tapasztalatai alapján — továbbfejlesztette és elmélyítette a már említett téziseket, amelyeket magáévá tett a munkásosztály legaktívabb és legjobb része és amelyek a szocializmus ezer meg ezer harcosának és azoknak a millióknak a közkincsévé váltak, akik a szocializmusban látják az emberiség szükségszerű jövőjét.

Az I. kongresszus után maga Lenin jelölte meg az Internacionálé történelmi helyét:

„Az I. Internacionálé lerakta a szocializmusért vívott nemzetközi proletárharc alapját.

A II. Internacionálé korszaka előkészítette a talajt a mozgalom széles, tömegméretekben való elterjedésére számos országban.

A III. Internacionálé magáévá tette a II. Internacionálé munkájának eredményeit, megtisztította az opportunista, szociálsoviniszta, polgári és kispolgári salaktól és megkezdte a proletárdiktatúra megvalósítását." (Le-

nin: A III. Internacionálé és helye a történelemben. 1919. április. Művei. 29. köt. 310. old., magyarul.)

A II. kongresszuson Lenin hangsúlyozza, hogy az egész helyzetnek az alapja „az imperializmus gazdasági viszonyaiban" rejlik. E viszonyokból fakadt a háború és a háború felborította a régi egyensúlyt. Egymilliárd és kétszázötvenmillió ember él gyarmati elnyomás, embertelen kapitalista kizsákmányolás alatt, ugyanakkor nem több, mint 250 millió ember él az uralkodó országokban. A kapitalista országok gépezete teljesen szétzilálódott... Roppant méreteket ölt a tömegek nyomora és nincstelensége... A munkások tűrhetetlen helyzetbe jutottak... A háború a kapitalizmus összes ellentmondásainak hallatlan kiéleződéséhez vezetett és ebben kell keresni a mélyreható forradalmi erjedés okát... (Beszámoló a nemzetközi helyzetről és a Kommunista Internacionálé alapvető feladatairól, 1920. július.)

A stratégiának és a taktikának alapvető meghatározása — különösen a hatalomért vívott harc szükségessége a fejlett kapitalizmus országaiban, a proletariátus lehetséges szövetségeseinek kijelölése e harcban és annak bizonyítása, hogy a nyugati proletár tömegeknek imperializmus elleni harca összefonódik az elnyomott és forrongó gyarmati népek erőfeszítéseivel — egybekapcsolódik tehát a marxista tanokból levont és a történelmi tapasztalatok által igazolt elvi tételekkel.

Ezek a tételek igazak voltak és igazak is maradnak. Az események menete nemcsak igazolta ezeket, hanem újabb, megcáfolhatatlan bizonyítékokat szolgáltatott igazságuk mellett. Éppen ezért, ha ma összevetjük az Internacionálé által ösztönzött és vezetett kommunista mozgalom tapasztalatait más mozgalmak — és különösen a szociáldemokrata pártok — tapasztalataival, az összehasonlítás minden esetben annak a tételnek a javára dől el, amely mellett — Lenin nagy tanítását követve — kitartottunk. Ma már senki sem tagadja, hogy az első világháború óta a szocializmus felvirágzásának és a kapitalizmus hanyatlásának, bukásának a korszakát éljük. A proletariátus diktatúrája, a munkásosztály és a vele szövetséges parasztság hatalma döntő tényezőként állta meg helyét a történelemben, újabb területeken is megvalósult, biztos kézzel oldotta meg és oldja meg ma is problémáit. A kapitalizmus általános válsága egyre jobban elmélyült — a konjunktúra és a pangás ciklusai, valamint az időszakonként megismétlődő katasztrófák közepette. A gyarmati rendszer majdnem az egész világon összeomlott; az imperializmus érdekterülete összeszűkült és állandóan tovább szűkül. S ebben a képét változtató világban nem akadt egyetlenegy régi szociáldemokrata párt sem, amely közelebb vitte volna országa munkásosztályát ahhoz, hogy vezető osztállyá váljék és a hatalmat a kezébe vegye. Ezzel szemben mindegyik, vagy majdnem mindegyik, arra törekedett, hogy megmentse a burzsoá rendszert a proletárforradalom veszedelmeitől. Azt állították, hogy a demokratikus rend megmentése tette ezt szükségessé. A burzsoá osztályok azonban, amint a forradalmi veszély elmúlt, a fasizmust juttatták uralomra, amely újabb irtó háborúba döntötte a világot. Ma, különböző formákban, valami hasonló ismétlődik meg, ugyanakkor a szociáldemokrata pártok továbbra is tevékenyen támogatják a burzsoá rendszert és ellenségei minden forradalmi mozgalomnak és a szocializmusnak, annak a szo-

cializmusnak, amely ma már a világ egyharmad részén megvalósult és biztosan halad végcélja felé.

Semmi kétségünk nem lehet tehát e tekintetben: a történelem maradéktalanul igazolta az opportunizmussal való gyökeres szakítást, a munkásosztály új forradalmi pártjainak megalakítását, a Kommunista Internacionálé megalapítását és tevékenységét. Lenin felhívását és tanítását követve sikerült megvalósítani azt, amit meg kellett valósítani ahhoz, hogy a történelmi helyzet magaslatán álljunk és a nemzetközi proletariátusnak és a népeknek a kezébe adhassuk azt a vezérfonalat, amelyre ebben a helyzetben szükségük volt. Helyesek voltak az Internacionálé által feltárt széles távlatok, helyesek azok az elvek, amelyek áthatották, amelyekből világjelentőségű forradalmi stratégiát merített és amelyek nyomán haladva a legkülönbözőbb helyzetekben megújhatta a harci riadót.

Amikor Leninnek az imperialista háború folyamán és az Internacionálé megalakulása idején kifejtett munkásságát vizsgáljuk, elénk tárul, hogy mialatt kemény, megalkuvás nélküli harcot vívott a szociáldemokrata opportunizmussal való végleges szakításért, arra is gondolt, az is foglalkoztatta, hogy a forradalmi erők marxista szempontból helyes platform köré tömörüljenek, és hogy az opportunizmustól való megszabadulás közben ne essenek a téves és üres szélsőségek hibájába. Példa erre az az éles harc, amelyet Lenin azok ellen vívott, akik tagadták a nemzeti követelések jelentőségét az imperializmus korszakában; a Juniusszal (Rosa Luxemburg) vívott szócsata, akinek — a nemzeti háborúk lehetőségével az imperializmus korszakában — azt vetette a szemére, hogy „megkerüli a konkrétság marxista követelményét"; a rendkívül heves vita az „imperialista ökonomizmus" ellen, amely abban az irányzatban nyilvánult meg, hogy az általunk „maximális"-nak nevezett szemszögből vizsgálták a proletárforradalom problémáját, üres frazeológiával helyettesítve bármilyen megmozdulás és a megmozdulás által kifejezésre juttatott követelések konkrét elemzését. A marxista pontosságra fordított figyelem — ez a lényege a lenini eszméknek. Azokban az években, amikor Lenin azt követeli, hogy a különböző országokban hajtsák végre mindegyikük közös feladatát, vagyis a kommunista pártok megalakítását, akkor is figyelmeztet arra, hogy minden ország helyzete, körülménye más és más, tehát a konkrét politikai célkitűzések is különbözőek. A III. kongresszuson, amikor az olasz kérdésről beszélt, miközben hevesen vitatta Serrati politikáját, amely előnyben részesített 14 ezer reformistát 58 ezer kommunistával szemben, Lenin a következőket mondotta: „Soha sem kértük, hogy Serrati másolja le Olaszországban az orosz forradalmat. Ostobaság volna ezt követelni. Elég értelmesek és rugalmasak vagyunk, hogy az ilyen ostobaságot elkerüljük." Elvi kérdésekben tehát nem tűri, hogy kijelentéseit a marxista elvektől eltérően értelmezzék. Figyelemreméltó például, hogy a II. kongresszuson elmondott történelmi jelentőségű beszámolójában utolérhetetlen elemző módján meghatározta és leírta a kapitalizmus akkori válságát, ugyanakkor hozzáfűzte, hogy tévedés lenne annak a bizonyítására törekedni, hogy e válságból egyáltalán nincs kivezető út. „A burzsoázia úgy viselkedik, mint valami vérszemet kapott és fejétvesztett ragadozó, ostobaságot ostobaságra halmoz és ezzel kiélezi a helyzetet, meggyorsítja saját pusztulását... De nem lehet »bebizonyíta-

ni«, hogy egyáltalán semmi lehetőség sincs arra, hogy a burzsoázia a kizsákmányoltak egyik-másik kisebbségét bizonyos apró-cseprő engedményekkel elaltassa, az elnyomottak és kizsákmányoltak bizonyos részének egyik-másik mozgalmát vagy felkelését leverje." (Lenin: Beszámoló a KI II. kongresszusán. 1920. július 19. Művei. 31. köt. 226. old., magyarul.) Azzal zárja gondolatmenetét, hogy csak a forradalmi pártok akciója „bizonyíthatja" majd be, hogy valóban nincs kivezető út a burzsoázia számára.

Nem állíthatjuk, hogy ezek a pontos és világos marxista tételek hatották volna át az egész kommunista mozgalmat. Általánosságban el kell ismernünk, hogy e mozgalomban nemigen ismerték és értékelték az egyes országok konkrét viszonyait és hajlottak arra, hogy külsőséges és felületes módon nyilvánítsák akaratukat: „azt tenni, amit Oroszországban tettek", anélkül, hogy megértették volna, hogy ez az egyes országokban mit jelent és mit kell jelentenie. Az opportunizmussal való szakítás könnyen szektás formákhoz vezetett, amelyek elszigetelték a gyakran kisszámú kommunistát a szakszervezetekben szervezkedett vagy szervezetlen nagy tömegektől. Akadt, aki ezt az elszigetelődést elméletbe foglalta, azt állította, hogy meg kell várni, amíg a tömegek „jönnek el hozzánk". Végül olyanok is voltak, akik „offenzíva"-elvet dolgoztak ki, amely szerint a nagy tömegektől elszigetelt maroknyi kisebbség is intézhet győzelmes rohamot a hatalom vára ellen. Eléggé általános volt, hogy nem értették meg a nemzeti követeléseket; elterjedt volt az a vélemény, hogy — miután forradalmi időszak kezdődött — a demokratikus követeléseknek nincs többé jelentőségük. A burzsoá osztályok talpraállási és manőverezési képességét nem értékelték kellően. Ezt már magába véve az a tény is bizonyítja, hogy Olaszországban (1922-ben), Bulgáriában (1923-ban) és Lengyelországban (1926-ban) a kommunista pártok készületlenül álltak a fasizmus támadásával szemben, amelynek igazi horderejét és mélyreható jelentőségét kezdetben nem értették meg. Ahhoz, hogy a Kommunista Internacionálé zászlója alatt tömörült mozgalom igazi kommunista mozgalommá váljék, nagyszabású ideológiai és politikai harcra, s vele párhuzamosan a vezető káderek nevelésére és átformálására volt szükség. Ezzel a feladattal foglalkoztak — Lenin vezetésével — az Internacionálé első kongresszusai és Lenin igen nagy mértékben elősegítette ezt a munkát.

Ha ezt a kommunista pártot formáló tevékenységet említjük, rendszerint arra a „21 feltétel"-re gondolunk, amelyet a II. kongresszus hagyott jóvá a pártoknak az Internacionáléhoz való csatlakozásával kapcsolatban. Kétségtelen, hogy ezek a feltételek abban az időben igen fontosak voltak, mert meghatározták azt, hogy milyen típusúnak kell lennie annak a pártnak, amelyet szembeállítottak a szociáldemokrata párttal — mégsem hiszem, hogy ez volt a döntő. A döntő a kommunista pártok stratégiájának és taktikájának a kidolgozása volt; ezt az első három kongresszus végezte el. Döntő volt még — a nemzeti és gyarmati kérdések tézisein kívül — Lenin két műve, különösen a „Baloldaliság" — a kommunizmus gyermekbetegsége és az a beszéde, amelyet a II. kongresszuson mondott el az Internacionálé taktikájának a védelmében.

Lenin, aki a marxizmus alapfogalmait továbbfejlesztve, az állam és a forradalom elméletével már megajándékozta a kommunista mozgalmat,

a „Baloldaliság"-gal a párt taktikájáról és munkamódszeréről adott teljes koncepciót. Eltérően Sztálin néhány évvel később megjelent A leninizmus kérdései című tananyagjellegű művétől, ez a könyv elejétől végig élénk, meggyőző vita formájában tárgyalja a munkásmozgalom legidőszerűbb kérdéseit. Legnagyobb érdeme, szerintem, magában a kérdésnek a felvetésében van, amely elárulja a szerző zsenialitását és szándékát. Akkoriban ugyanis az egész világ munkásainak csodálata, figyelme a Bolsevik Pártra irányult, mivel tudták, hogy ez a párt volt a forradalom győzelmének a kovácsa és mert ismerték vasfegyelmét és csodálták tagjainak hősiességét. Mindannyian szerették volna követni azt a pártot, amely nemzetközi példakép volt. Lenin látja ezt a jelenséget, felméri a nemzetközi jelentőségét annak, amit a bolsevikok tettek, de nyomban hozzáfűzi, hogy „igen súlyos hiba lenne, ha eltúloznánk ezt az igazságot, ha forradalmunk egyes alapvető vonásain túlmenően is kiterjesztenénk érvényességét". Utána elismeri, hogy a „vasfegyelem" a győzelem egyik lényeges feltétele volt, ugyanakkor megállapítja, hogy „túlságosan keveset gondolkodnak... azokon a feltételeken, amelyek a győzelmet lehetővé teszik". A fegyelem mit sem ér az élcsapatnak azon képessége nélkül, hogy „felvegye a kapcsolatot, közeledjék, bizonyos mértékig egyesüljön — mondhatnánk — összeolvadjon a dolgozók, mindenekelőtt a proletárok legszélesebb tömegeivel, de a nem-proletár dolgozó tömegekkel is". A fegyelem ezenkívül függ a helyes politikai vezetéstől is és attól, hogy „a tömegek saját tapasztalataikon keresztül győződjenek meg ennek helyességéről". E feltételek nélkül „a fegyelem megteremtésére irányuló kísérletek elkerülhetetlenül szappanbuborékká, frázisokká, komédiává válnak". De e feltételek csak hosszas munkával — a valóban tömegjellegű és valóban forradalmi mozgalom gyakorlatával — teremthetők meg.

Ezzel nyitva állt az út a Bolsevik Párt fejlődési szakaszainak összefoglaló kifejtéséhez, amely a következő volt: felkészülés, majd előretörés a harcban, azután rendezett visszavonulás, lassú, majd valamivel gyorsabb erőnyerés egészen a márciusi forradalomig, amely után a kommunisták „rendkívül megfontoltan" kezdték el a harcot a burzsoá köztársaság ellen a szocialista forradalomért, kijelentve; „jobb egy polgári köztársaság alkotmányozó gyűléssel, mint egy polgári köztársaság alkotmányozó gyűlés nélkül, de a legjobb a munkások és a parasztok szovjet köztársasága". A továbbiakban zseniálisan, művészi érveléssel bírálja a kispolgári baloldaliságot, a zavaros és szószátyár forradalmiságot, az — akkoriban a kommunisták körében előforduló — egyes, pontosan körvonalazható elhajlásokat, mint: a választásokon és a parlamenti munkában való részvétel elutasítása a reakciós szakszervezetek munkájában való részvétel megtagadása, bizonyos kompromisszumos megoldások visszautasítása, valamint az, hogy az akut válság időszakában nem voltak hajlandók részleges gazdasági és politikai követeléseket támasztani stb. Eközben Lenin felhasználta annak a pártnak a tapasztalatait, amelynek elvi szilárdságát s forradalmi képességét senki sem tagadhatta; a főcsapást az opportunista vezetőkre és burzsoáziára mérte, akik ellen csak úgy győzhetnek a kommunisták, ha megszabadulnak a „baloldali" doktrinerség gátjaitól és naivitásaitól.

Ennek a könyvnek sok-sok lapja — mint az arról szóló: mit kell tenniük a kommunistáknak, hogy az erősebb ellenséget legyőzzék („maximális erőkifejtés... minden, akár a legkisebb rés kihasználása... a legcsekélyebb lehetőséget is felhasználni szövetségesek szerzésére, mégha ez ideiglenes, megbízhatatlan, állhatatlan, hűtlen is" stb.) — ma már az egész munkásmozgalomban közismert...

...Az Internacionálében nyilvánvalóvá vált, hogy a II. kongresszus után, Lenin munkássága alapján, feltétlenül sor kerül a baloldaliséggal való leszámolásra. Ez a III. kongresszuson kezdődött el, ahol Lenin rendkívül élesen vitatkozva fejtette ki a baloldaliség téziseit, megsemmisítő csapást mért az „offenzíva"-doktrína híveinek támadására és — semmiféle engedményt nem téve továbbra is fenntartotta azt a követelményt, hogy a kommunisták „megszerezzék a többséget" és ezt az elvet a taktikáról szóló tézisekben szentesítette. Ily módon meghatározták a kommunista pártok, mint tömegpártok megalakításának és szervezésének, másrészt a szociáldemokrata munkásokkal és szervezetekkel megvalósítandó egységfront-politikának a helyes irányvonalát; ez megnyilvánult az akcióegységre való felhívásokban és a két Internacionálé közötti tárgyalásokban is...

Vita tárgya lehet, hogy a lenini vezetés nélkül is ugyanolyan volt-e a kommunista pártok és vezető csoportjaik kialakításának és irányításának a munkája, hogy az egyes helyzetek helyes értékeléséért és a helyzetnek megfelelő politikáért vívott harc ugyanolyan helyes megítéléssel, ugyanolyan eréllyel és eredménnyel folyt-e, mint Lenin életében. Változtak az emberek és sok mindenben megváltozott a vezetési és a munkamódszer. Valószínűleg csökkent az elemzés mélysége és a következtetés biztonsága. Még legfelül is heves összecsapásokra került sor a különböző irányzatok között, különösen azzal a harccal kapcsolatban, amelyet az SZKP az ellenzéki frakciókkal szemben vívott. Az egyes pártokban ezek az ellentétek gyakran frakcióharcokhoz kapcsolódtak. Azokat azonban, akik szeretnek hosszasan megállni ezeknél az epizódoknál, és ezekre vezetnek vissza mindent, emlékeztetnünk kell arra, hogy ezek a harcok elengedhetetlenül szükségesek voltak, és hogy a Lenin által elindított akció sikeresen folyt tovább az Internacionálében. Sokkal nagyobb horderejű volt az a kampány, amely a pártok „bolsevizálásáért" folyt, amelynek célja pontosan az volt, hogy „megemésztessen" a külföldi elvtársakkal „egy jó adag tapasztalatot". Ez a kampány minden országban azt a célt szolgálta, hogy előre vigye a pártok és vezető kádereik kialakítását, eltávolítva azokat az elemeket és csoportokat, amelyek alkalmatlanok voltak a marxista—leninista tanok alapos elsajátítására, amelyek ellenszegültek a forradalmi párt fegyelmének és munkamódszereinek. Szekciókként változott — a hagyományok és a helyi feltételek szerint — az a cél, amelyre a főtüzet kellett irányítani, de mindenütt a figyelem középpontjában állott a „tömegek felé fordulás" célkitűzése. E kampány során néhány párt igazi tömegpárt jellegét öltötte és ez elengedhetetlenül fontos volt a kialakuló új hélyzetben.

Az orosz tapasztalat „megemésztésében" a legnagyobb szerepet a Bolsevik Pártban kialakult vitákban és harcokban való tevékeny részvétel játszotta. A nem orosz vezetők kénytelenek voltak figyelmesebben tanulmányozni e párt történetét, a forradalom perspektíváit, a proletárdik-

tatúra és a szocializmus építésének gazdasági és politikai problémáit. Ez hatalmas politikai fejlődést eredményezett és még ha át is lépte az Internacionálé jó néhány szekciójának küszöbét az az éles harc, amelyet a szovjet párt központi bizottsága ellen a trockista frakció és szövetségesei vívtak, ez nem ártott a mozgalomnak, ellenkezőleg. Ha ma, ennyi év távlatából, felidézzük a múltat, nem találunk egyetlen olyan esetet sem, ahol maroknyi trockista csoporttal való szakítás ne lett volna hasznos. Ezekben a csoportokban olyan emberek verődtek össze, akiktől előbb-utóbb meg kellett szabadulni: tájékozatlan kispolgárok, nagyképűsködő álteoretikusok, doktrinérek vagy javíthatatlan opportunisták és még rosszabbak is.

A mozgalom súlypontja 1924—1930—31 között áthelyeződött. Németországban volt továbbra is a legerősebb szekció, amelyre igen súlyos felelősség hárult, de egyre nőtt a latin országok — Franciaország és Spanyolország — súlya; míg más országokban a pártokat üldözték és illegalitásban működtek. A helyzetet megváltoztató és új, széles történelmi távlatot nyitó előreugrás Ázsiában történt, ahol az 1921-ben szerény erőkkel elinduló Kínai Kommunista Párt néhány esztendő alatt elsőrendű politikai erővé nőtt és központi helyre került az ország életében. Az Internacionálé hosszasan foglalkozott a Kínai Kommunista Párt problémáival és hozzájárult stratégiájának és taktikájának meghatározásához. A kínai párt minden más pártnál hamarabb tanult meg önállóan haladni a marxista—leninista úton azáltal, hogy tanulmányozta saját országának helyzetét, ahhoz alkalmazta akcióit, bátran kijavította hibáit és néhány év alatt olyan tapasztalatra és olyan harci készségre tett szert, amely lehetővé tette, hogy egy második világháború után győzelmet arasson, megszerezze a hatalmat és biztos léptekkel haladjon a szocializmus felé.

Ebben az időszakban a legfontosabb mégis az objektív helyzet megváltozása volt. Helyesen jelezte ezt az V. kongresszus — amely azonban még nyitva hagyta egy új, gyors forradalmi fejlődés lehetőségének perspektíváját — majd a VI. kongresszus is, amely kidolgozta a „három időszakos" felosztást: a közvetlen háború utáni idők akut válsága; a viszonylagos stabilizáció és a harmadik, amelyben előreláthatóan a kapitalizmus ellentmondásainak újabb kiéleződése és a tömegek mozgalmának újabb fellendülése következik be. A felosztás lényegében helyes és figyelembe is kell venni az Internacionálé történetének periodizálásánál. Ami pedig azt az előrelátást illeti, amely 1928-ban jelezte a kapitalizmus helyzetének újabb súlyosbodását, ennek a helyességét ékesszólóan bizonyította az 1929-es gazdasági válság kitörése. Bírálóan csupán azt említhetjük, hogy a „harmadik időszak" kezdetével kapcsolatos tételt nem mindig és nem minden pártban értelmezték helyesen, vagyis nem úgy értelmezték, mint egyszerű alaptételt a mindenütt érlelődő, konkrét, sajátos változatok elemzéséhez; olykor sematikusan fogták fel, elhanyagolták a konkrét elemzést. A tömegek mozgalmának új hulláma nemzetközi síkon is olyan tartalmat és jelleget öltött, amely fejlődését egészen más irányba terelte, mint a közvetlen háború utáni időszakban — ezt eleinte nem látták világosan. A nemzetközi helyzet nagyon bonyolult volt, jelentős különbségek voltak az egyes országok viszonyai között: Európa egy részén már uralmon volt a fasizmus és a versailles-i békéből eredő politikai konstelláció már ingatag és bukásra ítélt volt. Az utolsó kísérletek (az angol imperia-

lizmus részéről), amelyek arra irányultak, hogy felújítsák a fegyveres konfliktust a Szovjetunióval — csődöt mondtak; ezzel szemben gyorsan, sikeresen valósult meg a szocialista ország iparosítási terve. Ezzel egyidőben újabb, akut ellentéteket váltott ki az imperializmus méhéből fogant új agresszív erő: a fasizmus, amely új fegyveres konfliktusoknak — egyelőre még távoli — perspektíváját nyitotta meg; ami a munkás- és népi mozgalmak elé egészen új problémákat és feladatokat állított: a demokratikus rend megvédését, az egységes harcot a közös ellenség ellen.

Mondhatjuk-e, hogy ebben az időben — amikor új fordulat következett be a világpolitikában — a Kommunista Internacionálé álláspontja és működése helyes és idejénvaló volt — vagy később értette-e meg néhány új esemény fontosságát és emiatt nyilvánvalóan késett a helyes politikai irányvonal kijelölésével? Véleményem szerint volt késlekedés és előfordultak hibák: nem mérték fel idejében és egészében a fasiszta veszélyt, ezért tévesen vetették fel az akcióegység és a szociáldemokrata pártokkal szemben elfoglalandó álláspont kérdését.

A legsúlyosabb hiba szerintem az volt, hogy a szociáldemokráciát szociálfasizmusnak bélyegezték és ebből téves politikai következtetéseket vontak le... A szociálfasizmus, mint meghatározás, a munkásmozgalom azon részének mélységes neheztelését fejezte ki, amelyet a szociáldemokrata vezetők árulása, álnoksága és erőszakoskodása számos európai országban — de főleg Németországban — háttérbe szorított. Jogos neheztelés volt ez és nem egy szociáldemokrata vezető megérdemelt volna ennél rosszabb jelzőt is. De mint politikai álláspont, sajnos, annak a gyakori hibának felelt meg, hogy nem látták a különbséget és — ami ennél rosszabb volt — ez olyan erők közeledését eredményezte, amelyeknek az egymástól való távolmaradása, szétválasztása, szembeállítása lett volna az érdeke a munkás- és kommunista mozgalomnak. A szociáldemokrácián belül végül akadály gördült az elé, hogy az egység ellenségei, a fasizmussal valóban rokonszenvezők (De Man, Deat) stb. elkülönüljenek azoktól, akik kezdték megérteni az egységes és elszánt antifasiszta harc szükségességét.

Természetesen a szociáldemokrata tömegekkel és szervezeteikkel való akcióegység nagyon megnehezült ennek a szemléletnek az alapján. Szórványos esetekre korlátozódott, amelyek nem változtattak a helyzeten és ami még rosszabb; igen sok pártban elterjedtek a dogmatizmusnak és szektásságnak azok a formái, amelyek ellen Dimitrov elvtárs nyílt harcot folytatott a VII. kongresszuson. A VI. kongresszus után ugyanis a belső harc majdnem kizárólag a „stabilizálódott helyzethez való opportunista alkalmazkodási tendencia és reformista és legalista illúziók mételye ellen" irányult (Dimitrov). A szektásság, amelyet nem sikerült teljesen leküzdeni és amelynek részben kedvezett a szociáldemokráciának szociálfasizmusként való megbélyegzése, „gyökeres hibává" vált (Dimitrov), amelytől mindenáron meg kellett szabadulni, ha olyan széles és hatásos proletár-egységfrontot akartak, amely akadálya lehet a fasizmus egyre fenyegetőbb előretörésének és egy harmadik világkonfliktusnak, amelynek veszélye már előre vetette árnyékát...

...A hibák kijavítását maguk az események segítették elő, elsősorban Hitler németországi uralomrajutásának — amely széles választó tömegek bevonásával történt — tragikus példája. A szociáldemokrata vezetők

reakciós politikája eltaszította ugyan ezeket a tömegeket, de nem sikerült bevonni őket akcióegységbe a demokrácia védelmére, mivel a munkásmozgalom szakadása leküzdhetetlenül mély volt és nem voltak sikeres, egységes akciók. A németországi események hatalmas megdöbbenést keltettek az egész munkásmozgalomban és a tömegek körében tudatossá vált, hogy feltétlenül szükséges az egységes, antifasiszta harc. Helyükön állottak és helyes álláspontot foglaltak el a Kommunista Internacionálé pártjai: nem mulasztották el, hogy bírálják a szociáldemokrata pártokat a fasizmus uralomrajutásában rájuk háruló felelősség miatt, de ugyanakkor a fasizmus által fenyegetett vagy elnyomott országokban küzdöttek a szilárd akcióegység kialakításáért. Azokat az álláspontokat, amelyek akadályozták ennek a célnak az elérését, nagyobb nehézségek nélkül leküzdötték és az Internacionálé fennállásának új, utolsó szakaszában igazi világhatalom volt, irányított és részben közvetlenül vezetett egy olyan hatalmas egységmozgalmat, amely — a viszonyoknak megfelelő formában — a világ minden részére kiterjedt.

Amikor 1935-ben összeült VII. — és egyben utolsó — kongresszusunk, a munkástáboron belüli erőviszonyok már gyökeresen megváltoztak. Ez megmutatja, mennyire megnőtt a kommunista pártoknak az a képessége, hogy egyes helyzeteknek megfelelően cselekedjenek. A szociáldemokraták és a kommunisták között Franciaországban már megvolt az egység és kialakulóban volt a népfront. A spanyolországi — astúriai — bányászok lázadása a szocialista párthak egy teljes szárnyát közelebb vitte a kommunistákhoz. Együtt harcoltak a kommunista és a szociáldemokrata munkások Ausztriában. Akcióegység-egyezmény kötötte össze az olasz kommunistákat és szocialistákat. Kínában véget ért Csang Kai-sek balsorsú hadjáratainak sora a kommunista kormány és hadsereg ellen és sürgetővé vált az összes nemzeti erők egyesítésének kérdése a japán imperializmus agressziója ellen. A kongresszus érdeme, hogy az egységgel kapcsolatos, kialakult tapasztalatok általánosításának a feladatát felvetette és megoldotta, szilárd elvi alapra helyezte, s ezen az alapon világraszóló stratégiai fejlődési vonalat jelölt ki. Még ma is, ha felidézzük a második világháborút megelőző körülményeket és főleg a burzsoá uralkodó körök galádságát, akik szociáldemokrata támogatással, aggály nélkül zúdították a Szovjetunióra a fasiszta agressziót; ha az első háborús évek zűrzavarára és veszélyeire, valamint arra gondolunk, hogy végül is a demokratikus és antifasiszta erők egységesítésével sikerült megtalálni a megoldást, ha ezt az egységet a legkülönbözőbb helyekről dicsérni vagy szidni halljuk, mert belőle fakadt a győzelem — el kell ismernünk, hogyha igaz az, hogy az egységstratégia tette lehetővé a fasiszta barbárság szétzúzását, úgy ezt a stratégiát a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa dolgozta ki és javasolta a világnak.

Kétségtelen, hogy az előfeltételeket az Internacionálé előző — és nemcsak az egységfront problémáival kapcsolatos — tevékenysége biztosította. Azt a már megtörtént kísérletet, amely az egységfront létrejötte után munkáskormány — vagy munkásparaszt kormány — létesítésének követelésére irányult, maga Dimitrov is követendő példaként említette. Ennek megfelelően — amikor egy széles akcióegység már létezett — áttértek a proletár egységfront vagy antifasiszta népfront kormányának követelésére. Ezt a követelést ezúttal azzal alapozták meg, hogy kézzelfog-

hatóan bebizonyították, hogy a fasizmus nem egyszerűen egyik kormánynak egy másik által való felváltása, hanem államforma változás, a polgári demokrácia felcserélése terrorista diktatúrával. A kommunisták nemcsak hogy észrevették ezt a különbséget, hanem fel is sorakoztak a demokratikus rendszer védelmére, „kezükbe vették a demokrácia zászlóját". Ezzel megnyílt az út a szövetségek és együttműködések felé, de olyan feltétellel, hogy a szociáldemokratákat és a burzsoázia politikusait nem azonosítják egymással, hanem különbséget tesznek közöttük és ennek megfelelően cselekszenek. Nem csupán taktikai, hanem stratégiai irányvonalról volt tehát szó. Az új helyzetben, amelyet Lenin nem láthatott előre, az általa óhajtott és leírt forradalmi politika elveit széles látókörrel, célszerűen és bátran alkalmazták anélkül, hogy valamit is elhagytak volna elméletünk alapjaiból; sőt tényekkel bizonyították, hogy ezek az alapok teljesen helytállóak, mivel csakis ezek — és nem a szociáldemokraták zavaros opportunizmusa, sem a burzsoá demokraták tévelygése vagy az anarchisták hóbortjai — tették lehetővé, hogy a kommunisták olyan egység- és akcióprogramot nyújtsanak mindazoknak, akik harcolni akarnak a fasizmus és a háború ellen, amelynek szükségessége és eredményessége igen kemény harcok tüzében bizonyult be.

A VII. kongresszus tárgyilagos vizsgálata maradéktalanul megsemmisíti azoknak a rágalmait, akik a kommunista mozgalmat elejétől végéig merev állásfoglalásokhoz kötött mozgalomnak szeretik beállítani, olyannak, amely képtelen felfogni az újat és az események fejlődését, képtelen elszakítani a régebbi formuláktól. A kongresszus számos alapvető kérdésben annyira számolt az új, reális helyzettel, hogy a kommunisták néhány előbbi tézisét habozás nélkül megváltoztatta. Először is: háború kérdésében elfogadták, helyesnek és szükségesnek mondották ki a békéért és a béke megvédéséért vívott harc jelszavát, eltérően az 1914-es háború idején történtektől; másodszor: most vetették fel első ízben azt a lehetőséget, hogy egy újabb imperialista háború elkerülhető, ha olyan erőtömb jön létre, amely meghátrálásra kényszeríti az agresszort. Az első és a második esetben is figyelembe vették, hogy a Szovjetunió a világhatalmak sorába emelkedett és szocialista iparával, kollektivizált mezőgazdaságával, erejének teljes realitásával hatalmas tényezővé vált. A kormány és az állam problémáját illetően megengedhetőnek, helyesnek, sőt kívánatosnak tartották a kommunisták részvételét a hatalomban, ha az nem is proletárdiktatúra. Természetesen ennek semmi köze nem volt ahhoz a régi együttműködési elvhez, amelyet a szociáldemokraták a tömegmozgalom megfékezése és a forradalom meghiúsítása érdekében valósítottak meg. A kommunisták azért akartak részt venni a hatalomban, hogy megsemmisítsék a fasizmust és megmentsék a demokráciát. De nyíltan hangoztatták, hogy a demokratikus rendszerek csak abban az esetben maradhatnak fenn és fejlődhetnek tovább, ha új tartalmat nyernek; ezt a néptömegek csatlakozásával és olyan politikai és gazdasági reformokkal kell elérniök, amelyek a reakciónak és a fasizmusnak még a gyökereit is kiirtják. Ily módon megszületett az újtípusú demokrácia fogalma és senki sem tehet szemrehányást a szocializmus megvalósításáért küzdő kommunistáknak, hogy ebben az irányban haladó demokratikus fejlődésre gondoltak... A Kommunista Internacionálé bátran fejlesztette tovább a hatalom elméletét, győzelmes előrehaladási távlatokat nyi-

tott a demokratikus tömegmozgalomnak, az antifasiszta és a békéért vívott küzdelmet közvetlenül összekapcsolta a kapitalista világ szerkezetének a megváltoztatásáért vívott harccal. Ez az elgondolás már magában rejti a kommunisták politikai tevékenységének a fejlődését a háború utáni években.

Világos ezek után, hogy a VII. kongresszus politikája miért keltett olyan széles körben visszhangot a világ minden részén, miért biztosította a kommunista mozgalomnak azt a nagy előretörését, amely az 1919. utáni első évek lendületéhez hasonlítható. Ez a politika volt az a vezércsillag, amelyet akkoriban a munkásosztály, a demokratikus tömegek és népek nem nélkülözhettek. Ez alkalommal azonban olyan pártok hajtották végre ezt az előretörést, amelyek csaknem húszesztendős iskolát kijárva belső egyöntetűségre és összeforrottságra tettek szert, amelyek magukévá tették a marxizmus—leninizmus elveit, amelyek az orosz tapasztalatból mind nagyobb adagot „emésztettek meg", amelyek sok opportunista, frakciós és kapitalista ballaszttól megszabadultak és nagymértékben „bolsevizálódtak". A talajt két évtized vitái, elméleti munkái, propagandája, politikai akciója és belső harcai készítették elő; ezeknek gyümölcsei Spanyolországban és Franciaországban, Kínában és az amerikai földrészen értek be. Nem érdektelen megjegyezni, hogy olyan időszak volt ez, amikor a korábban gyakori és súlyos belső ellentétek és a frakcióharcok majdnem teljesen megszűntek és az esetek többségében a pártok szabályszerűen, demokratikusan működtek. Ahogyan ez lenni szokott, a helyes politikai irányvonal megszilárdította a szervezetet és újra egészségessé tette a belső életet. Valamennyi párt arra törekedett, hogy jobban alkalmazkodjék országának viszonyaihoz, hogy számon tartsa és magáévá tegye a népi mozgalom haladó hagyományait, hogy leküzdje a nemzeti nihilizmust és szert tegyen arra a jogos nemzeti öntudatra, amely nélkül a munkásosztály nem tarthat igényt a dolgozó tömegek és az ország vezetésére. Előkészület volt ez azokra a feladatokra, amelyek a háború alatt merültek fel, amikor a kommunista pártok, a fasizmus elleni harc élére állva, egyben legjobb képviselői voltak a nemzetnek és senki el nem veheti, el nem vitathatja tőlük pártjaik nemzeti jellegét...

...A VII. kongresszus új szakaszt nyitott a központi vezető szervek és az egyes pártok közötti kapcsolatban. Véleményem szerint már előbb is — és fontos pillanatokban — bebizonyosodott, hogy képtelenség a közeli és távoli országokban folyó tevékenységet egy központból, operatív módon irányítani. Az operatív tanács soha nem tudott tökéletesen alkalmazkodni a helyzet alakulásához, mert intézkedései vagy későn érkeztek, vagy el sem jutottak a harcban állókhoz, vagy nem értették meg azokat. A pártok igyekeztek önállóan cselekedni és amint valamelyest megerősödtek, nemegyszer a tanácsokat is visszautasították... A mozgalom fejlődésével mindinkább nyilvánvalóvá vált, hogy a legfontosabb: a tanaink kitartó terjesztése, a helyes általános irányvonal, az irányvonalat megértető és népszerűsítő agitáció és a belső ellentétek orvoslása; ezeket egyébként végül mindig a nemzetközi tanácskozás keretében vitattuk meg. A legfontosabb pedig az volt, hogy a pártok vezetői alaposan ismerjék a marxizmus—leninizmus elveit, és önállóan tudjanak tájékozódni az országaikat érintő kérdésekben. Ez a követelmény egyre jobban megvalósult, amikor a mozgalom szélesebb méreteket öltött, a tömegmozgal-

mak példátlanul fellendültek — körülbelül 1934-től, de még inkább a VII. kongresszus idején és azt követően; ekkor képtelenség lett volna még a gondolata is annak, hogy lehetséges egyetlen központból tényleges irányító munkát végezni. A kommunista pártoknak a maguk erejéből kellett saját országuk politikai tényezőjévé válniok, tehát meg kellett tanulniok önállóan cselekedni az események, a fordulatok, a sikerek és balsikerek alakulásának megfelelően. A VII. kongresszus határozatai tehát bizonyos értelemben már magukban foglalták az 1943-ban hozott feloszlatási határozatot, amikor is nyíltan kijelentették, hogy a korábbi — centralizált — szervezési forma nem felel meg többé a helyzetnek és a mozgalom állapotának.

Az a tény, hogy 1943-ban meghozhatták ezt a határozatot, mindennél jobban bizonyítja, hogy mennyire értékes volt az egész addigi munka és a megtett út — jóllehet az sokszor hosszú, nehéz és göröngyös volt. Gondoljunk arra, hogy 1943-ban már előttünk állott a spanyol párt dicső tapasztalata, amely párt igazi irányítója volt a köztársaságért, a nemzeti függetlenségért vívott harcnak. Előttünk állott a francia népfront tapasztalata, amelynek éltetői elejétől végéig a kommunisták voltak. Kínában szabadságharc folyt, amelyben ténylegesen az összes nemzeti erőket a kommunisták irányították. Jugoszláviában a függetlenség újrakivívásának zászlóját a kommunisták tartották kezükben. Olaszországban, Franciaországban, Belgiumban, az egész — fasiszták által elözönlött — Európában a kommunisták álltak az ellenállás, majd a megszállók ellen vívott fegyveres harc élére. Azoknak, akik csodálkoznak azon, hogy a második világháború befejeződése után a kommunista pártok oly sok országban jutottak kormányra — Kínától Lengyelországig, a dunai és balkáni országokig, a Német Demokratikus Köztársaságig — észre kellene venniök, hogy — csak egyedül a fasizmus elleni harcban mit tettek a kommunisták a háború előtt és alatt. Azt a helyet, amit a világon ma elfoglalunk, hallatlan áldozatok és hősiesség árán szereztük meg, helyes politikai irányvonalat követve, az egész emberiség boldogulásáért harcolva. Sőt jóval fontosabb hely is megilletett volna minket és ahonnan kiszorítottak bennünket, oda vissza kell jutnunk és vissza is fogunk jutni...

P. Togliatti: A demokráciáért és szocializmusért.
Kossuth Könyvkiadó

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ VII. KONGRESSZUSÁNAK G. DIMITROV BESZÁMOLÓJÁVAL KAPCSOLATBAN ELFOGADOTT HATÁROZATA

(Részletek)

A munkásosztály egységfrontja a fasizmus ellen

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa kijelenti, hogy azzal az óriási veszéllyel szemben, amely a munkásosztályt és annak minden vívmányát, valamennyi dolgozót és azok elemi jogait, a népek békéjét és szabadságát a fasizmus részéről fenyegeti a munkásosztály harci egységfrontjának megteremtése a jelenlegi történelmi szakaszban a nemzetközi munkásmozgalom legfőbb és legközelebbi feladata. A sikeres harc a tőke offenzívája ellen, a burzsoázia reakciós rendszabályai ellen, az összes dolgozók leggonoszabb ellensége, a fasizmus ellen — amely a dolgozókat, tekintet nélkül politikai meggyőződésükre, megfosztja minden joguktól és szabadságuktól — parancsolólag megköveteli, hogy létrehozzuk a munkásosztály minden részének — függetlenül attól, hogy milyen szervezethez tartoznak — akcióegységét, még mielőtt a munkásosztály többsége egy közös harci platform alapján egyesül a kapitalizmus megdöntése és a proletárforradalom győzelemre juttatása céljából. De éppen ezért ez a feladat arra kötelezi a kommunista pártokat, hogy számoljanak a változott helyzettel, az egységfronttaktikát új módon alkalmazzák, és közös akciókról szóló megállapodásokat létesítsenek a különböző politikai irányzatú dolgozók szervezeteivel, gyári, helyi, területi, országos és nemzetközi méretekben.

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa ebből kiindulva, azt javasolja a kommunista pártoknak, hogy az egységfronttaktika alkalmazása során a következő útmutatások alapján járjanak el:

1. A munkások egységfrontjának kiindulópontja és alapvető tartalma valamennyi kapitalista országban a munkásosztály közvetlen gazdasági és politikai érdekeinek védelme, a munkásosztálynak a fasizmus elleni védelme kell legyen. Hogy széles tömegeket mozgathassunk meg, olyan jelszavakat és harci formákat kell alkalmaznunk, amelyek a tömegek életbevágó szükségleteiből fakadnak, és a fejlődés adott szakaszán megfelelnek harcképességük fokának. A kommunistáknak nem szabad csupán arra szorítkozniuk, hogy a tömegeket harcra hívják fel a proletárdiktatúráért, hanem meg kell mondaniuk a tömegeknek, hogy mit kell ma tenniük avégett, hogy megvédjék magukat a kapitalista rablás és a fasiszta barbárság ellen. A munkásszervezetek közös akciói révén arra kell törekedniük, hogy a tömegeket olyan követelések programja alapján mozgósítsák, amelyek a válság következményeit ténylegesen az uralkodó osztályok vállára rakják, olyan követelések alapján, amelyeknek megvalósításáért vívott harc dezorganizálja a fasizmust, megnehezíti az imperialista háború előkészítését, gyengíti a burzsoáziát és erősíti a proletariátus hadállásait.

Amikor a munkásosztályt arra készítjük elő, hogy a körülmények vál-

tozása esetén gyorsan változtasson a harci formákon és módszereken, ugyanakkor szükséges, hogy a mozgalom erősödéséhez mérten megszervezzük az átmenetet a védekezésről a tőke elleni támadásra és az irányt a politikai tömegsztrájk szervezésére vegyük, feltétlenül biztosítva abban az ország legfontosabb szakszervezeteinek részvételét.

2. Anélkül, hogy a tömegek kommunista nevelése, szervezése, és mozgósítása terén végzett önálló munkájukról egy pillanatra is lemondanának, a kommunistáknak azért, hogy a munkások számára az akcióegységhez vezető utat megkönnyítsék, rövid vagy hosszabb lejáratú megállapodások alapján együttes akciókra kell törekedniük a szociáldemokrata pártokkal, a reformista szakszervezetekkel és a dolgozók egyéb szervezeteivel a proletariátus osztályellenségei ellen. Emellett a fő figyelmet a helyi tömegakciók kibontakoztatására kell fordítani, amelyeket az alsófokú szervezeteknek helyi megállapodások alapján kell végrehajtaniuk.

A megállapodások feltételeit lojálisan kell teljesíteni, de idejekorán le kell leplezni a közös akciók minden szabotálását az egységfrontban részt vevő egyének és szervezetek részéről, a megállapodások felborítása esetén pedig azonnal a tömegekhez kell fordulni, és lankadatlanul tovább kell folytatni a harcot a megbontott akcióegység helyreállításáért.

3. A proletáregységfront megvalósítása formáinak — amelyek a munkásszervezetek állapotától, jellegétől és a konkrét helyzettől függenek — különbözőknek kell lenniük. Ilyen formák lehetnek például a munkásoknak esetről esetre való egyesült közös akciói konkrét alkalmakkor, egyes követelésekért, vagy általános platform alapján; közösen elhatározott akciók egyes üzemekben vagy egyes iparágakban; közösen elfogadott akciók helyi, területi, országos és nemzetközi méretekben; közösen megállapított akciók a munkások gazdasági harcának szervezése, a munkanélküliek érdekeinek védelme, politikai tömegakciók megvalósítása, fasiszta támadások elleni közös önvédelem szervezése céljából, közösen elhatározott akciók a bebörtönzötteknek és családjaiknak való segélynyújtás, a társadalmi reakció elleni harc érdekében; közös akciók az ifjúság és a nők érdekeinek védelmére, a szövetkezetek, a kultúra, a sport terén, közös akciók a dolgozó parasztok követeléseinek támogatása céljából stb.; munkásszövetségek, valamint munkás- és parasztszövetségek alakítása (Spanyolország), tartós koalíciók alakítása „munkáspártok" vagy „munkás- és parasztpártok" formájában (Egyesült Államok) stb.

Abból a célból, hogy az egységfrontmozgalmat úgy bontakoztassák ki, hogy azt a tömegek a saját ügyüknek tekintsék, a kommunistáknak arra kell törekedniük, hogy az egységfrontnak az üzemekben, a munkanélküliek között, a munkásnegyedekben, a városi kisemberek között és a falvakban választott (a fasiszta diktatúra országaiban pedig a mozgalom legtekintélyesebb résztvevőiből összeválogatott) pártokon kívüli osztályszervei létesüljenek. Csak ilyen szervek, amelyeknek természetesen nem szabad az egységfrontban részt vevő szervezeteket helyettesíteniük, képesek a dolgozók óriási szervezetlen tömegeit is bevonni az egységfrontmozgalomba, képesek elősegíteni a tömegek kezdeményező erejének fejlesztését a tőke offenzívája és a fasizmus ellen folytatott harcban, és ezen az alapon az egységfront széles munkásaktívájának kialakulását biztosítani.

4. Mindenütt, ahol a szociáldemokrácia vezérei, azon igyekezetükben, hogy a munkásokat a mindennapi érdekeik védelméért folytatott harc

útjáról letérítsék és az egységfront létrehozását felborítsák, hangzatos „szocialista" tervekkel állnak elő (de Man-terv stb.), le kell leplezni az effajta tervek demagóg jellegét, és meg kell magyarázni a dolgozóknak, hogy a szocializmus megvalósítása mindaddig lehetetlen, amíg a hatalom a burzsoázia kezében marad. Ugyanakkor azonban az e tervekben ajánlott egyes rendszabályokat, amelyeket össze lehet kapcsolni a dolgozók életbevágó követeléseivel, kiindulópontul kell felhasználnunk a szociáldemokrata munkásokkal való egységfront tömegharcának kifejlesztésére.

Azokban az országokban, amelyekben szociáldemokrata kormányok (vagy a szocialisták részvételével alakult koalíciós kormányok) vannak hatalmon, nem csupán e kormány politikájának propaganda útján való leleplezésére kell szorítkoznunk, hanem a széles tömegeket harcra kell mozgósítanunk legégetőbb gyakorlati osztálykövetéseiknek keresztülviteléért, amelyeknek megvalósítását a szociáldemokraták platformjaikban hirdették, különösen akkor, amikor még nem voltak hatalmon vagy nem vettek részt a kormányban.

5. A szociáldemokrata pártokkal és szervezetekkel közösen végrehajtott akciók nemcsak nem zárják ki, hanem ellenkezőleg, még inkább szükségessé teszik a reformizmusnak, a szociáldemokratizmusnak mint a burzsoáziával való osztály-együttműködés ideológiájának és gyakorlatának komoly és indokolt bírálatát, s azt, hogy a szociáldemokrata munkásoknak türelmesen megmagyarázzuk a kommunizmus alapelveit és programját.

A kommunistáknak le kell leplezniük a tömegek előtt a jobboldali szociáldemokrata vezérek egységfront ellen felhozott demagóg érveinek értelmét, fokozniuk kell a harcot a szociáldemokrácia reakciós része ellen, de ugyanakkor a legszorosabban együtt kell működniük azokkal a baloldali szociáldemokrata munkásokkal, funkcionáriusokkal és szervezetekkel, amelyek a reformista politika ellen harcolnak és a kommunista párttal való egységfront mellett szállnak síkra. Minél erősebb a szociáldemokrácia reakciós tábora ellen vívott harcunk — amely tábor a burzsoáziával kötött blokkot — annál hathatósabb a szociáldemokrácia forradalmasodó részének nyújtott segítségünk. A baloldali táboron belül is annál hamarább fog tisztázódni, hogy ki hova tartozik, minél elszántabban harcolnak a kommunisták a szociáldemokrata pártokkal való egységfront érdekében.

A szociáldemokrácia különböző csoportjainak az egységfront gyakorlati megvalósításával kapcsolatban tanúsított magatartása lesz legjobb próbaköve tényleges álláspontjuknak. Az egységfront gyakorlati megvalósításáért vívott harc folyamán azok a szociáldemokrata vezérek, akik szavaik után ítélve baloldaliaknak mutatkoznak, olyan helyzetbe kerülnek majd, amelyben kénytelenek lesznek tetteikkel mutatni meg, hogy közülük ki az, aki tényleg kész harcra kelni a burzsoázia és a jobboldali szociáldemokraták ellen, s ki van a burzsoázia oldalán, a munkásosztály ügye ellen.

6. A választási harcokat a proletariátus harci egységfrontjának további fejlesztésére és megszilárdítására kell felhasználni. Ha a kommunisták a választásokon önállóan lépnek is fel, és a tömegek előtt a kommunista párt programját fejtik ki, de ugyanakkor egységfront létesítésére kell törekedniük a szociáldemokrata pártokkal és szakszervezetekkel (valamint a dolgozó parasztok, kisiparosok stb. szervezeteivel), s mindent el kell

követniük, hogy megakadályozzák a reakciós és fasiszta jelöltek megválasztását. A kommunisták a fasizmus veszélyével szemben, aszerint, hogy hogyan növekszik az egységfrontmozgalom, és milyen sikereket ér el, továbbá a fennálló választási rendszerhez alkalmazkodva, az antifasiszta front közös programjával és közös listáival léphetnek fel a választási harcban, de meg kell őrizniük politikai agitációjuk és bírálatuk szabadságát.

7. Amikor a kommunisták arra törekednek, hogy a dolgozó parasztság, a városi kispolgárság és az elnyomott nemzetiségek dolgozó tömegeinek harcát a proletariátus vezetése alatt egyesítsék, ugyanakkor a proletáregységfront alapján széles antifasiszta népfront megteremtésére is kell törekedniük és síkra kell szállniuk a dolgozók e rétegeinek valamennyi — a proletariátus alapvető érdekeinek irányában haladó — különleges követeléséért. Különösen fontos a dolgozó parasztság mozgósítása a parasztság zömét kirabló fasiszta politika ellen: a monopolista tőke és a burzsoá kormányok kizsákmányoló árpolitikája, az elviselhetetlen adóteher, a bérletfizetés és eladósodás ellen, a parasztság vagyonának dobraütése ellen és a tönkrement parasztságnak nyújtandó állami segély követelése érdekében. A kommunistáknak, akik a városi kispolgárság, az intelligencia, valamint az alkalmazottak tömegei között dolgoznak, harcba kell vinniük ezeket a rétegeket az adóemelés és a drágaság, a monopolista tőke és a trösztök részéről történő kirablásuk, a kamatrabszolgaság, az állami és községi alkalmazottak elbocsátása és fizetéscsökkentése ellen. Amikor a haladó szellemű intelligencia érdekeit és jogait védjük, minden módon támogatni kell a kultúrreakció ellen irányuló mozgalmát és meg kell könnyíteni számára, hogy a fasizmus elleni harcban a munkásosztály oldalára jöjjön át.

8. Politikai válság viszonyai közepette, amikor az uralkodó osztályok már nem képesek megbirkózni a hatalmas méretekben növekvő tömegmozgalommal, a kommunistáknak alapvető forradalmi jelszavakat kell kitűzniük (például a termelés és bankok feletti ellenőrzésnek, a rendőrség feloszlatásának és fegyveres munkásmilíciával való helyettesítésének jelszavát stb.), amelyek a burzsoázia gazdasági és politikai hatalmának még teljesebb aláásására, a munkásosztály erejének fokozására, a megalkuvó pártok elszigetelésére irányulnak, és amelyek a munkástömegeket közvetlenül elvezetik a hatalom forradalmi meghódításának feladata elé. Ha a tömegmozgalom ilyen fellendülése mellett lehetségesnek, és a proletariátus érdekében szükségesnek mutatkoznék a proletáregységfront vagy az antifasiszta népfront kormányának megalakítása, amely kormány még nem a proletárdiktatúra kormánya, de magára vállalja, hogy döntő rendszabályokat foganatosít a fasizmus és a reakció ellen, akkor a kommunista pártnak ilyen kormány létrehozására kell törekednie. Az egységfrontkormány megalakításának lényeges feltétele olyan helyzet: *a)* amikor a burzsoá államgépezet erősen meg van bénítva, olyannyira, hogy a burzsoázia nem képes megakadályozni egy ilyen kormány megalakítását; *b)* amikor a dolgozók legszélesebb tömegei viharos erővel szállnak síkra a fasizmus és a reakció ellen, de még nem készek arra, hogy a tanácsok uralmáért keljenek harcra; *c)* amikor már a szociáldemokrácia, valamint az egységfrontban részt vevő más pártok szervezeteinek jelentékeny része kíméletlen rendszabályokat követel a fasiszták és egyéb reak-

ciósok ellen, s kész a kommunistákkal együtt harcolni e rendszabályok megvalósítása érdekében.

Amennyiben az egységfront kormánya tényleg döntő rendszabályokat foganatosít az ellenforradalmi finánctőkések és fasiszta ügynökeik ellen, s semmi módon sem korlátozza a kommunista párt tevékenységét és a munkásosztály harcát, a Kommunista Párt minden eszközzel támogatni fogja ezt a kormányt. A kommunisták részvételének kérdését az egységfrontkormányban viszont minden egyes esetben a konkrét helyzet alapján kell majd eldönteni.

A kommunisták feladatai az antifasiszta mozgalom egyes frontszakaszain

1. A kongresszus a legkomolyabban felhívja a figyelmet a fasizmus elleni rendszeres ideológiai harc szükségességére. Tekintettel arra, hogy a fasiszta ideológia legfőbb, legveszélyesebb formája a sovinizmus, le kell leplezni a tömegek előtt, hogy a fasiszta burzsoázia az általános nemzeti érdekek védelmének ürügye alatt a saját népe elnyomásának és kizsákmányolásának haszonleső osztálypolitikáját, valamint más népek kirablásának és leigázásának politikáját valósítja meg. Meg kell mutatni, hogy a munkásosztály, amely küzd mindenfajta szolgaság és nemzeti elnyomás ellen, egyetlen igaz harcosa a nép nemzeti szabadsága és függetlensége ügyének. A kommunistáknak minden eszközzel harcolniuk kell a nép történelmének fasiszta meghamisítása ellen, és mindent meg kell tenniük, hogy igazi lenini—sztálini szellemben, történelmileg helyesen világítsák meg a dolgozó tömegek előtt saját népük múltját, hogy jelenlegi harcukat összekapcsolják a múlt forradalmi hagyományaival. A kongresszus óva int a nemzeti függetlenség és a széles néptömegek nemzeti érzésének kérdésében bármiféle lebecsülő magatartástól — amely a fasizmus számára megkönnyíti soviniszta mozgalmainak kiszélesítését (Saar-vidék, Csehszlovákia német területei stb.) — és követeli a lenini—sztálini nemzeti politika helyes és konkrét alkalmazását.

A kommunisták, akik a burzsoá nacionalizmus minden válfajának engesztelhetetlen elvi ellenségei, egyáltalán nem hívei a nemzeti kérdésben megnyilvánuló nihilizmusnak, annak, hogy saját népük sorsával szemben lebecsülő magatartást tanúsítsanak.

2. A kommunistáknak be kell lépniük az összes fasiszta tömegszervezetekbe, amelyek az illető országban a legalitás monopóliumát élvezik, s ki kell használniuk az e szervezetekben való munkának még legkisebb legális vagy féllegális lehetőségét is avégből, hogy az e szervezetekhez tartozó tömegek érdekeit szembeállítsák a fasizmus politikájával, és szétbomlasszák a fasizmus tömegbázisát. A kommunistáknak a dolgozók legéletbevágóbb szükségleteiért megindult legelemibb tiltakozó mozgalmakkal kezdve, hajlékony taktikával arra kell törekedniük, hogy minél szélesebb tömegeket vonjanak be a mozgalomba, és különösen azokat a munkásokat vonják be, akik — nem lévén osztályöntudatosak — még a fasisztákat követik. Amilyen mértékben szélesül és mélyül a mozgalom, akként kell a harc jelszavait változtatni, és a burzsoá fasiszta diktatúra meg-

semmisítését előkészíteni azoknak a tömegeknek a segítségével, amelyek a fasiszta szervezetekben részt vesznek.

3. A kommunistáknak erélyesen és következetesen védelmezve a munkanélküliek érdekeit és követeléseit, megszervezve és harcba vive őket, hogy munkát, elegendő segélyt, megfelelő munkásbiztosítást stb. kapjanak, be kell vonniuk a munkanélkülieket az egységfrontmozgalomba, és a fasizmus befolyását minden eszközzel ki kell szorítaniuk soraikból. Emellett szigorúan számolni kell a munkanélküliek különböző csoportjainak sajátosságaival (szakképzett és nem szakképzett, szervezett és szervezetlen munkanélküliek, férfiak és nők, ifjúság stb.).

4. A kongresszus hangsúlyozza a kapitalista országok valamennyi kommunista pártja előtt az ifjúság rendkívüli szerepét a fasizmus elleni harcban. A fasizmus főleg az ifjúság soraiban toborozza rohamosztagait. A kommunista pártoknak harcolniuk kell a dolgozó ifjúság között végzett tömegmunka fontosságának lebecsülése ellen, hathatós rendszabályokat kell foganatosítaniuk a kommunista ifjúmunkás szervezetek elzárkózottságának leküzdésére, minden eszközzel elő kell mozdítaniuk valamennyi nem fasiszta ifjúsági tömegszervezet — köztük a szakszervezet, a szövetkezetek stb. ifjúsági szervezetei — erőinek egyesítését a legszélesebb egységfront alapján, beleértve azt is, hogy különböző fajtájú közös szervezeteket létesítsenek, amelyeknek célja: harc a fasizmus ellen, az ifjúság hallatlan jogfosztottsága és militarizálása ellen, a fiatal nemzedék gazdasági és kulturális érdekeiért. Ki kell tűzni azt a feladatot, hogy megteremtsük a kommunista és a szocialista ifjúsági szövetségek asszociációját az osztályharc alapján. A kommunista pártoknak minden eszközzel segíteniük kell a kommunista ifjúmunkás szövetség fejlesztését és megerősödését.

5. Annak az életbevágó szükségessége, hogy az egységes népfrontba bevonjuk a dolgozó nők sok milliós tömegeit, elsősorban a munkásnőket és a dolgozó parasztnőket, tekintet nélkül pártállásukra és vallási meggyőződésükre, fokozott aktivitást követel a kommunistáktól a dolgozó nők tömegmozgalmának kifejlesztése végett a legégetőbb követeléseikért és érdekeikért folyó harcban, különösen a drágaság ellen, a nők egyenjogúsításáért, fasiszta rabszolgaságba süllyesztésük ellen, a tömeges elbocsátások ellen, a munkabér emeléséért az „egyforma munkáért egyforma bért" elve alapján, és a háborús veszély ellen vívott harcban. Úgy az egyes országokban, mint nemzetközi méretekben, hajlékonyan kell alkalmazni a legkülönfélébb szervezeti formákat a forradalmi, szociáldemokrata és progresszív női szervezetek közötti kapcsolat és együttműködés megteremtése végett, de a vélemény és bírálat szabadságának biztosításával, nem riadva vissza ott, ahol erre szükség van, külön nőszervezetek alakításától sem.

6. A kommunistáknak harcolniuk kell azért, hogy a szövetkezeti szervezeteket bevonják a proletáregységfront és az antifasiszta népfront soraiba.

A kommunistáknak a legaktívabban kell támogatniuk a szövetkezeteket tagjaik életbevágó érdekeiért vívott harcukban, különösen a drágaság ellen, a hitelnyújtás érdekében, a rablóvámok és új adók kivetése ellen és a szövetkezetek működésének a fasiszták által való korlátozása és szétrombolása ellen stb. folyó harcukban.

7. A kommunistáknak magukra kell vállalniuk annak a kezdeményezését, hogy az egységfrontmozgalom megbízható és kipróbált elemeiből fasisztaellenes önvédelmi tömegszervezet alakíttassék a fasiszta bandák támadása ellen.

A kommunista pártok megerősítése, harc a munkásosztály politikai egységéért

A kongresszus különös erővel hangsúlyozza, hogy csupán maguknak a kommunista pártoknak minden tekintetben való további megerősödése, kezdeményező erejük fejlődése, elvhű marxista—leninista politikájuk, helyes, hajlékony taktikájuk, amely számol a konkrét helyzettel és az osztály-erőviszonyokkal, biztosíthatja a dolgozók legszélesebb tömegeinek mozgósítását a fasizmus, a kapitalizmus elleni egységes harcra.

Az egységfront tényleges megvalósítása azt követeli a kommunistáktól, hogy küzdjék le a saját soraikon belül az öntelt szektariánus szellemet, amely ma már sok esetben nem „gyermekbetegsége" a kommunista mozgalomnak, hanem meggyökeredzett kór. Ez a szektariánus szellem, amely túlbecsülte a tömegek forradalmasodásának fokát, és amely olyan illúziókat keltett, hogy sikerült már eltorlaszolni a fasizmus útját, holott a fasiszta mozgalom tovább növekedett, valójában a fasizmussal szembeni tétlenséget mozdította elő. Ez a szektariánus szellem, amely a gyakorlatban a tömegek vezetésének módszereit egy szűk pártcsoport vezetési módszereivel cserélte fel, a tömegpolitikát elvont propagandával és baloldali doktrinerséggel helyettesítette, megtagadta a reformista szakszervezetekben és a fasiszta tömegszervezetekben végzendő munkát — ez a szellem, amely ahelyett, hogy számba vette volna minden egyes ország konkrét viszonyainak sajátosságait, a taktikát és jelszavakat minden országra alkalmazható sablonná süllyesztette — jelentékeny mértékben meglassította a kommunista pártok növekedését, megnehezítette az igazi tömegpolitika érvényesítését, akadályozta, hogy az osztályellenség nehézségeit a forradalmi mozgalom erősítésére használjuk fel, akadályozta azt, hogy a széles proletártömegeket a kommunista pártok részére megnyerjük.

A kommunistáknak, akiknek a legerélyesebb harcot kell folytatniuk a szektariánus szellem minden maradványának kiirtásáért, amely szellem jelenleg rendkívül komoly akadálya annak, hogy a kommunista pártok igazi bolsevik tömegpolitikát folytassanak, egyúttal fokozniuk kell éberségüket a jobboldali opportunizmus veszélyével szemben és elszánt harcot kell folytatniuk annak minden konkrét megnyilvánulása ellen, egy pillanatra sem feledkezve meg arról, hogy az egységfront taktikájának széles medrű alkalmazásával a jobboldali veszély növekedni fog. A munkásosztály egységfrontjáért és akcióegységének megvalósításáért vívott harc azt követeli, hogy kézzelfogható érvekkel győzzük meg a szociáldemokrata munkásokat a kommunista politika helyes és a reformista politika helytelen voltáról, s arra kötelez minden kommunista pártot, hogy engesztelhetetlen harcot vívjon minden olyan törekvés ellen, amely a kommunizmus és a reformizmus közötti elvi különbséget elpalástolja, amely gyengíti a szociáldemokratizmusnak — a burzsoáziával való osztályegyüttműködés ideológiájának és gyakorlatának — bírálatát, azt kö-

veteli minden kommunistától, hogy engesztelhetetlen harcot vívjon minden olyan illúzió ellen, amely szerint a szocializmus megvalósítása lehetséges békés, törvényes úton, harcot követel automatizmusra és spontaneitásra való beállítottság ellen úgy a fasizmus megdöntése, mint az egységfront megvalósítása kérdésében, harcot a párt szerepének lebecsülésével szemben és a cselekvés döntő pillanatában való legcsekélyebb ingadozás ellen.

A kongresszus abból kiindulva, hogy a proletariátus osztályharcának érdekei és a proletárforradalom sikere megkövetelik, hogy a munkásosztálynak minden országban egységes politikai tömegpártja legyen, a kommunista pártok elé azt a feladatot tűzi ki, hogy — a munkásoknak arra a fokozódó törekvésére támaszkodva, hogy a szociáldemokrata pártokat vagy egyes szervezeteiket egyesíteni kell a kommunista pártokkal — ennek az egyesülésnek az ügyében vegyék kezükbe a kezdeményezést. Emellett azonban okvetlenül meg kell magyaráznunk a munkásoknak, hogy az ilyen egyesülés csak egész sor feltétel mellett lehetséges: akkor, ha a szociáldemokrácia teljesen függetleníti magát a burzsoáziától, és teljesen szakít a burzsoáziával való blokkal; ha előzetesen megvalósul az akcióegység, ha a szociáldemokrácia elismeri, hogy a burzsoázia uralmát forradalmi úton meg kell dönteni, és a proletariátus diktatúráját a szovjetek formájában kell megvalósítani; ha a szociáldemokrácia lemond a saját burzsoáziájának a támogatásáról az imperialista háborúban; ha a párt a demokratikus centralizmus alapján épül fel, amely biztosítja az akarat és a cselekvés egységét, s amely az orosz bolsevikok tapasztalatai során kiállotta a próbát.

Ezzel egyidejűleg határozottan síkra kell szállnunk a „baloldali" szociáldemokrata demagógok ama kísérletei ellen, hogy a szociáldemokrata munkások kiábrándulását új szocialista pártok és új „internacionálé" alakítására használják ki, amelyek a kommunista mozgalom ellen irányulnak, s ilyen módon mélyítik a munkásosztályban végbement szakadást.

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa, abban a meggyőződésben, hogy az akcióegység elengedhetetlen szükségesség, és egyben legbiztosabb útja annak is, hogy a proletariátus politikai egysége megvalósuljon — a Kommunista Internacionálé valamennyi szekciója nevében kijelenti, hogy e szekciók hajlandók azonnal megkezdeni a tárgyalásokat a II. Internacionálé megfelelő pártjaival arra vonatkozólag, hogy a munkásosztály akcióegységét a tőke offenzívája, a fasizmus és az imperialista háború veszélye ellen megteremtsék, és kijelenti azt is, hogy a Kommunista Internacionálé kész e célból tárgyalásokba bocsátkozni a II. Internacionáléval.

Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből
1935. augusztus 20.

A KOMMUNISTA ÉS MUNKÁSPÁRTOK KÉPVISELŐINEK 1960. NOVEMBERÉBEN MEGTARTOTT MOSZKVAI ÉRTEKEZLETÉN ELFOGADOTT NYILATKOZAT

(Részlet)

I.

Korunk — amelynek fő tartalma a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal elkezdődött átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba — a két ellentétes társadalmi rendszer harcának korszaka, szocialista és nemzeti felszabadító forradalmak korszaka, az imperializmus összeomlásának és a gyarmati rendszer felszámolásának, egyre több nép szocialista útra térésének, a szocializmus és a kommunizmus világméretű diadalának korszaka.

Korunk fő jellegzetessége, hogy a szocialista világrendszer az emberi társadalom fejlődésének döntő tényezőjévé válik.

Az utóbbi évtizedek folyamán az új és a régi világ hatalmas összecsapásaiban bebizonyosodott a szocializmus ereje és legyőzhetetlensége. Csődöt mondtak az imperializmusnak és rohamcsapatának — a fasizmusnak — azok a kísérletei, hogy háborúval feltartóztassák a történelmi fejlődés menetét. Az imperializmus képtelennek bizonyult arra, hogy gátat vessen a szocialista forradalmaknak Európában és Ázsiában. A szocializmus világrendszerré vált. Az imperializmus kísérleteket tett, hogy fékezze a szocialista államok gazdasági fejlődését. E tervei meghiúsultak. Az imperializmus mindent elkövetett, hogy fenntartsa a gyarmati rabszolgaság rendszerét. Ez a rendszer azonban összeomlóban van. A szocialista világrendszer erősödésével a nemzetközi viszonyok mind határozottabban a függetlenségért, a demokráciáért és a szocialista haladásért küzdő népek javára változnak meg.

Az emberi társadalom történelmi fejlődésének fő tartalmát, fő irányvonalát és fő sajátosságait korunkban a szocialista világrendszer, azok az erők határozzák meg, amelyek az imperializmus ellen, a társadalom szocialista átalakításáért harcolnak. Az imperializmus semmiféle erőlködése nem állíthatja meg a történelem előrehaladását. Létrejöttek a szocializmus további döntő győzelmének szilárd előfeltételei. A szocializmus teljes győzelme elkerülhetetlen.

A társadalmi fejlődés menete igazolja Leninnek azt a jövendölését, hogy a győztes szocializmus országai főleg a gazdasági építéssel gyakorolnak befolyást a világforradalom fejlődésére. A szocializmus páratlan alkotó sikereket ért el a termelésben, a tudományban és a technikában, az emberek olyan új, szabad közösségének megteremtésében, amely mind nagyobb mértékben biztosítja anyagi és szellemi szükségleteik kielégítését. Közeleg az idő, amikor a szocializmus a világ ipari és mezőgazdasági termelésében is az első helyre nyomul. A kapitalizmus vereséget fog szenvedni az emberi tevékenység döntő területén — az anyagi termelésben.

A szocialista rendszer erősödése és fejlődése mind nagyobb befolyást gyakorol a kapitalista országok népeinek harcára. A szocialista világ-

rendszer példájának erejével forradalmasítja a tőkésvilág dolgozóinak tudatát, lelkesíti őket a kapitalizmus elleni harcra, óriási mértékben megkönnyíti e harc feltételeit. A tőkésországokban gyarapodnak és izmosodnak azok a belső erők, amelyek arra hivatottak, hogy megvédjék a békét és a nemzeti függetlenséget, biztosítsák a demokrácia diadalát, a szocializmus győzelmét.

A kapitalista világrendszert áthatja a hanyatlás és bomlás mélyreható folyamata. Az imperializmus ellentmondásai meggyorsították a monopolkapitalizmusnak állammonopolista kapitalizmusba való átnövését. Az állammonopolista kapitalizmus erősítve a monopóliumoknak a nemzet élete feletti hatalmát, a monopóliumok és az állam erejét egységes mechanizmussá egyesíti abból a célból, hogy megmentse a tőkés rendszert, és maximálisan növelje az imperialista burzsoázia profitját a munkásosztály kizsákmányolása és a lakosság széles rétegeinek kifosztása útján.

Nincs azonban olyan eszköz, amelynek segítségével a monopolista burzsoázia meg tudná menteni a kapitalizmust. A monopóliumok maroknyi csoportjának érdeke kibékíthetetlen ellentétben van az egész nemzet érdekeivel. A kapitalista társadalom osztály- és nemzeti ellentétei, belső és külső ellentmondásai a végsőkig kiéleződtek. Azok a kísérletek, hogy hogy a kapitalizmus rothadt pilléreit militarizmussal támasszák meg, csak még jobban elmélyítik ezeket az ellentéteket.

A kapitalista világban még sohasem volt ennyire éles a termelőerők és a termelési viszonyok összeütközése. A kapitalizmus mindjobban gátolta a modern tudomány és technika vívmányainak a társadalmi haladás érdekében való felhasználását. Az emberi lángész felfedezéseit az emberiség ellen fordítja, pusztító háború borzalmas eszközeivé akarja változtatni.

Fokozódik a tőkésgazdaság ingatagsága. Jóllehet, egyes tőkésországokban a termelés kisebb-nagyobb mértékben növekszik, a kapitalizmus ellentétei szakadatlanul éleződnek, mind az egyes országokban, mind nemzetközileg. Noha még a nemrég lezajlott gazdasági válság minden következményét sem tudták leküzdeni, több tőkésországot máris újabb gazdasági megrázkódtatás fenyeget. Egyre fokozódik a kapitalista termelés anarchikus jellege. Eddig nem látott mértékben fokozódik a tőkekoncentráció, növekszik a monopóliumok profitja és szuperprofitja. A monopoltőke új formákban, mindenekelőtt a munka intenzitásának növelésével, mérhetetlenül fokozta a munkásosztály kizsákmányolását. Az automatizálás és az „ésszerűsítés" a kapitalizmus viszonyai között újabb szenvedéseket zúdít a dolgozókra. Egyes országokban a munkásosztály csak szívós harc árán tudta kicsikarni számos, életbevágó követelésének kielégítését. Mégis, sok kapitalista országban az életszínvonal ma is alacsonyabb a háború előttinél. A burzsoázia ígéretei ellenére csak egyes kapitalista országokban és csak ideiglenesen valósították meg a teljes foglalkoztatottságot. A monopóliumok mindenhatósága mind nagyobb mértékben sérti a nagy paraszti tömegek és a kiterjedt kis- és középpolgári rétegek érdekeit. A kapitalista országokban, beleértve a legfejlettebb országok egyikét-másikát is, még mindig vannak, sőt, növekszenek is a gazdaságilag gyengén fejlett vidékek, ahol a tömegek nyomora különösen súlyos.

Mindez ismét megcáfolja a burzsoá ideológusok és a revizionisták hazug koholmányait, amelyek szerint a jelenkori kapitalizmus állítólag „né-

pi kapitalizmussá" változott, megteremtette az úgynevezett „általános jólét államát", amely képes leküzdeni a termelés anarchiáját és a gazdasági válságokat, s biztosíthatja valamennyi dolgozó jólétét.

A kapitalizmus fejlődésének egyenlőtlensége miatt folytonosan változnak az imperialista államok közti erőviszonyok. Minél jobban szűkül az imperialista uralom területe, annál élesebben jelentkeznek az ellentétek az imperialista hatalmak között. Rendkívül kiéleződött a piac problémája. Az „integráció" jelszavával létrehozott újabb államközi szervezetek gyakorlatilag az imperialista országok közti ellentétek és a közöttük folyó harc kiéleződésére vezetnek; e szervezetek újabb formái annak, hogy a hatalmas tőkés szövetségesek megosztozzanak a kapitalista világpiacon, s az erősebb imperialista államok behatoljanak gyengébb partnereik gazdaságába.

A kapitalizmus rothadása a legnagyobb erővel a mai imperializmus vezető országában, az Egyesült Államokban nyilvánul meg. Az Egyesült Államok monopoltőkéje immár szemmel láthatóan képtelen a meglevő termelőerők felhasználására. A fejlett tőkésországok közül a leggazdagabb az Amerikai Egyesült Államok, a különösen nagyfokú, krónikus munkanélküliség országa lett. Az Egyesült Államokban állandó jelenség az ipari kapacitás fokozódó kihasználatlansága. Noha a dolgozók életszínvonalának csökkentése árán roppant mértékben növelik a katonai költségvetési előirányzatot, a termelés növekedésének üteme a háború utáni években csökken, alig gyorsabb a lakosság növekedésénél. Gyakoribbak lettek a túltermelési válságok. A kapitalizmus legfejlettebb ipari országa a legtorzabb militarizált gazdaság országává vált. Az Amerikai Egyesült Államok az összes tőkésországoknál több kincset sajtol ki az ázsiai és különösen a latin-amerikai országokból, gátolva ezeknek az országoknak a fejlődését. Fokozódik az amerikai tőke behatolása Afrikába. Az amerikai imperializmus a legnagyobb nemzetközi kizsákmányolóvá vált.

Az amerikai imperializmus igyekszik uralma alá vetni számos országot, s ennek fő eszközeként a katonai tömbök és a gazdasági „segély" politikáját használja fel. Megsérti a fejlett kapitalista országok szuverenitását is. A fejlett kapitalista országok uralkodó monopoltőkés burzsoáziája, amely szövetségre lépett az amerikai imperializmussal, feláldozza saját országa szuverenitását, arra számítva, hogy az amerikai imperialisták támogatásával elnyomhatja a felszabadulásért küzdő forradalmi erőket, megfoszthatja a dolgozókat a demokratikus szabadságjogoktól, megakadályozhatja a néptömegeknek a szociális haladásért folytatott harcát. Az amerikai imperializmus bevonja ezeket az országokat a fegyverkezési hajszába, az újabb agresszív háború előkészítésének politikájába, valamint a szocialista és a semleges államok elleni felforgató tevékenységbe.

A kapitalista rendszer pillérei olyannyira elrothadtak, hogy az uralkodó imperialista burzsoázia sok országban már képtelen egyedül szembeszállni a demokrácia és a haladás növekvő és tömörülő erőivel. Az imperialisták, élükön az Egyesült Államokkal, katonai-politikai szövetségekbe tömörülnek, hogy közösen harcoljanak a szocialista tábor ellen, közösen fojtsák el a nemzeti felszabadító mozgalmat, a munkásmozgalmat és a szocialista mozgalmat. Az utóbbi években a nemzetközi események menete sok új bizonyítékát szolgáltatja annak, hogy az amerikai imperializ-

mus a világreakció fő támasza, nemzetközi csendőr, az egész világ népeinek ellensége.

Az Amerikai Egyesült Államok által létrehozott katonai tömbök rendszerét gyengíti egyrészt a tömbök tagállamai közti harc, másrészt a tömegeknek a katonai tömbök felszámolásáért vívott küzdelme. Az amerikai imperialisták igyekszenek megerősíteni az agresszív tömböket, ami a tömegek még erősebb ellenállását idézi elő. Az Egyesült Államok ma is legfőbb gazdasági, pénzügyi és katonai ereje a mai imperializmusnak, bár részaránya a tőkésvilág gazdaságában csökken. Az angol és a francia imperialisták szívósan harcolnak állásaik megvédéséért. Visszanyerték hatalmukat és fokozzák terjeszkedésüket a nyugatnémet és a japán monopóliumok. A nyugatnémet monopóliumok a maguk imperialista politikáját érvényesítve, mind tevékenyebben törekszenek a fejletlen országok kizsákmányolására.

A népek mind elszántabb harcra kelnek az imperializmus ellen. Óriási küzdelem fejlődik ki a munka és a tőke, a demokrácia és a reakció, a szabadság és a kolonializmus erői között. A mélységesen népi kubai forradalom győzelme nagyszerű példává vált a latin-amerikai népek számára. Afrikában leküzdhetetlen erővel kibontakozott a gyarmatosítás elleni mozgalom a szabadságért és a nemzeti függetlenségért. Siker koronázta az imperialistaellenes nemzeti felkelést Irakban. Japánban kibontakozott a néptömegek hatalmas mozgalma a japán—amerikai katonai szövetség ellen, a békéért, a demokráciáért és a nemzeti függetlenségért. A dolgozók harci eltökéltségéről tanúskodnak Olaszországban a néptömegeknek a demokrácia védelmében szervezett megmozdulásai. Fokozódik a harc a demokráciáért, a személyi hatalom reakciós rendszere ellen Franciaországban. A munkások nagy sztrájkjai bontakoztak ki az Egyesült Államokban, Argentínában, Uruguayban, Chilében, Indiában, Angliában, Kanadában, Belgiumban és más kapitalista országokban. Az Egyesült Államokban kezdenek tömegessé válni a néger nép megmozdulásai életbevágó jogaiért. Fokozódik a nemzeti erőknek a fasiszta diktatúra elleni összefogásra irányuló törekvése Spanyolországban és Portugáliában, erősödik a demokratikus mozgalom Görögországban. Megdöntötték a zsarnoki katonai rendszereket Kolumbiában, Venezuelában: csapást mértek a nyíltan amerikabarát bábkormányokra Dél-Koreában és Törökországban.

Dél-Vietnamban és Laoszban fejlődik az amerikai imperialisták és szekértolóik ellen irányuló nemzeti demokratikus mozgalom. Az indonéz nép felszámolja országában az imperialisták fennmaradt gazdasági pozícióit, különösen a holland gyarmatosítók pozícióit. Terjed és minden földrészt felölel a tömegek békemozgalma. Mindez szemmel látható bizonyítéka annak, hogy az imperialistaellenes, a nemzeti felszabadító, háborúellenes küzdelem és osztályharc hullámai mind magasabbra csapnak.

A szocializmus diadala Európa és Ázsia országainak nagy csoportjában, amely felöleli az emberiség egyharmadát; a szocializmusért harcoló erők nagyarányú növekedése világszerte, és az imperializmus pozícióinak állandó gyengülése a szocializmussal folytatott gazdasági versenyben; a nemzeti felszabadító harc újabb óriási fellendülése és a gyarmati rendszer állandóan gyorsuló felbomlása; az egész tőkés gazdasági világrendszer ingatagságának fokozódása; a kapitalizmus ellentéteinek kiéleződé-

se az állammonopolista kapitalizmus fejlődése és a militarizmus növekedése következtében; a monopóliumok és az egész nemzet érdekei közötti ellentétek elmélyülése; a polgári demokrácia korlátozása, a tekintélyuralmi és fasiszta kormányzási módszerek alkalmazásának tendenciája, a burzsoá politika és ideológia súlyos válsága annak tanúsága, hogy új szakasz következett be a kapitalizmus általános válságának fejlődésében. Ennek a szakasznak az a sajátossága, hogy nem világháborúval kapcsolatban alakult ki, hanem a két rendszer versenye és harca, az erőviszonyoknak a szocializmus javára való mind nagyobb megváltozása, az imperializmus valamennyi ellentétének fokozott kiéleződése közepette alakult ki, olyan viszonyok között, amikor a békeszerető erőknek a békés egymás mellett élés megvalósításáért és megszilárdításáért vívott sikeres harca meggátolta az imperialistákat abban, hogy agresszív cselekedeteikkel megzavarják az általános békét, olyan viszonyok között, amikor fellendülőben van a nagy néptömegek harca a demokráciáért, a nemzeti felszabadulásért és a szocializmusért.

Az imperialista elnyomás és kizsákmányolás ellen összefognak az összes forradalmi erők. A szocializmust és a kommunizmust építő népek, a munkásosztály forradalmi mozgalma a tőkésországokban, az elnyomott népek nemzeti-felszabadító harca és általában a demokratikus mozgalmak — korunknak mindezek a hatalmas erői az imperialista világrendszert aláásó és romboló egyetlen áradattá olvadnak össze. Korszakunk középpontjában a nemzetközi munkásosztály és legfőbb műve, a szocialista világrendszer áll. Ezek a zálogai annak, hogy a békéért, a demokráciáért, a nemzeti felszabadulásért, a szocializmusért és az emberiség haladásáért folyó harcot győzelem koronázza.

(Társadalmi Szemle, 1960. 12. szám)

A KOMMUNISTA ÉS MUNKÁSPÁRTOK NEMZETKÖZI TANÁCSKOZÁSA

(Részlet)

2.

A szocialista világrendszer: az imperialistaellenes harc döntő ereje. Minden felszabadító harc semmi mással nem pótolható, támogatást kap tőle és mindenekelőtt a Szovjetuniótól.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom, a szocializmus felépítése a Szovjetunióban, a német fasizmus és a japán militarizmus szétzúzása a második világháborúban, a forradalom győzelme Kínában és több más európai és ázsiai országban, Amerika első szocialista államának, a Kubai Köztársaságnak a megalakulása, a 14 országot magában foglaló szocialista világrendszer kialakulása és fejlődése, a szocializmus ihlető hatása az egész világra megteremtette a történelmi haladás meggyorsításának előfeltételeit, új távlatokat nyitott a haladás és a szocializmus világméretű győzelme előtt.

A szocializmus megmutatta az emberiségnek az imperializmustól való megszabadulás távlatát. Az az új társadalmi rend, amely a termelőszközök társadalmi tulajdonán és a dolgozók hatalmán alapul, képes biztosítani a nép érdekeinek megfelelő tervszerű és válságoktól mentes gazdasági fejlődést, képes biztosítani a dolgozók társadalmi és politikai jogait, megteremteni az előfeltételeket az igazi demokráciához, a széles néptömegek tényleges részvételéhez a társadalom igazgatásában, a személyiség sokoldalú fejlesztéséhez, a nemzetek egyenjogúságához és barátságához.

A gyakorlatban bebizonyosodott, hogy csakis a szocializmus képes megoldani az emberiség előtt álló mélyreható problémákat.

A szocializmus világrendszere mindenekelőtt növekvő gazdasági hatalmával járul hozzá az imperialistaellenes erők közös ügyéhez. A szocialista rendszer országainak gyorsan fejlődő népgazdasága, amely a gazdasági növekedés üteme tekintetében megelőzi a kapitalista államokat, a szocializmus élre törése a tudományos-műszaki haladás több ágazatában, a világűrbe vezető utak megnyitása a Szovjetunió révén — a szocialista országok népei által végzett alkotómunkának e reális eredményei döntő módon elősegítik a béke, a demokrácia és a szocializmus erőfölényét az imperializmussal szemben.

A szocialista világ most a fejlődés olyan időszakába lépett, amelyben lehetőség nyílik az új rendszerben rejlő hatalmas tartalékok teljesebb felhasználására.

Ezt előmozdítja azoknak a tökéletesebb gazdasági és politikai formáknak a kidolgozása és alkalmazása, amelyek már az új társadalmi szerkezet alapján fejlődő, érett szocialista társadalom szükségleteinek felelnek meg. A szocializmus építése és további tökéletesítése a munkásosztály által ösztönzött és vezetett széles néptömegek támogatásán, részvételén és kezdeményezésein alapszik. A kommunista párt az egész szocialista társadalom élcsapataként jelentkezik. A dolgozók egyre nagyobb politikai aktivitása, társadalmi szervezeteik öntevékenységének kibontakoztatása, a személyiség jogainak kiterjesztése, a bürokratikus jelenségek elleni kér-

lelhetetlen harc, a szocialista demokrácia sokoldalú fejlesztése gyarapítja a szocializmus erőit és előmozdítja az egész nép akarat- és akcióegységét.

A szocialista demokrácia tökéletesítése, a termelőerők fellendítése, a politikai és kulturális haladás, az emberi és erkölcsi értékek fensőbbsége növeli a szocializmusnak az egész világ dolgozóira gyakorolt hatását, szilárdítja hadállásait az imperializmus ellen folyó világjelentőségű harcban.

A gyakorlat megmutatta, hogy a szocialista átalakulás, az új társadalom építése bonyolult és hosszú folyamat, s elsősorban a hatalmon levő kommunista és munkáspártoktól, e pártoknak ama képességétől, hogy marxista—leninista módon oldják meg a szocialista fejlődés problémáit, függ azoknak a hatalmas lehetőségeknek a kihasználása, amelyeket az új társadalmi rendszer nyújt. A tudomány térhódítása a gazdasági és társadalmi élet különböző területein, a tudományos-műszaki forradalom révén megnyíló lehetőségek teljes kihasználása a gyorsított ütemű gazdasági fejlődés érdekében és a társadalom minden tagja szükségleteinek kielégítése érdekében a tulajdon szocialista jellege, a termelés tervszerű megszervezése, a fizikai és szellemi munka képvsielőinek a népgazdaság vezetésében és igazgatásában való aktív részvétele révén válik lehetővé. A kapitalizmus és a szocializmus történelmi versenyének egyik fő területévé vált tudományos-műszaki forradalom széles körű kibontakoztatása a szocialista társadalom fejlődésének fontos feltétele.

A szocialista világrendszer létrejötte a világban folyó osztályharc alkotó része. A szocializmus ellenségei nem mulasztanak el egyetlen lehetőséget sem arra, hogy megkíséreljék aláásni a szocialista államhatalom alapjait, hogy lehetetlenné tegyék a társadalom szocialista átalakítását, és hogy visszaállítsák a maguk uralmát. Az ilyen kísérletek határozott visszautasítása a munkásosztály vezette néptömegekre és a munkásosztály kommunista élcsapatára támaszkodó szocialista államhatalom elengedhetetlen funkciója.

A szocializmus védelme a kommunisták nemzetközi kötelessége.

Minden egyes szocialista ország fejlődése és erősödése az egész szocialista világrendszer előrehaladásának fontos feltétele. Minden egyes szocialista ország népgazdaságának sikeres fejlődése, társadalmi viszonyainak tökéletesedése, mindenoldalú haladása egyaránt szolgálja a népnek és a szocializmus közös ügyének érdekeit.

A szocialista országok kommunista és munkáspártjainak egyik legfontosabb feladata ezen országok sokoldalú együttműködésének fejlesztése és újabb sikerek biztosítása a két világrendszer gazdasági versenyének döntő területein, a tudományos és technikai haladásban.

A két rendszer közötti harc élesedésének körülményei között ez a verseny megköveteli, hogy a szocialista rendszer — kiindulva a szocialista államok alapvető érdekeinek és céljainak közösségéből, a marxizmus—leninizmus elveiből, amelyeken ezen államok politikája alapszik — mindinkább támaszkodjék a szocialista nemzetközi munkamegosztásra és a szocialista országok önkéntes kooperációjára, amely kizárja a nemzeti érdekek mindenfajta csorbítását, biztosítja külön-külön minden ország felemelkedését és az egész szocialista világrendszer erejének gyarapodását. Szakadatlanul növekvő gazdasági és védelmi erejére támaszkodva, a szocialista világrendszer lebéklyózza az imperializmust, korlátozza lehető-

ségeit az ellenforradalom exportjára, és internacionalista kötelességét teljesítve, növekvő segítséget nyújt a függetlenségért és a szabadságért harcoló népeknek, megszilárdítja a békét és a nemzetközi biztonságot. Amíg fennáll az agresszív NATO-tömb, addig a Varsói Szerződés Szervezetére fontos feladat hárul a szocialista országok biztonságának biztosításában, az imperialista hatalmak katonai támadásával szemben, a béke fenntartásában.

A szocializmus sikerei, a világesemények menetére gyakorolt befolyása, az imperialista agresszió ellen folytatott harcának hatékonysága jelentős mértékben függ a szocialista országok összefogásától. A szocialista országok akcióegysége valamennyi antiimperialista erő összefogásának fontos tényezője.

A nemzetközi kapcsolatok új típusának kialakulása, a szocialista államok testvéri szövetségének fejlődése bonyolult történelmi folyamat. A szocialista forradalom győzelme után a szocializmus építése, amely az általános törvényszerűségek alapján megy végbe, sok országban különböző formákban bontakozik ki, a konkrét történelmi feltételeknek és a nemzeti sajátosságoknak megfelelően.

E folyamat sikeres fejlődése feltételezi a proletár internacionalizmus elveinek szigorú megtartását, a kölcsönös segítségnyújtást és támogatást, az egyenjogúságot, a szuverenitást, az egymás belügyeibe való be nem avatkozást.

A szocializmus természetéből hiányoznak a kapitalizmusra jellemző ellentmondások. Ha az eltérő gazdasági fejlettségi fokból, társadalmi struktúrából és nemzetközi helyzetből kifolyólag, illetve a nemzeti sajátosságokkal kapcsolatban ilyen vagy olyan nézeteltérések merülnek fel a szocialista országok között, ezeket a nézeteltéréseket a proletár internacionalizmus alapján, elvtársi megvitatás és önkéntes, testvéri együttműködés útján sikeresen meg lehet és meg is kell oldani. Az ilyen nézeteltéréseknek nem szabad megbontaniuk a szocialista államok imperialistaellenes egységfrontját.

A kommunisták látják a szocialista világrendszer fejlődésének nehézségeit. A szocialista világrendszer azonban a társadalmi-gazdasági rend azonosságára, a szocialista országok alapvető érdekeinek és céljainak egybeesésére épül. Ez az azonosság a záloga annak, hogy a marxizmus—leninizmus, a proletár internacionalizmus elvei alapján sikerül majd megoldani a fennálló nehézségeket és még jobban megerősíteni a szocialista rendszer egységét.

A kapitalizmus fellegváraiban — amint ezt a legutóbbi idők eseményei is bizonyították — a forradalmi harc, az egész demokratikus, imperialistaellenes mozgalom fő mozgató ereje a munkásosztály.

A jelenlegi időszakot az jellemzi, hogy a munkásosztály, a széles dolgozó tömegek fokozódó harcot folytatnak nemcsak gazdasági helyzetük megjavításáért, hanem politikai követeléseik teljesítéséért is. A saját létfontosságú érdekeit védelmező dolgozók egyidejűleg a demokratikus szabadságjogokért és a szociális jogokért is harcolnak. Követeléseik mindinkább közvetlenül a monopoltőke uralmi rendszerét, politikai hatalmát veszik célba. A széles néptömegek mindinkább az ember kizsákmányolásán alapuló gazdasági és társadalmi rend gyökeres megváltoztatását kívánják. A munkásság nagy osztálycsatái sok kapitalista országban szét-

zilálják a monopóliumok hatalmát, elmélyítik a kapitalista társadalom ingatagságát és ellentmondásait. Előhírnökei olyan új osztályütközeteknek, amelyek meghozhatják az alapvető társadalmi átalakulásokat a szocialista forradalmat, a más dolgozó rétegekkel szövetséges munkásosztály hatalmának megteremtését.

Az utóbbi idők osztályütközetei csapást mérték a neokapitalizmus és a reformizmus hívei által terjesztett illúziókra, s újult erővel igazolták a marxizmus—leninizmus alaptételeit. A kommunista és munkáspártok a jobb- és „bal"-oldali opportunistáktól eltérően, nem állítják szembe a mélyreható gazdasági és szociális követelésekért, a fejlett demokráciáért folytatott harcot a szocializmusért vívott harccal, hanem azt e harc részének tekintik. A gyökeres demokratikus átalakulások, amelyeket a monopóliumok és azok gazdasági uralma és politikai hatalma ellen vívott harc eredményez majd, elő fogják segíteni, hogy még szélesebb tömegek ismerjék fel a szocializmus szükségszerűségét.

A kialakult új helyzetben még nyilvánvalóbb lett, hogy szükség van a munkásosztály egységére. A reformista koncepciók válságát megerősítik a tények, a munkásmozgalom harci tapasztalatai, az opportunizmus határozott bírálatával egyetemben, ami változatlanul feladata a kommunista és munkáscsoportoknak. A szociáldemokrácia soraiban differenciálódás megy végbe, s ez a vezetőségben is tükröződik. A szociáldemokraták egyes vezérei a monopoltőke, a kapitalizmus védelmére keltek. Mások hajlanak arra, hogy tekintetbe vegyék a dolgozó tömegek követeléseit gazdasági és szociális téren, a békéért és a haladásért vívott harc kérdésében.

A kommunisták döntő jelentőséget tulajdonítanak a munkásosztály egységének, s a szocialistákkal és a szociáldemokratákkal való együttműködés mellett foglalnak állást, hogy haladó demokratikus rendszert teremtsenek meg ma és felépítsék a szocialista társadalmat a jövőben. Minden tőlük telhetőt elkövetnek, hogy megvalósuljon ez az együttműködés. Síkraszállnak a társadalom megújhodásában érdekelt más demokratikus pártokkal és szervezetekkel való együttműködésért is. Az ezen az úton való előrehaladáshoz természetesen arra van szükség, hogy a szocialista pártok és a szocializmus mellett állást foglaló egyéb politikai szervezetek határozottan leszámoljanak a burzsoáziával folytatott osztály-együttműködés politikájával, s a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott hatékony harc politikáját folytassák.

Fontos szerepet játszanak a monopóliumok elleni harcban a szakszervezetek, a dolgozók legszélesebb tömegszervezetei. Szerepük még nagyobb lehetne, ha a kapitalista világban a szakszervezeti mozgalom nem volna szétforgácsolt. Habár egyes vezérek mesterséges akadályokat gördítenek a különféle irányzatú szakszervezetek nemzeti és nemzetközi akcióegységének útjába, az utóbbi években fokozódott a szakszervezeti mozgalom ilyen egységére való törekvés. A kommunisták következetes hívei a nemzeti és a nemzetközi szakszervezeti egységnek.

A munkásosztály valamennyi pártjának és szakszervezetének akcióegységét célzó kommunista irányvonal fokozódó támogatásra talál. Az egység irányvonala növeli a munkásmozgalom lehetőségeit az imperialistaellenes harcban, lehetővé teszi, hogy bevonják ebbe a harcba a proletariátusnak azt a részét, amely mind ez ideig szervezetlen vagy a burzsoá pár-

tokat követi. A kommunisták úgy fogják tökéletesíteni politikai és ideológiai tevékenységüket, hogy megvalósuljon a munkásosztály egysége.

A monopoltőke uralma, az, hogy a monopolista állam „mezőgazdasági programokat" hajt végre, a kis- és középparasztság mind nagyobb részének elnyomorodását idézi elő. Az utóbbi időben ez a parasztság fokozódó ellenállást tanúsít ezekkel az intézkedésekkel szemben, tömeges megmozdulásokra vállalkozik, amelyeket a városi dolgozók is támogatnak. A munkások és a parasztok szövetségének erősítése a monopóliumok és hatalmuk ellen vívott sikeres harc egyik alapfeltétele.

A nagytőke semmibe veszi a városi középrétegek többségének létfontosságú érdekeit. A lakosság középrétegeinek széles tömegei ezért annak ellenére, hogy soraikban nincs egység és e rétegek különösen fogékonyak a burzsoá ideológia iránt, síkraszállnak érdekeik védelmében, bekapcsolódnak az általános demokratikus követelésekért vívott harcba. Egyre inkább növekszik közöttük az a felismerés, hogy a munkásosztállyal való közös akciók létfontosságúak.

Korunkban, amikor a tudomány közvetlen termelőerővé válik, az értelmiség mindinkább a bérmunkások sorába kerül. Társadalmi érdekei összefonódnak a munkásosztály érdekeivel, alkotó törekvései a monopolista tulajdonosok érdekeibe ütköznek, akik számára mindennél fontosabb a profit. Noha lényegébevágó különbség mutatkozik az értelmiség különféle csoportjainak helyzetében, mégis, az értelmiségnek mind nagyobb része kerül konfliktusba a monopóliumokkal és a kormányok imperialista politikájával. A burzsoá ideológia válsága és a szocializmus vonzereje elősegíti, hogy az értelmiség az imperialistaellenes harc útjára lépjen. A szellemi és a fizikai dolgozók szövetsége egyre jelentősebb erővé válik a békéért, a demokráciáért és a társadalmi haladásért, a termelés, a kulturális intézmények és a tájékoztatás demokratikus ellenőrzéséért, az oktatásnak a nép érdekét szolgáló fejlesztéséért vívott harcban.

A parasztság, a városi középrétegek és az értelmiség érdekeinek közeledése a munkásosztály érdekeihez, együttműködésük fokozódása a monopolista hatalom társadalmi bázisának összeszűkülésére vezet, élezi a monopóliumok hatalmának belső ellentmondásait és segíti a széles néptömegek mozgósítását a monopóliumok, az imperializmus elleni harcra.

A közélet fontos tényezőjévé vált Nyugat-Európában, Amerikában, Japánban, Törökországban és más országokban az ifjúság egyre nagyobb része és fokozódó politikai aktivitása.

Az ifjúság megmozdulásai a jelenlegi burzsoá társadalom mély válságát tükrözik. A dolgozó, s mindenekelőtt a munkásifjúság, amely szuperkizsákmányolásnak van kitéve és a kapitalizmus körülményei között semmilyen távlatot sem lát maga előtt, egyre tevékenyebben kapcsolódik be az osztályharcba, belép a szakszervezetekbe, a kommunista és más demokratikus szervezetekbe.

A diákság széles tömegei nemcsak az elavult oktatási rendszer hiányosságai ellen lépnek fel, nemcsak azért a jogukért harcolnak, hogy saját szervezeteik legyenek és hatékonyan részt vehessenek az oktatási intézmények irányításában, hanem az uralkodó osztályok politikája ellen is. A vietnami nép harcától és az imperializmus ellen vívott hősi harc más példáitól lelkesítve, mind több fiatal vesz részt a nagyszabású népi meg-

mozdulásokban az imperializmus ellen, a demokráciáért, a békéért és a szocializmusért.

A kommunisták nagyra becsülik az ifjúsági mozgalom fellendülését, s aktívan részt vesznek benne. Terjesztik soraiban a tudományos szocializmus eszméit, megmagyarázzák az ifjúságra esetleg befolyást gyakorló különféle álforradalmi eszmék veszélyességét, igyekeznek segíteni, hogy megtalálja a helyes utat az imperializmus ellen, érdekei védelmében vívott harcban. Az ifjúság előtt csakis a munkásmozgalommal és kommunista élcsapatával való szoros kapcsolat nyithat valóban forradalmi távlatokat.

Korunk fontos jellegzetessége a nők tömeges részvétele az osztályharcban, az antiimperialista mozgalomban és a békéért folyó harcban. Ez a részvétel legszemléletesebben az amerikaiak vietnami agresszió ja elleni tömeges megmozdulásokban nyilvánul meg. Emelkedik a termelésben és más tevékenységi szférákban foglalkoztatott nők száma, növekszik politikai öntudatuk, erősödik harcuk a gazdasági és szociális jogokért.

A dolgozó nők követelik, hogy vessenek véget mindenfajta megkülönböztetésnek munkájuk bérezésében, követelik a teljes egyenjogúságot az állampolgári jogok tekintetében, intézkedéseket követelnek az anyaság védelmére stb. Mind aktívabban vesznek részt a munkás- és demokratikus erők harcaiban, egyre nagyobb számban lépnek be a szakszervezetekbe. A kommunista pártok, amelyeknek tevékenységében egyenlő jogokkal vesznek részt a nők, határozottan támogatják követeléseiket, és az általános demokratikus mozgalom fontos elemének tekintik a nők egyenjogúsítását.

A szocialista országokban biztosítva van a nők teljes egyenjogúsága és ezeknek az országoknak a példája komoly vonzerővel bír a kapitalista világban élő nők harca szempontjából.

A társadalmi ellentmondások erőteljes éleződésének eredményeképpen sok kapitalista országban nyílt meg a lehetőség a forradalmi munkásmozgalom monopóliumellenes és imperialistaellenes alapon nyugvó szövetségére a hívők széles tömegeivel. A katolikus egyház és néhány más vallás ideológiai válságban van, amely megrendíti évszázados koncepcióikat és kialakult szervezetüket. Egyes országokban növekszik a kommunisták együttműködése és gyarapodnak közös akcióik a katolikus, valamint más vallásúak széles demokratikus tömegeivel; nagyon időszerűvé vált a párbeszéd ezen erők között olyan kérdésekben, mint a háború és béke, kapitalizmus és szocializmus, neokolonializmus és a fejlődő országok; rendkívül időszerűek az imperializmus ellen, a demokráciáért és a szocializmusért folytatott közös akciók.

A kommunistáknak meggyőződése, hogy éppen ezen az úton — a széles körű kapcsolatok és a közös akciók útján — haladva válik a hívők tömege az imperialistaellenes harc és az alapvető társadalmi változások aktív erejévé.

Az egységes monopóliumellenes és imperialistaellenes akciók során kedvező feltételek teremtődtek minden demokratikus áramlatnak olyan politikai szövetségben való egyesülésére, amely képes arra, hogy döntően korlátozza a monopóliumoknak az ország gazdasági életében játszott szerepét, véget vessen a nagytőke hatalmának, és olyan alapvető politikai

és gazdasági átalakulásokat valósítson meg, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a szocializmusért vívott harc folytatásához.

Ennek a demokratikus szövetségnek az alapvető ereje a munkásosztály. Az említett célok elérését mindenekelőtt a munkásosztály és a legszélesebb néprétegek különböző formákat öltő nagyszabású tömegmegmozdulásai teszik lehetővé. A kommunisták a parlamenti tevékenység minden lehetőségét felhasználják, de hangsúlyozzák, hogy a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcban a munkásosztály és minden dolgozó tömegmozgalmának kibontakozása a döntő mozzanat.

A gyarmatrendszer összeomlása jelentős mértékben gyengítette az imperializmus hadállásait. A legutóbbi évtizedben tovább növekedett az ázsiai, afrikai és latin-amerikai népek imperialistaellenes mozgalmának szerepe a forradalmi világfolyamatban. Egyes országokban ez a mozgalom antikapitalista tartalmat nyer.

Ázsia és Afrika sok országában a nemzeti felszabadító mozgalom új szakaszába lépett. Ezeken a földrészeken sok nemzeti állam jött létre; ez lényegesen módosította a világ politikai szerkezetét, s közrejátszott abban, hogy az erőviszonyok az imperializmus rovására változtak meg. Majdnem teljesen megszűntek a régi gyarmatbirodalmak.

Afrika jövőjére és a béke ügyére nézve nagy jelentősége van Afrika déli része, a gyarmati uralom egyik utolsó övezete felszabadításának. Angola, Mocambique, Portugál—Guinea, Zimbabwe, Namibia és Dél-Afrika népeinek fegyveres harca súlyos csapásokat mér az imperializmus által támogatott fasiszta és fajüldöző rendszerekre, s új nagy győzelmek távlatát nyitja meg az afrikai forradalom előtt.

A világimperializmus ellen folytatott harcban kiemelkedő szerepet játszik az arab felszabadító mozgalom, amely pozitív hatást gyakorol a Közel-Keleten és Afrikában az imperializmus és a neokolonializmus ellen harcoló egész mozgalomra. Az arab népeknek az imperializmus és az izraeli agresszió ellen vívott harca része annak a világméretű általános harcnak, amelyet a szabadság és a szocializmus erői a nemzetközi imperializmus ellen folytatnak.

E stratégiailag fontos és olajban gazdag térség népeinek fellendülő nemzeti felszabadító mozgalma és társadalmi haladása különleges gyűlöletet kelt az imperialistákban és az olajmonopóliumokban, amelyek intrikákat és összeesküvéseket szőnek e mozgalom ellen, háborúkat robbantanak ki és más agresszív akciókhoz folyamodnak.

Az ilyen akciók elhárítása, az összeesküvések meghiúsítása és az összes vívmányok megóvása szempontjából fontos a társadalmi-gazdasági változások elmélyítése, a haladó nemzeti frontok léte a széles tömegek és a haladó nemzeti erők számára, a demokratikus szabadságjogok biztosítása.

A felszabadult országokban fejlődik a társadalmi differenciálódás. Élesedik a konfliktus egyfelől a munkásosztály, a parasztság és más demokratikus erők, közöttük a kispolgárság hazafias érzelmű rétegei, másfelől az imperializmus, a belső reakciós erők és a nemzeti burzsoázia azon elemei között, amelyek egyre inkább hajlamosak megalkudni az imperializmussal.

Több fiatal államban megnövekedett a munkásosztály társadalmi szerepe és politikai aktivitása. Növekszik az ázsiai és afrikai országok fiatal

proletariátusa, valamint a szocialista országok és a kapitalista országok munkásosztálya között fennálló internacionalista kapcsolatok jelentősége.

Nagy forradalmi lehetőségei vannak a dolgozó parasztságnak. A dolgozó parasztság aktívan részt vesz az imperializmus ellen, a népek nemzeti felszabadításáért, a fiatal államok függetlenségének megszilárdításáért vívott harcban. A kommunisták fokozzák a paraszttömegek körében végzett tevékenységüket, s e tömegek közé beviszik a proletár ideológiát.

Ázsia és Afrika független államainak többségében a politikai függetlenség, a szuverenitás megszilárdításának és védelmének feladatai mellett a társadalmi fejlődés egyik központi problémája lett a gazdasági elmaradottság leküzdése, a saját ipart is magában foglaló független nemzetgazdaság létrehozása és a nép életszínvonalának emelése. Ezeknek a problémáknak a megoldása feltételezi a mélyreható társadalmi-gazdasági átalakulásokat, demokratikus agrárreformok végrehajtását a dolgozó parasztság érdekében és résztvételével, továbbá az idejétmúlt feudális és prefeudális viszonyok megsemmisítését, a külföldi monopóliumok túlsúlyának megszüntetését, a társadalmi és politikai élet, valamint az államapparátus gyökeres demokratizálását, a nemzeti kultúra újjászületését és haladó hagyományainak fejlesztését, a forradalmi pártok megerősítését és ilyen pártok létrehozását ott, ahol eddig még nem léteztek. A szóban forgó országok társadalmi fejlődésének időszerű problémái körül jelenleg nemcsak az illető államok népei és a neokolonialisták között folyik éles harc. Ezek egyúttal belső társadalmi összeütközéseket is kiváltanak. Ázsia és Afrika független államai számára nagy jelentősége van a szocialista országokkal való baráti viszony és hatékony együttműködés megteremtésének.

Korunk forradalmi feltételeinek hatására sajátos formái jöttek létre a felszabadult országok haladó társadalmi fejlődésének, megnövekedett a forradalmi-demokratikus erők szerepe. Néhány fiatal állam nem-kapitalista útra lépett, olyan útra, amely biztosítja a gyarmati múltból örökölt elmaradottság felszámolásának lehetőségét és a szocialista fejlődésre való áttérés feltételeinek megteremtését. A szocialista orientáció utat tör magának ezekben az országokban, leküzdi a nagy nehézségeket és kiállja a megpróbáltatásokat. Ezek az államok elszánt harcot folytatnak az imperializmus és a neokolonializmus ellen.

Azok az országok viszont, amelyek kapitalista útra léptek, nem voltak képesek arra, hogy akár egyet is megoldjanak alapvető problémáik közül. A belső reakció ezekben az országokban a nép növekvő elégedetlenségébe ütközve, az imperializmus támogatásával, támadást indít a demokratikus szabadságjogok ellen, sok esetben pedig kegyetlenül elnyomja a tömegek demokratikus és hazafias mozgalmát. Konfliktusokat szít a nemzetiségi, etnikai, vallási, törzsi és nyelvi csoportok között, s ily módon az ezen országok által kivívott függetlenséget is veszélyezteti.

Az imperializmus kiváltképpen ellenséges a haladó rendszerű országokkal szemben. Az imperialisták igyekeznek letéríteni ezeket az országokat a maguk választotta útról, szétzülleszteni politikai pártjaikat, saját befolyásuk alá rendeli felvilágosító és kulturális intézményeiket, tömegtájékoztatási eszközeiket, megszervezik ott ellenforradalmi ügynökhálózatukat és támógatják az államapparátus és a fegyveres erők reakciós ele-

meit. Az antikommunista előítéleteket arra próbálják felhasználni, hogy viszályt keltsenek a hazafiak között.

A nemzeti fejlődés és a társadalmi haladás feladatainak megoldása, a neokolonialista mesterkedések hatékony visszautasításának útja a néptömegek mozgósításában, a proletariátus, a parasztság szerepének fokozásában, a dolgozó ifjúság, a diákság. az értelmiség, a városi középrétegek, a hadseregbeli demokratikus körök, valamennyi hazafias haladó erő tömörítésében rejlik. A kommunista és munkáspártok eme erők tömörítése mellett szállnak síkra.

A kommunisták népeik szabadságát, nemzeti függetlenségét és szocialista jövőjét védelmezik, ők a tudományos szocializmus eszméinek hordozói, a nemzeti felszabadító mozgalom élharcosai. Ennek a mozgalomnak az érdekei, a közelmúltban felszabadult országok népei társadalmi fejlődésének érdekei megkövetelik a kommunista pártok és a többi haladó és hazafias erő szoros együttműködését. A kommunizmussal szembeni ellenségesség, a kommunisták üldözése árt a népek nemzeti és társadalmi felszabadulásáért vívott harcnak.

Latin-Amerika országainak többsége a múlt század elején kivívta állami függetlenségét. Összességüket tekintve, a kapitalista fejlődés meglehetősen hosszú útját járták be, s kialakult, harcban növekszik és erősödik a nagy létszámú városi és falusi proletariátus; gyakorlatilag valamennyi országban működik kommunista párt. Latin-Amerika népei a közös elnyomó és kizsákmányoló — az amerikai imperializmus — ellen harcolnak, amely az egész kontinenst függő helyzetbe kényszerítette, stratégiai hátországának tekintve azt.

E népek közül egyesek még a gyarmati uralom ellen harcolnak. A valódi nemzeti szuverenitásért és gazdasági függetlenségért folytatott harc összefonódik a kapitalista kizsákmányolás és mindenekelőtt a külföldi és helyi monopóliumok és oligarchák ellen vívott éles osztályharccal. Sok országban fennmaradtak a feudális maradványok, és föld nélküli parasztok nagy tömegei élnek Folyik a harc a demokratikus követelésekért és a zsarnoki diktatúrák ellen, amelyek rendkívül negatív tényezőként jelentkeznek a kontinens történelmi fejlődésében.

A kubai forradalom átszakította Latin-Amerikában az imperialista elnyomás láncát, s az amerikai kontinens első szocialista államának megalakulásához vezetett. Ez történelmi fordulat volt, s a forradalmi mozgalom új korszakát nyitotta meg. A világnak ebben a térségében harcos, demokratikus és imperialistaellenes mozgalmak, forradalmi folyamatok bontakoznak ki, amelyek utat nyitnak a szocializmus felé.

A proletariátus, a kommunista és munkáspártok egyre fontosabb szerepet játszanak Latin-Amerika imperialistaellenes mozgalmában. E mozgalom történelmi előnye és továbbfejlődésének garanciája a munkásosztály léte és tevékenysége. A széles tömegek különböző formákban harcolnak gazdasági és politikai követeléseik kielégítéséért, forradalmi céljaik megvalósításáért. Az imperializmus és a belső reakció agresszivitása ellen fellépő népi mozgalom előrehalad Latin-Amerikában. Néhány országban felhasználja a fegyveres utat. A harcban fokozódik a munkásosztály harcképessége, a parasztság öntudatra ébred, felkelnek a falusi tömegek. Ilyen módon létrejönnek a munkás-paraszt szövetség alapjai.

A proletariátussal szövetségben lépnek fel a széles népi tömegek, a diá-

kok, a haladó értelmiség, a városi lakosság középrétegeinek nagy létszámú csoportjai. Egyre nagyobb erő a közös fellépés és a reakciós rendszerekkel szemben álló imperialistaellenes egység.

A kizsákmányolás, a széles tömegek nyomora és az imperialista iga ellen vívott harc fellendülése arra vezet, hogy a haladó törekvések, a progresszív egyházi körökben is visszhangra találnak. Néhány ország fegyveres erőinek kötelékében hazafias és demokratikus irányzatok fejlődnek ki.

Az antiimperialista harc távlati szempontjából elsőrendűen fontos a szocialista rendszer, s a munkás- és a nemzeti-felszabadító mozgalmak megerősödése.

3.

A jelenkori társadalmi-politikai világhelyzet lehetővé teszi, hogy az imperializmus elleni harcot új szintre emeljék. Az imperializmussal szemben, fokozva a támadást ellene, döntő fölénybe kerülhetünk, vereséget mérhetünk agressziós és háborús politikájára. Ez sürgősen konkrét és gyakorlati intézkedéseket és akciókat követel meg valamennyi kontinensen, hogy világos távlatot mutassunk a demokratikus és haladó erőknek, mindazoknak, akik érdekeltek az emberiség nyugtalanító nagy problémáinak, a béke és a biztonság problémáinak megoldásában.

Az értekezleten képviselt kommunista és munkáspártok, történelmi felelősségük tudatában, egységes akciókra szólítják fel a világ összes kommunistáit, az imperializmus minden ellenségét, mindazokat, akik készek harcolni a békéért, a szabadságért és a haladásért.

Az akcióegység elsőrendű célja a hősies vietnami nép sokoldalú támogatása. Az értekezlet felhív mindenkit, akinek drága a béke és a nemzeti függetlenség ügye, fokozza harcát azért, hogy az amerikai imperializmust kényszerítsék a vietnami intervenciós csapatok kivonására, az ország belügyeibe való beavatkozás megszüntetésére és a vietnami nép ama jogának tiszteletben tartására, hogy maga oldja meg saját problémáit. A vietnami hazafiak végső győzelme alapvetően fontos a diktátum és az önkény imperialista politikája ellen harcoló népek helyzetének megerősítése szempontjából.

Ahhoz, hogy ezt a győzelmet közelebb hozzuk, szükség van a szocialista rendszer valamennyi államának összehangolt lépéseire, valamennyi kommunista és munkáspárt, valamennyi haladó párt és demokratikus tömegszervezet, valamint az összes szabadságszerető és békeszerető erő közös erőfeszítésére. Az értekezlet üdvözli a Dél-vietnami Köztársaság ideiglenes forradalmi kormányának létrehozását, mint a vietnami nép hősi felszabadító harcának fontos szakaszát. Az értekezlet harcot hirdet a párizsi tárgyalások sikeréért, amely teljes mértékben lehetséges a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front által javasolt tíz pont alapján.

Az imperialistaellenes erők akcióegységének alapvető láncszeme marad az a harc, amelyet a háborús veszély, a népeket továbbra is tömegpusztítással fenyegető termonukleáris világháború veszélye ellen, a világbékéért vívnak.

A szocialista országok, a nemzetközi munkásosztály, a nemzeti felszabadító mozgalom, valamennyi békeszerető állam, társadalmi szervezet és

tömegmozgalom egyesült erőfeszítéseivel elejét lehet venni a világháborúnak.

A béke védelmének elengedhetetlen feltétele a harc azért, hogy rákényszerítsék az imperialistákra a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élését. Ez megköveteli minden — kis vagy nagy — állam szuverenitásának, egyenjogúságának, területi sérthetetlensége elveinek tiszteletben tartását, a más államok belügyeibe való be nem avatkozást, minden nép azon jogának tiszteletben tartását, hogy szabadon válassza meg saját társadalmi-gazdasági és politikai rendszerét, valamint a megoldatlan nemzetközi kérdések politikai úton, tárgyalások útján történő megoldását.

A békés egymás mellett élés politikája segíti a fejlődő országok gazdasági és társadalmi problémáinak pozitív megoldását.

A békés egymás mellett élés politikája nincsen ellentétben az elnyomott népek azon jogával, hogy a felszabadulásukért vívott harcban azt az utat válasszák, amelyet szükségesnek tartanak — akár a fegyveres, akár a fegyver nélküli harc útját —, és semmilyen mértékben sem jelenti a reakciós rendszerek támogatását. Hasonlóképpen kétségtelen, hogy minden népnek vitathatatlan joga van a fegyveres védelemre az imperialista agresszorok merényleteivel szemben és a más népek részéről jövő támogatásra ebben az igazságos ügyben. Ez a népek közös imperialistaellenes harcának szerves része.

A békés egymás mellett élés politikája megakadályozza az imperializmus azon kísérleteit, hogy belső ellentmondásait a nemzetközi feszültség fokozásának és a háborús veszély tűzfészkei felszításának útján küzdje le. Ez a politika nem jelenti sem a társadalmi és politikai status quo fenntartását, sem az ideológiai harc gyengítését.

E politika segíti az osztályharc kifejlődését az imperializmus ellen nemzeti és világméretekben. A kapitalista országokban a dolgozók és kommunista pártjaik elidegeníthetetlen, vitathatatlan joga és kötelessége a határozott osztályharc a monopóliumoknak és hatalmuknak felszámolásáért, a valóban demokratikus rendszer megszilárdításáért, a szocialista hatalom létrehozásáért, bármilyen út vezessen is e cél eléréséhez. A világ kommunistái szolidárisak e jogos harcokkal.

Az imperializmus elleni tömegakciók a békés egymás mellett élés politikája megvalósításának feltételei közé tartoznak. Ez a politika a háborús uszítók, a reakciósok, a monopolista fegyvergyárosok ellen irányul, s megfelel az elnyomás és a kizsákmányolás valamennyi formája ellen vívott forradalmi harc közös érdekeinek, segíti valamennyi nép barátságának erősödését, a gyümölcsöző gazdasági, műszaki-tudományos és egyéb együttműködés kifejlődését a különböző társadalmi rendszerű országok között, a társadalmi haladás érdekében.

A kommunisták kötelességüknek tekintik, hogy harcoljanak az imperialista köröknek a nemzetközi feszültség fokozására irányuló politikája ellen, ezen körök mindazon kísérletei ellen, hogy visszatérjenek a hidegháborús időkhöz. A kommunisták a feszültség enyhülése mellett vannak, ami egyike a népek legsürgetőbb és legidőszerűbb követeléseinek.

A béke megőrzése szempontjából a leghalaszthatatlanabb feladat, hogy elejét vegyék az atomfegyver elterjedésének, hatályba léptessék az atomfegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződést. E szerző-

dés ratifikálása mellett síkraszállva, a kommunista pártok e szerződést azon intézkedések egyik láncszemének tekintik, amelyek rendeltetése a nukleáris leszerelés létrehozása, az atomfegyverkészletek megsemmisítése. Ugyanakkor törekedni kell arra, hogy törvényen kívül helyezzék a nukleáris fegyvert, eltiltsák gyártását és mindennemű nukleáris fegyverkísérletet.

A nemzetközi légkör megjavítása és az államok közötti bizalom erősítése szempontjából nagy gyakorlati jelentősége lenne atomfegyvermentes övezetek létrehozásának a világ különböző részein.

A fő erőfeszítéseknek a nukleáris fegyver eltiltására kell irányulniuk. Az atomenergiát kizárólag békés célokra kell felhasználni.

Fokozni kell a harcot a bakteriológiai és vegyi fegyver hatékony eltiltásáért; e fegyvert az amerikai haderők nagymértékben alkalmazták Vietnamban.

A népek alapvető érdekei megkövetelik az imperializmus elleni harc fokozását minden formában, kiváltképpen az Egyesült Államok és más imperialista államok hadiipari komplexuma ellen. Felhívunk minden békeszerető erőt, folytassanak harcot a háborús költségvetések gyökeres megnyírbálásáért, a hatékony nemzetközi ellenőrzés alatt történő általános és teljes leszerelésért abból a célból, hogy azokat az eszközöket, amelyeket jelenleg a fegyverkezési verseny emészt fel, a dolgozók életének megjavítására, az egészségügy és a közoktatás fejlesztésére, a fejlődő országoknak nyújtandó segítségre fordítsák.

A békeharcban az általános jellegű feladatok mellett vannak sajátosabb vagy regionálisabb jellegű, igen fontos feladatok, amelyek a biztonság fenntartását érintik az egyes kontinenseken és földrajzi övezetekben. Ezeknek az egymással szorosan összefüggő kérdéseknek a megoldása megfelel valamennyi kommunista, valamennyi imperialistaellenes erő, a világ minden népe érdekeinek és törekvéseinek.

Az egyetemes béke érdekei megkövetelik a katonai tömbök felszámolását. A kommunista és munkáspártok úgy vélték és úgy vélik, hogy a katonai tömböknek az imperialista erők által kikényszerített létezése és a más államok területén levő katonai támaszpontok akadályt jelentenek az államok közötti együttműködés útjában. A biztonságot ténylegesen az szavatolná és minden egyes európai állam haladásának az lenne egyik feltétele, ha olyan hatékony európai biztonsági rendszer jönne létre, amely a kontinens minden államának egyenjogú kapcsolatain és kölcsönös megbecsülésén, valamennyi európai nemzet egyesített erőfeszítésein alapulna. A szocialista országok ebből kiindulva már állást foglaltak a NATO és a Varsói Szerződés egyidejű feloszlatása mellett.

Az értekezlet erélyesen elítéli az imperialista hatalmaknak — mindenekelőtt az Egyesült Államoknak, az NSZK-nak és Nagy-Britanniának — arra irányuló provokációs kísérleteit, hogy még inkább aktivizálják a NATO tevékenységét. Éppen a NATO feloszlatása lenne döntő lépés azon az úton, amely elvezet valamennyi tömb, minden idegen területen levő külföldi katonai támaszpont megszüntetéséhez, a megbízható kollektív biztonsági rendszer megteremtéséhez. A népek, a béke érdekeivel összhangban, azt követelik az imperialista államoktól, hogy vessenek véget atomfegyvert hordozó bombázógépeik külföldi területek fölött végrehajtott repüléseinek, tiltsák meg atomfegyverrel felszerelt hadihajók és ten-

geralattjárók befutását külföldi kikötőkbe, mondjanak le minden erőszakos akcióról és az erő alkalmazásával való fenyegetőzésről.

Az európai népek gondjaiban és vágyaiban elsőrendű helyet foglal el a kontinens tartós biztonsága megteremtésének problémája. A Varsói Szerződés tagállamainak 1966-ban Bukarestben és 1969-ben Budapesten megtartott tanácskozása, valamint az 1967-ben megrendezett Karlovy Vary-i értekezlet felvázolta azoknak az akcióknak és intézkedéseknek a konkrét programját, amelyeknek célja az európai biztonsági rendszer megteremtése.

Küzdeni kell az Európában fennálló határok, köztük az Odera—Neisse-határ és az NDK és az NSZK között húzódó határ megmásíthatatlanságáért, a Német Demokratikus Köztársaság nemzetközi jogi elismeréséért, annak megakadályozásáért, hogy Nyugat-Németország bármilyen formában atomfegyverhez jusson, küzdeni kell azért, hogy az NSZK lemondjon egész Németország egyedüli képviseletére támasztott igényéről, Nyugat-Berlinnek különleges politikai egységként való elismeréséért, a müncheni diktátum kezdettől való érvénytelenségének elismeréséért, valamennyi neonáci szervezet betiltásáért.

Az európai béke és biztonság megköveteli a nyugat-németországi revansista erők megfékezését, az európai népek azon oszthatatlan jogának biztosítását, hogy saját kontinensükön amerikai beavatkozás nélkül ők legyenek az urak, az európai államok kölcsönösen előnyös gazdasági és tudományos-műszaki együttműködését, a feszültség tényleges enyhülésén és kölcsönös bizalmon alapuló államközi kapcsolatok megteremtését.

Feltétel nélkül tiszteletben kell tartani a semleges államok sérthetetlenségének elvét. Ezek az államok igen nagy mértékben hozzájárulhatnak a békés egymás mellett élés politikájához, ha kihasználnak minden lehetőséget, hogy a feszültség csökkentése és a béke szellemében járjanak el.

A fent vázolt irányban nagyfokú aktivitásra van szükség. Az európai biztonság problémáját kezdeményező módon konkrét, gyakorlati intézkedésekre törekedve kell megközelíteni.

A legfontosabb békekezdeményezés az európai népek széles körű kongresszusának megtartása. Ez előkészítené és megkönnyítené az államok összeurópai értekezletének összehívását.

A tanácskozás felszólítja a nemzetközi közvéleményt, hogy lankadatlanul és aktívan vállaljon szolidaritást azokkal a népekkel és országokkal, amelyek az imperializmus agresszív merényleteinek célpontjai: a Német Demokratikus Köztársasággal, a Koreai Népi Demokratikus Köztársasággal és az egész koreai néppel. A tanácskozás síkraszáll amellett, hogy a Kínai Népköztársaság kapja meg törvényes jogait az ENSZ-ben, és adják vissza neki Tajvan-szigetét, amelyet ez idő szerint az Egyesült Államok fegyveres erői tartanak megszállva. A Kubai Köztársaság védelmét továbbra is kötelességüknek tartják Latin-Amerika, az egész világ kommunistái és minden más forradalmi és imperialistaellenes erő.

Mi, kommunisták, egységes akciókra hívunk fel mindenkit az imperialista agresszió minden cselekedete ellen, az imperializmus által kirobbantott helyi háború ellen, és az intervenció más formáinak alkalmazása ellen a világ bármilyen térségében.

Az imperializmus és az izraeli vezető körök folytatódó agresszív politikája láttán kijelentjük, hogy szolidárisak vagyunk az arab népekkel,

amelyek az izraeli hódítók által elfoglalt területek visszaadását követelik. E területek visszaadása halaszthatatlan és elengedhetetlen feltétele a béke létrejöttének és a közel-keleti helyzet politikai rendezésének a Biztonsági Tanács 1967. novemberi határozatának maradéktalan végrehajtása alapján.

A kommunisták megerősítik szolidaritásukat a függetlenségért és a nemzeti szuverenitásért, az imperialista körök, a monopóliumok mindenfajta gazdasági és politikai hegemóniájának lezárásáért, az imperialista hatalmak által rájuk kényszerített katonai szövetségek és tömbök rendszeréből való kilépéséért, a földrészeiken folytatott fegyverkezési verseny fokozásának imperialista tendenciái, a feszültség gócainak fenntartása és újabb ilyen gócok létrehozása ellen, a külföldi katonai támaszpontok felszámolásáért és minden nép szabad fejlődését előmozdító kapcsolatok megteremtéséért küzdő ázsiai, afrikai és latin-amerikai népek harcával. Maradéktalanul meg kell szabadítani földgolyónkat a gyarmatosítás szégyenétől, meg kell semmisíteni a gyarmatosítás utolsó gócait, nem szabad megengedni a kolonializmus feléledését új, álcázott formákban. Ez korunk parancsa.

Az összes jóakaratú embereket, a demokrácia minden hívét felhívjuk arra, hogy közösen iparkodjanak megszüntetni a gyarmatosítás maradványait és harcolni a neokolonializmus ellen. Határozott nemzetközi intézkedéseket követelünk Angola, Mocambique, Portugál-Guinea, Zimbabwe, Namibia és Dél-Afrika hazafiainak és a világ minden elnyomott népének támogatására.

A kommunista és munkáspártok ráirányítják a közvélemény figyelmét a jelenkor egyik legnagyobb problémájára, amelynek megoldásáért energikusan harcolnak. Fel kell számolni sok ország és egész kontinensek elmaradottságát, amely a hosszú gyarmati és imperialista uralom következménye. Ezeknek az országoknak az alapvető feladata a jelen időszakban a gazdasági, társadalmi és politikai fejlődés, amely csak az imperializmustól való tényleges függetlenség kivívásának keretei között, és a mélyreható demokratikus és forradalmi átalakulások eredményeképpen valósulhat meg. E feladat megoldása céljából feltétlenül mozgósítani kell mindegyik ország haladó erőit, s fejleszteniük kell ezeknek az országoknak a kölcsönös előnyös kapcsolatokat, mind egymással, mind pedig a szocialista országokkal.

Az a véleményünk, hogy feltétlenül erősíteni kell a harcot a fasiszta veszély ellen és kíméletlenül visszavágásban kell részesíteni a fasiszta jellegű kirohanásokat. A fasizmus fokozza aktivitását, amikor az imperializmus válsága súlyosbodik, s a reakció fokozottan igyekszik a durva elnyomás módszereit alkalmazni a demokratikus és forradalmi erőkkel szemben. Görögországban az újfasizmus megkaparintotta a hatalmat. Spanyolországban az „ultrák" megkísérlik a visszatérést az elnyomás fasiszta módszereihez és nagyszabású erőfeszítéseket tesznek a hatalmas tömegmozgalom megállítása érdekében. Portugáliában a fasizmus, amely a növekvő népi mozgalom nyomása alatt válságos helyzetbe jutott, terrorista politikájának tényleges folytatását liberális demagógiával igyekszik leplezni. Nyugat-Németországban az újfasiszták nyíltan kijelentették, hogy igényt tartanak a hatalomra. Aktivizálódnak az újfasiszta erők más or-

országokban is. A neofasizmus összefonódik a reakciós államcsínyeket szervező imperialista hírszerző szervek tevékenységével.

A fasizmus e megnyilatkozásai a néptömegek növekvő ellenállásába ütköznek. Ennek az ellenállásnak a sikeréhez feltétlenül szükség van minden antifasiszta erő egységes fellépésére. A kommunista és munkáspártoknak, s minden ország demokratikus és haladó mozgalmának nemzetközi támogatásban kell részesíteniük ezt az ellenállást.

A fasiszta rendszerek ellen folytatott harc lényeges része az imperializmus ellen, a demokratikus szabadságjogokért indított akcióknak. Minden demokratának és a szabadság minden hívének — tekintet nélkül politikai felfogására, világnézetére, vagy vallásos meggyőződésére — közös feladata, hogy reális támogatást nyújtson a reakciós és a fasiszta gócok, például a spanyol és a portugál kormányzat, a görög ezredesek reakciós juntája, a latin-amerikai katonai oligarchikus klikkek és minden, az amerikai imperializmus szolgálatába szegődött zsarnoki rendszer ellen harcoló haladó nemzeti erőknek.

Mi, kommunisták, újra felszólítjuk a világ minden becsületes emberét, hogy egyesült erővel harcoljon a fajüldözés embergyűlölő ideológiája és gyakorlata ellen. A legszélesebb körű tiltakozó mozgalom kibontakoztatása érdekében felszólítunk mindenkit, hogy tiltakozzék a jelenkor legszégyenletesebb jelensége, az Egyesült Államok 25 milliós néger lakosságának barbár üldözése, a dél-afrikai és rhodesiai fajüldöző terror, a megszállt területek és Izrael arab lakosságának üldözése, a faji és nemzetiségi megkülönböztetés, a cionizmus és az antiszemitizmus ellen. Mindezeket a reakciós kapitalista erők szítják és használják fel a tömegek politikai megtévesztése céljából.

Az imperializmus a fajgyűlöletet a népek egységének megbontása és saját uralmának konzerválása érdekében használja fel. A széles néptömegek elutasítják a fajüldözést és bevonhatók az ellene folytatott aktív harcba. Eközben megérthetjük, hogy a rasszizmus kiirtása szoros kapcsolatban áll az általános antiimperialista harccal és az imperializmus ideológiai bástyái ellen folytatott küzdelemmel.

Az alapvető emberi szabadságjogok eltiprására törekvő imperializmus ellen folytatott harc érdekei lankadatlan harcot követelnek a szólás, a sajtó, a gyülekezési, a tüntetési és a szervezkedési szabadságjogok védelme, illetve kivívása érdekében, minden állampolgár egyenjogúságáért és a társadalmi élet minden oldalának demokratizálásáért. Szilárdan szembe kell szállni a reakció minden olyan kísérletével, amely — a többi között népellenes törvények segítségével — meg akarja semmisíteni az osztályharcokban kivívott demokratikus jogokat és szabadságjogokat. Rendszeresen fel kell lépni mind belföldön, mind nemzetközi téren a halálos veszélybe került hazafiak és demokraták megmentéséért, a kommunistákkal és más hazafiakkal szemben alkalmazott bírói önkény ellen; harcolni kell a börtönökben sínylődő hazafiak és demokraták kiszabadításáért és védelmezni kell a politikai menedékjogot.

Mi, kommunisták, ellenezzük a népek és a nemzeti kisebbségek elnyomásának minden formáját, állást foglalunk amellett, hogy minden nemzet és nemzetiség fejlessze saját kultúráját és nyelvét; szilárdan védelmezzük minden nép önrendelkezési jogát.

Nekünk kommunistáknak, meggyőződésünk, hogy nem lehet véget vetni

az imperialista agressziós politikának, nem lehet mindörökre felszámolni a gyarmatosítást és a neokolonializmust, nem lehet kiirtani a fasizmus és a faji elnyomás gyökereit, ha nem harcolunk a monopoltőke hatalma ellen és az olyan demokratikus követelésekért, amelyeknek megvalósítása egészében meggyengíti az imperializmus hadállásait és alapjaiban megrendíti annak uralmát. Ezáltal kedvező feltételek teremtődnek meg a munkásmozgalom végső céljainak eléréséhez.

A jelenlegi helyzet megköveteli a szocialista országok népei, a nemzetközi munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom minden osztaga között az antiimperialista harci szolidaritás megerősítését.

A kommunisták rendkívül aktuális feladatnak tekintik az imperializmus bünös politikájának leleplezését és a közvélemény éberségének fokozását az imperializmus agresszív szándékaival és terveivel szemben.

A tanácskozás részvevői felszólítják a munkásokat, a parasztokat, az alkalmazottakat, az ifjúságot, a diákságot, az értelmiséget és a nőket képviselő szervezeteket, a különböző politikai felfogású, filozófiai és vallási meggyőződésű társadalmi rétegeket és csoportokat, a kapitalista országok reálisan gondolkodó politikusait, az összes demokratikus pártot, haladó nemzeti és nemzetközi társadalmi szervezetet, hogy a kommunista pártokkal együtt tegyenek erőfeszítéseket egységes antiimperialista harci akciók végrehajtására a feszültség felszámolása és a béke védelme érdekében. Mindenkit meghívunk, hogy vegyen részt egy olyan konstruktív és széles körű eszmecserében, amely az imperialistaellenes harc kérdéseinek legszélesebb körét érinti.

A kommunisták a haladó, hazafias és békeszerető erőkkel közösen végrehajtandó egység nemzeti, regionális és nemzetközi akciók legdemokratikusabb előkészítésének és lebonyolításának hívei. Minden tőlük telhetőt megtesznek azért, hogy nagyobb egyetértésre jussanak a sok különféle imperialistaellenes áramlattal és mozgalommal, figyelembe véve e mozgalmak sajátszerűségét és tiszteletben tartva önállóságukat. Az önkéntes alapon és közös megegyezéssel kiválasztott együttműködési formák lehetővé teszik azt, hogy az imperializmus ellen folytatott harc olyan új szintre emelkedjen, amely megfelel a jelenlegi helyzet követelményeinek.

4.

A tanácskozás részvevői, a kommunista és munkáspártok fokozottan akarnak hozzájárulni a népek előtt felmerülő problémák megoldásához, ennek legfontosabb feltétele magának a kommunista mozgalomnak a jelenlegi követelményeknek megfelelő magasabb fokú egysége. Ez határozott és állandó erőfeszítéseket kíván minden párttól.

A kommunista és munkáspártok tömörítése minden imperialistaellenes erő egyesítésének legfontosabb tényezője.

A tanácskozás részvevői megerősítik azt a közös álláspontjukat, hogy a testvérpártok kölcsönviszonyainak alapját a proletár internacionalizmus, a szolidaritás és a kölcsönös támogatás elvei, az önállóság és az egyenjogúság tiszteletbentartásának, valamint az egymás belügyeibe való be nem avatkozásnak az elvei alkotják. Ezeknek az elveknek a szigorú megtartása elengedhetetlen feltétele a testvérpártok között az elvtársi együttmű-

ködés fejlesztésének és a kommunista mozgalomban az egység erősítésének.

A testvérpártok együttműködésének természetes formái a kétoldalú tanácskozások, a regionális találkozók, a kommunista mozgalomban elfogadott elvek alapján folyó nemzetközi tanácskozások. Ezek az elvek és formák minden lehetőséget megteremtenek ahhoz, hogy a kommunista és munkáspártok egyesítsék erőfeszítéseiket a közös célokért, a forradalmi világmozgalom növekvő sokrétűségének helyzetében a közös célokért vívott harcban. Jelenleg, amikor a nemzetközi kommunista mozgalomnak nincs vezető központja, különösen megnő a kommunisták akcióinak önkéntes egybehangolása az előttük álló feladatok sikeres megoldása érdekében.

A kommunista és munkáspártok akcióegysége elő fogja mozdítani a kommunista mozgalomnak a marxizmus—leninizmus elvei alapján megvalósuló összefogását. A jelenkor forradalmi és általános demokratikus mozgalmai előtt álló gyakorlati feladatok megoldását célzó szolidaritási akciók előmozdítják a kommunista mozgalom különböző osztagai között az elengedhetetlen tapasztalatcserét. Hozzájárulnak a marxi—lenini elmélet gazdagodásához és alkotó fejlesztéséhez, az aktuális politikai kérdésekben elfoglalt internacionalista, forradalmi álláspontok megerősítéséhez.

A tanácskozás részvevői kijelentik, hogy pártjaik eltökélten minden lehetőt meg akarnak tenni a dolgozó tömegek és a társadalmi haladás érdekében azért, hogy közelebb hozzák a nemzetközi tőke teljes legyőzetését. Az imperializmus ellen folytatott és az általános demokratikus követelések elfogadását célzó közös akciókat a szocialista forradalomért és a kizsákmányolás rendszerének felszámolásáért vívott harc egy-egy részének és szakaszának tekintik.

A tanácskozás részvevőinek meggyőződésük, hogy minden kommunista párt politikájának hatékonysága a saját országában elért sikereitől és a többi testvérpárt eredményeitől, együttműködésük mértékétől függ. Minden egyes kommunista párt felelős tevékenységéért saját munkásosztálya és népe előtt és egyidejűleg a nemzetközi munkásosztály előtt is. A kommunista és munkáspártok nemzeti és nemzetközi felelőssége elválaszthatatlan egymástól. A marxisták—leninisták egyszerre hazafiak és internacionalisták, elvetik mind a nacionalista szűkkeblűséget, mind a nemzeti érdekek tagadását vagy lebecsülését, mind a hegemonista törekvéseket. A kommunista pártok a munkásosztály és valamennyi dolgozó pártjai, s egyúttal a tényleges nemzeti érdekek zászlóvivői is, szemben az ezen érdekeket eláruló reakciós osztályokkal. Egy kommunista párt, amely a kapitalizmus körülményei között harcol, azzal járul hozzá a legnagyobb mértékben a szocializmus és a proletár internacionalizmus ügyéhez, ha tevékenysége révén a munkásosztály és szövetségesei kivívják a hatalmat.

A kommunista és munkáspártok rendkívül változatos, sajátos körülmények között fejtik ki tevékenységüket. Ez megköveteli, hogy ennek megfelelően közelítsék meg a konkrét feladatok megoldását. Minden egyes párt a marxizmus—leninizmus alapelveitől vezérelve, saját konkrét nemzeti körülményeit számba véve, teljesen önállóan dolgozza ki saját politikáját, határozza meg a harc irányát, formáit és módszereit, választja a körülménytől függően a szocializmusra való áttérés békés vagy nem

békés útját, valamint a szocializmus építésének formáit és módszereit országában. Ugyanakkor a kommunista pártok tevékenységi körülményeinek sokfélesége, a gyakorlati feladatok más-más megközelítése, sőt az egyes kérdésekben mutatkozó nézeteltérések nem gátolhatják a testvérpártok összeegyeztetett fellépését a nemzetközi porondon, különösen nem az imperialistaellenes harc alapvető problémáit illetően.

Minél erősebb és összeforrottabb egy kommunista párt, annál jobban tudja betölteni szerepét mind az országon belül, mind a nemzetközi kommunista mozgalomban.

A kommunisták tudatában vannak annak, hogy mozgalmunk az óriási történelmi eredmények mellett, fejlődése során az utóbbi években súlyos nehézségekkel találta magát szemben. Meg vannak azonban győződve arról, hogy a nehézségek megoldódnak. Ez a meggyőződés azon a tényen alapul, hogy a nemzetközi munkásosztály távlati céljai és érdekei közösek, minden kommunista párt a felmerült problémák olyan megoldására törekszik, amely megfelel mind a nemzeti, mind a nemzetközi érdekeknek, a kommunisták forradalmi küldetésének. Azon alapul, hogy a kommunisták összefogásra törekednek.

A kommunista és munkáspártok néhány nézetkülönbség ellenére kijelentik, hogy eltökélt szándékuk egységes frontban harcolni az imperializmus ellen.

Egyes ellentétek véleménycsere során simulnak el vagy pedig úgy szűnnek meg, hogy az események fejlődése lényegileg tisztázza a vitás kérdéseket. Más ellentétek huzamosabb ideig fennállhatnak. A tanácskozás meggyőződése, hogy a vitás problémákat meg lehet és meg is kell helyesen oldani a kommunista pártok különböző formájú együttműködésének szilárdításával, a pártközi kapcsolatok bővítésével, a tapasztalatok kölcsönös tanulmányozásával, az elvtársi vitákkal és konzultációkkal, valamint a nemzetközi színtéren végrehajtott egységes akciókkal. Minden párt internacionalista kötelessége, hogy sokoldalúan előmozdítsa a kapcsolatok javulását és a kölcsönös bizalom fejlődését valamennyi párt között, újabb erőfeszítéseket tegyen annak érdekében, hogy szilárduljon a nemzetközi kommunista mozgalom egysége. A konkrét tevékenység kollektív elemzése előmozdítja az egység megszilárdulását.

Az együttes antiimperialista fellépés irányvonala megköveteli a marxista—leninista pártok eszmei és politikai szerepének fokozását a világ forradalmi folyamatában. A kommunisták a forradalmi, a felszabadító és a demokratikus mozgalmak élvonalában haladva, a jövőben is kérlelhetetlen harcot folytatnak a burzsoá ideológia ellen, feltárják a dolgozók előtt harcuk valódi értelmét és a győzelem elérésének feltételeit. Az imperializmus elleni harc eredményessége és az ügy győzelemre juttatása érdekében propagálni fogják a munkásmozgalomban, a széles néptömegek, benne az ifjúság körében is a tudományos szocializmus eszméit, következetesen védelmezni fogják elveiket, törekedni fognak a marxizmus—leninizmus diadalra juttatására, a konkrét helyzetnek megfelelően harcolni fognak az elmélet és a politika jobboldali és „baloldali" opportunista eltorzításai ellen, a revizionizmus, a dogmatizmus, valamint a „balos" szektás kalandorság ellen. Ezek az elhajlások rendszerint lebecsülik azoknak a reális erőknek a jelentőségét, amelyeket be lehet és be is kell vonni a harcba.

A marxizmus—leninizmus, a proletár internacionalizmus iránti hűség,

saját népük érdekeinek, a szocializmus közös ügyének önzetlen és odaadó szolgálata elengedhetetlen feltétele annak, hogy a kommunista és munkáspártok egységes akciói eredményesek legyenek és helyes irányban hassanak, hogy biztos legyen sikerük kitűzött történelmi céljaik elérésében.

A kommunista mozgalom a modern társadalom elválaszthatatlan része és legaktívabb ereje. Ezért a kommunista és munkáspártok törvényen kívül helyezése merénylet a demokratikus jogok és a népek létérdekei ellen. A tanácskozás részvevői kivétel nélkül támogatják a világ valamennyi kommunista pártját, amelyek azért harcolnak, hogy legálisan vehessenek részt országaik politikai életében. Felháborodva megbélyegezzük a véres megtorlásokat és a terrort, amelyeknek ezer és ezer kommunista és más demokrata és forradalmár vált áldozatává Indonéziában, Spanyolországban, Portugáliában, Görögországban, Bolíviában, Brazíliában, Kolumbiában, Mexikóban, Venezuelában, Panamában, Paraguayban, Guatemalában, Dél-Afrikában, Thaiföldön, Haitiban, Malaysiában, Iránban, a Fülöp-szigeteken és néhány más országban.

Szolidaritásunkról biztosítjuk közös harcunk fegyvertársait, akik a fasiszta és diktatórikus rendszerek, a tőkésországok börtöneiben sínylődnek, és harcolunk kiszabadításukért.

A mostani értekezletet részvevői úgy tekintik, mint fontos szakaszt a kommunista világmozgalom egybeforrasztásának útján. Úgy vélik, hogy a testvéri kapcsolatokat, az együttműködést kivétel nélkül minden kommunista és munkáspárt között nem gátolhatja az, hogy egyes kommunista pártok nem vettek részt a tanácskozáson. Az értekezlet részvevői kifejezik elhatározásukat, hogy együttesen lépnek fel az imperializmus ellen, a nemzetközi munkásmozgalom közös céljaiért vívott harcban azokkal a kommunista és munkáspártokkal is, amelyek a jelenlegi tanácskozáson nem képviseltették magukat.

Az imperializmus ellen vívott harc hosszú, kemény és nehéz küzdelem. Elkerülhetetlenül éles osztályharcok állnak előttünk. Erősíteni kell a támadást az imperializmus és a belső reakció állásai ellen. A forradalmi és a haladó erők győzelme elkerülhetetlen.

A szocialista országok népei, proletárok, tőkésországok demokratikus erői, felszabadult és elnyomott népek! Fogjatok össze a közös harcban, az imperializmus ellen, a békéért, a nemzeti függetlenségért, a társadalmi haladásért, a demokráciáért és a szocializmusért!

(Kossuth Könyvkiadó 1969.)

Berecz János

MI A CSENDES ELLENFORRADALOM?

(Részletek. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1970.)

III. „Hídépítés" — békés behatolás

A különböző „teóriák" kidolgozóinak nemcsak az a céljuk, hogy megzavarják a szocialista országok közvéleményét és félrevezessék saját országuk lakosságát, hanem az is, hogy „tudományos" alátámasztást adjanak külpolitikájuknak. A második világháború után az Amerikai Egyesült Államokban különböző doktrínákat dolgoztak ki, mint pl. Truman-elv, Marshall-terv, Eisenhower-terv, „Szövetség a Haladásért" stb. Különböző nemzetközi politikai koncepciókat hirdettek meg, mint pl. a „kommunizmus fékentartása", a „rab nemzetek felszabadítása". Kidolgozták a katonapolitikai terveket, a katonai szövetségek rendszerét. Hosszú ideig a „hidegháború" politikáját folytatták, de nem tudták legfontosabb céljaikat elérni. A szocialista világrendszer megerősödött, sőt újabb országok csatlakoztak hozzá. A hidegháború lelepleződött, a régi gyarmati rendszer felbomlott és az új, haladó nemzeti államok sora kiszélesítette az antiimperialista harc bázisát, a nemzetközi munkás és demokratikus mozgalmak hatalmas, a világpolitikát befolyásoló erővé fejlődtek. Az addig meghirdetett doktrínák leszerepeltek, csődöt mondtak, a megvalósításukra való törekvés csak részleges eredményeket hozott. Az imperializmus stratégái arra a gyakorlati következtetésre jutottak, hogy átfogóbb elképzelésekre van szükség és összehangoltan kell fellépniük.

A vezető erő változatlanul az Egyesült Államok. Egyes kapitalista országok ki-kitörnek az egységből, érvényesíteni akarják sajátos tőkés érdekeiket, sőt esetenként kiéleződnek a köztük levő ellentétek, de a fő kérdésben a szocializmus ellen egységesen lépnek fel, illetve követik az Egyesült Államok politikáját. Erre kényszeríti őket közös stratégiai érdekük: a szocializmus legyőzése, a kapitalizmus védelme, világméretű hatalmának visszaállítása, valamint közös ideológiájuk: az antikommunizmus. Egyedül az Egyesült Államok rendelkezik ma a tőkésországok közül olyan erővel, amivel világpolitikát csinálhat. Ebből a tényből ered, hogy az Egyesült Államok rendelkezik globális stratégiával.

Henry A. Kissinger, a Harvard Egyetem professzora, Kennedy és Nixon nemzetbiztonsági tanácsadója írta 1964-ben: „Kétpólusos világunkban valamelyik fél viszonylagos gyarapodása a másik abszolút gyengeségével jár... Ez a helyzet véget vetett a különböző kontinensek elszigetelt külpolitikai életének, mert a külpolitika maga vált globálissá. Amerikának tehát az elképzelések olyan összefüggő rendszerére volt szüksége, mely átfogja az egész világot, tehát globális stratégiává alakul át"[1] Z. Brzezins-

[1] Foreign Affairs 1964. július.

ki egy 1966-ban írt tanulmányban így írt: „Egy globális méretű politikai összecsapás esetén csaknem minden térség stratégiai fontosságú. Ez egyszerűen azt jelenti, hogy ha eltökéljük magunkat egy térség megvédelmezésére — tehát politikai összecsapások tárgyává tesszük —, akkor ezt a térséget automatikusan stratégiai jelentőséggel ruházzuk fel." Nem véletlenül adta írásának azt a címet, hogy „Amerika globális elkötelezettsége", amelynek fő következtetése: „A világ jövőjét nem engedjük át a kommunista államoknak."[2]

A globális stratégia a világ összes haladó erői ellen irányul a világ minden részén. Ez a stratégia minden eszközt — ideológiai, politikai, gazdasági, pszichológiai, kulturális, technikai, katonai, diplomáciai stb. fegyvereket — egyaránt felhasznál céljai érdekében. Mozgósítani akarja a világ összes reakciós erőit a kommunizmus térhódítása ellen, s egyben biztosítani akarja az Egyesült Államok vezető szerepét, világuralmát.

A globális stratégia elsősorban a szocialista világrendszer ellen irányul. A támadás súlyát rugalmasan „osztja ki", az eszközöket az adott szocialista állam helyzetének, körülményeinek megfelelően változatosan alkalmazza. A szocialista országokkal szembeni imperialista magatartás négy „regionális irányzatot" különböztet meg: a Szovjetunió, Kelet-Európa, Távol-Kelet és Kuba. E területeken a fegyveres támadástól a megkülönböztető együttműködésig minden megtalálható.

A kelet-európai szocialista országokkal szemben folytatott amerikai politikát már több év óta „hídépítésnek" vagy „békés behatolásnak" nevezik. A „hídépítés" tulajdonképpen az evolúció elméletének a külpolitikai gyakorlata. A mai imperialista stratégák és politikusok között nem mindenki fogadja el ezt a politikát. Jelentős részük ma is a „hidegháború" híve és „a kommunizmus totális megsemmisítését" szeretné elérni. Kennan elítéli azokat, akik „a legféktelenebb, legádázabb, kompromisszumot nem ismerő harcon kívül minden lehetőséget elutasítanak". Ő az ilyen erők figyelmeztetésében egészen odáig elmegy, hogy beismeri: „a szovjethatalom megdöntésének eszméje mint a nyugati politika közvetlen célja sohasem volt valami sokat ígérő sem katonai megvalósíthatóság, sem politikai hatékonyság szempontjából, már akkor sem, amikor a szovjethatalom még viszonylag gyenge és tapasztalatlan volt."

J. C. Campbell is szükségesnek tartotta megjegyezni, hogy Amerikában vannak olyanok, akik a Kelet-Európára gyakorolt háborús nyomás hívei. „... sokan vannak, akik úgy vélik — írta —, hogy a kívánt cél úgy is elérhető, ha az Egyesült Államok a háború némi kockázatát is vállaló politikai offenzívába kezd"[3] Kelet-Európában.

---

[2] Das Parlament, 1966. 9. sz. 20. old.

[3] J. C. Campbell: American Policy toward Communist Eastern Europe. 96. old.

1. A „hídépítés" célja

A „hídépítés"-politika célját L. B. Johnson, az Amerikai Egyesült Államok akkori elnöke fogalmazta meg 1964 folyamán, több alkalommal is. 1964. május 23-i beszédében úgy jellemezte politikáját, hogy „hidakat építünk az Óceánon keresztül, amely eddig elválasztott bennünket, Kelet-Európától". A beszéd elején olyan kijelentést tett, amivel azonnal tisztázott minden kételyt a „hídverés"-politika céljával kapcsolatosan. „Az Egyesült Államok el van kötelezve — mondotta —, hogy minden békés eszközt megragadjon a barátokkal és szövetségesekkel való együttműködésre annak érdekében, hogy egész Európa részese legyen a szabadság társadalmának." Hidakat akar építeni, amelyek „a megnövekedett kereskedelem, az eszmék, a turisták és az emberbaráti segítség hídjai lesznek". Johnson négy pontban foglalta össze a tennivalókat és lehetőségeket, amelyek előnyössé tehetik a hídépítést: 1. „új kapcsolatok kezdeményezése azokkal, akik cselekvési szabadságuk növelésére törekszenek, de nem vállalhatják az elszigetelődés kockázatát." Ez a szovjetellenes politika álcázott, de félreérthetetlen megfogalmazásban. 2. „tudatára ébreszti az új generációt a nyugati civilizációhoz fűződő ősi kötelékeire és azok értékeire." Az ideológiai befolyásolás konkrét célját tartalmazza ez a pont, a tudományos és kulturális együttműködés eszközeinek a felhasználásával. 3. „nagyobb teret engedni a jogos nemzetközi büszkeség hatalmas erőinek, amelyek — Johnson szerint — a legerősebb akadályt jelentik bármely ország azon törekvésének az útjában, hogy egy másik fölött uralkodjék". Világos megfogalmazása ez a nacionalizmus élesztésére irányuló törekvésnek. Végül 4. be kell és be lehet bizonyítani, hogy „Kelet-Európa haladásának távlatai a Nyugattal való szélesebb körű kapcsolatokban rejlenek".

A program ismertetése során Johnson kijelentette: „Az Egyesült Államok továbbra sem szándékozik elismerni a keletnémet kommunista rezsimet". Ezt nyilván biztosítéknak szánta az NSZK vezető körei számára.

A johnsoni hídépítési politika meghirdetése előtt az Egyesült Államokban különböző külpolitikai koncepciók képviselői vitatták, hogy melyik irányzat a legmegfelelőbb az alapvető célok elérésére.

John C. Campbell 1964 májusában három irányvonalat vázolt fel.

Az első: „a kelet-európai kommunista uralom elleni politikai és gazdasági hadviselés fokozása". Ez feltételezi a hidegháború folytatását. E politika hívei elvetik a „hídépítést", helyette a külső nyomás, a politikai és gazdasági háború fokozását javasolják, amellyel növelni lehet a gazdasági és politikai feszültséget, és ez elősegítené a „kommunista uralommal szembeni népi ellenállás" felélesztését, szervezését. Ez a politikai vonal „vállalja a fegyveres konfliktusok bizonyos kockázatát és nem riad vissza a Szovjetunióval való konfrontációtól, ha forradalmi helyzet alakulna ki egy vagy több csatlós államban". E politika megvalósítása érdekében: a diplomáciában „állandóan napirenden kell tartani Kelet-Európa szabadságának kérdését"; a propaganda „széles fronton támadja a kommunista vezetőket, hangsúlyozza, hogy szovjet bábok szerepét töltik be"; a katonapolitikában a legerősebb pozíciókat kell fenntartani; a kereskedelem szolgáljon eszközül a „kommunista tömb gyengítésére", egységének lazítására; a kulturális kapcsolatokat minimális szinten kell tartani és

hangsúlyozni kell, hogy „Kelet-Európában elfojtották a nemzeti kultúrákat".

A második politikai vonal elsősorban a Szovjetuniót és a kelet-európai országokat összetartó kötelékek gyöngítésére törekszik. Ösztönzi a nemzeti érdekek „felismerését", hivatkozva a nyugat- és a kelet-európai államok történelmi kapcsolataira. Lépcsőzetes folyamat terve ez, amely kis lépések sorozatán keresztül Jugoszlávia, majd Finnország vagy Ausztria státusa felé orientálná a kelet-európai szocialista országokat. E célból diplomáciai eszközökkel is elő kell segíteni a szocialista országok „függetlenségét". A propagandában is „a hangsúly a függetlenség—függőség kérdése lenne". A propaganda feladata a „tömböt összetartó ideológia" támadása, a frakciós harcok erősítése. Katonai vonatkozásban változatlanul fenn kell tartani az erő helyzetét, de hangsúlyozni kell, hogy ennek oka csakis a „szovjet nyomás". A kereskedelem-politikát differenciálni kell az érintett országok között, s előnyben kell részesíteni azokat az országokat, amelyek „függetlenednek".

A harmadik politikai irányvonal abban tér el az előbbitől, hogy a Szovjetuniót és a kelet-európai országokat egyformán kezeli. Ez a politika feltételezi, hogy liberális változások mennek végbe a szocialista államokban, melyek során „elvesztik majd forradalmi energiájukat és törekednek a Nyugattal való nagyobb együttműködés kialakítására". Ezért a nyugati országok feladata, hogy minden területen az együttműködésre törekedjenek, hogy „békés eszközökkel" erősítsék a liberalizálást és a közeledés folyamatát.[4]

Az amerikai szakértők szerint a Johnson által meghirdetett „hídépítés" az utóbbi két koncepció együttes alkalmazását jelenti, mindkettő elemeit magában foglalja.

Z. Brzezinski 1965-ben megjelent „A megosztás alternatívája" című könyvében abból indul ki, hogy „a Keleten végbemenő evolúciós változásokkal" kapcsolatos nyugati politikát „három fő előfeltételre kell alapozni. Ezek: a nyugati katonai erő fenntartása; Kelet-Európa és Oroszország bevonása bármilyen végleges megoldásba; a német újraegyesítés és a keleti evolúciós változások közötti kölcsönös összefüggés." Brzezinski jobban figyelembe veszi az össz-európai helyzetet, ezért a követendő politikai célokat „európaiabban" állította össze, mint Campbell. De mindkettőjüknél egyaránt a sikeres politikai akciók előfeltételeként szerepel az amerikai katonai erő, mint eszköz, valamint az Egyesült Államok és a nyugat-európai országok együttműködésének fokozása, egységes fellépésük biztosítása a kelet-európai országok irányában.[5]

Az eddig ismertetett politikai koncepciók a lényeget tekintve azonosak és egységes politikai vonalat alkotnak. A fő cél, a szocializmus legyőzése kérdésében nincs különbség a megelőző szakaszok politikája és a jelenlegi között. Az eltérés inkább az eszközökre, a cél elérése érdekében alkalmazott módszerekre vonatkozik. Ezekben viszont igen lényeges is le-

[4] Ugyanott, 97—104. old.

[5] Z. Brzezinski: Alternatíve to Partition. 139—162. old.

het az eltérés, mivel ma nem áll szándékukban a „háborús szakadék szélén táncolni" Európában, s rugalmasabb magatartást tanúsítanak.

2. Szelektív hídépítés

A cselekvési rugalmasságot igazolja az a gyakorlat is, amely igyekszik különbözőképpen kezelni a kelet-európai szocialista országokat, törekedve a megosztásukra és szembeállításukra. „Szelektív hídépítés" kifejezéssel illetik az imperialista országoknak azt a politikáját, hogy favorizálnak egyes szocialista országokat, „előnyöket" biztosítanak némelyeknek, míg mások ellen politikai vagy propagandahadjáratot vezetnek, sőt esetenként megkísérlik a hidegháborús nyomást is.

Különösen két európai szocialista országot kezelnek kitüntető figyelmességgel már jóval a „szelektív hídépítés" kidolgozása előtti időtől, mintegy húsz éve: Jugoszláviát és a Német Demokratikus Köztársaságot.

Jugoszláviára reménykedéssel tekintettek, amikor romlott a kapcsolata a többi szocialista országgal, és csalódásuknak adtak hangot akkor, amikor normalizálódott. Dicsérettel fogadtak mindent, ami a jugoszláv ideológiai élet pluralitására utal, de elvetették és bírálták a „monolitikus párt" magatartását a hatalom megszilárdítására és az ellenzék fellépései ellen tett intézkedései miatt.

Az imperializmus teoretikusai sokat foglalkoznak azzal, hogy miért kedvező a Nyugat számára a jelenlegi Jugoszlávia. A válaszuk: Jugoszlávia Európában „a szocialista tömbönkívüliség példája", és mint „blokkon kívüli állam" gyakorol eróziós hatást „a tömb egységére". Egyesek hadakoznak azok ellen, akik nem akarják megkülönböztetni Jugoszláviát a többi szocialista országtól, mert az „kommunista maradt", ha „nincs is a tömbben".

A téma összességét nincs módunkban most megvizsgálni, csak néhány elemét vehetjük sorra. Először arról kell szólni, hogy a szocialista országok viszonyát Jugoszláviához nem az imperialista taktika, nem a nemzetközi burzsoázia hozzá fűzött reménye határozza meg. Jugoszlávia szocialista ország, s így vele őszinte együttműködésre, a kapcsolatok fejlesztésére törekszenek az európai szocialista államok. Történeti tapasztalatot szereztünk már arról, hogy a megrontott viszony a szocializmus ellenségeinek volt hasznos és károkat okozott a munkásmozgalomnak. A Magyar Szocialista Munkáspárt és a Magyar Népköztársaság külpolitikai tevékenysége során együttműködésre, a kapcsolatok fejlesztésére törekszik Jugoszláviával. Az elmúlt években tanúi lehettünk az erőfeszítések eredményeinek, az együttműködés szélesedésének, fejlődésének. Meggyőződésünk, hogy az imperialista taktikai reményekre úgy lehet csapást mérni, ha a szocialista országok viszonya nyílt, őszinte, egyenletesen fejlődik, és ha vitáinkat elvtársi módon folytatjuk.

Ugyanakkor vannak olyan jelek és tények, amelyek néha gátolják kapcsolataink fejlődését, ideiglenes feszültséget idézhetnek elő és növelik az imperialista politikusok taktikai lehetőségeit. Jugoszláv értelmiségi és újságíró körökben gyakran felelőtlenül vádolják és elítélik a többi szocialista ország kül- és belpolitikáját. Az olyan állítások, mint „bürokratikus irányítás", „etatista gazdasági rendszer", „a zárt rendszer uniformizáló-

dasa", „dogmatikus monolitizmus", „tombszocializmus", „szovjet tomb" stb, nem segitik elo a kapcsolatok normalis fejlodeset Minthogy nem segiti elo az sem, ha Jugoszlaviat es ennek „tombonkivuli", „el nem kotelezett" politikajat egyesek kovetendo peldanak nevezik ki

A Nemet Demokratikus Koztarsasagot egeszen mas oldalrol kozelitik meg az imperialista hatalmak a felszamolasara valo torekves a meghatarozo tendencia A hatvanas evek elejeig hideghaborus taktikat alkalmaztak vele szemben, hogy akadalyozzak megerosodeset, es nehezsegek novelesevel gatoljak, lassitsak a gazdasagi epitomunkat Fenyegetessel, zsarolassal igyekeztek megakadalyozni elismereset nem-szocialista orszagok reszerol A hatvanas evekben egyre inkabb bebizonyosodott, hogy ez az imperialista taktika sikertelen A Nemet Demokratikus Koztarsasag a szocialista vilagrendszer eros es jelentos orszaga, olyan hatalom, amely nelkul Europa nagy kerdesei nem donthetok el S ez a teny mas szempontbol is nagy jelentosegu, mert fontos elveket erint

Az NDK nem a muzsikok elmaradott Oroszorszaga, ahol — szerintuk — a leninizmus alkalmas eszkoz lehetett a fejlett szocialista nagyhatalom megteremtesere A Nemet Demokratikus Koztarsasag a „Nyugat egy darabjan" el, s a marxizmus—leninizmus eszmei az uralkodoak Ha itt is sikeres ez az eszme, akkor az valoban tortenelmi kihivas a „Nyugat szamara a nepek szine elott Az NDK nepe es partja allja a probat Ezzel nem csokkent a felszamolasara iranyulo torekves, de az egyetlen rohamrol mar ott is le kellett mondani

Brzezinski 1965-ben azt ajanlotta, hogy az NDK-t ugy lehet elszigetelni ha a kelet-europai allamokat ugy kezelik, mintha teljesen fuggetlenek volnanak, s olyan fokozatos, reszleges lepeseket kell tenni, hogy az oroszok és a kelet-europaiak felismerjek, „tobbe nem fuzodik semmi erdekuk Kelet-Nemetorszaghoz" Ennek eleresere katonai vonatkozasban is meg kell nyugtatni az europai szocialista orszagokat

Brzezinski ugy gondolja az NDK lete a szocialista orszagok szamara egyszeruen biztonsagi kerdes Ha sikerul megnyugtatni oket akkor magara hagyjak az NDK-t, es nyugati elkepzeles alapjan egyesul a ket nemet allam Az imperialistak rosszul szamolnak Az NDK lete nem alku targya A nemet nep egy resze a szocializmus utjara lepett, s ez vilagtortenelmi jelentosegu A Nemet Demokratikus Koztarsasag eredmenyei letagadhatatlanok, nemzetkozi elismerese szelesedik Mint ahogy mas szocialista orszagot ugyanugy az NDK-t sem lehet letorolni Europa terkeperol A Szovjetunio es vele egyutt a tobbi szocialista orszag minden szukseges alkalommal tanujelet adjak annak, hogy sorsuk es jovojuk ossze van kapcsolodva, egyseges fellepesuktol fugg minden sikeruk, nem valamelyik szovetsegesuk feladasatol

Az otvenes evek végén abban remenykedtek, hogy a Lengyel Nepkoztarsasagban lesz szamukra kedvezo fordulat Mint ismeretes, 1956-ban Lengyelorszagban is politikai valsag volt A szektas, dogmatikus hibak meggyengitettek a proletardiktatura alapjait es talajt biztositottak a revizionista tamadasnak, amit az osztalyellenseg megkiserelt kihasznalni a sajat hasznára A Lengyel Egyesult Munkaspart azonban urra tudott lenni a helyzeten Lengyelorszaggal kapcsolatban szamoltak olyan tenyezokkel is, amit J C Campbell igy fogalmazott meg „Lengyelorszag hosszu időszakon at tradicionalis egyuttmukodest tanusitott a Nyugattal" es re-

mélték, az nem múlt el nyomtalanul. Azzal is számoltak, hogy sok lengyel állampolgárnak vannak rokonai az Egyesült Államokban.

Ezek alapján és reményében az Egyesült Államok megkülönböztető bánásmódot tanúsított a Lengyel Népköztársaság iránt, pénzügyi és gazdasági segélyt nyújtott, élénkítette a kulturális és kereskedelmi kapcsolatokat. (Ezt az elvet 1951-ben vonta vissza az Egyesült Államok minden kelet-európai népi demokratikus országgal szemben, csak Jugoszlávia esetében tartotta fenn végig.) Igaz, hogy az Egyesült Államok Kongresszusa 1962-ben visszavonta azt, de 1963-ban ismét alkalmazni kezdték.

Az évek folyamán aztán világosan bebizonyosodott, hogy ez esetben is csalódniuk kellett az imperialista stratégáknak. A Lengyel Népköztársaság internacionalista külpolitikát folytat és a „liberalizációhoz" fűzött imperialista várakozások is kútba estek. Ezért a hatvanas évek második felében már a nemzetközi reakció összpontosított támadása folyt a Lengyel Népköztársaság ellen.

Miközben az amerikai külpolitika megpróbálta megkülönböztető módszerekkel befolyásolni a lengyel magatartást, hidegháborús támadásokat vezetett a Magyar Népköztársaság ellen. Az ellenforradalmi lázadás leverése után megkérdőjeleztek mindent, ami Magyarországon történt. Taktikájuk arra irányult, hogy minél tovább tartson a felfordulás, a vérontás, a sztrájk, hogy halmozódjon a magyar nép szenvedése és ezért ne támogassa a Magyar Szocialista Munkáspárt politikáját.

A megkülönböztető magatartás a többi európai szocialista országgal szemben is érvényesül az imperialista hatalmak külpolitikájában. Természetesen a Magyar Népköztársaság ellen is kidolgozták és gyakorolják politikájukat. A hatvanas évek elején e tekintetben is felülvizsgálatra kényszerültek. Divatba jött Magyarország Nyugaton. Versenyt futottak a szakértők, hogy felfedjék: mi a „magyar csoda" titka, hogy lehetett olyan mélyről elindulva ilyen eredményeket elérni. Felfedezték „a rendszer liberalizálódását". Remények csillantak fel előttük, hátha letér Magyarország a szocializmus útjáról, ha fokozatosan is. „Liberalizálódik a diktatúra", és ez előbb-utóbb szovjet—magyar véleményeltérésekhez, majd fokozatosan szembeálláshoz vezet — álmodoztak a burzsoá stratégák.

Kádár János 1963. december 24-én a „Népszabadság"-nak adott nyilatkozatában lèleplezte a burzsoá félreértéseket és torzításokat. „Letagadhatatlan eredményeink elismerését a Nyugaton teletűzdelik olyasfajta kitételekkel, hogy Magyarország »liberalizálódik« és hasonlókkal. Az ilyen megállapítás a szocializmus lényegének nem ismeréséből ered. Hiszen amit ők liberalizálódásnak és hasonlónak neveznek, az semmi más, mint pártunk és népi rendszerünk tudatos és szakadatlan törekvése társadalmi életünk, társadalmi rendszerünk szüntelen fejlesztésére, a demokratizmus elmélyítésére; szocialista céljainktól ezzel nem tántorodunk el, hanem éppen azok gyorsabb és hatékonyabb megvalósítását szolgáljuk."

Különösen nagy csalódás érte a fellazítási politika kidolgozóit és alkalmazóit a magyar—szovjet kapcsolatok alakulása, fejlődése láttán. Mennél erősebb és szilárdabb lett a népi Magyarország belső helyzete, annál biztosabban fejlődtek, mélyültek és szélesedtek a két ország kapcsolatai. A Magyar Szocialista Munkáspárt és a Szovjetunió Kommunista Pártja kapcsolatát az elvtársi bizalom és együttműködés, a teljes nézetazonos-

ság jellemzi. Együttes fellépésük és kezdeményezésük jelentős mértékben hozzájárultak a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomban a szakadárság hatásának leküzdéséhez, az egység erősítéséhez.

Ma sem szűntek meg a találgatások és kombinálások. A pszichológiai hadviselés nyugati szakértőinek az a feladatuk, hogy zavarokat keltsenek, réseket üssenek a kialakult szocialista nemzeti egységen és a többi szocialista országgal folytatott együttműködésen, a magyar—szovjet barátságon.

Nincs arra szükség ennél a résznél, hogy részletesen elemezzük, miért került Csehszlovákia előtérbe az utóbbi években a nemzetközi burzsoázia taktikájában. Az evolucionisták mindig nagy várakozással tekintettek Csehszlovákiára, mint „a legeurópaibb keleti országra". Brzezinski 1965-ben megjelent könyvében a kiindulópontot így fogalmazta meg: „Kelet-Európát történelmi szálak fűzik a Nyugathoz... Ez különösen érvényes Csehszlovákiára..." Ugyanakkor a személyi kultusz következményeinek felszámolásában lemaradás volt Csehszlovákiában és így belső feszültséggel számoltak, ami megkönnyíti a behatolást.

Amikor a jobboldali reformista támadás kibontakozott Csehszlovákiában 1968-ban, akkor az imperialista stratégák a fokozatosság taktikáját ajánlották. „Most, hogy Kelet-Európa a szabadság küszöbén áll — írta V. Zorza 1968. március 13-án a »Guardian«-ban megjelent cikkében —, e jóakaratú nyugati barátok arra kezdik sürgetni a cseheket, hogy mérsékeljék lelkesedésüket, a szabadságmozgalomnak nem szabad túl gyorsnak lennie..." Az imperialista hatalmak kormányai szintén tartózkodó, óvatos magatartást tanúsítottak. Azt remélték, hogy a belső fejlődés nyílt beavatkozás nélkül is meggyengítheti a szocialista rendszert és Csehszlovákia kapcsolatait a többi szocialista országgal. Ugyanakkor nagy arányokban fokozták a hírszerző szervek tevékenységét, valamint a „liberális" politikusok és újságírók kapcsolatainak kiépítését a csehszlovák „reformerekkel".

A „hídverés" politikájában nagy szerepet játszik a gazdasági, kereskedelmi kapcsolat is.

A hidegháborús maradványokat a nemzetközi gazdasági kapcsolatok területén két okból is támadják egyes tőkés körök és ideológusaik. Egyrészt jelentős gazdasági körök vannak főleg Nyugat-Európában, amelyeknek gazdasági érdekük a szocialista országokkal, főleg a Szovjetunióval való kereskedelem. (Példaként említik Nyugaton Finnország hajóépítő és fémfeldolgozó iparágait, amelyek az ötvenes években súlyos nehézségeket éltek át, de a Szovjetunióval kötött hosszú lejáratú megrendelések révén kikerültek a nehézségekből. Az olasz „ENI" állami olajkonszern versenyképességének fokozásához jelentősen hozzájárult az, hogy szerződést kötött egy szovjet vállalattal.)

Másrészt az evolúció-elmélet hívei fellépnek a kereskedelmi kapcsolatok liberalizálása mellett, de úgy, hogy azokat nagyhatású politikai fegyverként használják fel a kelet-európai szocialista országokkal szemben. Z. Brzezinski „A megosztás alternatívája" című könyvében nagy teret szentel a kelet-nyugati gazdasági kapcsolatoknak. Bírálja az Egyesült Államok Kongresszusát, mert „lassú a kommunista világban végbemenő változások felismerésében, pedig lényegbevágóan fontos lenne gyorsan reagálni a változásokra és a kínálkozó alkalmakra". Ezzel szemben nagyobb manőverezési jogot és lehetőséget követel a kormány számára. „A

kormányzat manőverezési lehetőségeinek növelése — írja — fokozná a kormányzatnak azt a képességét, hogy a nagyobb kereskedelem és hitelek ellenében engedményeket követeljen a kommunista államoktól."

Mi a különbség a hidegháborús kereskedelempolitika és az evolucionisták ajánlatai között? A lényeget és a célt tekintve — semmi. A hidegháború kereskedelempolitikája a bojkott, a kapcsolatok befagyasztása, a nyílt gazdasági nyomás a szocialista országok ellen. Az evolúció-elmélet szerint a kereskedelmi kapcsolatokat a politikai nyomás eszközeként kell felhasználni, feltételeket kell szabni stb., hogy gyengítsék a szocialista rendszert. A gazdasági bojkott már egyszer visszafelé sült el, nem érte el célját, ezért volt szükség új próbálkozásra.

Brzezinski ajánlatot tesz az alkalmazható eszközökre is, ami nem más, mint a nyílt megkülönböztetés, a „jutalmazás" módszere. „... Nagy általánosságban, az amerikai gazdasági segítség politikáját Kelet-Európa vonatkozásában két alapvető kritériumnak kell megszabnia: amikor egy ország növeli a szovjet ellenőrzéstől való külső függetlenségét, akkor meg kell jutalmazni; amikor egy ország érzékelhetően liberalizálja belső rendszerét, akkor meg kell jutalmazni. És hasonlóképpen, amikor ezzel ellentétes irányzat alakul ki, akkor az Egyesült Államoknak késznek kell lennie a segítség beszüntetésére, az olyan speciális kiváltságok visszavonására, mint a legnagyobb kedvezmény elve (ami életbe vágóan fontos a kelet-európaiak számára), és nem szabad haboznia, hogy utaljon ezen intézkedések politikai indítékaira."[6]

A szocialista külpolitika és kereskedelmi politika abból indul ki, hogy a nemzetközi munkamegosztás előnyös minden résztvevő számára és erősíti a különböző rendszerű országok békés egymás mellett élésének politikáját. Ezért nemzetközi gazdasági kapcsolatokban alapelvként kezelik: kölcsönösen előnyös gazdasági kapcsolatok fejlesztése valamennyi országgal, társadalmi rendszerüktől függetlenül. Ezért síkraszállnak a megkülönböztetés és a korlátozások minden formájától mentes nemzetközi kereskedelmi-gazdasági kapcsolatok széles körű fejlesztése mellett.

Ez fejeződött ki a Varsói Szerződés tagállamai külügyminisztereinek 1969 október végi prágai tanácskozásain is, ahol javasolták, hogy az európai államok értekezletén vitassák meg a gazdasági kapcsolatok fejlesztését is. Az európai kollektív biztonsági rendszer új lehetőségeket nyitna a kereskedelmi és gazdasági együttműködés fejlesztése előtt.

A szelektív „hídépítés" politikájában központi helyet foglal el a szocialista országok elleni ideológiai diverzió, amelynek fő célja a szocialista eszme eróziójának elősegítése, a néptömegek, elsősorban az értelmiség Nyugat iránti illúziójának fokozása, a dolgozó tömegek tudatának megzavarása.

A „kényszerű felülvizsgálás" időszakában az amerikai szenátus külügyi bizottsága — neves szakemberek bevonásával — megvizsgálta a külpolitika és az ideológiai harc összefüggéseit. Jelentését 1960-ban „Ideológia és külpolitika" címmel ismertette.

A jelentés végkövetkeztetése, hogy „az ideológia fontos tényező lett a

---

[6] Ugyanott, 152—160. old.

nemzetközi kapcsolatokban. A politikai eszmék és célok jellege, s külső megjelenési formája óriási hatást gyakorol az államközi kapcsolatokra." Másik megállapításuk, hogy a kommunista ideológia hatását ellensúlyozni kell és elő kell segíteni annak erózióját, megszelídítését. Az eszköz, amit ajánlanak: egyrészt minél szélesebb kapcsolatok kialakítása a szocialista országok állampolgáraival ideológiai befolyásolásuk céljából; másrészt a propaganda fokozása és „modernizálása".

A külföldi kulturális kapcsolatok „hídépítési" céljával H. Coombs volt amerikai külügyminiszterhelyettes foglalkozott részletesen az 1964-ben megjelentetett „A külpolitika negyedik dimenziója" című könyvében. A szerző szerint a kulturális kapcsolatok hatásosabbá tehetik az amerikai célok megvalósítását. A kulturális kapcsolatok célja, Coombs szerint, elősegíteni, hogy a világ népei jobban megértsék az Egyesült Államokat, elfogadják az amerikai életformát és jóindulatúan viseltessenek politikája iránt.

Az Egyesült Államok a cél érdekében továbbfejlesztette a stratégiai lélektani műveletek intézményeit. Az USIA (az Egyesült Államok Tájékoztató Ügynöksége) évi költségvetése meghaladja a 17 millió dollárt, s mintegy 12 000 munkatársa közül 9000 külföldön dolgozik. Mivel a szocialista országokban nincsenek központjai, így közvetve foglalkozik azok belső életével. Szakemberei meglátogatják ezeket az országokat, kikérdezik a turistákat, tanulmányozzák a sajtót és a rádióadásokat. Ezek alapján dolgozzák ki a propaganda irányvonalát, módszereit és egy-egy időszak központi kérdéseit. Folyóirata „Problems of Communism" (A kommunizmus problémái) sokat foglalkozott a „magyar liberalizálódással", majd a „Csehszlovák pluralizmussal", a „lengyel antiszemitizmussal" stb. stb., mind, mind egy-egy lélektani támadás előkészítőjeként szerepelt.

A lélektani hadviselés szervei, az „Amerika Hangja", a „Szabad Európa Rádió" és a többi propagandaszervek változtattak taktikájukon, „lojálisabbak" lettek, de ezzel együtt ravaszabbak. „Kényes, de fontos kérdés — írja Brzezinski — a Szabad Európa Rádió kérdése . . ." „Félhivatalos státusa lehetővé teszi, hogy szabadabban kommentálja a kelet-európai államok belső életének fejleményeit, mint azt az Amerika Hangja szükségszerűen enyhébb és óvatosabb adásai teszik. A kommunista kormányok további evolúciójához . . . továbbra is szükség van a Szabad Európa és az Amerika Hangja közötti jelenlegi munkamegosztásra."[7]

Minden imperialista cél ellenére a „hídépítésnek" két oldala van. Egyrészt találkozik a szocialista országok azon politikájával, amely a békés egymás mellett élés elvéből kiindulva, normális kapcsolatokat, tárgyalásokat és megegyezéseket, együttműködést akar a fejlett tőkés országokkal is. Másrészt ezeket a kapcsolatokat az imperialisták igyekeznek felhasználni arra, hogy bevigyék a széthúzás szellemét a szocialista országok közé, megpróbálják elmélyíteni a közöttük felmerülő eltéréseket és fellazítsák a szocialista országok belső társadalmi viszonyait. Ezért a harc és együttműködés jellemzi a két világrendszerhez tartozó országok egymás közötti kapcsolatait.

---

[7] Ugyanott, 160. old.

Az imperialista célok ellenére, a kapcsolatok fejlesztése kölcsönös érdek, minden népnek hasznára van. A szocialista államok a kapcsolatok reális fejlesztésére törekszenek, de visszaverik a provokációkat. Hogy a „hídépítés" elérje az igazi célját, hogy hatásos legyen a provokátorok szempontjából, ahhoz másra is szükség van, olyan belső társadalmi körülményekre, amelyek megkönnyítik az imperialista célok elérését.

Puja Frigyes:

EGYSÉG ÉS VITA A NEMZETKÖZI KOMMUNISTA MOZGALOMBAN

(Kossuth Könyvkiadó 1969. Részlet)

1. A szocialista világrendszer jelentősége és szerepe, szocialista forradalom perspektívája

A második világháború befejezése óta a nemzetközi küzdőtéren az erőviszonyokban bekövetkezett gyökeres változások mindenekelőtt a szocialista világrendszer létrejöttével, fejlődésével és erősödésével függenek össze. A nemzetközi fejlődés elemzése alapján ezt állapította meg a kommunista és munkáspártok 1960. évi moszkvai értekezlete is. Az értekezletről kiadott nyilatkozat többek között a következőket állapította meg:

„Korunk fő jellegzetessége, hogy a szocialista világrendszer az emberi társadalom fejlődésének döntő tényezőjévé válik." Majd egy másik helyen: „Az emberi társadalom történelmi fejlődésének fő tartalmát, fő irányát és fő sajátosságait korunkban a szocialista világrendszer, azok az erők határozzák meg, amelyek az imperializmus ellen, a társadalom szocialista átalakításáért harcolnak."

A kommunista és munkáspártok a nemzetközi fejlődésben a szocialista világrendszernek alapvető jelentőséget tulajdonítanak, hiszen a szocializmus és a kapitalizmus küzdelmének fő frontja a szocialista világrendszer és az imperialista világrendszer között van. A szocialista világrendszer jelentőségének ilyen értékelésével ma is egyetért a kommunista és munkáspártok túlnyomó többsége.

Úgy véljük, hogy a kommunista és munkáspártok 1960. évi moszkvai értekezletének nyilatkozatában először megfogalmazott tételt, azaz hogy a szocialista világrendszer mindinkább az emberi társadalom fejlődésének döntő tényezőjé válik, kétségbe vonni nem lehet. Mire alapozódik ez a megállapítás?

Először arra, hogy a szocialista országokban a legszervezettebbek az osztályerők, elsősorban ezekben az országokban találhatók a munkásosztálynak, a jelenkori társadalom élenjáró osztályának legöntudatosabb tömegei.

Másodszor arra, hogy a szocialista világrendszer és csakis a szocialista világrendszer töltheti be — hatalmának, erejének, befolyásának növekedése arányában — az imperializmus ellenforradalmi, béke- és haladásellenes céljaival szemben a fő erő szerepét.

Harmadszor arra, hogy a szocialista világrendszer országaiban megvalósult a kizsákmányolástól mentes társadalom, s a szocialista építés történelmi sikereket ér el az anyagi termelésben, a társadalmi viszonyok fejlesztésében, a kultúrában és az élet más szféráiban. Ezért mind nagyobb a vonzereje a kapitalista országok és a harmadik világ tömegeire.

Ezzel elérkeztünk ahhoz a fontos kérdéshez, hogy mi a szocialista ország, illetőleg a szocialista világrendszer szerepe a világforradalmi folyamatban?

A marxisták — leninisták válasza erre a kérdésre széles körben ismert és alapjában nem változott.

Lenin több művében foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az adott körülmények között mi legyen az első szocialista ország munkásosztályának és népének a fő feladata. Lenin arra a következtetésre jutott, hogy a szovjet munkásosztály fő feladata az adott körülmények között a népgazdaság fejlesztése, a szocialista iparosítás és a mezőgazdaság kollektivizálása útján a szocialista társadalom felépítése.

Ennek a feladatnak a teljesítése természetesen nem volt öncél, hanem szorosan összefüggött a szocialista világforradalmi folyamattal, a szocialista forradalom perspektívájával. Lenin hangsúlyozta, hogy a szocialista ország éppen a szocialista építés sikereivel, főképpen gazdasági sikereivel gyakorolhatja a legnagyobb befolyást a világforradalom menetére. A szocialista rendszer politikai, gazdasági és kulturális eredményei nagy hatást keltenek a kapitalista országok dolgozó tömegeiben, ösztönzőleg hatnak a munkásosztály kapitalizmusellenes osztályharcára, elősegítik a dolgozók szélesebb körű bekapcsolódását a kapitalizmus ellen, a társadalmi felszabadulásért vívott csatákba. A kapitalista országokban élő munkások, parasztok és szellemi dolgozók — látva a szocializmus sikereit, a dolgozók életszínvonalának emelkedését, a szocialista kultúra és a szocialista demokrácia fejlődését — a gyakorlatban győződhetnek meg arról, hogy csakis a szocialista rendszer elégítheti ki maradéktalanul anyagi és szellemi szükségleteiket, valósíthatja meg a szabad, az emberhez méltó életről kialakított ideáljaikat. Ennek a hatásnak — és természetesen más hatásoknak — az eredményeként gyorsabban megy végbe a kapitalista országok munkásainak és más dolgozó tömegeinek forradalmasodása, újabb és újabb országban érnek be a szocialista forradalom feltételei s lépnek a munkások és a dolgozó tömegek a szocialista forradalom útjára.

A szocialista forradalom szakaszos fejlődésének lenini koncepciója igazolódott a gyakorlatban is, azzal, hogy 13 új szocialista ország jött létre a második világháború utáni években.

Milyen feladatokat szánt ez a koncepció a nemzetközi munkásosztálynak, a kommunista mozgalomnak, abban a helyzetben, amikor csak egy országban létezett munkáshatalom és épült a szocializmus? Fő feladata lényegében ugyanaz volt, mint Szovjet-Oroszország munkásosztályának: a maga sajátos eszközeivel, módszereivel hozzájárulni az első szocialista ország megvédelmezéséhez az imperializmus, a reakció aknamunkájával szemben segíteni a szocialista társadalom felépítését. Ez a nemzetközi munkásosztálynak és a kommunista mozgalomnak létérdeke volt, hiszen csakis így remélhette, hogy fennmarad és megerősödik az első szocialista állam, s csakis így lehetett a Szovjetunió a nemzetközi munkásosztály, a szocialista forradalomért, a haladásért, a békéért küzdő erők hatalmas hátországává, bázisává, amely alkalmas arra, hogy hatékony segítséget nyújtson a nemzetközi forradalmi mozgalmaknak, a szocializmusért küzdő erőknek.

A szocialista világforradalom fejlődésének lenini perspektívája az államok nemzetközi viszonyait tekintve magában foglalta annak elismerését, hogy az első szocialista államnak egy bizonyos történelmi időszakon át

egymás mellett kell léteznie a kapitalista államokkal, s be kell rendezkednie a kapitalista országokkal való békés verseny hosszú időszakára. A leninni koncepció lényeges eleme ugyanis az, hogy a szocialista rendszernek lehetőleg — hacsak az imperializmus nem robbant ki ellene háborút — a békés versengés körülményei között kell bebizonyítania a kapitalista országok dolgozóinak, hogy a fejlődés során fölénybe kerül, s sokkal többet nyújt a dolgozó embernek, mint a kapitalista rendszer.

Fölmerül a kérdés, hogy most, amikor már nem egyetlen szocialista ország van a világon, hanem sok; most, amikor a nemzetközi erőviszonyok lényegesen megváltoztak a szocializmus javára, érvényes-e még a világforradalom lenini perspektívája?

Véleményünk szerint Lenin elképzelései alapjaiban ma is helyesek. Ahogy annak idején az első szocialista ország munkásosztályának és népének, valamint a nemzetközi munkásosztálynak, a kommunista-mozgalomnak alapvető feladata volt, hogy megvédelmezze a Szovjetuniót, most ezeknek az erőknek az az egyik legfontosabb közös feladatuk, hogy védelmezzék a szocialista világrendszert az imperializmussal szemben, elősegítsék a szocializmus és a kommunizmus felépítését a szocialista világrendszer országaiban, s így a szocialista világrendszer a forradalom, a népek békéjének és szabadságának erős bázisa, támasza, egyszersmind vonzó példa legyen. Napjainkban a szocialista forradalom, de semmilyen más forradalom sem lehet sikeres egyetlen országban sem, ha nem támaszkodik a szocialista világrendszer országaira, mert csakis velük szövetségben veheti fel győzelmesen a harcot a nemzetközi imperializmus és a belső reakció ellentámadásaival. Joggal állapította meg ezzel kapcsolatosan a kommunista és munkáspártok 1969. júniusi moszkvai értekezletén Alvaro Cunhal, a Portugál Kommunista Párt főtitkára: „Ma egyetlen párt sem mondhatja el, hogy kizárólag saját erejéből valósította meg a forradalmat. A jelenlegi nemzetközi helyzetben egy olyan országban, amelyben győzött vagy győz a proletárforradalom, az imperializmus nyomása miatt a belső erők maguk nem képesek biztosítani az elért győzelem megszilárdítását, a szocialista társadalom fejlődését és védelmét."

E politika eredményeképp a szocialista világrendszer egyre inkább képes lesz arra, hogy politikai eszközökkel, de ha szükséges, katonai erővel is meghiúsítsa az imperializmus mesterkedéseit, hogy egyre inkább a vonzó példa erejével hasson a kapitalista országok dolgozóira, egyre nagyobb erkölcsi, politikai, anyagi, de ha kell fegyveres segítséget nyújtson a forradalmi változást igénylő népeknek. Csakis ez a politika eredményezheti újabb országok kiválását az imperializmus világláncából, és szocialista útra térésüket.

Ugyancsak érvényben van a békés egymás mellett élésre és a békés gazdasági versenyre vonatkozó lenini koncepció. A különbség az akkori helyzethez képest az, hogy most nem egyetlen szocialista ország verseng azért, hogy bebizonyítsa rendszerének fölényét a kapitalista rendszerrel szemben, hanem több mint egy tucat.

A kínai és az albán vezetők szisztematikusan támadják a szocialista világrendszer jelentőségének és szerepének, a nemzetközi munkásosztály és a kommunista mozgalom legfontosabb feladatainak ilyen felfogását. Minden jel azt mutatja, hogy Mao Ce Tung és csoportja revízió alá vette mindazokat az elvi és politikai következtetéseket, amelyeket a marxista—leninista pártok nemzetközi értekezletein a szocialista világrendszer jelentőségére és szerepére vonatkozóan kidolgoztak.

Pedig a Kínai Kommunista Párt vezetői valamikor egyetértettek a szocialista világrendszer jelentőségének és szerepének ismertetett felfogásával, hiszen ők is aláírták az 1960. évi moszkvai nyilatkozatot. Ámde a későbbiekben radikálisan szembefordultak azzal. Ezt mutatják a nemzeti felszabadító mozgalom jelentőségére és szerepére vonatkozó kínai megállapítások. A KKP Központi Bizottsága 1963. július 14-i, az SZKP Központi Bizottságához intézett levelében, az úgynevezett 25 pontos platformban, kijelentette: „A világforradalom viharainak fő övezetét Ázsia, Afrika és Latin-Amerika kiterjedt területei alkotják". A „Renmin Ribao" és a „Vörös Zászló" 1963. október 23-i szerkesztőségi cikkében pedig a következőket olvashatjuk: „Ma az ázsiai, az afrikai és a latinamerikai nemzeti felszabadító forradalom a legfontosabb erő, amely közvetlen csapást mér az imperializmusra." Ezekből a megállapításokból logikusan következik, hogy a kínai vezetők lebecsülik a szocialista világrendszer jelentőségét, s tagadják azt a tényt is, hogy a szocialista világrendszer mind döntőbb befolyást gyakorolt a világfejlődés menetére. Sőt, ennél is tovább mennek, nézeteik alapján a szocialista világrendszer önálló szerepet sem kap a tömegek antiimperialista harcában, s feladata csupán az, hogy betöltse az elnyomott népek és nemzetek támogatójának szerepét.

A kínai vezetők elvetik a kapitalizmus és a szocializmus békés gazdasági versengésének koncepcióját is. Azzal vádolják az SZKP-t, a Szovjetuniót, azokat a kommunista pártokat és szocialista országokat, amelyek elfogadják a békés gazdasági versengés politikáját, hogy a kapitalizmussal való együttműködés érdekében leszerelik, passzív várakozásra késztetik a népi tömegeket, amikor pedig azok készen állnak a szocialista forradalom győzelmének kivívására. A kínai vezetők szerint a békés gazdasági versengés politikáját folytató kommunista pártok, illetőleg a szocialista országok a valóságban nem akarnak támogatást nyújtani azoknak a népeknek, amelyek akár fegyverrel is készek harcolni a kapitalizmus, az imperializmus ellen.

Ez természetesen rágalom. Mi tudjuk azt, hoy a békés gazdasági verseny semmiképp sem pótolhatja a népek harcát; ha a népek nem készek az elnyomóik és a kizsákmányolóik elleni harcra, akkor a forradalmi folyamat nem haladhat tovább. De a kapitalizmussal való békés versengés is harc, az osztályharc egyik specifikus eszközökkel vívott formája, amely a szocialista és a kapitalista országok között zajlik, és sikere esetén kedvező feltételeket teremt a kapitalista országok dolgozó tömegeinek harcához a tőkések, a nemzetközi imperializmus ellen. A tények bizonyítják, hogy a szocialista országok példája — főként távlatait tekintve — igenis ébresztően és mozgósítóan hat a világon mindenütt a forradalmi tömegek-

re, másrészt, hogy csakis a szocialista országok gazdasági és katonai — erejének növekedése alapján növelhető a forradalmi mozgalmak erkölcsi és politikai segítése, gazdasági támogatása.

Mao és csoportja — s mindazok, akik egy véleményen vannak velük — más szerepet szánnak a szocialista világrendszernek. Szerintük hibás az a felfogás, hogy a szocialista országok elsősorban gazdasági-társadalmi eredményeikkel, a példa erejével hatnak a forradalmi folyamatra. A kínai nézetek szerint a szocialista világ ne arra összpontosítsa erőit, hogy megoldja problémáit, növelje politikai befolyását és gazdasági erejét, a lehetőségekhez képest következetesen emelje népeinek életszínvonalát, hanem arra, hogy minden eszközzel „előre hajtsa" a szocializmus világméretű győzelmét, olyannyira, hogy evégett az imperializmussal való fegyveres konfrontációtól sem szabad visszariadnia. Ezért a szocialista világrendszernek csak azokat a mozgalmakat és pártokat szabad támogatnia, amelyek hajlandók az azonnali fegyveres harcra az imperializmus és csatlósai ellen. S mivel kínai vezetők szerint a fejlett tőkésországok munkásosztálya és más dolgozói elkényelmesedtek, elpuhultak, mivel — állítólag — nem hajlandók kezet emelni a kapitalizmusra, a szocialista országoknak alapvetően az imperializmus ellen fegyverrel is harcolni kész nemzeti felszabadító mozgalmakat és a harmadik világ egyes „forradalmi rendszerű" országait kell támogatniuk.

A szocialista világrendszer szerepével kapcsolatos kínai felfogás rokonságban van Trockij koncepciójával. Ismeretes, hogy Trockij az Októberi Szocialista Forradalom győzelme után fellépett és harcolt az ellen a politika ellen, amely abban az időben a szovjet nép, egyszersmind a nemzetközi kommunista mozgalom legfontosabb feladatának a szovjet állam védelmét, erősítését és a szocializmus felépítését jelölte ki. Az ő felfogása szerint a fiatal szovjet állam elemi kötelessége az lett volna, hogy akár a szuronyok hegyén is „átdobja" a forradalom lángját Európába. Trockij görcsösen azt bizonygatta, hogy enélkül elbukott az oroszországi szocialista forradalom, mert az elmaradott ország egymagában nem építheti föl a szocializmust és nem védheti meg a forradalom vívmányait a nemzetközi imperializmus erejével, támadásaival szemben. A forradalom szerencséje, hogy Trockij kalandor és opportunista koncepciójával szemben a forradalom lenini koncepciója győzedelmeskedett.

A kínai vezetőknek a szocialista világrendszer szerepéről vallott nézetei súlyos tévedéseket tartalmaznak. Mindenekelőtt helytelen az, hogy szétválasztják a kommunista pártok, illetőleg a szocialista országok egymással összefüggő nemzeti és nemzetközi feladatait, s azt feltételezik, hogy a nemzeti feladatok teljesítése semmiféle befolyást nem gyakorol a világforradalom győzelméért folytatott általános harcra. Holott a dolog dialektikája éppen az, hogy a kommunista pártok és a szocialista országok azzal segíthetik elő a leginkább a szocialista forradalom előrehaladását világméretekben, ha maradéktalanul teljesítik az előttük álló nemzeti feladatokat. Ha a szocialista országok a kínai és más hasonló gondolkodású kommunista vezetők útmutatásait követnék, kockára tennék a szocializmus sorsát saját országaikban, egyszersmind súlyosan ártanának a többi kommunista pártnak, a nemzetközi kommunista mozgalomnak is.

A maóista koncepció azon a feltételezésen alapul, hogy a szocialista világforradalom mesterségesen előrehajtható, hogy a kommunista pártok és

a szocialista országok ott es akkor lobbanthatják lángra a forradalmat, ahol és amikor akarják. A maóista koncepció szerint a szocialista forradalom újabb országokban bekövetkező győzelme döntően a szocialista világrendszer anyagi és más segítségétől függ. Ez az elképzelés nem veszi tekintetbe a forradalmi helyzetről szóló marxista—leninista tanítást, semmibe veszi a szocialista forradalom szubjektív feltételeit, lényegében a forradalom exportját tartja lehetségesnek és szükségesnek.

A világforradalom „előrehajtása" mögött a maóizmus kishitűsége és perspektívátlansága rejlik. Mao Ce-tung és csoportja a szocializmus fölépítését Kínában csak a világforradalom győzelmének talaján tudja elképzelni, s ebből kifolyólag a szocializmus fölépítésének korszakát néhány száz évre becsüli. Mao Ce-tung és csoportja tagadja annak a lehetőségét is, hogy a többi szocialista ország a jelenlegi nemzetközi helyzetben és erőviszonyok között, jelenlegi mivoltában és a jelenleg érvényes stratégia és taktika alapján, képes lesz teljesíteni fő feladatatát, felépíteni a szocialista, a kommunista társadalmat.

A kínai vezetők szerint éppen a fentiek miatt nincs más út, mint a szocialista világforradalom forszírozása, minden eszközzel való „előrehajtása", mielőbbi teljes győzelmének megszervezése. Csakis így érhető el szerintük a szocializmus győzelme a szocialista országokban és az egész világon.

Ebbe a koncepcióba megdöbbentően cinikus „elméletek" is belefférnek. A kommunista és munkáspártok 1957. évi moszkvai értekezletén Mao Ce-tung azt igyekezett bizonygatni, hogy a szocializmus ügyét a termonukleáris háború nem vetné vissza, ellenkezőleg, előrelendítené. A következőket mondotta: „Feltételezhetjük-e, hány emberi áldozatot követel majd a jövő háborúja? Lehet, hogy az egész világ 2 milliárd 700 milliónyi lakosságának egyharmadát, vagyis csupán 900 millió embert... Vitatkoztam erről Nehrúval. E tekintetben ő borúlátóbb, mint én. Azt mondottam neki, ha az emberiség fele megsemmisül, még megmarad a másik fele, az imperializmus viszont teljesen megsemmisül, és az egész világon csupán szocializmus lesz, s egy fél évszázad vagy egy egész évszázad alatt a lakosság ismét megnövekszik, talán a felénél többel is."

Mao Ce-tungnak ezek szerint tehát nem okozna gondot, ha egy termonukleáris világkatasztrófa során elpusztulnának az emberéletek százmilliói, a civilizáció legnagyobb központjai, a legnagyobb ipari és mezőgazdasági körzetek. Az sem, hogy egyes népek, egyes országok nem élnének túl egy ilyen katasztrófát. Amikor egy csehszlovák újságíró Tao Csuval, a KKP Központi Bizottságának akkori tagjával beszélgetve emlékeztette őt arra, hogy Csehszlovákiában mindössze 14 millió ember él s termonukleáris háború esetén elpusztulna az egész nemzet, ezt a választ kapta: „Pusztító háború esetén a szocialista táborhoz tartozó kis országoknak alá kell rendelniük érdekeiket az egész tábor közös érdekeinek." A Kínai Kommunista Párt egy másik funkcionáriusa, szovjet elvtársakkal beszélgetve azt állította, hogy Togliattinak nincs igaza, amikor népe sorsáért aggódva arról beszélt, hogy egy termonukleáris háborúban egész Olaszország elpusztulna. A kínai funkcionárius kijelentette: „Hiszen megmaradnak más népek, az imperializmus azonban megsemmisül..."

Azt hisszük, az olvasó egyetért velünk abban, hogy ilyen nézetekkel nehéz vitába szállni...

A világforradalom „előrehajtásának" elméletével, illetve ennek az elméletnek különböző válfajaival, azok gyakorlatba való átültetési kísérletével találkozhatunk más területeken, így például Latin-Amerikában is.

A szocialista világrendszer jelentőségének és szerepének maóista felfogása mellett a jobboldali opportunisták is megalkották a maguk elméleteit ebben a kérdésben, s azok — különösen az utóbbi egy-két évben — valósággal divattá váltak egyes szocialista országok és néhány fejlett tőkésországi értelmiségi rétegeiben.

A jobboldali opportunisták nézetei megegyeznek a kínai vezetőkéivel annyiban, hogy ők is lebecsülik a szocialista világrendszer szerepét és jelentőségét a szocialista forradalom előrehaladásában, s a fő, a döntő erőt nem a szocialista világrendszernek tulajdonítják, hanem valamilyen homályosan körvonalazott haladó áramlatoknak, amelyek között a jobboldali szociáldemokrácia is helyet kap. Mások nem tagadják ugyan a szocialista országok példájának szerepét, csak éppen nem találnak olyan szocialista országot, amely erre alkalmas. Felfogásuk szerint a jelenleg létező szocialista országok társadalmi rendszere bürokratikus, etatista, nem eléggé demokratikus, nem eléggé szabad. Egyes jobboldali opportunisták olyan messzire mennek, hogy kijelentik: a szocializmus történelmileg létező formája, tehát az a forma, amely a szocialista országokban jelenleg létezik, inkább teher, mint előny, akadály a tömegek megnyerésének útjában. A „Neue Politik" című osztrák lap 1969. június 1-i számában megjelent cikk tanúsága szerint az Osztrák Kommunista Pártban az ilyen felfogást vallók talán szívesebben vennék, ha nem volnának szocialista országok, mert akkor ők eredményesebben harcolhatnának az „ideális" szocializmus megvalósításáért...

A jobboldali opportunisták abban látják a szocialista országok pártjainak legfőbb feladatát, hogy — a szocialista forradalom „előrehajtása" végett — átalakítsák társadalmi rendszerüket, főleg annak politikai felépítményét. Nem nehéz kitalálni, mire gondolnak. A lelkük mélyén a jobboldali opportunisták tulajdonképpen a kapitalista rendszer politikai felépítményét, a burzsoá demokráciát a fejlett tőkésországokban ma kialakult formájában tartják demokratikusnak, s egyesek abban látják feladatukat, hogy valami hasonló felépítményt húzzanak rá a szocialista alapra. Mások közülük arra törekszenek, hogy valahogyan „közelítsék" egymáshoz, összeötvözzék, összeolvasszák a szocialista és a kapitalista rendszert. Innen a konvergencia, a kapitalista és a szocialista rendszer fokozatos és szükségszerű közeledésének elmélete, innen a lázas kutatás a szocializmus valamiféle új „modellja", az „emberi arculatú", a „humánus" stb. szocializmus után.

A szocialista világrendszer jelentőségét és szerepét illetően az egyik legfontosabb vitás kérdés az, hogy kötelességük-e a kommunistáknak a szocialista országok megvédelmezése az imperializmus támadásaitól és a belső ellenforradalom fellépése idején avagy sem. A kommunista és munkáspártok 1969. évi júniusi tanácskozásán részt vevő pártok túlnyomó többségének a véleményét fejezte ki Abdelkhalid Halek Mahgub, a Szudáni Kommunista Párt főtitkára, amikor kijelentette, hogy a szocialista világrendszer az az anyagi alap, amelyre a mai világ valamennyi frontján küzdő nép mozgalma támaszkodik, következésképpen a szocialista világrend-

szer védelme minden kommunista legfontosabb internacionalista kötelessége.

Ide tartozik az a fontos kérdés, hogy kötelesek-e a szocialista országok, a kommunista pártok minden segítséget megadni annak a szocialista országnak, amelynek társadalmi rendszere az imperializmus és a belső restaurációs erők támadásai következtében veszélybe került, azaz ellenforradalom, kapitalista restauráció fenyegeti. Ezt a kérdést nem lehet azzal a demagóg fogással elintézni, hogy ilyen veszély nem állhat elő, hiszen 1956-ban Magyarországon és 1968-ban Csehszlovákiában volt ilyen veszély. Úgy véljük, nem lehet kétséges, ha ilyen veszély valamely szocialista országban előáll, a többi szocialista országnak, a kommunista pártoknak minden rendelkezésükre álló eszközzel segítséget kell nyújtaniuk a veszély leküzdésére. Ilyen helyzetben éppen ebben nyilatkozik meg a kommunista pártok és a szocialista országok internacionalizmusa.

A szocialista országok vezetői esetenként szemrehányásokat kapnak egyes nyugati kommunista pártok vezetőitől, amiért nemzetközi politikájukban — állítólag — előnyben részesítik a szocialista országok állami érdekeit, s háttérbe szorítják a munkásosztály nemzetközi érdekeit. Ez a szembeállítás azonban hamis. A helyes, marxista—leninista politikát folytató szocialista országok állami érdekei nem állhatnak szemben a nemzetközi munkásosztály érdekeivel, hiszen a szocialista állam külpolitikájának alapja a proletár internacionalizmus elve, s a szocialista ország államérdekei és a nemzetközi munkásosztály érdekei között szoros objektív összefüggés van.

Kádár János elvtárs, pártunk Központi Bizottságának első titkára, behatóan foglalkozott ezzel a kérdéssel a kommunista és munkáspártok 1969. júniusi moszkvai tanácskozásán. Többek között a következőket mondotta:

„Egyetlen kommunista párt és egyetlen szocialista ország sem erősödhet a többi kárára vagy gyengülése árán. Ezért szocialista országok vezetői nem választhatják szét egymástól a proletár internacionalizmus kérdését és a szocialista országok államérdekeit. Ha egy szocialista ország vezetői egymástól függetlenítik az internacionalizmust és országuk államérdekeit, akkor csak árthatnak a közös ügynek, és országuk érdekeinek is."

A szocialista világrendszer szerepével kapcsolatban fölmerül egy másik, sok vitát kiváltó kérdés is: kötelesek-e a szocialista világrendszer országai segítséget nyújtani a nem proletárforradalmi mozgalmaknak, illetve azoknak az országoknak, amelyekben a társadalmi rendszer nem szocialista jellegű ugyan, de vezetőik és népeik határozottan szakítani akarnak a múlttal és a valódi politikai és gazdasági függetlenség útjára akarnak lépni?

Erre a kérdésre határozott igennel kell válaszolnunk. A harmadik világ kialakulása óta egyébként ezen a téren már meghonosodott egy bizonyos fajta gyakorlat is. A Szovjetunió és több más szocialista ország határozottan támogatja azokat a forradalmi mozgalmakat, amelyek a még gyarmati uralom alatt levő területeken (például az afrikai portugál gyarmatokon) harcolnak országuk politikai függetlenségéért, s támogatja azokat az antiimperialista mozgalmakat, amelyek Latin-Amerikában küzdenek az USA-imperializmus és helyi csatlósaik, a földbirtokos oligarchia

és a komprádor burzsoázia ellen. A szocialista világ támogatást nyújt továbbá azoknak a fejlődő országoknak is, amelyek politikailag többé-kevésbé függetlenek ugyan, de gazdaságilag még erősen az imperializmustól függenek.

A Szovjetunió és a többi szocialista ország abból indul ki, hogy a fejlődő világ népei az imperializmus potenciális ellenfelei. Hatékony támogatást kell tehát adni nekik ahhoz, hogy teljesen és véglegesen megszabaduljanak az imperialista hatalmak politikai befolyásától, gazdasági gyámkodásától, a belügyekbe való szüntelen imperialista beavatkozástól, hogy minden téren függetleníthessék magukat az imperialista hatalmaktól. Csakis a szocialista országok egyértelmű, határozott támogatása révén remélhető, hogy ezek az országok, ha fokozatosan is, egyes esetekben csak lassú átmenetekkel, de végül is a szocializmus útjára lépnek. Úgy véljük tehát, hogy a szocialista országok e téren kialakított gyakorlata — helyes politika. Magától értetődő, hogy a szocialista országok a legnagyobb segítséget azoknak a fejlődő országoknak nyújtják, amelyekben a társadalom és a gazdaság a szocializmus irányába fejlődik, azaz a nem kapitalista úton járó országoknak.

Ez egyben válasz a kínai vezetőknek arra a vádjára, miszerint a Szovjetunió és a vele alapjában egyező politikát folytató szocialista országok nem értik meg a nemzeti felszabadító mozgalom, a politikai függetlenségüket elnyert országok jelentőségét. A szocializmus országai mindig is nagyra becsülték a nemzeti felszabadító mozgalmakat, a fejlődő országokat, azoknak az antiimperialista frontban betöltött szerepét, csak azzal a kínai tézissel helyezkednek szembe, amely vezető szerepet vindikál ezeknek az erőknek a forradalmi mozgalmakban és a szocializmus győzelméért folyó világméretű harcban.

A Szovjetuniónak és más szocialista országoknak a felszabadító mozgalmakat és a fejlődő országokat támogató politikája néha bizonyos meg nem értésbe ütközik magukban a szocialista országokban is. Vannak olyan vélemények, hogy célszerűbb lenne, ha a szocialista országok ahelyett, hogy nagy anyagi eszközöket fordítanak ezeknek az országoknak a támogatására, inkább saját bonyolult problémáik és feladataik megoldására összpontosítanák minden erejüket, főleg pedig gazdasági eszközeiket. Eszerint, ha a szocialista országok csak saját boldogulásukkal törődnének, ha azokat a gazdasági eszközöket, amelyekkel a fejlődő országokat támogatják, teljes egészében saját problémáik megoldására fordítanák, nagyobb eredményeket érnének el, fejlődésük meggyorsulna, jobban növekedhetne az életszínvonal, több pénz jutna a kultúra, a népjóléti intézmények fejlesztésére. Ez hozzájárulna ahhoz, hogy a szocialista országok kommunista pártjai még nagyobb támogatást kapjanak népüktől, s egyben a szocialista rendszer még vonzóbb példa lehetne a kapitalista országok dolgozói szemében.

Az ilyen szűk látókörű nézetekkel szemben hadd emlékeztessünk arra, hogy a szocialista országok legtöbbje talán még ma sem volna szocialista, ha nem kapott volna proletár internacionalista segítséget a Szovjetuniótól. S napjainkban, ha a szocialista országok nem segítenék a nemzeti felszabadító mozgalmakat és a fejlődő országok népeit, azok menthetetlenül martalékául esnének az imperialista hatalmaknak. A szocialista országok segítsége lehetőséget ad a fejlődő országok népeinek, hogy szembeszálljá-

nak az imperialista zsarolással, ellenálljanak fenyegetésüknek, politikai és gazdasági nyomásuknak, s arra hogy ezeknek az országoknak hazafias, haladó erői népüket a szabadság és a felemelkedés útján vezessék. Így válnak ezek az országok és mozgalmak a szocializmus erőinek szövetségeseivé. Helyesen ezt a kérdést se lehet másképp, csakis osztályalapról és történelmi mércével megítélni.

2. Korunk fő ellentmondása

Az a kérdés, hogy napjainkban a világon a legerősebb ellentét hol. mely osztályerők között áll fenn — tehát hogy hol húzódik a nemzetközi osztályharc fő frontja — rendkívüli fontosságú. A kommunista pártok, a forradalmi mozgalmak csak ennek az ismeretében állapíthatják meg, hogy objektív adottságokból kifolyólag melyik társadalmi osztályt illeti a vezető szerep a szocialista forradalomban, melyek azok a társadalmi osztályok és rétegek, amelyek határozottan szemben állanak a kapitalizmussal, az imperializmussal, s hogy ennek alapján mely társadalmi osztályokra és rétegekre kell orientálódniuk. A forradalmi mozgalmak, a kommunista pártok csak ennek a pontos ismeretében dolgozhatják ki harci terveiket, határozhatják meg stratégiai és taktikai irányvonalukat.

Ahogy az ismeretes, Marx a „Tőke" című művében — elemezve a kapitalista gazdasági és társadalmi rend struktúráját és törvényszerűségeit, e társadalom hajtóerőit — kimutatta, hogy a kapitalista társadalomban két alapvető osztály van, a tőkések, azaz a kizsákmányolók és a munkások, azaz a kizsákmányoltak osztálya, s hogy ezek viszonyát a kibékíthetetlen ellentét határozza meg. Ez az ellentét — a munka és a tőke ellentéte — Marx megállapítása szerint a kapitalista társadalom fő ellentmondása. Marx arra a következtetésre jutott, hogy a kapitalista társadalom e fő ellentmondásának feloldása a történelmi folyamatban törvényszerűen bekövetkezik, azt az osztályharcban előbb-utóbb meg kell oldani, s az nem oldódik meg másképpen, csakis a kapitalista rendszer pusztulása és a szocialista rendszer győzelme következtében.

A „Tőke" megjelenése óta gyökeres változások következtek be a világban. Előbb Oroszországban, majd számos más európai kapitalista országban a munkásosztály — a dolgozó parasztsággal szövetségben — végrehajtotta a szocialista forradalmat, megdöntötte a tőkések uralmát, és a munkáshatalmat valósította meg. Ugyanakkor a földkerekség országainak nagyobb részében fennmaradt még a kapitalista rendszer, s ezekben az országokban a hatalom továbbra is a burzsoázia kezében van. Ilyen körülmények között, az első szocialista ország megjelenésével, majd a szocialista világrendszer kialakulásával, a burzsoázia és a proletariátus osztályharcának — amely minden egyes kapitalista országon belül folyik — törvényszerűen ki kellett terjednie a nemzetközi színtérre is. A munka és a tőke ellentmondása, a proletariátus és a burzsoázia antagonisztikus ellentéte tehát a nemzetközi porondon is jelentkezik, éspedig a szocialista és kapitalista rendszerű országok egymás ellen folytatott harcának formájában. Ha ehhez hozzávesszük, hogy korunk fő tartalma az Októberi Szocialista Forradalommal 1917-ben megkezdődött átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba, s hogy a kapitalizmus, a nemzetközi imperializmus

elleni világméretű harcban a szocialista világrendszer alapvető meghatározó szerepet játszik, világossá válik, hogy korunk fő ellentmondása nem lehet más, mint a munkának és a tőkének a nemzetközi viszonyokra kivetített ellentmondása, azaz a szocialista és a kapitalista világrendszer között fennálló ellentmondás.

Ahogy a kapitalista országokban a tőke és a munka ellentmondásának megoldása egyetlen módon lehetséges, éspedig a kapitalista rendszer megdöntése, a munkáshatalom megteremtése útján, úgy korunk fő ellentmondása sem oldódik meg másképp, mint hogy a szocialista világrendszer, valamint a világ haladó és forradalmi erői döntő vereséget mérnek az imperializmusra, ha az egész világon megdöntik a kapitalista rendszert, s győzelemre juttatják a szocialista forradalmat minden kapitalista országban.

A kínai vezetők nem értenek egyet a fő ellentmondás marxista—leninista felfogásával, ezzel kapcsolatban az utóbbi években különleges új elméletet dolgoztak ki, azt szenvedélyesen védelmezik és propagálják. A kínai vezetők szerint korunk fő ellentmondása nem a szocialista és a kapitalista világrendszer között áll fenn, hanem az imperializmus és az imperializmus által elnyomott népek, nemzetek között. Mao Ce-tung és csoportja tehát az imperializmus és a harmadik világ népei, nemzetei között meglevő ellentmondást tartja korunk fő ellentmondásának. Ez az elmélet logikusan következik a kínai vezetők már előbb idézett nézeteiből, miszerint a harmadik világ övezete korunk „viharsarka", s ennek az övezetnek a lakossága az imperializmus ellen világméretekben folyó küzdelem fő ereje.

Lin Piao, Mao Ce-tung helyettese és kijelölt utódja, a Kínai Kommunista párt 1969 áprilisában tartott IX. kongresszusán kijelentette: „... a mai világban négy fő ellentmondás áll fenn: az elnyomott nemzetek és az imperializmus, valamint a szociálimperializmus ellentéte; a proletariátus és a burzsoázia ellentéte a kapitalista és a revizionista országokban; az imperialista és szociálimperialista országok, valamint más imperialista országok között felmerülő ellentét; végül egyrészt a szocialista országok, másrészt az imperializmus és a szociálimperializmus között felmerülő ellentét."

Eltekintve most Lin Piao képtelen állításaitól, az úgynevezett szociálimperializmusról (értsd: Szovjetunió) és revizionista országokról (értsd: európai szocialista országok), ebből az idézetből is kiderül, hogy a kínai vezetők a legfontosabb ellentétnek korunkban az elnyomott népek, nemzetek és az imperializmus ellentétét tartják.

Mao Ce-tungnak és csoportjának korunk fő ellentmondásaival kapcsolatos elmélete két kérdés megválaszolását teszi szükségessé: a) lehetséges-e, hogy korunk fő ellentmondásának vonala nem a szocialista és a kapitalista rendszer között húzódik, hanem a harmadik világ országai, népei, nemzetei és az imperializmus között és b) kehetséges-e, hogy az imperializmus ellen világméretekben folyó küzdelem fő ereje nem a szocialista világrendszer, hanem a harmadik világ?

A válasz kialakításához a következőkben vizsgáljuk meg a kínai vezetők e nézeteinek eredetét, okait, indítékait.

Kezdjük az imperializmus elleni küzdelem fő erőinek kérdésével.

A harmadik világ — ahogyan azt általánosan értelmezik — a fejlődő országok tarka összetételű, heterogén csoportja, amelyben különböző tár-

sadalmi berendezkedésű országok találhatók. Ezeknek az országoknak nagyobbik része kapitalista rendszerű, igaz, részben nem teljesen önálló és független, de mégiscsak kapitalista rendszerű országokból áll. Latin-Amerika országai (Kuba kivételével), India, Indonézia stb. vitathatatlanul kapitalista országok. A harmadik világ országainak egy másik része nemrégiben szabadult fel a gyarmati uralom alól, „nemzeti" kaapitalizmus ezekben az országokban nem volt, vagy gyenge volt. Ezek az országok — helyesebben ezeknek az országoknak a vezetői — némi tétovázás után szintén a kapitalista fejlődésre vették az irányt. Ilyen országok Nigéria, Kenya, Tunézia, Marokkó stb. S végül csupán a harmadik világ országainak kisebbsége, mintegy egytizede választott más utat, amit mi általában nem kapitalista útnak nevezünk. Természetesen ez még nem szocialista út, de oda vezethet.

Az elmondottakból következően a harmadik világ országai semmiképp sem lehetnek az antiimperialista harc fő erői. Hisz egészen világos, hogy egy kapitalista ország és annak vezetői — habár előfordul, hogy egyesek közülük is kénytelenek fellépni az imperialista hatalmak neokolonialista törekvései ellen — társadalmi rendszerükből kifolyólag, illetve osztályalapjukat tekintve, nem lehetnek következetesen antiimperialisták. A nem kapitalista úton járó országok sem tölthetik be az antiimperialista harcban a fő erő szerepét. A kapitalizmus ezekben az országokban is jelentős pozíciókkal rendelkezik; még gyengék és általában sok még a következetlenség a politikájukban.

Igaz, a maóista propaganda többnyire nem országokról beszél, hanem a fejlődő országok népeiről, nemzeteiről. De állításai így sem állják meg helyüket. Az úgynevezett fejlődő országokban nincs egységes nemzet, azok több társadalmi osztályból és rétegből állnak, s ezek érdekei sok vonatkozásban ellentétesek. A fejlődő országokban is vannak tőkések, földesurak és kispolgári rétegek, vannak értelmiségiek, s van munkásosztály és parasztság. Aligha valószínű, hogy a harmadik világ bármelyik országában minden társadalmi osztály és réteg egységben harcoljon az imperializmus ellen. Ha kedvezők a körülmények, ezeknek az országoknak a dolgozó tömegei tömöríthetők az imperializmus elleni harcban, különösen ha annak neokolonialista törekvései fenyegeti önállóságukat. Ehhez a harchoz esetenként csatlakozik a kispolgárság többsége, esetleg a burzsoázia egy része is. De arról is bőven van tapasztalat, hogy a nemzeti burzsoázia és a kispolgárság megelégszik félmegoldásokkal, a legjobb esetben is csak egyes korlátozott célok elérésével — például az ország több-kevesebb politikai függetlenségének a kivívásával —, s megáll, amikor mélyrehatóbb gazdasági és társadalmi reformok kerülnének sorra, nem is beszélve a szocialista forradalom céljairól.

Mindezekből következik, hogy a harmadik világot tartani az imperializmus elleni harc fő erejének, megalapozatlan és hibás. Ugyanez vonatkozik arra is, hogy a kínai vezetők a szocialista világrendszernek másod- vagy harmadrendű szerepet szánnak az imperializmus elleni harcban.

Ez az elmélet nem véletlenül jelent meg a kínai vezetők fegyvertárában. Mint Mao Ce-tung és csoportjának legtöbb elméleti következtetésében, ebben is szerepet játszottak bizonyos objektív körülmények is. Ezek közül egyet említünk meg, azt, amely szerintünk jelentősen befolyásolhatta a

kínai vezetők fő ellentmondásról szóló elméletének megszületését, éspedig az amerikai imperializmus jelenlegi fő támadási irányát.

Az amerikai imperialisták „globális stratégiájának" egyik lényeges vonása, hogy a nemzetközi erőviszonyok, ahogy az amerikai stratégák mondják, a nukleáris „erőegyensúly" miatt, a fő frontokon kerülik a közvetlen összecsapást a szocializmus, a haladás fő erőivel. Ehelyett az imperializmus elleni küzdelem szempontjából mellékhadszíntérnek számító területeken fokozzák tevékenységüket, arra számítva, hogy ezeken a helyeken befészkelhetik magukat, s egyik pozíciót a másik után hódítva el a haladás erőitől, végül is — ha sikerül elszigetelniük ezektől a területektől a szocialista világrendszert — előkészíthetik a vele való döntő összecsapást. Ezért vált a harmadik világ az utóbbi esztendőkben az imperializmus fő támadási területévé.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy az amerikai imperializmus a harmadik világot tekinti fő ellenfelének, ez csak azt mutatja, hogy az amerikai imperializmus most, a jelen helyzetben ilyen módon, tehát azáltal, hogy megveti a lábát ezeken a területeken, tartja lehetségesnek fő ellenségének, a szocialista világrendszernek a gyöngítését.

Egy másik oka is van annak, hogy az amerikai imperializmus ilyen nagy figyelmet fordít a harmadik világ országaira. A harmadik világ sok országában ugyanis annyira összegyűltek a megoldatlan társadalmi problémák, annyira felhalmozódott a szociális feszültség, annyira kiéleződtek az ellentétek az egyes társadalmi osztályok és rétegek között, hogy gyakran kerül sor robbanásokra, lázongásokra, felkelésekre, kormányváltozásokra, puccsokra. Az amerikai imperializmus azonban „rendet" akar tartani „hátországában", nem akarja eltűrni a haladás, a szocializmus újabb térhódítását, de azt sem, hogy a valódi önállóság és a függetlenség eszméje — akár a kapitalista alapok megőrzése mellett is — előretörjön. Ezért tűzzel-vassal fellép az ilyen törekvések ellen abban a reményben, hogy ezzel is fő ellenségének, a szocialista világrendszernek támaszt nehézségeket.

Alighanem ezeknek a jelenségeknek a tanulmányozása során jutottak a kínai vezetők tévesen arra a következtetésre, hogy az imperializmus elleni harc fő övezete ma a harmadik világ, s az antiimperialista harc fő erői ennek az övezetnek a népei és nemzetei.

Közrejátszhattak Mao Ce-tung és csoportjának ismert „alkotói" módszerei is. A kínai vezetők előszeretettel kiáltják ki nemzetközi érvényűnek egyetlen vagy néhány ország népének forradalmi tapasztalatait. Korunk fő ellentmondásának kérdésében, a kínai vezetők nézetének kialakításában valószínűleg a helytelenül értékelt belső kínai tapasztalatok is szerepet játszottak, amennyiben ezeket kivetítették a nemzetközi színtérre.

Vizsgáljunk meg egy másik, ehhez hasonló példát.

A marxisták—leninisták stratégiája azokban az országokban, amelyek az imperializmus uralma ellen küzdenek, vázlatosan a következő: a forradalom első szakaszában az összes imperialistaellenes erők, a munkásosztály, a parasztság, a kispolgárság, a nemzeti burzsoázia egyes rétegeinek összefogása abból a célból, hogy közös erőfeszítéssel megdöntsék az imperializmus uralmát, kivívják országuk függetlenségét és önállóságát; a forradalom második szakaszában a munkásosztály, a szegényparasztság, egyes kispolgári és értelmiségi rétegek összefogása — a szocialista forradalom feladatainak megvalósításáért. Ez a stratégia arra a tör-

vényszerűségre épül, hogy korunkban — különböző, itt nem tárgyalt körülmények miatt — az antiimperialista forradalom szocialista forradalomba nőtt át, következésképp az antiimperialista forradalom korunkban csak akkor lehet sikeres, ha azt a munkásosztály vezeti, amelyet a marxista—leninista párt irányít. Ez érvényes törvényszerűség még akkor is, ha akadnának kivételek.

Mao Ce-tung és követői az antiimperialista forradalom szakaszát leválasztják a szocialista forradalom szakaszától, s az antiimperialista forrdalom stratégiáját — „kis" módosítással, például azzal, hogy ebben a forradalombaň nem a munkásosztályt illeti meg a vezető szerep — nemzetközi érvényre emelik, amely az imperializmus ellen világméretekben folyó harcban is kötelező.

A fent említetteken kívül alighanem bizonyos szubjektív okok is közrejátszottak a fő ellentmondásról szóló maóista elmélet kialakulásában. Arról van szó, hogy maga Mao Ce-tung sohasem értette meg és soha nem értékelte megfelelően a munkásosztály szerepét a demokratikus, az antiimperialista és a szocialista forradalomban, sohasem bízott teljesen a munkásosztályban és lényegében soha nem is épített rája. Nem véletlen, hogy egyes nyugati „Kína-szakértők" Mao Ce-tungot nem annyira proletárforradalmárnak, mint inkább parasztforradalmárnak tartják, aki a parasztságot tekinti az igazi forradalmi erőnek.

Nehéz leírni ilyesmit, de okkal feltételezhető, hogy Mao Ce-tung és csoportja elvtelenül hízeleg a nemzeti felszabadító mozgalmaknak és a harmadik világ országainak. A jelek szerint ezzel az a célja, hogy ily módon fogja be a maga terveinek szekerébe a felszabadító mozgalmakat, az imperializmus ellen küzdő más társadalmi erőket, a fejlődő országokat s azok kormányait. Csakhogy az ilyesfajta elvtelen magatartás előbb-utóbb lelepleződik, s ez történik a maóista manőverekkel is.

Végül meg kell jegyezni a következőket: ha a fő ellentmondás kínai felfogását a nemzetközi kommunista mozgalom elfogadná, akkor a kommunista és munkáspártoknak gyökeresen revideálniuk kellene nemzetközi stratégiájukat; ebben az esetben nem a munkásosztályra és művére, a szocialista világrendszerre kellene elsősorban orientálódniuk, hanem a harmadik világra, nem a szocialista forradalomra kellene az irányt venniük, hanem valamiféle általános antiimperialista harcra, nem a szocialista világrendszer és imperializmus érintkezési pontjait kellene a harc fő területének tartaniuk, hanem a harmadik világ országainak övezetét. És ez azt is jelentené, hogy az imperializmus elleni harc, a munkásosztály forradalmának vezetésére nem a munkásosztály pártja, a kommunista párt lenne hivatott, hanem a harmadik világ nemzeti felszabadító mozgalmai.

A korunk fő ellentmondásával kapcsolatos kínai nézet egyben magában foglalja azt is, hogy a kínai vezetők a marxizmus—leninizmus néhány más alaptételének a helyességét is kétségbe vonják, s feladják az osztályálláspontot.

Békés Rezső

MIT AKAR A MAI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA?

(Kossuth Könyvkiadó 1971. Részletek)

2. A szociáldemokrácia és a mai tőkés társadalom

Napjaink szociáldemokrata mozgalma nem dicsekedhet valami sok ismert ideológussal. Nem is lehet ez másként olyan mozgalomnál, amely eleve a pragmatizmust, a szűk értelemben felfogott politikai gyakorlatot emeli piedesztálra, s az elmélet iránt vajmi kevés tiszteletet, sőt, többnyire tökéletes közönyt tanúsít. A szociáldemokrata politika elméleti alapjainak művelői között az utóbbi években nagy tevékenységet fejtett ki a filozófus Charles Taylor professzor, aki a Szocialista Internacionálé kanadai tagpártjának az Új Demokrata Pártnak alelnöki tisztét tölti be, s a montreali MacGill egyetemen a „politikai tudományokat" oktatja. Taylort különösképpen az a gondolat foglalkoztatja, hogy milyen a szociáldemokrácia viszonya a mai tőkés társadalomhoz, milyennek látta és ítélte meg a szociáldemokrácia a kapitalizmust régebben, s milyennek ítéli meg manapság, amikor a revizionizmus a szociáldemokrácia abszolút uralkodó eszméjévé vált. A „Socialist International Information" 1969. április 18-i számában „Demokratikus szocializmus a 70-es években" címmel hosszú tanulmányt szentelt ennek a témának.

A tanulmány bevezető részében megállapítja, hogy régebben a hagyományos szociáldemokrata pártok mindegyikének programjában három fő célkitűzés szerepelt:

1. A társadalmi termelés újjászervezése a termelés és az elosztás eszközeinek köztulajdonba vétele révén, abból a célból, hogy a termelés ne a profitszerzés és a kizsákmányolás eszköze, hanem az emberi szükségletek kielégítésének forrása legyen.
2. Az emberi egyenlőség megteremtése, az osztályok felszámolása és annak megakadályozása, hogy a társadalomban új egyenlőtlenségek keletkezhessenek.
3. A társadalom vezetése fölötti demokratikus ellenőrzés megvalósítása.

„Mi lett ezekből a célokból és ezekből az eszmékből napjainkra?" — kérdezi, s megpróbál választ is adni erre a nemcsak önmagát foglalkoztató kérdésre. S becsületére legyen mondva, nem tér ki a tudományos elemzésből adódó következtetések levonása elől akkor sem, amikor pedig egyáltalán nem előnyös a szociáldemokráciára nézve.

„A háború utáni (a második világháború utáni. — B. R.) időszakban a nyugati világ valamennyi pártjában a szociáldemokrata eszmék alapvető »revíziójára« került sor — írja. — E tekintetben a legvilágosabb elméleti állásfoglalásokat Angliában talán Anthony Crosland műve tartalmazza. A szocializmus új megközelítésének alapja nála a modern részvénytársaságokról rajzolt kép. Az utóbbiakról a kapitalista vállalkozás klasszikus modelljével szemben azt tartották, hogy a magántulajdont különválaszt-

ják az ellenőrzéstől, minthogy a részvénytársaságokat nem kapitalisták, hanem bürokrata (értsd: hivatásos) menedzserek irányítják. Róluk pedig az volt a vélemény, hogy már nem érdekeltek oly közvetlenül a kizsákmányolásban, mint a hagyományos vállalkozók, akik számára a munkások béreinek emelése bevételi veszteséget jelent... Az efféle elemzések következtében a támadásokat többé nem maga a kapitalizmus ellen, hanem a jobboldali politikusok ellen összpontosították. Magát a rendszert semlegesnek tekintették, olyan termelési módnak, amelynek csupán arra van szüksége, hogy a közösség érdekében irányítsák, s javait tisztességesen osszák el. A szocializmus céljává pedig főként az egyenlőség biztosítása vált, továbbá jóléti intézkedések — vagy az egyenlőtlenségek csökkentése — révén, másodszor pedig bizonyos mértékű tervezés, meghatározott célok, példának okáért a teljes foglalkoztatottság vagy az elmaradott területek fejlesztése érdekében. Ezt követte, hogy az általános államosítás hagyományos célkitűzését elvetették. A köztulajdon szelektív elvvé vált, s csak a tervezési kritérium maradt meg... A szocializmus ilyen új definíciója, amely lehetővé tette együttélését a kapitalizmussal vagy legalábbis a vegyes gazdasággal, nagy feltűnést keltett a hagyományos szocialista körökben."

Charles Taylor ezzel a megállapításával aligha túloz. Egyetlen percig sem vitás, hogy a szociáldemokrácia és a monopolkapitalizmus effajta új viszonyának kialakítása, s fokozatosan többé-kevésbé kerek elméleti rendszerbe foglalása valósággal sokként hatott a tőkésországok „hagyományos" szociáldemokrata munkásaira. A szociáldemokrácia, amely pedig maga is hosszú évtizedeken át a kapitalista társadalom túlhaladását, elvetését hirdette — bár eleve kizárta a forradalmi út gondolatát —, hirtelen „arra a belátásra jutott", hogy elveit a tőkés társadalom keretein belül is meg lehet valósítani, sőt, tulajdonképpen csakis ott lehet megvalósítani, valamilyen belső ráhatás, lassú, fokozatos átalakítás eredményeként.

A kapitalista rendszer további — lényegében örökös — létjogosultságának gondolatát azonban korántsem volt egyszerű dolog elfogadtatni a tőkés termelés kizsákmányoltjaival: a munkásokkal, a parasztokkal, az alkalmazottakkal, a tisztviselőkkel. Ezért — Ch. Taylor megállapítása szerint is — kerülő úton kellett a szociáldemokrata mozgalomba bevinni. Ezt a célt szolgálta mindenekelőtt a kapitalizmus „megváltozott természetének" koncepciója, amelynek irodalma a második világháború után hamarosan egész könyvtárat töltött meg. A kapitalizmus védelmezőinek ezzel kapcsolatos érvei a tömegkommunikációs eszközök hallatlanul kifinomult manipulációs módszerei révén utat találtak bizonyos rétegekbe, s nem sok időbe tellett, hogy kötelező elvi tételként bejussanak a szociáldemokrata pártok programjaiba is. S amikor ez megtörtént, a szociáldemokrata világkép már egy tökéletesen megváltozott, eredeti vonásait elvesztett, valósággal eszményi kapitalizmust mutatott.

Itt érdemes röviden kitérni az egész gondolatkör szellemi atyjának tekintett, s Taylor által is idézett Anthony Crosland ideológiai működésére. Crosland, aki Oxfordban szerzett közgazdászi képesítést, az 50-es évek óta az angol Munkáspárt nagy tekintélynek örvendő politikusa és ideológusa. Első tanulmányai, amelyekben már ugyancsak a brit szocialista mozgalom teljes revíziója mellett kardoskodott, az „Új-Fábiánus Esszék"-ben je-

lentek meg. 1956-ban adta ki „A szocializmus jövője" c. majdnem 400 oldalas alapvető művét, amelyet megjelenése után azonnal a revizionizmus bibliájának kiáltottak ki, s amely azóta számos kapitalista országban sok kiadásban látott napvilágot.

Crosland ezzel a művével kettős célt kívánt elérni. Egyrészt alapvető csapást akart mérni a marxista munkásmozgalomra Angliában és szerte a világon, másrészt végképp meg akarta semmisíteni a Munkáspárt ideológiájában és politikájában nyomaiban még meglevő forradalmiságot, kapitalizmusellenességet. Ami az utóbbi célkitűzést illeti, Crosland tevékenysége nem is volt hatástalan, hiszen gondolatait a párt vezetősége azóta uralkodó eszmék rangjára emelte.

Nagyon is céltudatos elméleti vizsgálódásai alapjául Crosland a jelenkori brit kapitalizmus elemzését választotta. Könyve I. részének címe: „A kapitalizmus átváltozása". Ebben mindenekelőtt elismeri azt a tagadhatatlan tényt, hogy „a háború előtti kapitalista uralkodó osztály" a termelési eszközök magántulajdona révén valóban kezében tartotta az országot, mind a termelés színhelyén (az üzemekben, a vállalatoknál stb.), mind a központban (a kormányban. a hatóságoknál). Ezután azonban rögtön a következő megállapítást teszi: „Napjaink kapitalista üzleti osztálya elvesztette ezt az uralkodó helyzetét." Megállapítását mindenekelőtt a politikai változásokkal, a Munkáspárt hatalomra jutásával és a végbement államosításokkal indokolja: „A közhatóságok ma nemcsak az alkalmazottak 25 százalékát foglalkoztatják és a teljes beruházások 50 százalékáért felelősek, hanem lényegesen nagyobb hatalommal rendelkeznek az üzleti döntéseket illetően is, jóllehet a vállalatok névleg magántulajdonban vannak... Az alapvető iparágak államosítása világosan csökkentette a kapitalista osztály erejét".

Persze mindezek nagyon gyenge érvek. Anélkül, hogy a legcsekélyebb mértékben is le akarnánk becsülni az angol munkásosztály harcának eredményét, ami bizonyos alapvető iparágak (főként a szénbányászat és a vaskohászat) államosításában jutott kifejezésre, emlékeztetnünk kell néhány közismert körülményre. Az ipari-tudományos forradalom megindulása óta a legkisebb hasznot hajtó iparágak az alapanyagokat termelő ágazatok. Ezért a tőkésosztály ugyanakkor, amikor elvileg továbbra is ellenez mindennemű államosítást (mert a szocializmus előfutárait látja benne), gyakorlatilag szívesen szabadul meg ezektől az iparágaktól, hogy tőkéjét más, sokkal jövedelmezőbb iparágakba fektethesse. Ennek a második világháború után világos jeleit láthattuk nemcsak Angliában, hanem más tőkésországokban is. Nem elhanyagolható az a körülmény sem, hogy a tőkés rablógazdálkodás következtében az alapanyagipar, főként a bányászat, évtizedekkel elmaradt a műszaki fejlődés általános színvonalától. Teljes felújítására az egyes tőkés, vagy tőkés részvénytársaság nem akart vállalkozni, szívesebben engedte át a terheket az államnak. Kell-e itt hivatkozni arra, hogy éppen Anglia napjainkban milyen keservesen érzi ennek az elmaradottságnak következményeit? Végül pedig semmi sem bizonyítja — és Crosland sem tudja bizonyítani —, hogy a tőkésosztálynak akár a profitja, akár a politikai befolyása csökkent volna Nagy-Britanniában. A szociálpolitika egyes területeitől eltekintve, ki lát lényeges különbséget a belpolitikában vagy a külpolitikában a konzervatív és a munkáspárti kormányok kormányzása között? A hatalom több mint fél

évtizedes birtoklása után megbukott Wilson-kormány egyes bírálói joggal mutatnak rá arra, hogy a Munkáspárt kormányhatalma lehetővé tett olyan népszerűtlen intézkedéseket (bérstopp, a közszükségleti cikkek árának és a közszolgáltatási díjaknak emelése stb.), amelyek csakis a dolgozó osztályokat sújtják.

Crosland maga is érzi, hogy magyarázatai nem bírják el a gazdasági vonatkozású kritikát, ezért új, megfoghatatlan tényezőket is bevon a bizonyításba. Azt bizonygatja, hogy „pszichológiai forradalom ment végbe az iparban és megváltozott a profit szerepe" (I. rész, VII. fejezet). Ezen azt érti, hogy az üzemek vezetése egyéni kapitalisták helyett mérnökök, tudósok, közgazdák kezébe került. S míg a régi típusú kapitalista alapjában zsarnok és egyeduralkodó volt, addig a kapitalisták megbízásából ma az üzemeket vezető személyek érzik „szociális felelősségüket", „haladó szelleműek", sőt, „szociológusok segítségét is kérik" munkájukhoz.

Mindezek után a munkáspárti ideológus könyve II. részében felteszi a kérdést: „Kapitalizmus-e még ez?" S bár előre tudja, mit akar válaszolni, széles körű történelmi fejtegetés keretében bizonygatja, hogy a kapitalizmus tulajdonképpen eltűnt vagy erősen eltűnőben van. Mégpedig nemcsak a Munkáspártnak a második világháborút követő hatalomra jutása óta, hanem tulajdonképpen már a század eleje óta. Ugyanis a következőket írja: „Természetesen abszurd dolog volna az egész változást a háború utáni munkáskormányok javára írni. A kapitalizmus már a századforduló óta lassú, kínosan lassú metamorfózison ment keresztül. Alapvetően nem önkéntes változás volt ez, abban az értelemben, hogy a nem kapitalista osztályoknak az ipari szabad verseny elleni lázadása, valamint a politikai és az ipari baloldal (?) növekvő ereje kényszerítette ki. Ez volt a fő oka annak, hogy Nagy-Britanniában vagy bármely más demokratikus országban sohasem teljesülhetett be a kapitalizmus fejlődéséről szóló marxista jövendölés. Mint valahol már megírtam — a marxisták egyik állandó, s a politikai konfliktusok természetének hibás elemzéséből következő tévedése az, hogy abszurd módon lebecsülik a politikai demokrácia társadalmi-gazdasági következményeit".

Azt, hogy a kapitalizmus a századforduló óta alapvető változásokon ment át, a marxisták sohasem tagadták. Sőt, éppen a marxizmus forradalmi lényegét a torzításoktól megtisztító és továbbfejlesztő Lenin mutatta ki, hogy a szabadversenyes kapitalizmus monopolkapitalista, imperialista szakaszába lépett, s elemezte a kapitalizmus természetében és jellegében ennek nyomán végbement változásokat. Ezek a változások azonban nem a munkásosztály és általában a dolgozók javát szolgálják, hanem ellenkezőleg, a nagytőke hatalmának kiterjesztését az országon belül és a határokon túl. A munkásmozgalom, majd a szocialista társadalmi rend erősödése természetesen akadályozza a monopolkapitalista tervek érvényesülését, sőt, a kapitalista rendszert alkudozásokra készteti.

A marxisták korántsem tévednek, amikor meghatározó tényezőnek tartják a társadalom tulajdonviszonyait. A termelési eszközökhöz való viszony alapvetően meghatározza minden egyes ember helyét a kizsákmányoló társadalomban. A politikai rendszerek, a kormányrendszerek ezen tudnak javítgatni vagy rontani; de alapvetően változtatni nem tudnak. A brit Munkáspárt egész apparátusa, a kormány, a parlament, az összes ipari ellenőrző szervek (amelyeknek működésére Crosland is oly büszke) alkal-

matlanok arra, hogy az eddigi tőkésekből, részvényesekből, bankárokból dolgozókat formáljanak, s a dolgozókat a termelési eszközök tulajdonosaivá tegyék. Nem az téved-e tehát, aki túlbecsüli a „politikai demokrácia" szerepét a társadalom alakításában?

Még eredetibb módszert használ Crosland a továbbiakban a kapitalizmus „eltüntetésére". Egyszerűen kijelenti: „Az olyan szavak, mint kapitalizmus, szocializmus, demokrácia vagy kommunizmus, erősen emocionális és propaganda tartalmúak. Ezért bizonyos jelentősége van annak, hogy valamely társadalmat (illetve személyt) kommunistának, kapitalistának, szocialistának vagy demokratikusnak neveznek, hiszen az ilyen címke egymagában is befolyásolja az emberek állásfoglalását a kérdéses társadalom (illetve személy) tekintetében." S azt javasolja, hogy az angol társadalom leírásánál legfeljebb történelmi értelemben használják a „kapitalista" megjelölést, semmi esetre sem a mai viszonyokra vonatkoztatva, nehogy érzelmileg befolyásolják az angol dolgozó tömegeket.

Egész eszmefuttatásából magától értetődően következik a feltett kérdésre adott válasza: „Arra a következtetésre jutottam, hogy a kapitalizmusnak a tulajdonjogon alapuló meghatározása, ha segíthetett is esetleg 100 évvel ezelőtt, manapság teljesen elvesztette jelentőségét. A tulajdon nem kulcsa többé a társadalmi viszonyok teljes képének, és sokkal jelentősebb dolog lenne a társadalmakat az egyenlőség, az osztályok egymáshoz való viszonya vagy politikai rendszereik szerint osztályozni. Mindenesetre az a személyes véleményem, hogy a kapitalizmus szó minden lényeges társadalmi, gazdasági és ideológiai jellemző vonásával együtt valójában az 1830 és 1930 közötti évek Nagy-Britanniájára illik, amely azonban semmiképpen sem azonos az 1956-os év Angliájával. Épp ezért arra a kérdésre, hogy „Kapitalizmus-e még ez?", én azt felelném: „Nem!"

Crosland érvelése első látásra is nyilvánvalóan voluntarista elmélkedés. Ő olyannak látja a brit kapitalizmust, amilyennek látni szeretné, pontosabban, amilyennek a Munkáspárt politikai érdekei megkívánják. Mégsem mehetünk el szó nélkül Crosland elméleti működése mellett, mert az érezhető hatással volt és van számos szociáldemokrata párt ideológiájára.

Ide sorolható többek között a svéd szociáldemokrácia is, amelynek 1960-ban elfogadott, s ma is érvényes programja az alábbi megállapításokat tartalmazza:

„A kapitalista rendszer ellen harcot kezdett a munkásosztály a jobb megélhetésért, az állampolgári jogokért és a szocialista társadalmi rendért. A szociáldemokrácia politikai vezetésével és különböző csoportok növekvő támogatásával a társadalmi fejlődés terén számos országban mélyre hatoló változásokat értek el. A munkásmozgalom vezető szerepet játszott a politikai demokrácia meghódításában és kiépítésében, s ez értelmet és tartalmat adott a demokráciának azáltal, hogy korábban ismeretlen módon bevonta az embereket a társadalom és saját életviszonyaik formálásába. A törvényhozás és a szakmai harcok révén megtörték a magántőkések abszolút hatalmát, s a nép többsége növelni tudta részesedését a termelés fokozódó eredményeiben. Az állami, a kommunális és a szövetkezeti vállalkozásokkal a tulajdonjog demokratizálásának új formái jöttek létre. Az átfogó szociálpolitika növelte az állampolgárok biztonságát, javultak a lehetőségek a tanulásra és a kulturális értékekben való részesedésre. A munkanélküliség veszélye csökkent azáltal, hogy új irányt ad-

tak a gazdaságpolitikának, s számos országban célul tűzték ki a teljes foglalkoztatottságot. Így azután a tömeges nyomor, a létbizonytalanság és az éles osztályellentétek társadalmának helyébe több országban jóléti társadalom lépett."

Ennél nagyszerűbb bizonyítványt maga a kapitalizmus sem állíthatna ki magáról. Ráadásul a svéd szociáldemokrata pártprogram általánosítja megállapításait „számos országra", pontosabban mindazokra az országokra, amelyekben a szociáldemokrácia kormányon van, vagy legalábbis jelentős befolyással rendelkezik.

Nem volna érdemes részleteiben elemezni és vitatni a svéd szociáldemokrata program tudatosan elnagyolt megállapításait. Hiszen mit jelent például „a politikai demokrácia meghódítása" vagy az, hogy „a tulajdonjog demokratizálásának új formái jöttek létre"? Mi bizonyítja azt, hogy „megtörték a magántőkések abszolút hatalmát"? Mennyiben „növelték" a népjóléti intézkedések „az állampolgárok biztonságát", mennyiben szüntették meg „az éles osztályellentéteket"? Milyen „új irányt" adtak a tőkés termelésnek?

Hasonlóképpen alá nem támasztott megállapításokat tartalmaz a nyugatnémet szociáldemokrácia Bad Godesberg-i programja, amelyre szemlátomást még közvetlenebbül hatott Crosland ideológiai működése. A program „Tulajdon és hatalom" c. fejezete ugyan erős kifejezésekkel illeti a nagytőke visszaélését a gazdasági és politikai hatalommal, egyszersmind azonban azt a képtelen látszatot igyekszik kelteni, hogy a nagy monopolvállalatok létrejötte valamiképpen pozitív hatással van a munkásosztályra.

„A nagyvállalatoknál a végrehajtó hatalom túlnyomórészt a menedzserekre szállt át, akik a maguk részéről anonym hatalmakat szolgálnak. Ezáltal a termelési eszközök magántulajdona lényegesen vesztett rendelkezési hatalmából."

Ennek az ismételten visszatérő koncepciónak kiindulópontja az a marxista közgazdászok előtt sem ismeretlen folyamat, amelyet röviden a tőke személytelenné válásának szoktak nevezni. A klasszikus kapitalizmusban legtöbbnyire a konkrét tőkés állt szemben a konkrét munkással. A tőkés termelés viszonylag alacsony szervezeti fokán általában a munkás által ismert gyárostól, vállalkozótól, bankártól jött a parancs a munka elvégzésére, vele kötötték a munkaszerződést, ő szabta meg a munkabért, ő gyakorolta a fegyelmi jogkört, ő bocsátott el stb.

A termelés bonyolulttá válása, a monopóliumok kialakulása után az egyes tőkés többnyire már elvesztette annak lehetőségét, hogy közvetlenül áttekintse vagy irányítsa a vállalatok működését. A konkrét tőkés helyébe a névtelen tőkések csoportja, a részvénytársaság került, s ennek megbízásából szakemberek: menedzserek, mérnökök, közgazdászok, iparszervezők irányítják a dolgozók tíz- és százezreit. Eddig és ennyiben helytálló a Bad Godesberg-i program megállapítása. További része azonban félrevezető. A menedzserek alkalmazásával ugyanis a termelési eszközök magántulajdona nemhogy vesztett volna erejéből és befolyásából, nemhogy „humánusabbá" vált volna, hanem még inkább alapot teremtett a magasabb szintű, „tudományosabb" kizsákmányolás számára. A menedzsert, mint a tőkés rendszer legjobban fizetett alkalmazottját, azzal a feltétellel alkalmazzák, hogy a lehető legkorszerűbb módszerekkel érje el

a lehető legnagyobb profitot. A menedzser számára a program „anonym hatalmai" nagyon is élő valóságot jelentenek, a kizsákmányolásban való érdekeltsége pedig gyakran erősebb a valóságos, konkrét tőkésénél. Függ ugyanis a részvényesek gyűlésétől, amely előírja, hogy mennyi hasznot kell elérnie, ha meg akarja tartani állását. Hajtja a részvények megbízottjait tömörítő felügyelő bizottság, igazgatóság stb. S minthogy fölös jövedelmét többnyire az irányítása alatt álló vállalat részvényeibe fekteti, a nagyobb osztalék vágya is fűti. Mindez semmit sem változtat a tőkés társadalom osztályszerkezetén, a tőke befolyási körén vagy a munkások és alkalmazottak helyzetén. A kizsákmányolt munkásnak tökéletesen mindegy, hogy konkrét tőkés vagy névtelen tőkések megbízottja mondhat-e fel neki. Nem játszik szerepet az sem, hogy ismert gyáros vagy ismeretlen pénzesembereket képviselő igazgató, főmérnök, üzemvezető fokozza-e a munkaintenzitást. A marxizmus sohasem az egyes tőkés „jóságából" vagy „gonoszságából", ilyen vagy olyan emberi tulajdonságaiból vezette le a tőkés kizsákmányolás megszüntetésének szükségességét, hanem a tőkés árutermelés jellegéből és törvényszerűségeiből. Az az állítás, hogy a menedzserek szerepe a tőkés társadalomban a magántulajdon valamiféle korlátozását jelentené, nem egyéb félreértésnél vagy félrevezetésnél.

Igen sok vonatkozásban foglalkozik a mai tőkés társadalom jellemzésével a szociáldemokrata pártok két közös ideológiai alapokmánya, a frankfurti manifesztum és az oslói deklaráció is. Így például a frankfurti manifesztum bevezető részének 5. pontja megállapítja: „A korlátozatlan kapitalizmust számos országban kiszorítja a gazdaság sok olyan formája, amelyben az állam szabályozóan beavatkozik a gazdasági életbe, s a termelési eszközök köztulajdonának növekvő kiterjedése korlátozza a magántőke működési körét. A gazdasági tervezés szükségességét egyre szélesebb tömegek ismerik fel. A szociális biztonság és a gazdaság demokratizálása egyre növekvő mértékben valósul meg. Ez az évtizedes szocialista és szakszervezeti harcok eredménye. Azokban az országokban, amelyek erős szocialista pártokkal rendelkeznek, új társadalmi rend van keletkezőben." Ugyancsak a bevezető részben az a megállapítás található, hogy egyes kapitalista országokban „már lerakták a szocialista társadalom alapjait".

Semmiben sem különbözik ettől az oslói deklaráció hangvétele: „A legdinamikusabb ösztönzés a társadalmi fejlődésre azokban az országokban jelentkezett, amelyekben a demokratikus szocialista pártok befolyása jelentős. A történelem nem erősítette meg a proletariátus növekvő elnyomorádásának doktrínáját. A kapitalizmus legrosszabb túlzásait a szocialista pártok, a szakszervezetek és a szövetkezeti társulások állandó tevékenysége révén korrigálták. A tulajdon és a termelés ellenőrzésének új formái alakultak ki. Megszűnt a tömeges munkanélküliség, nőtt a szociális biztonság, csökkent a munkaórák száma, szélesebb lehetőségek nyíltak a tanulásra és a pályaválasztásra ... Még ott is, ahol a demokratikus szocialisták ellenzékben voltak, a közvélemény gyakran késztette ellenfeleiket arra, hogy lényegében véve szocialista megoldásokat fogadjanak el olyan kérdésekben, mint a teljes foglalkoztatottság és a szociális jólét. Az Amerikai Egyesült Államokban a szakszervezetek és más haladó társadalmi erők hasonlóképpen éreztették befolyásukat."

Mindezeken a megállapításokon határozott tendencia vonul végig. Azt

kívánják hihetővé tenni, hogy a kapitalizmus lényegét, fő tendenciáit, alapvető tartalmát illetően korunkban megváltozott. Bizonyításul azonban a foglalkoztatottak növekedését, a népjóléti intézmények erősödését, az államkapitalista szektor kifejlődését stb. hozzák fel, márpedig ezek a jelenségek, amelyek egyébként a napjaink kapitalizmusával foglalkozó marxista—leninista kutatók figyelmét sem kerülik el, a lényeg, a fő tendenciák, az alapvető tartalom viszonylatában nem perdöntők. Azt a társadalmi-termelési módot, melyben a társadalom termelési eszközei változatlanul magántőkés kezekben (egyéni, konkrét tőkés, részvénytársaság, bank stb. kezében) vannak, a nép túlnyomó többségét jelentő munkások, parasztok, alkalmazottak, értelmiségiek, mérnökök, tudósok pedig ki vannak zárva a termelési eszközök birtoklásából, s ezért kizsákmányoltak, továbbra sem lehet másnak nevezni, mint kapitalizmusnak. A szociális jogok növekedése, a nép, a dolgozók „beleszólási jogának" erősödése — amennyiben nem puszta szemfényvesztésről van szó — csupán arról tanúskodik, hogy a kapitalizmus már nem tud olyan lenni, amilyen régen volt. Azt mutatja, hogy a megváltozott erőviszonyok hatására a kapitalisták már nem képesek mindenütt, minden országban és bármikor nyersen és nyíltan, a kizsákmányolt tömegek teljes semmibevevésével biztosítani „jogaik" érvényesítését. Ahol erős a munkásmozgalom, hajlandók alkudozni is, hogy legfőbb érdeküket, a kizsákmányolás lehetőségét továbbra is fenntarthassák. Az alkudozáshoz természetesen partner kell, s ezt találták meg a szociáldemokrata pártokban. Ennyiben van igazuk a szociáldemokrata vezetőknek, amikor a tőkésországokban „szocialista (pontosabban szociáldemokrata) megoldások" elfogadtatására hivatkoznak.

A frankfurti manifesztum és az oslói deklaráció idézett megállapításai érthetővé teszik a nyugatnémet szociáldemokrácia vezető testületeinek 1970. november elején elfogadott elvi nyilatkozatát, amely szerint a szociáldemokrata párt számára a külpolitika és a fennálló társadalmi rend alapvető intézményeinek védelme elválaszthatatlan egységet képez. A párt tanácsa által kibocsátott nyilatkozat ugyanakkor leszögezi, hogy „a szociáldemokraták és a kommunisták között nincs akcióegység", és kilátásba helyezi a fegyelmi eljárást azok ellen, akik a kommunistákkal közös rendezvényeket tartanak, közös publikációkat jelentetnek meg, vagy közös felhívásokat írnak alá. Ami az Amerikai Egyesült Államokra vonatkozó utalást illeti, meg kell jegyezni, hogy ott nem működik számba vehető szociáldemokrata párt. Ez jelentős részben azzal is magyarázható, hogy a konzervatív, reakciós vezető körök a legutóbbi évtizedig gyanakodva szemlélték a szociáldemokrata mozgalmat, ahogy ugyanezek a körök Európában is hosszú időn keresztül a kereszténydemokrata és keresztényszocialista mozgalmakat részesítették támogatásban. A Szocialista Internacionálé pártjai ennek ellenére politikai szükségét érezték, hogy az amerikai kapitalizmusnak is felmentést és feloldozást adjanak. Ott szociáldemokrata párt híján a szakszervezetek és más haladó erők befolyásának tulajdonítják a kapitalizmus megváltozását, ami ellen valószínűleg éppen ezek az erők tiltakoznának. Hiszen az amerikai nagytőke konzervatív képviselői és a gyakran csaknem ugyanolyan mértékben konzervatív szakszervezeti vezetők még a monopoltőkés Svédország szociáldemokrata „jóléti reformjait" is „kommunistagyanúsaknak" látják.

A tokes tarsadalom szocialdemokrata es kommunista biralata kozott magatol ertetodoen alapveto, minosegi kulonbsegek vannak Ezek kozul itt csupan a legdontobb elteresekre kivanjuk felhivni a figyelmet

1 A szocialdemokracia nem fogadja el az osztalyharcrol mint valamennyi kizsakmanyolo tarsadalom legfobb belso ellentmondasarol, s egyben a tarsadalmi fejlodes elorelendítojerol szolo marxi tanitast A mai szocialdemokracia uralkodo eszmeiben a tokesek es a munkasok a kizsakmanyolok es a kizsakmanyoltak orokos kategoriakent kolcsonosen feltetelezik egymast Ennek megfeleloen a szocialdemokracia fo celjat abban latja, hogy politikai, torvenyhozasi, allamigazgatasi es allamhatalmi eszkozokkel csokkentse a feszultseget a szocialdemokrata felfogas szerint nem ellentetes erdeku ket osztaly, illetve azok kulonbozo csoportjai kozott Ilyenforman az osztalyharc helyebe az osztaly-egyuttmukodes az osztalybeke kerul Az osztaly-egyuttmukodes szocialdemokrata felfogas szerint kolcsonosen elonyos a tarsadalom minden retege szamara

2 A szocialdemokracia kezdettol fogva elveti a kapitalizmus imperialista szakaszarol mint a kapitalizmus vegso, hanyatlo korszakarol, a proletarforradalmak korarol szolo lenini tanitast A szocialdemokrata vilagkepben a kapitalizmus valtozatlanul fejlodo, eletkepes tarsadalmi rend, amely szocialdemokrata segedlettel kepes volt megujitani onmagat mindazokban az orszagokban, ahol a szocialdemokracia iranyitja a politikai hatalmat, sot, meg azokban is, ahol a szocialdemokrata part eros ellenzek A szocialdemokracia a kolonializmust es a neokolonialista torekveseket az agressziokat es az imperialista rablohaborukat, a fasizmust es az ujfasiszta mozgalmakat nem a monopolista nagytokes korok osztalyhelyzetebol es osztalyerdekeibol, egy onmagat tulelt tarsadalmi rendnek a hatalomhoz valo gorcsos ragaszkodasabol vezeti le, hanem egyes allamok egyes vezetok kulonleges adottsagaibol, jellemebol, nacionalista torekveseibol

3 A szocialdemokrata partok uralkodo felfogasa szerint a kapitalizmus altaluk is biralt valamennyi „hibaja" kijavithato, problemaja es ellentmondasai megoldhatok a kapitalista tarsadalom keretein belul Ezert elvileg es gyakorlatilag ellenzik a tarsadalmi forradalmat, s helyette egyedul a kapitalista tarsadalom folytonos javitgatasat, szoval a reformista utat tartjak jarhatonak Velemenyuk szerint a reformok utjan szamos tokesorszagban mar lenyeges elorehaladast tettek Szamolnak ugyan azzal, hogy ujabb tarsadalmi (szocialis) vivmanyok elerese erdekeben harcolniuk kell a nagytoke konzervativ korei ellen, de ezt a harcot eleve csak politikai sikon, valasztasok, szocialdemokrata kormanyalakitas, a neptomegek felvilagositasa utjan akarjak folytatni Biznak abban, hogy a kapitalistak „felvilagosultabb" retegeit „meg tudjak nyerni" a szocialis partnerseg koncepcioja szamára A dolgozo osztalyok „tarsadalmi biztonsaganak" fokozasa fejeben gondoskodnak arrol, hogy a kizsakmanyolas zavartalan menetet ne akadalyozzak munkabeszuntetesek, s fokent ne fenyegesse tarsadalmi forradalom

A mai szociáldemokrácia uralkodó elgondolasai szerint a társadalmi forradalmat nem a kapitalista tarsadalom megoldhatatlan ellentetei erlelik meg, hanem napjainkban „kivulrol exportaljak", vagyis a forradalom nem egyéb kommunista felforgatásnal A forradalom a mai szocialdemokracia világképében ugyanolyan ijesztoen jelentkezik, mint a nagytoke vagy a

maradi kispolgárság szubjektivista világképében. Véres fegyveres harcokat, rombolást és pusztulást, valósággal apokaliptikus képzeteket idéz. A szociáldemokrácia nem fogadja el a kommunistáknak azt a történelmi tapasztalatokon alapuló tanítását, amely szerint a társadalmi forradalom sikeres megvívásához szükséges erőszak mennyisége egyes-egyedül az uralkodó osztályok ellenállásának fokozásától függ, s a nemzetközi erőviszonyokban bekövetkezett sorsdöntő változás folytán a körülmények úgy is alakulhatnak, hogy a forradalmi átalakulás során nincs szükség nyílt erőszak alkalmazására.

4. A szocialista társadalomba való békés belenövés eszméje

Lenin több mint hat évtizeddel ezelőtt a következőképpen jellemezte a revizionista politika lényegét:

„A revizionizmus gazdasági és politikai tendenciáinak természetes kiegészítése volt a revizionizmus állásfoglalása a szocialista mozgalom végső célját illetően. „A végcél semmi, a mozgalom minden", — Bernsteinnek ez a szállóigéje jobban kifejezi a revizionizmus lényegét, mint sok hosszú fejtegetés. Esetről esetre történő állásfoglalás, a napi eseményekhez, az apró-cseprő politikai változásokhoz való alkalmazkodás, a proletariátus életbe vágó érdekeinek és az egész tőkés rend, az egész tőkés fejlődés fő vonásainak semmibevevése, ezeknek az életbe vágó érdekeknek feláldozása pillanatnyi valóságos vagy képzelt előnyök kedvéért — ez a revizionista politika. E politika lényegéből is világosan következik, hogy ez a politika végtelenül sokféle formát ölthet, s hogy minden valamelyest „új" kérdés, minden valamelyest váratlan vagy előre nem látott fordulat — még ha csak egészen kis mértékben és csak egészen rövid időre változtatja is meg a fejlődés fő irányvonalát — mindenkor elkerülhetetlenül létrehozza a revizionizmus valamilyen új válfaját."*

Hat évtized múltán, a nemzetközi munkásmozgalom temérdek új tapasztalatával gazdagodva, aligha lehetne találóbban, pontosabban meghatározni napjaink szociáldemokrata pártjainak szocializmus végcéljával kapcsolatos állásfoglalását. Bármelyik ma érvényes szociáldemokrata pártprogramot, vezetői megnyilatkozást, ideológiai eszmefuttatást vesszük szemügyre, a levonható fő következtetés 1970-ben is csak egy lehet: „A végcél — semmi, a mozgalom — minden".

A. Crosland „A szocializmus jövője" c., már idézett műve, a modern revizionizmus bibliája, számtalan helyen világosan vall erről. Crosland abból az általa bizonyítani próbált feltételezésből indul ki, hogy az iparilag fejlett európai tőkésországok társadalmi berendezkedése — a szociáldemokrata pártok működése nyomán — igen sokat változott. „Persze — írja a 79. oldalon — ez még nem szocializmus, de az is igaz, hogy már nem tiszta kapitalizmus. Megvalósítja a hagyományos szocialista célkitűzések bizonyos részét, s ennyiben szocialista vonásai vannak ... Egyszerűen szólva: sok tekintetben fontos előrehaladást értünk el, minthogy azonban még

* Lenin Összes Művei. 17. köt. Budapest 1968. 21—22. old.

nagyobb társadalmi egyenlőségre, még inkább osztály nélküli társadalomra és kevesebb hiányzó társadalmi szükségletre törekszünk, nem nevezhetjük magunkat szocialista országnak."

Ebből, a mai szociáldemokrata pártok körében meglehetősen általános voluntarista társadalomszemléletből logikusan következik a folytatás. Ha ugyanis valaki abból indul ki, hogy a kapitalista társadalom keretében máris megvalósul a szocialista célkitűzések egy része (méghozzá „simán", a tőkésosztály nagyobb ellenállása nélkül), csakis arra a következtetésre juthat, hogy ezeket az állítólagos „szocialista" eredményeket kell fokról fokra tovább fejleszteni, gyarapítani, elmélyíteni — magához a társadalom szerkezetéhez nem kell nyúlni. Valamivel több szociális biztonság, szélesebb körű népjóléti intézkedések, valamivel nagyobb egyenlőség a jövedelmek és a vagyonok megoszlása, a közoktatás és a pályaválasztás terén, s máris itt a szociáldemokrata szocializmus. Igaz, hogy közben változatlanul (vagy nagyjából változatlan formában) fennmarad a monopoltőke gazdasági hatalma, s ebből fakadó politikai, kulturális stb. uralma, fennmarad a kizsákmányolás rendszere, fennmaradnak a vagyonnal és a születéssel járó kiváltságok, de mindez nem számít, ha a szociáldemokrácia „szocialista" pecséttel láthatja el a kapitalista társadalmat.

A társadalmi toldozás-foldozás természetesen vajmi kevéssé vonzó politika a dolgozó tömegek szemében. Különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy revizionista, reformista szociáldemokraták egyáltalán nem igénylik a tömegek cselekvő részvételét, hiszen az efféle „szocialista" intézkedések elhatározása a „csúcsokon", a nagytőke és a szociáldemokrata párt, illetőleg a szakszervezetek vezető képviselőinek bizalmas megbeszélésein történik. Az egyezkedést csak zavarnák, s gyakran „zavarják" is a munkások és más dolgozók szervezett vagy spontán akciói, a sztrájkok, a tüntetések, a munkabeszüntetés kilátásba helyezésével gyakorolt nyomás és hasonló fellépések. Éppen napjaink nagyarányú tömegmozgalmai tanúsítják, hogy még a szociáldemokrata pártok tagjainak és választóinak többsége sem fogadja el a Crosland fajtájából való ideológusok modernizált bernsteini jelszavát, amely szerint a feladat: „Tökéletesíteni egy már megjavított társadalmat". Más szóval, a szociáldemokrata mozgalomnak sok különféle részcélja van, köztük „a személy szabadságának, a társadalmi megelégedettségnek és az igazságosságnak növelése" — de végcélja nincs.

A kapitalista társadalom megjavításának és az osztályok összebékítésének lehetőségébe vetett hit annyira központi helyet foglal el a mai szociáldemokrácia uralkodó eszméi között, hogy egyenesen rosszindulatú, felforgató szándékkal vádolják mindazokat, akik tarthatatlanságát tudományos alapon és a gyakorlati tapasztalatok alapján cáfolják. A frankfurti manifesztum bevezető részének 9. pontja ezt így fogalmazza meg:

„Miközben a szocialisták a kapitalista osztálytársadalom túlhaladása révén szabadságot és társadalmi igazságot kívánnak teremteni, a kommunisták arra törekszenek, hogy kiélezzék a társadalom osztályokra szakadását, de csak annak érdekében, hogy egy párt diktatúráját vezessék be."

Különösebb bizonygatás nélkül is világos, hogy ennek az állításnak semmi köze a kommunisták igazi törekvéseihez. A kommunisták a való élet tényeiből kiindulva azt tanítják, hogy mindaddig, amíg a társadalom kizsákmányolókra és kizsákmányoltakra oszlik, szükségszerűen fennma-

rad az osztályok kibékíthetetlen érdekellentéte, s ebből fakadó osztályharca. Az osztályharc megszüntetése csakis forradalmi úton, szocialista forradalom útján lehetséges. A kommunistákra hárítani a felelősséget az osztályharc éleződéséért nyilvánvaló értelmetlenség.

Figyelmet érdemel „a kapitalista osztálytársadalom túlhaladása" kifejezés is. Aki netán azt hinné, hogy itt a frankfurti manifesztum szerzői valamiféle minőségileg új társadalomra gondolnak, az nemcsak a mondat második feléből kap tagadó választ, hanem a manifesztum további pontjaiból, sőt, egész szelleméből is. A leginkább egyértelmű elhatárolást a forradalmi úttól az I. fejezet 1. és 2. pontjában találjuk:

„1. A szocialisták demokratikus eszközökkel küzdenek egy új, szabad társadalomért.

2. Nincs szocializmus szabadság nélkül. A szocializmus csakis a demokrácia révén valósulhat meg, a demokrácia csakis a szocializmus révén válhat teljessé."

A szociáldemokrata pártok „demokratikus eszközökkel" — pontosabban a politikai harc szalonképes formáinak alkalmazásával — azt akarják elérni, hogy a szavazók a törvényhozásban és a helyi önkormányzatokba szociáldemokrata képviselőket válasszanak, s biztosítsák a szociáldemokrata többséget. Csak „többségről" lehet szó, mivel a szociáldemokrácia elvileg ellenzi az egypártrendszert, tehát eleve feltételezi a polgári ellenzék létezését. A szocialista társadalom megvalósításáért folyó harc minden más formáját határozottan elveti. Így a szociáldemokrácia már jó előre megnyugtatja a kapitalistákat, hogy a „szocializmus megvalósítása" érdekében nem fog erőszakot alkalmazni sem általános sztrájkok, sem másfajta tömegnyomás révén, nem is beszélve fegyveres harcról, felkelésről, forradalomról.

A tőkésosztály ilyesfajta megnyugtatása még a századfordulóra, a revizionizmus eluralkodásának kezdeti időszakára nyúlik vissza. Eleinte a parlamenti csatározások taktikai eszköze volt, a még viszonylag gyenge, de kormányozni kívánó szociáldemokrácia így kívánt polgári-liberális szövetségesekre szert tenni. A politikai gyakorlatból azután igen hamar ideológiai alapelv lett, amely napjainkban a szociáldemokrácia uralkodó eszméinek egyik sarokköve. Amióta pedig a szociáldemokraták végérvényesen elkötelezték magukat amellett, hogy „a szocializmus csakis a demokrácia révén valósulhat meg", a kapitalizmus forradalmi „túlhaladásának" útja, a proletárforradalom útja kizárólagos kommunista programmá vált.

Itt a szociáldemokraták szándékos fogalmi zavarával szemben világosan külön kell választani a cél és az utak, az eszközök meghatározását. A kommunisták soha nem titkolt célja a tőkés társadalom megszüntetése, a szocialista forradalom elindítása és végigvitele. Céljukat a nép túlnyomó többsége érdekében mindenképpen el akarják érni. Ez korparancs, történelmi küldetésük, a társadalmi fejlődés által rájuk ruházott szerep. A fejlődésének végéhez ért, de önmagát túlélni akaró tőkés rendszert új, dinamikus, életerős szocialista renddel kell felváltani. Csakhogy a történelem egész eddigi menetének tanúskodása szerint az átmenet egyik társadalmi alakulatból egy másikba mindig forradalmi folyamat. Ez tudományos igazság. Egészen más kérdés azonban, hogy a napirenden szereplő szocialista forradalmak az egyes országokban milyen formát öltenek. A szocialista forradalom megvalósulhat „csakis a demokrácia révén" is, ha a kö-

rülmények ezt lehetővé teszik. Elméletileg és gyakorlatilag egyáltalán nincs kizárva, hogy a szocialista világrendszer szüntelen erősödése, az egész világfejlődésre kiható ereje bizonyos országok számára megteremti azokat a nemzetközi körülményeket, amelyek közepette külső, imperialista beavatkozástól mentesen vihetik véghez szocialista forradalmukat.

A forradalom végigviteléhez szükséges belső eszközöket kizárólag az ország sajátosságai, viszonyai szabják meg. A legfontosabbak ezek közül: a marxista—leninista párt ereje, élcsapat jellegének érvényesülése, az ország dolgozó tömegeinek felsorakozása a párt mögé, valamint elszánt és következetes fellépése, a burzsoázia, a reakció erőinek eredményes elszigetelése, s ilyenformán annak megakadályozása, hogy az államhatalom szervei elfojtsák a forradalmat. Ha ez sikerül, akkor végbemehet a szocialista forradalom „csakis a demokrácia révén". Ha azonban a burzsoázia és államhatalma erős, és a régi rend védelmében erőszakot alkalmaz, akkor a munkásosztálynak, a dolgozó tömegeknek is erőszakhoz kell folyamodniuk. A szocialista forradalomhoz, majd a szocialista vívmányok megvédéséhez szükséges erőszak mennyisége a burzsoázia ellenállásának vagy ellentámadásának erejétől függ.

A kommunisták egyáltalán nem fanatikusai a véres, mindent tűzbe borító forradalomnak, mint ellenségeik előszeretettel hangoztatják. Minden idők legnagyobb jelentőségű forradalmának, a Nagy Októberi Szocialista Forradalomnak vezére — Vlagyimir Iljics Lenin — mindent megtett a békés átmenet biztosításáért, s a proletárdiktatúráról többek között a magyar munkásoknak küldött üdvözletében is nyomatékosan hangsúlyozta, hogy „lényege nem elsősorban az erőszak". De a kommunisták nem adnak előre biztosítékot az osztályellenségnek arra, hogy a forradalmi átalakulást csakis a demokratikus játékszabályoknak megfelelően hajtják végre. Ellenkezőleg, előkészítik a tömegeket mindkét eshetőségre: a békés forradalmi átmenetre és a nem békés hatalomátvételre egyaránt. Ez az egyedül felelős politika. A népek sorsával nem lehet játszani. Csak sajnálható, hogy a nyugati szociáldemokrata pártok a fasizmus hatalomra jutásának, minden demokratikus mozgalom elfojtásának körülményeiből, egyebek között a szakszervezetek, a szociáldemokrata pártok vezetőinek üldözéséből mind a mai napig nem vonták le a megfelelő következtetéseket. Sőt, mintha elfelejtették volna a hitlerista koncentrációs táborokkal kapcsolatban szerzett keserves tapasztalatokat, a második világháború után sietve újra egyezségre léptek a fasiszta köröket is pénzelő monopoltőkével.

1962-ben az oslói deklaráció még határozottabban a társadalmi reformokat, a tőkés rendszer lépésről lépésre való javítgatását jelölte meg valamennyi szociáldemokrata párt alapcéljának. A szocialista forradalom itt csakis „kommunista manipulációként" és „felforgatásként" jelentkezik. Azt a machiavellista jeligét tulajdonítják a kommunista pártoknak, hogy „a cél szentesíti számukra az eszközt", s a jövőre, a rendszeres társadalmi reformok útjára vonatkozó saját szociáldemokrata elképzeléseiket állítják szembe velük. Ezeket „A szocializmus és a fejlett ipari országok" c. fejezetben így foglalják össze:

„Az emberi személyiség szabad fejlődése csakis a fennálló társadalmi és gazdasági struktúra reformjával biztosítható. Azok életfeltételeinek megjavításához, akik még mindig szegénységben élnek, a tisztességes bérek és a hatékony társadalmi biztonság rendszere, a családi pótlék, valamint az

egyéni gondoskodás és segély vezethet. Alapvető követelmény az egész oktatási rendszer igazán demokratikus jellegű átszervezése és alapjában egyforma lehetőségek biztosítása mindenki számára."

Reformprogramnak is meglehetősen vérszegény elképzeléseik szóról szóra bekerülhetnének bármely liberális polgári párt, vagy kereszténydemokrata párt választási programjába. Persze, az oslói deklarációnak vannak a szociáldemokrata reformtörekvéseket stílszerűbben szemléltető részei is. Például ugyanazon fejezet egy másik bekezdésében a következőket olvassuk:

„A demokratikus szocializmus már sok mindent elért, de még nagyobb feladatoknak néz elébe. Nincs egyetlen módszer a mai társadalom bajainak orvoslására. A javak igazságos elosztása érdekében követeljük a köztulajdon kiterjesztését és a fokozott ellenőrzést, továbbá törvényes rendelkezéseket követelünk a magánmonopóliumok megfékezésére, az adórendszer radikális reformjára és a fogyasztók védelmére."

A „nincs egyetlen módszer a mai társadalom bajainak orvoslására" kitétel nyilvánvalóan a marxizmus—leninizmus hívei ellen irányul. Meg kell adni, hogy a kommunisták csakugyan nem gondolnak a beteg, de még élete végső szakaszában is százmillióknak nyomorúságot okozó tőkés rend megmentésére, orvoslására. Minden igyekezetükkel a kapitalizmus eltakarításán és az új, szocialista társadalom mielőbbi megvalósításán munkálkodnak, bár minimális programjuk tanúskodása szerint egyáltalán nem becsülik le a dolgozók mindennapi követeléseiért, életkörülményeik megjavításáért, politikai jogaik biztosításáért és kiterjesztéséért való harcot. Ezzel szemben az oslói deklarációt elfogadó szociáldemokrata pártok „a mai társadalom bajainak orvoslásával" a tőkés rend megmentését tartják szem előtt. Maguk is jól tudják, hogy a deklaráció pontjainak megvalósulása nem mozdítja elő a társadalmi fejlődést. „Törvényes rendelkezéseket" követelnek például „a magánmonopóliumok megfékezésére". Közben jól tudják, hogy a század első évtizedeiben szinte minden tőkésországban hoztak „kartellellenes" jogszabályokat, amelyek éppen a nagytőke befolyásának csökkentését célozták. És mi lett az eredményük? A tőkés egyesülések mammutmonopóliumokká fejlődtek, s befolyásuk egyenesen mindenható.

Persze nem arról van szó, hogy a monopóliumok korlátozásának követelése önmagában véve helytelen A monopóliumok hatalmának csaknem mindenki szenvedő alanya: a munkások, a parasztok, az átlagos „fogyasztók", a kisiparosok, a kiskereskedők, sőt, részben a középtőkések is. Ez a körülmény megteremti a széles körű monopóliumellenes akcióegység alapját. Ilyen akcióegység kialakításán munkálkodnak a tőkésországok kommunista pártjai. Ugyanakkor nem tévesztik szem elől, hogy a monopóliumok felszámolása, hatalmuktól való megfosztása a monopolkapitalista rendszer felszámolásához kapcsolódik.

A reformok elégtelenségét közvetve néha egyes szociáldemokrata pártok is elismerik. Így például Nagy-Britanniában a Munkáspárt Végrehajtó Bizottsága az 1969. évi brightoni pártkonferencia elé összefoglaló programtervezetet terjesztett, amelynek „Egyenlőtlenség" c. fejezetében a következő jellemző sorokat olvashatjuk:

„Vajon egyenlőbb társadalommá válik-e Nagy-Britannia? A társadalmi szolgáltatások kiterjedése, az elmúlt négy esztendő nagyarányú adóre-

formjai, az állami szektor növekedése és hatékonyságának fokozódása nagy lépést jelentettek a gazdasági és társadalmi egyenlőség irányában. Ennek ellenére az angol társadalomban megmaradtak a rendkívül éles különbségek a jövedelmek és a személyi vagyonok tekintetében."

Ez a beismerés értelemszerűen vonatkozik napjaink valamennyi reformista szociáldemokrata pártjára.

III. A szociáldemokrácia gazdaságpolitikai vezérelvei

1. A szociáldemokrácia és a tőkés tulajdonjog

Napjainkban a szociáldemokrácia legpontosabban megfogalmazott, legjobban körülhatárolt elméleti tételei kétségkívül a gazdasággal, a tőkés társadalom termelési viszonyaival és az elképzelt eszményi szociáldemokrata rendszer gazdasági irányításával kapcsolatosak. Az alapvető elméleti dokumentumokban, a pártprogramokban, a revizionista ideológiát fejtegető művekben a legtöbb szó a termelésről és az elosztásról esik, ami formai oldaláról nézve bizonyos értelemben pozitív elem, tartalmi oldaláról nézve azonban gyökeresen negatív. Ami a formai megközelítést illeti, a szociáldemokrácia egykor oly alaposan megtanulta Marxtól, hogy az emberek közti viszonyokat végső soron a gazdasági kapcsolatok összessége, a termelési eszközök tulajdona magyarázza, hogy valósággal a bőrükből kellene kibújniuk, ha a termelés meghatározó jellege helyett szubjektív idealisták módjára például az eszmék elsődlegességére esküdnének. A tartalmi megközelítés azonban már nem Marxot, hanem Keynest idézi fel, s a pontos fogalmazások meghatározott politikai szükségletet elégítenek ki.

Ez a szükséglet elsődlegesen a kommunistáktól való elhatárolódás szándéka. A szociáldemokrácia feltétlenül bizonyítani kívánja, hogy gazdaságpolitikai vezérelvei egyáltalán nem azonosak a kommunisták célkitűzéseivel. Ebből közvetlenül adódik a gazdasági elvek olyan megfogalmazásának igénye, amely nem váltja ki a tőkés körök gyanakvását, sőt, elősegíti megnyerésüket az osztály-együttműködési elmélet gyakorlati megvalósítására.

Mi az, ami a tőkéseket legelsősorban és mindenekfölött érdekli?

A tulajdon, a vagyon, a kizsákmányolás lehetősége, továbbá az, hogy veszélyezteti-e bárki vagy bármi most vagy a jövőben ezt a lehetőséget, ezt az „örök és szent jogot". A kommunisták szándékaival tisztában vannak, tudják, hogy meg akarják szüntetni minden alapvető termelési eszköz magántulajdonát, ki akarják sajátítani a kisajátítókat. De mit akarnak a szociáldemokraták?

A német, az angol, a francia, az olasz stb. szociáldemokrácia a második világháború után széles körű államosítási célkitűzéseket vett fel programjába. Ezek megvalósítására többnyire egyáltalán nem, vagy csak nagyon következetlenül került sor. S alig telt el néhány év, az 1951-es frankfurti manifesztumban a termelési eszközök köztulajdonba vétele már csak korlátozott és alárendelt elképzeléssé vált. Erről a manifesztum „Gazdasági demokrácia" c. fejezete pontos eligazítást ad.

A manifesztum kizárólag a gazdaság szociáldemokrata mintájú tervezése szempontjából értékeli a tulajdonviszonyokat. Ebből a szempontból

bírálja a monopolkapitalizmust, amikor a fejezet 2. pontjában megállapítja, hogy „az ilyen tervgazdaság nem fér össze a gazdasági hatalomnak kevesek kezében való összpontosulásával", majd ehhez a 3. pontban hozzáteszi, hogy „a köztulajdon mértéke... az egyes országok struktúrájától függ". A manifesztum szóban forgó fejezetének 4. és 5. pontja már a „köztulajdon" létrehozásával és a „szocialista tervezéssel" foglalkozik.

„Köztulajdont lehet létrehozni a magánkapitalista konszernek, és vállalatok államosítása révén, vagy közhasznú konszernek, kommunális vállalatok, fogyasztási, illetve termelési szövetkezetek létrehozása révén... A köztulajdonnak ez a sokféle formája nem öncél... A szocialista tervezés nem követeli meg valamennyi termelési eszköz kollektivizálását, sok fontos területen, így például a mezőgazdaságban, a kézművesiparban, a kiskereskedelemben, valamint a kis- és középiparban összeegyeztethető a magántulajdon létezésével. Az államnak meg kell akadályozni, hogy a magánkapitalista tulajdonosok visszaéljenek hatalmukkal. Ugyanakkor segítheti, sőt, segítenie kell őket abban, hogy az összterv keretében hozzájáruljanak a termelés és a népjólét növekedéséhez."

Ezek szerint a nemzetközi szociáldemokrácia az ötvenes évek elején a termelési eszközök magánkapitalista tulajdonával mint a kizsákmányolás forrásával már nem állt elvileg szemben, csupán a monopóliumok létét kárhoztatta. A monopóliumokat illetően lehetségesnek tartotta az államosítást (kollektivizálást), de ha jobban szemügyre vesszük a szöveget, láthatjuk, hogy ezt sem követelte határozottan, s főként nem javasolt konkrét államosítási programot. A kis- és középtőkések tekintetében pedig egyenesen állami támogatást helyezett kilátásba, ami félreérthetetlenül a polgárság e legnagyobb létszámú rétegeinek megnyerésére irányult, s mint későbbi választási eredmények mutatják, nem is hasztalanul.

A frankfurti manifesztum elfogadását követő évtizedekben még távolabbra került a szociáldemokrácia a „kisajátítók kisajátításának" követelésétől. Az egyes szociáldemokrata pártok új programjaiban, majd az 50-es évek fejlődését elméletileg általánosító oslói deklarációban az alapvető termelési eszközök tulajdonáról vajmi kevés szó esik. Legjobb bizonyíték erre maga a Bad Godesberg-i program, amely a nyugatnémet szociáldemokrácia fő gazdaságpolitikai célkitűzését ebben a mondatban foglalja össze:

„A szociáldemokrata gazdaságpolitika célja az állandóan növekvő jólét, mindenki igazságos részesedése a népgazdaság eredményéből, a szabad, méltatlan függőség és kizsákmányolás nélküli élet."

De hogyan akarja elérni a nyugatnémet szociáldemokrácia ezt az első látásra igen pozitív célt, hogyan akarja biztosítani Nyugat-Németország dolgozói számára a kizsákmányolás nélküli életet? Erre a kérdésre a program két fejezetében („Tulajdon és hatalom", „Jövedelem és vagyonmegoszlás") is megpróbál hosszas, propagandisztikus választ adni. Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznánk, a termelési eszközök tulajdonával összefüggő ma is érvényes megállapításokat a program szavaival, de saját csoportosításunkban az alábbiakban foglalhatjuk össze:

1. „A modern gazdaság egyik lényeges ismérve az állandóan erősödő koncentrációs folyamat. A nagyvállalkozók nemcsak a gazdaság és az életszínvonal fejlődését határozzák meg döntő módon, hanem a gazdasági élet és a társadalom szerkezetét is megváltoztatják."

2. „Ez a fejlődés kihívás mindazokkal szemben, akiknek a szabadság és az emberi méltóság, az igazságosság és a szociális biztonság az emberi társadalom alapja. Ezért a nagygazdaság hatalmának megfékezése a szabadelvű gazdaságpolitika központi feladata."

3. „A termelési eszközök mgántulajdona joggal tart igényt védelemre és a támogatásra, ha birtokosai az igazságos társadalmi rend felépítését nem akadályozzák."

4. „Az életképes közép- és kisvállalatokat erősíteni kell, hogy megállhassák helyüket a nagyvállalatokkal folyó gazdasági versenyben."

5. „Ahol a gazdaság hatalmi viszonyaiban más eszközökkel nem lehet egészséges rendet teremteni, ott a köztulajdon célszerű és szükséges."

6. „A gazdasági erők minden, akár az állam kezében történő összpontosulása, veszélyeket rejt magában."

7. „Az SPD olyan életkörülményeket kíván teremteni, amelyek közepette emelkedő jövedelméből minden ember szabad elhatározása alapján saját vagyont képezhet."

8. „A paraszti földmagántulajdon helyes."

Egyenesen szembeszökő az a határozottan negatív fordulat, amelyet a nyugatnémet szociáldemokraták a Bad Godesberg-i programban nemcsak saját korábbi programjaikhoz, hanem még a frankfurti manifesztumhoz képest is végrehajtottak. A monopóliumok, a tőkekoncentráció hangzatos és hangulatkeltő elmarasztalásán túl már szót sem ejtenek a nagytőke kisajátításáról. Sőt, a termelési eszközök magántulajdonát minden körülhatárolás nélkül jogi védelemre méltónak találják, feltéve, ha birtokosaik nem szállnak szembe a szociáldemokrata jóléti intézkedésekkel.

Az államosítás nem szerepel többé a napirenden, köztulajdonú (állami, kommunális, szövetkezeti) vállalatok létrehozása pedig csak kivételképpen, ott jöhet szóba, „ahol a gazdaság hatalmi viszonyaiban más eszközökkel nem lehet egységes rendet teremteni".

AZ FKP XIX. KONGRESSZUSA TÉZISEINEK TERVEZETE

(Részletek)

III. Haladó demokráciára van szükség, amely megnyitja az utat a a szocializmus felé

14. Csak a hazánk gazdasági és politikai struktúrájában bekövetkező mélyreható változások tennék lehetővé a francia nép számára, hogy a jelenlegi társadalom zsákutcájából kikerüljön. E változásokért harcolni annyi, mint a nemzeti fejlődés érdekeit védelmezni.

A monopoltőkés államkapitalizmus ellentmondásainak hatása alatt szélesebb körűvé váltak a nemzeti élet hiteles demokratizálásának gazdasági és szociális bázisai; nagyobb nyomatékot kapott a szocializmus objektív követelése. A Francia Kommunista Párt meghatározta ilyen irányú perspektíváit a „Haladó demokráciát, szocialista Franciaországot!" című kiáltványában.

15. Reális és sürgős feladat hosszú időn át egyre nagyobb összegeket biztosítani a merész szociálpolitikához, a nép és a nemzet szükségleteihez mért hatalmas ipari fejlődéshez, a közoktatásügy mélyreható demokratizálásához és korszerűsítéséhez, s az ország gazdag lehetőségeinek megfelelő tudományos és kulturális fejlődéséhez.

Az e célokhoz vezető út a haladó demokrácián visz keresztül, amely jelentős reformokat hajt végre mind politikai, mind gazdasági téren, hogy korlátozza a monopóliumok mindenhatóságát, s biztosítsa az állampolgárok részvételét a gazdasági, szociális és kulturális fejlődés politikájának meghatározásában és végrehajtásában.

Az erősen koncentrált termelés mind nagyobb mértékben társadalmi jellege, a finánctőke döntő szerepe, s a tőkés monopóliumok és az állam hatalmának egyesítése egyetlen mechanizmusban fokozza a gazdasági demokrácia intézkedéseinek szükségességét, annak érdekében, hogy a politikai demokrácia valóságos és tartós legyen.

Az említett intézkedések között elsősorban szerepet játszanak a dolgozók közreműködésével, s a gazdasági és társadalmi fejlődés demokratikus tervének keretei között végrehajtandó következő rendszabályok: az ipari kulcsszektorok és a nagybankok államosítása és demokratikus ügyvezetése, valamint az adóügyek demokratikus reformja. Ezek megfelelnek a korszerű és hatékony gazdasági szervezet követelményeinek, s biztosítják az erőforrások rendeltetésszerű felhasználását a különböző országrészek kiegyensúlyozott fejlesztését és a nagyarányú nemzetközi együttműködést.

A népgazdaság demokratikus reformjainak sorozata lehetővé tenné olyan haladó szociálpolitika végrehajtását, amely fokozatosan kielégítené a dolgozó tömegek legfontosabb követeléseit mind a vásárlóerő, mind az élet- és munkaviszonyok tekintetében.

Politikai síkon a haladó szellemű demokrácia megalapozná a francia nép szuverenitását. Ebből a célból először is hatálytalanítaná a személyi hatalmat beiktató alkotmányos rendelkezéseket. Biztosítaná és kifejlesz-

tené a demokratikus szabadságjogokat. Kiterjesztené a tömegek politikai jogait, s megszervezné tényleges részvételüket az ország életének vezetésében és irányításában. A demokratikus összefogás kormánya — amelyben a kommunista párt vállalná a franciák bizalmából reá háruló felelősséget — határozottan a tömegekre támaszkodna, amikor sikerre vinné ezt a politikát, állandó stabilitás és fejlődés közepette.

Külpolitikai téren a haladó demokrácia a nemzeti függetlenség és a békés egymás mellett élés politikáját folytatná, s együttműködne minden országgal a kölcsönös előnyök alapján. Lemondana az atomütőerőről, és lehetővé tenné hazánk számára — amely semmilyen katonai tömbhöz nem csatlakozna —, hogy határozottan a kollektív biztonság és a leszerelés útját járja. Támogatná minden nép önrendelkezési jogát, s azt mindenekelőtt megadná Guadeloupe, Guayana, Martinique, Réunion és Új-Kaledónia stb. népének, kielégíteni azt a követelésüket, hogy saját kezükbe vegyék ügyeik irányítását. A tényleges együttműködés politikáját folytatná a hajdani francia gyarmatbirodalom országaival szemben, ami lehetővé tenné számukra, hogy megszabaduljanak a neokolonialista függés minden formájától.

A Francia Kommunista Párt állandó alkotó tevékenységének tekinti a politikai, gazdasági és társadalmi demokráciát. A haladó demokrácia fejlődése — a nagytőke pozícióinak szüntelen gyengítésével — megteremti Franciaország számára a legkedvezőbb feltételeket a szocializmusba való átmenethez.

16. A Francia Kommunista Párt a szocialista Franciaországért vívott harcban — bár a szociális forradalom egyetemes törvényeinek alapján áll, és figyelembe veszi azoknak a népeknek a tapasztalatait, amelyek már felépítették a szocializmust — a legnagyobb mértékben figyelembe veszi hazánk konkrét viszonyait és történelmi hagyományait.

Korunk követelményei közepette a párt lehetségesnek tartja, hogy Franciaország békés módon haladjon át a szocializmusba. Egész akciója azt célozza, hogy megnyerje a nép többségét a szocialista átalakulás ügyének, a munkásosztály köré tömörítse a nagy tömegeket, s azokat bevonja akciójába: hogy gyengítse és elszigetelje a nagy burzsoáziát, mégpedig olyan módon, hogy az ne folyamodhassék polgárháborúhoz a szocialista forradalom ellenében. Persze, ha a kizsákmányoló osztályok erőszakhoz folyamodnak, hogy megakadályozzák népünk átmenetét a szocializmusba, a munkásosztálynak az egész nép erőszakával kell válaszolnia. A szocializmus megvalósítása mindenesetre feltételezi az elkeseredett osztályharcot, s a legszélesebb néprétegek tömegakciójának példátlanul álló kibontakozását.

A Francia Kommunista Párt hasonlóképpen lehetségesnek és kívánatosnak tartja minden demokratikus párt és alakulat lojális együttműködését nem csupán a társadalom demokratikus átalakulásáért vívott harcban, hanem a szocialista Franciaország felépítésében is.

Úgy véli, hogy a szakszervezetek jelentősen hozzájárulhatnak e perspektíva megvalósulásához — a hagyományainkra hazánkban jellemző eredetiséggel és függetlenséggel.

A munkásosztálynak és szövetségeseinek szocialista hatalma — amelyet a marxizmus—leninizmus megalapítói proletárdiktatúrának neveznek — a termelőerőket a francia nép szolgálatába állítja. A termelés és az árucsere

fő eszközeinek államosítása alapján biztosítja ezek fellendülését a tudományos és műszaki forradalom korlátlan lehetőségeinek megfelelően. Tiszteletben tartja és ösztönzi — a társadalmi rétegek sajátosságának megfelelő formában — a dolgozó parasztok, a kiskereskedők, a kézművesek, a kis és közepes magánvállalatok sajátos hozzájárulását a nemzetgazdaság fejlődéséhez.

A szocializmus megvalósítja a demokrácia új és felsőbbrendű formáját, azáltal, hogy igénybe veszi a kétkezi és az értelmiségi dolgozók kezdeményezését, egyre aktívabb részvételt biztosít a munkásosztálynak és a dolgozó tömegeknek a közügyek irányításában és intézésében, minden területen és minden szinten. Biztosítja és kiterjeszti mindazokat a demokratikus szabadságokat és jogokat, amelyeket a francia nép történelme során kivívott. Lelkiismeretesen végrehajtja az állam és az egyházak különválasztását, mint ahogy a vallások szabad gyakorlását is biztosítja.

A szocialista állam tiszteletben tartja a kisebbség jogait, amíg azok a demokratikusan megteremtett törvényességhez igazodnak.

Ugyanakkor a szocialista állam funkciói közé tartozik a szocialista vívmányok védelme a korábbi kizsákmányolók és az imperialista reakció ellenséges tevékenységével szemben: az állam ebben a tekintetben a tömegekre támaszkodik.

A szocializmus felépítésének és megvédésének lehetősége attól függ, hogy milyen mértékben tölti be a kommunista párt a szocialista társadalom élcsapatának szerepét.

17. A dolgozók tevékenysége, legsürgetőbb igényeik kielégítése céljából nem hogy elvonná a munkásosztályt végső céljaitól, de egyenesen a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcának fontos részét képezi. Az 1968. május—júniusi nagy küzdelmek megmutatták, hogy a követelések csatájában jelentős sikereket lehet kivívni. Ellentétben azok, akik lenézik a gazdasági és szociális követeléseket, a kommunisták határozottan magukévá teszik minden dolgozó — francia és bevándorolt — s minden dolgozó réteg közvetlen érdekeit; igyekeznek megszervezni a nélkülözhetetlen egységakciót annak érdekében, hogy a gyárosokat és a hatalmat a dolgozók kielégítésére kényszerítsék.

A Francia Kommunista Párt ugyanakkor megmutatja a gazdasági harcot vívó dolgozóknak, hogy egzisztenciális nehézségeikért végső fokon a monopóliumok a felelősek, valamint azok hatalma; az elnyomó és kizsákmányoló kapitalizmus. A monopoltőkés államkapitalizmus viszonyai közepette a dolgozók igényeinek kielégítése mind közvetlenebbül szembekerül a monopóliumok hatalmával és annak politikájával. A kommunisták feladata megvilágítani a gazdasági harc és a politikai harc között fennálló szoros kapcsolatot; megmutatni a dolgozó tömegeknek, hogy a követelésekért vívott harcnak tovább kell folytatódnia abban a küzdelemben, amelyet a monopóluimok hatalmának politikai demokráciával, s a gazdasági, társadalmi és politikai területen gyökeres reformokat végrehajtó haladó gazdasággal való felváltásáért vívunk.

18. A demokráciáért vívott harc — nem hogy elmosná a szocialista perspektívát, a Francia Kommunista Párt fő célját — lehetővé teszi a néptömegek számára, hogy saját tapasztalatai alapján győződjenek meg: végezni lehet és végezni kell a kapitalizmus uralmával, s végre kell hajtani a szocialista forradalmat. A kapitalizmus ellentmondásainak elmélyülése

napjainkban mind szorosabbra fonja a szálakat a demokráciáért és a szocializmusért vívott harc között.

A mi korunkban és a mi országunkban — ahol már régóta együtt vannak a szocializmus gazdasági és szociális feltételei — a haladó demokrácia megteremtését nem választaná el hosszú történelmi időköz a szocialista társadalomba való átmenettől. A haladó demokrácia maga is a szocializmus felé való átmenet egyik formája. Lehetővé teszi a munkásosztály és a nagytőkének áldozatul eső valamennyi társadalmi réteg akciójának és kezdeményezésének példátlanul álló kibontakozását...

IV. A munkás- és demokratikus erők egysége

21. Alapvető politikai változás keresztülvitelének legfőbb módja a munkásosztály köré tömöríteni mindazokat a társadalmi rétegeket, amelyeket sért a monopoltőke politikája. Meg kell teremteni azoknak a demokratikus pártoknak és szervezeteknek az egységakcióját, amelyek különböző mértékben kifejezik az említett rétegek törekvéseit.

Érlelődnek a monopóliumoknak áldozatul eső rétegek közös akciójának feltételei. Mint azt a gaulleista-centrista hatalom „megszorítási" politikáját fogadó általános elégedetlenség bizonyítja, még jobban kiszélesedtek egy antimonopolista tömörülés bázisai, amelynek ki kell kényszerítenie a haladó demokráciát és meg kell nyitnia az utat a szocializmus felé.

22. A munkásosztály valamennyi nem monopoltőkés társadalmi réteg tömörülésének vezető ereje. Létszáma és a dolgozó lakosság körében elfoglalt helye egyre növekszik. Mint a legkizsákmányoltabb osztálynak, leginkább érdekében áll az ország gazdasági és társadalmi politikájának döntő megváltozása. A társadalmi haladás élén jár, minthogy kötve van a termelés legkorszerűbb formáihoz, és csak úgy szabadulhat fel, ha az egész társadalmat felszabadítja. Harcának páratlan hatékonyságot biztosít koncentrációja, szervezettsége, tapasztaltsága, valamint az a tény, hogy tudományos harci tanítással — a marxizmussal és a leninizmussal — rendelkezik, s hogy hitelesen forradalmi pártja van: a kommunista párt. Ezt megerősítették az 1968. május-júniusi harcok, amelyek folyamán a munkásosztály helyesen vívta meg osztályküzdelmét, kudarcba fullasztotta a balos kalandorkodást, s kikerülte azt a csapdát, amelyet a burzsoázia állított neki, hogy szétzúzza eleven erőit, és hosszú időre megbénítsa akcióját.

A munkásosztály egyre növekvő befolyást gyakorol a többi bérdolgozóra, nevezetesen az alkalmazottakra, akikre egyre nyomasztóbban hat a kapitalista kizsákmányolás, s akiket életviszonyaik mind közelebb hoznak a proletariátushoz.

23. Bár a kis- és középparasztság száma évről évre csökken, még több mint egymillió parasztcsalád akar élni; ugyanakkor a hatalom politikája egyre ülleszti életviszonyaikat, és kisajátítással fenyegeti őket. A parasztok igyekeznek eredményesebben szervezkedni; különböző formákban kifejezésre juttatják haragjukat, s azt követelik: a hatalom szűnjön meg feláldozni őket a nagybirtokosok és a monopolkapitalisták érdekeinek. Életviszonyaik javítását követelik. A kommunisták kitartó munkájával kell a kis- és középparasztokat annak tudatára ébreszteni, hogy jövőjüket csak akkor védhetik meg, ha szoros szövetségre lépnek a proletariátussal.

24. A különböző ágazatokhoz tartozó értelmiségiek mind nagyobb szerepet játszanak a politikai, gazdasági és ideológiai harcokban. Kezdik felismerni, hogy anyagi és erkölcsi helyzetük romlásának oka maga a tőkés rendszer, amelynek célja a profit és nem az emberi lehetőségek fejlesztése. Az általuk kezdeményezett gazdasági harc valamint egy részük tevékeny részvétele a politikai harcban, közelebb hozza őket a munkásosztályhoz és megteremti tartós szövetségük alapjait. A Francia Kommunista Párt rendkívül fontosnak tartja a forradalmi mozgalom fejlődése szempontjából ezt a szövetséget, amelynek kibontakozásához maga is hozzájárult.

25. Az utóbbi években a többi városi középréteg elégedetlensége is általánossá vált, és tiltakozó mozgalmakban jut kifejezésre, amelyeket igyekeznek útjukról letéríteni a reakciós és kalandor elemek. A munkásosztály és pártja védelmébe veszi mindazt, ami helyénvaló a városi kispolgárság e rétegeinek követeléseiben. Igyekszik megértetni velük, hogy a gazdasági fejlődés és a műszaki haladás igényeivel szemben van más megoldás is, mint amelyeket a monopóliumok előírnak, s hogy a fennmaradás útja számukra is a proletariátussal és a nagytőke más áldozataival kötött szövetségben rejlik.

26. Újszerű és fontos jelenség a nem proletár lakosság különböző rétegeinek fokozódó elégedetlensége, valamint beavatkozása a gazdasági és politikai harcokba. E rétegek szembeszállnak azzal a brutális támadással, amelyet az oligarchia intézett ellenük az állam közreműködésével, hogy kezébe kaparintsa a nemzeti erőforrások maximumát, s a nem monopoltőkés szektorok felszámolásával kiterjessze kizsákmányolási és fosztogatási lehetőségeit. Ebből valamennyi nem monopolréteg és a munkásosztály szövetségének újabb lehetőségei következnek.

27. Az ifjú nemzedék — ha nem képez is különálló társadalmi réteget, minthogy különböző származású és társadalmi helyzetű fiatalokból áll — sajátságos szerepet játszik korunk harcaiban.

Bár számszerű jelentőségük egyre növekszik, a fiatalokat a végletekig kizsákmányolja a nagytőke és kínozza a hatalom. Sok fiatal — ifjúmunkás, diák és egyetemista — tanácstalanul áll a jövő kérdései előtt. Haraggal látják, hogy korunk műszaki és tudományos haladása lelkesítő kilátásokat kínálna nekik, ugyanakkor a tőkés társadalom zsákutcába viszi őket. Az ifjúmunkások a társadalmi követelésekért és haladásért vívott harc első soraiban állnak. A diákok — akik súlyos gazdasági nehézségekkel néznek szembe, s akiknek meg kell küzdeniük az elavult oktatásügyi rendszerrel — elsősorban az oktatásügy demokratizálásáért és megfelelő tanulási feltételekért harcolnak.

A kommunisták támogatják és védelmezik az ifjúság követeléseit és törekvéseit, és szervezik azok kielégítéséért indított akcióját. Felszólítja a fiatalokat: vegyenek részt a társadalom átalakításában olyan módon, hogy harcolnak a demokráciáért és a szocializmusért, amivel a saját jövőjüket készítik elő.

A francia ifjúság többsége nagy forradalmi lehetőségeket hordoz magában. A kommunisták megbíznak az ifjúságban. Fontos feladatuknak tartják, hogy fokozzák tevékenységüket az ifjúság különböző rétegeiben, igyekeznek kivonni a fiatalokat a burzsoázia befolyása alól — amely csak erkölcsi züllést és a bukott rendszer fenntartását ígéri neki — valamint a különböző fajta kalandorok mesterkedéseinek köréből. A tudományos szo-

cializmus eszméit terjesztik az ifjúság soraiban; segítenek neki megtalálni a helyes utat az érdekeikért és a társadalmi haladásért vívott harcban. Megmutatják az ifjúságnak: kizárólag a munkásmozgalommal és kommunista élcsapatával fenntartott szoros szövetség tárhatja elé a forradalmi törekvéseinek valóban megfelelő távlatokat.

A pártszervezetek fokozott segítséget és támogatást nyújtanak a kommunista ifjúság mozgalmának és szervezeteinek ...

30. A munkás- és demokratikus erők uniója — amely egyedül képes a világon távlatokat adni — mindenekelőtt az alapszinten folytatott akciókban kovácsolódik eggyé, a városokban és a vidéken, a vállalatoknál és a városnegyedekben.

A tömegek harci egysége, széles körű kibontakozása esetén, a demokratikus pártok és szervezetek akcióegységében jut kifejezésre. Az utóbbi viszont példátlanul széles körűvé teszi a teljes politikai változásért indított népi mozgalmat.

Mint pártunk már kijelentette: a francia nép által követelt politikai és társadalmi változást nem lehet egyetlen párt erejéből keresztülvinni, akkor sem, ha az olyan befolyásos és országszerte olyan szilárdan megszervezett, mint a Francia Kommunista Párt. Viszont a társadalmi haladás és a demokratikus reformok valóságos politikáját nem lehet diadalra juttatni a Francia Kommunista Párt nélkül, amely a monopóliumok és a nagybankok hatalmával szembeszegülő legfőbb ellenzéki erő, Franciaország nagy forradalmi pártja.

A demokratikus pártok és alakulatok egysége hatalmas vonzóerőt gyakorolna a tömegekre, amelyek elé világos perspektívákat tárna. A maga körében vonzana sok olyan franciát, akit a gaulleista-centrista koalíciónak mindeddig sikerült megtévesztenie, annak ellenére, hogy reakciós politikája sértette érdekeiket. Az egység a munkás- és demokratikus erők átfogó tömörülését teremtené meg, amely hamarosan többséget alkotna az országban.

31. A kommunisták által kívánt egység — amelyet lankadatlanul igyekeznek megvalósítani — világos, szilárd és tartós alapokon nyugszik. Az újszerű politikát követelő azon politikai és társadalmi erők szövetsége ez, amelyek mélyreható, demokratikus reformprogramot kívánnak politikai és gazdasági téren, s amelyek eltökélték, hogy együtt harcolnak a demokratikus program diadala érdekében, majd azt együtt érvényesítik az ország ügyeinek intézésében.

Az egység-egyezményeknek a munkásosztály és az egész nép jelenlegi és jövendő érdekeit kell szolgálniuk. Nem lehet céljuk, hogy olyan választási egyezményeknek kedvezzenek, amelyek a magukat baloldaliaknak nevező politikusok számára lehetővé teszik, hogy hatalomra jussanak és aztán — mint a legutóbb Angliában és Olaszországban történt — a nagyburzsoázia érdekeit védelmező politikát folytassanak. A kommunisták nem azért kívánják a munkásosztály és a népi erők egységét, hogy osztályegyüttműködési politikát folytassanak, hanem ellenkezőleg: azért, hogy fokozzák a nagytőke és a reakció különböző formái ellen irányuló osztályharcot.

A Francia Kommunista Párt a XVIII. kongresszus óta megsokszorozta az egységre irányuló erőfeszítéseit, nevezetesen a szocialista párt irányában. Üdvözölte az első lépést az akcióegység útján, amely 1968 februárjá-

ban a Demokratikus és Szocialista Baloldal Szövetségében tömörült alakulatokkal kötött szövetségben jutott kifejezésre. De pontosan az 1968 május-júniusi nagy harci mozgalom kibontakozásának pillanatában — s annak ellenére, hogy pártunk ismételten javasolta: teremtsék meg a demokratikus alternatíva politikai feltételeit a tömegek követeléseivel egybehangzó perspektíva együttes meghatározása révén — a szocialista párt szándékosan megbontotta a demokratikus pártok elengedhetetlen akcióegységét. Az összes baloldali pártok egyetértésének meghiúsulása, valamint az osztály-együttműködés és a kommunistaellenesség által sugalmazott felelőtlen mesterkedések lehetővé tették, hogy a gaulleista reakció megmentse rendszerét. A továbbiakban a szocialista párt elutasította pártunk egységjavaslatait az elnökválasztás alkalmával, s megpróbálta rávenni a demokratikus erőket a reakció „centrizmusnak" nevezett változatának támogatására.

A demokratikus pártok és szervezetek uniójának célja nem lehet az, hogy a munkásosztályt és a demokratikus erőket a burzsoázia valamely frakciójának uszályába állítsa. Ellenkezőleg: magával kell ragadnia az összes dolgozókat, az összes demokratákat és azokat képviselő alakulatokat a monopóliumok, politikájuk és hatalmuk ellen irányuló eredményes egységakcióba, a haladó politikai és gazdasági demokrácia érdekében.

Ezért a kommunista párt a legnagyobb jelentőséget tulajdonítja a közös harci és kormányprogram kidolgozásának, amely egyaránt kötelezi a jelenben és a jövőben az összes demokratikus erőket.

A Francia Kommunista Párt megerősíti: készen áll minden kapcsolat felvételére, minden párbeszéd megkezdésére, amely a jelenlegi hatalom és politikája ellen vívott közös harc kérdéseinek konkrét megoldására vezet, s határozottan és tartósan beleviszi alakulatainkat a nagytőke ellen és az igazi demokráciáért folytatott közös akcióba, közös harci és kormányprogram alapján.

A kommunisták és a pártszervezetek — távol minden szektásságtól — az alapszinten, a vállalatoknál és a helységekben, a szocialista dolgozók körében kifejtett erőfeszítéseikkel igyekeznek az egység helyes elgondolásának megnyerni az embereket s bevonni őket a követelések védelmében, a haladó demokráciáért, a békéért és a szocializmusért indított közös akcióba.

A kommunista és munkáspártok nemzetközi értekezlete rámutatott: „A kommunisták döntő jelentőséget tulajdonítanak a munkásosztály egységének, s határozottan kiállnak a szocialistákkal folytatandó együttműködés mellett, hogy napjainkban megteremtsék a haladó demokratikus rendszert, és a jövőben felépítsék a szocialista társadalmat. Mindent elkövetnek az együttműködés megteremtése és megszervezése érdekében. Együttműködést kívánnak mindazokkal a demokratikus pártokkal és szervezetekkel, amelyeknek érdeküknek a társadalom megújhodása".

32. Pártunk ugyanakkor — éppen az egység érdekében — tovább folytatja ideológiai harcát a kapitalizmus biztosabb berendezésére törekvő reformizmus ellen, az ellen a forradalmi frázis ellen, amellyel a PSU vezetői reformista és egységellenes politikájukat leplezik, valamint a baloldaliság és az antikommunizmus mindenfajta megnyilvánulása ellen, bármilyen formában jelentkezik is.

A kommunisták leleplezik a „centrizmus" hadműveletét is, amellyel a

burzsoázia a nem monopoltőkés rétegek tömörülésének fékezésén, a demokratikus mozgalom megosztásán, s a monopoltőkés uralom politikai bázisának megőrzésén mesterkedik. Bár a „centrizmus" igyekszik magának „harmadik utas" megoldásnak beállítani, a valóságban nem más, mint a reakció egyik változata. Mint a nagyburzsoázia egyik frakciójának politikai kifejezője, igyekszik a monopóliumok hatalmával elégedetlen társadalmi rétegek egy részére támaszkodni, nem azért, hogy kielégítse törekvéseiket, hanem azért, hogy más formákban folytassa a nagytőke politikáját. Részvétele a hatalomban azt bizonyítja, hogy alapjában véve semmi sem választja el a monopoltőkés reakciótól; annak egyik tartalékcsapata, és lehetővé teszi a jobboldali őrségváltást.

33. A Francia Kommunista Párt úgy véli, hogy a munkás és demokratikus erők egysége érinti a nagy szakszervezeti központokat, a többi haladó jellegű szakmai szervezeteket és a demokratikus tömegszervezeteket is. Kívánja, hogy mindezek a szervezetek — függetlenségük tiszteletben tartásával és a hivatásukkal összeférő formákban — vegyenek részt a demokratikus közös program kidolgozásában. Ilyen módon ez a program híven tükrözné mindazoknak a rétegeknek céljait és törekvéseit, amelyeknek érdekük az ország politikájának mélyreható megváltozása.

A jelenlegi helyzetben, amikor a monopóliumok hatalma meggyengült, és a harc új lehetőségei mutatkoztak meg, különösen nagy a demokratikus és munkásszervezetek felelőssége. A munkás- és demokratikus erők összefogása nagy távlatokat nyitna meg népünk és hazánk előtt. A Francia Kommunista Párt nem kíméli erejét, annak érdekében, hogy ez az összefogás a tömegek parancsoló követelése legyen.

V. Az ideológiai harc

34. Az osztályharc fokozódása, s az erőviszonyok mélyreható megváltozása a szocializmus javára világviszonylatban, valamint a mind nagyobb fokú törekvés a szocializmusra, egyaránt növeli az ideológiai harc jelentőségét.

Korunkban és országunkban — ahol megvannak a szocializmusra való áttérés objektív alapjai — meg lehet és meg kell nyerni a nagy tömegeket a szocializmus eszméjének. Arra kell ösztönözni őket, hogy tevékenyen részt vegyenek a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcban.

Tekintettel a tájékoztató és ismeretterjesztő eszközök fejlődésére, egyre szélesedik az ideológiai harc köre.

A harc ugyanakkor mind jobban kiéleződik. A burzsoázia mindent elkövet, hogy megakadályozza a szocialista eszmék előretörését a dolgozó tömegek tudatában.

35. Az ideológiai harc fő feladata: küzdeni a burzsoá ideológia ellen és a tudományos szocializmus eszméiért a gazdasági, társadalmi, egyetemi és intellektuális élet minden területén.

A marxizmus—leninizmus fokozódó előretörése, a tömegek törekvései és a nagytőke politikája között mind jobban kiéleződő ellentét, s a kapitalizmus legnegatívabb jelenségei elleni tiltakozás ellenére, továbbra is uralkodó marad a burzsoázia ideológiája. Terjesztésére a monopóliumok

— államukkal karöltve — mind hatalmasabb eszközöket és óriási összegeket vetnek latba.

Tekintélyes erőfeszítésre szánják rá magukat, hogy elhitessék a tömegekkel: a kapitalizmus megváltozik a dolgozók javára, „szociálisabbá" válik; és „együttműködésre" szólítja fel a különböző társadalmi rétegeket; a műszaki haladás és a „technokrácia" bevezetése lehetővé teszi, hogy „megtakarítsák" az osztályharcot; a „részesedés" különböző formáival (a munkások részvényesek lesznek stb.) megvalósítják a tőke és a munka együttműködését, s a kapitalizmus fokozatosan a szocializmus irányában „fejlődik".

E próbálkozásokat maguk a monopoltőke képviselőit hazudtolják meg, akik nem haboznak ugyanakkor a tőkés profitot védelmezni, s a gazdasági és társadalmi haladás motorjának beállítani.

A valóságban az egész burzsoá ideológia a jelenlegi rend — tehát a tőkés rendszer — fenntartását célozza, vagyis a nemzet többségének kizsákmányolását a nagytőkések kisebbsége által. Ennek érdekében igyekszik elterelni a dolgozókat az osztályharctól és a szocializmustól.

A nagyburzsoázia egyidejűleg minden tájékoztató eszközt és propagandaeszközt felhasznál, hogy rontsa a földünk egyharmadán diadalra jutott szocializmus hitelét. A Szovjetunió — mint az imperializmus ellen, s a békéért és a szocializmusért vívott harc döntő ereje — továbbra is a kommunistaellenes propaganda fő célpontja...

41. A harc a marxizmus—leninizmus elferdítése, a párt politikájának eltorzítása és mindenekelőtt az opportunizmus ellen, állandó feladat: szerves része harcunknak, amellyel hatékony csapásokat akarunk mérni a burzsoázia uralmára Franciaországban, a haladó demokrácia győzelme, s a szocialista Franciaország felé vezető út érdekében. Minél inkább fokozódik az új, fiatal erők beözönlése ebbe a harcba, az ideológiai küzdelem jelentősége és tétje annál inkább növekszik.

A feladat sikeres megoldásának egyik legfontosabb feltétele a kommunisták alkotó erőfeszítése tanításuk állandó fejlesztése érdekében, valamint az, hogy politikájuk alkalmazásakor gondosan figyelembe vegyék a társadalmi élet mozgását, a világforradalom harcainak tapasztalatait, korunk élő kultúrájának eredményeit, s a tudomány és a technika felfedezéseit. A kommunista párt gondosan magáévá tesz mindent, ami gazdagíthatja elméletét és cselekvését, s újító szellemről tesz tanúságot, amely lehetővé teszi, hogy korunk problémáira, a dolgozók és a nemzet érdekeinek megfelelő helyes és konstruktív megoldásokat találjon.

VI. A párt

...44. Az élcsapat feladatának betöltése szempontjából döntő jelentőségű a párt szervezete. A pártnak páratlan erőt, harci szellemet és eredményességet kölcsönöznek szervezeti elvei.

A demokratikus centralizmus biztosítja a párt fő erejét képező eszmei és akcióegységet. A párt demokratikus élete a demokratikus centralizmus egyik leglényegesebb szempontja. Magával hozza minden kommunista részvételét a párt politikájának kidolgozásában; annak jogát, hogy szabadon nyilvánítsa véleményét a párt szervezeteiben; a kritika szabadságát

személyekre való tekintet nélkül; a vezető szervek demokratikus megválasztását minden szinten, s az utóbbiakra nézve annak kötelezettségét, hogy számot adjanak tevékenységükről; s végül előírja a kollektív vezetés tiszteletben tartását. Ezek az elvek lehetővé teszik az alapszervezetek és a vezetőség intenzív eszmecseréjét.

A kommunisták határozottan elutasítanak minden olyan opportunista kísérletet, amely a demokratikus centralizmust hibáztatja, s az irányzatok, frakciók alakításának jogát követeli. Megengedni irányzatok vagy frakciók létét a pártban, lehetségesnek tartani, hogy a kisebbség — szabad vita után — ne vesse alá magát a többségnek a demokrácia előírása szerint, s ne alkalmazza fegyelmezetten a hozott határozatokat, annyit jelent, mint a párt megosztását megszervezni. Ezzel egycsapásra megfosztanák a munkásosztályt legértékesebb fegyverétől a tőke ellen vívott harcban: a szilárdan megszervezett és egységes kommunista párttól.

45. Korunk viszonyai állandó elméleti erőfeszítést igényelnek a párttól. Ösztönöznünk kell a kollektív munkát — a kutatás korszerű formáját — és a nélkülözhetetlen egyéni munkálatokat; szorgalmaznunk kell és jobban össze kell hangolnunk a párttal kapcsolatban álló, különböző tanulmányi központok és kutató szervek tevékenységét (Maurice Thorez Intézet, s a GERM, a marxista kutatás tanulmányi központja); meg kell erősítenünk a kiadói munkát; nagyobb figyelmet kell szentelnünk a nyilvános előadások szervezésének és a marxizmus—leninizmus széles körű oktatásának.

46. Lenin öröke, gondolatainak és módszerének öröksége kivételes jelentőségű az ideológiai harcban. Lenin egész életén át harcolt a tudományos szocializmus tisztaságáért, gazdagodásáért és fejlesztéséért. Lenin művei példát mutattak a meg nem alkuvó harcra a munkásosztály ellenségeivel szemben; mintaképei az alkotó marxizmusnak. A kommunistáknak állandóan előre kell vinniük a forradalom tudományát, mert különben elmaradnak az élettől. Pártunk kellő fénnyel ünnepli meg Lenin születésének centenáriumát, s mind jobban magáévá teszi a lenini hagyományokat.

47. A párt elősegíti az értelmiségiek sajátos munkáját. A tudomány fejlődése szükségessé teszi a vitát és a kutató munkát. A kommunista párt nem akarja akadályozni ezeket a vitákat, nem szándékozik „a priori" igazságot előírni, még kevésbé kíván önkényesen állást foglalni a szakemberek között le nem zárt vitákban.

A politikai harcokkal legközvetlenebb kapcsolatban álló társadalomtudományokban a párt arra szólítja fel a kommunista értelmiségieket: bírálják a kapitalizmus igazát bizonygató eszméket, merészen és felelősségük tudatában közelítsék meg a felmerülő elméleti kérdéseket. A keletkező viták nem árthatnak a kommunisták politikai egységének, s nem akadályozhatják a kollektív munka kibontakozását.

A művészi alkotás sem képzelhető el kutatás, áramlatok, különböző iskolák és azok szembekerülése nélkül. A párt értékeli és támogatja az alkotóművészek különböző formákban való hozzájárulását az emberiség előrehaladásához képzeletük szárnyalásának, ízlésüknek és eredetiségüknek megfelelően. Azt kívánja: értsék meg és támogassák a munkásosztály ideológiai és politikai álláspontjait.

A párt lándzsát tör a nemzet realitásra figyelő kultúrpolitika mellett,

amely lehetővé teszi a múlt örökségében s mai művekben egyaránt gazdaság kultúra kibontakozását.

48. A párt eszméinek és az általa javasolt megoldásoknak a propagandája befolyásolja a tömegek tevékenységét; állandó szükségszerűség a pártszervezetek számára. Jelentősége szüntelenül növekszik, hiszen az ideológiai harc mind jobban kiéleződik, a nagyburzsoázia korszerű és hatalmas propagandaeszközökkel rendelkezik: a nagy példányszámban megjelenő sajtóval, a televízióval, a rádióval és a mozival.

A kommunista propagandának a mindennapi eseményekkel kapcsolatban nem szabad figyelmen kívül hagynia az állandóan szükséges agitációt, de fokozott figyelmet kell tanúsítani a nagy problémák iránt is, amelyektől az ország demokratikus és szocialista jövője függ. Ugyanakkor érthetőnek kell lennie, s válaszolnia kell mindazokra a kérdésekre, amelyeket a francia nők és férfiak feltesznek maguknak egy-egy adott pillanatban...

49. A nevelőmunka az ideológiai csata fontos területei közé tartozik. Ki kell terjesztenie a tömegekre; határozottan az összes párttagok — elsősorban a fiatalok — és az alapszervezetek felé kell irányulnia. Célja emelni a kommunisták elméleti színvonalát, kapcsolatban politikai céljainkkal; képezni és előrevinni a fiatal kádereket. Elválaszthatatlan a párt erősödésétől, akciójának eredményességétől és ideológiai egységétől.

A pártsejtek politikai és ideológiai élete, a nevelő célzatú beszélgetések és értekezletek, a kiküldetések és a különböző szintű pártiskolák, valamint az egyéni és kollektív tanulmányok — megannyi eszköz, amelyeket teljes mértékben ki kell használni.

50. A párt parlamenti és más (megyei és községi tanácsbeli) képviselőinek tevékenységét a munkásosztály és a néptömegek érdekeinek védelme irányába orientálja. Harcol a részarányos képviseletért a különböző választásoknál.

A megválasztott kommunisták a vezetésük alatt álló községekben igyekeznek kielégíteni a lakosságnak szociális jellegű berendezésekre irányuló szükségleteit. Ebből a célból a lakosság segítségét kérik, hogy velük együtt harcoljanak a kormány antiszociális politikája által akciójuk elébe gördített akadályok ellen.

A párt harcol a kormány és támaszainak politikája ellen, amely támadja a községek szabadságát; botrányos módon csökkenti a szubvenciót; olyan kiadásokat hárít a községi költségvetésre, amelyeket magának kellene viselnie, s ezzel a községeket saját adóik emelésére kényszeríti.

51. A pártnak a saját szervezeteiben — a sejtektől a Központi Bizottságig — és a tömegszervezetekben tízezerszámra vannak tapasztalt, dinamikus, s a munkásosztály és a tömegek ügye iránt odaadó káderei. Emellett tekintélyes kádertartalékkal — nevezetesen munkáskáderekkel — rendelkezik, főként az új párttagok között. Az egész párt számára állandó feladatot jelent ezeket felfedezni, politikai és ideológiai tekintetben képezni, tanácsokkal ellátni feladataik végrehajtásában és felelős posztra állítani a tapasztalt aktivisták oldalán.

52. A kongresszus megelégedéssel látja a tagok létszámának állandó növekedését. Erőink gyarapodása érezhető az ipari gócpontokban. Igen sok fiatal csatlakozik sorainkhoz. Az új tagok toborzása mindinkább a pártszervezetek állandó törekvéseinek körébe tartozik.

Ennek ellenére nem tűnt el mindenütt az az irányzat, amely lebecsüli a párt erősítésének lehetőségét és szükségességét. Ezzel komoly lehetőségektől fosztjuk meg magunkat. A kommunista párt a fő erő a monopóliumoknak áldozatul eső társadalmi rétegek átfogó monopóliumellenes szövetségbe tömörítéséért vívott harcban, amely képes legyőzni a nagytőke hatalmát, s azt a szocializmusnak utat nyitó, haladó demokráciával felváltani. A párt állandó erősödése e harc sikerének döntő tényezője.

Folytatni és fokozni kell, általánossá kell tenni erőfeszítésünket az új tagok toborzására, minél több pártsejt alakítása érdekében, elsősorban a vállalatoknál — ahol legvilágosabban megmutatkozik a tőke és a munka alapvető ellentéte, de a városokban, a nagy lakótelepeken és a falvakban is. A megyei és körzeti vezetőségek, valamint minden kommunista fő feladatai közé tartozik ügyelni a pártsejtek életére és tömegtevékenységére. Pártunk szervezeti szabályzata hangsúlyozza: „A sejt hozzájárul a párt politikájának kidolgozásához, és biztosítja annak gyakorlati végrehajtását, számításba véve a munkások, a dolgozók és az egész lakosság szükségleteit és törekvéseit. Beleszól minden olyan kérdésbe, amely a néptömegek érdekeit és akcióját érinti. A sejt propagálja a párt politikáját, sejtújságok és röpiratok rendszeres kiadásával, nyilvános gyűlések szervezésével. Feladata fejleszteni tagjainak politikai, ideológiai és kulturális műveltségét. Állandó gondjai közé tartozik az új tagok toborzása".

A tömegmunka fejlesztése szempontjából a párt erőfeszítésének két fő célra kell irányulnia: el kell érnie, hogy a pártszervezet — elsősorban a pártsejtek — fokozzák politikai, ideológiai és szervezési tevékenységüket, valamint azt, hogy a kommunisták — a nem-kommunistákkal együtt — mind eredményesebben vegyenek részt a tömegszervezetek és tömegmozgalmak tevékenységében és fejlesztésében.

A párt ideológiai és politikai szempontból irányítja tagjainak tevékenységét. A tömegszervezetekben és tömegmozgalmakban azonban a kommunisták ugyanolyan jogokkal és kötelességekkel dolgoznak és tevékenykednek, mint a többi tagok. Híven ragaszkodnak az egyes szervezetek és mozgalmak alapszabályaihoz és sajátos programjához. Demokratikus módon a szervezetek tagjai elé terjesztik javaslataikat. A pártnak kötelessége esetenként és nyilvánosan véleményét nyilvánítania az általános orientáció egyes kérdéseiről, mint azt meg is teszi minden esetben, a munkás- és demokratikus mozgalomra kiható kérdésekben...

AZ OKP XII. KONGRESSZUSÁNAK HATÁROZATA

(Részletek)

... A reformok stratégiája és az azonnali célok

A gyakorlat megerősítette a reformok és a szövetségek stratégiájának teljes érvényességét, mint a szocializmus felé tartó haladás vonalát az állammonopolista kapitalizmus szakaszában. Jelentős lépések történtek nem csupán egy vonal kinyilvánításában, hanem abban is, hogy a dolgozók és az állampolgárok milliói meg is értsék azt, hogy jelentős lépések történtek az első részleges vívmányok tekintetében is. Így volt ez például az olyan nagy témákkal kapcsolatban, mint például az iskola reformja, a nyugdíj- és társadalombiztosítási rendszer reformja, az agrár-reform. A cukoripari szektor monopóliumai elleni harc megérlelte a demokratikus módon végrehajtott államosítás követelményét.

Ezek és más példák lehetővé teszik, hogy jobban meghatározzuk koncepcióinkat a reformok stratégiájáról. Ez tartalmazza egy világos programszerű javaslat elemeit, amelynek összetett és változatos harcok stratégiáján keresztül kell érvényesülnie sokféle területen: a bérkövetelő, a közvetlenül reformokat sürgető harcok területén, a minden szinten érvényesülő, egységre irányuló kezdeményezés területén. Ezeknek a harcoknak tényleges változásokat kell kivívniok a gazdasági-társadalmi struktúrákban és a hatalmi viszonyokban, réseket kell nyitniok az állam konzervatív struktúráiban, arra kell irányulniok, hogy politikailag módosítsák nagy társadalmi erők helyzetét, megtörjék azokat a szövetségeket, amelyekre az uralkodó tömb támaszkodik, és létrehozzák a társadalmi és politikai erők új tömbjét.

Lényeges volt és lényeges ma is, hogy megvalósuljon a reformokért folytatott harcban a közvetlen összekapcsolódás a nagy dolgozó tömegek azonnali problémáival, hogy pozitív célkitűzéseket javasoljunk, amelyekre mozgósítani lehet a társadalmi erőket, hogy reális vívmányokat érjünk el, amelyekből kiindulva egyre újabb eredmények felé lehet haladni. Ezt a vonalat részleges követeléseken keresztül is alá kell támasztani és el kell mélyíteni, a harci célkitűzések és formák szüntelen aktualizálása révén, összefüggésben azzal a konkrét helyzettel, amely esetről esetre — a gazdasági és politikai helyzet fejlődésétől és maguknak a részleges eredményeknek hatásától függően — kialakul. Ezek a célkitűzések beleilleszkednek a mi szemléletünkbe, az olasz társadalom és gazdaság olyan demokratikus fejlődését illetően, amely hatékony alternatívát jelent a monopóliumok politikájával szemben.

Egy ilyen reformvonal lényegéhez tartozik a harc a népi részvételért, a közvetlen demokrácia sokféle formájáért, amely elősegíti a kapcsolatok megerősítését a demokratikus képviseleti intézmények és a népi tömegek között. Ebből ered annak a harcnak a sürgőssége, amely a gyárakban való gyülekezési jogért és az alap demokráciájának más formáiért, mint például a községi és övezeti agrár-konferenciákért, a paraszti társulási for-

mákért, az iskolákban való gyülekezési jogért, a kerületi tanácsokért, a társadalmi szolgáltatásoknak az állampolgárok részéről történő igazgatása új formáiért stb. folyik.

Az alapdemokrácia formái, amelyek megfelelnek annak a sürgős részvételi követelésnek, amely a tömegekből ered, beilleszkednek abba a koncepcióba is, hogy a demokráciában kell haladnunk, amennyiben a formák érvényesülése új és fejlettebb minősítést adhat a demokratikus élet és a népi és társadalmi harc más szükséges momentumainak (szakszervezetek, pártok, választott testületek). Ily módon kell nagy lendületet és meggyőző erőt kapnia annak a harcnak, amely az alkotmányos demokratikus rendszer teljes érvényesüléséért és fejlődéséért folyik, lényeges elemeiben és a maga lehetséges és szükséges fejlődésében tekintve. Egy ilyen megújító irányzat jogosultságát abból a széles osztály- és politikai csoportosulásból nyeri, amelyet mozgósíthat az állam mélyreható átalakításáért folytatott csatában és elsősorban azért, hogy szembeszálljon azokkal az irányzatokkal, felszámolja azokat a törekvéseket, amelyek kívülről próbálják korlátozni a demokratikus intézmények működését. Ezek az irányzatok a kapitalizmusnak monopolista irányba való fejlődéséből, a kormánypártoknak a parlament, a tartományok és a többi választott testületek autonómiája ellen irányuló konkrét döntéseiből származnak.

Ebből ered annak szükségessége, hogy ugyanakkor harcot folytassunk a közvetlen demokrácia eszközeinek meghódításáért és azért, hogy megerősítsük a demokrácia valamennyi más intézményét, megújítsuk a választott testületeket, hogy egészében elérjük az állam mélyreható reformját minden tekintélyuralmi és bürokratikus irányzattal szemben, amelyek ma az uralkodó osztályokból erednek, továbbá azért, hogy megvalósuljon az állam politikai decentralizációja, amely a tartományi és helyi autonómiákon alapul.

Ebben a harci vonalban a tézisek megjelölik az azonnal kivívandó célkitűzéseket és azokat a lényeges pontokat, amelyek körül el kell érni a gazdaságpolitika és a struktúrák változását, hogy meg lehessen oldani a foglalkoztatottság, a tömegek életszínvonala, egy új emberi állapot megteremtésének problémáit, hogy fel lehessen számolni az ország történelmi bajait. Ezek között külön ki kell emelni az emigráció állandó drámáját, amely a dolgozók millióit alázza meg, egész körzeteket néptelenít el, és elszegényíti az országot. Ez olyan dráma, amellyel szemben határozott harci eltökéltségre van szükség.

Az új típusú gazdasági fejlődésért folytatott harc keretében kell felvetni sürgős kérdésként azt a követelményt, hogy új módon kell irányítani és új módon kell elhelyezni az állami ipar és a gazdaság egész állami szektorát. Meg kell valósítani az állami vállalat és szektor demokratikus reformját oly módon, hogy központi eszközzé tegyük az új típusú fejlődésért folytatott harcban.

Az állami szektor reformjáért és új irányzatáért folytatott harcnak különösen arra kell irányulnia, hogy ebből a szektorból az új ipari fejlődésnek, Dél-Olaszország iparosításának, a mezőgazdaság átalakításának és társadalmi reformjainak élenjáró szektorát alakítsa ki. Ma elengedhetetlen az állami beruházások nagyszabású kiterjesztése, és felhasználásuk az élenjáró szektorokban, amellyel maguk után vonják az új gazdasági fejlődést és a tudományos és technológiai kutatás fejlődését. Más államosítási,

valamint a nagy magáncsoportok feletti ellenőrzésre szolgáló intézkedések nem csupán szükségessé, hanem rendkívül időszerűvé is váltak: így például a cukoripari szektor államosítása.

Az e célkitűzésekért vívott harcot össze kell hangolni azzal, amely azért folyik, hogy lebontsák a bürokratikus hatalmi központokat, hogy az állami szektor egész tevékenységét a dolgozók, a parlament és a tartományok ellenőrzése alá helyezzék. Ezt a harcot ki kell fejleszteni a választott testületekben és az egész országban; a küzdelem azoknak a harcoknak közös célkitűzésévé válhat és kell válnia, amelyeket a gyárak szintén folytatnak az állami részvétellel működő üzemekben.

Nagyobb pontossággal kell meghatározni azokat a célkitűzéseket is (például a hitel reformját és szelekcióját, az adóreform módszereit, az elosztási rendszer reformáját), amelyek aláhúzzák a közös harcot a munkásosztály, a parasztok és a városi középrétegek részvételével, amelyek megszilárdíthatják a szövetséget (társulási és szövetkezési formákon keresztül is) a közös antimonopolista harcban.

Dél-Olaszország kérdéséről

A Dél-Olaszországban folyó harc is új szakaszba lépett, és a dél-olaszországi kérdés egyre világosabban az ország demokratikus és szocialista átalakításáért folytatott harc momentumává válik. Tömeges bírálat éri az „ösztönzések" és az éhbérek politikáját; ezek annak a csődöt mondott politikának képezték tartóoszlopait, amelyet a középbal is folytatott. Ez a politika objektíve súlyosbította mindazokat a csapásokat, amelyek Dél-Olaszországot és vele együtt az egész országot sújtották; a munkanélküliséget, a tömeges emigrációt, az elmaradottságot, az aránytalanságokat. A dél-olaszországi társadalmi összeütközés ily módon kiterjedt és elkeseredettebbé vált a gyárakban, a városokban és a falvakban.

Dél-Olaszország egyre inkább összeütközésbe kerül a jelenlegi fejlődési típussal; másfelől válságba jut az a monopolista irányítású hatalmi rendszer, amely felváltotta a régi agrár tömböt. E motívumok miatt is bővülnek a társadalmi és politikai szövetségek lehetőségei egy új reformvonalért.

A bérzónák elleni harc, amennyiben le kíván sújtani arra a módra, ahogy konkrétan megvalósul Dél-Olaszország alárendelése a monopolista koncentrációk igényeinek, arra vezetett, hogy a dél-olaszországi munkásosztály ráébredt új funkciójára, amelyet a meridionalista és nemzeti egységmozgalom élén tölt be. Ily módon bebizonyosodik, hogy a kormány politikája nem érte el célját, a dél-olaszországi lakosság egységének megtörését, nem tudta eltépni a nagy nemzeti és megújulási mozgalomból, mivel pontosan a termelőerők nagyobb növekedésének területeiről indult ki az egyre nagyobb erejű nyomás a mozgalom egyesítésére.

A munkások harcára válaszol azoknak a mozgalmaknak a növekedése, amelyek a földreformra, a föld-tulajdonviszonyok átalakítására, a szerződések (különösen a bérleti szerződések) eltörlésére, a mezőgazdasági termelés védelmére irányulnak. Ezek a mozgalmak maguk is új módon vetik fel a dél-olaszországi mezőgazdaság kérdéseit abban a harcban, amely azért folyik, hogy a földet annak adják, aki megműveli. E harc ezenkívül

a földjáradék ellen, a paraszti gazdaságnak a monopóliumok és a Közös Piac politikája iránti alárendelése ellen, Dél-Olaszország cserbenhagyása ellen irányul.

A dél-olaszországi kérdést (és ebben a keretben Szicíliának és Szardíniának autonómiában való újjászületését) ma inkább, mint valaha alapvető nemzeti problémaként kell felvetni, amelynek megoldására kell irányítani az ipari és mezőgazdasági beruházásokkal kapcsolatos döntéseket.

A dél-olaszországi kérdéssel kapcsolatos harcot Olaszország minden részén folytatni kell, ahogy ez a bérzónák elleni országos sztrájk esetében is történt.

A kulturális harcról és a diákmozgalomról

Ma nagy jelentőségűek a kulturális harc problémái, amelyek a társadalom szükségleteit új módon vetik fel mind azoknak az átalakulásoknak tekintetében, amelyek a társadalmi hálózatban mennek végbe, és amelyek a tudománynak közvetlenül termelő funkciókat adnak, mind pedig azt a kapcsolatot illetően, amelyet szorosabb formában próbálnak létrehozni a kultúra és politika között, mind pedig annak a manipulációnak tekintetében, amelynek a kulturális tevékenység van kitéve az ipar és a piac erői részéről.

E folyamatok felismerését meggyorsították az elmúlt év nagy politikai eseményei, és a diáktömegek, valamint új kulturális erők harcai. Az összecsapás azok között, akik a kultúra szabadságáért és megújításáért harcolnak, illetve akik alá akarják rendelni a hatalomnak és bele akarják foglalni, ma előretoltabb területen folyik.

Annak nyomán is, hogy az értelmiségiek növekvő része újfajta osztályhelyzetbe kerül, felvetődik a munkásosztállyal és a más haladó osztályokkal való egység problémája, a sajátos pozíciók és javaslatok egyesítése egy olyan kifejlet érdekében, amely lehetővé teszi a harcot valamennyi fennálló kulturális intézményben, kezdve az iskolától, egy olyan harcot, amely összekapcsolódik a dolgozók emancipációjának folyamatával, s lehetővé teszi nemkülönben antagonisztikus központok létrehozását is, pozitív akciók, kutatások, módszerek előmozdítására a kultúra, a művészet, a tudomány speciális területén azoknak a módszereknek és megchanizmusoknak meghatározására, amelyekkel a tudományt és a technikát hatalmi eszközként használják fel, tanulmányozva ezzel szemben olyan módszereket és konkrét tapasztalatokat, amelyeken keresztül viszont a tudományt és a technikát az ember szolgálatában lehet alkalmazni.

Ezen az alapon új tartalmat ölt a kutatás, a művészi alkotás és a tudományos kísérletezés szabadságáért folytatott harc, míg másfelől megoldódik minden olyan probléma, amely az eszmei és kulturális elkötelezettség azonnali politikai igényekre való mechanikus lecsökkentésének kísérletéből adódik.

Ily módon világosabban kitűnik, hogy az iskola reformjáért, a tanulmányi jogért, a tudománynak az ember szolgálatába való felhasználásáért folytatott harc nem szektorális harc. A pártnak és a munkásmozgalomnak a maga egészében közvetlenül be kell töltenie, felszámolva a je-

lenlegi lemaradást, harci feladatát e témákat (iskola, tudomány, tájékoztatás) illetően is, és arra kell törekednie, hogy pontos reformcélokat tűzzön ki, amelyek képesek a tömegek állandó mozgósítására és az értelmiségiek demokratikus és szocialista öntudatának általános növelésére.

A párt számára felmerül annak szükségessége, hogy nagyobb figyelemmel kövesse a diákmozgalmak fejlődése által felvetett problematikát: ezek a harcok nem csupán az iskola reformjára irányuló nyomást fejezik ki, hanem általánosabban egy erős harci elszántságot képviselnek a társadalomnak szocialista irányban való átalakítása érdekében folytatott harcra.

A nők kérdéséről

A nők kérdése a kapitalizmus olaszországi fejlődésének jelenlegi szakaszában olyan problémaként jelentkezik, amelynek megoldása a társadalom struktúrájának radikális átalakítását követeli meg. A széles női tömegek által mutatott harcosság és a nők egységszervezeteinek magas szintű platformja tanúskodik a női tömegek politikai tudatának érettségéről. Amikor ugyanis a nő visszautasítja az alárendeltség, a kizsákmányolás, a termelő folyamatból való kizárás állapotát, vagyis visszautasítja, hogy öntudatlan támasza legyen a kapitalista rendszer elnyomó egyensúlyának, döntő erővé válik a társadalom átalakításáért folytatott harcban.

Arra van tehát szükség, hogy megoldva a női tömegek kisebb társadalmi tömörségéből és a rendszerrel való összeütközési pontok sokféleségéből adódó nehézségeket, nagyobb erővel fejlesszék ki a női tömegek nagy, autonóm és tagolt mozgalmát emancipációjukért. E mozgalomnak érintenie kell a női foglalkoztatottságnak, a szolgáltatások fejlesztésének, a családjog reformjának kulcsproblémáit, a válás bevezetésével, az iskola osztály- és megkülönböztető jellegének felszámolásával. Ez utóbbi érdekében a nőmozgalomnak sürgetnie kell a népi részvétel formáit az iskolákban és hatóságokban, a szolgáltatások irányításában.

Párt- és tömegmozgalom

Az elmúlt évek gyakorlata bebizonyította, az egységes szakszervezeti és más mozgalmak növekedésével, a dolgozók és más társadalmi rétegek és csoportok tömegszervezeti vonalának, az autonómia, egység, demokrácia és szervezettség vonalának érvényességét, szembeállítva azt a spontaneitás elméleteivel. Teljes mértékben helyes az a követelmény, amelyet a tömegmozgalmak és szervezetek keretén belül vetnek fel, követelve a munkásosztály, a parasztok, a kereskedelmi és kézműves középrétegek valamennyi szervezeti formájának megszilárdítását, kiterjesztését, megújítását — különösen a nagyobb demokratikus életképesség biztosítása érdekében. Ez a követelmény sürgős és aktuális módon vetődik fel Dél-Olaszországban. A dolgozók alapfokon történő részvételének növekedése a harcok irányításában nem csupán a mozgalmak fejlődésében és sikerében lényeges feltétel, hanem abban is, hogy a harci célkitűzések és formák állandóan megfeleljenek a tömegek igényeinek.

A szervezeti fejlesztéssel együtt állandóan elő kell mozdítani olyan harci formákat, amelyek lehetővé teszik annak elkerülését, hogy az élcsapatok elszakadjanak a tömegektől, s amelyek nagy népi szolidaritást váltanak ki, lehetővé teszik szélesebb társadalmi és politikai szövetségek létrejöttét. Így történt ez például a dél-olaszországi munkásosztálynak a bérzónák elleni küzdelménél egyes monopolista típusú nagyüzemekben lezajlott nagy sztrájkok (a FIAT, Montedison, Pirelli) esetében, egyes diák- és tömegharcok esetében.

A tömegmozgalmak autonómiájának fejlődése határozottabban veti fel a párt számára azt a feladatot, hogy olyan erő legyen, amely képes beavatkozni a társadalmi és politikai élet minden vonatkozásában, amely előmozdítja az egység és a harc kifejlesztését minden szinten, amely képes a tömegek számára részleges és átfogó megoldásokat javasolni a problémákra. Itt nem csupán az egyes kommunistáknak, hanem a pártnak is mint olyannak fel kell mérniök azt a problematikát, amely a tömegmozgalmakból a gyárakban és a társadalomban megvalósuló kapitalista kizsákmányolás feltételeiből ered.

Ahogy a nyugdíjtörvény, a gyárakban és az iskolákban megvalósuló demokrácia, a dolgozók egészségvédelme esetében és más esetekben történt, a párt e közvetlen részvétele nem csupán nem áll ellentétben a tömegek önálló és egységre törekvő mozgalmával, hanem ellenkezőleg, segíti azt, ugyanakkor pedig lehetővé teszi a tömegek politikai növekedését és a tömegek forradalmi öntudatának megérését.

A baloldali politikai egység és a középballal szembeni demokratikus alternatíva építése

A mozgalmaknak és egységüknek növekedésével növekedett és tovább kell hogy nőjjön a baloldali politikai egység is. Fontos eredmények valósultak meg a baloldali ellenzék erői (Olasz Kommunista Párt, PSIUP, baloldali függetlenek, autonóm szocialisták) közötti megegyezésekben, az egyes részvevők önállóságának tiszteletben tartása mellett, a harci mozgalmak, a május 19-i választási eredményeknek, a középbal bukásának nyomására. Új egységirányzatok és eredmények jelentkeznek. A baloldali helyi tanácsok megújítása immár politikai értéket ölt. Nagy jelentőségű problémákkal kapcsolatban is közelednek egymáshoz az álláspontok.

Fontos változások mennek végbe a politikai erők között. Elmélyült az Olasz Szocialista Párt és a Kereszténydemokrata Párt válsága is. Ennek a válságnak az eredete azokban a mély repedésekben rejlik, amelyek a társadalmi szövetségek ama rendszerében jelentkeznek, amelyekre a Kereszténydemokrata Párt hatalmi monopóliuma alapul. Ugyancsak hozzájárul e válsághoz az uralkodó erők eszmei hegemóniájának csökkenése.

Az Olasz Szocialista Párt és a Kereszténydemokrata Párt válságát jelenlegi fejleményeiben kell értékelni. Az Olasz Szocialista Pártban immár nyilvánvaló mind annak az elemzésnek, mind pedig azoknak a stratégiai felvetéseknek a következetlensége, amelyeket a szociáldemokrata egyesítés alapjává tettek (az imperializmus megszűnése, az állam semlegessége, az aprópénz-reformizmus megoldásainak lehetősége stb.).

Bebizonyosodott a baloldallal való szakítás politikai vonalának teljes elhibázottsága is. Az Olasz Szocialista Párt fontos részei ma már elismerik ezt a válsághelyzetet, és felvetik a szocializmus felé irányuló haladás új útjának problémáját.

A kereszténydemokrata táborban növekvő ellentmondások nyilvánulnak meg a vezető csoportok politikája és ama népi erők között, amelyek eddig a katolikusok politikai egységének és az osztályköziségnek foglyai maradtak. Az ilyen ellentmondásoknak sokatmondó megnyilvánulásai az ACLI és a CISL, a katolikus irányzatú kulturális szervezet és szakszervezet jelentős szektorainak növekvő önállóságáról tanúskodó megnyilvánulások, s e válságot jelzik a Kereszténydemokrata Párton belül tapasztalható új ellentétek is. Másfelől immár meglehetősen kiterjedt kételyek tapasztalhatók a vallásos és a politikai momentum egybekapcsolását illetően, összefüggésben azokkal az új jelenségekkel is, amelyek a katolikus világnak — mint olyannak — kebelében merülnek fel. A katolikus táborban kifejezetten szocialista törekvések nyilvánulnak meg. A katolikus különvélemény kiszélesedett, fontos hozzájárulást adott az olasz baloldal vitájához és kutatásaihoz, és egyre inkább arra törekszik nehéz gyötrődés árán, hogy megtalálja a közvetlen politikai kötelezettségvállalás útjait.

Mindez az érlelődő változások jele. Azonban ahhoz, hogy valóban felépülhessen egy demokratikus alternatíva a középbalra, és teljes mértékben érvényesülhessen is, a társadalmi erők impozáns eltolódására van szükség egy új gazdasági és politikai megoldás javára, vereséget mérve a kereszténydemokrata osztályköziségre és a szociáldemokrata reformizmusra. Ezen a folyamaton keresztül a politikai erőket is új irányvonalak vállalására lehet rávezetni. Ez állandó munkát követel meg minden szinten. A társadalmi harccal össze kell fonódnia a vitára, a találkozásra, a sürgős problémákkal kapcsolatos akár részleges megértésekre irányuló nagy erőfeszítésnek a választott testületekben és minden szinten.

A vitából és a közös akcióból kell kibontakoztatni az olasz baloldal új programjának és új tagolásának elemeit. Az út, amely ahhoz az új többséghez vezet, amelyre az országnak sürgős szüksége van, hogy hozzáláthasson megújulása drámai problémáinak megoldásához, a társadalmi mozgalmak, a szembesítések és politikai eredmények eme egészén halad keresztül oly módon, hogy elérje a politikai erők új elhelyezkedését, a baloldali laikus és katolikus erők új tömörüléseit, a baloldal újjászervezését és struktúrájának újjáalakítását a maga egészében.

Csak így lehetséges választ adni egy olyan fordulat problémájára, amelyet nem lehet tovább halogatni. Ezen az úton dolgoznak a kommunisták a béke védelméért, a demokratikus rendszer garantálásáért és fejlesztéséért, azért, hogy biztosítsák az olasz nép számára az új, demokratikus és szocialista jövőt.

I. Cedenbal:

A FORRADALMI PÁRT ÉS A TÁRSADALMI ÁTALAKULÁSOK

(Részletek)

(Béke és Szocializmus. 1966. 2. szám)

A forradalmi párt megalakulása

Az oroszországi Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatalmas lökést adott valamennyi elnyomott nép nemzeti felszabadító mozgalmának. A világ első proletár állama, amelynek élén a nagy Lenin állott, határozottan szakított az orosz cárizmusnak Mongóliával szemben folytatott hódító politikájával. Október felszabadító eszméi jelentős mértékben elősegítették a mongol nép politikai ébredését és rokonszenvet keltettek szívében Oroszország dolgozói iránt.

Abban az időben Mongólia feudális-teokratikus rendszere mély válságba került. Az a tény, hogy az uralkodó felső körök politikai csődbe jutottak, hogy elárulták Mongólia nemzeti érdekeit, akkor vált igazán nyilvánvalóvá, amikor előbb a kínai militaristák csapatai, majd az orosz fehérgárdisták megszállták az országot. A kegyetlen megszállási rendszer mérhetetlen sok bajt és szenvedést zúdított a mongol népre, de ugyanakkor előmozdította a tömegek nemzeti öntudatának fejlődését is.

Ilyen történelmi viszonyok között jelentek meg az első illegális forradalmi körök, amelyek a nemzeti függetlenség kivívását és Mongólia feudális elnyomásának felszámolását tűzték ki feladatukul. A mongol nép élenjáró képviselőinek forradalmi szervezete akcióival a dolgozó tömegek vágyait és érdekeit fejezte ki. A mongol forradalmárok Szuhe Bator és Csojbalszan vezetésével kapcsolatba léptek a verhnyeugyinszki és irkutszki orosz bolsevikokkal. Ezek a közvetlen kapcsolatok, valamint a Szibériában végbemenő forradalmi változások, amelynek mongol forradalmárok is szemtanúi lehettek, nagy hatással voltak a mongol forradalmárok világszemléletének kialakulására és jelentős szerepet játszottak abban, hogy a mongol nép nemzeti és szociális felszabadításának feladatai szemükben eggyéolvadtak. „A dolgozók hatalmának bevezetését és az állami lét ennek megfelelő új elvek alapján való helyreállítását — ennek a két alapvető feladatnak a teljes megoldását a párt- a kor és a hely körülményeinek figyelembevételével — a forradalmi szocializmus szilárd talajára támaszkodva fogja biztosítani" — olvasható már az első felhívásban, amellyel a Mongol Néppárt a mongol néphez fordult. A mongol forradalmárok képviselőinek a nagy Leninnel 1920-ban történt találkozása és Lenin tanácsai óriási szerepet játszottak a mongol forradalmi párt egész további tevékenységében, az ország fejlődésének nem tőkés útjáért vívott harcában.

1921. március 1-én ült össze a mongol forradalmárok I. kongresszusa. A kongresszuson hivatalosan megalakult a Mongol Néppárt, amelynek 1925 óta Mongol Forradalmi Néppárt a neve. Az I. kongresszuson elfogadták a párt első programját, amely az ország nemzeti függetlenségének kivívását, az államhatalomnak a dolgozó nép kezébe való átadását

és Mongólia társadalmi életének ezt követő átalakítását tűzte ki feladatul. A Mongol Néppárt megalakulása fordulópontot jelentett a mongol népnek abban az évszázados felszabadító harcában, amelyet belső és külső leigázói ellen folytatott. A párt forradalmi eszméi és céljai teljesen megfeleltek mind a dolgozó nép törekvéseinek, mind az ország történelmi fejlődésének.

Megalakulása után a párt hamarosan a nemzeti felszabadulásért és az ország szociális újjászületéséért küzdő népi mozgalom lelkévé vált, maga köré tömörítette a mongol társadalom összes haladó és hazafias erőit. A párt által szervezett népi hadsereg a Vörös Hadsereg egységeivel vállvetve szétzúzta a közös ellenséget: Ungern báró fehérgárdista csapatait. 1921 nyarán felszabadították Mongólia fővárosát és a hatalmat egy ideiglenes forradalmi kormány vette kezébe. Mongólia történetében egy új korszak kezdődött, a független és szuverén fejlődés és a gyors szociális haladás korszaka.

Az ország felszabadulás után a fiatal Mongol Forradalmi Néppárt lett az ország uralkodó pártja. Hogy sikeresen vezethesse az ország új állami és társadalmi rendszerének kialakítását, pártunknak alkotó módon el kellett sajátítania a társadalmi fejlődés aktuális problémáinak marxista—leninista megoldását. Vezető szerepét csak úgy tölthette be, ha szervezetileg és ideológiailag megszilárdul mint a haladó tudományos elméletet követő forradalmi párt. A mongol forradalmárok, Szuhe Batorral az élükön Lenin tanácsához tartották magukat, amely szerint a párt legfontosabb feladata az, „hogy tömegpárttá váljék és ne szennyezzék be idegen elemek". (Lenin. Beszélgetés a Mongol Népköztársaság küldöttségével. 1921. november 5. Lásd Lenin Összes művei, 44. köt. 233. old. oroszul).

A párt intenzív fejlődésének és sorai bővülésének a folyamata a népi forradalom országos méretű győzelmével párhuzamosan ment végbe. A Mongol Forradalmi Néppárt nagy szervező és politikai munkájának eredményeképpen rövid idő alatt tömegpárttá vált, amelynek az ország minden részében vannak alapszervezetei. Pártunk nagy tekintélyre tett szert és nagy tiszteletnek örvend a nép körében.

A Mongol Forradalmi Néppárt szociális összetételét tekintve parasztpárt volt. Ám ellentétben a tőkés országok parasztságával, amelyre erős befolyást gyakorolt a burzsoá ideológia, a mongol aratok túlnyomó többségükben viszonylag egynemű dolgozó osztályt alkottak, amely éppen csak kikerült a feudális társadalomból. Márpedig a kapitalizmus előtti társadalmi alakulatok parasztjai a történelem tanúsága szerint igen fogékonyak voltak az utópista szocializmus eszméi iránt. A mongol aratok tehát magukévá tudták tenni a szocializmus eszméit, követni tudták ezeket az eszméket, ám ez már nem volt utópikus szocializmus, hanem a tömegek körében pártunk által terjesztett tudományos szocializmus. Leninnek az volt a felfogása — s ezt a Kommunista Internacionálé II. kongresszusa a nemzeti és gyarmati kérdésre vonatkozó kiegészítő tézisekben leszögezte — hogy „az elmaradott országokban a néptömegek nem a tőkés fejlődésen át jutnak el a kommunizmushoz, hanem oly módon, hogy az élenjáró országok öntudatos proletariátusának vezetésével fejlesztik osztályöntudatukat". Az orosz proletariátussal való szoros szövetség elengedhetetlen feltétele volt harcuk sikereinek és győzelmeinek.

A mongol népi forradalom igazolta azt, hogy a parasztság forradalmi

lehetőségei korántsem merülnek ki a demokratikus feladatokban és az első szakaszban végrehajtott átalakításokban. Bőven volt alkalmunk meggyőződni e tétel helyességéről. A mongol aratok tevékenyen támogatták a Mongol Forradalmi Néppártnak a III. kongresszuson 1924-ben elfogadott általános irányvonalát, amely célul tűzte ki az országnak nem tőkés úton való fejlesztését.

A népi forradalom előkészítésének és végrehajtásának időszakában a Mongol Forradalmi Néppárt felvette soraiba más néprétegeknek azokat a képviselőit is, akik a nemzeti felszabadulás eszméjét támogatták. S ezek közül azok, akik szilárdan a dolgozók álláspontjára helyezkedtek, végig meg is maradtak a pártban. Ugyanakkor a párt a népi forradalom mélyülése arányában több ízben is megtisztította sorait a feudális körök érdekeinek képviselőitől és a pártba befurakodott más idegen elemektől, valamint az opportunistáktól. Emellett szociális összetételét illetően a III. kongresszus határozatának értelmében szigorúbban érvényesítette az osztályszempontot, a szegény- és középparasztok legjobbjait véve fel soraiba.

A történelmi körülmények úgy alakultak, hogy a Mongol Forradalmi Néppárt az ország egyetlen politikai pártja volt és az is maradt, jóllehet erre korántsem tartott igényt és programja nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a népi forradalom fő céljainak elérésében együttműködjön más pártokkal (H. Csojbalszan: A mongol népi forradalom rövid története. 1952. 42. old. oroszul). Ez a helyzet több objektív okkal magyarázható: azzal, hogy a forradalom előtti Mongóliában nem volt semmiféle politikai párt és így nem voltak ilyen irányú hagyományok sem; hogy pártunk óriási tekintélynek örvendett a néptömegek körében; hogy szociális tekintetben viszonylag egyneműek voltak a mongol dolgozók, így nem is jöhettek létre olyan pártok, amelyek például a munkásosztály, a parasztság vagy az értelmiség specifikus érdekeit képviselték volna, amint ez több népi demokratikus országban történt.

Az a tény, hogy pártunk volt az ország egyetlen politikai pártja, természetesen bizonyos nehézségekkel is járt. A pártunk irányvonalával szemben álló politikai ellenzék nem mert nyíltan fellépni a párt ellen, mivel ezáltal azonnal kompromittálta volna magát a néptömegek előtt, ezért az ellenzéki erők leplezett formákban működtek, intrikákat szövögetve és összeesküvéseket szervezve. A reakciós elemek próbáltak befurakodni a párt soraiba és a pártot belülről a befolyásuk alá keríteni, hogy opportunista, reformista párttá, végső soron pedig burzsoá párttá változtassák, olyasmivé, mint a Kuomintang Kínában vagy a Nemzeti Kongresszus pártja Indiában. Lényegében ugyanerre az útra próbálták terelni a pártot egyes szektások is, akik a „baloldaliság gyermekbetegségében" szenvedtek és a párton belül szerettek volna valamilyen különálló „kommunista frakciót" létrehozni. A párt vezetősége idejében elejét vette az ilyen veszélyes próbálkozásoknak.

A párt marxista—leninista magvának bonyolult viszonyok között kellett harcolnia a nacionalista elhajlás, a forradalmi irányvonal jobboldali opportunista meghamisítása és a balos dogmatikus hibák ellen. E folyamat nehézségéről és bonyolultságáról tanúskodik az a tény, hogy a vélemények összecsapásának egyes időszakaiban az éles belső pártharc az egész pártra kiterjedt. Ám ezekből a helyes irányvonalért vívott harcok-

ból a párt eszmeileg megerősödve, még egységesebben, még jobban felvértezve került ki.

Mongólia igen nagy gazdasági elmaradottsága és szociális viszonyainak sajátszerűsége természetesen nem tette lehetővé a pártnak, hogy kész formában vegye át a társadalom forradalmi átalakításának formáit és módszereit. Az olyan kísérletek, hogy sablonokat kövessenek, hogy vakon lemásolják más országok történelmi tapasztalatait (például a mezőgazdaság kollektivizálásával, a nomád lakosság letelepítésével, a valláshoz való viszonnyal kapcsolatos kérdések megoldásában és egyebekben), rendszerint csak hiábavaló erőfeszítéseket kívántak a párttól és a néptől, rengeteg áldozatot követeltek és végeredményben csak lassították az országnak a szocializmus útján való előrehaladását.

A fejlődés nem tőkés útjára vonatkozó lenini tanítás megvalósítása során pártunknak le kellett küzdenie a megdöntött feudális osztály heves ellenállását, valamint a porondra lépő tőkés elemeknek a pártra gyakorolt nyomását. Ezeknek az elemeknek az érdekeit a párt soraiban a jobboldali opportunisták fejezték ki, akik ellen a párt 1926—1928-ban szívós harcot folytatott, mely a VII. pártkongresszuson teljes eszmei és szervezeti vereségükkel végződött.

Sokat ártottak a forradalom ügyének a baloldali opportunista hibák, amelyeket a pártban azáltal követtek el, hogy figyelmen kívül hagyták a konkrét történelmi helyzetet és dogmatikusan fogták fel a marxista—leninista elméletet, és a szocializmus építésének gyakorlatát a Szovjetunióban. A párt akkori vezetőségének balos elemei, minthogy nem tudtak eligazodni az ország konkrét társadalmi-gazdasági sajátosságaiban, a harmincas évek elején egy olyan hibás döntést kényszerítettek rá a pártra, amely kimondta, hogy a mongóliai forradalom a szocialista szakaszba lépett, holott ekkor még korántsem lehetett megoldottnak tekinteni a forradalom általános demokratikus feladatait sem. Ezeket a hibákat és torzításokat feltárta és kijavította a Mongol Forradalmi Néppárt Központi Bizottságának és Központi Ellenőrző Bizottságának 1932. júliusi III. rendkívüli plénuma, amelynek nagy jelentősége volt az országnak a nem tőkés úton való további fejlődése és a forradalom általános demokratikus szakaszának befejezése szempontjából.

A Kommunista Internacionálé értékes segítsége, eszmei-politikai befolyása, a Szovjetunió Kommunista Pártjával való testvéri kapcsolatok, az SZKP tapasztalatainak alkotó alkalmazása óriási mértékben elősegítette azt, hogy a Mongol Forradalmi Néppárt rendíthetetlenül érvényesítette fő irányvonalát és olyan harcos marxista—leninista párttá nőtt, amely vezetni tudta a népet az ország történelmi fejlődése során felmerülő feladatok sikeres megoldásában.

Évszázadokkal felérő esztendők

A nemzeti függetlenség kivívását és a dolgozók hatalmának megteremtését a párt nem a népi forradalom befejezésének tekintette, hanem csupán kezdetnek a mongol nép életének legmélyrehatóbb forradalmi átalakításában, amelyet a társadalom életének valamennyi szférájában: a gaz-

daságban és a társadalmi viszonyok terén, a politikai felépítményben és a kultúra területén kellett végrehajtani.

A forradalom előtt Mongólia két évszázadon át a feudális mandzsu birodalom elhanyagolt gyarmati határvidéke volt. Az országban a kizsákmányolás legkegyetlenebb kapitalizmus előtti formái uralkodtak — a tömegeket a helyi feudálisok, valamint a külföldi kereskedelmi és uzsoratőke egyaránt kiszipolyozták. A nyugati tőkés országoktól eltérően Mongóliának nem volt sem ipara, sem korszerű közlekedése, sőt még csak valamennyire fejlett mezőgazdasága és önálló pénzrendszere sem. A dolgozó aratok jobbágyi függőségben éltek és mind írástudatlanok voltak. Ráadásul Mongólia teokratikus állam volt, ahol a férfi népességnek csaknem a fele kolostorokban élt és nem végzett termelőmunkát. Számos objektív mutató tekintetében tehát Mongólia a korai középkori Európa színvonalán állt. Nem ment át sem reformáción, sem reneszánszon. Itt nem éreztette hatását sem az ipari forradalom, sem a felvilágosodás.

A mongol kormányküldöttséggel 1921 őszén folytatott beszélgetésében Lenin nagy jelentőséget tulajdonított a mongóliai népi forradalomnak, és optimistán ítélte meg további perspektíváit.

A mongol népre és forradalmi pártjára nagy történelmi feladat hárult, nevezetesen az, hogy az ország politikai és állami szervezetének átalakítása után nagy ugrást tegyen gazdasági, szociális és kulturális területen is. Sem többről, sem kevesebbről nem volt szó, mint arról, hogy történelmi korszakokat évtizedekbe, évszázadokat esztendőkbe sűrítsen!

Minden tekintetben titáni feladat volt ez, annál is inkább, mert abban az időben nem voltak még gyakorlati tapasztalatok, az ilyen társadalmi-gazdasági átalakítások végrehajtásában.

A társadalmi fejlődés objektív szükségleteiből, a mongol nép nemzeti érdekeiből és vágyaiból kiindulva pártunk elvetette a tőkés utat mint Mongólia számára elfogadhatatlant. Mit is jelentett volna valójában az, ha országunk a fejlődés tőkés útján indul el? A tőkés fejlődés mérhetetlenül nagy áldozatokat követelt volna, a dolgozó tömegeket nyomorra kárhoztatta volna és semmiféle perspektívákkal nem kecsegtetett volna. Ezen a sivár úton haladva Mongólia végső soron az imperialista országok mezőgazdasági termékeket és nyersanyagot szállító függvényévé vált volna, gazdaságilag leigázott, politikailag függő helyzetbe került volna, állandósult volna elmaradottsága, örökös válságokkal és munkanélküliséggel kellett volna küszködnie, s legfeljebb annyi változott volna, hogy a helyi és külföldi elnyomók a dolgozók kizsákmányolásában most már nem feudális, hanem tőkés formákat alkalmaztak volna.

Éppen ezért forradalmi néppártunk szilárdan elhatározta, hogy a fejlődés nem tőkés útján viszi országunkat a szocializmus felé, mert ez volt az egyetlen elfogadható út a dolgozók szempontjából és csakis ez biztosíthatta Mongóliának az igazi nemzeti függetlenséget, gazdaságilag fejlett országgá való átalakulását, valamint a dolgozók anyagi jólétének és kulturális színvonalának emelkedését.

Az ország fejlődésének első éveiben szerzett tapasztalatokra támaszkodva, a párt III. kongresszusa, amely a párt történetének fontos határköve volt, a következőképpen fogalmazta meg a párt perspektivikus feladatait: „Mongóliának nem kell ugyanazon az úton járnia, amelyet a világ más országai már megtettek, s amely a keserves tőkés elnyomás rengeteg meg-

probaltatasaval jart egyutt, hanem a jelenlegi nemzetkozi fejlodessel osszhangban egy igazi nepi rendszer szellemeben kell fejlodnie '

A fejlodes nem tokes utja hasonlithatatlanul konnyebb volt a nep szamara, mint a tokes ut A part szamara viszont ez rendkivul bonyolult ut volt, mert a spontan, tokes uttol elteroen oriasi felelosseget haritott ra, nagy kovetelmenyeket tamasztott vele szemben a tarsadalmi fejlodes tudatos iranyitasa, a kaderek elmeleti es politikai nevelese tekinteteben

Jollehet azt a tetelt hogy a gazdasagilag elmaradott orszagok a fejlodes nem tokes utjan haladhatnak a szocializmus fele Lenin mint tudomanyos elmeletet mar minden tekintetben es kovetkezetesen megalapozta, ennek gyakorlati megvalositasa megis rendkivul nehez feladatot jelentett Partunknak alkoto modon kellett alkalmaznia ezt az elmeletet Mongolia sajatos tarsadalmi-gazdasagi korulmenyeihez ennek alapjan kellett konkretizalni helyes, altalanos iranyvonalat es idejeben elore kellett latnia, milyen tarsadalmi kovetkezmenyekkel jarnak majd azok a gazdasagi es politikai intezkedesek, amelyek szuksegesek voltak ahhoz, hogy az orszag a kapitalizmus megkerulesevel eljusson a szocializmushoz

Barmennyire szilard meggyozodese volt is partunknak az hogy tortenelmileg szuksegszeru es helyes az altala valasztott ut mar eleve elvetett minden olyan probalkozast, hogy a nem tokes uton valo fejlodest adminisztrativ intezkedesekkel vagy masfele kenyszerrel biztositsa Az elmaradott orszagokat a szocializmus fele vivo nem tokes fejlodesi ut semmikeppen sem tekintheto holmi „kivulrol jovo forradalomnak' vagy „felulrol vegrehajtott forradalomnak Elengedhetetlen az, hogy a neptomegek meg legyenek gyozodve ennek az utnak a szuksegessegerol es helyessegerol, es hogy a tarsadalom forradalmi atalakulasa a tomegek aktivitasara es ontevekenysegere tamaszkodjon A forradalmi partnak az volt a feladata hogy a nem tokes ut eszmejet megertesse a tomegekkel, hogy lelkesitse es vezesse oket az ennek megvalositasaert vivott harcban A marxistak—leninistak elvetik az alkoto kisebbsegnek a tehetetlen tomeggel", a „felvilagosult elitnek" a „tudatlan neppel valo szembeallitasat A forradalmi part csak akkor teljesitheti tortenelmi szerepet ha a dolgozo tomegek elcsapatakent lep fel ha nem szakad el a tomegektol, hanem szoros kapcsolatban marad veluk

A mongol marxistak—leninistak igen helyesen azt vallottak, hogy a part, az allam az ideologia nemcsak egyszeruen passziv modon tukrozi az adott idopontban fennallo tarsadalmi es gazdasagi viszonyokat hanem miutan letrejottek, tevekeny hatast is gyakorolhatnak ezekre a viszonyokra, elomozdithatjak a kivant iranyban valo fejlodesuket persze amennyiben ez a fejlodes megfelel a tarsadalmi fejlodes progressziv menetenek Az elenjaro tudomanyos elmeletet koveto forradalmi part a tortenelmi folyamatok katalizatoranak sajatos szerepet tolti be Meggyorsitja ezeket a folyamatokat azaltal hogy a neptomegeket az uj halado tarsadalmi formak es viszonyok tudatos kialakitasara mozgositja A szubjektiv tenyezo kulonleges jelentosegre tesz szert fordulopontot jelento forradalmi korszakokban mihelyt a tomegek ele tuzott celok realisak es gyakorlatilag megvalosithatok S eppen a szocializmus fele vezeto nem tokes fejlodesi ut volt az ilyen cel amelyet a part a mongol nep ele tuzott

Amikor a forradalom demokratikus szakasza a konkret tortenelmi korulmenyek folytan viszonylag hosszu idore elhuzodik, egyre nagyobb mer-

tékben fenyeget az a reális veszély, hogy a társadalomban mélyreható osztálytagozódás megy majd végbe, hogy megjelenik és egyre erősödik a burzsoázia, amely mindenképpen igyekszik majd az országot a fejlődés tőkés útjára terelni. Márpedig az átmeneti időszak elhúzódása objektív körülményekből fakad, s ezt semmiképpen sem lehet önkényesen megrövidíteni.

Pártunk és népi kormányunk már a forradalom első szakaszában sem szorítkozott csupán antifeudális és általános demokratikus átalakításokra: a köztársaság kikiáltására, az egyháznak az államtól való különválasztására, a jobbágyrendszer eltörlésére és a rendek megszüntetésére, a föld nacionalizálására, az állampolgárok általános egyenjogúságának biztosítására, egy demokratikus alkotmány kiadására és valamennyi hatalmi szerv választhatóságának bevezetésére, a dolgozóknak a világi és egyházi feudálisok általi kizsákmányolásának megszüntetésére stb. A párt ugyanakkor állhatatosan küzdött azért, hogy megteremtse a gazdasági és szociális, anyagi és szellemi előfeltételeket a társadalmi átalakítások második, szocialista szakaszában való későbbi átmenethez.

Ebben az időszakban előbb működésében korlátozták, majd az országból teljesen ki is űzték a külföldi kereskedelmi és uzsoratőkét, bevezették a külkereskedelem monopóliumát, állami és szövetkezeti ipari üzemeket, állami állattenyésztő és földművelő gazdaságokat létesítettek, fogyasztási szövetkezeteket szerveztek, kiépítették az állami kereskedelmi, pénzügyi és hitelrendszert, s megjelentek a modern közlekedési eszközök. A népi állam, miután lerakta a nemzeti gazdaság alapjait, a maga kezében összpontosította ennek kulcspozícióit. Így lehetősége nyílt arra, hogy nemcsak a törvényhozás útján, hanem gazdasági intézkedésekkel is korlátozza és kiszorítsa a porondon megjelenő tőkés elemeket.

Pártunk helyes politikája eredményeképpen sikerült idejében elejét venni annak, hogy egy falusi és kereskedő burzsoázia alakjában spontánul új kizsákmányoló osztály alakuljon ki, s ez később lehetővé tette a mezőgazdaság kollektivizálását, anélkül, hogy egy kulák réteget fel kellett volna számolni.

A mélyreható társadalmi átalakulások során pártunk is jelentős átalakuláson ment át. Az antifeudális forradalom mélyülése arányában főleg az aratok szegény- és középrétegeire támaszkodott, majd idővel mind nagyobb mértékben az ipar fejlődése során kialakuló fiatal nemzeti munkásosztályra is.

A Mongol Népköztársaság tapasztalatai tehát azt mutatják, hogy olyan körülmények között, amikor van egy ország, amelyben proletárdiktatúra áll fenn, a régebben elmaradott országok nem tőkés fejlődése a dolgozó nép forradalmi demokratikus diktatúrája mellett is megindulhat, oly módon, hogy ez a forradalmi demokratikus diktatúra fokozatosan proletárdiktatúrává fejlődik.

A párt számára a fejlődés egész első szakasza folyamán rendkívül nagy nehézséget jelentett a harc a lámaista egyház, e valóságos „állam az államban" ellen.

A lámaista egyház a forradalom előtti Mongóliában rendkívül nagy kiváltságokat élvezett és igen erős befolyást gyakorolt az ország lakosságára. Óriási, jól megszervezett politikai tömegerő volt. Elegendő megemlítenünk ennek szemléltetésére, hogy az országban több mint 700 ko-

lostor és templom volt, több mint 120 ezer lámával, nem is számítva a kolostoron kívül élő lámákat.

A parazita életmódot folytató reakciós papság kegyetlen gazdasági és szellemi elnyomásban tartotta a dolgozókat. A szerteágazó szervezetükre támaszkódó és a tömegek vallásosságára, vallási előítéleteire spekuláló egyházi feudálisok rendszeres, heves ellenállást tanúsítottak a párt és a kormány minden forradalmi intézkedésével szemben; provokatív rémhíreket terjesztettek, nyíltan vagy titokban szabotálták a haladó reformokat, több ízben is fegyveres felkelést szerveztek a népi hatalom ellen. A kolostorok a reakció és az ellenforradalom „darázsfészkeivé" váltak.

A forradalmi néppárt számolt a tömegek vallásosságával, s ezért rendkívül rugalmas és óvatos politikát folytatott az egyházzal szemben, folyamatos támadásokat intézve annak pozíciói ellen. Az állampolgárok vallásszabadságának kihirdetése, az egyháznak az államtól való különválasztása után a párt és a kormány erőfeszítései a papság megosztására irányultak, hogy a reakciós felső réteget elszigeteljék a papság alsó és középrétegeitől. Annak megakadályozása céljából, hogy az egyházi feudálisok megkíséreljék biztosítani a maguk számára a tömegek támogatását, a párt szembeszállt azzal a szektás felfogással, amely a lámaista egyházat mint a feudalizmus intézményét azonosította a buddhizmussal mint vallással. A népi kormány döntése alapján a lámák felső köreire progresszív jövedelemadót és a katonai szolgálat alóli mentességért fizetendő adót róttak ki. A kolostorok nyájait a szegény- és középparaszti gazdaságoknak adták ki legeltetésre. A kolostorokban iskolákat szerveztek, hogy a kiskorú lámák megtanuljanak írni-olvasni. Anyagilag támogatták és ösztönözték azokat, akik kiléptek a kolostorból, hogy munkával keressék kenyerüket stb. E sokirányú intézkedések és a párt tömegagitációs munkája eredményeképpen a lámaista papság a harmincas évek végéig szervezetileg széthullott, a lármáktól elhagyott kolostorok megszűntek, s a tömegek vallásossága is erősen megingott. Ez volt az egyik legnehezebb probléma, amelyet a népi hatalomnak meg kellett oldania, s ez volt a népi forradalom egyik döntő sikere is.

Ilyen módon a feudális viszonyoknak és a lámák reakciós befolyásának a likvidálása, a külföldi rabló tőke kiszorítása és a felbukkanó tőkés elemek korlátozása az új gazdasági és kulturális élet alapjainak lerakásával, a szocialista rendszer kialakulásával és erősödésével párosult. E feladatok sikeres megoldása eredményeképpen lényegében befejeződött a mongóliai forradalom első szakasza és megkezdődött a demokratikus forradalomnak szocialista forradalomba való fokozatos átnövésének időszaka.

Ennek az átmenetnek a küszöbén, 1940-ben ült össze a Mongol Forradalmi Néppárt X. kongresszusa, amely összegezte a megtett út eredményeit és kijelölte a párt és a mongol nép további feladatait.

Mongólia szocialista újjászületése

A második világháború jelentősen meglassította Mongólia szocialista fejlődését, de miután a Távol-Keleten szétzúzták a japán agresszorokat, ez a fejlődés még gyorsabb ütemben folytatódott.

A szocialista építés éveiben, de különösen az első két ötéves terv idő-

szakában (1948—1957), majd a hároméves terv és a harmadik ötéves terv időszakában (1958—1965) a Mongol Népköztársaság gazdasági életében nagy minőségi változások mentek végbe, új termelési ágak alakultak ki. Gyors ütemben fejlődött az energetikai ipar, a kőolajipar, az érc- és szénbányászat, a fémfeldolgozó ipar, az építőipar, a fafeldolgozó ipar, a textilipar, a bőr- és cipőipar, a nyomdaipar, az élelmiszeripar és más korszerű iparágak, valamint a vasúti és légi közlekedés. Jelentősen megerősödtek az ipari szövetkezetek. Az ipart korszerű berendezésekkel és a legújabb technikával szerelték fel. Az ipar bruttó termelése 1964-ig 1940-hez viszonyítva a tízszeresére nőtt. Ma az ipar az értéket tekintve a népgazdaság össztermelésének 40 százalékát adja. Az ipari termelés évi növekedése a harmadik ötéves terv időszakában 10,3 százaléknak felelt meg. A nemzeti ipar gyors fejlődése nyomán jelentős változások mentek végbe az ipar ágazati struktúrájában is. Napjainkban a termelési eszközök termelésének hányada az ipar bruttó termelésében eléri a 46 százalékot.

Az ipar és a közlekedés fejlődésével gyors ütemben nő a fiatal munkásosztály. 1960-ig a munkások száma 1940-hez viszonyítva több mint négyszeresére növekedett. Ma a munkások és alkalmazottak családtagjaikkal együtt az ország lakosságának több mint egyharmadát alkotják.

A Mongol Népköztársaság szocialista iparosítása, amely a gazdaságilag fejlett szocialista országok segítségével megy végbe, a forradalom előtt korszerű iparral nem rendelkező országot egy tervszerű folyamat során agrár-ipari országgá, majd a továbbiakban ipari-agrár országgá alakítja át.

A Mongol Forradalmi Néppárt sikeresen megoldotta a szocialista építés egyik legbonyolultabb feladatát: a mezőgazdaság szocialista átalakítását. A kis magántulajdonon alapuló mezőgazdaság társadalmasítása a szocialista építés általános törvényszerűsége valamennyi országban. A Mongol Forradalmi Néppárt, az ország specifikus sajátosságainak alkotó figyelembevételével a megfelelő előfeltételek gondos kialakításával 1959-ben sikeresen befejezte az aratok egyéni gazdaságainak szövetkezetekbe való tömörítését. A szocialista ipar fejlődése, a nemzeti munkásosztály és a dolgozó értelmiség növekedése és erősödése, a szocialista közösség által nyújtott egyre nagyobb segítség megteremtette a reális lehetőséget a mezőgazdaság szocialista átalakításának gyors befejezéséhez.

A mezőgazdaság szövetkezetesítésének a Mongol Népköztársaságban voltak bizonyos sajátosságai. Például nem a földet kellett társadalmasítani, hanem az állatállományt, mivel a mongol parasztok fő gazdasági ága az állattenyésztés. A szövetkezetesítés során a jómódú aratgazdaságok a szegény- és középgazdaságokkal együtt önként tömörültek mezőgazdasági szövetkezetekbe.

Jelenleg 293 mezőgazdasági egyesülés működik az országban. Egy-egy ilyen egyesülésre átlagban 60 ezer darab társadalmasított jószág és 1,7 millió tugrik évi jövedelem jut.

Az aratgazdaságok szövetkezetesítésének befejeztével az ország népgazdaságának valamennyi ágában győzelemre jutottak a szocialista termelési viszonyok, s következetesen érvényesült a szocializmus alapelve: „mindenki képességei szerint, mindenkinek munkája szerint".

A mezőgazdaság szocialista átalakulása újabb lehetőségeket nyújtott az ország gazdaságának és kultúrájának további gyors fejlesztéséhez, a

termelőerők fejlődésének meggyorsításához, az új technikának és a tudományos vívmányoknak a mezőgazdasági termelésbe való bevezetéséhez, a mezőgazdasági dolgozók kulturális színvonalának emeléséhez és szocialista tudatának kialakításához.

Egyik legnagyobb vívmányunk az utóbbi években az, hogy szűzföldeket vettünk művelés alá, hogy hazai termelésből biztosítottuk az ország gabonaszükségletét, hogy kiszélesítettük és tovább javítottuk az állattenyésztés takarmánybázisát. 1957-től 1964-ig az ország vetésterülete 5,5-szeresre, a betakarított gabonamennyiség pedig 7,9-szeresre emelkedett. Ennek eredményeképpen a mezőgazdaságban egy új ág jelent meg: a gabonagazdaság.

Az ország életében végbement mélyreható társadalmi-gazdasági átalakulások nyomán végleg győzelemre jutott a szocialista ideológia, kialakult a munkásosztály, a szövetkezeti parasztság és a szocialista értelmiség erkölcsi-politikai egysége, a fejlődés még magasabb fokára emelkedett az ország két baráti osztályának szövetsége és minden eddiginél jobban megszilárdult a párt és a nép egysége.

A gazdaság szocialista átalakulása a dolgozók jólétének és kulturális színvonalának állandó emelkedésével, társadalmi, politikai helyzetük gyökeres megváltozásával, szocialista tudatuk fejlődésével járt együtt. Már rég a múlté a nép egykori szellemi elmaradottsága, felszámoltuk a felnőtt népesség írástudatlanságát, bevezettük az iskolás korban levő gyermekek általános tankötelezettségét (hétosztályos iskolákban a városokban és elemi iskolákban faluhelyen). Szüntelenül javultak a dolgozó tömegek életkörülményei, jelentősen fokozódott a természetes népszaporulat is.

Ma 10 000 lakosra 104 főiskolai hallgató, 1572 szakközépiskolai és általános iskolai tanuló, 12 orvos, 90 kórházi ágy jut.

Állandóan emelkedik a dolgozók jóléte. Évről évre növekszik a munkások és alkalmazottak béralapja, emelkedik a szövetkezeti parasztok jövedelme. A mezőgazdasági egyesülések tagjai a közös gazdaságból jutnak jövedelemhez (elvégzett munkájuk arányában). Emellett háztáji gazdaságukban is maximum 75 darab jószágot tarthatnak (átlagban ma minden háztáji gazdaságra 30 darab jut).

Ezek a nagyszerű sikerek és vívmányok, amelyek történelmileg rövid időszak alatt a felismerhetetlenségig megváltoztatták a múltban a világ legelmaradottabb országai közé tartozó országunk arculatát, elsősorban a mongol nép önfeláldozó munkájának köszönhetők. Eredményeinkben nagy szerepe van annak a segítségnek, amelyet a Szovjetuniótól, valamint Csehszlovákiától, Magyarországtól, Bulgáriától, az NDK-tól, Lengyelországtól és más szocialista országoktól kapunk.

A Mongol Forradalmi Néppárt 1961 nyarán lezajlott XIV. kongresszusa az ország negyvenéves történelmi fejlődésének eredményeit összegezve, megállapította, hogy a Mongol Népköztársaság most fejlődésének új szakaszába lépett, amelyben befejezi a szocialista társadalom építését.

„A szocializmus anyagi-technikai bázisának megteremtésében a legfontosabb láncszem — a kongresszus megállapítása szerint — az ország iparosítása, továbbá a mezőgazdaság gépesítése, intenzitásának fokozása céljából. Pártunknak és az ország összes dolgozóinak az a legfontosabb feladata, hogy a legközelebbi jövőben a Mongol Népköztársaságot agrár-ipari országból ipari-agrár országgá változtassa".

Mongólia dolgozói 1965-ben sikeresen teljesítették a harmadik ötéves tervet. Most a pártot és a népet még nagyobb szabású feladatok elé állítja a Mongol Népköztársaság gazdasági és kulturális fejlesztésének 1966—1970-re szóló negyedik ötéves terve, amelyet ez év júniusában fog megvitatni a párt XVI. kongresszusa. A következő ötéves tervidőszakban a párt fő figyelmét arra fogja összpontosítani, hogy tovább gyorsítsuk a népgazdaság főbb ágainak fejlődését, javítsuk az ipari és a mezőgazdasági termelés anyagi-technikai bázisát, biztosítsuk az ipar és a mezőgazdaság arányos fejlődését, emeljük a munka termelékenységét és maximálisan fokozzuk a gazdaság hatékonyságát...

Kende I.:

ÚJ VONÁSOK A FEJLŐDŐ ORSZÁGOKBAN

(Valóság. 1968. 2. szám)

1. Befejeződött-e a gyarmati rendszer bomlása?

Gyakori megfogalmazás, hogy a gyarmati rendszer bomlásának folyamata már befejeződött. Ha azonban alaposabb vizsgálat alá vesszük ezt a szokásos fordulót, kiderül, hogy az korántsem teljesen helytálló. Nem is azért pontatlan, mert földünk lakosságának körülbelül egy százaléka továbbra is gyarmati sorban él, és harcol, helyenként fegyveres harcot folytat felszabadulásáért; hanem azért, mert egy ország tényleges függetlenné válása korántsem pusztán aktus, hanem bonyolult, minden esetben hosszadalmas harci folyamat. A függetlenség deklarálásának ünnepe s ezzel a gyarmati függés megszűnésének formai bejelentése sokszor alig több a kezdetnél vagy éppen csak a kezdet kezdete. Ez mit sem változtat azon, hogy az egykori gyarmatoknak a nemzeti függetlenség birtokába jutása az önálló, független államok egész sorának megalakulása, az, hogy többé-kevésbé valamennyi egykori gyarmatnak saját kormánya van, hogy gazdaságát a maga határai keretén belül szervezheti — mindez olyan történelmi jelentőségű tények sorozata, amely új helyzetet teremt az úgynevezett „harmadik világban". Mint ahogy az is hatalmas jelentőségű, hogy ha az új országokban általában nem is valósul meg feltétlenül egy széles körű demokrácia, de a demokratikus fejlődés, a pártalakulás, a politikai szervezkedés lehetősége sok helyen (bár korántsem automatikusan!) megnyílik, éles ellentétben a demokratikus jogoknak azon hiányával, amely a gyarmati időben szinte általános volt.

Mind e jelentősebb változás ellenére, amit a gyarmatok állammá alakulása önmagában is jelent, az idézett túlegyszerűsítő megállapítás — tehát az, hogy a gyarmati rendszer bomlása, illetve a függetlenné válás folyamata befejeződött — pontatlanságával alkalmas arra, hogy amúgy is túlzottan meggyökeresedett illúziókat még terebélyesebbé tegyen, és olyan érzetet keltsen, mintha a gyarmati rendszer felbomlása valamiféle történelmi diadalmenet lenne, amelyet már csak be kell fejezni — azaz kiharcolni a függetlenséget az emberiség még „hátralevő" egy százalékának, és akkor a teljes győzelem e téren már be is következett.

A folyamat gyors lezajlásának illúzióját elősegítette az a szemlélet is, amely a függetlenné válás történelmi folyamatát rendkívül rövidnek tekintette. Pedig a valóságban a gyarmati rendszer bomlása már 1917-tel kezdődött, mégpedig abban az értelemben is, hogy az első ténylegesen megszűnt gyarmatbirodalom éppen a cári Oroszország volt. A gyarmati rendszer bomlása tehát 1917-tel kezdődött, és folytatódott a húszas években Mongóliával, Afganisztánnal. E korszak nemzeti győzelmei a volt cári gyarmatokon, és Mongóliában egyben társadalmi győzelmek is voltak: az önálló nemzeti lét megteremtése ezekben az esetekben együtt járt a szocialista átalakulás előfeltételeinek megteremtésével is, az ázsiai cári

gyarmatok esetében a szovjet köztársaságok szövetségéhez való csatlakozással egybekötve. Később, a többi szocialista ország létrejöttével egy időben zajlott tovább Ázsiában, majd Afrikában és részben Latin-Amerikában a bomlási folyamat, amely tehát immár 50 éve tart, de valójában távol van még a befejezéstől.

A függetlenné válások sorozata tehát szorosan egybefonódik előbb az első szocialista ország, majd később a szocialista világrendszer megalakulásával. De éppen, mert a gyarmatrendszer bomlása ezek szerint szorosan összefügg a nemzetközi erőviszonyok alapvető megváltozásával, mindez ma már azt is jelenti, hogy a visszahódítás, a régi értelemben vett gyarmati rendszer újrateremtésének tényleges veszélye is elmúlt. Az új országok helyzete megváltozott: nem kell szembenézniük azzal a veszéllyel, hogy ismét megjelenik akár az angol, akár a holland vagy más gyarmatosító; fegyveres hatalommal meghódítja az országot és annektált gyarmatává kiáltja ki.

Lehet, hogy ez az állítás nagyon is természetesnek tűnik, de ne felejtsük el, hogy nem olyan régen a tényleges újragyarmatosítás, az újramegszállás veszélye reális veszély volt. Bizonyítja ezt akár az indonéziai angol—holland partraszállási és hódítási akciók sorozata, akár a franciák indokínai visszatérése fegyveres eszközökkel, amelyet az amerikaiak egészében támogattak, vagy az 1956-os szuezi akció is.

Mégis maguknak az imperialistáknak sem érdekük már az, hogy befolyásukat az egykori gyarmati területen nyílt gyarmatosítással biztosítsák újra. Más eszközeik vannak, sőt más eszközökre van szükségük. Nem mintha kiküszöböltnek tekinthetnénk azt a veszélyt, hogy imperialista államok vagy csatlósaik fegyveres eszközökkel avatkozzanak be egykori gyarmatok vagy félgyarmatok politikai életébe. Korántsem. Ez a veszély ma is fennáll, sőt fokozottan áll fenn: igazolják ezt a dominikai események, a kubai próbálkozások, Vietnam, de az 1967 júniusi közel-keleti agresszió során Izrael erőszakos területfoglalása is. Nagyon is kézenfekvő az a veszély, hogy a különböző imperialista államok akár saját, akár zsoldos-, akár egyszerűen általuk felfegyverzett hadseregek révén akarják érvényesíteni céljaikat. Nem a fegyverek alkalmazásának veszélye idejét múlt, hanem pusztán a gyarmatosítás „klasszikuss" aktusáé. Nem az imperializmus kevésbé veszélyes, hanem a „régimódi" kolonializmus ideje tűnt le, s a neokolonializmus ideje jelenvaló.

2. Előtérbe kerültek a belső kérdések

Az új, függetlenné vált országok többségében — s ez alapvető tényező — a honi burzsoázia került hatalomra. (Tekintsünk el a továbbiakban azoktól az egykori gyarmatoktól, félgyarmatoktól, amelyek társadalmi rendje szocialista, és amelyek a szocialista világrendszer tagjai, tehát amelyek a nemzeti és társadalmi forradalmat lényegében egy folyamatban folytatták le, azaz a Szovjetunió ázsiai szövetségi köztársaságaitól, továbbá Mongóliától, Kínától, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságtól, a Vietnami Demokratikus Köztársaságtól és Kubától, és tekintsünk el jelen tanulmány szempontjából attól a néhány országtól is, amely kifejezetten antikapitalista fejlődésre törekszik, és az ún. nem kapitalista úton

halad, azaz egy antikapitalista átmenet állapotában van. Ezen országok száma azonban nem sok: ide soroljuk jelenleg Egyiptomot, Guineát, Malit, Burmát, Szíriát, ide soroltuk az államcsínyig Ghanát, s itt-ott vitatott Algéria, Tanzánia és Kongó (Brazzaville) idesorolása.) A volt gyarmatokon a hatalom burzsoá, a rendszer kapitalista, még ha ez a kapitalizmus helyenként fejletlen is, még ha csak kialakulóban van is.

A hatalmon levő erők célja szükségszerűen az, hogy megvédelmezzék vagy kialakítsák a honi kapitalista rendszert, a burzsoá osztályhatalmat. Érdekük ennélfogva részben antiimperialista — amennyiben a függetlenség hívei — részben kifejezetten kapitalista, amennyiben saját osztályhatalmuknak természetes védelmezői. Ennyiben jellemzi a hatalmon levő osztályt hol elsősorban annak nemzeti, hol azonban elsősorban annak burzsoá jellege. Nemzeti-függetlenségi törekvéseiben elsősorban a szocialista országokra támaszkodhat és a többi egykori gyarmatra, osztályérdekeinek védelme szempontjából azonban elsősorban a kapitalizmus legerősebb, azaz imperialista hatalmaira. (Itt nem térünk ki olyan esetenkénti kivételekre, amikor a hatalom által diktált „nemzeti" függetlenségi törekvések egybevágnak imperialista törekvésekkel: olyan „külön" függetlenségi törekvésekre gondolok, mint Szumátra, Katanga, Biafra „saját" érdekeire, amelyek szeparatista, teljesebb értelemben tehát nemzetellenes törekvések. Ugyancsak eltekintünk olyan agresszív nacionalista törekvésektől, amelyek más államok rovására kívánnak érvényesülni, mint amilyenek Izrael agresszív törekvéseiben és támadásában, vagy egyes létező országok el nem ismerésére alapuló irreális törekvésekben mutatkoznak meg).

Amíg azonban az új országok antiimperialista érdekei főleg akkor voltak elsődlegesek, amikor az imperialista függőség alól kellett felszabadulniuk vagy a nyílt rekolonizálás veszélye még fennállt — addig ma már, államuk nemzeti jellegének kialakulása után vagy közben, általában kapitalista osztályérdekeik válnak, érthető okokból, elsődlegessé. A változott helyzet — a független állammá válás — változtat a közvetlen érdekeken is, mégpedig elsősorban annak az osztálynak az érdekein, amely nemzeti értelemben elnyomottból vált osztályértelemben is uralkodóvá. A hatalomra került burzsoázia fő törekvése az osztályérdek megvédelmezése, a „saját" burzsoá rendszer megőrzése, megerősítése. Ehhez nyilván nem a forradalmi társadalmi osztályokban keresik a belső szövetségest, jóllehet azok azelőtt sok esetben elsőrendű szövetségeseik voltak. Ez okozza azt a jellegzetes tünetet is, hogy még a viszonylag haladó polgári-demokratikus rendszerek is egyre jobban tartanak a népi tömegektől (amelyeket azelőtt esetleg harcba is vezettek), s ma még veszélyeztetett helyzetben sem merik hathatóssá és széles körűvé tenni beleszólásukat a politikai életbe, felfegyverzésükről nem is szólva. (Lásd az 1965. szeptember előtti Indonézia példáját). Ennek következtében a demokratikus vívmányokat mind nehezebb megvédeni, és a burzsoáziának haladó, egykor esetleg nemzeti-forradalmi szárnya is eltávolodik a tömegektől. Különösen súlyos a helyzet olyankor, amikor egyes demokratikus vívmányok már antikapitalista jelleget is öltenek, mégis a tömegekre támaszkodásra még jelentős polgári-antikapitalista vezetők sem merik elszánni magukat. A félelem a társadalom mélyreható átalakulásától nemegyszer fékezte már le a nemzeti demokratikus forradalmak híveit. Jelentős sze-

repük volt ilyen aggályoknak egyes arab országok közelmúltbeli eseményeinek alakulásában. Ugyanez mutatkozik meg abban a sajátos esetben, amikor az antikapitalista törekvések antikommunista intézkedésekkel párosulnak.

Természetes, hogy ez a helyzet bonyolult. Egyszerűbb volt, amikor a nemzeti közösség legfőbb célkitűzése a mindenki számára érthetően megfogalmazható egységes antikolonialista célkitűzés volt: a függetlenség. Az egykori gyarmatokon érthető várakozás előzte meg a függetlenné válást. Sokan vélik úgy, hogy a függetlenség önmagában megváltást hoz, s a leginkább várt változásnak, az életszínvonal rohamos emelkedésének a függetlenség után sürgősen be kell következnie. Az ezzel kapcsolatos elégedetlenség válhat forradalmi erővé is, de adott esetben a kolonializmus védelmezőinek a malmára is hajthatja a vizet: íme, mondhatják (s mondják is!) ezt hozta a változás! Érdemes volt? A gazdasági nehézségek ezért nem feltétlenül az antiimperializmust erősítik.

Ehhez járul, hogy a honi uralkodó osztálynak természetes célja és érdeke elhitetni, hogy a függetlenségi-nemzeti harc teljes győzelmet aratott, hogy további változásra nincs szükség, hogy már minden követelés kielégülést nyert. Nem érdeke, hogy szóba kerüljön a társadalmi rendszer megváltoztatása. Ezért nevezi ki gyakran saját rendszerét — félrevezető módon — antikapitalista, nem kapitalista, nem kapitalista vagy éppen szocialista rendszernek.

Mit sem változtat ezen, hogy a „szocialista" rendszert néha valamilyen jelzővel („afrikai", „szenegáli", „arab", „muzulmán" stb.) is illetik. Semmi sem lehetne veszélyesebb, mint elmosni hagyni a határt a termelőeszközök köztulajdonát megvalósító osztályharcos munkáshatalom alapján álló szocialista rendszer és a különféle jelzővel ugyan ellátható, de alapjában a burzsoá magántulajdonra épülő rendszerek között. Annak elkenése, vagy eltagadása, hogy a szóban forgó országok, jóllehet fejlettebb vagy kevésbé fejlett, de magántulajdonosi, azaz burzsoá rendszert építenek, súlyos károkat okozhat nálunk az ideológia életben, a tömegek külpolitikai tájékozódásában, ott a helyszínen pedig a tömegek tisztánlátásában és harciasságában.

A függetlenné vált egykori gyarmatokra tehát — ha eltekintünk a néhány szocialista vagy átmeneti, nem kapitalista úton járó országtól — az jellemző, hogy a nemzeti burzsoázia hatalomra kerülésével egy időben megkezdte a maga kapitalista rendszerének kiépítését, osztályhatalmának megvédését és megszilárdítását. Ez nyilvánvalóan társadalmi harccal jár, amely az adott körülményektől függően lehet élesebb vagy kevésbé éles, lehet nyílt vagy átmenetileg a felszín alatt folyó; mindezek következtében gyengülnek azok a tényezők, amelyek egykor megteremtették az ország belső nemzeti egységét, a honi kizsákmányoló és dolgozó osztályok szövetségét.

Az új országok a burzsoá hatalom szempontjából is lehetnek természetesen többfélék, hiszen ez a burzsoázia helyenként történelmileg kialakult, régi, hagyományokkal bíró osztály, helyenként azonban éppen csak hogy alakulóban, születőben van. Éppen ez az utóbbi tényező — a burzsoázia viszonylagos gyengesége — számos új ország belső bizonytalanságának, gyakori hatalomváltásának, katonai és egyéb puccsoknak az előidézője. Így például van olyan ország, amelyben a burzsoázia lényegében csak

a függetlenné válás utáni időszakban vált hatalomra éretté, addig nem volt vagy nem volt számottevő, és jóval a függetlenné válás után jutott csak a hatalom birtokába. Ilyen jellegű hatalmi változás történt Ghanában.

Van, ahol a burzsoázia hatalma a gyarmati korból eredő gyengeségéből fakadóan oly kevéssé szilárd, hogy az alulról jövő népi, szakszervezeti stb. nyomás, a belső problémák veszélyeztetik alakuló osztályhatalmát, hogy fennáll a nem kapitalista útra térés, a gyenge burzsoázia bentről való megdöntésének „veszélye", ezért az eddigi viszonylag demokratikusabb vagy éppen a gyarmatosító parlamentáris rendszerének mintájára épített hatalmat átállítják nyíltan diktatórikus, egyes esetekben katonai-diktatórikus hatalommá. Ez játszódott le például Felső-Voltában vagy Dahomeyben.

Van ahol — ugyancsak jórészt a burzsoázia gyengeségéből és összetételéből fakadóan — a burzsoázián belüli ellentétek jobbára egyszerűen személyiek, törzsiek, érdekeltségi körök szerintiek vagy éppen más-más imperialista hatalmakkal összefonódott csoportok közötti ellentétek. A burzsoá hatalom kialakulásával vagy megszilárdulásával párhuzamosan élesedhetnek a csoportok közötti, burzsoá osztályon belüli ellentétek is, amelyek nemegyszer fegyveres összecsapásba vagy személyi puccsok sorozatába is átcsapnak. Megtörténhet ez ott is, ahol a nemzeti burzsoázia még gyenge, alig hogy osztállyá vált; hasonló folyamatok okozták pl. a togói puccsok sorozatát vagy feltehetően a sierra leoneit is.

Van, ahol a burzsoázia már olyan erős, szilárdan „nyeregben van", annyira, hogy abból csak alapvető társadalmi fordulat vehetné ki; ez a kialakult és megszilárdult burzsoá hatalom többé-kevésbé nyílt és éles osztályharcot szül. Ennek legtipikusabb példája India, ahol a hatalom alapvetően egy jelentős és gazdag burzsoá osztály kezében van; ez természetesen nem zárja ki a burzsoázián belüli ellentétek jelentkezését, mint ahogy nem volt ez kizárva semmiféle más, fejlettebb kapitalista országban sem. Hasonlóképpen egy viszonylag fejlett burzsoázia hatalmának megszilárdításáért vívott harcnak lehettünk tanúi Indonéziában is, ahol az egymással szemben álló osztályok kerültek harcba (bár e helyzetet tragikussá éppen a forradalmi erők váratlanul súlyos deffenzívába szorulása tette), s ahol a burzsoá hatalom diktatórikus megerősítését látta szükségesnek a reakció, leváltva a burzsoá osztályérdekek védelmében gyengének bizonyult korábbi (Szukarno-féle) kormányzatot.

Ez a vázlatos kép is bizonyítja, hogy a hatalomra került nemzeti magántulajdonos osztály sok helyütt kerül belső hatalmi válságba: megtervezett, esetleg a volt gyarmatosítótól átvett uralmi struktúrájával képtelen hatalmon maradni; a demokratikus vagy egyszerűen csak többé-kevésbé alkotmányos formák elégteleneknek bizonyulnak; az alkotmányok más időszakban készültek és még más helyzetre voltak méretezve. Ezért a meglevő hatalmi rendszert mind gyakrabban változtatják meg (az utóbbi 1—2 évben már szinte viharos gyorsasággal követik egymást ilyen jellegű események) a nyílt erőszak eszközével, elsősorban az erőszak gyakorlására kiképzett, a fegyverekkel rendelkező, legszervezettebb és legfegyelmezettebb osztag, a katonaság megmozgatásával. Szinte kialakult már egy „modell", amely, igaz, nem új, de Latin-Amerika után sorozatosan alkalmazottá most válik már kontinenseken is: a puccsszerűen uralomra juttatott

katonai diktatúra alkalmazása. Hogy az uralomra jutás erőszakos cselekményei véget érnek-e a miniszterelnök és egyes miniszterek „biztonsági őrizet" alá helyezésével (akár odahaza is, a luxusvillában), vagy a százezres tömegmészárlásokig jutnak el: ez már a belső erőviszonyokon és a várható ellenállás mértékén múlik. Nem változtat a lényegen az sem, ha az erőszakos hatalomváltás tervezői vagy szervezői történetesen a főváros valamelyik nyugati követségén vagy a CIA hálózatában fejtették ki kezdeményező-végrehajtó tevékenységüket. Belpolitikai-társadalmi szempontból így is, úgy is a burzsoá osztályhatalom minden áron való biztosítását szolgálja ezeknek az államcsínyeknek a sorozata.

A burzsoázia hatalmának kialakulása — nem egy esetben viszonylagos gyengesége — további hatásokkal is jár. A függetlenné válás után erősödnek meg azok a belső nemzeti ellentétek is, amelyek a gyarmati időszakban nagyon is másodlagosak voltak. A nemzetiségi csoportoknak nem lehettek perdöntő, hatalmi jellegű harcai ott, ahol egyikük sem volt hatalmon. Ma már azonban nem ritkák a különböző törzsek, nemzetiségek közötti harcok, sőt háborúk vagy szeparatista mozgalmak stb. a hatalomért egy országban vagy egy országrészen, mint a szudáni, a kenyai-szomáliai, a nigériai vagy az 1957—58 körül kiélesedett indonéziai ellentétek.

A burzsoázia viszonylagos gyengeségéből fakadóan sokszor különleges jelentősége van az államosításoknak, illetve az állami szektor szervezésének. A burzsoáziának természetes törekvése, hogy éppen hatalma megszilárdítása céljából mindent megtegyen a magántőke gyors fejlesztésére, a burzsoá gazdasági hatalom államilag szervezett védelmére. Ezt is szolgálhatja egyes esetekben az államosítás, illetve az állami szektor megteremtése.

Súlyos hiba lenne azonban az állami szektor erősségén vagy akár az államosítás tényén mérni egy-egy ország társadalmi-politikai rendszerét. Az állami szektor mindig a hatalmon levő gazdasági rendet védi, a burzsoá gazdasági rendszeren belül tehát a burzsoázia hatalmát. Ettől az államosítás lehet antiimperialista; nem lehet azonban antikapitalista jellege ott, ahol a hatalom kapitalista jellegű. Antikapitalista jellege az államosításnak, illetve az állami szektornak kizárólag ott van, ahol a hatalom maga antikapitalista — tehát szocialista vagy a néhány nem kapitalista úton járó államban.

Nem érdektelen megjegyezni, hogy a honi tőke és a burzsoá osztály erősítése ma már kifejezetten törekvése az imperialista országok gazdasági tevékenységének a fejlődő országokban. Nyíltan leszögezte ezt még a Kennedy által kiküldött úgynevezett Clay-féle bizottság, amely szerint minden esetben elsődlegességet kell biztosítani a fejlődő új országokban a magántőke kifejlesztésének.

Ebből azonban az is következik, hogy a jelenlegi helyzetben a burzsoáziát már felületes egyszerűen úgy osztályozni, hogy az vagy nemzeti (azaz antiimperialista), vagy komprádor (azaz együttműködő). Ma már a hatalomra került nemzeti burzsoáziának gyakran vannak olyan érdekei, amelyek az imperializmussal való kisebb-nagyobb együttműködésre késztetik, esetleg éppen saját osztályérdeke, saját osztályhatalma megvédése céljából. S ez adott esetben találkozhat az imperializmus törekvésével.

De a kapitalista társadalmi-hatalmi rendszer kialakulása az új nemzeti

államokban mégsem jelent pusztán valamiféle őrségváltást: nemcsak azt jelenti, hogy például az erősen fejlett angol helyett a csak viszonylag fejlett indiai. az erősen fejlett francia helyett az embrionális állapotban levő dahomeyi burzsoázia kerülhet hatalomra. A honi kézben levő burzsoá ország társadalmi változásáért vívandó harc már belső harc (ami nem zárja ki a külső beavatkozást), a hatalmon levő honi kapitalizmus érdekében álló gazdasági fejlődés a klasszikus fogalmazás szerint itt sem csak a kapitalizmust erősíti meg, hanem saját jövendő sírásóit is megteremti. Megerősödik a proletariátus, fokozottan forradalmasodhat a szegényparasztság (amelynek szerepe ezekben az országokban különlegesen nagy, ezt elméleti irodalmunk talán még nem is realizálta eléggé), kifejlődnek a városok, bomlasztva a hagyományos, sokszor ősi törzsi-nemzetiségi alakulatokat; mindez hozzájárul a gyarmatosítás okozta rendkívüli elmaradottságnak a megszüntetéséhez, ami önmagában is egyik előfeltétele a majdani társadalmi változásoknak is.

3. Az új országok világgazdasági szerepe változik

A politikai tényezők mellett különös súllyal esnek latba a volt gyarmati országok szempontjából a gazdasági tényezők, ez országok pozíciója a világgazdaságban és a nemzetközi árucserében.

Napjainkban számos, valaha jelentős nyersanyag fontossága csökken. A szintetikus anyagok kiszorítanak a világpiacról egykor hatalmas jelentőségű nyersanyagokat. Ez a folyamat valójában még csak kezdődik. A perspektívák e téren még szinte áttekinthetetlenek; a feldolgozandó nyersanyagok mellett az üzemanyagok fontossága is változhat; ma még világpolitikai jelentőségű energiaforrások juthatnak idővel hasonló sorsra, mint napjainkban a szén. Már pedig az ilyen, a jövőben kérdéses sorsú anyagok többségének fő lelőhelye éppen Ázsia, Afrika és Latin-Amerika.

A fejlődő országok alapjában mezőgazdasági, agrárjellegű országok. A mezőgazdaság termelékenysége azonban a fejlődő országokban stagnál, míg a fejlett országokban, gyorsabban vagy lassabban, de emelkedik. A világon az élelmiszertermelés, fejenként számítva, éppen Afrikában, Latin-Amerikában és a Közel-Keleten csökken. (1958-at száznak véve az indexek 1964-ben 99, 96, 95-öt mutatnak, míg a világon, összadatként vizsgálva, a fejenkénti élelmiszertermelés mutatója 1964-ben is 100). Nem sokkal jobb a fejenkénti mezőgazdasági termelés — tehát nem csupán élelmiszertermelés — aránya sem, amelyben Afrika ezúttal ugyan megőrzi az 1958-as szintet, de Közel-Keleten 99, Latin-Amerikában pedig csak 93 a mutatószám. Csak Távol-Keleten — nem számítva az adatot nem szolgáltató Kínai Népköztársaságot — éri el mind az élelmiszer-, mind az összmezőgazdasági fejenkénti termelés a 101-et. (Statistical Yearbook ENSZ, 1965. 6. tábl.).

Az imperializmus bőven él, illetve visszaél ezzel a helyzettel. „Segély"-programjai, beruházási politikája keretében őrizkedik attól, hogy az itteni mezőgazdaságot ténylegesen fellendítő intézkedéseket tegyen. E helyett éppen saját mezőgazdasági feleslegét juttatja egyes ínségesebb vidékekre, ami által az új országok termelését nem ösztönzi, de saját mezőgazdasá-

gát fejleszti. Olyan egykori rizs-exportőr országok, mint Dél-Vietnam vagy Indonézia, ma rizsvásárlásra szorulnak, és nem utolsósorban az Egyesült Államokból fedezik szükségleteiket!

De viszonylagosan elmarad a szocialista és fejlett tőkésországok mögött a fejlődő új államok ipari termelékenysége is. Az ENSZ adatai szerint az ipari termelékenység (1958=100) a Szovjetunióban és az európai szocialista államokban 1963-ban 140, a fejlett tőkésországokban 135, míg az elmaradottakban csak a 119-es indexet érte el, ami ugyancsak a relatív elmaradás fokozódását bizonyítja. (A világátlag indexe 126, azaz a „harmadik világ" elmarad a világátlag mögött. Statistical Yearbook 1965. 12—13. tábl.).

Az új országok mindamellett fejlődnek: gazdasági helyzetük ma gyakran jobb, mint tegnap. Viszonylagos elmaradottságuk azonban fokozódik. A fejenkénti bruttó ipari termék a fejlett tőkésországokban 1950 és 1964 között 43%-kal emelkedett, míg a fejlődő országokban csak 30%-kal. (Yearbook of National Accounts Statistics. ENSZ 1965. 8/B. tábl.).

Az adatok tehát éppen a legelmaradottabb területeken mutatnak a legkevesebb fejlődést. Súlyosabb azonban a külkereskedelmi helyzetük. A fejlődő új államok összkülkereskedelmi mérlege erősen negatív. Míg 1950-ben, gyarmati korukban ezen területek 2,710 millió dolláros aktívát mutattak (ami egyébként a gyarmati rablógazdálkodásnak is bizonyítéka), 1963-ban már 120 millió dollár passzívájuk volt a külkereskedelem terén, azaz alapjában importáló országokká kezdenek válni ezek az egykor elsődlegesen exportáló területek. A világ külkereskedelmében való részesedésük csökkenése is szembetűnően nagy.

Részesedésük aránya a következő (a világexportja, illetve importja 100%):

	Export	Import
1950	31,3	26,8
1964	20,0	19,0

(Stat. Yearbook 1965. 149. és 151. táblázata alapján).

Ezt az alakulást fokozottan súlyossá teszi a világpiaci áraknak az új államok számára kedvezőtlen alakulása. A fejlődő országok kivitelének ugyanis általában 84—86%-át teszi ki a nyersanyag, üzemanyag, élelemcikk, míg behozataluk — érthető okokból — elsősorban iparcikk. Csakhogy 1950 és 1963 között az ipari termékek ára mintegy 20%-kal emelkedett, míg a nyersanyagoké 9%-kal csökkent. (Stat. Yearbook 1965. 152. tábl.).

Így pl. a kakaó ára, amelynek alakulása nagy szerepet játszott az egyik legjelentősebb exportőr, Ghana sorsának alakulásában, 1957 és 1966 között, azaz a függetlenné válás és a Nkrumah-kormány megbuktatása között kevesebbre, mint egykori árának negyedére esett: hiába emelkedett hát Ghana kakaótermelése majdnem kétszeresére, a devizamérleg abszolút arányban és rohamosan romlott. Statisztikusok számítása szerint pl. 1 jeep ára, aminek a szerepe pedig a rossz utakkal rendelkező trópusi területeken igen fontos, 1954-ben 14 zsák kávé árával volt egyenértékű, míg 1962-ben már 39 zsákéval. (Le Monde, 1967. III. 8.).

Mindezekkel összefügg, hogy a fejlődő országok fizetési mérlege rohamosan romlik. Íme erről, milliárd dollárba három összehasonlító adat:

1954	+57
1957	—1202
1960	—3400

(Pataki: A tőkés világgazdaság és a fejlődő országok. Budapest. Kossuth. 190. l.).

Mindezek a korántsem teljes, de talán eléggé jellemző képet nyújtó adatok bizonyítják nemcsak a viszonylagos elmaradottság fokozódását, hanem egyben e területek gazdasági jelentőségének csökkenését és eladósodásukat is. Ez azonban nem oda vezet, hogy — fontosságuk csökkenésének arányában — az imperialista országok nyomása is csökkenni fog, miután kevésbé „érdekesek" számukra e területek. Ellenkezőleg: az elmaradott országok jó részét helyzetük eddigi eredményeinek fokozására kényszerítheti. Egyre többet kell áldozniuk azért, hogy kapcsolataikat a világ fejlettebb részével, benne elsősorban a tőkefelesleggel rendelkező, fejlett tőkés államokkal biztosítsák; e mellett, mint az utóbbi adat is bizonyítja, eladósodásuk, tehát kiszolgáltatottságuk is könnyen növekedhet, főként ha kellő politikai szilárdság nem serkenti őket erőteljes ellenállásra.

4. A nemzetközi kapcsolatok egyes kihatásai

A nemzetközi arénában kiemelkedő szerepe van az új, függetlenné vált országok egymás közötti kapcsolatainak. Az új országok helyzete a világpolitikában hosszú ideig hasonló volt egymáshoz. Abban az arányban, ahogyan az elsődlegesen antiimperialista érdekek helyét az elsődlegesen belső, osztály-, hatalmi, nemzetgazdasági és egyéb gondok veszik át, a köztük levő összekötő kapocs is gyengül. Bandung idejében (1955) még javában folyt a harc a függetlenség kivívásáért, annyira, hogy Bandungban kormányszinten, erőteljes antiimperialista platformmal sikerült egységet teremteni egyébként nagyon is különböző jellegű, rendszerű, irányzatú országok között. Az afrikai függetlenségi harc is alighogy eljutott a harci periódus zenitjére, különleges szerepet öltött az országok közötti egységtörekvés, ugyancsak kormányszinten. De Bandungnak a kormányok közötti kapcsolatok terén már elmaradt a folytatása, és az afrikai egységszervezet, amely Addis Abebában 1963-ban csúcspontjára futott fel, később még az angol imperializmus rhodésiai politikájának és a rhodésiai eseményeknek az elítélésében, majd a kongói kérdésben sem jutott közös nevezőre. Az összekötő erők — ami a hivatalos, kormányzati politikát illeti — meglazultak, és az egységtörekvések, főleg nagyobb, kontinentális vagy kontinensközi viszonylatokban, meggyengültek.

Egyes volt gyarmati államok különböző egységtörekvéseit nem lehet ténylegesen értékelni, ha nem ismerjük valóságos tartalmukat. Az „egység" üres jelszó, ha célja nem világos. Bandung és Addis Abeba jelentőségét az adta, hogy annak a korszaknak a terméke volt, amikor az össze-

kötő erő, következésképpen az egységtörekvés fő tartalma az antiimperializmus volt. Az arab egység is csak akkor vált feltétlen pozitív és hathatós tényezővé, amikor az agresszió forrasztotta hirtelen össze. Ez esetben — az 1967. évi közel-keleti válság folyamán — az arab országok közötti politikai-világnézeti különbségek ideiglenesen háttérbe szorultak, és kapcsolataik a Szovjetunióval is megerősödtek.

A közel-keleti válság enyhülése után aztán újból jelentkeztek — elsősorban tuniszi, szaud-arábiai és jordániai kormányzati részről — az elválasztó, az egységet gyengítő tényezők. Mivel azonban — mint a közelmúlt történelme is bizonyítja — az egység legfőbb tartalmi ereje az agresszió vagy veszélye elleni közös védekezés, a hódítási, illetve behatolási törekvések elleni kölcsönös segítség, az imperializmusnak érthető törekvése az egység — az ilyen egység — megbontása. S e törekvése nem egyszer sikerrel is jár.

Következésképpen az antiimperialista érdekek fent kifejtett háttérbe szorulásának egységet gyengítő hatása van: elősegíti a harmadik világ megosztását. Az antiimperializmus egységet erősítő hatása annál erősebb, minél nagyobb a látható külső veszély. Ezt bizonyítja, hogy a minapi közel-keleti konfliktus esetében is — mint többek között az izraeli agresszió utáni ENSZ-szavazatok is mutatták — az antiimperialista egység annál inkább vesztett erejéből, minél távolabbi volt — térben és időben — az agresszió.

A kormányszinti egységszerveknél és egységdemonstrációknál sok tekintetben jelentősebbek a tömegszervezetek, a kiemelkedő személyiségek stb. konferenciái, amilyenekre ázsiai, afrikai, latin-amerikai, valamint két és három kontinensnyi arányokban is többször sor került már. Ezt a mozgalmat és egységformát azonban erősen megtépázza a kínai vezetés álláspontjának szembefordulása a munkásmozgalom többségének álláspontjával, ami kérdésessé teszi e téren a további kezdeményezések sikerét is. Ha ehhez hozzátesszük, hogy a fejlődő országoknak még a különböző forradalmi mozgalmai között is akad bőven véleménykülönbség, kitűnik, hogy — legalábbis rövid távra — e téren nem feltétlenül biztatóak a perspektívák.

A „harmadik világban" bekövetkezett számos — az előbbiekben részben vázolt — változás, a fenti és egyéb problémák fennforgása elősegíti, hogy az imperializmus mind kevésbé nyílt eszközökkel éljen és viszonylag tartósan rendezkedjék be neokolonialista módszereivel. Egyben létrejön egy olyan helyzet, amelyben elsősorban a gazdaságilag legerősebb imperialista hatalom — tehát az Egyesült Államok — számára kedveznek a körülmények. Az imperialisták közötti küzdelem a világ e részén többé nem a felosztásért és újrafelosztásért folyik, a szó földrajzi-területi értelmében, hanem a befolyás növeléséért — a szónak politikai, gazdasági és egyéb értelmében. Ehhez nem okvetlen a fegyverek elsőbbsége kell, mint a „klasszikus" kolonializmus korában, hanem az imperialista versenytársak közötti gazdasági elsőbbség. Ezzel függ össze az, hogy elsősorban az amerikai imperializmus az utóbbi években erőteljesen változtatott is a „harmadik világgal" való egykori viszonyán. Hol vagyunk már attól, amikor Dulles egyenesen „bűn"-nek nyilvánította a semlegességet, az el nem kötelezettséget? Ma már gyakran ők maguk lépnek fel az antikolonializmus és a semlegesség jelszavával és igyekeznek elérni — néha nem

is sikertelenül — a „semlegességet" olyan kérdésekben is, mint pl. Vietnam vagy a Közel-Kelet. Párosítják ezt azzal a szívós törekvéssel, hogy — élve a belső osztályhatalmi törekvések változásával is — mint erőteljesebben igyekeznek a Szovjetunió és vele a szocialista eszme lejáratására. Ezért ma az egyik legfőbb imperialista törekvés a szocialista és az úgynevezett fejlődő országok közt kialakuló kapcsolatok megbontása. Ezeknek a kapcsolatoknak akkor is rendkívüli a jelentőségük, ha a szocialista országok — ellentétben a tőkésfelesleggel rendelkező imperialista hatalmakkal — tőkehiánnyal küzdenek és így aránylag csupán szerény részt vállalhatnak a „harmadik világ" közvetlen anyagi segítésében.

A szocialista világ léte önmagában segítség ezen országok számára: a szocialista rend megszületése a felszabadulás lehetőségét teremtette meg. A felszabadulással úgy élni, hogy annak következménye a függetlenség tényleges tartalommal való megtöltése, majd a társadalmi változás előkészítése és végrehajtása legyen: ez elsősorban az új országok népére háruló feladat. Igaz, nem könnyű feladat; olyan, egyelőre erősödő, hatalomra került burzsoáziákat kell legyőzniök, amelyek jó része napjainkban mind kevésbé lesz antiimperialista és mind következetesebben lesz népe dolgozó osztályainak ellenfele, saját osztályhatalmának őrizője.

A függetlenné vált egykori gyarmatok, félgyarmatok dolgozóinak azonban ezért is fokozott szükségük van a szocialista világra. Ezért különösen súlyos, hogy a Kínai Kommunista Párt vezetőinek támadásai a testvérpártok ellen, a munkásmozgalmon, valamint a szocialista közösségen belül mutatkozó véleményeltérések és a magatartásbeli különbségek következtében gyengült a szocializmusnak az a vonzóereje, amit egy időben egymagában homogén egységével is elért. De tagadhatatlanul csökkentette ezt a vonzást az utóbbi esztendőben lezajlott néhány más esemény is. A szocializmus erejében bízó tömegek számára érthetően súlyos megdöbbenést okozott, hogy egyes országokban — mint indonéziában, Ghanában — szinte ellenállás nélkül lehetett a hatalom közeléből eltávolítani vagy éppen likvidálni a haladás legfőbb erőit, s a legféktelenebb reakció tudott hatalomra kerülni, sőt konszolidálódni. Nemritkán okozott értetlenséget az ezzel kapcsolatos állásfoglalások vagy legalábbis világos magyarázatok elmaradása — amire egyébként többek között Sékou Touré felhívta a munkásmozgalom figyelmét egy nyilatkozatában, a Béke és Szocializmusban (1967/4.): „Amikor valamely baráti országban az imperialisták által szervezett államcsínyt hajtanak végre, már nem szorítkozhatunk csupán az események óvatos, szőr mentén való kommentálására. Érdekünk, hogy hatékony kollektív kapcsolatok legyenek a szocialista tábor és a világ összes demokratikus erői között."

Mind a gazdasági és politikai tényezők, belsők és külsők egyaránt, ma az új országok helyzetének bonyolódásához vezetnek; részben okai is a közelmúltban bekövetkezett egyes kudarcoknak vagy visszalépéseknek (Indonéziában, Ghanában, a ceyloni vagy indiai választásokon stb.), vagy akár a közel-keleti eseményeknek. Igaz, ezeket ellensúlyozza akár a közel-keleti agresszió utáni határozottabb lépések sora, akár egyes területek olyan politikai vagy gazdasági fejlődése az utóbbi 1—2 évben, mint Szíriáé, Tanzániáé vagy a volt francia Kongóé. De jóllehet mind a plusszok, a mind a mínuszok serpenyőjében is felsorakoztathatók tények és események, az alapvető az, hogy a fejlődő országok egyelőre még alig át-

tekinthető új helyzet előtt állnak, nehézségekkel néznek szembe, részben újakkal és ismeretlenekkel, amelyekkel még meg kell birkózniok.

Nehéz lenne átlátni e rendkívül bonyolult helyzet várható következményeit. De annyi nyilvánvaló, hogy az imperializmus neokolonialista módszerei elleni harc is az új államok tényleges nemzeti érdeke. Ennek az érdeknek a felismerése terén beállhat késedelem, történhet ködösítés, sőt egymással ellentétbe kerülhetnek a nemzeti osztályok érdekei e téren is. De ahogy adott korban létrejött a kolonializmus elleni nemzeti egység és az imperializmusellenes harc első fázisában megszületett a győzelem — a függetlenség kivívása — úgy teremti meg az új helyzet a további harc előfeltételeit is.

Az új országok népeinek természetes érdeke a neokolonializmus elleni harc mellett az elmaradottság csökkenése, a monokultúra felszámolása, a gazdaság fejlesztése (adott esetben egyelőre még egy kapitalista rendszerben is), külpolitikai súlyuk öregbítése stb. Nem tagadhatók azok az eredmények — felesleges lenne itt sorolni őket — amelyeket egyes országok már elértek az analfabétizmus csökkentésétől kezdve az állami szektor fejlesztéséig az élet sok területén. Ezek egyikéhez-másikához még egyes imperialista körök is adhatnak ideig-óráig segítséget, de csak addig, amíg azok az ő befolyásukat elmélyítik, illetve amíg azok nem válnak a tényleges függetlenség erősítőjévé. A segítség csökkentése vagy megvonása azonban ismét lelepleződésüket segíti elő, ami az új országok tömegeinek öntudatosodása irányában is hathat. Az öntudatosodás, a politikai iskola azt is világossá fogja tenni, hogy egy függetlenségi nyilatkozat még nem jelenti a függetlenséget. Mindezek a tényezők érlelik az új, jövendő, békés vagy nem békés társadalmi átalakulások, forradalmak népi felkelések feltételeit is.

A volt gyarmatok történelmében szinte még csak kezdődik az új fejezet. A függetlenné válás, igaz, újfajta gondokat okoz, újfajta problémákat szül; ezeket lebecsülni veszélyes lenne. Éppen ezért törekedtünk az előbbiekben épp ezeknek az újfajta gondoknak, az új vagy újonnan megközelítendő problémáknak a felvázolására: a több fényt azokra a jelenségekre irányítva, amelyek eddig néha a kelleténél erősebben maradtak homályban. De a gondok és problémák mellett a függetlenné válás új utakat is nyit, s először tár fel hatalmas lehetőségeket a gyarmati népek előtt. Egyes népek már tudtak élni ezzel a lehetőséggel.

A „harmadik világ" kérdései kapcsán tisztázni kell még egyet-mást, és bátran hozzá kell nyúlni sok kérdés, sok jelenség újjáértékeléséhez, az új helyzet reális felméréséhez. (Figyelemre méltó kezdeményezés e téren Ali Jatának, a marokkói KP első titkárának a Béke és Szocializmus 1967/1. számában megjelent cikke). A problémák felvetése, megvizsgálása, a nehézségek feltárása és a szükséges konzekvenciák levonása természetesen mit sem változtat azon a tényen, hogy a gyarmati rendszer felbomlása napjaink történelmének egyik legjelentősebb folyamata. Igaz, lényegesen bonyolultabb és hosszadalmasabb, mint egykor hittük és hirdettük.

J. Woddis:

AZ AFRIKAI KAPITALIZMUS

(Részletek)

(Dokumentumok. 1966. 12. szám)

... „Osztályoknak az emberek olyan nagy csoportjait nevezik, amelyek a társadalmi termelés történetileg meghatározott rendszerében elfoglalt helyük, a termelési eszközökhöz való (nagyrészt törvényekben szabályozott és rögzített) viszonyuk, a munka társadalmi szervezetében játszott szerepük, következésképpen a társadalmi javak rendelkezésükre álló részének megszerzési módjai és nagysága tekintetében különböznek egymástól. Az osztályok az emberek olyan csoportjai, amelyek közül az egyik eltulajdoníthatja a másik munkáját, annak következtében, hogy a társadalmi gazdaság adott rendszerében különböző a helyzetük". (Lenin Művei, 29. kötet. Szikra, 1953. 428. old.).

Amint Lenin világosan kifejtette, a lényeg az, hogy milyen kapcsolatban állnak az emberek a termelőeszközökhöz, és ez osztályhelyzetük kulcsa.

E szempontból Afrika valójában igen bonyolult. Trópusi Afrika országainak még a XX. századi kolonializmus korszaka előtt sem volt általában olyan világosan áttekinthető osztálytagozódása, mint például a legtöbb ázsiai országnak, ahol a feudális rendszerek hosszú időn keresztül fennálltak.

Az európai rabszolgakereskedelem és az arab rabszolgaság négyszáz éve kimondhatatlan pusztítást idézett elő Afrikában. A becslések szerint e négy évszázad alatt Afrika mintegy 60 millió embert vesztett (egyes becslések szerint még többet), akiket a rabszolgavadászat során öltek meg, a rabszolgákat szállító hajókon haltak meg, vagy az Atlanti-óceánon túl rabszolgasorsra jutottak. Ezek voltak Afrika legférfiasabb és legaktívabb erői, közvetlen termelőerői. Ha Afrika cserébe új, modern technikai módszereket kapott volna, nem minden ment volna veszteség számba; de Afrika az emberanyag fejében gint, gyöngyöket és puskákat kapott, olyan árucikkeket, amelyeknek egyáltalán semmiféle produktív értékük sincs. Törzseket törzsek ellen fordítottak vad irtóháborúban, amely azért folyt, hogy a rabszolgák eladása révén puskákat szerezzenek, mert a puskák birtoklása döntő fontosságú volt ahhoz, hogy megvédjék önmagukat a rabszolgasorstól, és a kereskedők a puskáért cserébe rabszolgákat követeltek.

Így tehát olyan időben, amikor Európa a feudalizmusból a kapitalizmusra tért át és óriási technológiai előrehaladást ért el, Afrikát ugyanez az előrehaladó Európa a mélybe rántotta és társadalmát ideiglenes stagnálásra kárhoztatta. Az európai kapitalizmus és különösen az angol és francia kapitalizmus, az afrikai rabszolgák vérén és csontjain virágzott fel; új városok emelkedtek, találmányok születtek, gyárak épültek, és Európa lefektette a modern ipari fejlődéshez vezető útjának alapját. De

Afrikának, amely amúgyis elmaradott gazdasági helyzetben volt, a XIX. század végén újabb súlyos csapást kellett elszenvednie; mielőtt felépülhetett volna négy évszázados rabszolgaságából, az imperializmus forgószele kapta fel. Normális fejlődése ismét meghiúsult, és új torzulásokat kényszerítettek gazdasági életére.

Következésképpen Afrika úgy lépett be a jelenlegi évszázadba, hogy nem volt saját fejlett tőkésosztálya, munkásosztályának kialakulása csak éppen hogy megkezdődött és voltak olyan területei, ahol a nagy feudális földtulajdon volt az uralkodó (ilyen volt például Észak-Nigéria, Buganda, Etiópia, Barotszeföld, Felső-Volta és francia Kamerun északi részei), népének többsége pedig még mindig csak közösségi tulajdonban levő földjein, az önellátó mezőgazdaságban tengette el életét és még mindig a kézművességet és a falusi mesterségeket űzte. Csak az elmúlt hatvan évben és különösen az elmúlt két évtizedben kezdődött Afrika kiemelkedni ebből a fejlődési modellből.

Ezért érthető, ha az afrikai társadalom új osztályai, a munkások és a tőkések fejlődésének olykor nem szenteltek közvetlen figyelmet és azt nem hangsúlyozták ki. Mindenesetre ezek az osztályok még mindig a fejlődés folyamatában vannak és semmiféle értelemben véve sem érett, világosan meghatározott osztályok, mint amilyeneket az iparilag fejlett Nyugaton láthatunk. A munkások általában kétlakiak, idejük egy részében parasztok és a parasztok idejük egy részében munkások.

A differenciálódás a parasztok körében gyakran nem túlságosan előrehaladott; a föld magántulajdona kezd elterjedni, de a közösségi földtulajdon döntő mérvű felbomlása még nem ment végbe és a fő földterületek még mindig a parasztközösségek tulajdonában vannak. Az afrikai tőkések még mindig viszonylag kicsiny csoportot alkotnak, amely főként a mezőgazdaságban, a kereskedelemben és a földspekuláció terén tevékenykedik és még nem tudták az imperialista monopóliumok kezéből kiragadni és maguknak megszervezni a gazdaság valamennyire jelentős részét.

A hagyományos mezőgazdaság és kézműipar szétrombolása

Ha az afrikai tőkésosztály kialakulását vizsgáljuk, gondolnunk kell arra, hogy a gyarmati rendszer egyik legfőbb következménye a hagyományos afrikai mezőgazdaság és a hagyományos falusi mesterségek és iparágak pusztulása volt. Ez beletartozott abba a tudatos imperialista politikába, amelynek célja az volt, hogy létrehozzanak olyan munkaerőt, amelyet megfosztottak volt foglalkozásától és létfenntartási módjaitól és ezáltal arra kényszerítették, hogy bérmunkát végezzen az európai gazdaságokban és az európai tulajdonban levő bányákban.

Az afrikai gazdasági élet korábbi autarchiáját, amely az önellátó mezőgazdaságon, a kézművességen, a falusi iparágakon és a cserekereskedelmen alapult, szétrombolták, az imperialisták ragadták kezükbe a földet, bénító korlátokat állítottak az afrikai mezőgazdaság elé, bevezették a kunyhó- és a szavazati adót, kényszermunkát alkalmaztak és az imperialista gyáripari importcikkek versenye révén kiüszöböltek számos falusi mesterséget és iparágat; az európaiak monopolizálták a gazdaságot magukon az afrikai területeken.

1958-ban az ENSZ-nek az önkormányzattal nem rendelkező területek gazdasági körülményeivel foglalkozó speciális tanulmánya a következőket állapíthatta meg Afrikáról:

„Alig fél évszázad alatt a körülmények nyomására darabokra hullott a családi gazdálkodás zárt rendszere."

Különösen katasztrofális volt a változás a mezőgazdaságban. Az afrikai parasztok többsége számára a gyarmati rendszer teljes katasztrófát jelentett. A hatvanéves imperialista kizsákmányolás csaknem minden területen elegendő volt ahhoz, hogy a lakosságot a szegénység és a nyomor feneketlen mélységébe döntse.

Az afrikaiak átterelése a legszegényebb földekre szörnyűséges földhiányra vezetett, amelyet egyedül a számok nem tudnak megfelelőképpen kifejezni. Ennek a túlzsúfoltság és a túlnépesedés volt elkerülhetetlen következménye, ami a talaj legintenzívebb kimerítésével párosult. A régi hagyományos afrikai földművelési módszer, a vetésforgó, amely lehetővé tette, hogy a földet jelentős időn keresztül (néhány évig) fűvel vessék be és ezáltal visszaadják termőképességét, már lehetetlenné vált. Ehelyett a paraszt, abban a kétségbeesett igyekezetében, hogy elegendő élelmiszert termeljen, kénytelen volt állandóan bevetni a földjét. Ez kimerítette a föld nagy részét, ezáltal a terméshozam csökkent és a válság az ember és a talaj szempontjából mélyült.

Az 1950-es évek elején számos afrikai területen oly mély lett az agrárválság, hogy az angol imperialista hatóságok annak tudatában, hogy egész Kelet, Közép- és Dél-Afrikában a teljes mezőgazdasági csőd szélén állnak, az utolsó órában megpróbálták alátámasztani a széthulló falusi gazdálkodást és szövetségest szerezni maguknak az afrikai falvakban azáltal, hogy korlátozott mértékben támogatták egy afrikai tőkés parasztosztály kialakulását. E célból — amint azt a kelet-afrikai királyi bizottság jelentése javasolta — igyekeztek bevezetni az egyéni földtulajdonjogot. Afrikában a közösségi földtulajdon hagyományos rendszere helyett a „mintagazdálkodók", a „szabad kisbirtokosok" és a „tagosítási tervek" segítségével olyan intézkedéseket vezettek be, amelyek révén letelepítették az afrikaiakat kis földparcellákon, amelyeket egyéni tulajdonba adtak nekik.

De az egyéni földtulajdon kialakulása az afrikaiak körében — noha lehetővé teszi a jobb módú gazdák kis osztályának kialakulását — hamarosan azzal a következménnyel jár, hogy létrejön a szegény és gyakran föld nélküli parasztság egyre növekvő hadserege. Ezek a parasztok beözönlenek a városokba, kétségbeesetten keresve munkát, vagy végül is idénymunkát vállalnak az újonnan kialakult afrikai gazdaságokban.

... Az imperializmusnak az az újabb igyekezete, hogy rábírja az afrikai egyéni gazdálkodókat arra, hogy könnyen értékesíthető exporttermékeket termeljenek, új problémákat okozott az afrikai népnek. Feltűnő osztálydifferenciálódás mutatkozik a parasztság körében, egy kicsiny gazdagabb csoport áll a létra csúcsán és létrejött az elszegényedett parasztok tömege, amely a létra legalján áll. 1950-ben Basutoföldön felmérést végeztek 160 500 család körében, amelyek birtokai 80 acrenál kisebbek voltak. E felmérésből kitűnt, hogy a családoknak csaknem 7 százaléka földnélküli volt és egyharmada négy acrenál kevesebb földdel rendelkezett. Mintegy 90 ezer családnak egyenként négy-tizenöt acre földje volt és a

csúcson 6740 család állt, 14—80 acre földdel. Fölöttük csak néhány törzsfőnök volt, egyenként 100—200 acre földdel.

Zambiában, ahol a legjobb földet a fehér telepesek foglalták el, differenciálódás ment végbe az afrikai parasztok körében. A. D. Jonesnek a „Tonga fennsík gazdálkodói" című tanulmánya (Ibadani szemirárium a társadalmi osztályokról és az elitről Afrikában 1964. július) felfedi, hogy e 100 négyzetmérföldnyi kukoricatermelő területen élő 600 afrikai földművelő közül 15 minősíthető „kereskedelemmel foglalkozó gazdálkodónak". E 15 gazdálkodónak több földje, gépe, szerszáma, munkaereje és jövedelme van, mint a többinek és nyilvánvalóan különálló réteget alkotnak. Közösen négy kukoricacsörlővel, egy fűrészmalommal, hat motorkerékpárral, három traktorral, négy raktárral, egy pékséggel és egy benzinkúttal rendelkeznek. A további 585 földművelőnek összesen két kukoricacsörlője van és semmi más.

Polly Hill 1964—65-ben tanulmányozta az Aranypart kakaó termelőinek helyzetét. Elemzéséből, amelyet tíz különböző kakaótermő vidék szövetkezeti társulásai körében végzett, kitűnt, hogy 34 gazdálkodónak a kakaóból származó évi nettó jövedelme egyenként 500 font; 83 gazdálkodóé 200—499 font, 98-é 100—199 font és további 542 száz fontnál kevesebbet keres (az utóbbiak közül 140-nek a jövedelme 50 font alatt van). Azóta kétségtelenül további differenciálódás ment végbe, noha erre vonatkozóan jelenleg nem állnak rendelkezésünkre statisztikai adatok.

Az imperializmus és a parasztok

Így tehát a 60 éves imperialista kizsákmányolás hatása jelentősen megváltoztatta az afrikai mezőgazdaság arculatát. Noha a feudalizmus alapvető formái továbbra is igen elterjedtek (ami kifejezésre jut a törzsfőnöknek abban a jogában, hogy földet juttasson, ajándékokat várjon el, munkát követeljen és ellenőrizze a bennszülöttek bíróságait), és olykor igen szembetűnőek (mint például Ugandában, Észak-Nigériában és Etiópiában), az afrikai paraszt fő ellensége nem a feudális földbirtokos volt, hanem az imperialista, aki megfosztotta őt földjétől, óriási adókat vetett ki rá, tönkretette önellátó gazdaságát, korlátozta részvételét a könnyen értékesíthető termékek termelésében és ezáltal arra kényszerítette, hogy bérmunkát vállaljon az európai vállalatoknál. Még azoknak is, akik be tudtak törni a könnyen értékesíthető termékek termelésének területére és maguk is afrikai munkaerőt alkalmaztak, meg kellett birkózniok az európai gazdaságok és ültetvények versenyével és még inkább a piacot uraló nagy imperialista monopóliumokkal amelyek igyekeznek az afrikai termelőknek a lehető legalacsonyabb árat fizetni termékeikért. A jobb módú afrikai gazdálkodók és ültetvényesek rétege mellett létrejött a nyomorsújtotta és gyakran föld nélküli parasztok óriási hadserege, akik kénytelenek bérmunkásként felajánlkozni az európai vállalatokban és — az elmúlt tíz évben egyre fokozott mértékben — az afrikai tulajdonban levő gazdaságokban és vállalatokban.

A széles körű afrikai agrárválságot, amely a gyarmati uralom természetes következménye, bizonyos mértékben leplezte a vándormunkás rend-

szer. A közösségi földtulajdon és az önellátó gazdaság fennmaradt, de a hatvanéves gyarmati rendszer súlyos csapást mért rá és most ki van téve az afrikai falvakban egyre gyarapodó belföldi tőkeerők támadásának is.

Kapitalizmus a kereskedelemből

De a mezőgazdaság az afrikai gazdasági életnek nem az egyetlen olyan szektora, amelyben megfigyelhetjük egy afrikai tőkésosztály kialakulását. Az afrikai tőkésosztály eredetét általában a kereskedelemben találhatjuk meg. Jóval mielőtt az európaiak Afrikába érkeztek, már volt kereskedelem, többnyire cserekereskedelem — a kézműipari cikkek és olykor az élelmiszercsere — formájában. Amikor az európaiak (és az arabok) Afrikába érkeztek, férfiak és nők zsákmányolása, elefántcsont és arany összeharácsolása vált a „kereskedelem" fő formájává és az afrikaiak cserébe csak fegyvereket és csecsebecséket kaptak.

Idővel azonban kezdett megváltozni az Európa és Afrika közötti viszony. Az európai ipari forradalomnak mind nagyobb szüksége volt Afrika nyersanyagaira, valamint arra, hogy Afrikát az európai gyáripari cikkek piacaként használja fel. Ez a fejlődés először Nyugat-Afrikában ment végbe, ahol a datolyatermelés már az afrikaiak kezében volt és ahol a helyi kereskedelem már széles körökben elterjedt.

Kelet- és Közép-Afrikában a közvetlenül exportálható termékek hiánya és a Nyugat-Afrikához képest silány szállítási lehetőségek késleltették az európai piaccal kapcsolatban álló afrikai kereskedők feltűnését. A kereskedelem zöme az ázsiaiak kezébe került, akik később kiterjesztették tevékenységüket a gyapot- és cukorültetvényekre is. Miután az európaiak letelepedtek Kelet- és Közép-Afrikába, ők is monopolizálták a kereskedelem bizonyos ágait.

Afrika fejlődő városaiban a belföldi kereskedőknek gyakran versenyezni kellett a „kis fehérekkel", a franciákkal, levanteiekkel, görögökkel, pakisztániakkal, belgákkal és portugálokkal. Nyugat-Afrikában azonban az afrikai kereskedőknek több lehetőségük volt, és miután a XX. század elején megjelent a teherautó, valóságos forradalom kezdett végbemenni az afrikai kereskedelemben. Most már lehetővé vált nagyobb termék szállítása nagyobb távolságokra, rövidebb idő alatt; a kereskedő könnyebben feltárhatta az ország belső részét, üzletet nyithatott a falvakban és azt újabb készletekkel tölthette fel.

Az afrikai kereskedők többsége mind a mai napig még mindig kiskereskedő és olyan ember, aki idejének csak egy részében foglalkozik kereskedelemmel. Bármely nagyobb afrikai városban százával, sőt ezrével láthatunk kiskereskedőket, akik közül néhányan a puszta földre terítik ki csekély portékájukat, mások bódéval, vagy kis üzlettel rendelkeznek. A ghanai Kumasziban 8 ezer kereskedő működik. A nigériai Onitsa fedett piacán háromezer üzlet van. Az afrikai kereskedők nagy többsége igen szegény, naponta csak néhány pennyt keres, egyesek szerencsésebbek és néhány shilling jövedelemhez jutnak. Sokan közülük csak részben foglalkoznak kereskedelemmel és némi külön pénzt szereznek zöldségfeleslegeikből vagy kézműipari cikkeikből. Köztük sok az asszony.

Differenciálódás a kereskedők között

Egyes kereskedők helyileg adnak el, mások nagykereskedők, akik a külföldi importőröktől vásárolnak és teherautók segítségével a cikkeket az ország távoli vidékein adják el. Egyes kereskedők Nyugat-Afrikában kakaótermelők is, akik a kakaóból származó profitjuk egy részét arra használják fel, hogy kereskedjenek és fordítva, a kereskedésből származó profitjuk egy részét kakaótermelésük növelésére fektetik be.

Az afrikai kereskedők ezrei körében jelentős differenciálódás ment végbe. Peter Garlick tanulmányozta a Kumasziban és Accrában levő afrikai kereskedőket és megállapította, hogy a 150 kereskedő közül — akik a legnagyobb emberek Kumasziban — sokan évente ötezer és húszezer font közötti üzleti forgalmat bonyolítanak le és egyrészük eléri az évi 100 ezer fontot.

E kereskedők közül több mint 60 (1959—60-ban, a vizsgálat idején) közvetlenül importált a tengeren túlról és a legtöbbjük három vagy négy alkalmazottat tartott (gyakran rokonokat), egyesek pedig még többet.

Igen sok afrikai kereskedő van Kelet-Afrikában is, az ázsiaiak versengése ellenére, akik még mindig nagy szerepet játszanak. Egy ugandai kormányjelentésből kitűnik, hogy 1953-ban 11 600 afrikai kereskedő volt itt. Többségük azonban szegény volt és zömük csak idejük egy részében foglalkozott kereskedelemmel. Egy 1952-es elemzés szerint ezen ugandai kereskedők évi nettó profitja fejenként 50 font volt, vagy még ennél is kevesebb. Egy csekély kisebbségnek természetesen hasznot hajtóbb üzleti vállalkozásaik voltak.

E. K. Hawkins a „Nigériai Közúti Szállítás" című 1958-ban készült tanulmányában kijelentette: noha külföldi szállítócégek töltenek be uralkodó szerepet a teherszállításban, afrikai cégek vannak túlsúlyban az utasszállításban és a belső kereskedelemben. Az afrikai tőkések — állapítja meg Hawkins — „megvetették a lábukat a közúti szállításban, de a kiskereskedelemben, az építkezésben és szerződéses munkálatokban is". A továbbiakban megjegyzi: „Néhány afrikai kitűnt Nigériában a gumiabroncs szerelésben, a famunkában, az építőanyagok szállításában és a nyomdaiparban." Hasonló fejlődés figyelhető meg az Elefántcsontparton, Szenegálban és Kamerunban.

Afrikai ipari burzsoázia?

Általában azt mondhatjuk, hogy még nem létezik afrikai ipari burzsoázia. A függetlenség elnyerése óta is aligha tűnhetett fel Afrikában ipari tőkésosztály vagy réteg. Az Elefántcsontparton például, noha itt az afrikai ültetvényesek viszonylag erős osztálya és a kormány „hitet tett a magánvállalkozás mellett" (Times, 1964. június 4.), a gyáriparban a legtöbb magánvállalkozás külföldi. Kruppék, Blohornék, a Bastos, az Astral, a Renault, a Shell, a Bata, a SCOA, a CSF és más külföldi cégek, főként franciák, töltenek be uralkodó szerepet. A külföldi monopóliumok uralma az iparban általában a 36 afrikai állam zömében fennáll.

Az bizonyos, hogy semmiféle nagyarányú ipari, vagy gyári termelés nincs afrikai tulajdonosok kezében. Ugyanakkor egy sor afrikai tulajdon-

ban levő kisipari vállalkozás működik több területen és ezek száma állandóan növekszik. A „Kelet-Nigériai kisipar fejlődése" című tanulmány, amelyet az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Hivatala részére készítettek, megállapította, hogy a kisipar Kelet-Nigériában körülbelül háromszor annyi embernek biztosít munkaalkalmat, mint a gyáripar. Tizennégy városban — amelyet e területen megvizsgáltak — 10 728 cég működik és ezek 28 721 munkást foglalkoztatnak — egy vállalat átlagosan 2,7 embert. Ebbe az átlagba beletartoznak a tanoncok, valamint a vezető-tulajdonos. Csak 332 cég, azaz a 10 728 cég 3 százaléka alkalmaz tíz embert vagy többet; 55 százaléka 6—9 embert foglalkoztat és 38 százaléka egy emberből áll.

A legtöbb afrikai államban az afrikai burzsoázia egyes csoportjai szerepet játszottak a függetlenségért folytatott harcban. Noha egyes kereskedő csoportok az imperializmushoz és a gyarmati rendszerhez ragaszkodtak, a legtöbb csoport — a gazdálkodók, a kereskedők a kis gyárosok, a szállítók és az építők — ellentétbe kerültek a gyarmati rendszerrel, amely nem csupán a munkásokat és a parasztokat zsákmányolta ki és nyomta el, hanem korlátozta a belföldi tőkés erőket is.

Az afrikai burzsoázia egyes csoportjai, miután közreműködtek a nemzeti felszabadítási mozgalomban, fontos pozíciókhoz jutottak a függetlenség után felállított új kormányokban és az állami közigazgatásban. Egyes esetekben, mint például az Elefántcsontparton, az afrikai ültetvényes osztály kulcspozíciót tölt be az új államban. Nigériában a gazdálkodó, kereskedő és gyáriparos burzsoázia, a feudális földesurakkal szövetségben döntő politikai erővé vált a függetlenség után.

Az afrikai burzsoázia a függetlenség után

Az esetek többségében a régebbi tőkés csoportokhoz egy új bürokratikus burzsoázia, a hivatásos politikusok egy része csatlakozott — ügyvédek, közalkalmazottak és egyéb kispolgári csoportok (olykor földesurak, kereskedők és gazdagabb gazdálkodók fiai), akik arra használják fel új állami a kormánypozícióikat, hogy vagyonra és gazdaságri pozícióra tegyenek szert.

Gyakran ez az új bürokratikus burzsoázia tartja kezében az államhatalmat, néha szövetségben külső imperialista erőkkel. Mahjemout Diop, az afrikai Függetlenségi Párt főtitkára: „Osztályok és osztályideológia Szenegálban" című, a közelmúltban megjelent könyvében hangsúlyozza; ez a bürokratikus burzsoázia, amelynek száma több, mint ezerre tehető, bitorolja a politikai hatalmat Szenegálban és a neokolonializmus ügynökeként cselekszik. A kereskedő burzsoázia Szenegálban — mondja Diop — elhanyagolható és jövedelme révén inkább a kispolgárság kategóriájába tartozik.

1961-ben az ország 32 vállalatából csak 15 volt az afrikai gyáripar tulajdonában. Így tehát az új bürokratikus burzsoázia Szenegál előrehaladásának fő akadálya. „A bürokratikus burzsoázia gyom a nemzet szántóföldjén" — jelenti ki Diop — „Ha népünk élni akar és fenn akar maradni, gyökeresen ki kell irtania őket nemzeti talajunkból."

Azokban az új afrikai államokban, amelyeket kizárólag az afrikai burzsoázia egyes csoportjai kormányoznak, nyílt és nyilvánvaló törekvés érvényesül annak érdekében, hogy a kapitalista utat kövessék és főként a hazai tőkés erők növekedésére támaszkodjanak.

Az afrikaiak „bevonása"

Ezeket a koncepciókat természetesen bátorítják az imperialisták, hogy ezek a burzsoá erők alátámaszthassák a további imperialista kizsákmányolást. A neokolonializmus egyik fontos taktikája, amely által befolyásolja az afrikai főkésosztály állásfoglalását, az, hogy bevonja a kereskedő vagy bürokrata tőkés csoportokat maguknak a nagy monopóliumoknak az apparátusába és hálózatába. Így tehát a nagy imperialista kereskedelmi társaságok, mint például az UAC (United Africa Company), az SCOA (Sotiété Commerciale de l'Ouset Africian) és a CFAO (Compagnie Francaise de l'Afrique Occidentale), valamint a Ci du Miger Francais, az UAC fő leányvállalata a nyugat-afrikai volt francia területeken, az United Africa Company a volt angol területeken, valamint a Barclays Bank és más nagyvállalatok szükségesnek tartották az afrikaiak „bevonását", egyes esetekben vezető posztokat, sőt igazgatói állást ajánlva fel az afrikaiaknak, olykor összekapcsolva ezt azzal, hogy a kereskedelem jelentős szektorait — különösen a nyersanyagkereskedelmet és a hagyományos fogyasztási cikk importot — átengedték az afrikai kereskedőknek.

Az afrikai kereskedők jelentős mértékben még mindig csupán a nagy európai monopóliumok ügynökei, amelyektől az eladandó árucikkeket importálják és amelyeknek eladják az Afrikában termelt nyersanyagokat. De általában az új helyzet kedvezett az afrikai kereskedők további terjeszkedésének és meggazdagodásának, különösen a nagyobb kereskedőkének, akik máris olyan helyzetben vannak, hogy hasznot húzhatnak az új lehetőségekből.

Az afrikaiak bevonása az európai monopóliumokba, nem korlátozódott a nagy kereskedelmi cégekre. Kongóban (Leopoldville) az óriási Union Miniere társaság 1965. május évi közgyűlésén elhatározta, hogy négy kongóit beválaszt az igazgatóságba.

Az imperialistákat, amikor az új helyzethez igazodnak, nem csupán gazdasági kérdések foglalkoztatják. Azt is remélik, — amint Barbé hangsúlyozta — hogy „ennek fejében politikai támogatást fognak nekik nyújtani a különböző országokban".

Következtetések

Végezetül a következő megjegyzéseket tehetjük:

1. Még a nemzeti függetlenség elnyerése előtt kezdett föltűnni a legtöbb afrikai országban az afrikai tőkések egy rétege, főként a kereskedelemben, a szállításban és a mezőgazdaságban.
2. Ezen afrikai tőkések egyes csoportjai, noha a nagy külföldi monopóliumóktol függtek (amelyek vagy felvásárolták a parasztok termékeit,

vagy olyan cikkeket szállítottak, amelyeket az afrikai kereskedők eladhattak), részt vettek a nemzeti mozgalmakban. Részint ez ad magyarázatot arra, hogy a függetlenség elérése után miért tűnhettek fel egyes országokban mint új vezetők.

3. A függetlenség elnyerése óta bizonyos esetekben kezdett feltűnni egy *nemzeti burzsoázia, amelynek érdeke az ipari fejlődés és a gazdasági élet fejlesztése.* Ez a réteg haladó szerepet tölt be, mert nem akarja, hogy a nemzetgazdaság az imperializmus kezében maradjon. Ezért a nép azon többségével kötötte össze sorsát, amely a gazdasági függetlenségért és a gazdasági haladásért harcol. A nemzeti burzsoázia Afrikában, azaz a burzsoáziának az a csoportja, amelynek őszintén érdeke a nemzeti függetlenség, a nemzetgazdaság növekedése, a belső piac kiszélesedése és a nemzeti ipar megteremtése, igen nagy problémákkal néz szembe. Általában gazdaságilag gyenge, nincs tőkéje, sem vezetői tapasztalata és ismeretei a modern gyári termeléssel kapcsolatban és nem áll rendelkezésére szakképzett afrikai munkások és technikusok gárdája. Ezekből az okokból a jelenlegi szakaszban nincs olyan helyzetben, hogy maga nagyszabású gyári termelésbe kezdjen és érthetően gyakran vonakodik is ezzel próbálkozni: Miután azonban azt szeretné, ha a gazdasági élet fejlődne és a nemzeti termelés növekedne, megérti és támogatja azt az elgondolást, hogy magának az államnak kell megtennie a szükséges lépéseket az új nemzeti iparágak megteremtésére. Az afrikai burzsoáziának ez a haladó csoportja az, amely a munkásosztállyal, a parasztsággal és a forradalmi demokratákkal szövetségben ellenáll az imperializmusnak és harcol a burzsoázia megalkuvó csoportjainak intrikái ellen.

4. A leghaladóbb államokban az állam gazdasági intézkedései (állami kereskedelmi szervek felállítása, pénzügyi és adóintézkedések stb.) gyengítik a kereskedő burzsoázia gazdasági és politikai hatalmát és ez éles harcra vezet ezekkel az elemekkel, mert alapjában véve arról van szó, hogy döntően szakítsanak az imperializmussal, a fejlődés nem kapitalista útját válasszák és megnyissák az utat a szocializmus felé.

5. A mezőgazdaságban, noha sok esetben jelentősen megerősödtek a szövetkezetek, jóformán minden államban jelentős differenciálódás megy végbe a parasztság körében és kiemelkedik egy kicsiny, de világosan körülhatárolódott tőkés réteg, amely afrikai bérmunkásokat zsákmányol ki.

6. Az új államok és új kormányok létrejötte következtében kialakult a *bürokrata tőkések* egy rétege, akik, ha az imperializmushoz kapcsolódnak, annak neokolonialista ügynökeiként tevékenykednek. Ez a réteg néha szövetségben áll a feudális erőkkel és általában szövetségben áll az afrikai burzsoázia más csoportjaival, különösen a kereskedőkkel.

7. Ennek az egész folyamatnak következtében nem csupán tőkés csoportok alakultak ki, hanem egyes országokban létrejött egy *meghatározott tőkésosztály,* amelynek közös osztályérdekei abban jutnak kifejezésre, hogy ellenőriz egy politikai pártot, uralkodik az állam és a kormány felett és egyre szilárdítja gazdasági és politikai hatalmát. Egyetlen esetben sem állíthatjuk, hogy ez a folyamat előrehaladott stádiumban van, de hasonlóképpen helytelen lenne, ha nem vennék tudomást erről az irányzatról.

8. Valamennyi afrikai államban — mind azokban, amelyek haladó vezetők irányítása alatt állnak és elszakadnak az imperializmustól, mind azokban, amelyeket az imperializmushoz ragaszkodó reakciós tőkéscso-

portok irányítanak — *éleződik a belső osztályharc*. A reakciós államokban ez a nyílt osztályharc (sztrájkok, tüntetések, sőt a kormány megdöntése) formáját ölti, kezdve a bérekre és árakra vonatkozó egyszerű gazdasági követelésektől, egészen a kormánypolitika egész irányzatának támadásáig.

A haladó államokban ez a reakciós kapitalista csoportok politikai ellenállásában jut kifejezésre a kormány és az állam azon lépéseivel szemben, amelyek célja a nemzeti demokratikus forradalom további kibontakoztatása. Egyes esetekben az imperializmussal együttműködő reakciós kapitalista csoportoknak ellenállásukkal sikerült megdönteniök haladó kormányokat — például Ghanában. Hasonló államcsínyt terveztek Guineában és Kongóban (Brazzaville). A jelenleg Afrikában dúló neokolonialista ellenoffenzíva az imperializmus és az afrikai belföldi tőkés elemek szövetségén alapszik, ezeknek közös érdeke megakadályozni, hogy az afrikai államok a nem kapitalista útra térjenek és ezáltal megnyissák az utat a szocializmus felé.

Lényegében a harc minden esetben a következő kérdés körül folyik: „Milyen irányt kövessenek a függetlenség elérése után?" Megkezdődött Afrika harca azért, hogy a fejlődés nem kapitalista útját követhesse.

Karczag G.:

A FORRADALMI HARC NÉHÁNY FONTOS TAPASZTALATA LATIN-AMERIKÁBAN

(Társadalmi Szemle 1971. 7. szám)

Latin-Amerikában az elmúlt másfél évtized során jelentős tapasztalatot halmoztak fel a forradalmi harc átütő sikerei és fájdalmas vereségei. A latin-amerikai s a nemzetközi kommunista mozgalom időszerű és fontos feladatként foglalkozik e tapasztalatok elemzésével és általánosításával. Ennek néhány főbb vonatkozását érinti ez a cikk.

Szocializmus az Újvilágban

A szocializmusnak, mint társadalmi rendszernek létrejötte Kubában és a szocializmus eszméinek térhódítása más országokban — az amerikai kontinens fejlődésének új minőségi tényezője. Kubában sikeresen folyik a szocializmus építése; Chilében a Népi Egység-kormány az államhatalom birtokában gazdasági-szociális-politikai intézkedésekkel nyit utat a szocializmusnak. A haladó-nacionalista perui katonatiszti kormány nem beszél ugyan a szocializmusról, de antiimperialista és antikapitalista intézkedései objektíve e felé irányítják a kialakulóban levő demokratikus-felszabadító népforradalmat. A bolíviai katonai kormány hasonló politikát folytat, de intézkedéseinek lendülete és hordereje kisebb. Több országban a kommunisták részvételével népi egységfrontok alakulnak, amelyek előtt nagy lehetőségek állnak.

Az Újvilág két országában már gyakorlatilag alkalmazzák a szocialista tanításokat, de ezeknek elterjedtségi és befolyási köre hasonlíthatatlanul szélesebb ennél. Nagy és jogos érdeklődést keltett Kuba, Chile, Peru és Bolívia kormányainak az ENSZ Latin-Amerikai Gazdasági Bizottsága 1971 májusában megtartott 14. ülésszakán előterjesztett közös javaslata a latin-amerikai országok szocialista úton való fejlődési lehetőségeinek, mint a tőkés út alternatívájának tanulmányozására. Azért is indokolt és reális foglalkozni ezzel a kérdéssel, mert Mexikó és Bolívia kivételével a latin-amerikai országokban nem volt polgári demokratikus forradalom (Guatemalában elkezdődött ugyan, de a külső és belső reakció 1954-ben vérbe fojtotta), s az események tanúsága szerint ma már ezen a kontinensen sem lehet klasszikus formájában (mint antifeudális agrárforradalmat) végrehajtani a polgári demokratikus forradalmat, hanem a forradalmak már kezdeti szakaszukban előrehaladott, esetleg szocialista vonásokkal gazdagodnak.

E tények ellenére sokan hivatkoznak a kontinens sajátosságaira, amelyek állítólag kizárják a marxista—leninista elmélet és a szocializmus érvényesülését. Jelentős társadalmi talaja van annak a nézetnek, hogy Latin-Amerika nem a szocializmus, hanem „a demokrácia" kontinense, s

esetenként nem minden potenciálisan forradalmi erő érti meg, hogy a valódi demokrácia is lehetetlen szocializmus nélkül, a szocializmus viszont — mint Kuba és Chile példázza — itt is kezdettől fogva együttjár a legszélesebb demokráciával. E nézetek hordozói osztályszempontból két világosan elkülönülő csoportra oszlanak: elsősorban a külső és belső ellenforradalom erői akarják elhitetni, hogy az „amerikai" elemek uralkodó szerepe miatt „a kontinensen kívüli elméletek" nem érvényesülhetnek a társadalmi fejlődésben; másodsorban a kispolgári forradalmiság önállósodási kísérletei futnak gyakran a marxizmus és a kommunista pártok szerepe tagadásának vonalán.

Osztályeredetüktől függetlenül sokszor azonos „érveket" sorakoztatnak fel: „Latin-Amerika — külön világ" — állítják; ez azonban minden kontinensre vonatkoztatható. Hivatkoznak a munkásosztály, a parasztság és a középrétegek szerepének, a forradalom és reform viszonyának különlegességeire, a szélsőséges harci módszerekre és egyéb sajátosságokra, amelyek állítólag eltérő irányba viszik a fejlődést. A valóságban e sajátosságok „megfelelői" más kontinenseken is megtalálhatók, de a sajátosságok önmagukban nem zárják ki a marxizmus érvényesülését. Fidel Castro, Lenin születésének centenáriumán mondott beszédében Kubára vonatkozóan az egyetlen helyes módon, dialektikusan közelítette meg a kérdést: „Marx elmélete sohasem volt séma..., tudomány volt; a tudományt pedig konkrét esetekre alkalmazzák, s nincs két teljesen azonos konkrét eset. Országunkban sajátosak voltak a körülmények, de a marxista eszmék teljes alkalmazást nyertek."

Az „érvek" közt szerepel továbbá, hogy az amerikai imperializmus agressziós politikája és minden értelemben vett „jelenléte" lehetetlenné teszi a tőkés kereteket áttörő forradalmat. E fatalista nézetek egyszerűen szem elől tévesztik a szocializmus térhódítását. Ugyanezen az „érven" alapulnak a más módon fatalista kispolgári forradalmi koncepciók is, amelyek szerint az adott körülmények között csak kontinentális méretű szimultán gerillaharc vezethet sikerre.

A latin-amerikai forradalmi harc történelmi jelentőségű eseményei (sikerei, de kudarcai is) egyértelműen cáfolják az álforradalmi, fatalista és ellenforradalmi koncepciókat, s ha számtalan ellentmondáson, buktatón és sajátosságon keresztül is, de félreérthetetlenül a marxista—leninista igazságok érvényesülését bizonyítják. A szocialista eszmék — más országokhoz hasonlóan — Kubában sem problémamentesen és teljesen egyenes úton érvényesültek. A nagyszerű forradalmi tapasztalatok mellett voltak keserű leckék, keserves kudarcok is; ezeket azonban a kubai nép a szocialista országok segítségével, a Kubai Kommunista Párt irányításával leküzdötte. A nemrég meghirdetett kubai politikai jelszó kifejezésével élve, „sikert kovácsoltak kudarcaikból". A kubai forradalom a maga tapasztalataival jelentősen gazdagította a marxista—leninista elméletet.

A kispolgári forradalmiság

A latin-amerikai kispolgári forradalmárok érzik a kubai forradalom történelmi jelentőségét, de abszolutizálják egyes konkrét tapasztalatait és történelmi szükségszerűségnek tekintik más latin-amerikai (sőt álta-

lában a „harmadik világ"-beli) országok számára is. Nemcsak dogmatikusan fogják fel a kubai fegyveres utat, hanem stratégiává léptetik elő annak egyik szűk taktikai módszerét, a gerillaharcot.

A „gerilla-stratégiás" kispolgári forradalmi nézetek — ellentmondásosan tükrözve azt a magában véve pozitív tényt, hogy egyre szélesebb tömegek kapcsolódnak be a forradalmi harcba — olyan nem marxista forradalmárok nézetei, akik (voluntarista módon) a valóságot akarják elméletükhöz igazítani. A marxizmus—leninizmus nem tagadja azt a minőségi állapotot a társadalom fejlődésében, amikor a valóságot kell a forradalmi elmélethez igazítani, de ezek a kivételes esetek, a forradalmi helyzetek, s ha nincs ilyen helyzet, ezek a kísérletek eleve kudarcba vannak kárhoztatva. A kispolgári forradalmiság nem marxista módon forradalmi, mert nem támaszkodik a munkásosztályra, hanem nélküle, sőt ellenére akar harcolni, pártjával szemben „új élcsapatot" akar létrehozni, amely az osztályok helyett a korosztályokra és rétegekre (vagy fajokra) mint homogénnek tekintett erőkre alapulna. (Az ifjúságot azért tekintik a maga teljes egészében „élcsapatnak" mert őt tartják fizikailag képesnek gerillaharcra, dzsungelháborúra.) Ennek megfelelően nemzetközileg sem a kommunista világmozgalomra és a szocialista világrendszerre támaszkodnak, hanem a „harmadik világra", amely osztályszempontból szintén nem tekinthető egységesnek; ezt léptetik elő fő forradalmi és antiimperialista erővé. Esetenként elvárják a szocialista országoktól, hogy erőfeszítéseiket elsősorban a „harmadik világ" segítésére fordítsák, s ebben lássák alapvető forradalmi és történelmi feladatukat. Találkozunk olyan nézetekkel is, amelyek, „gazdag" és „szegény" országokra osztják a világot, elmosva ezzel a közöttük levő társadalmi különbséget.

Mindezek következtében a kispolgári ultraforradalmi nézetek nem képesek behatolni a tömegekbe; Latin-Amerikában sem találnak tartós támogatásra egyetlen valóban forradalmi osztályban sem, s nemzetközileg is elszigetelődnek.

A forradalmak útjai

„A latin-amerikai kommunista pártok 1956-ig úgy vélték, hogy a fegyveres út az egyetlen lehetséges út" — írja Rodney Arismendi, az Uruguayi Kommunista Párt főtitkára 1970-ben megjelent „Lenin, a forradalom és Latin-Amerika" című könyvében; hozzáteszi azonban, hogy „ez alapvetően elméleti megfogalmazás"* volt. Az SZKP XX. kongresszusa, majd a kommunista és munkáspártok 1957-es nyilatkozata a latin-amerikai forradalmárok figyelmét is a békés út lehetőségeire irányítja. A chilei kommunista-szocialista választási szövetség, a FRAP állott első ízben közel ennek megvalósításához az 1958-as elnökválasztásokon. 1959. január 1-én győz a kubai forradalom, s ez ismét előtérbe hozza a fegyveres utat. Szinte kontinentális gerillaharc indul meg, de a kubai példát nem sikerül megismételni. 1970-ben Chilében választások útján baloldali pártok egységfrontja kerül hatalomra, bizonyítva a békés út reális le-

* R. Arismendi: Lenin, la Revoluciony America Latina. Montevideo, 1970. 317. old.

hetőségeit Latin-Amerikában is. Ezek az események érzékeltetik, hogy a tárgyalt időszakban a leghevesebb elméleti viták a forradalom útjainak kérdésében folytak.

A latin-amerikai kommunista pártok elsajátították — és tapasztalataik igazolták — azt a lenini tanítást, hogy osztályharc nélkül a szocializmus üres frázis. Változatlanul abból indulnak ki, hogy a munkásosztály békés úton kívánja megszerezni a hatalmat, de számolnak azzal, hogy az uralkodó osztályok itt sem mondanak le önként a hatalomról. Az állam és a forradalom marxista felfogásából következik, hogy a latin-amerikai forradalmaknak is szét kell zúzniuk a burzsoá államgépezetet és meg kell teremteniük az új típusú államot, amely elvégzi a proletárdiktatúra feladatát, a kizsákmányolók kisajátításának vonatkozásában is. „A szocialista forradalom — írja Arismendi — feltételezi a régi uralkodó osztály eltávolítását a hatalomból, a tőkés rendszer megdöntését és a rátérést az új társadalom alapjainak építésére. Mindez megköveteli a forradalmi erőszak alkalmazását, akár fegyveres felkelés útján jut hatalomra a proletariátus és a nép, akár enélkül." Más latin-amerikai pártok, köztük a „békés" úton járó Chilei Kommunista Párt is, úgy vélik, hogy a forradalom nem nélkülözheti az osztályerőszakot — akkor sem, ha nem kerül sor fegyveres harcra —, mert a hatalom osztályjellegének változása eleve feltételezi az osztályerőszak valamely megjelenési-érvényesülési formáját. Ezért a „békés" és „fegyveres" út meghatározás-pár helyett pontosabbnak tartják a „fegyveres" és „nem fegyveres" út kifejezés-pár alkalmazását. Ez is azt mutatja, hogy nagy körültekintéssel kezelik az utak problémáját. Egyiket sem abszolutizálják; nem döntik el előre, hogy melyiken jutnak hatalomra, csak megnevezik a valószínűbbnek látszó utat.

Semmiképpen nem felel meg azonban a valóságnak egyes kispolgári forradalmároknak az a vádaskodása, hogy a latin-amerikai kommunista pártok ellenzik a fegyveres harcot. Ellenkezőleg: többségük azon a véleményen van — ezen volt a kubai forradalom előtt és ezen van utána is —, hogy országaikban a forradalom valamelyik szakaszán feltehetően fegyverhez kell nyúlni. Ez történik akkor, ha eleve fegyveres erővel ragadják meg a hatalmat, de akkor is, ha a hatalom békés megszerzése után az uralkodó osztályok polgárháborút robbantanak ki, vagy ha amerikai intervenció indul meg. Hogy tehát a chilei munkásosztálynak eddig nem kellett és más országok munkásosztályának ma nem kell fegyveres harchoz folyamodnia, az nem azt jelenti, hogy a forradalom erőszak nélkül zajlik le, sem pedig azt, hogy az adott ország története már nem az osztályharcok sorozata. Osztályharc folyik és osztályerőszak érvényesül akkor is, ha az adott szakaszban a nem fegyveres módszerek dominálnak. Azok a kispolgári forradalmárok, akik ennek láttán reformizmussal vádolják a kommunistákat, képtelenek felfogni, hogy a forradalmiság nincs egy meghatározott harci módszerhez kötve, s a harci módszereknek magukban véve nincs osztályjellegük. A nem fegyveres utat megvalósíthatatlannak tartják, a „gerilla-stratégiát" hiszik igazi forradalmiságnak, s a forradalom exportját tekintik a forradalmi szolidaritás legmagasabb rendű kifejeződésének.

Ezzel szemben a kommunista pártok szolidaritási koncepciójában következetes internacionalizmus nyilvánul meg. Legfontosabb feladatuknak a szocialista Kuba minden eszközzel való védelmét tekintik; elvetik

a forradalom exportjának és a „kontinentális forradalomnak" pártokat, ideológiát és körülményeket figyelmen kívül hagyó „elméletét". Nem idegen azonban koncepciójuktól a más országok forradalmáramak nyújtandó fegyveres segítség, azzal a két feltétellel, amelyet a chilei kommunisták így fogalmaztak meg: ha az illető ország kommunistái maguk igénylik a fegyveres segítséget, és ha a forradalmi fegyveres harc az ő vezetésük alatt folyik. A mexikói és a közép-amerikai kommunista pártok ez év júniusi értekezlete is hangsúlyozta „az állandó és aktív harci szolidaritás szükségességét" az ellenforradalom megtorlásával szemben. A szocialista Kuba szolidaritási koncepcióját Fidel Castro így fogalmazta meg a már említett beszédében: „Amikor a forradalmi mozgalmaknak nyújtott támogatásunkról szólunk, meg kell mondanunk, hogy ez a támogatás nemcsak kifejezetten a gerillamozgalmakra vonatkozik, hanem minden olyan kormányra is, amely őszintén folytatja hazájának az imperialista iga alól való felszabadulására, gazdasági és társadalmi fejlődésére irányuló politikáját: s bármilyen módon került hatalomra ez a kormány, Kuba támogatást nyújt neki."[5*] A szocialista Kubának napról napra az amerikai imperializmus állandósult agressziójával kell szembenéznie; ennek tudatában ő is joggal számít a latin-amerikai forradalmárok szolidaritására s neki is jogában áll, hogy a többi szocialista országhoz hasonlóan, támogatást nyújtson a haladó és forradalmi mozgalmaknak.

A kispolgári forradalmárok egyes csoportjainak szélsőséges harci módszerei felvetették a forradalmi terrornak mint harci módszernek a kérdését is. A kommunista pártok azért helytelenítik ezt a módszert, mert alkalmazóik nem rendelik ezt alá a tömegharc követelményeinek. A kommunisták elméletileg a lenini tanításhoz ragaszkodnak: „elvileg sohasem mondtunk le és nem is mondhatunk le a terrorról. Egyike azoknak a hadműveleteknek, amelyek az ütközet bizonyos pillanatában, a csapatok bizonyos állapota és bizonyos feltételek mellett alkalmasak, sőt szükségesek lehetnek. [6**] E módszereket elemezve, Lenin megállapításával összhangban szögezi le Arismendi is, hogy „az elhajlástól, adott esetben egy balos elhajlástól való félelem nem szolgálhat elméleti-módszertani érvként egy tézis cáfolására, ha ez a tézis tudományosan helyes és doktrínálisan egyezik a marxizmus—leninizmussal."[7***] A probléma az, hogy e módszerek abszolutizálása doktrínálisan nem egyezik a marxizmussal. A kommunisták azonban elvszerűen és rugalmasan harcolnak azért, hogy a kispolgári forradalmárokat is szövetségeseikké tegyék; ezért nem a közismert tévedések és kudarcok torzító tükrében ítélik meg ezek harci módszerét, hanem elvileg bírálják helytelen alkalmazásukat. Bírálatukban kerülik ezeknek az irányzatoknak az anarchizmussal és a blanquizmussal való azonosítását, mert azok tulajdonképpen tagadták az osztályharcot, a szélsőséges forradalmárok pedig éppen fokozni kívánják. Harcuk őszinte, becsületes, de minthogy kizárólag a számukra érthető és elérhető módszerekre összpontosítják erőfeszítéseiket, objektíve elhajlást

---

5* COR Kiadvány, 27. old.
6** Lenin Művei 5. köt. 7. old.
7*** Arismendi i. m., 336. old.

jelenthetnek a helyes iránytól, sőt a marxista pártok elleni harc csíráit is magukban hordozzák.

A sikertelenség, céljaik megvalósulásának elhúzódása általában türelmetlenné teszi a kispolgári forradalmi mozgalmakat, s főleg ezek szélsőséges csoportjai abba a kísértésbe esnek, hogy amit kedvező körülmények közt nem voltak képesek elérni, azt a kedvezőtlenebbé váló feltételek között elkeseredett akciókkal próbálják megszerezni. Ezt nevezik a valóságtól való „előre menekülésnek", s ez biztos kudarcba vezet, mert a legkevésbé sincs összhangban a konkrét körülményekkel és erőviszonyokkal, s felesleges véráldozatokat okozhat a forradalmárok táborának Teljesen bizonyos, hogy az ellenforradalom a forradalmárok likvidálására törekszik, s ha nem talál ürügyet, akkor provokációkhoz folyamodik; a szélsőséges terrorakciókra való hivatkozással azonban propagandisztikusan és pszichológiailag „igazolni" tudja eljárását. A szélsőséges forradalmi akciók arra is lehetőséget adnak, hogy a forradalmárok nyakába varrják a jobboldal által elkövetett provokációkat, s a tapasztalatok szerint provokátorok is könnyebben beépülhetnek a szélsőséges mozgalmakba.

Mindemellett a kommunisták nem tagadják, hogy a szélsőséges forradalmárok harca is része az osztályharcnak, hiszen objektiv okokon és tudatos elhatározáson alapul. Forradalmi potenciálját nem lehet eleve lekicsinyleni, mert tömegmozgalommal egybekötve jelentős szerepet játszhat. A kommunisták ezért a szélsőséges forradalmárok megnyeréséért folyó politikai harcban nem korlátozzák tevékenységüket az opponáló, vagy a kisegítő szerepére, hanem megértésükre törekednek, s elvtársi bírálatukkal — s ha lehetségesnek ítélik, harcukban való részvétellel is — helyes irányban próbálják befolyásolni őket.

Az utakat és a módszereket összegezve, megállapítható, hogy a parlamenti akció tömegmozgósító jelentősége általában nem vetekedhet a politikai sztrájkéval, de nem is az elszigetelt fegyveres akciók a forradalmi harc legmagasabb formái. Az igazi forradalmi politika mindig a tömegek forradalmasítása, az így kitört forradalomnak pedig annyi útja és módszere van, ahány a konkrét helyzet; minthogy pedig nincs két egyforma helyzet, nincs és soha nem lesz két teljesen egyforma forradalom sem. A latin-amerikai kommunista pártok ezért nem mondanak le eleve egyik forradalmi útról sem, és nem fogadnak el vakon egyetlen harci módszert sem, hanem azt vallják, hogy a forradalmak útját végső soron mindig a szükségessé váló harci eszközök és módszerek aránya határozza meg.

A munkásosztály hegemóniája

Történelmileg a latin-amerikai társadalmakban is a munkásosztály a forradalmi élcsapat, mert érdekei és céljai objektíve egybeesnek a fejlődés történelmi szükségleteivel. Ebben az értelemben ezekben az országokban is a munkásosztály a legforradalmibb (ha úgy tetszik: a legbaloldalibb) osztály, függetlenül öntudati fokától és egy adott politikai harcban való részvételétől. A latin-amerikai forradalmi események emellett arra is adtak példát, hogy más forradalmi erő vezetésével is megindulhat a társadalom a nem kapitalista úton, a szocializmusra való áttérés azon-

ban kizárólag a munkásosztály vezetésével, politikai-ideológiai hegemóniájának érvényesülésével biztosítható. Kubában e harcot egy kis létszámú, akkor még magát kispolgári forradalmárnak nevező forradalmi élcsapat kezdte meg, amely felismerte a diktatúra nép- és nemzetellenes voltát, s a dolgozó osztályokon és középrétegeken kívül az uralkodó osztályok egyes képviselőit is ez ellen tudta fordítani. 1961-ben azonban már a munkásosztály és a dolgozó osztályok tömegtámogatása biztosította a forradalom szocialista útra térését; a szocialista építésben pedig — mint Fidel Castro 1970 júliusában leszögezte — „bebizonyosodott, hogy a proletariátus, az ipari proletariátus az igaz forradalmi osztály, potenciálisan a legforradalmibb osztály".

A perui és a bolíviai eseményekből is olyan következtetést vonhatunk le, hogy bizonyos körülmények között és egy bizonyos időre a kispolgárság forradalmi csoportjai objektíve vezető szerepet tölthetnek be. Ez azonban feltételezi, hogy következetesen támaszkodnak a tömegekre és osztályjellegük átalakul: mint önmagáért való társadalmi réteg megszűnnek, s azonosulnak a dolgozó osztályok érdekeivel és ideológiájával. A kispolgári forradalmárok kudarcainak végső soron szinte mindig az volt a döntő oka, hogy nem eléggé, vagy egyáltalán nem „proletarizálódtak", hanem őszinte forradalmi szándékaik mellett önelégültséget, kalandorságot, kistermelői anarchiát is bevittek a mozgalomba, s a forradalmat nem a tömegek alkotásának, hanem az élcsapat akciói eredményének fogták fel.

Latin-Amerikában a parasztság is az általánostól eltérő forradalmi szerepet tölt be. Létszáma igen tekintélyes, s egyes rétegei az eddigi eseményekben is kiemelkedő szerepet vittek. Kubában a mezőgazdasági proletariátus alkotta a gerillák, majd a felkelő-hadsereg gerincét, politikai megnyilvánulásai más országokban is arról tanúskodnak, hogy álláspontja a munkásosztályéhoz közeledik. De a parasztság más rétegeinek is van forradalmi szerepük. Ez a körülmény is bátorítja a kispolgári törekvéseket. A földtől és jogoktól megfosztott létbizonytalanságtól szenvedő parasztság egyes rétegei sokhelyütt a „legforradalmibbnak" tűnő szélsőséges módszerekhez vonzódnak. Ennek a példájával ma is találkozunk Chilében, a törvénytelen földfoglalások formájában.

Latin-Amerikában tehát a munkásosztályon, a kommunista pártokon kívül is jelentős potenciális forradalmi erők vannak, s ahol a munkásosztály és pártja még nem elég erős, vagy ahol súlyos hibákat követ el, ott más forradalmi erők, elsősorban a kispolgárság és a mezőgazdasági proletariátus, jelentős forradalmi szerepet visznek. Ahol azonban a forradalmi mozgalmak vezetői — és az általuk alkalmazott harci módszerek — diszkriminálják, vagy egyenesen kizárják a forradalmi tevékenységből azt az erőt, amely a tudományos szocializmust képviseli, ott nem következik be marxista forradalmi változás. A munkásosztály hegemóniájának minden következetes forradalmi mozgalomban törvényszerűen érvényesülnie kell, akármilyen úton fejlődik is a forradalom. A latin-amerikai osztályharc mélyülésének és szélesedésének, a régi formák új tartalommal való telítődésének és új harci formák megjelenésének tendenciái nemcsak hogy nem csökkentik, hanem egyenesen megkövetelik a kommunista pártok élcsapat-szerepének, a munkásosztály politikai-ideológiai hegemóniájának érvényesítését.

Latin-Amerikának elsősorban a fegyveres harcban vannak gazdag hagyományai, de vannak tapasztalatai az egységfront-politikában is. Ez a politika a második világháború éveiben Kubában és Chilében kommunistákat juttatott a kormányba, s ma, a kedvező nemzetközi (és helyi) erőviszonyok között, ismét fellendülőben van. Minőségileg új jellemzője, hogy részvevői nem egyszerűen választási, hanem politikai szövetséget kötnek, előzetesen kidolgozott társadalom-átalakító program végrehajtására; egyesítenek minden olyan erőt, amely képes és hajlandó harcolni ennek realizálásáért, végül közös elnökjelöltet állítanak, akit képesnek tartanak a program végrehajtására. Így jött létre a chilei Népi Egység, hat baloldali párt szövetsége, amely a hatalom részesévé tette a munkásosztályt és pártját, s megnyitotta az utat a chilei szocialista forradalom előtt.

Uruguayban ehhez hasonló széles pártszövetség alakult; ez a novemberi elnökválasztásokon matematikailag kimutatható győzelmi esélyekkel indítja jelöltjét. Az Uruguayi Kommunista Párt XX. kongresszusának (1970 decemberi) értékelése szerint „a hatalom kivívásának lehetősége reális, potenciálisan közeli perspektívává válik".

Argentínában a kommunisták, a baloldali perónisták, a szocialisták, a radikálisok, a keresztény-demokraták egy része és más politikai pártok és szervezetek 1970 novemberében megalakították az Argentínok Nemzeti Találkozója nevű szervezetet, amely a nemzeti problémák megoldásának minimális programja alapján egyesíti az erőket.

Brazíliában az 1964-es katonai puccsal hatalomra került diktatúra fasizálódási tendenciái akadályozzák a Széles Front tevékenységének kifejlődését, de a tömegmozgalom perspektívái itt sem kedvezőtlenek.

Venezuelában 1970-ben két kispolgári párt, a Népi Választási Mozgalom és a Köztársasági Demokratikus Unió, Népi Nemzeti Front létrehozását kezdeményezte, s ez év februárjában a kommunisták is csatlakoztak ehhez; 1973-ban közös elnökjelölttel indulnak a választásokon.

Ecuadorban a kommunista párt és más haladó pártok, a szakszervezetek és diákszervezetek a nemzeti szuverenitást védelmező Hazafias Népfrontba tömörültek 1971 júniusában.

Mexikóban a haladó erők a Nemzeti Felszabadító Mozgalomba tömörültek, amely szorosan együttműködik a kommunistákkal.

Más latin-amerikai országokban is kialakulóban vannak a haladó, demokratikus és antiimperialista szervezetek és más társadalmi erők politikai szövetségei. Ez év júniusában a mexikói és a közép-amerikai kommunista pártok értekezlete állást foglalt más haladó erőkkel való együttműködés fokozása mellett azzal a céllal, hogy regionális egységfrontot alakítsanak ki. Az egységfront-mozgalomnak már kontinentális szerve is van: a Latin-Amerikai Egység, amelynek célja — mint ez év márciusi montevideói sajtóértekezletén bejelentették — az, hogy „a független gazdasági és kulturális fejlődés felé irányítsa a latin-amerikai országok közvéleményét". Ez a törekvés teljes összhangban van a kontinens néptömegei politikai hangulatának és harckészségének fokával. Az egységmozgalom kontinentális és USA-ellenes jellegére utalnak az Andok-i integrációs csoportosulás (Chile, Peru, Bolívia, Ecuador és Kolumbia) közös kor-

mányintézkedései az amerikai tőke szerepének korlátozására és az Egyesült Államokkal való egyenrangú gazdasági kapcsolatok kikényszerítésére. Ez a törekvés azonban még a nacionalista útkeresés kereteiben mozog, s a forradalmi erők éberségének elaltatására irányuló szándék is szerepet játszik benne.

Az egységfront kialakulásának és sikerének mindenütt döntő feltétele a benne részt vevő (és általában vezető szerepet játszó) kommunista párt szervezeti-politikai-ideológiai önállósága (és belső egysége), amely biztosítja cselekvési szabadságát a munkásosztály érdekeinek védelmében. Nem elősegítené, hanem hátráltatná az egységfrontok kialakulását, ha a kommunista pártok szervezetileg feloldódnának egy jellegtelen blokkban, vagy ha ideológiai engedményeket tennének. Ezt a jövőre is érvényes tanúságként hangsúlyozzák a chilei kommunisták; így foglal állást az egységfrontban tevékenykedő Uruguayi Kommunista Párt; az argentin kommunisták is leszögezik, hogy az egységfront-mozgalomban részt véve „a kommunistáknak továbbra is szilárd elvi politikát kell folytatniuk, meg kell őrizniük ideológiai és politikai függetlenségüket, s minden helyzetben világos marxista—leninista álláspontról kell kiindulniuk".

A helyes egységfront-politika kialakításának másik döntő feltétele a munkásosztály és a dolgozók többségének részvétele, még szélesebb értelemben pedig a helyes szövetségi politika. Elszigetelt párt — ha egyébként egységes is — és elszigetelt munkásosztály egymaga nem képes győzni a forradalomban. Ezért figyelmeztette Marx a forradalmárokat, hogy a munkásosztály szólója a parasztság kórusának kísérete nélkül temetési énekké válik. Lenin is szüntelenül hangsúlyozta, hogy csupán az élcsapattal nem lehet győzni. Ezeket a követelményeket elégíti ki nagy általánosságban a jelenlegi latin-amerikai egységfrontok népi jellege; osztályszempontból ez a kizsákmányolt osztályokat és a középrétegek egy részét jelenti. A kommunisták össznemzetivé kívánják fejleszteni a harcot; szélesebbre tárják a kapukat, hogy — ha csak a harc egy-egy szakaszába is — más olyan osztályok képviselőit is bevonják, amelyeknek pillanatnyi érdekei egybeesnek az egységfront soron következő feladataival, sosem tévesztve szem elől, hogy osztályharc folyik, amelyben törvényszerű a polarizáció.

A kommunisták azt vallják, hogy Latin-Amerikában a burzsoázia mint osztály már elvesztette forradalmiságát; ha azonban egyes csoportjaival vagy képviselőivel szövetséget lehet kötni, az egységfrontok nem mulaszthatják el ezt. Az ilyen megegyezéseket, természetesen, valóságos jelentőségüknek megfelelően kell értékelni. Che Guevara, a kubai forradalomról írt elemzésében megemlíti, hogy „gyakorlatilag nem forradalmi erők is hozzájárultak a forradalmi hatalom megteremtéséhez", mert szembehelyezkedtek a diktatúrával és amerikai pártfogóival. Guevara is nyomatékosan felhívja azonban a figyelmet arra, hogy ilyen jelenségek kivételek. Kötelező a hasonló körültekintés az egyházak radikalizálódó köreivel szemben is. A reformokat sürgető alsópapság és az őket követő katolikus tömegek megnyeréséért, forradalmi potenciáljuk helyes útra tereléséért azonban nagy erőfeszítéseket kell tenni.

Az egységfront-politika logikájának mély megértését tükrözi a „balos" szélsőségek kezelése is. Ha megvizsgáljuk azoknak a szélsőségeknek a dialektikáját, amelyekkel pl. a chilei egységfront került szembe fejlő-

désének különböző szakaszain, az a következtetés vonható le, hogy a reakció és az imperializmus támadásai a választások előtt és a hatalomra kerülés után egyaránt a politikai szövetség erősítésére ösztönözték az egységfrontot alkotó erőket; a „balos" szélsőségek viszont a hatalom megszerzése után veszélyesebbé váltak. Előzőleg ugyanis objektíve — bár az eszközök helytelen alkalmazásával és esetenként az antikommunizmusnak is engedve — a keresztény-demokrata reformista kormány pozícióit gyengítették, most pedig objektíve az egységfrontkormánnyal helyezkednek szembe. Olyan helyzetben, amelyben több osztály részese a hatalomnak, az egység megőrzése a legfontosabb, s ilyen körülmények közt ennek megbontására, a szövetségi kötelékek lazítására különösen a szélsőségek alkalmasak. A Baloldali Forradalmi Mozgalom (MIR) tagjai nem látják, hogy a burzsoázia saját fegyverével, az általa alkotott és védelmezett burzsoá jogszabályok felhasználásával mérni vereséget nem kevesebb forradalmi bátorságot és politikai merészséget követel, mint a fegyveres akciók, nem akarják megérteni, hogy ez a politika elvszerű és osztályharcos politika. Hasonló a magatartásuk a perui és a bolíviai MIR tagjainak is, akik nem akarják elismerni a katonai kormányok antiimperialista és antikapitalista intézkedéseinek jelentőségét.

Az egységfront-politika szellemében Allende chilei elnök megkegyelmezett a MIR letartóztatott tagjainak, mert a népi egység forradalmárai nem úgy ítélik meg a MIR-istákat, ahogy ezek őket. Ez az intézkedés nem nézeteik elfogadását jelenti, hanem azt, hogy a szélsőséges forradalmárok megnyerésével is tovább kívánják szélesíteni az egységfrontot. Nyilván ez a meggondolás vezette a perui kormányt is, amikor megkegyelmezett Héctor Béjarnak és más gerilláknak, valamint a bolíviai kormányt, amikor szabadon bocsátotta Regis Debrayt. Említésre méltó, hogy Debray — előző nézeteivel ellentétben — ma már elismeri, hogy a forradalmi harcban a politikáé az elsőbbség, nem pedig a fegyvereké; azt is kijelentette, hogy nincsen olyan harci forma, amelyet minden ország egyformán alkalmazhat stb. Az uruguayi Tupamaros, az argentin Monteneros, a brazil városi gerillacsoportok és más szélsőséges forradalmárok tevékenységében még alig érezhetők ezek a felismerések, de a fegyveres akciókon túl ezek a forradalmárok is jobban keresik a politikai megnyilvánulás lehetőségeit. Hosszú évek egyoldalú harca után lassan és ellentmondásosan indul meg és fejlődik ez a folyamat, de perspektívában kedvezően hathat az egységfrontok kialakulására, társadalmi bázisának szélesedésére. Ezt tartva szem előtt, a kommunisták általában az antikommunizmust tartják annak a határnak, amelyen túl már súlyos politikai hiba volna az egységfront további szélesítése.

Az egységfrontoknak meg kell találniuk a pártokon kívül álló tömegek szervezeti összefogásának eszközét is. Azokról a tömegekről van szó, amelyek még nem szánták el magukat arra, hogy politikai pártokhoz csatlakozzanak, még kevésbé készek arra, hogy a szocializmusért harcoljanak, de szembehelyezkednek a tőkés rendszer őket sújtó igazságtalanságaival és a külföldi uralommal. Kubában a Forradalom Védelmére alakult Bizottságok voltak a fegyveres harcban és a termelésben is a keretei ennek az összefogásnak; Chilében a Népi Egység bizottságai mint helyi szervek döntően járultak hozzá a választások kimeneteléhez; Peruban ösztönösen jelentek meg a „forradalmat védelmező bizottságok",

de a kommunisták azonnal felkarolták őket, s ezek tömegtámogatást adnak a kormány haladó intézkedéseinek. Az egységfrontok más országokban is törekednek helyi szerveik kialakítására.

Peruban és Bolíviában az egységfront-politika sajátosan, haladó-nacionalista katonai kormányok támogatására és támogatásával fejlődik.

A latin-amerikai kommunista pártoknak az egységfront-politikában és a szövetségi politikában tanúsított körültekintő eljárása az elmúlt másfél évtized forradalmi tapasztalatait tükrözi, de az olyan helyzetekből levont következtetéseket is, amelyekben — elsősorban szubjektív hibák miatt — nagy lehetőségek maradtak kihasználatlanul. Az egységfrontok eddigi sikerei és tapasztalatai azt bizonyítják, hogy Latin-Amerikában nem fegyveres utakon is végbemehet a forradalom, de ez az út sem abszolutizálható, és nem jelenti az eddig ismert, vagy új utak egyikének a tagadását sem.

„Új katonai mentalitás?"

Az 1968-as év Latin-Amerikában szokatlan jelenséget produkált: a puccsal hatalomra került perui és bolíviai katonai kormány a néptömegek segítségét igényelve, egy sor fontos kérdésben szembeszállt az amerikai imperializmussal és a társadalmi haladást elősegítő politikát folytat. 1968-ban Panamában is magához ragadta a hatalmat hadsereg, s megakadályozza az Egyesült Államokkal kötendő új csatorna- és katonai egyezmény ratifikálását. A panamai kormány egyelőre csak keveset tett az ország gazdasági szerkezetének megváltoztatására; mégsem hagyományos puccs volt ez, mert szabadon engedték a politikai foglyokat — a kommunistákat is — és engedélyezték a demokratikus szervezetek működését. Ez a politika keresztezi az amerikai imperializmus és a helyi oligarchia szándékait.

E kétségtelenül pozitív jelenségek okainak elemzéséhez nem elég annyi magyarázat, hogy Latin-Amerikában „új katonai mentalitás" van kialakulóban, bár a „puccsok kontinensén" annyira feltűnő e jelenségek újdonsága, hogy esetenként a forradalmárok elemzései is megtorpannak és ebbe a megállapításba torkollnak.

Ha a hadsereget osztály-ellentmondásoktól mentes, a társadalomtól független intézménynek tekintenénk, valóban arra a megállapításra kellene jutnunk, hogy új katonai mentalitásról van szó. A katonák azonban nem azért gondolkodnak úgy, ahogy gondolkodnak, mert katonák, hanem azért, mert az objektív társadalmi fejlődés és szubjektív osztálycéljaik késztetik erre őket. Csak külső látszat az, hogy a hadsereg mint politikai intézmény vette át a hatalmat; a valóságban a katonai kormányokban nem a reakciós tábornoki kar gorilláknak nevezett képviselőit, hanem a középrétegekből származó tiszteket találjuk. Nem „új katonai mentalitás"-sal állunk szemben, hanem azzal, amit a kommunista és munkáspártok 1969-es nyilatkozata így fogalmazott meg: „Néhány ország fegyveres erőin belül hazafias és demokratikus irányzatok fejlődnek ki." E megállapítást Arismendi így konkretizálja Latin-Amerikára: „Semmi sem garantálhatja, hogy a forradalmi folyamatokban az osztályálláspontok kialakulása tiszteletben tartja a klasszikus szabályokat. Ellenkezőleg, az egyes országok különböző megközelítési utakon érkezhetnek a demok-

ratikus, antiimperialista szakaszba, s egyes esetekben lehetséges, hogy a radikális kispolgárság — értelmiségi, katonai, vagy más jellegű csoportok formájában — a forradalmi mozgalom élén haladjon. Ez nem azt jelenti, hogy ilyen esetekben a néptömegek és a kommunista pártok jelentéktelen szerepet játszanak, ellenkezőleg; az ő támogatásuk nélkül nem tudnának hatalmon maradni az említett csoportok.

A fegyveres erők fellépésében — s ezt is látni kell — olyan meggondolásoknak is szerepük van, amelyek a radikális forradalmi erőket megelőzve népi demokratikus út helyett nemzeti demokratikus útra akarják terelni a néptömegek alkotó energiáját. „Sem kapitalizmus, sem szocializmus!" — ez a katonai kormányok hivatalos jelszava. A fennálló és a jövő társadalmi rendszer egyidejű tagadása — a kispolgári forradalmiság tipikus kifejeződése. Objektíve a kapitalizmusra mondott „nem" a döntő elem ebben a jelszóban; ez azonban ellentmondásosan, a jelen és a jövő egyidejű és „pártatlan" elvetésével fejeződik ki, ez pedig fékezheti a társadalmi átalakítást és teret nyithat a reakció manőverezéseinek.

Feltételezhető, hogy ha felbillenés fenyegeti a kialakult társadalmi egyensúlyt, akkor középutas és párttalan állásfoglalások helyett a katonák is osztályhovatartozásuk szerint cselekednek. Politikájuk ellentmondásai abból fakadnak, hogy nem kidolgozott forradalmi programmal kerültek hatalomra, de tudatában vannak annak, hogy a tömegek támogatása nélkül nem maradhatnak hatalmon és nem juthatnak előre. A tömegekre való támaszkodás pedig magában rejti a forradalmi folyamat minőségi kibontakozásának lehetőségeit, s e folyamatban — ha reálisan nézzük — nem maradhat a végtelenségig „a katonák" kezében a politikai hatalom, hanem ha személy szerint ugyanazok maradnak is a forradalom vezetői, a társadalom feletti pozícióiból osztályálláspontra kell helyekkezniük.

Nem új katonai gondolkodásmódról volt tehát szó, s még kevésbé arról — amiről máris tucatnyi „elmélet" kering —, hogy a hadsereg lesz Latin-Amerikában az „új élcsapat", és természetesen nem is arról, hogy Latin-Amerikában nem lesz többé reakciós katonai puccs, hanem arról, hogy az osztályharc behatol az osztálytársadalomnak minden politikai intézményébe, a hadseregbe is, amelyben a középrétegek és a kizsákmányoltak képviselői is nagy számban, szervezetten és kezükben hatalommal vannak jelen, s ezek ennek tudatában kezdenek cselekedni.

Reformok és forradalom

Az egységfront-politika és a katonai kormányok „sem kapitalizmus, sem szocializmus"-politikája különleges szempontból veti fel a reform és a forradalom viszonyának problémáját. A latin-amerikai szélsőbal reformizmusnak minősít mindent (akár a kommunista pártok, akár a katonai kormányok vonatkozásában), ami nem fegyveres harc; a jobboldal és az opportunisták pedig kizárólag a reformokra akarják korlátozni a fejlődést. Az egyik a cselekvésre esküszik, a másik az evolúciótól várja azt is, amit az adott helyzetben csak forradalmi cselekvéssel lehet elérni.

A kommunisták következetesen harcolnak az opportunizmus, a jobboldali elhajlások ellen; a „balos" szélsőségeket bírálva pedig rámutatnak,

hogy ha a reform és a forradalom filozófiailag ellentétes fogalmak is, a köztük húzódó határvonal a gyakorlati politikában változó. A kontinens forradalmi tapasztalatai szerint akár békés, akár fegyveres a forradalmi tömegharc, melléktermékeiként mindig születnek reformok is, forradalmi harc nélkül viszont társadalmilag objektíve szükséges reformok sem jönnek létre. Ezért figyelmeztette Marx a forradalmárokat, hogy a reformok sohasem az erősek gyengeségének, hanem a gyengék erejének következményei. Hamis tehát a „reform, vagy forradalom" dilemmája.

A kubai forradalom után a szocializmus ellenségei az agresszió és az ellenforradalmi terror mellett „reformpolitikával" is próbálták csökkenteni országuk társadalmi feszültségeit, kifogni a szelet a forradalom vitorlájából. (Lásd Kennedy „Szövetség a Haladásért" programját, a keresztény-demokrata és általában a burzsoá-reformista pártok felfuttatását.) De — kissé leegyszerűsítve — olyan helyzetet alakítottak ki, hogy a kizsákmányolt osztályok kevesellték a beindított reformokat, a kizsákmányolók pedig sokallták, így a burzsoá „reformpolitika" önmagát fosztotta meg társadalmi bázisától. A chilei keresztény-demokrata kormány (1964—1970) burzsoá-reformista politikájából való kiábrándultságnak is volt bizonyos szerepe abban, hogy a tömegek a Népi Egység felé fordultak. Ugyanakkor a perui és a bolíviai kormány antiimperialista, antikapitalista reformintézkedései tömegtámogatást élveznek, mert gyakorlatilag is, de perspektívában mindenképpen túllépik a burzsoá reformok kereteit, s ebben a helyzetben végzetes hiba volna, ha a baloldal nem támogatná őket. A munkásosztály számára nem közömbös, hogy milyen pozíciók birtokában indulhat harcba a következő forradalmi feladatok megvalósításáért; a lényeg az, hogy a stratégiai célt ne tévessze szem elől. A pártot, a munkásosztályt, a tömegeket a forradalomra kell előkészíteni, de a reformok, a társadalmi átalakítások önmagukban még nem jelentik a forradalom szükségtelenségét vagy vereségét. Lenin útmutatása itt is érvényes: „Teljesen helytelen volna feltételezni, hogy ahhoz, hogy közvetlenül harcoljunk a szocialista forradalomért, elvethetjük, vagy el kell vetnünk a reformokért folytatott harcot. A legcsekélyebb mértékben sem. Nem tudhatjuk, hogy milyen gyorsan sikerül majd eredményt elérnünk, milyen gyorsan teszik lehetővé az objektív feltételek ennek a forradalomnak a bekövetkezését. Támogatnunk kell minden olyan reformot, amely javít, valóban javít a tömegek gazdasági és politikai helyzetén."

A latin-amerikai forradalmi harc másfél évtizedes tapasztalatai egyértelműen igazolják a marxizmus—leninizmusnak a társadalmi fejlődésre vonatkozó megállapításait. Igazolják alapvető rendszerét, hogy csak a konkrét helyzet konkrét elemzése biztosíthatja, hogy a munkásosztály és pártja idejében, körültekintően és helyesen hasson a társadalmi folyamatokra, az osztályharc jelenségeire, amelyek közül időszakonként a másodlagosnak tűnők is játszhatnak meghatározó szerepet.

A latin-amerikai munkásosztálynak sok a potenciális szövetsége az elkövetkezendő forradalomban, s míg ezek társadalmilag léteznek, addig ideológiailag is kifejeződésre törekednek, s módszereiket is beviszik a harcba. A kommunistáktól ez egyszerre követel meg szilárd elviséget és gyakorlati rugalmasságot, a lenini figyelmeztetés szellemében: „... aki azt gondolja, hogy a szociális forradalom elképzelhető... minden

féle előítéletekkel teli kispolgárság egy részének forradalmi kitörései nélkül, az öntudatlan proletár és félproletár tömegeknek a földesúri, egyházi, monarchikus, nemzeti stb. elnyomás ellen irányuló mozgalma nélkül — az lemond a szociális forradalomról... Aki „tiszta" szociális forradalmat vár, sohasem fogja megérni. Az ilyen ember csak szavakban forradalmár, s nem érti meg az igazi forradalmat". (Lenin Művei. 22. köt. 373. old.). A latin-amerikai kommunisták ezért nem látnak semmi rendkívülit, vagy ijesztőt abban, hogy szélsőséges és zavaros nézeteket valló forradalmárok is harcolnak mellettük. Abból indulnak ki, hogy ez a harc az akaratuktól függetlenül, objektíve folyik, s egyedül az, hogy ők nem értenek egyet ezekkel vagy látványosan elhatárolják magukat tőlük, nem szünteti meg a harcot és nem is tereli a helyes irányba. Ezért téveszméik ellen megalkuvás nélküli elvi harcot folytatnak azzal a céllal, hogy megnyerjék őket politikai szövetségeseikül. Még a legszélsőségesebb diák- és értelmiségi csoportok vonatkozásában is törekednek arra, hogy egyének vagy csoportok harca helyett bevonják őket az osztályharcba, s eljuttassák őket a kapitalizmus erkölcsi elítélésétől e társadalmi rendszer elleni öntudatos politikai harcig.

Törvényszerű, hogy a kommunisták törekvése az esetek többségében sikerrel jár. Számolnak azonban azzal, hogy Latin-Amerikában a sajátos gazdasági fejlődés és társadalmi szerkezet következtében a középrétegek igen nagy létszámúak, s forradalmasodásuk szüli a fegyveres harc abszolutizálásának tendenciáit, az egységfront-politika sikerei viszont illúziókat kelthetnek bennük és más társadalmi erőkben is. A kispolgári forradalmi elméletek (mint a különféle ellenforradalmi elméletek is), még számtalanszor kétségbe vonhatják a munkásosztály vezető szerepét; türelmetlenségükkel szemben a kommunistáknak sokszor „fékező" szerepét kell játszaniuk, s ők reformizmusnak és opportunizmusnak állítják be ezt stb. Az eddigi tapasztalatokból levonható az a következtetés, hogy a latin-amerikai kommunista mozgalom osztagainak is újra meg újra meg kell vívniuk a maguk ideológiai harcát a „különleges" helyzet nacionalista és revizionista koncepciójával, annak a törvényszerűségnek a bizonyítására, hogy korunkban az alapvető osztályok szerepe történelmileg Latin-Amerikában is ugyanaz, mint mindenhol másutt.

Latin-Amerika jelenlegi helyzetét vitathatatlanul a forradalmi fellendülés határozza meg. Ezzel párhuzamosan azonban az ellenforradalmi erők szervezkedése is folyik. E két erő viszonya és a nemzetközi erőviszonyok közrejátszása dönti el minden egyes konkrét helyzetben, hogy merre hajlik a mérleg nyelve. A szélsőséges forradalmárok akciói bizonyos veszélyt jelenthetnek a forradalmak sorsa számára, de végzetesen súlyos hiba volna akárcsak egy pillanatra is elfeledkezni arról, hogy a legnagyobb veszély — a latin-amerikai reakció fegyveres ellenállása és az amerikai imperializmus intervenciója, s ezekkel szemben a latin-amerikai forradalmi mozgalmak csak egységük erősítésére és a nemzetközi szolidaritásra támaszkodhatnak.

Az objektív fejlődés tendenciája Latin-Amerikában is összhangban áll a kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozásának azzal a megállapításával, hogy sok országban „kedvező feltételek teremtődtek minden demokratikus áramlatnak olyan politikai szövetségben való

egyesülésére, amely képes arra, hogy döntően korlátozza a monopóliumoknak az ország gazdasági életében játszott szerepét, véget vessen a nagytőke hatalmának, és olyan alapvető politikai és gazdasági átalakításokat valósítson meg, amelyek a legkedvezőbb feltételeket biztosítják a szocializmusért vívott harc folytatásához. Ennek a demokratikus szövetségnek alapvető ereje a munkásosztály."

Karczag G.

A FORRADALOM ÉS A PROLETÁRDIKTATÚRA KÉRDÉSEI CHILÉBEN

(Részlet)

Chile jelenleg a legfontosabb országok egyike, mivel itt olyasvalami megy végbe, amelynek latin-amerikai, sőt bizonyos értelemben világtörténelmi szempontból is igen nagy jelentősége van. A chilei forradalmi folyamat egyik sajátossága, hogy az elméleti kérdések tisztázását a forradalmi gyakorlat előrevitelével éri el.

A marxizmus szerint „az államhatalomnak átmenete egyik osztály kezéből a másik osztály kezébe a forradalom első, fő alapvető ismertetőjele, e fogalomnak mind szigorúan tudományos, mind gyakorlati politikai értelmében."[1] Chilében a munkásosztály és pártjai (a kommunista és a szocialista párt) csak egy széles — nemcsak marxistákból álló — politikai szövetség tagjaiként részesei a hatalomnak, pontosabban, a hatalom egy részének. A Népi Egység meghódította — durván számítva — a gazdasági pozíciók $^3/_4$-ét, s az államhatalom egy részét — az elnöki posztot és a kormányt —, de a jobboldalnak még többsége van a parlament mindkét házában és a törvényhozásban. Az államhatalom tehát még nem ment át teljes mértékben a dolgozó osztályok kezébe. Ahogy Castro jellemezte: „Chilében forradalmi folyamat megy végbe... Ez a folyamat még nem forradalom."[2] Luis Corvalán ugyancsak „forradalmi folyamatnak" minősíti a helyzetet, „amelynek legjellemzőbb vonása, hogy a tömegek és a kormány akciói alkotmányos és törvényes mederben folynak, ami természetesen nem jelent lemondást a még demokratikusabb jogállam létrehozásának szükségességéről".[3] A jog szó csak utalás arra, hogy mindezt továbbra is az alkotmányos úton haladva kívánják elérni, a „még demokratikusabb jogállam" pedig végső következményeiben a hatalomnak a dolgozók számára történő teljes meghódítását jelenti, mivel a politikai demokrácia következetes érvényesítése a szocializmushoz vezet.

A történelem igazolta azt a marxista tételt is, hogy „a kapitalista és a kommunista társadalom között van egy időszak, amelyben az első forradalmi úton a másodikká alakul át. Ennek megfelel egy politikai átmeneti időszak, amelynek az állama nem lehet egyéb, mint a proletariátus forradalmi diktatúrája."[4] Az eddig ismert átmeneti időszakoknak és szocialista forradalmaknak voltak elméleti és gyakorlati előzményei; a chilei forradalomnak azonban — a Magyar Tanácsköztársaság és a második vi-

---

[1] V. I. Lenin Művei 24. köt. 26. old.
[2] Bohemia 88. old.
[3] El Siglo 1972. I. 9.
[4] Marx—Engels Művei Bp. 1969. 19. kötet 26. old.

lágháború előtti népfrontok általánosítható tapasztalatait leszámítva — csak elméleti előzményei vannak, így a jellegzetességei és az a világtörténelmi pillanat, amelyben végbemegy, jogossá teszi azt a feltételezést, hogy új típusú átmeneti forma gyakorlata van keletkezőben.

Mivel Chilében a szocializmus felé haladnak, kétségtelen, hogy olyan átmeneti időszakban élnek, amelyre Marx fenti szavai vonatkoznak. A forradalmi társadalom-átalakítás — ha pluralisztikus úton is megy végbe — logikája megköveteli, hogy a kizsákmányoló kisebbséget alárendeljék a Népi Egységet alkotó osztályok és rétegek uralmának. A pluralizmusnak, több a hatalomból részesedő párt létének tényéből viszont az következik, hogy a demokratikus diktatúra formái még a kialakulás szakaszában vannak. A Népi Egység — lényegét tekintve — a dolgozó osztályok és a nem kizsákmányoló középrétegek diktatúrája, amely ma a proletárdiktatúra feladatait oldja meg, és reális perspektívája, hogy a proletárdiktatúra irányába fejlődik, bár a pluralizmusból és a konkrét körülményekből kifolyólag egy sajátos forma marad. Így pl. a kommunista párt élcsapat-szerepe jelenleg a közösen kialakított feladatok élenjáró teljesítésében, a politikai öntudatra nevelésben, az ideológiai harc folytatásában van, s a fejlődés további irányát a Népi Egységen belül is osztályharc dönti el.

Chilében ma „4. előttre" és „4. utánra" osztják a történelmet. A Népi Egység 1970. szeptember 4-i választási győzelméig az országban „törvényes" burzsoá diktatúra volt; „4. után" megkezdődött a dolgozók diktatúrájának kialakítása, s ennek gyakorlata máris igazolja a Lenin hangsúlyozta igazságot, hogy a proletárdiktatúra a lakosság legszélesebb rétegei számára jelent demokráciát. Chilében ma ez úgy érvényesül, hogy a dolgozók diktatúrája egyre sszélesebb rétegekre terjeszti ki a burzsoá törvényesség előnyeit, amelyeket azelőtt csak egyéb kisebbség élvezett.

A chilei út sajátossága az is, hogy a szocialista forradalom véghezvitele, az erőviszonyok alakulása jelentős mértékben függ a középrétegek magatartásától. Ott, ahol a hatalom kivívása radikálisabb úton történt, nem volt különösebb jelentősége, hogy az általában nem túl nagyszámú középrétegek milyen álláspontra helyezkednek; Chilében viszont — ahol e rétegek a lakosság 35—40%-át teszik ki —, ahol alkotmányos módszerekkel kívánják a hatalmat meghódítani, e körülmény rendkívüli jelentőséget kap. Castro jogosan hívta fel a figyelmet, hogy „... e különös forradalmi folyamat sikere vagy kudarca az ideológiai harctól, a tömegharctól, a forradalmároknak attól a művészetétől, mesterségbeli tudásától és képességétől függ, hogy egyesítsék, összefogják és megnyerjék a lakosság középrétegeit."[5]

Az osztályharc célja Chilében is az ellenség politikai megsemmisítése. A Népi Egység ezt csak úgy érheti el, ha feltétlenül erősebb lesz, mint ellenfelei. Ehhez az szükséges, hogy se el ne szigetelje magát szektás politikával, se az alkotmányosság jelszavát ne értelmezze opportunista módon. A törvényesség alkalmazása csak akkor forradalmi tett, ha a soron következő feladatok megoldására a legszélesebb néptömegek mozgósítását

[5] Bohemia 153. old.

teszi lehetővé; eljön azonban a pillanat, amikor a forradalmi folyamat fékezőjévé válik, s a polgári demokratikus törvényesség ellentétbe kerül az ennél haladóbb kormányhatalommal, a polgári demokratikus felépítmény a szocialistává alakuló gazdasági alappal. Nagy felelősség túllépni e kereteken, különösen ha nincs teljes biztosíték a döntő összecsapás győzelmes kimenetelére. De még nagyobb felelősség minden körülmények között megmaradni e keretek között.

(Nemzetközi Szemle 1972. 3. szám.)

III. fejezet

K. Marx

A POLGÁRHÁBORÚ FRANCIAORSZÁGBAN

(Részlet)

A Kommün általános választójog alapján Párizs különböző kerületeiben megválasztott városi tanácsnokokból alakult, akik felelősek voltak és bármikor elmozdíthatók. Többségük természetszerűleg munkásokból vagy a munkásosztály elismert képviselőiből állott. A Kommünnek nem parlamentáris, hanem dolgozó testületnek kellett lennie, amely végrehajtó és egyszersmind törvényhozó is. A rendőrséget, mely eddig a központi kormány eszköze volt, azonnal megfosztották minden politikai jellegétől és a Kommün felelős és bármikor elmozdítható eszközévé változtatták. Ugyanez történt a közigazgatás valamennyi más szervének hivatalnokaival is. A Kommün tagjaitól kezdve lefelé, mindenkinek munkás-munkabérért kellett ellátnia a közszolgálatokat. A magas állami méltóságok szerzett előjogai és reprezentációs költségei ezekkel a magas méltóságokkal együtt eltűntek. A közhivatalok nem voltak többé a központi kormányzat ügynökeinek magántulajdonában. Nemcsak a városi közigazgatás került a Kommün kezébe, hanem az egész, eddig az állam által gyakorolt kezdeményezés is.

Mihelyt az állandó hadsereget és a rendőrséget, a régi kormányzat fizikai erejének alkotóelemeit már eltávolította, a Kommün azonnal hozzálátott, hogy a szellemi elnyomóhatalmat, a „papok uralmát" megtörje, kimondotta minden egyház feloszlatását és — amennyiben birtokos testület volt — vagyonának elkobzását. A papokat visszaküldték a magánélet csöndjébe, hogy ott elődeiknek, az apostoloknak példáját követve, a hívők alamizsnáiból éljenek. Az összes tanintézeteket ingyenesen megnyitották a nép előtt és ugyanakkor megtisztították az egyház és az állam minden beavatkozásától. Ezzel nemcsak az iskolai képzettség vált hozzáférhetővé mindenki számára, de maga a tudomány is megszabadult azoktól a bilincsektől, melyeket az osztályelőítélet és a kormányhatalom rakott rá.

A bírósági tisztviselőket megfosztották látszólagos függetlenségüktől, amely csupán arra szolgált, hogy leplezze aljas szolgalelkűségüket minden egymást követő kormány iránt, melyek mindegyikének sorjában letették a hűségesküt, majd megszegték azt. Mint a többi hivatalnok, a magisztrátusok és bírák is választottak, felelősek és elmozdíthatók lettek.

A Párizsi Kommün természetesen arra volt hivatva, hogy példaképül szolgáljon Franciaország valamennyi nagy ipari centrumának. Ha Párizsban és a másodrangú fontosságú központokban a dolgok kommunális rendje felépült volna, a régi központosított kormánynak a vidéken is át kellett volna adnia helyét a termelők önkormányzatának. A nemzeti szervezet egy rövid vázlatában, amelyet a Kommünnek már nem volt ideje

kidolgozni, határozottan az áll, hogy még a legkisebb falu politikai formája is a Kommün legyen, és hogy az állandó hadsereget vidéken néphadsereggel helyettesítsék, melynek szolgálati idejét igen rövidre kell szabni. Minden kerület községei közös ügyeiket a kerület fővárosában ülésező képviselőgyűlés útján intézzék és ez a kerületi gyűlés azután ismét küldjön képviselőket Párizsba, a Nemzeti Delegációba: ezek a képviselők szintén bármikor elmozdíthatók legyenek és választóik pontos utasításaihoz (mandat imperatif) legyenek kötve. Azt a kevés, de fontos funkciót, ami még egy központi kormány számára fennmarad, nem akarták megszüntetni, amint azt tudatosan hamisan állították, hanem kommunális és ezért szigorúan felelős hivatalnokokra bízni. A nemzet egységét nem megtörni akarták, ellenkezőleg, a kommunális alkotmány feladata lett volna annak megszervezése és megvalósítása annak az államhatalomnak az elpusztításával, amely azt állította magáról, hogy megtestesítője ennek a nemzettől független és afölött álló egységnek, holott a nemzetnek élősködő kinövése csupán. Azt tűzték ki célul, hogy a régi kormányhatalom kizárólag elnyomó szerveit lenyesik, jogos funkcióit viszont kiragadják annak a hatalomnak a kezéből, amely igényt tartott arra, hogy a társadalom fölött álljon és átadják a társadalom felelős megbízottainak. Az általános választójognak, ahelyett hogy három vagy hat évenként eldöntse, az uralkodó osztály melyik tagja képviselje a parlamentben a népet annak érdekei ellen — a Kommünökben megszervezett népet kellett volna szolgálnia úgy, mint ahogy az egyéni választójog minden munkáltatónak arra szolgál, hogy kiválassza üzletébe a munkásokat és felügyelőket. És tudvalevő dolog, hogy társaságok éppúgy, mint egyének, komoly üzleti ügyekben rendszerint tudják, hogyan állítsák a megfelelő embert a megfelelő helyre, és ha történetesen tévedtek, tévedésüket hogyan tegyék azonnal jóvá. Másrészt viszont semmi sem állhatott távolabb a Kommün szellemétől, mint az, hogy az általános választójogot hierarchikus invesztitúrával* helyettesítse.

Merőben új történeti alkotásoknak általában az a sorsuk, hogy a társadalmi élet olyan régebbi, sőt túlélt formái megismétlődésének tartják, amelyekhez valamelyest hasonlítanak. Így ebben az új Kommünben, amely a modern államhatalmat megtöri, azon középkori Kommünök utánzatát látták, melyek ezt az államhatalmat megelőzték, majd ennek alapjává lettek. — A kommunális alkotmányt olyan kísérletnek tartották, mely arra vezet, hogy, mint Montesquieu és a girondisták álmodták, kis államok szövetségével helyettesítsék nagy nemzetek azon egységét, amely, ha eredetileg politikai erőszakkal teremtették is meg, ma mégis a társadalmi termelés hatalmas tényezője. — A Kommünnek az államhatalommal szembeni ellentétét tévesen a mértéktelen központosítás elleni régi harc egy túlzott formájának tartották. Sajátságos történelmi körülmények meggátolhatták más országokban a burzsoá kormányformának azt a klasszikus kialakulását, amely Franciaországban bekövetkezett és megengedhették, hogy mint Angliában, a nagy központi állami szerveket a városokban korrupt egyházközségi vezetőkkel (vestries) kufárkodó tanácstagok-

* Invesztitúra — kinevezési rendszer.

kal, dühöngő szegénygyámokkal, a vidéken pedig valósággal örökölhető békebírói tisztségekkel egészítsék ki. A kommunális alkotmány éppen ellenkezőleg visszaadta volna a társadalmi testnek mind azt az erőt, amelyet eddig a társadalomból táplálkozó és azt szabad mozgásában gátoló élősdi állam felemésztett. Ez az egyetlen cselekedet elegendő lett volna arra, hogy Franciaország újjáéledését elindítsa. A vidéki francia középosztály a Kommünben annak az uralomnak a visszaállítására irányuló kísérletet látott, amelyet Lajos Fülöp alatt a vidéken gyakorolt és amelyet Louis Bonaparte alatt a falunak a városok fölötti állítólagos uralma kiszorított.

A valóságban azonban a kommunális alkotmány a vidéki termelőket a kerületi székhelyek szellemi vezetése alá utalta és ott a városi munkásságban biztosította számukra érdekeik természetes képviselőit. — A Kommün puszta léte természetszerűleg magával hozta a helyi önkormányzatot, de már nem ellensúlyozásképpen a most fölöslegessé vált államhatalommal szemben. Csak egy Bismarcknak juthatott eszébe, aki, mikor „vér és vas" intrikái éppen nem veszik igénybe, szívesen tér vissza régi, szellemi kaliberének annyira megfelelő hivatásához, amelyet a „Kladderadatsch" (a berlini „Punch") munkatársaként töltött be —, csak egy ilyen agyban születhetett meg az a gondolat, hogy a Párizsi Kommünnek a régi 1791-i francia városi szervezet karikatúrája, a porosz városi alkotmány utáni vágyat tulajdonítson, amely a városi közigazgatást a porosz állam rendőri gépezetének pusztán alárendelt kerekévé fokozza le. A Kommün valóra váltotta minden burzsoá forradalom jelszavát — olcsó kormányzatot — azáltal, hogy megszűntette a két legnagyobb kiadási forrást, az állandó hadsereget és az állami hivatalnokseregét. Puszta léte feltételezte a monarchia nemlétét — a monarchiáét, amely legalábbis Európában az osztályuralom szokásos ballasztja és nélkülözhetetlen palástja. A köztársaság számára valóban demokratikus intézmények alapját vetette meg. De sem az „igazi köztársaság" nem volt végcélja: csupán kísérő körülményei voltak.

Az értelmezések sokfélesége, amit a Kommünnek adtak, és az érdekek sokfélesége, ami benne kifejezésre jutott, azt bizonyítja, hogy rendkívül rugalmas politikai forma volt, míg valamennyi előbbi kormányforma határozottan elnyomó. Valódi titka a következő: Lényegében a munkásosztály kormánya volt, a termelő osztálynak a kisajátító osztály ellen vívott harcának a terméke, az a végre felfedezett politikai forma, amely mellett a munka gazdasági felszabadítása végbemehetett.

Ez utóbbi feltétel nélkül a kommunális alkotmány lehetetlenség és ámítás lett volna. A termelő politikai uralma nem állhat fenn társadalmi rabszolgasága további fenntartása mellett. A Kommünnek tehát emelőként kellett szolgálnia azoknak a gazdasági alapoknak a felborítására, melyeken az osztályok és ennélfogva az osztályuralom léte nyugszik. Amint a munka felszabadul, minden ember munkás lesz és a produktív munka nem lesz többé osztálytulajdonság.

Különös dolog, hogy az utolsó 60 esztendő alatt elhangzott sok beszéd és a mérhetetlen irodalom ellenére, amely a munka felszabadításával foglalkozik, alighogy a munkások valahol szívvel-lélekkel saját kezükbe veszik ezt az ügyet, máris felhangzanak a mai társadalom szóvivőinek védő szólamai — azon mai társadalomé, amelynek két pólusa a tőke- és a bér-

rabszolgaság (a földbirtokos ma már csak csendes társa a tőkésnek). Mintha a kapitalista társadalom még legtisztább szűzi ártatlanságának állapotában élne, amikor ellentétei még nincsenek kifejlődve, amikor csalásai még nem derültek ki, amikor prostituált valóságát még nem tárták fel! A Kommün, így kiáltanak fel, meg akarja szüntetni a tulajdont, minden civilizáció alapját! Igenis uraim, a Kommün meg akarta szüntetni azt az osztálytulajdont, mely a sokak munkáját kevesek gazdagságává változtatja. Célja a kisajátítók kisajátítása volt. Az egyéni tulajdont valósággá akarta tenni azáltal, hogy a termelőeszközöket, a földet és a tőkét, amelyek most elsősorban a munka leigázásának és kizsákmányolásának eszközei, a szabad és szövetkezett munka egyszerű eszközeivé változtatja át. De hiszen ez kommunizmus, „lehetetlen" kommunizmus! Nos, azok az uralkodó osztályhoz tartozó emberek, akik elég értelmesek ahhoz, hogy a mostani rendszer fennmaradásának lehetetlenségét belássák, és sokan vannak ilyenek, a szövetkezeti termelés tolakodó és nagyszájú apostolaivá váltak. Ha azonban a szövetkezeti termelés nem akar puszta ámítás és csapda lenni, ha célja az, hogy kiszorítsa a kapitalista rendszert, hogy a szövetkezetek összessége közös terv szerint irányítsa a nemzeti termelést, saját ellenőrzése alá vegye azt és így véget vessen az állandó anarchiának és az időszakonként visszatérő megrázkódtatásoknak amelyek a kapitalista termelés végzetszerű járulékai — mi egyéb volna az, uraim, mint kommunizmus, „lehetséges" kommunizmus!

A munkásosztály nem várt csodákat a Kommüntől. Nincsenek kész utópiái, amelyeket néphatározat alapján valóra akarna váltani. Jól tudja: ahhoz, hogy saját felszabadítását megvalósítsa és ezzel együtt azt a magasabb formát, melyre a jelenlegi társadalom saját gazdasági fejlődése révén feltartóztathatatlanul tör, hosszú küzdelmeken, történelmi folyamatok egész sorozatán kell átmennie, amelyek mind az embereket, mind a körülményeket meg fogják változtatni. Nem eszményeket kell megvalósítania, csak ki kell szabadítania az új társadalomnak a régi összeomló burzsoá társadalom méhében már megfogamzott elemeit. Történelmi küldetésének teljes tudatában és azzal a hősi elhatározással, hogy annak eleget is tesz, a munkásosztály csak mosolyoghat a toll és tinta felbérelt urainak durva szitkozódásain, valamint jóindulatú burzsoá-doktrinérek oktató pártfogásán, akik tudatlan közhelyeiket és szektárius hóbortjaikat a tudományos csalhatatlanság orákulumaként nyilatkoztatják ki.

Amikor a Párizsi Kommün a forradalom vezetését saját kezébe vette, amikor egyszerű munkások először merészeltek hozzányúlni „természetes fölötteseik" kormányzási kiváltságához és munkájukat példátlanul nehéz körülmények közepette szerényen, lelkiismeretesen és eredményesen végezték — és olyan bérekért végezték, melyek legmagasabbja alig egyötöde volt annak a minimumnak, amit egy nagytekintélyű tudós szerint egy londoni tanügyi tanácsos titkára keresne —, akkor a régi világ dührohamot kapott a vörös lobogó láttára, mely a munka köztársaságának szimbólumaként a városháza fölött lengett.

És mégis, ez volt az első forradalom, amelyben a munkásosztályt nyíltan elismerték, mint az egyetlen osztályt, amely társadalmi kezdeményezésre képes, elismerte még a párizsi középosztály nagy tömege is — kiskereskedők iparosok, kereskedők — egyedül a nagytőkések kivételével. A Kommün megmentette őket azáltal, hogy a középosztályon belüli ösz-

szeütközések mindig visszatérő okát, az adós és hitelező kérdését, bölcsen megoldotta. A középosztály ugyanezen rétegét, miután résztvett 1848 júniusában a munkáslázadás leverésében, az alkotmányozó nemzetgyűlés azonnal és minden teketória nélkül feláldozta hitelezőinek. De nem ez volt egyedüli oka, amiért most a munkássághoz csatlakozott. Érezte, hogy nincs más választása, mint a Kommün vagy a császárság, akármilyen néven jelenjék is meg az újra. A császárság ezt a középosztályt a közvagyon elherdálásával a védőszárnyai alatt nagyranőtt pénzügyi *csalásokkal*, a tőke mesterségesen siettetett centralizálásának támogatásával és e középosztály egyes rétegeinek így szükségszerűen bekövetkezett kisajátításával gazdaságilag tönkretette. Politikai téren elnyomta, erkölcsileg megbotránkoztatta tivornyáival, megsértette voltairianizmusukat azzal, hogy gyermekeik nevelését tudatlan papocskára bízta, francia nemzeti érzelmüket felháborította, amikor hanyatt-homlok belesodorta őket egy háborúba, amely az egész pusztításért amit véghezvitt, csak egy kárpótlást nyújtott: a császárság megsemmisülését. Valóban, az előkelő-bonapartista és kapitalista cigánybanda Párizsból való kivonulása után előlépett a középosztály igazi rendpártja, az „Union Républicaine" alakjában, a Kommün zászlaja alá állt és megvédte azt Thiers tudatos felderítéseivel szemben. Hogy a középosztály e nagy tömegének a hálája kiállja-e a mostani nehéz próbát, azt a jövő fogja megmutatni.

Marx—Engels; Válogatott Művek
I. Szikra 1949. 50—508. old.

A SZOCIALIZMUS

(Részlet)

Az előzőkből látható, hogy Marx a tőkés társadalom szocialista társadalommá való átalakulásának elkerülhetetlenségét teljesen és kizárólag a modern társadalom gazdasági mozgástörvényéből vezeti le. A munka társadalmasítása, amely ezernyi formában egyre gyorsabban halad előre és a Marx halála óta eltelt fél évszázad alatt különösen szembeötlően nyilvánul meg a nagyüzemű termelés, a tőkés kartellek, szindikátusok és trösztök fejlődésében, valamint a finánctőke méreteinek és hatalmának óriási megnövekedésében — íme, ez a szocializmus elkerülhetetlen bekövetkezésének fő anyagi alapja. Ennek az átalakulásnak szellemi és morális hajtóereje, fizikai végrehajtója a proletariátus, melyet maga a kapitalizmus nevel. A proletariátus harca a burzsoázia ellen, amely különböző és tartalomban egyre gazdagabb formákban folyik, elkerülhetetlenül politikai harccá válik, mely a politikai hatalomnak a proletariátus által való meghódítására irányul („proletárdiktatúra"). A termelés társadalmasításának szükségszerűen arra kell vezetnie, hogy a termelési eszközök a társadalom tulajdonába mennek át, hogy a „kisajátítókat kisajátítják". A munka termelékenységének óriási növekedése, a munkanap megrövidülése, a kisüzemű, primitív, szétforgácsolt termelés maradványainak, romjainak kollektív, tökéletesebb munkával való helyettesítése — ez lesz ennek az átmenetnek közvetlen következménye. A kapitalizmus teljesen széttépi a mezőgazdaság és az ipar kapcsolatát, de ugyanakkor fejlődésének felsőbb fokán újabb elemeit készíti elő ennek a kapcsolatnak, annak, hogy az ipar és a mezőgazdaság egyesüljön a tudománynak és a kollektív munka kombinációjának tudatos alkalmazása, az emberiség új települési módja alapján (megszünteti mind a falu elmaradt, a világtól elszakadt, elvadult helyzetét, mind pedig azt, hogy nagy városokban természetellenesen óriási tömegek zsúfolódjanak össze). A modern kapitalizmus legfelsőbb formái a család új formáját, a nő helyzetének és a serdülő nemzedék nevelésének új feltételeit készítik elő, a modern társadalomban a női és a gyermekmunka, a patriarchális család felbomlása a kapitalizmus hatása alatt, elkerülhetetlenül a legszörnyűbb, legpusztítóbb és legvisszataszítóbb formákat ölti. Ennek ellenére, „a nagyipar azáltal, hogy a társadalmilag szervezett termelési folyamatokban, a családi tűzhely körén túl döntő szerepet biztosít a nőknek, a mindkét nembeli ifjúságnak és gyermekeknek, új gazdasági alapot teremt a család és a gyermek viszonyának magasabb formája számára. Természetesen éppolyan dőreség a család keresztény-germán formáját abszolútnak tekinteni, mint a család antik-római, antik-görög, vagy keleti formáját, amelyek egyébként egymás között egy történelmi fejlődési sort alkotnak. Éppoly világos, hogy a mindkét nembeli és a legkülönbözőbb korú egyénekből álló kombinált munkaszemélyzet összeté-

telének — bár a természetes fejlődés során kialakult brutális, tőkés formájában, ahol a munkás van a termelési folyamatért, nem pedig a termelési folyamat a munkásért, a pusztulás és a rabszolgaság dögvészes forrása — megfelelő körülmények között, éppen ellenkezőleg a humánus fejlődés forrásává kell válnia" („A tőke" I. köt. 13. fej. vége). A gyári rendszer megmutatja nekünk „a jövő nevelésének csíráját, amikor bizonyos koron túl minden gyermeket úgy fognak nevelni, hogy a termelőmunkát egybekapcsolják az oktatással és a tornával, nemcsak azért, mert ez a módszer fokozza a társadalmi termelést, hanem mert ez a sokoldalúan fejlett emberek termelésének egyetlen módszere" (ugyanott). Ugyanerre a történelmi alapra állítja Marx szocializmusa a nemzeti kérdést és az állam kérdését is, történeti alapra nem abban az értelemben, hogy csak magyarázza a múltat, hanem a jövő merész előrelátása és a jövő megvalósítására irányuló bátor gyakorlati tevékenység értelmében is. A nemzet a burzsoá korszak társadalmi fejlődésének szükségszerű terméke és elkerülhetetlen formája. És a munkásosztály nem erősödhetett meg, nem férfiasodhatott meg, nem forrhatott ki másképp, csak úgy, hogy „nemzeti keretek között rendezkedett be", hogy „nemzeti" („bár semmiesetre sem burzsoá értelemben"). A kapitalizmus fejlődése azonban a nemzeti válaszfalakat mindinkább lerombolja, megszünteti a nemzeti elkülönülést, a nemzeti ellentétek helyébe osztályellentéteket állít. Ezért a fejlett tőkés országokban teljesen igaz az, hogy „a munkásoknak nincs hazájuk" és hogy legalább a civilizált országok proletariátusának „egyesült akciója", „a proletariátus felszabadulásának egyik legelső feltétele" („Kommunista Kiáltvány"). Az állam, ez a szervezett erőszak, a társadalom fejlődésének bizonyos fokán szükségszerűen keletkezett, mikor a társadalom kibékíthetetlen osztályokra szakadt, mikor nem létezhetett többé látszólag a társadalom fölött álló és bizonyos fokig tőle elkülönült „hatalom" nélkül. Az állam, mivel osztályellentétekből született „a leghatalmasabb, a gazdaságilag uralkodó osztály állama, s ez az osztály az állam segítségével politikailag is uralkodóosztállyá válik és ily módon új eszközökre tesz szert az elnyomott osztály fékentartására és kizsákmányolására. Így az ókori állam mindenekelőtt a rabszolgatartók állama volt a rabszolgák fékentartására, a hűbéri állam a nemesség szerve volt a jobbágy- és féljobbágyparasztok fékentartására, a modern képviseleti állam pedig a tőke eszköze a bérmunka kizsákmányolására" (Engels. „A család, a magántulajdon és az állam eredete", amelyben Engels saját és Marx nézeteit fejtegeti). Ezt a tényt még a burzsoá állam legszabadabb és legprogresszívebb formája, a demokratikus köztársaság sem szünteti meg, a legkevésbé sem — csak megváltoztatja a formáját (a kormány és a tőzsde kapcsolata, a hivatalnokok és a sajtó — közvetlen és közvetett — megvesztegethetősége stb.) A szocializmus az osztályok és ezzel az állam megszüntetésére is vezet. „Az első cselekedet — írja Engels az „Anti-Dühring"-ben —, amellyel az állam valóban mint az egész társadalom képviselője lép fel — a termelési eszközök birtokbavétele a társadalom nevében — egyszersmind az államnak mint olyannak utolsó önálló cselekedete. Az államhatalomnak a társadalmi viszonyokba való beavatkozása fokozatosan minden téren fölöslegessé válik és azután magától megszűnik. A személyek kormányzása helyébe a dolgok igazgatása és a termelési folyamatok vezetése lép. Az államot nem „törlik el", az állam „elhal". „Az a társadalom, mely a termelést a termelők szabad

és egyenjogú szövetkezése alapján újjászervezi, odahelyezi majd az egész államgépezetet, ahol akkor a legmegfelelőbb helye lesz: a régiségek múzeumába, a rokka és a bronzbalta mellé" (Engels. „A család, a magántulajdon és az állam eredete").

Végül, arra a kérdésre vonatkozólag, hogy mi az álláspontja Marx szocializmusának a kisparasztság irányában, mely a kisajátítók kisajátításának korszakában is fennmarad, utalnunk kell Engels nyilatkozatára, amely Marx gondolatait fejezi ki: „Ha az államhatalom birtokába jutunk, nem gondolhatunk arra, hogy a kisparasztokat erőszakkal kisajátítsuk (kárpótlással vagy anélkül, mindegy), mint ahogy ezt a nagybirtokosokkal megkell tennünk. Feladatunk a kisparaszttal szemben elsősorban az, hogy magánüzemét és magántulajdonát szövetkezeti útra tereljük, nem erőszakkal, hanem példaadással és azzal, hogy társadalmi segítséget nyújtunk ehhez a célhoz. És akkor mindenesetre elég eszköz áll rendelkezésünkre, hogy a kisparasztnak olyan előnyöket helyezzünk kilátásba, amelyeket már most is meg kell értenie" (Engels „A nyugati agrárkérdéshez". Alekszejeva kiadása. 17. old.: az orosz fordítás hibás. Az eredeti a „Neue Zeit"-ben jelent meg).

Lenin Művei 21. Szikra 1951. 60—63. old.

V. I. Lenin:

A PROLETÁRFORRADALOM ÉS A RENEGÁT KAUTSKY

Részletek

Burzsoá demokrácia és proletár demokrácia

A Kautsky által istentelenül összezavart kérdés a valóságban a következőképpen áll.

Ha nem akarunk gúnyt űzni a józan észből és a történelemből, akkor világos, hogy addig, amíg különböző osztályok léteznek, nem lehet szó „tiszta demokráciáról", hanem csakis osztálydemokráciáról. (Zárójelben megjegyezzük, hogy a „tiszta demokrácia" nemcsak tudatlanságra való frázis, amely az osztályharc, valamint az állam lényegének megnemértését árulja el, hanem teljesen üres frázis is, mert a kommunista társadalomban a demokrácia, miután gyökeresen átalakul és szokássá válik, el fog halni, de sohasem válik „tiszta" demokráciává.)

A „tiszta demokrácia" a munkások elbolondítására törekvő liberálisoknak a hazug frázisa. A történelem ismer burzsoá demokráciát, amely felváltja a feudalizmust, és proletár demokráciát, amely felváltja a burzsoá demokráciát.

Mikor Kautsky oldalakat szentel annak az igazságnak a „bizonyítására", hogy a középkorhoz képest a burzsoá demokrácia progresszív és hogy a proletariátusnak feltétlenül fel kell azt használni a burzsoázia elleni harcában, ez nem egyéb, mint a munkások elbolondítására szánt liberális fecsegés. Ez közhely, nemcsak a művelt Németországban, hanem a műveletlen Oroszországban is. Kautsky egyszerűen „tudományos" port hint a munkások szemébe, amikor fontoskodó képpel Weitlingről meg a paraguayi jezsuitákról és sok egyébről beszél, csak azért, hogy a jelenlegi, vagyis a kapitalista demokrácia burzsoá lényegét megkerülje.

Kautsky a marxizmusból azt ragadja ki, ami elfogadható a liberálisok, a burzsoázia számára (a középkor bírálata, általában a kapitalizmus és különösen kapitalista demokrácia progresszív történelmi szerepe) és kidobja, elhallgatja, elpalástolja a marxizmusból azt, ami a burzsoázia számára elfogadhatatlan (a proletariátus forradalmi erőszaka a burzsoázia ellen, ,a burzsoázia megsemmisítésére). Ezért bizonyult Kautsky elkerülhetetlenül, objektív helyzeténél fogva — bármi legyen is a szubjektív meggyőződése — a burzsoázia lakájának.

A burzsoá demokrácia, bár nagy történelmi haladás volt a középkorhoz képest, mindig szűk, korlátozott, hamis, képmutató lesz, paradicsom a gazdagok, csapda és csalás a kizsákmányoltak, a szegények számára — és a kapitalizmus alatt nem is lehet ez másként. Ezt az igazságot, amely a marxista elmélet igen lényeges alkotórésze, a „marxista" Kautsky nem értette meg. Ebben a kérdésben, ebben az alapvető kérdésben, Kautsky azoknak a viszonyoknak a tudományos bírálata helyett, amelyek minden burzsoá demokráciát a gazdagok demokráciájává tesznek, — „kedveskedik" a burzsoáziának.

Mindenekelőtt emlékezetébe idézzük a nagytudományú Kautsky úrnak Marx és Engels azon elméleti kijelentéseit, amelyekről betűrágónk (hogy kedvében járjon a burzsoáziának) szégyenletes módon „megfeledkezett", azután pedig a lehető legnépszerűbben megvilágítjuk a kérdést.

Nemcsak az ókori és a feudális állam volt a kizsákmányolás eszköze, hanem a „modern képviseleti állam is eszköz arra, hogy a tőke a bérmunkát kizsákmányolja" (Engels az államról írt művében). „Minthogy az állam csupán átmeneti intézmény, amelyet a harcban, a forradalomban használunk fel abból a célból, hogy ellenfeleinket erőszakkal elnyomjuk, ezért szabad népállamról beszélni merő értelmetlenség; amíg a proletariátusnak még szüksége van az államra, nem a szabadság érdekében használja fel, hanem arra, hogy ellenfeleit elnyomja, és mihelyt szó lehet szabadságról, az állam mint olyan megszűnik." (Engels Bebelnek 1875. március 28-án írt levelében.) „Az állam nem egyéb, mint arravaló gépezet, hogy egyik osztály elnyomja a másikat, mégpedig a demokratikus köztársaságokban semmivel sem kevésbé, mint a monarchiában" (Engels Marx „Polgárháború"-jához írt előszavában). Az általános választójog „a munkásosztály érettségének fokmérője. A mai államban ennél több soha nem lehet és nem lesz" (Engels az államról írt művében). Kautsky úr rendkívül unalmasan kérődzik ennek a tételnek első felén, azon, amely elfogadható a burzsoázia számára. A másik felét azonban, amelyet kiemeltünk és amely elfogadhatatlan a burzsoázia számára, a renegát Kautsky elhallgatja!). „A kommünnek nem parlamentáris, hanem dolgozó testületnek kellett lennie, amely egyidejűleg végrehajtó és törvényhozó testület is... Ahelyett, hogy három- vagy hatévenként egyszer eldöntse, hogy a parlamentben az uralkodó osztálynak melyik tagja képviselje és nyomja el (verund zertreten) a népet, a kommünökben megszervezett népet kellett volna szolgálnia úgy, mint ahogy az egyéni választójog minden más munkáltatónak arra szolgál, hogy kiválassza vállalatába a munkásokat, felügyelőket és könyvelőket" (Marx a Párizsi Kommünről írt „Polgárháború Franciaországban" c. művében).

E tételek közül mindegyik — és e tételeket a nagytudományú Katusky úr kitűnően ismeri — arculcsapja Kautskyt, teljesen leleplezi renegátságát. Kautsky egész brosúrájában nyomát sem találjuk annak, hogy ezeket az igazságokat megértette. Brosúrájának egész tartalma a marxizmus megcsúfolása!

Nézzük a modern államok alaptörvényeit, nézzük az állami igazgatást, nézzük a gyülekezési vagy a sajtószabadságot, nézzük a „polgárok törvény előtti egyenlőségét" — és lépten-nyomon tapasztalni fogjuk a polgári demokrácia képmutatását, amelyet jól ismer minden becsületes és öntudatos munkás. Egyetlenegy állam sincs, legyen bár a legdemokratikusabb, ahol az alkotmányokban ne lennének kibúvók és fenntartások, melyek biztosítják a burzsoázia számára azt a lehetőséget, hogy „rendzavarás esetén" — vagyis abban az esetben, ha a kizsákmányolt osztály „megzavarja" rabszolgahelyzetének rendjét és kísérletet tesz arra, hogy ne rabszolgamódra viselkedjék — katonaságot küldjön a munkások ellen, hadiállapotot rendeljen el stb. Kautsky szemérmetlenül szépítgeti a burzsoá demokráciát, amikor elhallgatja például azt, amit az igen demokratikus és igen republikánus burzsoák Amerikában vagy Svájcban a sztrájkoló munkások ellen elkövetnek.

Ó, a bölcs és tudós Kautsky erről hallgat! Ez a tudós politikus nem érti, hogy erről hallgatni aljasság. Jobbnak látja olyasfajta gyermekmesékkel traktálni a munkásokat, hogy a demokrácia „a kisebbség védelmét" jelenti. Hihetetlen, de tény! Krisztus születése után az 1918. esztendőben, az imperialista világmészárlás ötödik évében, amikor ötödik éve folyik a világ minden „demokráciájában" az internacionalista kisebbségek elnyomása (vagyis azoké, amelyek nem árulták el galádul a szocializmust a Renaudelek és Longuet-k, Scheidemann-nok és Kautskyk, Hendersonok és Webbek módjára stb.), a tudós Kautsky úr mézédes hangon dicshimnuszt zeng a „kisebbség védelméről". Aki óhajtja, elolvashatja ezt Kautsky brosúrájának 15. oldalán. A 16. oldalon pedig eme tudós... egyén a XVIII. századbeli Anglia whigjeiről és toryjairól értekezik!

Ó, micsoda tudományosság! Ó, a burzsoáziának micsoda rafinált kiszolgálása! Ó, micsoda civilizált módja a kapitalisták előtti hasoncsúszásnak és talpnyalásnak! Ha Krupp lennék vagy Scheidmann, Clémenceau vagy Renaudel, milliókat fizetnék Kautsky úrnak, júdáscsókkal jutalmaznám, magasztalnám a munkások előtt, ajánlanám „a szocializmus egységét" olyan „tiszteletreméltó" férfiakkal, mint aminő Kautsky. Brosúrát írni a proletariátus diktatúrája ellen, a XVIII. századbeli Anglia whigjeiről és toryjairól értekezni, azt bizonygatni, hogy a demokrácia a „kisebbség védelmét" jelenti és elhallgatni, hgy a „demokratikus" amerikai köztársaságban pogromokat rendeznek az internacionalisták ellen — hát nem a burzsoáziának tett lakájszolgálatok ezek?

A tudós Kautsky úr „megfeledkezett" — valószínűleg véletlenül feledkezett meg... — egy „apróságról", mégpedig arról, hogy a burzsoá demokrácia uralkodó pártja a kisebbség védelmét csak egy másik burzsoá párt számára biztosítja, a proletariátusnak viszont a „kisebbség védelme" helyett minden komoly, mélyreható, lényegbevágó kérdésben hadiállapot vagy pogrom jut osztályrészül. Mennél fejlettebb a demokrácia, annál közelebb van a burzsoáziát veszélyeztető minden komoly politikai ellentét esetén a pogrom vagy a polgárháború. A polgári demokráciának ezt a „törvényét" megfigyelhette volna a tudós Kautsky úr a köztársasági Franciaországban, a Dreyfus-ügy példáján, az amerikai demokratikus köztársaságban a négerek és az internacionalisták meglincselésének példáján, a demokratikus Angliában Írország és Ulster példáján, az oroszországi demokratikus köztársaságban a bolsevikok ellen 1917 áprilisában indított hajsza és az ellenük szervezett pogromok példáján. Szándékosan választom a példákat nemcsak a háború idejéből, hanem a háború előtti békés időkből is. Az édeskés Kautsky úr jónak látja szemethunyni a XX. század e tényei előtt és ehelyett inkább bámulatosan új, feltűnően érdekes, szokatlanul tanulságos és hihetetlenül fontos dolgokat mesél a munkásoknak a XVIII. századbeli whigekről és torykről.

Nézzük a burzsoá parlamentet. Feltételezhető-e, hogy a tudós Kautsky sohasem hallott volna arról, hogy a tőzsde és a bankárok annál inkább alávetik uralmuknak a burzsoá parlamenteket, mennél jobban kifejeződött a demokrácia? Ebből nem az következik, hogy nem kell felhasználni a burzsoá parlamentarizmust (a bolsevikok oly sikeresen használták fel, mint talán a világ egyetlen más pártja sem, mert 1912—1914-ben meghódítottuk a IV. dumában az egész munkáskúriát). De következik ebből az, hogy csak egy liberális feledkezhet meg úgy a burzsoá parlamentarizmus történelmi

korlátozottságáról és viszonylagos voltáról, mint ahogy erről Kautsky megfeledkezik. Az elnyomott tömegek a legdemokratikusabb polgári államban is lépten-nyomon szemben találják magukat azzal a kiáltó ellentmondással, amely a kapitalisták „demokráciája" által hirdetett formális egyenlőség és a között az ezernyi tényleges megszorítás és furfangos csel között van, amelyek a proletárokat bérrabszolgákká teszik. Éppen ez az ellentmondás mutatja meg a tömegeknek a kapitalizmus rothadtságát, hazug és képmutató mivoltát. Éppen ezt az ellentmondást leplezik le folyton-folyvást a tömegek előtt a szocializmus agitátorai és propagandistái, hogy előkészítsék őket a forradalomra! Kautsky pedig, amikor megkezdődött a forradalom korszaka, hátat fordított a forradalomnak és dicshimnuszokat kezdett zengeni a haldokló burzsoá demokrácia gyönyörűségeiről.

A proletárdemokrácia, melynek egyik formája a Szovjethatalom soha nem tapasztalt mértékben kifejlesztette és kiszélesítette a demokráciát éppen a lakosság óriási többsége, a kizsákmányoltak és dolgozók számára. Aki egy egész könyvet ír a demokráciáról, mint ahogy ezt Kautsky tette, aki két oldalon beszél a diktatúráról és húsz-harminc oldalon a „tiszta demokráciáról", anélkül hogy ezt észrevenné, az liberális módjára teljesen kiforgatja a dolgot.

Nézzük a külpolitikát. Egyetlenegy polgári országban, még a legdemokratikusabb országban sem folytatják nyíltan. Mindenütt becsapják a tömegeket, a demokratikus Franciaországban, Svájcban, Amerikában és Angliában százszorta nagyobb mértékben és körmönfontabb módon, mint a többi országban. A Szovjethatalom forradalmi módon lerántotta a külpolitikáról a titokzatosság leplét. Kautsky ezt nem vette észre, hallgat róla, noha a rabló háborúk és az „érdekszférák felosztásáról" (vagyis a világnak a kapitalista rablók közti felosztásáról) szóló titkos szerződések korszakában ennek sarkalatos jelentősége van, mert ettől függ a béke, ettől függ tízmilliók élete vagy halála.

Nézzük az államberendezést. Kautsky fennakad az „apróságokon", még azon is, hogy a választások (a Szovjet Alkotmány szerint) „nem közvetlenek", a dolog lényegét azonban nem látja. Az államapparátus, az államgépezet osztálylényegét nem veszi észre. A burzsoá demokráciában a kapitalisták ezer fogással — amelyek annál ügyesebbek és annál biztosabban hatnak, mennél fejlettebb a „tiszta" demokrácia — szorítják ki a tömegeket a kormányzásban való részvételből, fosztják meg őket a gyülekezési és sajtószabadságtól stb. A Szovjethatalom az első a világon (szigorúan véve — a második, mert ugyanezt megkezdte a Párizsi Kommün), amely a tömegeket, éppen a kizsákmányolt tömegeket bevonja a kormányzásba. A burzsoá parlamentben (amely a burzsoá demokráciában sohasem dönti el a legkomolyabb kérdéseket: ezekről a tőzsde, a bankok döntenek) való részvételt sokezer sorompó zárja el a dolgozó tömegek elöl és a munkások nagyszerűen tudják és érzik, látják és tapasztalják, hogy a burzsoá parlament idegen intézmény, a proletariátus elnyomásának eszköze a burzsoázia kezében, egy ellenséges osztály, a kizsákmányoló kisebbség intézménye.

A Szovjetek maguknak a dolgozó és kizsákmányolt tömegeknek közvetlen szervezetei, amelyek megkönnyítik számukra azt, hogy az államot maguk rendezzék be és minden lehető módon kormányozzák. S a dolgozók és kizsákmányoltak élcsapatának, a városi proletariátusnak megvan az

az előnye, hogy a nagyüzemek által a legjobban van egyesítve, a legkönnyebben választ és kíséri figyelemmel a megválasztottakat. A szovjetszervezet automatikusan megkönnyíti a dolgozók és kizsákmányoltak tömörülését élcsapatuk, a proletariátus körül. A régi burzsoá apparátus — a hivatalnoki kar, a gazdaságnak, a polgári műveltségnek és az összeköttetéseknek stb. kiváltságai (ezek a tényleges kiváltságok annál változatosabbak, mennél fejlettebb a polgári demokrácia) — a szovjetszervezet mellett mindez kiküszöbölődik. A sajtószabadság, már nem képmutatás, mert a nyomdákat és a papírt elvesszük a burzsoáziától. Ugyanez történik a legjobb épületekkel, palotákkal, kastélyokkal, földesúri kúriákkal. A Szovjethatalom e legjobb épületek közül sokezert egycsapásra elvett a kizsákmányolóktól és így milliószor „demokratikusabbá" tette a gyülekezési jogot a tömegek számára — azt a gyülekezési jogot, amely nélkül a demokrácia csak csalás. A nem lokális, nem helyi Szovjetek közvetett választása megkönnyíti a Szovjetkongresszusokat, olcsóbbá, mozgékonyabbá, a munkások és parasztok számára hozzáférhetőbbé teszik az egész apparátust olyan időszakban, amikor az élet forr és arra van szükség, hogy különösen gyorsan megvonhassuk a megbízatást egy helyi küldöttől, vagy pedig kiküldhessük az illetőt az általános Szovjetkongresszusra.

A proletár demokrácia milliószor demokratikusabb minden burzsoá demokráciánál; a Szovjethatalom milliószor demokratikusabb a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságnál.

Ezt csak az nem vehette észre, aki vagy tudatosan kiszolgálja a burzsoáziát, vagy politikai szempontból teljesen halott ember, és a porlepte polgári könyvek mögül nem látja a pezsgő életet. Akit teljesen átitattak a burzsoádemokratikus előítéletek, s aki ily módon magát objektíven a burzsoázia lakájává változtatja.

Ezt csak olyan ember nem vehette észre, aki képtelen az elnyomott osztályok szempontjából feltenni a kérdést:

Van-e a legdemokratikusabb burzsoá országok között akár egy ország is a világon, ahol az egyszerű átlagmunkás, az egyszerű átlagos mezőgazdasági mnukás, vagy általában a falusi félproletár (vagyis az elnyomott tömegnek, a népesség óriási többségének képviselője) azt a szabadságot, hogy a legjobb épületekben gyűléseket tarthasson, azt a szabadságot, hogy gondolatainak kifejezésére, érdekeinek védelmére a legnagyobb nyomdák és a legjobb papírraktárak álljanak rendelkezésre, azt a szabadságot, hogy a maga osztályából választhasson embereket az állam kormányzására és az állam „berendezésére", csak megközelítőleg is olyan mértékben élvezné, mint Szovjet-Oroszországban?

Nevetséges volna még csak feltételezni is, hogy Kautsky úr bármely országban ezer felvilágosodott ipari és mezőgazdasági munkás közül csak egyre is akadna, akinek e kérdés megválaszolásánál kétségei volnának. A világ munkásai, akik a burzsoá lapokból az igazságról csak töredékes beismerések útján szereznek tudomást, éppen ezért rokonszenveznek ösztönszerűen a Szovjetköztársasággal, mert látják, hogy ez proletár demokrácia, a szegények demokráciája, nem pedig a gazdagok demokráciája, márpedig minden polgári demokrácia, még a legjobb is, a valóságban a gazdagok demokráciája.

Minket burzsoá hivatalnokok, burzsoá parlamenti képviselők, burzsoá bírák kormányoznak (és ezek „rendezik be" államunkat). Ez az az egysze-

rű, szemmel látható, elvitathatatlan igazság, melyet saját élettapasztalatukból ismernek, naponta látnak és éreznek, valamennyi burzsoá országban, így a legdemokratikusabb országokban is, az elnyomott osztályokhoz tartozó tíz- és százmilliók.

Oroszországban viszont teljesen szétzúzták a bürokratikus apparátust, úgy, hogy kő kövön nem maradt belőle, mind elkergették a régi bírákat, szétkergették a burzsoá parlamentet és sokkal hozzáférhetőbb képviseletet adtak éppen a munkásoknak és a parasztoknak. Az ő Szovjetjeik léptek a hivatalnokok helyébe, vagy az ő Szovjetjeiket rendelték a hivatalnokok fölé, az ő Szovjetjeik lettek a bírák választói. Ez a tény egymagában elég ahhoz, hogy valamennyi elnyomott osztály elismerje, hogy a Szovjethatalom, vagyis a proletárdiktatúra adott formája a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságnál is milliószor demokratikusabb.

Kautsky nem érti meg ezt a minden munkás számára érthető és nyilvánvaló igazságot, mert „megfeledkezett" arról, „elszokott" attól, hogy úgy tegye fel a kérdést: demokrácia — melyik osztály számára? Ő a „tiszta" (vagyis osztálynélküli? vagy osztályon kívüli?) demokrácia szemszögéből ítéli meg a kérdést. Úgy érvel, mint Shylock: „egy font húst" és semmi mást. Valamennyi polgár egyenlősége — másként nincsen demokrácia.

A tudós Kautskynak, a „marxista" és „szocialista" Kautskynak fel kell tennünk a kérdést:

Lehet-e egyenlőség kizsákmányolt és kizsákmányoló között?

Szörnyű és hihetetlen hogy ilyen kérdést vagyunk kénytelenek felvetni, akkor, amikor a II. Internacionálé szellemi vezérének könyvét bíráljuk. De „aki a-t mondott, az mondjon bé-t is". Ha magadra vállaltad, hogy írsz Kautskyról — magyarázd meg a tudós férfiúnak, miért nem lehet egyenlőség kizsákmányoló és kizsákmányolt között.

Lehet-e egyenlőség kizsákmányolt és kizsákmányoló között?

Kautsky a következőképpen okoskodik:

1. „A kizsákmányolók a népességnek mindig csupán elenyésző kisebbségét tették" (Kautsky brosúrája 14. old.).

Ez vitathatatlan igazság. Mármost hogyan kell gondolkodnunk, ha ebből az igazságból indulunk ki? Gondolkodhatunk marxista, szocialista módon; ebben az esetben a kizsákmányoltaknak a kizsákmányolókhoz való viszonyát kell alapul vennünk. Gondolkodhatunk liberális, burzsoádemokratikus módon; ez esetben a többségnek a kisebbséghez való viszonyát kell alapul vennünk.

Ha marxista módon gondolkodunk, azt kell mondanunk: a kizsákmányolók az államot (ugyanis a demokráciáról van szó, vagyis az állam egyik formájáról) elkerülhetetlenül a kizsákmányoltak, felett gyakorolt osztályuralmuk eszközévé teszik. Ezért a demokratikus állam is, amíg vannak kizsákmányolók, akik a kizsákmányolt többségen uralkodnak, szükségképpen a kizsákmányolók számára lesz demokrácia. A kizsákmányoltak államának gyökeresen különböznie kell az ilyen államtól, demokráciának kell lennie a kizsákmányoltak számára és elnyomásnak a kizsákmányolók számára, valamely osztály elnyomása pedig azt jelenti, hogy ez az osztály nem egyenjogú, hogy ki van rekesztve a „demokráciából".

Ha liberális módon gondolkodunk, akkor a következőt kell mondanunk: a többség dönt, a kisebbség engedelmeskedik. Aki nem engedelmeskedik, azt megbüntetik. Ennyi az egész. Nincs semmi értelme az okosko-

dásnak az állam osztályjellegéről általában, vagy különösen a „tiszta demokráciára" vonatkozólag: ennek semmi köze a kérdéshez, hiszen a többség többség, a kisebbség pedig kisebbség. Egy font hús az egy font hús — és pont.

Kautsky éppen így okoskodik:

2. „Mi okból öltene a proletáriátus uralma olyan formát, amely a demokráciával összeférhetetlen és mi tenné ezt szükségessé"? (21. old.) Következik annak a magyarázata, hogy a többség a proletariátus oldalán van: szerfelett körülményes és szerfelett bőbeszédű magyarázat. Marx-idézettel és a Párizsi Kommün választásai adataival. A következtetés: „Olyan rendszernek, amelynek ilyen mély gyökerei vannak a tömegek között, a legkisebb oka sincs arra, hogy kezet emeljen a demokráciára. Ez a rendszer nem lehet meg mindig erőszak nélkül, azokban az esetekben, amikor erőszakhoz nyúlnak, hogy elnyomják a demokráciát. Erőszakra csak erőszakkal lehet felelni. De ez a rendszer, mely tudja, hogy a tömegek mellette állnak, az erőszakot csak arra fogja használni, hogy a demokráciát megvédje, nempedig arra, hogy megsemmisítse. Valóságos öngyilkosságot követne el, ha meg akarná szüntetni legbiztosabb alapját, az általános választójogot, a hatalmas erkölcsi tekintély mély forrását" (22. old.).

Láthatjuk: a kizsákmányoltak viszonya a kizsákmányolókhoz Kautsky érvelésében eltűnt. Csak általában a többség, általában a kisebbség, általában a demokrácia, az általunk már jól ismert „tiszta demokrácia" maradt meg.

Jól jegyezzük meg: Kautsky ezt a Párizsi Kommünnel kapcsolatban mondja! A szemléletesség kedvéért idézzük, hogy hogyan nyilatkoztak Marx és Engels a diktatúráról a Komünnel kapcsolatban:

Marx: „... Ha a munkások a burzsoá diktatúra helyére saját forradalmi diktatúrájukat állítják ... a burzsoázia ellenállásának megtörésére ... a munkások forradalmi és átmeneti formát adnak az államnak ..."

Engels: „... A (forradalomban) győztes pártnak uralmát annak a félelemnek a segítségével kell fenntartania, amelyet fegyverei a reakciósokban keltenek. Ha a Párizsi Kommün nem támaszkodott volna a burzsoáziával szemben a felfegyverzett nép tekintélyére, vajon tarthatta volna-e magát egy napnál tovább? Ellenkezőleg, nem azt vehetjük-e szemére, hogy túl kevéssé élt ezzel a tekintéllyel?"

Ugyancsak Engels: „... Minthogy az állam csupán átmeneti intézmény, amelyet a harcban, a forradalomban használunk fel abból a célból, hogy ellenfeleinket erőszakkal elnyomjuk, ezért szabad népállamról beszélni merő értelmetlenség; amíg a proletariátusnak még szüksége van az államra, nem a szabadság érdekében használja fel, hanem arra, hogy ellenségeit elnyomja, és mihelyt szó lehet szabadságról, az állam mint olyan megszűnik ..."

Kautsky olyan messze van Marxtól és Engelstől, mint az ég a földtől, mint a liberális a proletárforradalmártól. A tiszta demokrácia és egyszerűen a „demokrácia", amelyről Kautsky beszél, csak új kiadása ugyanannak a „szabad népállamnak", vagyis merő ostobaság. Kautsky egy nagytudományú szobatudós tökfilkó tudálékosságával vagy egy tízéves kislány ártatlanságával kérdi: mire is kell ez a diktatúra, amikor megvan a többség? Marx és Engels pedig megmagyarázzák:

— Azért, hogy megtörjük a burzsoázia ellenállását,
— azért, hogy megfélemlítsük a reakciósokat,
— azért, hogy fenntartsuk a felfegyverzett nép tekintélyét a burzsoáziával szemben,
— azért, hogy a proletáriátus erőszakkal elnyomhassa ellenségeit.

Kautsky nem érti ezeket a magyarázatokat. Minthogy szerelmes a demokrácia „tisztaságába", nem látja ennek burzsoá mivoltát, „következetesen" azt hajtogatja, hogy a többségnek, ha egyszer többség, nincs szüksége arra, hogy a kisebbség „ellenállását megtörje", nincs szüksége arra, hogy ezt „erőszakkal elnyomja" — elég ha a demokrácia megsértésének egyes eseteit elnyomja. A demokrácia „tisztaságába" szerelmes Kautsky véletlenül ugyanazt a kis hibát követi el, amelybe mindig beleesik minden burzsoá demokrata; ti. a formális egyenlőséget (amely a kapitalizmusban velejéig hazug és képmutató) tényleges egyenlőségnek veszi! Csekélység!

A kizsákmányoló nem lehet egyenlő a kizsákmányolttal.

Ez az igazság, bármilyen kellemetlen is Kautskynak, a szocializmus lényeges tartalmát alkotja.

A másik igazság: valódi, tényleges egyenlőség nem lehetséges mindaddig, amíg teljesen ki nem küszöbölték a lehetőségét annak, hogy az egyik osztály a másik osztályt kizsákmányolhassa.

A kizsákmányolókat egycsapásra szét lehet verni, ha a központban sikeres felkelés megy végbe, vagy ha a hadsereg fellázad. De megsemmisíteni a kizsákmányolókat, egészen ritka és sajátos esetek kivételével, egycsapásra nem lehet. Nem lehet egy valamelyest nagykiterjedésű ország valamennyi földbirtokosát és kapitalistáját egyszerre kisajátítani. Sőt, a kisajátítás, mint jogi vagy politikai aktus, egymagában korántsem dönti el a kérdést, mert a földbirtokosokat és a kapitalistákat tényelgesen el kell távolítani, ténylegesen helyettesíteni kell őket a gyárak és a földbirtokok másfajta igazgatásával, munkásigazgatásával. Nem lehet egyenlőség a kizsákmányolók között — akik nemzedékek hosszú során át kiváltak mind képzettségeik, mind gazdag életmódjuk és jártasságuk révén — és a kizsákmányoltak között, akiknek tömege még a leghaladottabb és legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban is elnyomott, elmaradott, tudatlan, megfélemlített és szétforgácsolt. A kizsákmányolók a forradalom után még hosszú ideig elkerülhetetlenül megtartják sok hatalmas, tényleges kiváltságukat; marad náluk pénz (a pénzt egyszerre megszüntetni nem lehet), bizonyos — gyakran jelentős — ingó vagyon, megmaradnak összeköttetéseik, megmarad a szervezésben és kormányzásban való jártasságuk, a kormányzás összes „titkainak" (szokásainak, fogásainak, eszközeinek, lehetőségeinek) ismerete, megmarad magasabb képzettségük, közeli kapcsolatuk a felsőbb műszaki személyzethez (amely burzsoá módon él, és gondolkozik), megmarad összehasonlíthatatlanul nagyobb jártasságuk katonai ügyekben (ez igen fontos) és így tovább, és így tovább.

Ha a kizsákmányolók csak egy országban vannak szétverve — márpedig természetesen ez a tipikus eset, mert a forradalom egyidőben több országban ritka kivétel — akkor még mindig erősebbek maradnak, mint a kizsákmányoltak, mert a kizsákmányolóknak óriási nemzetközi kapcsolataik vannak. Hogy a legkevésbé fejlett középparaszti, kisiparosi, stb. tömegekből való kizsákmányoltak egy része a kizsákmányolókat követi és képes ezeket követni, ezt pedig minden forradalom, így a Kommün is

megmutatta (hiszen a versaillesi csapatok közt proletárok is voltak, amiről a nagytudományú Kautsky „megfeledkezett").

Ilyen körülmények között az a feltevés, hogy némileg is mélyreható és komoly forradalom idején a kérdéseket egész egyszerűen a többség és kisebbség aránya dönti el, a legnagyobb bárgyúság, tucatliberálisra való előítélet, a tömegek becsapása, a közismert történeti igazsága abban rejlik, hogy minden mélyreható forradalom idején szabály az, hogy a kizsákmányolók, akik hosszú évekig megtartják hatalmas tényleges előnyeiket a kizsákmányoltakkal szemben, hosszú ideig makacs, kétségbeesett ellenállást fejtenek ki. A kizsákmányolók sohasem vetik magukat alá — hacsak nem az édeskés tökfilkónak, Kautskynak, édeskés fantáziájában — a kizsákmányoltakból álló többség döntésének anélkül, hogy ne próbálnák ki fölényüket egy utolsó, kétségbeesett csatában, a csaták egész sorában.

Az átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba egész történelmi korszak. Amíg ez a korszak be nem fejeződik, a kizsákmányolók okvetlenül megőrzik reményüket a restaurációra, és ebből a reményből restaurációs kísérletek lesznek. A megdöntött kizsákmányolók, akik megdöntésüket nem várták, nem hittek benne, még csak gondolni sem akartak rá, az első komoly vereség után megtízszerezett energiával, dühödt szenvedéllyel, százszorosra felfokozott gyűlölettel vetik magukat harcba a tőlük elvett „paradicsom" visszaszerzéséért, családjaikért, melyek oly gondtalanul éltek, és amelyeket most a „csőcselék" pusztulásra és nyomorra (vagy „közönséges" munkára . . .) ítél. S a kizsákmányoló kapitalistákhoz húz a kispolgárság nagy tömege. Évizedek történeti tapasztalatai tanúsítják minden országban, hogy ez a kispolgárság tétovázik, ingadozik, ma a proletariátussal megy együtt, holnap visszaretten a forradalom nehézségeitől, a munkások legelső vereségére vagy csak félvereségére is pánikba esik, idegeskedik, kapkod, siránkodzik, az egyik táborból a másikba futkos . . . akárcsak a mi mensevikjeink és eszereink.

S ilyen körülmények között, az eszeveszett, kiéleződött háború korszakában, amikor a történelem az évszázados és évezredes kiváltságok létének vagy nemlétének kérdését tűzi napirendre — azt magyarázgatni, hogy mi a többség és mi a kisebbség, mi a tiszta demokrácia, s hogy nincs szükség diktatúrára, hogy kizsákmányolt és kizsákmányoló egyenlő! Milyen feneketlen együgyűség, milyen mélységes nyárspolgáriasság kell ehhez!

De viszonylag „békés" kapitalizmus évtizedei — 1871-től 1914-ig — a filiszterség, a korlátoltság, a renegátság Augiász istállóivá tették az opportunizmushoz alkalmazkodó szocialista pártokat . . .

Az olvasó valószínűleg észrevette, hogy Kautsky a könyvéből vett fenti idézetben az általános választójog elleni merényletről beszél (mellesleg megjegyezve, az általános választójogot hatalmas erkölcsi tekintély mély forrásának nevezi, holott Engels ugyancsak a Párizsi Kommünnel kapcsolatban és ugyancsak a diktatúra kérdésével kapcsolatban a felfegyverzett nép tekintélyéről beszél a burzsoáziával szemben; jellemző, hogy ha összehasonlítjuk a nyárspolgár és a forradalmár nézetét a „tekintélyről" . . .).

Figyelembe kell vennünk, hogy a kizsákmányolók választójogtól való megfosztása merőben orosz kérdés, nem pedig általában a proletárdiktatúra kérdése. Ha Kautsky brosúrájának képmutatás nélkül a következő címet adta volna: „A bolsevikok ellen", akkor ez a cím megfelelt volna a

brosúra tartalmának és akkor Kautskynak joga lett volna közvetlenül a választójogról beszélni. De Kautsky elsősorban mint „teoretikus" kívánt fellépni. Brosúrájának a következő címet adta: „A proletariátus diktatúrája" — általában. Külön a Szovjetekről és Oroszországról csak brosúrájának második részében, a 6. paragrafustól kezdve beszél. Az első rszében viszont (amelyből én az idézetet vettem) a demokráciáról és a diktatúráról általában van szó. Kautsky azzal, hogy elkezdett beszélni a választójogról, elárulta, hogy célja a bolsevikellenes polémia és semmibe se veszi az elméletet. Mert az elméletnek, vagyis a demokrácia és a diktatúra általános (nempedig különleges nemzeti) osztályalapjairól szóló fejtegetésnek, nem olyan különleges kérdésekkel kell foglalkoznia, mint amilyen a választójog, hanem azzal az általános kérdéssel: fenn lehet-e tartani a gazdagok, a kizsákmányolók számára a demokráciát olyan történelmi korszakban, amikor a kizsákmányolókat megdöntik és államukat a kizsákmányoltak állama váltja fel?

Így és csakis így vetheti fel a kérdést egy teoretikus.

Ismerjük a Kommün példáját, ismerjük a marxizmus alapítóinak a Kommünnel kapcsolatos fejtegetéseit. Ennek az anyagnak alapján tettem például vizsgálat tárgyává a demokrácia és a diktatúra kérdését. „Állam és forradalom" c. brosúrámban, melyet az Októberi Forradalom előtt írtam. A választójog korlátozásáról egy szót sem szóltam. Meg kell állapítanunk, hogy a választójog korlátozásának kérdése a diktatúrának különleges nemzeti, nem pedig álaltános kérdése. A választójog jorlátozásának kérdését csak úgy lehet megítélni, ha az orosz forradalom sajátos feltételeit, fejlődésének sajátos útját tanulmányozzuk. A további fejlesztések során ezt meg is fogjuk tenni. Hiba volna azonban előre kezeskedni arról, hogy az Európában küszöbön álló proletárforradalmak — mind, vagy többségükben — feltétlenül korlátozni fogják a burzsoázia választójogát. Lehetséges, hogy ez így lesz. A háború után és az orosz forradalom tapasztalatai után valószínűleg így lesz, de ez nem okvetlenül szükséges a diktatúra megvalósítása érdekében, nem elengedhetetlen ismérve a diktatúra logikai fogalmának, nem tartozik elengedhetetlen feltételként a diktatúra történeti és osztályfogalmához.

A diktatúra feltétlenül szükséges ismérve, elengedhetetlen feltétele a kizsákmányolóknak mint osztálynak erőszakos elnyomása és következésképpen a „tiszta demokrácia", vagyis az egyenlőség és szabadság megsértése — ezt az osztályt illetően.

Így és csakis így vethetjük fel a kérdést elméletileg. És Kautsky azzal, hogy a kérdést nem így tette fel, bebizonyította, hogy a bolsevikok ellen nem mint teoretikus, hanem mint az opportunisták és a burzsoázia bérence lép fel.

Hogy melyik országban, ennek vagy annak a kapitalizmusnak milyen nemzeti sajátosságai mellett fogják (kizárólagosan vagy túlnyomórészt) alkalmazni a demokrácia ilyen vagy amolyan korlátozását, megsértését a kizsákmányolókkal szemben, ez a kérdés ennek vagy annak a kapitalizmusnak, ennek vagy annak a forradalomnak nemzeti sajátosságaitól függ. Elméletileg a kérdés másként áll, mégpedig a következőképpen: Lehetséges-e proletárdiktatúra anélkül, hogy megsértenék a demokráciát a kizsákmányolók osztályával szemben?

Kautsky éppen ezt a kérdést kerülte meg, mely elméletileg az egyetlen

fontos és lényeges kérdés. Kautsky mindenféle idézetet hozott fel Marxból és Engelsből, kivéve azokat, amelyek erre a kérdésre vonatkoznak, és amelyeket én fentebb idéztem.

Kautsky a világon mindenről beszélt, mindenről, ami elfogadható a liberálisok és burzsoá demokraták szempontjából, ami nem esik kívül az ő eszmekörükön, mindenről, kivéve a legfontosabbat, kivéve azt, hogy a proletariátus nem győzhet, ha nem töri meg a burzsoázia ellenállását, ha nem nyomja el erőszakosan ellenségeit, s hogy ahol „erőszakos elnyomás" van, ahol nincs „szabadság", ott természetesen nincs demokrácia.

Ezt Kautsky nem értette meg . . .

Lenin Művei 28. kötet

V. I. Lenin

ÜDVÖZLET A MAGYAR MUNKÁSOKNAK

Elvtársak! Lelkesedéssel és örömmel töltenek el bennünket a hírek, amelyeket a Magyar Tanácsköztársaság politikusaitól kapunk. Alig több mint két hónapja áll fenn Magyarországon a Tanácshatalom, de szervezettség tekintetében a magyar proletariátus, úgy látszik, már túltett rajtunk. Ez érthető, mert Magyarországon a lakosság általános kulturális színvonala magasabb, azonkívül az ipari munkások aránya az egész lakossághoz képest (a mai Magyarországnak 8 millió lakosa van, ebből Budapestnek 1 millió) hasonlíthatatlanul nagyobb, végül a szovjet rendszerre, a proletárdiktatúrára való átmenet is hasonlíthatatlanul könnyebb és békésebb volt Magyarországon.

Ez az utóbbi körülmény különösen fontos. Európában a szocialista vezérek többsége, mind a szociálsoviniszta, mind a Kautsky-féle irányzathoz tartozók, olyan mélyen elmerültek a tisztára nyárspolgári előítéletek mocsarában, amelyeket évtizedeken át nevelt beléjük a viszonylag „békés" kapitalizmus és a polgári parlamentarizmus, hogy képtelenek megérteni a szovjet hatalmat és a proletárdiktatúrát. A proletariátus nem töltheti be világtörténelmi felszabadító küldetését, ha nem söpri el, nem távolítja el útjából ezeket a vezéreket. Ezek az emberek teljesen vagy félig elhitték az oroszországi Szovjethatalomról terjesztett burzsoá hazugságot, és nem tudták megkülönböztetni a Szovjethatalomban testet öltött új, proletár demokráciának, a dolgozók demokráciájának, a szocialista demokráciának lényegét a polgári demokráciától, amely előtt szolgamódra hasra vágódnak, s amelyet „tiszta demokráciának" vagy általában „demokráciának" neveznek.

Ezek az elavult, polgári előítéletekkel teli emberek nem értették meg a világtörténelmi fordulatot a polgári demokráciától a proletár demokráciához, a burzsoá diktatúrától a proletár diktatúrához. Az orosz Szovjethatalom, a szovjet hatalom fejlődése orosz történetének ilyen vagy olyan sajátosságát összetévesztették a nemzetközi jelentőségében vett szovjet hatalommal.

A magyar proletárforradalom még a vakot is látóvá teszi. A proletárdiktatúrára való átmenet formája Magyarországon egészen más, mint Oroszországban; a burzsoá kormány önként lemondott, a munkásosztály egységét, a szocializmus egységét azonnal helyreállították kommunista program alapján. Annál világosabban domborodik ki most a szovjet hatalom lényege: most sehol a világon nem lehetséges semmiféle más olyan hatalom, amelyet a dolgozók, élükön a proletariátussal, támogatnának, mint a Szovjethatalom, mint a proletariátus diktatúrája.

Ez a diktatúra feltételezi a kíméletlenül szigorú gyors és határozott erőszak alkalmazását a kizsákmányolók, a kapitalisták, a földbirtokosok és

lakájaik ellenállásának elnyomása céljából. Aki ezt nem értette meg, az nem forradalmár, azt el kell távolítani a proletariátus vezéreinek vagy tanácsadóinak sorából.

De nem egyedül az erőszak a proletárdiktatúra lényege és nem elsősorban az erőszak. A proletárdiktatúra legfőbb lényege a dolgozók vezető osztagának, élcsapatának, egyetlen vezetőjének, a proletariátusnak szervezettsége és fegyelmezettsége. A proletárdiktatúra célja, hogy megteremtse a szocializmust, megszüntesse a társadalom osztályokra tagozódását, dolgozóvá tegye a társadalom valamennyi tagját, és az embernek ember által való mindenféle kizsákmányolását megfossza talajától. Ezt a célt nem lehet egycsapásra elérni, ehhez a kapitalizmusról a szocializmusra való átmenetnek meglehetősen hosszú időszakára van szükség, azért is, mert a termelés átszervezése nehéz dolog azért is, mert időbe telik, amíg az élet minden terén gyökeres változásokat hajthatunk végre, azért is, mert a kispolgári és polgári gazdálkodás megszokottságának hatalmas erejét csak hosszú, kitartó harccal lehet leküzdeni. Éppen ezért beszél Marx a proletárdiktatúra egész időszakáról mint a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakáról.

Ennek az egész időszaknak folyamán a fordulattal szemben ellenállást fognak kifejteni a kapitalisták, valamint a polgári értelmiség soraiból kikerülő nagyszámú csatlósaik, akik tudatosan tanúsítanak ellenállást, és gyakran nem tudatosan ellenállást fognak kifejteni a kispolgári szokásoknak és hagyományoknak túlságosan alávetett dolgozók óriási tömegei is, többek közt a parasztok. Az ingadozás e rétegekben kikerülhetetlen. A paraszt mint dolgozó a szocializmushoz húz, szívesebben látja a munkások diktatúráját, mint a burzsoázia diktatúráját. A paraszt mint gabonaeladó a burzsoáziához, a szabadkereskedelemhez húz, vagyis visszafelé húz a „megszokott" régi, „ősidőktől" való kapitalizmushoz.

Proletárdiktatúrára, egy osztály uralmára, szervezettségének és fegyelmezettségének erejére, központosított hatalmára van szükség, amely a kapitalizmus kultúrájának, tudományának és technikájának valamennyi vívmányára támaszkodik: szükség van a proletariátusnak valamennyi dolgozó pszichológiájához való közelségére, tekintélyére, mellyel a szétforgácsolt, a politikában kevésbé járatos, kevésbé szilárd, faluról vagy a kisiparból származó dolgozók előtt bír, hogy a proletariátus magával ragadhassa a parasztságot és általában a kispolgári rétegeket. Itt a „demokráciáról" általában, az „egységről", a „munka embereinek egyenlőségéről" és más effélékről hangoztatott frázisokkal, amelyekre annyira hajlamosak az elnyárspolgáriasodott szociálsoviniszták és kautskysták — ilyen frázisokkal az ügyet nem mozdítjuk elő. A frázisok csak port hintenek az emberek szemébe, elhomályosítják az öntudatot, fokozzák a kapitalizmus, a parlamentarizmus, a polgári demokrácia régi eltompultságát, megcsontosodottságát, maradiságát.

Az osztályok megszüntetése — hosszú, nehéz, szívós osztályharc műve, s az osztályharc a tőke uralmának megdöntése után, a burzsoá állam lerombolása után, a proletárdiktatúra megteremtése után, nem tűnik el (mint ezt a régi szocializmus és a régi szociáldemokrácia sekélyes képviselői képzelik), hanem csak formáit változtatja és sok tekintetben még elkeseredettebbé válik.

A burzsoázia ellenállásával szemben, a kispolgárság megcsontosodott-

ságával, maradiságával, határozatlanságával és ingadozásaival szemben a proletariátus osztályharccal kénytelen megvédeni hatalmát, megszilárdítani szervező befolyását, elérni ama rétegek „semlegesítését", amelyek félnek otthagyni a burzsoáziát és túlságosan határozatlan lépésekkel követik a proletariátust, megszilárdítani a dolgozók új fegyelmét, elvtársias fegyelmét, a proletariátussal való tartós kapcsolatukat, tömörülésüket a proletariátus körül, megszilárdítani ezt az új fegyelmet, a társadalmi kapcsolatnak ezt az új alapját a középkori feudális fegyelem helyébe, az éhség korbácsa által teremtett fegyelem, a kapitalizmus idején fennálló „szabad" bérrabszolgaság fegyelme helyén.

Ahhoz, hogy az osztályokat megszüntessük, egy osztály diktatúrájának időszaka szükséges, éppen azé az osztályé az elnyomott osztályok közül, amely nemcsak megdönteni képes a kizsákmányolók uralmát, nemcsak ellenállásukat tudja könyörtelenül elnyomni, hanem eszmeileg is szakítani tud az egész burzsoá- demokrata ideológiával, az általában a szabadságról és egyenlőségről hangoztatott kispolgári frázisokkal (mert a valóságban, mint azt Marx már régen kimutatta, ezek a frázisok az árutulajdonosok „szabadságát és egyenlőségét", a kapitalista és a munkás „szabadságát és egyenlőségét" jelentik).

Mi több. Az elnyomott osztályok közül csak az az osztály képes megszüntetni diktatúrájával az osztályokat, amely a tőke elleni sztrájkok és politikai harcok évtizedei folyamán iskolázódott, tömörült, kinevelődött, megedződött —, csak az az osztály, amely elsajátította az egész városi, ipari, nagykapitalista kultúrát, amely el van szánva és képes arra, hogy ezt a kultúrát megvédje, minden vívmányát megőrizze, továbbfejlessze és az egész nép, minden dolgozó számára hozzáférhetővé tegye —, csak az az osztály, amely képes elviselni mindazokat a nehézségeket, megpróbáltatásokat, viszontagságokat és nagy áldozatokat, amelyeket a történelem elkerülhetetlenül ráró arra, aki szakít a múlttal és merészen utat tört az új jövő felé, csak az az osztály, amelynek legjobbjait gyűlölet és megvetés tölti el minden iránt, ami nyárspolgári és filiszteri, azon tulajdonságok iránt, amelyek olyan buján tenyésznek a kispolgárság, a kistisztviselők, az „értelmiség" körében —, csak az az osztály, amely „végigjárta a munka megacélosító iskoláját" s amely munkaképességével minden dolgozóban, minden becsületes emberben tiszteletet tud kelteni maga iránt.

Magyar munkások! Elvtársak! Ti még jobb példát adtatok a világnak, mint Szovjet-Oroszország, azzal hogy az igazi proletárdiktatúra alapján egycsapásra egyesíteni tudtatok valamennyi szocialistát. Most az a hálás és igen nehéz feladat áll előttetek, hogy megálljátok a sarat az antant elleni súlyos háborúban. Legyetek szilárdak. És ha ingadozás üti fel a fejét a szocialisták között, akik tegnap csatlakoztak hozzátok, a proletárdiktatúrához, vagy a kispolgárság körében, nyomjátok el könyörtelenül ezeket az ingadozásokat. Agyonlövetés — ez a gyáva méltó jutalma a háborúban.

Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, igazán forradalmi háború, az elnyomottak háborúja az elnyomók ellen, a dolgozók háborúja a kizsákmányolók ellen, háború a szocializmus győzelméért. Az egész világon a munkásosztály minden becsületes tagja a ti pártotokon áll. Minden hónap közelebb hozza a proletár világforradalmat.

Legyetek szilárdak! A győzelem a tietek lesz!

1919. V. 27.

Lenin Művei 29. kötet

V. I. Lenin

GAZDASÁG ÉS POLITIKA A PROLETÁRDIKTATÚRA KORSZAKÁBAN

(Részlet)

1

Elméletileg kétségtelen, hogy a kapitalizmus és a kommunizmus között bizonyos átmeneti időszak van, amely szükségképpen egyesíti magában a társadalmi gazdaság mindkét rendszerének vonásait, illetve sajátosságait. Ez az átmeneti időszak szükségképpen a haldokló kapitalizmus és a születő kommunizmus, vagy más szóval: a legyőzött, de meg nem semmisített kapitalizmus és a megszületett, de még egészen gyenge kommunizmus közötti harc időszaka.

Nemcsak a marxistának, de minden művelt embernek, aki valamennyire is ismeri a fejlődés elméletét, magától értetődőnek kell tartania, hogy egy egész történelmi korszakra van szükség, amelyet az átmeneti időszaknak ezek a vonásai jellemeznek. És mégis, a szocializmusba való átmenetre vonatkozó elmélkedéseket, amelyeket a kispolgári demokrácia jelenlegi képviselőitől hallunk (és ilyenek látszólagos szocialista cégérük ellenére a II. Internacionálé összes képviselői, közöttük az olyan emberek, mint MacDonald és Jean Longuet, Kautsky és Friedrich Adler) kivétel nélkül az jellemzi, hogy teljesen megfeledkeznek erről a nyilvánvaló igazságról. A kispolgári demokratáknak tulajdonsága, hogy írtóznak az osztályharctól, arról álmodoznak, hogy meg lehet tenni anélkül is, arra törekszenek, hogy mindent elsimítsanak és kibékítsenek, hogy letompítsák az éles szögleteket. Ezért az ilyen demokraták vagy kitérnek az elől, hogy elismerjék a kapitalizmusból a kommunizmusba vezető átmenet egész történelmi szakaszát, vagy pedig a két harcoló fél kibékítésére irányuló tervek kiagyalását tekintik feladatuknak, ahelyett, hogy e két erő egyikének harcát vezetnék.

2

Országunk nagyfokú elmaradottsága és kispolgári jellege következtében Oroszországban a proletárdiktatúrának bizonyos sajátosságok tekintetében okvetlenül másnak kell lennie, mint az előrehaladott országokban. De a fő erők — és a társadalmi gazdaság fő formái — Oroszországban is ugyanazok, mint bármely kapitalista országban, úgyhogy ezek a sajátosságok a leglényegesebbet nem érinthetik.

A társadalmi gazdaság e fő formái: a kapitalizmus, a kisárutermelés, a kommunizmus. A fő erők: a burzsoázia, a kispolgárság (különösen a parasztság), a proletariátus.

Oroszország gazdasági rendszere a proletárdiktatúra korszakában nem egyéb, mint — egy óriási állam egységes méretében — a kommunista módon egyesített munka első lépéseinek harca a kisárutermelés és a még fennmaradt, valamint a kisárutermelés talaján újjászülető kapitalizmus ellen.

A munka Oroszországban annyiban van kommunista módon egyesítve, amennyiben, először, megszüntettük a termelési eszközök magántulajdonát, és amennyiben, másodszor, a proletár államhatalom az állami földön és állami vállalatokban országos méretekben megszervezi a nagyüzemi termelést, a különböző gazdasági ágak és vállalatok között elosztja a munkaerőt és az állam tulajdonában levő szükségleti cikkek tömegét elosztja a dolgozók között.

Azért beszélünk a kommunizmus „első lépéseiről" Oroszországban (ezt mondja pártunk 1919 márciusában elfogadott programja is), mert mindezek a feltételek nálunk csak részben valósultak meg, vagy más szóval: e feltételek megvalósulása még csak kezdeti szakaszában van. Egyszerre, egyetlen forradalmi csapással véghezvittük azt, ami egycsapásra egyáltalán véghezvihető: például mindjárt a proletárdiktatúra első napján, 1917. október 26-án (1917. november 8-án) eltöröltük a föld-magántulajdont, kártalanítás nélkül kisajátítottuk a nagybirtokosokat. Néhány hónap alatt, szintén kártalanítás nélkül, kisajátítottuk majdnem az összes nagykapitalistákat, a gyárak, részvénytársaságok, bankok, vasutak stb. tulajdonosait. Alapjában és legfőbb vonatkozásaiban már megvalósítottuk a nagyipari termelés állami szervezését, a „munkásellenőrzésről" a gyárak, vasutak „munkás-igazgatására" való áttérést, de a mezőgazdaságban ennek egészen a kezdetén vagyunk („szovjet gazdaságok", a munkásállam által állami földön szervezett nagygazdaságok). Hasonlóképpen alig-alig indult meg a kisföldművelők különböző formájú társulásainak a szervezése, mint átmenet a kisárutermelő mezőgazdaságról a kommunista mezőgazdaságra. (Szovjet-Oroszországban a „szovjet gazdaságok" és a „mezőgazdasági kommunák" száma körülbelül 3536, illetőleg 1961, a mezőgazdasági arteleké 3696. Központi Statisztikai Hivatalunk most számlálja össze pontosan a szovjet gazdaságokat és a kommunákat. A számlálás eredményei 1919. novemberétől kezdődően fognak beérkezni.) Ugyanezt kell mondanunk a magánkereskedelem helyébe lépő termékelosztás állami szervezéséről, vagyis az állami gabonagyűjtésről és a gabonának a városba, az iparcikkeknek a faluba szállításáról. Erre a kérdésre vonatkozólag alább közölni fogjuk a rendelkezésünkre álló statisztikai adatokat.

A parasztgazdaság továbbra is kisárutermelés marad. A kapitalizmusnak itt rendkívül széles alapja van, gyökerei nagyon mélyek, nagyon szívósak. Ezen az alapon a kapitalizmus fennmarad és újraszületik a kommunizmus elleni legádázabb harcban. E harc formái: a batyuzás és a gabona (valamint egyéb termékek) állami begyűjtése ellen, általában a termékek állami elosztása ellen irányuló spekuláció.

A szocializmus az osztályok megszüntetése. A proletariátus diktatúrája mindent megtett, amit megtehetett ennek érdekében. Az osztályokat azonban egycsapásra megszüntetni nem lehet.

Az osztályok megmaradtak és megmaradnak a proletárdiktatúra korszakában. Ha majd az osztályok eltűnnek, nem lesz szükség diktatúrára. De az osztályok nem tűnnek el a proletariátus diktatúrája nélkül.

Az osztályok megmaradtak, de a proletárdiktatúra korszakában mindegyikük megváltozott; megváltozott az osztályok egymáshoz való viszonya is. Az osztályharc nem szűnik meg a proletárdiktatúrában, csak más formákat ölt.

A proletariátus a kapitalizmus alatt elnyomott osztály volt, olyan osz-

tály, amely meg volt fosztva a termelési eszközök mindennemű tulajdonától, az egyetlen osztály, amely közvetlenül és egészében szemben állt a burzsoáziával és ezért egyedül volt képes arra, hogy mindvégig forradalmi osztály legyen. A proletariátus, miután megdöntötte a burzsoáziát és meghódította a politikai hatalmat, uralkodó osztállyá lett: birtokában van az államhatalom, rendelkezik az immár társadalmasított termelési eszközökkel, vezeti az ingadozó, közbülső elemeket és osztályokat, elnyomja a kizsákmányolók fokozott ellenállását. Mindez az osztályharc különös feladata, olyan feladat, amelyet a proletariátus azelőtt nem tűzött és nem is tűzhetett maga elé.

A kizsákmányolók, a földbirtokosok és kapitalisták osztálya nem tűnt el és nem is tűnhet el egyszerre a proletárdiktatúrában. A kizsákmányolók szét vannak verve, de nincsenek megsemmisítve. Megmaradt nemzetközi bázisuk, a nemzetközi tőke, amelynek részét alkotják. Részben tulajdonukban maradtak bizonyos termelési eszközök, megmaradt a pénzük, megmaradtak óriási társadalmi összeköttetéseik. Ellenállásuk ereje, éppen vereségük következtében százszorosan, ezerszeresen fokozódott. Az állami, katonai gazdasági igazgatás „művészete" nagy, igen nagy fölényt biztosít számukra, úgyhogy jelentőségük hasonlíthatatlanul nagyobb, mint a lakossághoz viszonyított számuk. A megdöntött kizsákmányolók osztályharca a kizsákmányoltak győztes élcsapata, azaz a proletariátus ellen, mérhetetlenül elkeseredetté vált. S ez nem is lehet másképp, ha forradalomról beszélünk, ha ezt a fogalmat nem cseréljük fel reformista illúziókkal (mint ahogy a II. Internacionálé hősei teszik).

Végül a parasztság, mint általában minden kisburzsoázia, a proletárdiktatúrában is középen levő közbülső helyet foglal el: egyrészt a dolgozók elég jelentékeny (az elmaradt Oroszországban pedig óriási) tömege ez, melyet a dolgozók közös érdeke, a földbirtokostól és a kapitalistától való szabadulás kívánsága egyesít; másrészt különálló kisgazdák, tulajdonosok és kereskedők, akik gazdasági helyzetüknél fogva elkerülhetetlenül a proletariátus és a burzsoázia között ingadoznak. És amikor a proletariátus és a burzsoázia közötti harc kiéleződik, amikor az összes társadalmi viszonyok hihetetlenül éles fordulattal megváltoznak, természetes, hogy éppen a parasztok és általában a kispolgárok, mivel nagyon erősen ragaszkodnak a régihez, a megszokotthoz, a változatlanhoz, elkerülhetetlenül hol ide, hol oda pártolnak, ingadoznak, kapkodnak, tétováznak és így tovább.

A proletariátusnak az a feladata, hogy vezesse ezt az osztályt — vagy ezeket a társadalmi elemeket — harcoljon, hogy a befolyása alá vonja őket. Magával vonni az ingadozókat, a tétovázókat — ez a proletariátus teendője.

Ha egybevetjük az összes fő erőket vagy osztályokat és ezeknek a proletárdiktatúra által megváltoztatott kölcsönös viszonyát, akkor látjuk, hogy milyen határtalan elméleti ostobaság, milyen korlátolt a II. Internacionálé összes képviselőinek az a közkeletű, kispolgári elképzelése, hogy a szocializmusba való átmenet útja az általában vett „demokrácián keresztül" vezet. Ennek a tévedésnek az a burzsoáziától örökölt előítélet az alapja, hogy a „demokrácia" tartalmilag feltétlen, osztályon kívüli. Valójában a demokrácia is teljesen új fázisba megy át a proletárdiktatúrában, az osztályharc is magasabb fokra lép, maga alá rendelve az összes különböző formákat.

A szabadságról, egyenlőségről, demokráciáról szóló általános frázisok valójában csak vak szajkózása azoknak a fogalmaknak, amelyek az árutermelési viszonyok lenyomatai. A proletárdiktatúra konkrét feladatait ezeknek az általános frázisoknak segítségével megoldani — annyit jelent, mint az egész vonalon, a burzsoázia elméleti, elvi álláspontjára helyezkedni. A proletariátus szempontjából csakis így tehető fel a kérdés: szabadság? — de melyik osztály elnyomásától való felszabadulás? egyenlőség? — de melyik osztálynak melyik osztállyal való egyenlősége? demokrácia? — de vajon a magántulajdon talaján-e, vagypedig a magántulajdon eltörléséért folyó harc alapján? stb.

Engels az „Anti-Dühring"-ben már régen megvilágította, hogy az egyenlőség fogalma, mivel az árutermelési viszonyok lenyomata, előítéletté válik, ha az egyenlőséget nem úgy értelmezzük, mint az osztályok megszüntetését. Ezt az elemi igazságot, hogy az egyenlőség burzsoá-demokratikus fogalma egészen más, mint annak szocialista fogalma, folytonosan elfelejtik. De ha ezt nem felejtjük el, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy a proletariátus a burzsoázia megdöntésével döntő lépést tesz az osztályok megszüntetése felé és hogy ennek befejezése érdekében a proletariátusnak tovább kell folytatnia osztályharcát, fel kell használnia az államhatalom apparátusát, és a harc, a befolyásolás, a ráhatás különböző módszereit kell alkalmaznia a megdöntött burzsoáziával és az ingadozó kispolgársággal szemben.

Lenin Művei 30. kötet

A SZOVJETUNIÓ KOMMUNISTA PÁRTJA KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A SZEMÉLYI KULTUSZ ÉS KÖVETKEZMÉNYEINEK LEKÜZDÉSÉRŐL

(Részlet)
(Szabad Nép, 1956. július 3.)

II.

Hogyan történhetett, hogy a szovjet szocialista rendszer viszonyai között megszületett és elterjedt Sztálin személyi kultusza összes negatív következményeivel együtt?

E kérdés megvizsgálásakor figyelembe kell venni mindazokat az objektív, konkrét történelmi feltételeket, amelyek között a szocializmus építése a Szovjetunióban folyt, mind pedig néhány, Sztálin személyes tulajdonságaival összefüggő szubjektív tényezőt.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom úgy került be a történelembe, mint a kapitalista társadalomnak a munkásosztály vezetésével végrehajtott forradalmi átalakításának klasszikus példája. Más országok kommunista pártjai az összes haladó és demokratikus erők a bolsevik párt hősi harcának, a világ első szocialista államának, a Szovjetuniónak a példáján tanulják meg a jelenlegi társadalmi fejlődés által felvetett alapvető társadalmi kérdések megoldásának tapasztalatait. Országunk dolgozói, a szocialista társadalom építésének majdnem négy évtizede alatt óriási tapasztalatokat gyűjtöttek, amelyeket tanulmányokban és alkotó szellemben, saját konkrét feltételeikhez alkalmazva sajátítanak el a többi szocialista társadalom dolgozói.

Ez volt a történelemben az első kísérlet szocialista társadalom felépítésére. Ez a társadalom szüntelen útkeresés közepette, sok olyan igazság gyakorlatban való ellenőrzése közben alakult ki, amelyet a szocialisták azelőtt csak általános vonásokban, az elméletben ismertek. Több mint negyedszázadon át a szovjetország volt az egyetlen ország, amely az emberiség számára a szocializmushoz vezető utat építette. Hasonló volt egy kapitalista gyűrűben levő ostromlott erődhöz. A szovjetország nyugati és keleti ellenségei a 14 állam 1918—1920-as összeomlott intervenciója után folytatták a Szovjetunió ellen újabb „keresztes hadjáratok" előkészítését. Az ellenség nagy számban küldött a Szovjetunióba kémeket és kártevőket, megpróbálta minden eszközzel aláaknázni a világ első szocialista államát. A Szovjetunió elleni újabb imperialista agresszió veszélye különösen megnőtt a fasizmus 1933-as németországi hatalomra jutása után. A fasizmus a kommunizmus megsemmisítését, a Szovjetuniónak, a dolgozók első államának megsemmisítését hirdette céljaként. Mindenki emlékezik az úgynevezett antikomintern paktum, a „Berlin—Róma—Tokió-tengely" létrejöttére, amelyet az egész nemzetközi reakció erői aktívan támogattak. A szovjetország az új háború megérlelődött veszélyének légkörében, amikor a nyugati hatalmak elutasították a Szovjetuniónak a fasizmus megzabolázására és a kollektív biztonság megszervezésére több ízben is javasolt intézkedéseit, kénytelen volt minden erejét megfeszíteni a védelem erősítésére, az ellenséges kapitalista környezet merényletei elleni

harcra. A pártnak az egész népet az állandó éberség és harci készenlét szellemében kellett nevelni, tekintettel a külső ellenségekre.

A nemzetközi reakció mesterkedései annál veszélyesebbek voltak, mivel az országban hosszú időn át elkeseredett osztályharc folyt, ekkor dőlt el a „ki kit győz le" kérdése, Lenin halála után a pártban aktivizálódtak az ellenséges áramlatok — a trockisták, a jobboldali opportunisták, a burzsoá nacionalisták, akik elvetették azt a lenini elméletet, amely szerint lehetséges a szocializmus győzelme egy országban. Ez az álláspont a kapitalizmus visszaállításához vezetett volna a Szovjetunióban. A párt kíméletlen harcot folytatott a leninizmus ezen ellenségei ellen.

A Kommunista Párt a lenini útmutatásokat teljesítve hozzálátott az ország szocialista iparosításához, a mezőgazdaság kollektivizálásához és a kulturális forradalom végrehajtásához. A szocialista társadalomnak egy, egyedülálló országban folyó építésekor e hatalmas feladatok megoldásának útján a szovjet népnek és a kommunista pártnak hihetetlen nehézségeket és akadályokat kellett leküzdenie. Országunknak történelmileg igen rövid időszaka alatt mindennemű külföldi gazdasági segítség nélkül meg kellett szüntetni évszázados elmaradottságát, az új szocialista alapon kellett átépítenie egész népgazdaságát.

Ez a bonyolult nemzetközi és belső helyzet megkövetelte a vasfegyelmet, az éberség szakadatlan fokozását, a vezetés legszigorúbb centralizálását, ami szükségképpen negatív hatással volt egyes demokratikus formák fejlődésére. Országunknak az imperializmus egész világával folytatott kíméletlen harc közben bizonyos mértékig korlátoznia kellett a demokráciát. Ezt igazolta népünk szocializmusért, a kapitalista környezetben vívott harcának logikája. De a párt és a nép ezeket a korlátozásokat már akkor ideigleneseknek tekintette, amelyeket ki kell majd küszöbölni, amint erősödik a szovjet állam, fejlődnek a demokrácia és a szocializmus erői világszerte. A nép tudatosan vállalta ezeket az ideiglenes áldozatokat, mivel napról napra látta a szovjet társadalmi rend mind újabb és újabb sikereit.

A szovjet nép a szocializmus építésének útján jelentkező mindeme nehézségeket leküzdötte a Kommunista Párt és a lenini általános irányvonalat következetesen megvalósító Központi Bizottsága vezetésével.

A szocializmus győzelme ellenséges környezetben levő és a külső támadás állandó veszélyének kitett országunkban világtörténelmi jelentőségű hőstett volt, amelyet a szovjet nép vitt véghez. A gazdaságilag elmaradott ország az első ötéves tervekben a nép és a párt megfeszített, hősi erőfeszítései eredményeképpen gigászi ugrást tett előre gazdasági és kulturális fejlődésben. A szocialista építés sikerei alapján emelkedett a dolgozók életszínvonala, egyszer s mindenkorra megszűnt a munkanélküliség. Az országban mélyreható kulturális forradalom ment végbe. A szovjet nép rövid idő alatt létrehozta a műszaki értelmiség nagyszámú kádereit, akik a világ technikai haladásának színvonalára emelkedtek és világviszonylatban az első helyek egyikére juttatták a szovjet tudományt és technikát. E győzelmek lelkesítője és szervezője a kommunisták nagy pártja volt. A világ dolgozói a Szovjetunió példájából szemléltető módon meggyőződtek arról, hogy a hatalmat kezükbe vevő munkások és parasztok, a tőkések és földesurak nélkül sikeresen építhetik és fejleszthetik a széles néptömegek érdekeit kifejező és védelmező szocialista államokat. Mindez

hatalmas, lelkesítő szerepet játszott a világ valamennyi országában a kommunista és munkáspártok befolyásának növekedésében.

I. V. Sztálin, aki hosszú időn át volt a Párt Központi Bizottságának főtitkára, más vezetőkkel együtt tevékenyen harcolt a lenini útmutatások megvalósításáért. Őszinte híve volt a marxizmus—leninizmusnak, mint teoretikus és tekintélyes szervező vezette a párt harcát a trockisták, a jobboldali opportunisták, a burzsoá nacionalisták ellen, a kapitalista környezet ármánykodásai ellen. Ebben a politikai és eszmei harcban Sztálin nagy tekintélyre és népszerűségre tett szert. Azonban helytelenül az ő nevével kezdték összekapcsolni összes nagy győzelmeinket. A sikerek, amelyeket a Kommunista Párt és a szovjetország ért el, a hozzá címzett dicsőítések megszédítették Sztálint. Ilyen körülmények között kezdett fokozatosan kialakulni Sztálin személyi kultusza.

A személyi kultusz fejlődését nagy mértékben előmozdították I. V. Sztálin bizonyos egyéni tulajdonságai, amelyeknek negatív jellegére már V. I. Lenin rámutatott, Lenin 1922 végén levelet intézett az összeült pártkongresszushoz. A levélben ez állt:

„Sztálin elvtárs miután főtitkár lett, beláthatatlan hatalmat összpontosított kezében, és nem vagyok biztos afelől, hogy mindig elég körültekintően tudja-e használni ezt a hatalmat." E levélnek 1923 január elején írt függelékében V. I. Lenin ismét visszatér Sztálin néhány, vezetőknél tűrhetetlen egyéni tulajdonságának kérdésére. „Sztálin túlságosan durva — írta Lenin — és ez a fogyatékosság, amely teljes mértékben elviselhető közöttünk, kommunisták között, tűrhetetlenné válik a főtitkár tisztségében. Ezért javaslom az elvtársaknak, gondolkozzanak Sztálin áthelyezésének módján és nevezzenek ki erre a helyre más embert, aki semmilyen tekintetben sem különbözik Sztálin elvtárstól, csupán egyben rejlik fölénye vele szemben, éspedig abban, hogy türelmesebb, lojálisabb, udvariasabb és figyelmesebb az elvtársakkal szemben, kevésbé szeszélyes stb."

A XIII. pártkongresszuson, amely kevéssel Lenin halála után zajlott le, Lenin leveleit a küldöttek tudomására hozták. Ezen okmányok megvitatása eredményeképpen célszerűnek tartották meghagyni Sztálint a főtitkári tisztségben azzal, hogy vegye figyelembe Lenin bírálatát és vonja le belőle az összes szükséges következtetést.

Sztálin, aki megmaradt a Központi Bizottság főtitkárának tisztségében, a Vlagyimir Iljics Lenin halálát követő első időszakban szem előtt tartotta az ő bíráló megjegyzéseit. Később azonban Sztálin mértéktelenül túlbecsülte a maga érdemeit, szilárdan hitt saját csalhatatlanságában. A pártdemokrácia és a szovjet demokrácia egyes korlátozásait, amelyek elkerülhetetlenek voltak az osztályellenség és ügynökei ellen vívott kíméletlen harc idején, majd később a német fasiszta területrablók ellen vívott háborúban, Sztálin kezdte a pártélet és az állami élet normájává emelni, durván sárba tiporva a vezetés lenini elvét. A központi bizottság üléseit és a pártkongresszusokat rendszertelenül tartották, majd hosszú éveken át nem is hívták össze. Sztálin gyakorlatilag bírálhatatlanná vált.

A szocialista építés ügyének, a párt- és az állami demokrácia fejlődésének nagy kárt okozott Sztálinnak az a tétele, amely szerint egyre jobban és jobban éleződik az osztályharc, amint a Szovjetunió halad előre a szocializmus felé. Ezt a tételt — amely csak az átmeneti időszak bizonyos

szakaszaiban volt helyes, amikor a „ki kit győz le" kérdés dőlt el, amikor kemény osztályharc folyt a szocializmus alapjainak felépítéséért — előtérbe helyezték 1937-ben, vagyis olyan időpontban, amikor a szocializmus már győzött országunkban, amikor a kizsákmányoló osztályokat és gazdasági alapjukat már felszámolták. Ez a hibás elméleti tétel a gyakorlatban a szocialista törvényesség legdurvább megszegéseinek és a tömeges megtorló rendszabályoknak szolgált megalapozásul.

Éppen e körülmények között alakult ki egyebek között az állambiztonsági szervek különleges helyzete. E szervek iránt óriási bizalom nyilvánult meg, hiszen a forradalom vívmányainak megvédésében kétségtelen érdemeket szereztek, a nép és az ország előtt. Az állambiztonsági szervek hosszú időn keresztül igazolták ezt a bizalmat és különleges helyzetük nem járt semmiféle veszéllyel. A helyzet azután változott meg, amikor a párt és a kormány fölöttük gyakorolt ellenőrzését fokozatosan felváltotta Sztálin személyes ellenőrző tevékenysége, az igazságszolgáltatási normák szokásos alkalmazása helyébe pedig az ő egyéni döntései léptek. Még bonyolultabbá vált a helyzet, amikor Berijának, a nemzetközi imperializmus ügynökének bűnös bandája került az állambiztonsági szervek élére. A szovjet törvényességet súlyosan megsértették és tömeges megtorlásokat követtek el. Ellenséges cselszövések következtében megrágalmazták és ártatlanul büntetéssel sújtottak sok becsületes kommunistát és párton kívüli szovjet embert.

A XX. pártkongresszus és a Központi Bizottság Sztálin halála után folytatott egész politikája ékesszólóan bizonyítja, hogy a Központi Bizottságon belül meg volt azoknak a vezetőknek kialakult lenini magva, akik helyesen megértették a megérlelődött szükségszerűségeket mind a bel-, mind a külpolitika területén. Nem lehet azt mondani, hogy nem voltak ellenakciók azokkal a negatív jelenségekkel szemben, amelyek összefüggtek a személyi kultusszal és fékezték a szocializmus előrehaladását. Sőt mi több, voltak meghatározott időszakok, pl. a háborús években, amikor lényegesen gyengültek a törvénytelenségek, az önkény stb. negatív következményei.

Ismeretes, hogy éppen a háború idején, a Központi Bizottság tagjai, valamint kiváló szovjet hadvezérek a hátországban és az arcvonalon saját kezükbe vették a tevékenységet bizonyos területeken, önállóan hoztak döntéseket és saját szervező, politikai, gazdasági és katonai munkájukkal, a helyi pártszervezetekkel és a szovjetek szervezeteivel vállvetve biztosították a szovjet nép győzelmét a háborúban. A győzelem után a személyi kultusz negatív következményei ismét nagy erővel kezdtek mutatkozni. A Központi Bizottság lenini magva nyomban Sztálin halála után erélyes harcot kezdett a személyi kultusz és súlyos következményei ellen.

Felmerülhet a kérdés: miért nem szálltak szembe ezek az emberek nyíltan Sztálinnal és miért nem távolították el őt a vezetésből?

A kialakult körülmények között ezt nem lehetett megtenni. A tények kétségtelenül arról tanúskodtak, hogy Sztálin vétkes sok olyan törvénytelenségben, amelyet különösen életének utolsó időszakában követtek el. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy a szovjet emberek olyan emberként ismerték Sztálint aki mindig síkraszáll a Szovjetunió védelmében az ellenség merényleteivel szemben, harcol a szocializmus ügyéért. Ebben a harcban időnként méltatlan módszereket alkalmazott, megszegte a pártélet

lenini elveit és formáit. Ez volt Sztálin tragédiája. De mindez egyszersmind megnehezítette az akkor elkövetett törvénytelenségek elleni harcot is, mivel a személyi kultusz légkörében a szocializmus építésének, a Szovjetunió erősödésének sikereit Sztálinnak tulajdonították.

Ilyen körülmények között érthetetlen lett volna a nép előtt minden ellene irányuló megmozdulás. És itt egyáltalán nem az egyéni bátorság hiányáról van szó. Világos, hogy bárki, aki ilyen helyzetben szembeszállt volna Sztálinnal, nem részesült volna a nép támogatásában. Sőt, mi több, az akkori körülmények között az ilyesféle szembenállást úgy értékelték volna, mint fellépést a szocializmus építésének ügye ellen, mint a párt és az egész állam egységének, a kapitalista környezet viszonyai között rendkívül veszélyes aláaknázását. Emellett azok a sikerek, amelyeket a Szovjetunió dolgozói kommunista pártjuk vezetésével vívtak ki, méltán töltötték el büszkeséggel minden szovjet ember szívét és olyan légkört teremtettek, amelyben az egyes hibák és fogyatékosságok az óriási sikerek mellett kevésbé jelentőseknek tűntek, e hibák negatív következményeit pedig gyorsan kárpótolták a párt és a szovjet társadalom hatalmas arányokban növekvő életerői. Tekintetbe kell venni azt a körülményt, hogy sok tény és Sztálin sok helytelen intézkedése, különösen a szovjet törvényesség megsértése terén, csupán az utóbbi időben, már Sztálin halála után, főként a Berija-banda leleplezésével és az állambiztonsági szervek pártellenőrzésének megteremtésével kapcsolatban vált ismeretessé.

Ezek a fő feltételek és okok, amelyek I. V. Sztálin személyi kultuszának megjelenéséhez és elterjedéséhez vezettek. Magától értetődik, hogy az elmondottak megmagyarázzák, de távolról sem igazolják I. V. Sztálin személyének kultuszát és e személyi kultusznak pártunk által olyan élesen és igazságosan elítélt következményeit.

III.

A személyi kultusz elvitathatatlanul nagy kárt okozott a Kommunista Pártnak, a szovjet társadalomnak. Durva hiba lenne azonban abból a tényből, hogy a múltban személyi kultusz volt, olyan következtetéseket levonni, hogy valamiféle változások történtek a Szovjetunió társadalmi rendszerében, vagy pedig a személyi kultusz forrását a szovjet társadalmi rendszer természetében keresni. Mind ez, mind az teljesen helytelen, mivel nem felel meg a valóságnak, ellentétben áll a tényekkel.

Mindannak a bajnak ellenére, amelyet Sztálin személyének kultusza a pártnak és a népnek okozott, a személyi kultusz nem változtathatta és nem változtatta meg társadalmi rendszerünk természetét. Semmilyen személyi kultusz nem változtathatta meg a szocialista állam természetét, amelynek alapja a termelési eszközök társadalmi tulajdona, a munkásosztály és parasztság szövetsége és a népek barátsága — bár e kultusz komolyan megkárosította a szocialista demokrácia fejlődését, milliók alkotó kezdeményezésének fellendülését.

Azt gondolni, hogy egy személyiség, még ha olyan volt is, mint Sztálin, megváltoztathatta társadalmi-politikai rendszerünket, annyit jelent, mint súlyos ellentmondásba keveredni a tényekkel, a marxizmussal, a valósággal, annyit jelent, mint idealizmusba esni. Ez azt jelentené, hogy olyan

felmérhetetlen természetfölötti erőt tulajdonítanak egy személynek, hogy meg tud változtatni egy társadalmi rendet, méghozzá olyan társadalmi rendet, amelyben a döntő erőt a dolgozók sokmilliós tömegei jelentik.

Mint ismeretes, a társadalmi és politikai rendszer természetét az határozza meg, hogy milyen a termelési mód, hogy a társadalomban kik birtokolják a termelési eszközöket, hogy melyik osztály kezében van a politikai hatalom. Az egész világ tudja, hogy országunkban az Októberi Forradalomnak és a szocializmus győzelmének eredményeképpen meghonosodott a szocialista termelési mód és hogy a hatalom már majdnem 40 éve a munkásosztály és a parasztság kezében van. Ennek következtében évről évre szilárdabb lesz a szovjet társadalmi rendszer, fejlődnek termelőerői. Ezt a tényt még rosszakaróink is kénytelenek elismerni.

Mint ismeretes, a személyi kultusz következtében néhány súlyos hiba történt a párt és a szovjet állam tevékenysége bizonyos ágainak vezetésében, mind a szovjetország belső életét, mind külpolitikáját tekintve. Többek között rá lehet mutatni azokra a komoly hibákra, amelyeket Sztálin a mezőgazdaság vezetésében, a fasiszta hódítók visszaverésére való felkészülésének a megszervezésében elkövetett, arra a durva önkényességre, amely a legutóbbi időszakban a Jugoszláviával való összeütközést okozta, ezek a hibák okoztak kárt a szovjet állam élete egyes oldalai fejlődésének, különösen Sztálin életének utolsó éveiben fékezték a szovjet társadalom fejlődését, de magától értetődően nem térítették le a kommunizmus irányába tartó fejlődés helyes útjáról.

Ellenségeink azt állítják, hogy Sztálin személyi kultuszát nem bizonyos múltbeli történelmi feltételek, hanem maga a szovjetrendszer, annak az ő szempontjukból nem demokratikus volta stb. okozta. Az ilyen rágalmazó álláspontokat megcáfolta a szovjet állam fejlődésének egész történelme. A szovjetek mint az államhatalom új, demokratikus formája, a szabadságharcot vívó nagy néptömegek forradalmi alkotásának eredményeként keletkeztek. A szovjetek az igazi néphatalom szervei voltak és maradnak. Éppen a szovjet rendszer teremtette meg a feltételeket a nép hatalmas alkotó energiájának megnyilvánulásához. Mozgásba hozta a néptömegekben rejlő kimeríthetetlen erőket, embermilliókat vont be az állam öntudatos igazgatásába, a szocializmus építésében való aktív, alkotó részvételbe. A szovjet állam rövid történelmi időszak alatt győzelmesen került ki a legnehezebb megpróbáltatásokból, kiállta a próbát a második világháború tüzében.

Amikor országunkban felszámolták az utolsó kizsákmányoló osztályokat, amikor a szocializmus az egész népgazdaság uralkodó rendszere lett, országunk nemzetközi helyzete pedig gyökeresen megváltozott, a szovjet demokrácia keretei mérhetetlenül kiterjedtek és továbbra is bővülnek. A szovjet demokrácia minden burzsoá demokráciától eltérőleg nemcsak hirdeti, hanem a társadalom minden tagjának kivétel nélkül anyagilag is biztosítja a munkára, a művelődésre és az üdülésre, az államügyekbe való részvételre való jogot, a szólásszabadságot, a sajtószabadságot, a lelkiismereti szabadságot, az egyéni képességek szabad kibontakozásának reális lehetőségét és minden más demokratikus jogot és szabadságot. A demokrácia lényege nem a formális jegyekben van, hanem abban, hogy a politikai hatalom szolgálja-e, tükrözi-e a valóságban a nép többségének akaratát és létérdekeit, a dolgozók érdekeit. A szovjet állam egész bel- és

külpolitikája azt bizonyítja, hogy rendszerünk igazán demokratikus, igazán népi rendszer. A szovjet állam legmagasabb rendű célja és mindennapos gondoskodásának tárgya a lakosság életszínvonalának minden eszközzel való emelése, a nép békés életének biztosítása.

A szovjet demokrácia továbbfejlődését bizonyítják azok az intézkedések, amelyeket a párt és a kormány a szövetséges köztársaságok jogai és hatásköre kiterjesztésének, a törvényesség szigorú megtartásának, a tervezési rendszer helyi kezdeményezését kibontakoztató átszervezésének, a helyi szovjetek tevékenysége aktivizálásának, a bírálat és az önbírálat fejlesztésének céljából lett.

A Kommunista Párt által vezetett néptömegek hatalmas kezdeményezése, amelyet rendszerünk szült, a személyi kultusztól függetlenül és annak ellenére végrehajtotta hatalmas történelmi tettét és a szocializmus építésének útjában álló minden akadályt leküzdött. És ez a szovjet szocialista rendszer demokratizmusának legmagasabb rendű kifejeződése. Országunkban a szocializmus nagy győzelmei nem maguktól következtek be. A párt és helyi szervezetei óriási szervező és nevelőmunkája révén értük el őket, annak a révén, hogy a párt kádereit és az összes kommunistákat mindig a marxizmus—leninizmus iránti hűség szellemében, a kommunizmus ügye iránti odaadás szellemében nevelte. A szovjet társadalom ereje a tömegek öntudatosságában rejlik. Történelmi sorsát hős munkásosztályunk, dicső kolhozparasztságunk, népi értelmiségünk alkotó munkája határozta és határozza meg.

Pártunk felszámolva a személyi kultusz következményeit, helyreállítva a pártélet bolsevik szabályait és kibontakoztatva a szocialista demokratizmust, elérte, hogy tovább szilárdultak a nagy tömegekhez fűződő kapcsolatai, hogy a tömegek még szorosabban tömörültek a lenini zászló köré . . .

AZ SZKP XXIV. KONGRESSZUSÁNAK HATÁROZATA A KÖZPONTI BIZOTTSÁG BESZÁMOLÓJÁVAL KAPCSOLATBAN

(Részlet)

II.

1. A beszámolási időszakban a párt következetesen megvalósította az ország népgazdaságának fejlesztésére vonatkozó, az SZKP XXIII. kongresszusán elfogadott irányelveket. A Központi Bizottság nagyszabású munkát végzett a gazdaság irányításának tökéletesítésére. A kongresszus nagy megelégedéssel állapítja meg, hogy a munkásosztály, a kolhozparasztság, az értelmiség, valamennyi dolgozó önfeláldozó munkájának eredményeként újabb nagy lépést tettünk a kommunizmus anyagi-műszaki bázisának megteremtése, a nép jólétének emelése, az ország hatalmának gyarapodása érdekében.

A népgazdaság fejlesztésére irányuló 1966—1970. évi ötéves tervet az alapvető mutatók tekintetében sikeresen teljesítettük. Sokszorosan megnövekedtek a gazdaság arányai, és jelentősen javultak a gazdaság minőségi mutatói. Lényegesen meggyorsult a nemzeti jövedelemnek és a társadalmi munka termelékenységének növekedése, másfélszeresére emelkedett az ipari termelés, közelebb került egymáshoz a termelési eszközök előállításának és a közszükségleti cikkek termelésének növekedési üteme, a többieket megelőzve fejlődtek a népgazdaság tudományos-technikai haladását meghatározó ágazatok.

A párt és a nép tevékenységének fontos eredménye, hogy nagy sikereket értünk el a mezőgazdaság fejlesztésében. Lényegesen növekedett a gabonafélék, a nyersgyapot, a hús, a tej, valamint más növényi és állati termékek termelése. Megszilárdult a kolhozok és a szovhozok gazdasági helyzete, jelentős intézkedések történtek a mezőgazdasági termelés anyagi és műszaki ellátásának biztosítására, valamint a termelés gazdasági ösztönzésére.

A nyolcadik ötéves tervidőszakban hatalmas beruházási programot hajtottunk végre. Jelentősen növekedett az ország gazdasági potenciálja, megújultak a népgazdaság termelési állóalapjai. Tovább fejlődött a közlekedés és a távközlés valamennyi ága.

Javult a termelőerők elosztása, eredményesen fejlődött a gazdaság az összes szövetséges köztársaságokban.

Megteremtettük a kedvező feltételeket az ország egész gazdaságának további fellendítésére.

Az elmúlt ötéves tervidőszak fontos szakasz volt a szociális feladatok megoldásában. Túlteljesítettük a feladatokat a lakosság reáljövedelmének, a munkások és az alkalmazottak munkabérének, valamint a kolhozparasztok munkajövedelmének növelésében. Növekedtek a társadalmi fogyasztási alapok. Nagy eredményeket értünk el a közoktatás, a kultúra és az egészségvédelem fejlesztésében. Jelentősen növekedett az állami és szövetkezeti kereskedelem áruforgalma. A munkások és alkalmazottak több-

sége áttért a két szabadnapos, ötnapos munkahétre, növeltük a szabadságok minimális időtartamát. Megjavítottuk a lakásviszonyokat, a közüzemi hálózatot és a szolgáltatásokat a szovjet emberek számára.

A kongresszus megállapítja, hogy a Szovjetunió népgazdaságának fejlesztésében a hatalmas eredmények mellett fogyatékosságok is előfordultak. Nem teljesítettük teljesen a terveket az új termelési kapacitások üzembe helyezésénél, még mindig hosszú az ipari létesítmények elkészítési és átadási ideje. Nem értük el a kitűzött termelési szintet néhány fontos ipari és mezőgazdasági termékfajtánál, nem minden vállalat használta ki a rendelkezésére álló lehetőségeket, hogy meggyorsítsa a műszaki fejlesztést, növelje a munkatermelékenységet, javítsa a termékek minőségét és csökkentse a termelési költségeket.

A párt-, szovjet-, gazdasági, szakszervezeti és komszomolszervek kötelesek minden szükséges intézkedést megtenni a jelzett hiányosságok felszámolására, kötelesek a dolgozók erőfeszítéseit a társadalmi termelés további gyors növelésére, az SZKP XXIV. kongresszusának a kilencedik ötéves tervre és az évi népgazdasági tervekre vonatkozó irányelvei sikeres végrehajtására irányítani.

2. A kongresszus teljes mértékben helyesli a beszámolóban kifejtetteket az ország gazdasági fejlesztésének a most következő időszakra kitűzött feladataira vonatkozóan, s megbízza a párt Központi Bizottságát, a pártszervezetek, a kommunisták összességét, hogy állhatatosan harcoljanak teljesítésükért.

A kilencedik ötéves tervnek fontos szakasznak kell lennie abban a harcban, amelyet a párt és a nép folytat a szovjet társadalomnak a kommunizmushoz való további haladásáért, fontos szakasznak kell lennie az anyagi-műszaki bázis építésében, az ország gazdasági és védelmi erejének növelésében. Az ötéves terv fő feladata, hogy biztosítsa a nép anyagi és kulturális életszínvonalának jelentős emelkedését a szocialista termelés fejlődésének gyors üteme alapján, hatékonyságának növelése, a tudományos-technikai haladás és a termelékenység növekedésének meggyorsítása alapján.

A kongresszus teljes mértékben helyesli a szociális intézkedéseknek a kilencedik ötéves tervben kidolgozott széles programját, amely minden réteg jólétének növelésére, a városi és a falusi lakosság életszínvonalának közelebb hozására, kedvezőbb munka- és pihenési feltételek létrehozására, a szovjet emberek képességeinek és alkotó tevékenységének sokoldalú fejlesztése, a felnövekvő nemzedék nevelésére törekszik.

Ebből a célból a kongresszus szükségesnek tartja, hogy a kilencedik ötéves tervben

— emeljék a lakosság reáljövedelmét, főképpen a munka szerinti javadalmazás — a munkások és alkalmazottak munkabérének, a kolhoztagok közös gazdaságból szerzett jövedelmének — növelése révén. Emeljék a munkabérminimumokat, a közepes jövedelmű dolgozók munkabérét és javadalmazását, az ország keleti és északi körzeteiben emeljék a bérpótlékokat,

— biztosítsák a társadalmi fogyasztási alapok további növelését, ezekből az alapokból eszközöket irányítsanak át a sokgyermekes és az alacsony keresetű családok, a termelésben dolgozó nők anyagi helyzetének további javítására, a közegészségügy, az oktatás fejlesztésére, a felnövő nemzedék nevelésére, a nyugdíjak és a főiskolások ösztöndíjainak emelésére,

— jelentékenyen fokozzák a közszükségleti iparcikkek és élelmiszerek termelését, javítsák minőségüket, bővítsék a választékot és fejlesszék a szolgáltató ágazatokat,

— fokozzák a lakásépítést, szélesítsék a közüzemi hálózatot, növeljék a kulturális és szolgáltató intézmények építését, különösen a keleti körzetekben, teremtsék meg a dolgozók munkájához, pihenéséhez és testneveléséhez szükséges feltételeket. Javítsák a városok és munkástelepek közegészségügyi helyzetét, erősítsék a természetvédelmet, ésszerűen aknázzák ki a természeti erőforrásokat.

A kongresszus hangsúlyozza, hogy a népjólét emelése végett tervezett intézkedések végrehajtásának elengedhetetlen feltétele az anyagi termelésnek, a termelés hatékonyságának és a társadalmi munka termelékenységének további töretlen emelkedése.

A kommunista pártnak a népjólét emelését szolgáló irányvonala nemcsak a kilencedik ötéves terv fő feladatát határozza meg, hanem kijelöli az ország hosszú távú gazdasági fejlődésének általános irányzatát is. A megnövekedett gazdasági potenciál, a népgazdaság fejlődésének igényei lehetővé és szükségessé teszik, hogy a gazdaság még gyökeresebb fordulatot hajtson végre a népjólét emelésével összefüggő sokrétű feladat megoldása felé. A kongresszus úgy véli, hogy gazdasági, közigazgatási, szakszervezeti és pártkádereinknek a központban csakúgy, mint a végrehajtás helyén a legmagasabb fokú igényességet és felelősségtudatot kell tanúsítaniuk a szovjet emberek életkörülményeivel összefüggő minden ügyben.

3. A kongresszus szükségesnek tartja, hogy a kilencedik ötéves tervidőszakban biztosítsák valamennyi népgazdasági ág gyors ütemű és arányos fejlődését, jelentősen növeljék a nemzeti jövedelmet mint a társadalmi termelés növelésének és a népjólét fokozásának forrását, javítsák meg a termelőerők elosztását, fejlesszék valamennyi szövetséges köztársaság gazdaságát, gyorsabban aknázzák ki a keleti országrészek gazdag természeti erőforrásait.

Az ipar alapvető feladata, hogy bővítse és tökéletesítse a szocialista gazdaság ipari bázisát, a legtökéletesebben kielégítse a szovjet nép szükségleteit. Ezzel összefüggésben irányozza elő az ipari termelés struktúrájának szükséges módosítását, biztosítsa a nagyobb ütemű fejlődést a fogyasztási cikkeket termelő, valamint a műszaki fejlesztés gyorsítását előmozdító iparágaknál.

Továbbra is gyors ütemben kell fejleszteni a nehézipart, amely a bővített újratermelésnek, a népgazdaság műszaki korszerűsítésének és a szovjet állam védelmi erejének alapját képezi. A nehéziparban jelentősen növelni kell a termelési eszközök gyártását a mezőgazdaság, a könnyű- és élelmiszeripar, a szolgáltatások fejlesztése céljából, és rendszeresen növelni kell a kulturális és háztartási cikkek és felszerelések gyártását.

A kongresszus nagyon nagy jelentőséget tulajdonít a beruházásoknak, hatékonyságuk fokozásának. A beruházások tervezésénél törekedni kell a beruházások koncentrálására, az egyidejűleg épülő létesítmények számának csökkentésére, valamint arra, hogy az építési programok a rendelkezésre álló tartalékokhoz és lehetőségekhez idomuljanak. Jelentősen csökkenteni kell az építkezések idejét, az alapvető erőket és eszközöket a megkezdett létesítmények befejezésére kell összpontosítani, a figyelmet a vál-

lalatok korszerűsítésére és a termelés modernizálására kell fordítani, továbbra is fejleszteni kell az építkezés ipari bázisát.

A népgazdaság gazdasági hatékonyságának további emelkedését a nemzetközi gazdasági tudományos és műszaki kapcsolatok rendszerének tökéletesítésével is elő kell segíteni. A kongresszus fontos jelentőséget tulajdonít e kapcsolatok fejlesztésének.

A kongresszus felhívja a párt-, az állami és a gazdasági szervek figyelmét arra, hogy a gazdaság hatalmas méretei és a kapcsolatok bonyolultabbá válása révén a népgazdaságban növekszik a termelési folyamatot kiszolgáló ágazatok, különösen a közlekedés és a távközlés jelentősége. Javítani kell ezeknek az ágazatoknak a munkáját, arra kell törekedni, hogy jobban kielégítsék az ország növekvő szükségleteit, továbbá javítani kell anyagi-műszaki ellátásukat.

4. Az új ötéves terv egyik nagy fontosságú feladatának kell tekinteni a mezőgazdasági termelés jelentős növelését, a lakosság növekvő élelmiszerszükségletének és az ipar nyersanyagszükségletének teljesebb fedezését. A kongresszus jóváhagyja a mezőgazdaság fejlesztésének széles körű komplex programját, a mezőgazdaság minden ágazata intenzívebbé tételének, anyagi és műszaki bázisa megszilárdításának programját, amelyet az SZKP Központi Bizottsága dolgozott ki.

Különösen nagy figyelmet kell fordítani a gabonaneműek termelésének növelésére és az állattenyésztés további fellendítésére. A mezőgazdasági termelés gyorsabb ütemű gépesítése, a kemizálás és a talajjavítási munkálatok bővítése, valamint a föld, a technika, az összes anyagi és munkaerőforrások kihasználásának a kolhozokban és a szovhozokban történő megjavítása révén kell biztosítani a terméshozam általános növekedését, erősíteni az állattenyésztés takarmánybázisát és fokozni az állati termékek hozamát.

El kell mélyíteni a mezőgazdasági termelés szakosítását és fokozni kell koncentrációját, jobbá kell tenni a kolhozok és az állami gazdaságok termelés-technikai kiszolgálásának rendszerét, fejleszteni kell a kolhozközi, valamint az állam és a kolhozok közös kezelésében levő termelőegyesüléseket. Határozottan meg kell javítani az egész falusi építkezést.

A kongresszus a mezőgazdaság fellendítését az egész nép ügyének tekinti. Felszólítja a párt- és szovjetszerveket, a szakszervezeteket és a komszomol-szervezeteket, a kolhozok és az állami gazdaságok, az ipar dolgozóit, hogy következetesen valósítsák meg a párt által a mezőgazdaság gyors fejlesztésére kitűzött programot.

5. A kongresszus különösen nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy növekedjék az élelmiszerek és az iparcikkek termelése, bővüljön a közüzemi és a szolgáltató hálózat, s így biztosítani tudják a lakosság növekedő fizetőképes keresletének kielégítését. A kongresszus szükségesnek tartja, hogy nagyobb arányú beruházásokat fordítsanak ezekre a célokra. Ezt a feladatot úgy kell megoldani, hogy stabil maradjon a közszükségleti cikkek állami kiskereskedelmi ára, és csökkenjen egyes cikkek ára annak arányában, ahogyan azok termelése nő és a szükséges tartalékok felhalmozódnak.

Tökéletesíteni kell a városokban és a falvakban a kereskedelmi és a közétkeztetési hálózatot, állandóan tanulmányozni kell a vásárlók igényeit, nagyobb rugalmasságot kell tanúsítani az árukészletek felhasználá-

sában, erősíteni kell a kereskedelem termelési bázisát, korszerű módszerek alkalmazásával emelni kell a szolgáltatások kulturáltságát. E feladatok megoldásánál fontos a helyszíni tartalékok felhasználása.

6. A kongresszus véleménye szerint a kitűzött gazdasági és szociális feladatok sikeres megoldásához minden vonalon fokozni kell a társadalmi termelés hatékonyságát, meg kell gyorsítani a munka termelékenységének növekedését a népgazdaság minden ágában.

A feladat az, hogy megjavítsák a gazdaság struktúráját, növeljék a termékek kibocsátását, az állóalapok minden egységére számítva növeljék a termelést, a befektetett eszközök hozamát, csökkentsék az anyagfelhasználást és a munkaráfordítást, minden vonalon javítsák a termékek minőségét. Határozottan fel kell lépni a hanyag gazdálkodás, a pazarlás és a túlméretezés ellen, tökéletesíteni kell a munka megszervezését, intézkedéseket kell foganatosítani a szakképzettség emelésére és annak biztosítására, hogy a szakemberek megmaradjanak munkahelyükön, ki kell használni a munkaidő minden percét.

A társadalmi termelés hatékonysága emelésének döntő feltétele a tudományos-technikai haladás meggyorsítása. Ki kell szélesíteni a tudományos alapkutatásokat, még jobban kell felhasználni a tudomány és technika vívmányait, szüntelenül és tervszerűen meg kell újítani a népgazdaság valamennyi ágazatának felszerelését a korszerű, nagy termelékenységű technika alapján, minden lehető módon rövidíteni kell az új technika és a haladó technológia létrehozásának és üzembe helyezésének időtartamát, aktívabban kell felhasználni a legkiválóbb hazai és külföldi tapasztalatokat.

E feladatok megoldásában nagy felelősség hárul a Szovjetunió Állami Tervbizottságára, a Tudományos és Műszaki Bizottságra, a minisztériumokra, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájára, valamennyi tudományos kutató- és tervezőintézetre.

A kongresszus véleménye szerint a tudományos-technikai haladás meggyorsításával összefüggő kérdéseknek állandóan a köztársasági kommunista pártok központi bizottságai, a tartományi, a területi, a városi és kerületi pártbizottságok, a párt-, a szovjet-, a gazdasági szervek, a szakszervezeti, és komszomol-szervezetek, a vállalatok, kolhozok és szovhozok figyelmének középpontjában kell állniuk.

7. A kongresszus szükségesnek tartja, hogy folytatódjék a népgazdaság irányításának tökéletesítése, a tervezés javítása. Emelni kell a tervek tudományos megalapozottságát és kiegyensúlyozottságát, optimálisan összhangba kell hozni az ágazati és a területi tervezést, biztosítani kell a komplex tervezési és a nagy népgazdasági problémák megoldását. Növelni kell a káderek felelősségét az állami tervek és feladatok teljesítéséért.

Jobban ki kell használni az anyagi és erkölcsi ösztönzőket a termelés fejlesztésére, a tudományos-technikai haladás meggyorsítására és a munka termelékenységének fokozására, a termékek minőségének javítására, jobban fel kell használni a gazdasági emelőket a tartalékok teljesebb mozgósítására, fejleszteni kell a gazdaságilag célszerű közvetlen kapcsolatokat az üzemek között. Be kell fejezni az új tervezési és gazdasági ösztönzési rendszerre való áttérést az anyagi termelés valamennyi ágazatának üzemeinél, a tudományos kutató- és tervezőintézményeknél, a szolgáltatásokban, és szakadatlanul tovább kell fejleszteni, el kell mélyíteni ezt a rend-

szert. Ezzel kapcsolatban nagy feladatok várnak a közgazdaság-tudományra.

Tovább kell folytatni a termelés koncentrációját termelő, tudományos-termelő egyesülések és kombinátok létrehozása útján, amelyeknek távlatilag a társadalmi termelés alapvető önelszámolási láncszemeivé kell válniuk.

Tökéletesíteni kell a struktúrát, fel kell számolni az adminisztratív igazgatási apparátus felesleges szervezeti egységeit, szélesebb körben kell alkalmazni a szervezési és elektronikus számítógépes technikát, az irányítás és a tervezés automatizált rendszereit és tudományos módszereit.

A kongresszus véleménye szerint a kommunista építés mostani szakaszában a tudományos-technikai haladás gyors üteme mellett rendkívül fontos az összes káderek, a dolgozó tömegek közgazdasági képzése.

A párt által kitűzött gazdasági feladatok méretei és jellege megkövetelik, hogy lényegesen emeljük az egész gazdasági munka színvonalát. Az egyik központi feladat marad a dolgozó tömegek mind szélesebb bevonása a termelés irányításába.

8. Az új ötéves tervnek hatalmas nemzetközi jelentősége van. Teljesítése nagymértékben hozzájárul a szocialista államok gazdasági hatalmának általános erősítéséhez, a szocialista világrendszer állásának megszilárdításához a kapitalizmussal folytatott gazdasági versenyben.

III.

1. A kongresszus megállapítja, hogy a kommunista építés folyamatában, a tudományos-technikai forradalom kibontakozásának körülményei között a gazdasági életben és a munka jellegében bekövetkező mélyreható eltolódások fontos társadalmi változásokhoz vezetnek. Megnövekszik a munkások és a parasztok szakmai felkészültsége és szakértelme, képzettsége és kulturáltsága, fokozatosan közelednek egymáshoz a városi és a falusi munka- és életviszonyok; növekszik az értelmiség létszáma, különösen a műszaki-tudományos értelmiségé. A munkásosztály szocialista érdekeinek és kommunista eszményeinek alapján egyre inkább erősödik a szovjet társadalom egysége.

A kongresszus a párt társadalompolitikájának igen fontos feladatát látja abban, hogy a munkásosztály vezető szerepe szüntelenül érvényesüljön, erősödjék a munkásosztály és a parasztság szövetsége, s a munkások, kolhoztagok, értelmiségek, az összes szovjet emberek egybeforrjanak a közös munkában.

2. A kongresszus megállapítja, hogy az elmúlt időszakot hazánk valamennyi nemzetének és nemzetiségének sokoldalú fejlődése és további közeledése jellemzi. A szovjet népek nagyszerű sikereiket egybehangolt munkájuk révén és annak eredményeként érték el, hogy az SZKP következetesen valóra váltotta nemzetiségi politikáját. A szocialista építés folyamatában kialakult az emberek új történelmi közössége: a szovjet nép.

Továbbra is ingadozás nélkül folytatni kell a lenini irányvonalat a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének erősítésére. Itt a szovjet állam közös érdekeiből kell kiindulni, és számításba kell venni a szövetséget alkotó minden egyes köztársaság fejlődési feltételeit. Következetesen

törekedni kell valamennyi szocialista nemzet további fejlesztésére és fokozatos közeledésére.

A kongresszus nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy valamennyi dolgozó a szovjet hazafiság szellemében nevelődjék, büszke legyen szocialista hazájára, a szovjet nép nagy tetteire: hogy valamennyi szovjet dolgozó az internacionalizmus szellemében nevelődjék és kérlelhetetlen legyen a nacionalizmus, a sovinizmus és a nemzeti korlátoltság megnyilvánulásaival szemben; hogy minden szovjet dolgozó valamennyi nemzet és nemzetiségi tiszteletének szellemében nevelődjék.

3. A kongresszus hangsúlyozza, hogy a kommunizmus felépítéséért folytatott harc elválaszthatatlan a szocialista demokrácia sokoldalú fejlesztésétől, a szovjet állam erősítésétől, valamint a társadalom politikai szervezete egész rendszerének tökéletesítésétől.

A párt által foganatosított intézkedések eredményeként aktívabb és sokrétűbb lett a szovjetek tevékenysége. A szovjetek a gazdasági és a kulturális építés alapvető területein fokozottabban ellenőrzik a dolgok állását. A kongresszus úgy véli, hogy a szovjeteknek még teljesebben kell gyakorolniuk funkcióikat, hatékonyabban kell befolyásolniuk a gazdaság és a kultúra fejlődését, a népjólét növekedését, határozottabban kell foglalkozniuk a lakosság szociális ellátásával és a szolgáltatásokkal, a közrend védelmével. Következetesebben kell érvényesíteni a végrehajtó szervek beszámoltatását a képviseleti szervek előtt, növelni kell a szovjetek tagjainak tekintélyét és aktivitását, a választókkal szembeni felelősségét. E célból a kongresszus célszerűnek tartja, hogy törvényileg határozzák meg minden szintű szovjettag státusát, illetékességét és jogkörét, valamint a hivatalos személyek kötelességeit velük szemben.

Fontos feladat a pontosság, az összehangoltság és a kulturáltság fokozása az államapparátus, valamennyi igazgatási szerv munkájában. Minden intézménynél kellő figyelmet kell fordítani a dolgozók gondjaira és szükségleteire, jóindulatot és megbecsülést kell tanúsítani az emberek iránt. Tovább kell erősíteni a szocialista törvényességet, javítani a rendőrség, az ügyészség és a bíróságok munkáját. A pártszervezeteknek, a szakszervezeteknek, a Komszomolnak arra kell törekedniük, hogy minden állampolgár és minden tisztségviselő személy szigorúan tiszteletben tartsa a törvényeket, fokozni kell a dolgozók jogi nevelését. Jobbá kell tenni a népi ellenőrzés tevékenységét, gondot kell fordítani arra, hogy valóra váljék a rendszeres és hatékony népi ellenőrzés lenini eszméje.

Annak tudatában, hogy milyen nagy jelentőségük van a szakszervezeteknek mint a dolgozók legnagyobb tömegszervezeteinek, a kongresszus szükségesnek tartja a szakszervezetek munkájának további javítását. A párt ezután is gondoskodni fog arról, hogy a szakszervezetek sikeresen betöltsék szerepüket: az igazgatás, a gazdálkodás iskolái, a kommunizmus iskolái legyenek. A szakszervezeteknek nagyobb munkát kell végezniük az ország gazdaságának további fejlesztése érdekében, még tevékenyebben kell bevonniuk a dolgozókat a termelés, a közügyek irányításába, javítaniuk kell a szocialista verseny megszervezését, a munka iránti kommunista viszonyra kell nevelniük a dolgozókat. A szakszervezetek alapvető feladatai közé tartozik, hogy gondoskodjanak a munkások és valamennyi dolgozó törvényes érdekeiről, munka- és életkörülményeinek javításáról, a munkaügyi törvények, a munkavédelmi s a munkabiztonsági szabályok

megtartásának fokozott ellenőrzéséről, a dolgozók kulturált és egészséges pihenésének jobb megszervezéséről.

A mostani körülmények között mind nagyobb szerephez és jelentőséghez jut a Komszomol, a párt tartaléka és legközelebbi segítőtársa a felnövő nemzedék kommunista nevelésében és az új társadalom építésében.

A Komszomol legfőbb feladata: a kommunista eszmék, a szovjet hazafiság, az internacionalizmus, a magas fokú szervezettség és a fegyelmezettség szellemében nevelni az ifjúságot, tevékenyen propagálni az ifjúság körében a szocialista rendszer vívmányait és előnyeit, arra törekedni, hogy minden fiatal az új társadalom aktív építője legyen. A Komszomolnak jobban ki kell használnia a rendelkezésre bocsátott lehetőségeket ahhoz, hogy megnyerje az ifjakat és lányokat a társadalmi életben, a gazdasági és a kulturális építésben való széles körű részvételre. Tovább kell erősíteni a komszomol-szervezetek párttagbázisát is.

4. A kongresszus megelégedéssel állapítja meg, hogy a párt és Központi Bizottsága állandóan figyelme középpontjába helyezi a honvédelem fejlesztését, a szovjet fegyveres erők ütőerejének és harcképességének növelését. Továbbra is a párt és a nép egyik legfontosabb feladata marad, hogy minden vonalon fokozza hazánk védelmi erejét, a szovjet embereket magas fokú éberségre, valamint arra nevelje, hogy állandóan készek legyenek a szocializmus nagy vívmányainak megvédésére.

5. A kongresszus megállapítja: a beszámolási időszakban a pártszervezetek állandóan gondoskodtak arról, hogy a szovjet embereket a kommunista öntudat szellemében neveljék.

A kongresszus hangsúlyozza, hogy a pártszervezetek ideológiai munkájának továbbra is központi feladata a marxista—leninista világnézet, a szilárd eszmei és politikai meggyőződés, a kommunista erkölcsi szabályok kialakítása a dolgozókban.

A párt ideológiai munkájában a fő a marxizmus—leninizmus eszméinek propagandája, a kérlelhetetlen offenzív harc a burzsoá és revizionista ideológia ellen.

Az eszmei-politikai munka igen fontos része: a munka és a társadalmi tulajdon iránti kommunista magatartásra való nevelés, a dolgozók alkotó aktivitásának kibontakoztatása, az öntudatos fegyelem és szervezettség megszilárdítása.

A párt-, szakszervezeti és komszomol-szervezeteknek állandóan figyelemmel kell kísérniük a dolgozók szocialista munkaversenyének fejlesztését, mert ez hatékony módszere a gazdasági építés, az emberek közötti szocialista kapcsolatok erősítésének.

Az anyagi érdekeltség formáit tökéletesítve, minden módon növelni kell az erkölcsi ösztönzők jelentőségét, tisztelettel és dicsőséggel kell övezni a munkában élenjárókat, terjeszteni kell értékes tapasztalataikat.

A dolgozók társadalmi-politikai életében, kommunista nevelésében nagy szerepük van a dolgozók termelési kollektíváinak. A kollektíva gondoskodása a dolgozókról, szükségleteik megértése, a kölcsönös segítség és igényesség a mai életformáink elidegeníthetetlen vonásai; ezeket erősíteni és fejleszteni kell.

A közvéleményt még határozottabban harcra kell ösztönözni a munkafegyelem megsértése, a harácsolás, a semmittevés, a lopás, a korrupció, az iszákosság ellen. Folytatni kell a harcot a múltnak az emberek tudatában

és magatartásában tovább élő minden csökevénye ellen. Ez állandó figyelmet igényel a párt részéről, társadalmunk öntudatos erői részéről.

6. A kongresszus fontos feladatnak tekinti az egész oktatási rendszer további tökéletesítését a gazdaság, a tudomány és a kultúra, a tudományos-technikai forradalom fejlesztési követelményeinek megfelelően.

Az új ötéves tervben biztosítani kell a teljes áttérést az ifjúság középfokú általános képzésére, intézkedéseket kell tenni az általános képzést nyújtó iskolák anyagi bázisának további erősítésére, emelni kell a tanulók tanulmányi színvonalát, aktívabban és céltudatosabban kell őket felkészíteni a társadalmilag hasznos munkára.

Továbbra is fejleszteni kell a szakmai-technikai képzést, s bővíteni a középfokú képzést nyújtó műszaki szakiskolák hálózatát.

A felső- és középfokú szakképzés területén szélesebb körben kell kibontakoztatni a káderek felkészítését a tudomány és a technika új, perspektivikus irányzataira, jobban fel kell vértezni a fiatal szakembereket a korszerű ismeretekkel, a szervezési és a társadalmi-politikai munkára való készséggel, a szerzett tudás gyakorlati alkalmazásának képességével.

Az ifjúság képzésének és nevelésének hozzá kell járulnia ahhoz, hogy az új nemzedékben kialakuljon a kommunista meggyőződés és erkölcsiség, a szocialista haza iránti határtalan odaadás.

7. A kongresszus hangsúlyozza, hogy az eredményes kommunista építés egyik fő tényezője a szovjet tudomány fejlesztése. A tudományos kutatások széles frontján a tudósok erőfeszítéseit a legfontosabb problémák megoldására kell koncentrálni, erősíteni kell a tudomány kapcsolatát a kommunista építés gyakorlatával, gyorsabban kell alkalmazni a tudományos vívmányokat a népgazdaságban. Mindenképpen növelni kell az intézetek, a tanszékek, és a laboratóriumok munkájának hatékonyságát, arra kell törekedni, hogy minden tudományos kollektívában alkotó légkör alakuljon ki az eredményes vitákhoz, és a tudósok legyenek igényesek egymással szemben.

Erősíteni kell a természettudományok, a műszaki és a társadalomtudományok területén dolgozó tudósok együttműködését.

8. A kongresszus megállapítja, hogy az irodalom és a művészet növekvő szerepet tölt be a szocialista társadalom szellemi gazdagságának létrehozásában. A szovjet nép olyan műveket vár, amelyek híven ábrázolják a valóságot, nagy művészi erővel igazolják a kommunizmus eszményképeit.

A pártpolitika irodalmi és művészeti kérdésekben a pártosság és a népiség lenini elveiből indul ki. A párt amellett foglal állást, hogy a szocialista realizmus talaján a formák és stílusok sokrétűsége és gazdagsága alakuljon ki. A párt nagyra értékeli a művész tehetségét, alkotásának kommunista eszmei irányzatát, kérlelhetetlenségét mindazzal szemben, ami előrehaladásukat gátolja. Szükséges, hogy irodalmi és művészeti kritikánk aktívan érvényesítse a párt irányvonalát, fokozott mértékben legyen elvszerű a művészi értékek alkotóival szemben. Legyen igényes, egyúttal tapintatos, és törődjön velük.

A kongresszus szükségesnek tartja, hogy az írók, a filmművészek, a képzőművészek, a zeneszerzők, a színművészek, az építészek szövetségei állandóan kísérjék figyelemmel az irodalom és a művészet fejlődésének alkotói problémáit, röveljék a szövetségek tagjainak eszmei és elméleti színvonalát, szakmai hozzáértését; szükségesnek tartja, hogy az írók és a művészek

érezzék munkájuk nagy társadalmi felelősségét, továbbá, hogy mindenképpen erősödjék az alkotó munkások együttműködése a termelői kollektívákkal.

9. A kongresszus hangsúlyozza a párt agitációs és tömegpropagandamunkájának növekvő jelentőségét. Az a feladat, hogy az e területen még meglevő hiányosságokat kiküszöbölve, aktívabban és céltudatosabban propagáljuk a kommunista eszményeket és építőmunkánk konkrét feladatait. A legközelebbi jövőben a párt ideológiai munkájának egyik központi feladata az lesz, hogy mélyrehatóan megvilágítsa a dolgozók számára a XXIV. kongresszus határozatait és anyagát.

A kongresszus nagy jelentőséget tulajdonít a sajtó, a rádió és a televízió munkája további tökéletesítésének. A pártszervezeteknek ügyesen kell élniük a tömegtájékoztató és propagandaeszközökkel, gondoskodniuk kell hatékonyságukról és gyorsaságukról, az újságírók és a propagandista káderek politikai érettségének és szakmai tudásának emeléséről.

IV.

1. Az elmúlt időszak mérlegét megvonva és a jövő feladatait kijelölve, a kongresszus elégedetten állapítja meg, hogy a Központi Bizottság irányításával a párt szilárdan követi a lenini útmutatásokat, és becsülettel tölti be a munkásosztály, a dolgozók, az egész szovjet nép politikai vezetőjének szerepét.

A gyakorlat mindenképpen igazolta, hogy a XXIII. kongresszusnak a pártépítés alapkérdéseivel kapcsolatos irányelvei helyesek. Ezeknek az irányelveknek a következetes megvalósításával a párt még jobban megszilárdította sorait, fokozta befolyását a kommunista építés minden szakaszán, erősítette tömegkapcsolatait. A pártban lezajlott beszámolók és vezetőségválasztások új erővel mutatták meg, hogy az SZKP egységes, szorosan Központi Bizottsága köré tömörülő, a politikai és szervező munka új tapasztalataival gazdagodott pártként érkezett el XXIV. kongresszusához.

A kongresszus hangsúlyozza, hogy a politikai irányvonal és a konkrét munkaprogram megvalósítása a soron levő ötéves időszakban megköveteli a párt és a nép összes erőinek mozgósítását. Továbbra is minden módon fejleszteni kell a párt vezető szerepét, törekedni kell valamennyi kommunista és valamennyi szovjet ember nézetazonosságainak és cselekvési egységének erősítésére.

2. A beszámolási időszakot a párt sorainak további növekedése, a párt minőségi összetételének további javulása jellemzi. A pártszervezetek következetesen megvalósítják a XXIII. kongresszusnak azt az útmutatását, hogy a párt szociális összetételében a vezető hely a munkásosztályt illeti meg. Az újonnan felvett párttagoknak több mint a fele munkás. Továbbra is követni kell ezt az útmutatást, mert teljesen megfelel pártunk természetének, annak a helynek és szerepnek, amelyet a munkásosztály tölt be a szovjet társadalomban.

A párt nagy fontosságú feladata marad sorai minőségi összetételének javítása, a kommunisták nevelése. Ezután is a munkásosztály, a kolhozparasztság, az értelmiség méltó képviselőivel kell kiegészíteni a párt sorait, szigorú egyéni kiválasztás alapján.

3. A kongresszus megállapítja, hogy a Központi Bizottság állhatatosan megvalósította a párton belüli demokrácia további fejlesztésére, a pártélet lenini szabályainak megtartására, a kommunisták aktivitásának fokozására irányuló vonalat. A pártban következetesen megvalósul a vezető szervek választásának és beszámolási kötelezettségének elve, a kollektív vezetés elve. A párt tevékenységének kérdéseit széles demokratikus alapon vitatják meg és döntik el. A pártbizottságok nagyobb figyelemmel fogadják ezek megvalósításának ellenőrzését. A kommunisták fokozottabb felelősséget éreznek saját pártszervezetük és az egész párt munkája iránt.

A kongresszus hangsúlyozza, hogy a demokratikus centralizmus lenini elve következetes érvényesítésének továbbra is a pártélet megdönthetetlen törvényének kell lennie, mert ez a párt erősségének és cselekvőképességének döntő feltétele. Minden pártszervezetben biztosítani kell valamennyi kommunista tevékeny részvételét a párthatározatok megvitatásában, kidolgozásában és megvalósításában, fejleszteni kell az elvi bírálatot és önbírálatot, a hibák kijavításának és a dolgok megjavításának e kipróbált módszerét. Továbbra is javítani kell a párton belüli tájékoztatást, jobban fel kell használni mint a vezetés fontos eszközét, a nevelés és az ellenőrzés eszközét.

Az SZKP erejét tagjainak magas fokú eszmeisége, aktivitása, önfeláldozása adja. A párt nem tűri a passzivitást, a közömbösséget, az apolitikusságot. Minden kommunistának öntudatos politikai harcosnak kell lennie, hogy mindig és mindenütt méltó legyen a lenini párt tagságára. A kommunisták aktivitásának fokozásával egyidejűleg növelni kell bennük azt az érzést, hogy felelősek az SZKP programjában és szervezeti szabályzatában foglalt követelmények teljesítéséért, szigorúan kérdőre kell vonni azokat, akik mulasztásukkal beszennyezik a párttag nevet, megszegik a párt-, és az állami fegyelmet. Ebben jelentős szerep hárul az SZKP Központi Bizottsága mellett működő pártellenőrző bizottságra, valamint a helyi pártszervek pártbizottságaira.

Számításba véve, hogy a tagkönyvek érvényességi ideje lejárt, a kongresszus megbízza a Központi Bizottságot, hogy hajtson végre tagkönyvcserét, s ezzel a fontos szervezéspolitikai intézkedéssel is mozdítsa elő a párt további erősítését, a kommunisták aktivitásának és fegyelmezettségének fokozását.

4. A kongresszus szükségesnek tartja, hogy tökéletesítsék a pártirányítást a kommunista építés valamennyi részlegén, emeljék a tömegek között végzett szervező és politikai munka színvonalát.

A kongresszus célszerűnek tartja, hogy az SZKP kongresszusát, továbbá a szövetséges köztársaságok kommunista pártjainak kongresszusát ötévenként hívják össze annak megfelelően, ahogy a népgazdaságban az ötéves tervezés gyakorlata kialakult. A tartományi, a területi, a járási, a városi és a kerületi pártértekezleteket, a pártbizottságokkal rendelkező alapszervezetek beszámoló és vezetőségválasztó taggyűléseit és konferenciáit ötévenként kétszer tartsák.

Annak érdekében, hogy tovább fokozódjék a pártszervezetek szerepe a párt politikájának megvalósításában, a kongresszus szükségesnek tartja, hogy a tudományos és kutatóintézetek, a tanintézetek, továbbá a kulturális, a művelődési és a gyógyintézmények pártalapszervezeteire — a termelési alapszervezetekhez hasonlóan — terjesszék ki a szakmai vezetés

ellenőrzésének jogát. A központi és helyi szovjetintézmények, a gazdasági intézmények és főhatóságok pártszervezetei, sajátos helyzetüknél fogva, fokozottabban ellenőrizzék, hogyan hajtja végre az apparátus a párt és a kormány irányelveit.

5. A kongresszus megállapítja: ahhoz, hogy emelkedjék a pártirányítás színvonala a társadalmi élet valamennyi területén, a tömegek körében végzett szervező és politikai munka során jobban ki kell válogatni, gondosabban kell funkciókba helyezni és jobban kell nevelni a kádereket. A párt rendkívüli jelentőséget tulajdonít annak, hogy a párt-, az állami, a gazdasági, a kulturális, a nevelő- és a társadalmi munka valamennyi ágát politikailag érett, hozzáértő, tehetséges szervezők irányítsák. A párt és az ország előtt álló nagy és bonyolult feladatok sürgetően megkövetelik, hogy a vezető káderek tökéletesen ismerjék a korszerű vezetési módszereket, jó érzékük legyen az új iránt, lássák a fejlődés perspektíváit, a problémák megoldásához találják meg a leghatékonyabb módszereket, használják fel mások tudását és tapasztalatát. A párt káderpolitikájának továbbra is arra kell törekednie, hogy a régi vezetők megbecsülése, tapasztalataik és tudásuk maximális hasznosítása mellett emeljenek ki fiatal, tehetséges munkatársakat.

A kongresszus úgy véli, hogy a káderek iránti bizalomnak és tiszteletnek, s egyúttal a velük szemben tanúsított elvi igényességnek, amint ez az elmúlt években tartósan kialakult, a jövőben is az egész kádermunka alapjának kell lennie. Növelnie kell a káderek felelősségérzetét a rájuk bízott üggyel kapcsolatban, intézkedéseket kell tenni azokkal szemben, akik nem vonják le a bírálatból a következtetéseket, akik helytelenül viselkednek. Minden funkcionáriusnak tudnia kell, hogy a szocialista fegyelem mindenkire egyformán kötelező.

Pozitívan értékelve azt a munkát, amelyet a legutóbbi években végeztek a vezető káderek képzési és továbbképzési rendszerének kialakítása érdekében, a kongresszus szükségesnek tartja tökéletesíteni ezt a rendszert. Hogy ne maradjon el az élettől, minden káderünknek állandóan tanulnia kell, emelnie kell eszmei és elméleti színvonalát, el kell sajátítania a tudomány és a gyakorlat legkiválóbb vívmányait.

6. A kongresszus megállapítja, hogy a beszámolási időszakot a párt ideológiai-elméleti tevékenységének fokozódása, a kommunisták marxista—leninista nevelésének további javulása jellemzi.

A szocialista és a kommunista építés, a világot átfogó forradalmi mozgalom tapasztalatainak mélyenszántó általánosítását tartalmazzák a Központi Bizottság plénumainak határozatai, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50., Lenin születésének 100., Marx és Engels születésének 150. évfordulójával kapcsolatos pártdokumentumok.

A párt elmélete új tételekkel és következtetésekkel gazdagodott olyan fontos problémákat illetően, mint a kommunizmus anyagi-műszaki bázisa megteremtésének útjai, a termelés hatékonyságának fokozása, a népgazdaság irányításának formái, az agrárpolitika. A testvérpártokkal karöltve dolgoztunk a szocialista világrendszer fejlődésével összefüggő elvi kérdések kimunkálásán, tanulmányoztuk a modern kapitalizmus fejlődésének új jelenségeit.

Nagy figyelmet fordítottunk a pártról, a pártnak a szocializmus és a kommunizmus építésében játszott vezető szerepéről szóló tanítás fejlesz-

tésére. Az SZKP offenzív harcot bontakoztatott ki az antikommunizmus ideológiája, a különféle polgári és revizionista koncepciók ellen.

A párt aktív elméleti tevékenysége előmozdította társadalmunk eszmei egységének további erősödését, a marxizmus—leninizmus nemzetközi tekintélyének növekedését.

A kongresszus véleménye szerint szükséges a marxista—leninista tanítás alkotó szellemű továbbfejlesztése és propagandája. A marxizmus—leninizmus revíziójára irányuló kísérletek elleni harcnak továbbra is a párt ideológiai munkájának középpontjában kell állnia. A párt elméleti erőit arra kell mozgósítani, hogy folytassák a mai társadalmi fejlődés időszerű problémáinak és elsősorban a kommunista építés kérdéseinek kidolgozását.

A kongresszus kötelezi a pártszervezeteket, hogy fokozottan törődjenek a kommunisták marxista—leninista képzésével, a káderek nevelésével; ennek a marxizmus—leninizmus talaján, a párt által korunk alapvető problémáit illetően kidolgozott nézetek mélyreható elsajátítása alapján kell történnie.

Tovább kell tökéletesíteni a pártoktatás kialakult rendszerét, határozottan le kell küzdeni a pártoktatásban mutatkozó formalista elemeket, állhatatosan arra kell törekedni, hogy a pártoktatás révén növekedjék a kommunisták öntudatossága és aktivitása.

A pártszervezeteknek állandóan gondot kell fordítaniuk a propagandista káderekre, és hatékony tevékenységükhöz meg kell teremteniük a legjobb feltételeket. Az SZKP XXIV. kongresszusa meghatározta a párt további munkájának feladatait, országunk fejlődésének távlatait, s pontos és világos programot tűzött ki a gazdaság és a kultúra fellendítésére, a dolgozók jólétének emelésére, a szocialista demokrácia fejlesztésére és a szovjet társadalom egységének erősítésére; programot adott az imperializmus és az agresszió ellen, a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott következetes harchoz. A kongresszus kifejezi meggyőződését, hogy a párt és a nép erőfeszítései alapján ezek a feladatok sikeresen megvalósulnak. Terveink reálisak. Teljesítésük mindannyiunk munkájától, állhatatosságától, hozzáértésétől, szervezettségétől és fegyelmezettségétől függ.

A kommunisták sokmilliós serege nevében a kongresszus lelkes alkotómunkára szólítja fel a munkásokat, a kolhozparasztokat, a népi értelmiséget, az egész szovjet népet nagy hazánk felvirágzása érdekében.

A marxizmus—leninizmus zászlaja alatt, a kommunista párt vezetésével előre a kommunizmus új győzelmei felé!

Az SZKP XXIV. kongresszusának jegyzőkönyve.
Kossuth K. 1971.

A SZOCIALISTA VILÁGRENDSZER FEJLŐDÉSÉNEK TÖRVÉNYSZERŰSÉGEI

(Béke és szocializmus 1971. 11. sz.)
(Részletek)

I.

A társadalomtudományok fontos feladata

A tanácskozást K. I. Zarodov, folyóiratunk főszerkesztője nyitotta meg, aki hangsúlyozta: a társadalmi élet törvényszerűségeinek feltárása fontos feladata a társadalomtudományoknak, és elsőrendű jelentőségű a politika számára.

A szocializmus törvényszerűségeinek tanulmányozása akkor kezdődött el, amikor Marx és Engels hozzáfogott a kommunizmusról szóló tudomány kidolgozásához. Munkájukat Lenin folytatta. Lenin alapozta meg a szocialista társadalmi és állami élet különféle intézményei megteremtésének módozatait, ő fogalmazta meg az új rendszer fejlődésének legfontosabb törvényszerűségeit. A szocialista építésnek a Szovjetunióban szerzett óriási tapasztalatai újabb ösztönzést adtak e törvényszerűségekről alkotott elképzeléseink elmélyítéséhez, ami kifejezésre jutott az SZKP dokumentumaiban, a Komintern anyagaiban. A kommunista és munkáspártok 1957., 1960. és 1969. évi nemzetközi tanácskozásainak okmányai általánosítják a Szovjetunió és a többi szocialista ország tapasztalatait, és tudományosan értelmezik a szocialista világ fejlődésének objektív törvényeit, érvényesülésük szféráját és sajátosságait, valamint alkalmazásuk módját.

A szocialista világrendszer törvényszerűségeinek tanulmányozását a következő okok teszik szükségessé. Először, a szocialista országok között kialakult sokrétű kapcsolatok mechanizmusának tudományos megismerését teszi lehetővé, hogy az uralmon levő pártok tudatosan használják fel ezt a mechanizmust. Másodszor, a felgyülemlett gazdag tapasztalatok elméleti értelmezése fontos feltétele a szocialista világrendszerben rejlő új lehetőségek feltárásának. Harmadszor, fontos ez az antikommunisták, a jobboldali és a „baloldali" opportunisták ellenséges propagandájának és hamisításainak meggyőző erejű leleplezéséhez.

Vitánk jó megszervezéséhez figyelembe kell vennünk, hogy a szocializmus törvényszerűségeinek két fő, viszonylag önálló csoportja létezik. Az egyikbe sorolhatók a szocialista társadalmi-gazdasági rendre, a másikba a szocialista világrendszerre jellemző törvényszerűségek.

Mindkét csoport törvényszerűségei szorosan összefüggnek egymással. Általánosan elismert tény, hogy egyes objektív törvények (például a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye) mindkét szférában megtartják fő vonásaikat, bár érvényesülésük formája bizonyos különbségeket mutat. Van olyan álláspont is, hogy a rendszer törvényei csupán specifikus folytatását képezik a rend törvényeinek. Vitathatatlan, hogy mindezek a kérdések számot tarthatnak közös elemzésünkre. De a találkozó figyelmének középpontjában a szocialista világrendszer fejlődésének törvényszerűségei, vagyis az új típusú nemzetközi kapcsolatok objektív törvényei állnak.

Ezután a felszólaló kiemelte a szocialista világrendszer megkülönböztető vonásait. A szocialista világrendszer specifikus törvényszerűségei a nemzetközi szocialista termelési viszonyok természetéből fakadnak. Ez világosan megmutatkozik, ha összehasonlítjuk a szocialista világrendszerben és az imperialista világrendszerben végbemenő gazdasági és politikai folyamatokat. Például a szocialista munkamegosztás új természete nyilvánul meg abban, hogy az egyes országok tudatosan, tervszerűen és önként valósítják meg. Ebben a munkamegosztásban nincsenek meg annak feltételei, hogy egyes országok kizsákmányoljanak másokat, rájuk kényszerítsék gazdaságpolitikájukat, nincsenek meg a konkurrenciaharc és a gazdasági expanzió feltételei. A szocialista nemzetközi munkamegosztás minőségileg új társadalmi természetét mutatja az is, hogy ennek a munkamegosztásnak elő kell mozdítania minden szocialista ország dolgozói anyagi életszínvonalának szüntelen emelkedését, kulturális és szellemi életünk felvirágzását. Az egyenlőtlen fejlődés törvénye helyett a szocialista táborban a szocialista államok gazdasági színvonala kiegyenlítődésének törvénye érvényesül. A neokolonialista politika helyett a fejlődő államok segítése, amelynek alapja a szocialista országok együttműködése ezekkel az államokkal, hogy biztosítsák valódi függetlenségüket és társadalmi haladásukat.

Tudjuk, hogy a társadalmi jelenségek megismerése nem könnyű feladat (mellesleg ugyanez vonatkozik a szocialista világrendszer törvényszerűségeinek megismerésére is). E feladat megoldása során sajátos problémákba ütközünk. Nem titok, hogy eltérnek a nézetek arra vonatkozóan, hogy a szocialista országok közötti kapcsolatok és viszonyok közül melyek tekinthetők általános törvényeknek, mekkora ezeknek a törvényeknek a száma stb. Mi hát a megoldás? A megoldás csak egy lehet: sokoldalúan elemezni kell az azonos típusú gazdasági és politikai rendszerű, többé-kevésbé egynemű társadalmi struktúrájú országokból összetevődő szocialista világközösség fejlődésének reális folyamatait és jelenségeit, s a marxizmus—leninizmus alapján általánosítani kell az összegyűjtött tapasztalatokat. Csak így kerülhetjük el a két végletet — egyfelől az elvont, spekulatív felfogást, amely kiagyalt törvényeket erőszakol rá az országokra, ahelyett, hogy a társadalom fejlődéséből vezetné le a törvényszerűségeket, másfelől pedig azt az empirikus törekvést, hogy átfogó elméleti általánosítások helyett a felszíni jelenségek puszta megállapítására szorítkozzunk.

A szocialista közösség fejlődésének meglevő és elméletileg eléggé átgondolt tapasztalatai módot adtak a testvérpártoknak számos közös törvényszerűség kiemelésére. Ezek közül K. Zarodov elsősorban a következőket említette meg: a szocialista nemzetek és államok közeledése egymáshoz a szocialista proletár internacionalizmus elvei alapján; a gazdaság tervszerű, arányos fejlődése; az országok fejlettségi színvonalának fokozatos kiegyenlítődése; a szocialista és kommunista építés tapasztalatainak állandó kicserélése, úgyhogy ezek nemzetközi, közös szocialista vívmányokká válnak; szoros külpolitikai és katonai együttműködés az imperializmus elleni harcban. A vita résztvevői nyilván kiegészítik vagy szűkítik majd ezt a felsorolást, pontosabbá tesznek egyes megfogalmazásokat — mondotta K. Zarodov, majd röviden megvizsgálta az internacionalizmus viszonyait és az integrációs folyamatokat kifejezésre juttató törvényszerűségeket.

Lenin, amikor elemezte azokat a változásokat, amelyek a világban végbementek azzal kapcsolatban, hogy a kapitalizmus utolsó szakaszába, az imperializmusba lépett, s összefoglalta a Nagy Októberi Szocialista Forradalomnak és a szocialista építés első éveinek tapasztalatait, rámutatott arra, hogy amilyen mértékben az államok kiszakadnak a tőkés rendszerből és a szocializmus útjára lépnek, egyre szorosabb együttműködés alakul ki majd közöttük. Ennek objektív alapja — mondta Lenin — „a világ minden nemzetének proletariátusa által közös terv szerint szabályozandó egységes világgazdaság létrehozásának tendenciája, amely tendencia már a kapitalizmus idején is egészen világosan megmutatkozott és amelyet a szocializmusban feltétlenül tovább kell fejleszteni és teljesen meg kell valósítani". (Művei. 31. köt. Budapest 1951. 141. old.) A szocialista nemzetek és államok közeledése egymáshoz — ez Lenin szerint sokrétű és egyre szorosabb kapcsolataik létrejöttének hosszan tartó objektív folyamata.

Miben látta Lenin e közeledés emelőjét? A szocialista proletár internacionalizmus elveinek megvalósításában. Ám ezek nem érvényesülnek automatikusan. Szükség van a kormányon levő kommunista pártok megfelelő politikai tevékenységére, amely arra irányul, hogy egy-egy szocialista ország nemzeti érdekeit összehangolja a szocialista közösség közös érdekeivel.

S itt olyan problémához érkezünk, amelyet ma különbözőképpen értelmeznek — ahhoz a problémához, hogy az internacionalizmus elvét, amely meghatározott kötelezettségeket követel meg a testvérországok közösségétől minden szocialista országgal szemben és minden országtól a szocialista világrendszerrel szemben, hogyan kell összekapcsolni a nemzeti érdekekkel, a nemzeti szuverenitás, egyenjogúság és függetlenség elveivel.

Első látásra ellentmondás, valójában azonban mélységes belső egység van a szocialista országok kölcsönös közeledésére, a gazdasági kapcsolatok létesítésére, a gazdasági és egyéb együttműködésük erősítésére irányuló kétségtelen tendencia és az állami határokon belül történő fejlődésük között, amely meghatározza mindegyik szocialista ország gazdasági és politikai önállóságát. A világszocializmusnak ez a valóságos dialektikája nyomja bélyegét törvényszerűségeinek megnyilvánulására. Egy-egy szocialista ország kapcsolatai előmozdítják nemzetgazdaságának gyors növekedését, a szocialista, majd a kommunista alap és felépítmény kifejlődését, s ezzel egyszersmind erősítik önállóságát, nemzeti szuverenitását is. A szocialista nemzetek szuverenitása elválaszthatatlanul összekapcsolódik a szocialista proletár internacionalizmussal, elképzelhetetlen nélküle.

A gazdasági integráció szükségességének megindokolásával kapcsolatban a felszólaló két kérdést vetett fel. Az első: az adott szakaszban nemcsak a specializáció és a kooperáció további elmélyítéséről van szó, hanem a népgazdasági tervek ötéves és hosszabb távlatú koordinálásáról is, továbbá valamennyi fontos területen folytatandó közös tudományos kutatásokról, sok probléma ésszerűbb és gazdaságosabb megoldásáról, ami nemcsak az illető ország érdekeinek felel meg, hanem a közösség valamennyi tagjának is stb. A második kérdés a szocialista integráció mechanizmusának tanulmányozásával függ össze, és úgy hangzik: hogyan determinálja ez az integráció a politikai, a kulturális és az ideológiai közeledés folyamatait?

Befejezésül K. Zarodov hangsúlyozta, milyen nagy szerepet játszanak a

szocialista világrendszer mindenoldalú erősítésére és fejlesztésére irányuló tevékenység vezető erői és szervezői. A pártok ezt a funkciót a Központi Bizottságok állandó érintkezése útján, a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa és a Varsói Szerződés országainak szervezete révén, kétoldalú és többoldalú találkozók segítségével töltik be, melyek folyamán megvizsgálják az egész közösség fejlődésének fő kérdéseit, kidolgozzák a gazdasági kapcsolatok ésszerű formáit, kollektívan határozzák meg a közös külpolitikai vonalat, eszmecseréket folytatnak ideológiai, kulturális stb. kérdésekről.

A szocialista közösség testvérpártjainak a közösség erősítésében és fejlesztésében betöltött vezető szerepét az új társadalom kialakulásának számos társadalmi és politikai sajátossága határozza meg.

Mindenekelőtt figyelembe kell venni, hogy a szocialista világrendszer kialakulása nem ösztönös, hanem céltudatos alkotó folyamat. Az új államközi és nemzetközi kapcsolatok létrejöttét meghatározó proletár internacionalizmus elveinek természetesen mély anyagi alapjuk van a szocializmus gazdasági rendjében, a szocialista országok népeinek sarkalatos érdekeiben. De ezen elvek konkrét, gyakorlati megvalósítása csak tudatos tevékenység eredményeképpen lehetséges, csak akkor, ha a pártok szilárd marxista—leninista politikát folytatnak, s az új nemzetközi kapcsolatok létrehozásának szervezőiként tevékenykednek.

Annak szükségessége, hogy — a marxizmus—leninizmus álláspontjáról kiindulva — politikailag közelítsük meg a szocialista világrendszer fejlődésével összefüggő különféle kérdések megoldását, a világszocializmusnak abból a sajátosságából is fakad, hogy olyan szuverén államok rendszere, melyeknek kapcsolatai elkerülhetetlenül politikai jellegűek. Ezekben a kapcsolatokban feltétlenül figyelembe kell venni olyan fontos problémákat, mint a szocialista országok népei közös és sajátos, napi és távlati érdekeinek összehangolása. Csak marxista—leninista, internacionalista pártok képesek olyan politikát kidolgozni és megvalósítani, amely figyelembe veszi és kifejezi mind az egész szocialista világrendszer, mind pedig valamennyi részt vevő ország érdekeit.

A politikai megközelítés szükségessége azokból a konkrét történelmi feltételekből is fakad, amelyek között az új világ formálódása végbemegy. Ezek az imperializmus ellen, a népek forradalmi vívmányainak védelmében, az egész világforradalmi folyamat támogatásáért vívott kérlelhetetlen osztályharc feltételei. Ezért válik különösen szükségessé a szocialista államok szolidáris akcióinak politikája, azon eltökéltségük, hogy a legszélesebb körű segítséget nyújtják egymásnak. Érthető, hogy csak a marxista—leninista pártok képesek a nemzeti önzéssel szembeszegezni olyan politikát, amelyet nemcsak sorsáért érzett nagy felelősség hat át, csak ezek a pártok képesek következetesen valóra váltani ezt a politikát, internacionalista kötelességüknek tekintve a szocializmus vívmányainak erélyes védelmezését az ellenforradalmi erők és az imperializmus cselszövevényeivel szemben.

II.

A nemzetközi szocialista kapcsolatok: keletkezésük és rendszerük

Az eszmecsere a szocialista világrendszer törvényszerűségeinek elemzésével kapcsolatos módszertani kérdések megvizsgálásával kezdődött. Az ilyen törvényszerűségek osztályozásának alapjául különböző kritériumokat javasoltak. Megvitattak olyan kérdéseket, mint e törvényszerűségek érvényesülésének sajátossága az egyes szocialista országokban és a nemzetközi kapcsolatokban, a csupán ezekre a viszonyokra jellemző objektív törvények rendszere, a rendszer keletkezése, az új rend általános fejlődési törvényei megnyilvánulásának nemzeti és nemzetközi formái közötti viszony.

A szocializmus fejlődési törvényszerűségeinek rendszerezésével foglalkozott felszólalásában Václáv Kves professzor, a közgazdaságtudományok kandidátusa (a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága mellett működő prágai Politikai Főiskola rektora). Megállapította, hogy különbség van e törvényszerűségeknek az egyes országok keretében és a világrendszeren belüli megnyilvánulásai között. Ugyanakkor vannak olyan törvényszerűségek is, amelyek csak az egyes országokban belül érvényesülnek. A felszólaló véleménye szerint a törvényszerűségeket aszerint kell tagolni társadalmi-politikai, ideológiai és gazdasági törvényszerűségekre, hogy melyik szférára terjednek ki.

A társadalmi-politikai törvényszerűségek közé tartozik mindenekelőtt a munkásosztálynak és politikai élcsapatának, a kommunista pártnak a vezető szerepe. A szocializmus fejlődése objektíve megköveteli a proletár internacionalizmus elvének következetes alkalmazását, a népek közötti egyenjogúság és baráti kapcsolatok biztosítását. Az élet napról napra igazolja, mennyire szükséges közösen védelmezni a szocialista vívmányokat, erősíteni a közösség védelmi képességét. A nemzetközi munkásosztállyal való szolidaritás, a nemzeti felszabadító mozgalom támogatása, harc a tartós békéért, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett éléséért — minden szinten az új társadalom építésének társadalmi-politikai törvényszerűsége. Az ideológiai szférában ható törvényszerűségek között a szónok megemlítette a marxista—leninista világnézet megszilárdítását a tömegekben, a burzsoá ideológia elleni kérlelhetetlen harcot, az emberek tudatában tovább élő kapitalista csökevények leküzdését.

A gazdasági törvényszerűségek közül a legfontosabb a népgazdaság valamennyi ágának az egész társadalom érdekében való tervszerű fejlesztése. Nem véletlen, hogy 1968-ban és 1969-elején a politikai válság időszakában a Csehszlovák Kommunista Párt vezetőségébe került revizionisták és jobboldali opportunisták, valamint a szocialistaellenes elemek tudatosan felléptek e törvényszerűségnek a népgazdaság irányításában való alkalmazása ellen. Szétzúzták a központi tervezés rendszerét, s igyekeztek a „piaci mechanizmus" spontán hatásával helyettesíteni. Amint a CSKP XIV. kongresszusa által jóváhagyott a Csehszlovák Kommunista Pártban és a társadalomban a XIII. pártkongresszus után kifejlődött válság tanulságai c. dokumentum megállapította, ezek az emberek „különösen arra törekedtek, hogy felszámolják a párt gazdasági vezető szerepét, megtagadják a népgazdaság központi tervszerű irányításának elveit, és

egyúttal kierőszakolták a gazdasági reform revizionista értelmezését." A revizionisták megpróbálták az ország gazdaságát fokozatosan elszakítani a szocialista közösségtől és a lehető legszorosabban összekapcsolni a tőkés Nyugattal.

A belső arányok megsértése katasztrofális, válságos helyzetet idézett elő a népgazdaságban, és károsan befolyásolta Csehszlovákiának a többi szocialista országhoz fűződő gazdasági kapcsolatait. Amint ismeretes, ezeket a válságjelenségeket csak a CSKP új vezetőségének a marxizmus—leninizmus elvein alapuló céltudatos tevékenységével sikerült leküzdeni. Csak fokozatosan teremtődtek meg és álltak helyre a szocialista fejlődés feltételei. Ebben döntő jelentősége volt annak, hogy a párt vezető szerepe megszilárdult. Újra az állami terv lett a szocialista bővített újratermelés egész folyamatának irányítója. Ez fejeződött ki az ország 1971—1975-ös népgazdaságfejlesztési tervében, amelyet a CSKP XIV. kongresszusa hagyott jóvá.

Az új ötéves terv megvalósítása lehetővé teszi az anyagi termelés bővítését, a szocialista termelési viszonyok erősítését és ezen az alapon a nép életszínvonalának további emelését. Tovább erősödnek és mélyülnek Csehszlovákia sokoldalú kapcsolatai a szocialista országokkal, mindenekelőtt a KGST-országokkal.

Oleg Bogomolov professzor, a közgazdaságtudományok doktora (a Szovjetunió Tudományos Akadémiája mellett működő Szocialista Világgazdasági Intézet igazgatója) rámutatott arra, hogy hasznos a szocialista rend fejlődési törvényszerűségeinek nemzeti és nemzetközi síkon való megkülönböztetése. A szocialista építésnek számos ország gyakorlata által igazolt és a kollektív tapasztalatok kincsestárába bevonult általános törvényszerűségei közül nem mindegyik nyilvánul meg a szocialista világrendszer fejlődésében. A legfontosabbak közülük azonban analóg módon érvényesülnek a nemzetközi porondon is.

Jogos az az állítás, hogy a szocialista társadalmi fejlődés törvényeinek hatóköre a világrendszer méretéig bővült. De mivel a nemzetközi kapcsolatok fő résztvevői szuverén államok, és az őket irányító kommunista és munkáspártok, e törvények érvényesülésének itt meghatározott sajátossága van. Igaz, nem mindig könnyű ezt feltárni. Innen erednek a tudományos irodalomban jelentkező eltérő felfogások.

Így például a szocialista világrendszer sajátos törvényszerűségei közé szokták sorolni a szocialista nemzetközi munkamegosztást, az országok társadalmi-gazdasági fejlettségi színvonalának kiegyenlítődését. Ezekkel elvileg megegyeznek az egyes országokon belül a területiális munkamegosztásnak, a termelőerők helyi elosztásának és a nemzetiségi fejlődési színvonalak kiegyenlítődésének törvényszerűségei. Akárcsak a szocialista világpiacon, az egyes országokon belül is ugyanaz az értéktörvény, a tervszerű fejlődésnek ugyanaz a törvénye érvényesül. Igaz, ezek a törvények nemzetközi érvényesülésük során objektíve olyan lényeges sajátosságokat mutatnak, amelyeket figyelembe kell venni. Ugyanakkor itt olyan törvények is érvényesülnek, amelyek több társadalmi-gazdasági alakulatra jellemzők. Ilyen például a termelési koncentráció és a társadalmi munkamegosztás törvénye, valamint a termelési viszonyok és a termelőerők jellege közötti összhang törvénye.

Az új rend nemzetközi fejlődésének legalapvetőbb törvényszerűsége a

társadalmi élet szocialista internacionalizálódása. Objektív szükségszerűség a szocialista országok összefogása, termelési erőfeszítéseik és erőforrásaik egyesítése, tapasztalataik kölcsönös cseréje, a nemzetközi porondon akcióegységük megteremtése. „... Az emberiség egész gazdasági, politikai és szellemi élete — írta Lenin — már a kapitalizmusban is egyre jobban internacionalizálódik. A szocializmus teljesen internacionalizálja." (Összes Művei. 23. köt. Budapest, 1969. 317. old.)

Olyan hatalmas gyorsító tényező hatására, mint a népek szocialista szolidaritása, egyre intenzívebbé válik gazdasági, politikai és szellemi életük internacionalizálódásának folyamata. Ezt követeli meg a forradalmi vívmányoknak a nemzetközi reakció cselszövényeivel szembeni védelme, a szocializmus egyes országokban kiharcolt pozícióinak minden úton-módon való erősítése. Ezt követelik meg a tudományos-technikai forradalom eredményeinek hasznosításához fűződő érdekek, a gazdasági fejlődés hatékonysága fokozásának és ezen a bázison a népjólétnek a szükségletei. Ezt diktálja a régi és az új világ éleződő szembenállása, a kapitalizmussal vívott gazdasági versenyben elérendő győzelem, a forradalmi és nemzeti felszabadító mozgalmak támogatásának, az összes imperialistaellenes erők tömörülésének feladata.

A felszólaló úgy vélte, hogy módszertanilag fontos megkülönböztetni a „törvényszerűség" és „elv" fogalmakat. Ezek közel állnak egymáshoz, de nem azonosak. Az objektív törvények követelményei meghatározott elvek formájában tükröződnek vissza a testvérpártok politikájában. Ám az irodalomban például a szocialista internacionalizmus elvét néha azonosítják a törvényszerűséggel, a két fogalmat egyenértékűnek tekintik. Tudományos szempontból helyesebb lenne figyelembe venni e fogalmak különbözőségét.

A szocialista világrendszerben a politikai és gazdasági kapcsolatok vezérlő elve a szocialista proletár internacionalizmus. Ez feltételezi az egyes országok érdekeinek harmonikus egybekapcsolását az egész közösség érdekeivel, a testvéri kölcsönös segítséget és együttműködést a gazdaságban, a politikában, a kultúrában és a nemzetközi kapcsolatokban. A szocialista világrendszer erősítésében elengedhetetlen ennek az együttműködésnek a fejlesztése és az egyes országok belső lehetőségeinek maximális felhasználása. A szocialista nemzetközi viszonyok kizárják azt, hogy egyes országok bármilyen formában kizsákmányoljanak másokat, hogy valamelyik állam bármilyen kiváltságokat élvezzen. A szolidaritás, a testvéri kölcsönös segítség szilárd alapja valamennyi ország egyenjogúságának, szuverenitásuk erősödésének.

A nemzetközi szocialista termelési viszonyok a különböző országok dolgozói, állami tervező és gazdasági szervei közötti kapcsolatok összességét alkotják a termékek termelésében, elosztásában, cseréjében és fogyasztásában. Ezek a viszonyok konkrétan a termelési programok koordinálásában, a termelés nemzetközi szakosításában és kooperációjában, gazdasági objektumok közös építésében és kiaknázásában, az árucserében, a tudományos-technikai együttműködésben, a valutáris elszámolásokban, a nemzetközi szállításokban stb. fejeződnek ki. E viszonyok fejlődését szükségképpen megköveteli a gazdasági élet internacionalizálódásának objektív folyamata, a termelőerők növekedése és tökéletesedése, elsősorban pedig a tudományos-technikai haladás, amely fokozza a termelés koncentrációját

egyúttal kierőszakolták a gazdasági reform revizionista értelmezését." zetközi munkamegosztás fejlesztése elengedhetetlen feltételévé vált a nemzeti termelés állandó megújításának.

A nemzetközi munkamegosztásnak, a gazdasági élet internacionalizálódásának alapja az a technikai haladás előidézte tendencia, hogy a termelő tevékenység különböző szakaszokra és fázisokra tagolódik, amelyek önálló ágazatokba különülnek, külön termelések formájában koncentrálódnak. A termelés egyes ágazatai és szakaszai bizonyos országokban helyezkednek el a rendelkezésre álló nyersanyagtól, az elért technikai színvonaltól, a földrajzi helyzettől és a természeti feltételektől függően. Ezt a folyamatot megszabja továbbá a termelés koncentrációja törvényének hatása, a termelési kapacitások optimális méreteinek szüntelen növekedése és technikai színvonaluk emelkedése. A legjobb műszaki-gazdasági mutatókat a tömegszerű sorozatgyártásban érik el. Ehhez nincsenek meg minden országban a kedvező előfeltételek: a nagyvállalatok termelésének felszívására képes tág belső piac, a szükséges nyersanyag, a megfelelő felkészültségű tudósok és szakemberek. A tudomány és a technika haladásával rohamosan növekednek a tudományos kutatások és tervezőmunkák költségei, s ezek sok ország erejét meghaladják. Ezért egyre sürgetőbben jelentkezik annak szükségessége, hogy megosszák a munkát különböző országok termelői között, termékcserét bonyolítsanak le az országok között.

A szocialista országok közötti munkamegosztás lényege azonban nem korlátozódik gazdasági együttműködésük fokozására. E munkamegosztás társadalmi-gazdasági tartalmát az határozza meg, hogy a szocialista államok a termelési eszközök tulajdonosai. Ez lehetővé teszi a nemzeti gazdaságok együttműködésének tervszerűségét, ami kizár mindenfajta kizsákmányolást és konkurrenciát.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás objektív törvényszerűségét felhasználva, a testvérpártok és népek a maguk szolgálatába állítják az egyik legfontosabb előnyt, amelyet a szocialista világrendszer fejlődése tárt fel...

...A szocialista világrendszer törvényszerűségei osztályozásának kérdéseiről szólva G. H. Sahnazarov, a jogtudományok doktora, a Béke és Szocializmus felelős titkára megjegyezte, hogy célszerű lenne a szocialista világrendszer törvényszerűségeit a társadalmi élet fő szférái — a gazdasági, a társadalmi-politikai és az ideológiai szféra — szerint osztályozni. Arról van szó, hogy maga a tárgy specifikuma — államok közötti kapcsolatok — megszabja a törvényszerűségek komplex jellegét, hiszen ha figyelmesen szemügyre vesszük a gazdaság, a társadalmi élet, a politika és az ideológia sok törvényszerűségét, amelyekről itt szó esett, könnyű megállapítani, hogy valamennyinek van egy közös nevezője. Végső soron vagy a közeledésről, vagy az együttműködés formáiról van szó, azaz az új típusú nemzetközi kapcsolatok meghatározott sajátosságairól.

Világos, hogy helyes lenne éppen a legáltalánosabb, leginkább megismétlődő perspektivikus kapcsolatok komplexumát venni alapul, mint a szocialista világrendszer legfőbb általános szociológiai törvényszerűségét. Ezzel kapcsolatban, a felszólaló véleménye szerint, a következő három alaptörvényre lehetne rámutatni:

— a szocialista társadalmak internacionalizálódása, illetve közeledése,

amely vegso soron a kommunizmusban a nemzetek teljes egybeolvadasara vezet,

— annak szuksegessege, hogy a szocialista vilagrendszer a mostani szakaszban szocialista nemzeti tarsadalmak kozossége alakjaban letezzek,

— egyenjogu egyuttmukodes es testveri kolcsonos segitseg a szocialista internacionalizmus elve alapjan

Konnyu eszrevenni, hogy a masodik es a harmadik torvenyszeruseg lenyegeben kiegeszitese a legaltalanosabb elsonek Hiszen a szuveren szocialista allamok letezesenek tenye feltetelezi a nemzeti allamisag fejlodeset kisero internacionalizalodasi folyamat fontos sajatossagait Mas szoval itt a Lenin altal kimutatott ket alapveto tendencia all elottunk a nemzetek felviragzasa a szocializmusban es kozeledesuk egymashoz Tovabba, az internacionalizalodas egyaltalan vegbemehet kulonbozo formakban, antagonisztikusokban is, s a felsorolt torvenyszerusegek kozul az utolso azt a korulmenyt tukrozi vissza, hogy a szocialista vilagrendszerben az internacionalizalodas onkentes alapon tortenik, megfelel a benne reszt vevo osszes orszagok es nepek alapveto érdekeinek

Átterve arra a kerdesre, hogy milyen formakban jelennek meg az altalanos torvenyszerusegek ilyen vagy olyan sajatos korulmenyek kozott, a felszolalo egyetertett azzal a vita soran elhangzott velemennyel, hogy meg kell kulonboztetni a szocializmusnak mint tarsadalmi rendnek es mint vilagrendszernek a torvenyszerusegeit Az altalanos torvenyszeruseg nem egyertelmu az altalanosnak a torvenyszerusegevel Ott ahol megfeledkeznek errol, elkerulhetetlenul felreertesek tamadnak Sot, mi tobb, ha nem tesznek elegge szabatos kulonbseget a torvenyszerusegek ket fo csoportja kozott, akkor bizonyos mertekben szembeallitjak egymassal a nemzeti es a nemzetkozi mozzanatokat Igy peldaul Hutira elvtars azt allitotta, hogy a munka szerinti elosztas nem tekintheto a szocializmus altalanos torvenyenek, mivel a kulonbozo orszagokban kulonfelekeppen ervenyesul, es helytelen volna a kulonbozo nemzeti korulmenyek kozott ugyanazokat az elosztasi formakat alkalmazni Egyet lehet erteni azzal, hogy a munka szerinti elosztas torvenye nem tartozik a szocialista rendszer torvenyszerusegei koze (mivel kozvetlenul nem szabalyoz semmifele nemzetkozi kapcsolatokat, viszonyokat), de nem lehet egyetérteni azzal, hogy nem altalanos torvenye a szocializmusnak mint tarsadalmi rendnek Az a gondolat, hogy a munka szerinti elosztas altalanos torveny a szocialista orszagok szamara, korantsem követeli meg hogy alkalmazasanak formai mindenutt azonosak legyenek Ellenkezoleg a kommunista es munkaspartok dokumentumaikban hangsulyozzak hogy a szocializmus altalanos torvenyszerusegei a konkret tortenelmi es egyeb feltetelektol fuggoen kulonbozokeppen nyilvanulnak meg

Ugyanazt mondhatjuk az aranyos tervszeru fejlodes torvenyeiről Termeszetesen ostobasag lenne ha megkiserelnek mindenutt ugyanazokat az aranyokat alkalmazni mondjuk a fogyasztasra es a felhalmozasra Ennek a torvenynek az egyetemessege csupan annyit fejez ki hogy szukseg van a nepgazdasag tervszeru fejlesztesere a szocialista gazdasagban objektive ervenyesulo tendenciaval osszhangban Egyebkent feltetelezheto amilyen mertekben a szocialista orszagok gazdasagi szinvonala kiegyenlitodik, a legfontosabb nepgazdasagi aranyok valoszinuleg kozeledni fognak egymashoz

A szocializmus fejlodese belso es nemzetkozi torvenyszerusegeinek viszonyarol folyo vitaba kapcsolodva V Sz Szemjonov professzor a filozofiai tudomanyok doktora az SZKP KB mellett mukodo Marxizmus—Leninizmus Intezet tudomanyos kommunizmus osztalyanak vezetoje hangsulyozta e torvenyszerusegek egyseges lenyeget Emlekeztetett arra hogy Lenin alapozta meg a nemzetkozi szocializmus fogalmat (lasd Muvei 27 kot Budapest, 1952 332 old) A szocialista vilagrendszer megszuletesenek es funkcionalasanak megvannak a maga objektiv torvenyei Ez a vilagrendszer a mar letrejott, gyozedelmes, megszilardult es jelentosen kiterjedt szocializmus bazisan alakul ki Valoban, a szocializmus 1917-ben szuletett meg, a szocialista vilagrendszer pedig a masodik vilaghaboru utan alakult ki, annak eredmenyekeppen, hogy az europai es azsiai orszagok egesz sora lert at a fejlodes szocialista utjara A szocialista vilagrendszerhez tartozo orszagok a fejlodes kulonbozo szakaszaban voltak a Szovjetunioban a gyoztes szocializmus torvényszerusegei ervenyesultek, mas orszagokban viszont a kapitalizmusbol a szocializmusba valo atmenet idoszakanak torvenyszerusegei

A szocialista orszagok kozotti kapcsolatok fejlodésének torvenyeit hatasuk jellegetol fuggoen horizontalisakra es vertikalisakra lehet felosztani Az elobbiek a tarsadalmi elet egy oldalat erintik, peldaul a gazdasagi oldalt Az utobbiak az egész tarsadalmat, annak valamennyi reszet Az utobbiak kozul a felszolalo harom fo torvenyszeruseget emelt ki

— az orszagok mindenoldalu egyuttmukodése az egyenjogusag, a testveri tamogatas es kolcsonos segitseg alapjan Ez egyre sokretubbe es melyebbe valik, a dolgozok egyre szelesebb tomegeit fogja at, modot ad egymas konkret tapasztalatainak alaposabb tanulmanyozasara,

— a szocialista orszagok kozeledese, integraciojuk A mostani szakaszban elsosorban gazdasagi integracirol van szo, a nepgazdasagi tervek szoros egybehangolasarol, a szakositas es a kooperacio elmélyiteserol, a tudomany es a technika legujabb vivmanyainak a termelesben valo alkalmazásarol,

— a gazdasagi, tarsadalmi-politikai es kulturalis fejlettseg szinvonalanak kiegyenlitődese Ez a torvenyszeruseg ugy jelentkezik, mint egy-egy orszagban elo nemzetek es nemzetiségek fejlettsegi szinvonalanak kiegyenlitesére iranyulo belso torvenyszerusegnek a nemzetkozi porondra valo kiterjedése

A szocialista vilagrendszer fejlodese folyaman e rendszer nemely torvenyszerusegei ervenyuket vesztik vagy modosulnak, s ugyanakkor ujak is keletkeznek Ezt az eszmecsere mas resztvevoi is hangsulyoztak Tobbek kozott Nagy Laszlo docens (a Magyar Nepkoztarsasag szegedi egyeteme) ramutatott arra, hogy a szocializmus fejlodesenek torvenyszerusegeit nem lehet statikusan felfogni, megmerevedett kategoriaknak tekinteni Hiszen ebben az esetben fennall az a veszely, hogy egy uj, a szocialista epitesben altalanos jelentosegu torvenyszeruseget nemzetileg a sajatos torvenyszerusegek kategoriajaba sorolhatnak A tarsadalom fejlodesevel ketsegtelenul uj torvenyszerusegek keletkeznek, peldaul ma beszelhetunk olyan uj torvenyszerusegrol mint a szocialista gazdasagi integracio

Minden tarsadalmi rend fejlodeset — jegyezte meg a felszolalo — altalanos torvenyszerusegek hatarozzak meg, amelyek a kulonbozo orszagok-

ban sajátosan nyilvánulnak meg. Marx mindenekelőtt Anglia példáján tárta fel a burzsoá társadalom általános törvényszerűségeit, úgy vélekedve, hogy a fejlettebb tőkésország megmutatja a kevésbé fejlettnek annak jövőjét. A Tőke első kötetének előszavában, a német olvasóhoz fordulva, hangsúlyozta: „De te fabula narratur (Rólad szól a mese!)". Lenin A baloldaliság mint a kommunizmus gyermekbetegsége c. munkájában részletesen megvizsgálta, milyen értelemben lehet és kell az Októberi Szocialista Forradalom nemzetközi jelentőségéről beszélni. Hangsúlyozta a szocializmus általános törvényszerűségeinek és megnyilvánulásuk nemzeti sajátosságainak dialektikus egységét; ebben az egységben a fő mozzanatot az általános törvényszerűségek jelentik. Ez a probléma teljes nagyságában akkor merült fel a nemzetközi kommunista mozgalom előtt, amikor a szocializmus világrendszerré vált.

Ma a marxizmus—leninizmus ellenségei a szocializmus tudományos felfogásával a „szocialista modellek" elméletét állítják szembe. Abból a hamis alternatívából indulnak ki, hogy vagy egy „modell" létezik, amely minden helyzetre alkalmas, vagy annyi „modell", ahány konkrét helyzet keletkezik. A „szocialista modellek" elmélete mind tudományosan, mind gyakorlatilag terméketlen. Aki ezen az úton indul el, nem értheti meg a szocializmus fejlődésének sem általános törvényszerűségeit, sem nemzeti sajátosságait. A szocialista társadalom a maga fő, lényegi vonásaiban mindenütt egy és ugyanaz. Döntő jelentőségűek az olyan ismérvei, mint a valamennyi dolgozóval szövetségben levő munkásosztály hatalma; a marxista—leninista párt vezetése; a termelési eszközök társadalmi tulajdona és ennek alapján az egész népgazdaság tervszerű fejlesztése magas technikai színvonalon, az egész nép jóléte érdekében; a „mindenki képességei szerint, mindenkinek munkája szerint" elv megvalósítása; a népnek a tudományos kommunizmus ideológiája szellemében, a szocialista testvérországok népei és az egész világ dolgozói iránti barátság szellemében való nevelése; a szocialista proletár internacionalizmus elvein alapuló külpolitika. Ez nem áll ellentmondásban azzal, hogy minden nemzet a maga történelmi sajátosságainak megfelelően építi a szocialista társadalmat.

A szocializmus mint társadalmi rend lényegét — mondotta J. G. Panfilov, a filozófiai tudományok kandidátusa (a Béke és Szocializmus egyik szerkesztője) — nem lehet sokoldalúan jellemezni, ha elvonatkoztatunk nemzetközi aspektusától. Az országok között a proletár internacionalizmus elvein alapuló kapcsolatok korántsem tekinthetők a szocializmus külső oldalának, hanem az új társadalmi rend lényeges, sarkalatos ismérvét alkotják.

A szocialista világrendszer tágabb értelemben magában foglalja az új rendre jellemző objektív törvények, kritériumok, sajátos formák összességét megjelenésük egész sokféleségében. Szűkebb értelemben a szocialista országok közötti kapcsolatokat, viszonyokat jelenti. A nemzetközi szocialista viszonyok szélességben és mélységben fejlődnek. Az előbbin azt értjük, hogy újabb országok lépnek a szocializmus útjára. Az utóbbin azt, hogy szilárdulnak a kapcsolatok, az együttműködés a világrendszeren belül. E fejlődés sajátosságainak megértéséhez fontos az, hogy meghatározzuk objektív alapját. Mint ismeretes, a kapitalizmus keletkezése a nemzeti piac kialakulásával függött össze, ezért a kapitalizmus nacionalista

zászló alatt győzte le a feudalizmust, és szilárdult meg. Ezzel szemben a szocializmusba való átmenet olyan körülmények között kezdődik, amikor már kialakult a gazdasági kapcsolatok világrendszere, igaz, imperialista formákban. Az imperializmus láncát megszakítják, először egy országban, azután több országban. Innen ered a szocializmus keletkezésének fő megkülönböztető vonása: a proletár internacionalizmus zászlaja alatt győzi le a kapitalizmust. A szocializmus megszilárdulása összeférhetetlen a nacionalizmussal. Ha nacionalista tendenciák kerekednek felül, ez olyan deformálódás kezdetét jelzi, amely az új rend lényegét fenyegeti.

A szocialista világrendszer törvényszerűségei történelmileg fokozatosan alakultak ki. Az első szakaszban, amikor az imperializmus elleni harcban politikai és katonai szövetség jött létre és az országok többségében csak a szocializmus alapját rakták le, a gazdasági és kulturális építésben formálódtak a testvéri kölcsönös segítség kapcsolatai. A továbbiakban ezek a kapcsolatok a szocialista nemzetközi munkamegosztással gyarapodtak, s érvényre jutottak a szocialista világrendszer gazdasági törvényszerűségei. A mostani szakaszban a fejlett szocializmus megteremtésének és a kommunizmus építésének szükségleteivel összefüggő integrációs folyamatok bontakoznak ki.

A szocialista nemzetközi törvényszerűségek keletkezése még nem zárult le. Tovább bővül a szocialista világrendszer, növekszik azoknak az államoknak a száma, melyek a szocialista nemzetközi kapcsolatok szubjektumai. Ahogy a szocializmus érettsége fokozódik az egyes országokban, úgy mélyülnek a szocialista világközösségen belüli kapcsolatok. A szocialista világközösség törvényszerűségei egyre teljesebben tárulnak fel azzal kapcsolatban is, hogy a világ erőviszonyai gyökeres változáson mennek át a szocializmus javára, az imperializmus kárára.

Több felszólaló foglalkozott a szocialista világrendszer egyes törvényszerűségeinek, érvényesülésük mechanizmusának tisztázásával. Az országoknak a tőkés rendszer fejlődése által előidézett gazdasági differenciálódása igen nagy — mondotta Wieslaw Iskra docens (a Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő varsói Társadalomtudományi Főiskola politikai gazdaságtani tanszékének vezetője). — Az új társadalom nem szabadulhat meg egy csapásra ettől az örökségtől. A gazdasági fejlődés színvonalának fokozatos kiegyenlítésében az összes szocialista országok, köztük a gazdaságilag legfejlettebbek is, érdekeltek.

Ennek az objektíve szükséges folyamatnak a megindításához gyorsítani kell a kevésbé fejlett országok gazdasági növekedésének ütemét. A szocialista építés kezdeti időszakában felhasználhatnak ehhez bizonyos tartalékokat. Az ilyen országok rendszerint jelentős kihasználatlan munkaerőforrásokat, nem teljesen kiaknázott termelési kapcsolatokat örökölnek a kapitalizmustól. Működésbe lépnek itt a társadalmi tudattal kapcsolatos új tényezők is: a szocialista nemzeti büszkeség, a nép törekvése a kapitalizmustól örökölt gazdasági elmaradottság leküzdésére. A gyorsított fejlődés biztosításához rendszerint a felhalmozás magas rátája szükséges. A gazdasági fejlődés gyorsítását szolgálja a szocialista iparosítás.

A többi szocialista országgal való széles körű gazdasági együttműködés megteremtése módot ad a társadalmi össztermék anyagi struktúrájának olyan kiegészítésére, hogy az megfeleljen a felhalmozás követelményei-

nek. Az elmaradottságukat leküzdő országokban rendszerint hiányzanak bizonyos típusú gépek, berendezések és egyes nyersanyagfajták. Ugyanakkor fölös mennyiségben termelnek olyan árukat, amelyek anyagi tulajdonságaik miatt felhalmozási célokra nem alkalmasak. Kivitelük, valamint a hiányzó berendezések behozatala lehetővé teszi a felhalmozás magas rátájának biztosítását. A nemzetközi gazdasági kapcsolatoknak ezt a funkcióját a felszólaló „transzformációsnak" nevezte.

Egy másik funkciójuk „struktúraalakító". A kapitalista nemzetközi munkamegosztás csak néhány gazdaságilag igen fejlett országban alakít ki korszerű és hatékony gazdasági struktúrát. A fejlődő országokban ezzel szemben megmerevíti a torz, gazdaságilag nem hatékony struktúrát. A szocialista nemzetközi munkamegosztás viszont minden államban elősegíti a népgazdaság korszerű, hatékony struktúrájának kialakulását. A szocialista nemzetközi gazdasági kapcsolatok módot adnak a tudományos-technikai haladás eredményeinek nagyobb mértékű felhasználására. Ez kétségkívül gyorsítja a gazdasági fejlődést. Ugyanezt mozdítja elő a nemzetközi gazdasági kapcsolatoknak az a funkciója is, amelyet „újrafelosztónak" nevezhetünk. A kapitalista világrendszerben a nemzeti jövedelem újrafelosztása a gazdaságilag erősebb országok javára történik. A szocialista világrendszerben, ahol az országok közötti kapcsolatok a proletár internacionalizmus elvén alapulnak, testvéri segítséget nyújtanak azoknak a népeknek, amelyek a leginkább rászorulnak arra.

Felszólalásának néhány tételét megvilágítva, Iskra elvtárs elmondta, hogy a gazdasági színvonalnak fokozatos kiegyenlítődése csupán része az általánosabb folyamatnak, a szocialista országok gazdasági, társadalmi és kulturális közeledésének. A termelésben ez a munkatermelékenység és az életszínvonal emeléséért vívott közös harccal kezdődik. De a népek életszínvonalának kiegyenlítésénél figyelembe kell venni azt, hogy ha emelik a felhalmozás rátáját, ezzel egyszersmind korlátozzák a fogyasztási alapot. Egyébként ez a jelenség volt tapasztalható az utóbbi időben Lengyelországban. A felhalmozás rendkívül magas rátája és a reálbér növekedési ütemének ezzel kapcsolatos korlátozása bizonyos mértékig összefüggött az országban keletkezett politikai és szociális nehézségekkel. Az egy főre jutó termelés és nemzeti jövedelem színvonalának kiegyenlítése és az életszínvonal kiegyenlítése — egymást kölcsönösen feltételező, de nem azonos problémák...

IV. A nemzeti és a nemzetközi dialektikája a kommunisták legfőbb internacionalista kötelessége. A nemzeti-állami érdekek közössége. A gazdaság komplex fejlesztése és a termelés szakosítása. A szocialista közösség példájának ereje

A szocialista világrendszer fejlődésének törvényszerűségeivel kapcsolatban az eszmecsere résztvevői megvizsgálták a nemzetközinek és a nemzetinek a dialektikáját. Szó esett összekapcsolásuk módszereiről és formáiról, az egyes országok és az egész rendszer fejlődésében játszott szerepükről. Ezzel kapcsolatban olyan kategóriákat elemeztek, mint „nemzeti",

„nemzeti-állami", és „nemzetközi érdek", megvizsgálták a szocialista államok további közeledésére és egyesülésére irányuló tendenciákat.

A szocialista termelési viszonyoknak nemzetközi méretekben számos olyan sajátosságuk van — mondotta Lalamanov elvtárs —, amelyeket az szab meg, hogy az egyes szocialista államok rendelkezésére álló társadalmi tulajdon, nem pedig a termelési eszközök nemzetközi tulajdona alapján alakulnak ki.

Ezek a viszonyok nemzeti és nemzetközi érdekekben nyilvánulnak meg. Az érdekek ilyen elhatárolódása korántsem jelenti azt, hogy szemben állanak egymással. Például az egyes országok arra irányuló erőfeszítése, hogy fejlesszék termelőerőiket, egyszersmind előmozdítja a szocialista világrendszer gazdasági hatalmának erősödését és a kapitalizmussal folyó gazdasági versenyben új sikerek elérését. Az egyes országok részvétele az imperializmus és az agresszió ellen vívott közös harcban egyszersmind erősíti szuverenitásukat és függetlenségüket.

A szocialista országok alapvető nemzeti és nemzetközi érdekei tehát egybeesnek. De figyelembe kell venni, hogy a nemzetközi érdekeket nem lehet pusztán a nemzeti érdekek kielégítése útján biztosítani. Sőt — amint erre Lenin rámutatott — késznek kell lennünk arra, hogy nemzetközi célok eléréséért a legnagyobb nemzeti áldozatokat is meghozzuk.

A mostani szakaszban a KGST-országok a társadalmi-gazdasági fejlődés olyan színvonalát érték el, amelyen szükség van erőfeszítéseik egyesítésére a még gyorsabb technikai haladás és a termelés nagyobb hatékonysága érdekében, ami csak a szocialista integráció útján lehetséges. A technikai haladás óriási kiadásokat követel meg tudományos kutatásokra, nagy beruházásokra, hogy a kutatások eredményeit hasznosítani lehessen a termelésben. Bulgária például egymaga képtelen megoldani a gépgyártás és az elektronika, a vegyipar és az energetika fejlesztésének nagyszabású problémáit. Erre csak más szocialista államokkal, mindenekelőtt a Szovjetunióval együtt képes, amely óriási tudományos-technikai és termelési-gazdasági potenciállal rendelkezik, s olyan helyzetben van, hogy a korszerűség követelményeinek megfelelően fejlesztheti a tudomány és a technika minden ágát.

Együttműködés útján valamennyi ország minden olyan nyersanyag- és energiaigénye is kielégíthető, amelynek készletei egyenlőtlenül oszlanak meg közöttük.

Minthogy az integráció nagy szerepet játszik mind a nemzeti, mind a nemzetközi szükségletek kielégítésében, fejlesztése valamennyi országnak érdeke. De a sajátos nemzeti termelési feltételeknél fogva nem mindegyikük érdekelt egyenlő mértékben ennek vagy annak a konkrét intézkedésnek a megvalósításában, és nem mindegyikük van erre egyformán felkészülve. Ráadásul ezek az országok nem egyformán értelmezik az integráció szerepét, s az integráció fejlesztésének útjaira és eszközeire vonatkozóan sem vallanak teljesen azonos nézeteket.

A gazdasági életben a nemzeti és a nemzetközi érdekek összeegyeztetése megköveteli két tendencia optimális egybehangolását: egyrészt mindegyik ország gazdaságának sok ágazatú, komplex fejlesztését, másrészt a szocialista nemzetközi munkamegosztás alapján való szakosítását. Minden országnak elsősorban azokat az ipari és mezőgazdasági ágazatokat kell fej-

lesztenie, melyekhez a legkedvezőbbek a feltételei, s ugyanakkor szakosodnia kell a szocialista világgazdaság szerves részeként.

A nemzetközi szakosítás a termelés gazdasági hatékonyságának emelkedését eredményezi. De az egyes országok közvetlen érdekeltségét nem az általános gazdasági hatékonyság határozza meg, hanem csak az, hogy mit kap az ő nemzetgazdaságuk. Így azután lehetséges, hogy egyes országok nagyobb, mások kisebb mértékben, megint mások pedig egyáltalán nem érdekeltek ebben vagy abban a szakosítási intézkedésben. A nemzetközi szakosítás sikeres fejlődése — a felszólaló véleménye szerint — megkívánja, hogy a szakosítás gazdasági eredményéből arányosan részesedjenek a részt vevő országok. Ennek gyakorlati megvalósítása nagymértékben attól függ, hogy mennyire tökéletes a nemzeti és a nemzetközi feladatok egybehangolásának mechanizmusa.

Bár az integráció valamennyi ország nemzeti és nemzetközi érdekeinek megfelel, megvalósításához egész sor objektív és szubjektív nehézség leküzdése szükséges. Ez a szocialista internacionalizmus elvének következetes alkalmazásával érhető el. A felszólaló hangsúlyozta, hogy a szocialista országok gazdasági kapcsolataiban nem lehet mindenütt és mindig a kölcsönös előnyöket keresni. E kapcsolatok jellemző vonása az önzetlen testvéri kölcsönös segítség. Kiváló példa erre az a támogatás, amelyet a szocialista országok az amerikai imperializmus agressziója ellen küzdő hős vietnami népnek nyújtanak.

A nemzetinek és a nemzetközinek a szocialista világrendszerben mutatkozó dialektikájával foglalkozva, Sahnazarov elvtárs hangsúlyozta, hogy a szocialista országok népei alapvető érdekeinek egybeesése nem zárja ki azt, hogy a mostani szakaszban nem keletkezhetnek valamilyen kérdésben nézeteltérések, egyes ellentmondások stb. Voltaképpen nem is az a kérdés, keletkezhetnek-e ilyen nézeteltérések vagy sem — eléggé közismert tény, hogy még a legmeghittebb barátok sincsenek bebiztosítva az ellen. A kérdés az, hogyan kezelik ezeket a nézeteltéréseket, és milyen módszereket alkalmaznak megoldásukra. A szocialista országok egysége erősítésének előfeltétele a testvérpártok azon törekvése, hogy minden problémát a szocialista internacionalizmus elvei alapján, a világrendszer és az egyes országok érdekeinek maximális figyelembevételével, az egymás iránt tanúsított lehető legnagyobb türelemmel és gondossággal oldjanak meg.

Sok függ a helyzet megítélésétől is. Vannak világos helyzetek, amikor nem lehet kétféle vélemény arról, hogyan kell cselekedni. Ha a szocializmus és az imperializmus szembenállásáról van szó, akkor egyetlen internacionalista sem teheti, hogy bármely kérdésben, még ha első pillantásra jelentéktelennek látszik is, ne fegyvertársai oldalán legyen a közös osztályellenséggel szemben. De előfordulnak nem teljesen világos helyzetek is, amelyekben némelyek ezt mondhatják: „Nos, most távoltartom magamat, de ha valóban közvetlen összecsapásra kerül sor, akkor majd segítségükre sietek." Ez természetesen kissé leegyszerűsített ábrázolása a dolog lényegének, de elősegíti a probléma megértését. Bármely kísérlet arra, hogy ne számoljanak a világszocializmus érdekeivel, még ha jelentéktelen kérdésben is, nemcsak az illető országra nézve veszélyes, hanem elkerülhetetlenül az internacionalista tudat erózióját idézi elő. Éppen ezért az internacionalista mindig és mindenben, a nagy politikai kicsengésű kér-

désektől a különböző napi problémákig, feltétlenül tudatában kell hogy legyen a szocialista világrendszer sorsáért való nagy felelősségének, a nemzetközi munkásmozgalom iránti kötelességének.

A nemzeti és a nemzetközi érdekek kölcsönös kapcsolatát — mondotta Berecz János, a történelemtudományok kandidátusa (Budapest) — három fő szférában lehet nyomon követni: az első a szocializmus építése az egyes országokban; a második a szocialista világrendszer fejlődése; a harmadik ennek a rendszernek és az egyes országoknak a helye és szerepe a nemzetközi porondon.

A szocialista építés minden országban ismétlődő, fő törvényszerűségei nemzetközi jellegűek. Alkalmazásuk formái és módjai az illető ország konkrét történelmi sajátosságainak megfelelően nemzetiek. Más szóval, a szocialista átalakítások folyamán a nemzeti és a nemzetközi kölcsönös kapcsolatát az általános és a különös kategóriáinak segítségével tárhatjuk fel.

A szocialista világrendszerben a nemzetközi a rendszer lényegét, valamennyi ország közös érdekeit fejezi ki. A nemzeti pedig az illető ország érdekeinek megnyilvánulásaként jelentkezik. A szocialista világrendszer nem egyszerűen több állam összessége, hanem a köztük levő sokrétű kapcsolatok szintézise. Más szóval, a nemzetközi és a nemzeti kölcsönös kapcsolatát az adott esetben az egész és a rész kategóriáinak segítségével tárhatjuk fel.

A szocialista országok konkrét helyzete a nemzetközi porondon nem egyforma. Ezek az országok a világpolitikára való ráhatás különböző eszközeivel rendelkeznek. De a fő dolog az, hogy a szocialista országok a világközösséghez tartoznak, politikájukat a marxizmus—leninizmus, a proletár internacionalizmus elve alapján formálják, részt vesznek a nemzetközi osztályharcban. A külpolitika szférájában a nemzetközi és a nemzeti kölcsönös kapcsolatát — a felszólaló véleménye szerint — a globális és a konkrét kölcsönhatásaként lehetne ábrázolni ...

... A szocialista országok külpolitikája a szocializmus építése számára kedvező nemzetközi feltételek biztosítására irányul. Ez pedig megkívánja az akcióegységet olyan globális problémák megoldásában, mint a világbéke megszilárdítása, az imperialista agresszió megakadályozása. Mi, hangsúlyozta, emlékszünk arra, hogyan siettek 1956-ban a szocialista testvérországok Magyarország segítségére. És ez természetes. Közös ügyről volt szó. Az amerikai imperializmus vietnami agressziója az egész szocialista világrendszer érdekeit érinti, és a szocialista országok közössége segítséget nyújt a harcoló vietnami népnek. Ilyen értelemben beszélhetünk a szocialista országok globális külpolitikájáról.

Szemjonov elvtárs megjegyezte, hogy a szocialista világrendszer közös érdekeinek és az egyes országok érdekeinek egybeesése nem teljes pontossággal jellemezhető az egész és a rész kapcsolataként. Berecz elvtárs ezzel egyetértve hangsúlyozta, hogy a fő, a probléma általa megjelölt három aspektusának megkülönböztetése, és az, hogy mindegyikükre megfelelő meghatározást találjunk.

A szocializmus — folytatta a felszólaló — nem nemzeti, hanem nemzetközi jelenség, nem valósítható meg külön, a forradalmi erők nemzetközi frontjától elszakítva. A konkrét helyzetet kihasználva egy-egy szocialista ország kedvezőbb külpolitikai feltételeket biztosíthat fejlődéséhez. Eköz-

ben nem szabad csorbítania más szocialista országok érdekeit, nem szabad veszélyeztetnie az egész közösség biztonságát. A közösség rovására elért ideiglenes előnyök végső soron magának az illető országnak az érdekei ellen fordulnak. A külpolitika akkor lehet sikeres, ha a szocialista közösség biztonságának érdekeit szolgálja, aktívan hozzájárul ahhoz. Kádár János elvtárs, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának első titkára, a kommunista és Munkáspártok 1969. évi nemzetközi tanácskozásán azt mondotta, hogy a nemzetközi munkásosztály egésze, minden egyes szocializmust építő nép, minden egyes kommunista és munkáspárt külön-külön is érdekelt abban, hogy ha egy szocialista ország kritikus helyzetbe kerül, súlyos nehézségekkel találja szemben magát, akkor küzdje le azokat, s fejlődjön, erősödjön tovább.

A továbbiakban Berecz elvtárs annak a stratégiának néhány sajátosságával foglalkozott, melyet a nemzetközi imperializmus a szocializmus elleni harcában alkalmaz. A burzsoá ideológusok, számolva azzal, hogy a szocialista országok külső és belső helyzete még szilárdabb, a „békés fegyver" alkalmazásának doktrínájával álltak elő. Arra építenek, hogy az uralkodó pártok kezéből „kicsúszik" a politikai élet ellenőrzése, és bizonyos „csoportokba" helyezik reményüket, amelyek másként látják a jövőt, mint „az ideológiai ortodoxia képviselői". A módszer itt újnak látszik, de a javaslatok a régiek: szítani a nacionalizmust, a szovjetellenesség mételyével mérgezni a népeket, kiszakítani a közösségből ezt vagy azt az államot és, gondosan álcázva, a revizionizmust felhasználva, „új szocializmust" prédikálni, legyen az „emberi", „demokratikus", „modern", „technokratikus" ... amit csak akarnak, csak ne proletár, ne lenini.

Még a politikában járatos embereket is megtéveszti az, hogy 1956 óta az ellenforradalmi koncepciók hallgatnak a tulajdonhoz való viszony kérdéséről. Sőt mi több, időnként olyan ígéretek is elhangzanak, hogy a szocializmus „néhány vívmányát" megőrzik. Hiszen a nemzetközi imperializmus számára sokkal fontosabb a fő cél elérése: a szocialista világrendszer gyengítése és bomlasztása.

A felszólaló kimutatta, milyen szerepet játszanak a revizionisták mint a burzsoá ideológiai behatolás előmozdítói. „Újításra", az „új jelenségek megismerésére" hivatkozva, a revizionisták valójában mindig a szocializmus fejlődésének általános törvényszerűségei ellen lépnek fel, igyekeznek bebizonyítani a marxizmus—leninizmus „elavultságát". Jellemző, hogy makacs ellenállást fejtenek ki a „csendes ellenforradalom" koncepciójának leleplezésével szemben, és egyre csak burzsoá politikusok által kiagyalt „korlátolt szuverenitás doktrínáját" szajkózzák.

Az osztályharcban — hangsúlyozta befejezésül Berecz elvtárs — nincs megállás. Amíg a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet világméretekben le nem zárul, a nemzetközi tőke nem hagy fel restaurációs kísérleteivel. A szocialista országok legerősebb fegyvere ebben a harcban nemzetközi összefogásuk, hűségük a szocialista internacionalizmushoz, a marxizmus—leninizmushoz. A szocializmus vívmányainak megvédését az egész világ kommunistái legfőbb internacionalista kötelességüknek tekintik.

A nemzetközi és a nemzeti viszonya problémájának — jegyezte meg G. Ocsirbat elvtárs, a Mongol Népi Forradalmi Párt Központi Bizottságának tagja (Ulánbátor) — két oldala van: az általános törvényszerűsé-

gek öszekapcsolása a nemzeti sajátosságokkal, s a nemzetközi és nemzeti tényezők kölcsönhatása a társadalmi-gazdasági és a kulturális fejlődésben. A nemzeti és a nemzetközi elem helyes összekapcsolásának kritériuma a szocializmus építésében az osztályszemlélet. Ha valaki internacionalista akar lenni — írta Lenin —, „ahhoz az szükséges, hogy ne csupán a saját nemzetére gondoljon, hanem annak fölébe helyezze valamennyi nemzet érdekeit, azok általános szabadságát és egyenjogúságát." (Művei. 22. köt. Budapest, 1951. 363. old.)

Mongólia népe csak a mongol forradalmi aratságnak (parasztságnak) a Szovjetunió győzelmes munkásosztályával kötött internacionalista szövetsége révén szabadulhatott meg a gyarmati uralomtól, és vívhatta ki nemzeti függetlenségét. Mongólia nem kapitalista úton való fejlődésének alapja az volt, hogy helyesen párosította népének a társadalmi haladásra irányuló nemzeti törekvéseit egy iparilag fejlett ország győzelmes proletariátusának tapasztalataival és segítségével, s alkotóan alkalmazta ezeket a tapasztalatokat, figyelembe véve a sajátos körülményeket.

A népi forrdalom győzelmének első napjaitól kezdve a mongol nép harcában olyan alapvető kérdésnek tekintettük a nemzetközi és nemzeti elem egybekapcsolását, amelynek megoldásától függött az ország sorsa. A párt harcolt a jobboldali és „baloldali" elhajlók ellen. A jobboldaliak fő hibája az volt, hogy lebecsülték azt a szerepet, amelyet a győztes proletariátus élenjáró tapasztalata játszhat az elmaradott népeknek a szocializmus felé irányuló fejlődésében, s túlbecsülték a nemzeti sajátosságok jelentőségét. A „baloldaliak" viszont, semmibe véve a sajátos körülményeket, kalandor tervekkel álltak elő, megpróbálták átugorni a feudalizmusból a szocializmusba való átmenet során elkerülhetetlen közbenső szakaszokat. A harc lényegében akörül folyt, hogyan alkalmazzuk a Szovjetunió tapasztalatait Mongólia viszonyaira, milyen magatartást tanúsítsunk a nemzetközi munkásmozgalommal és a nemzeti felszabadító mozgalommal, valamint a világkultúra és elsősorban a szovjet kultúra eredményeivel szemben. Más szóval azért folyt a harc, hogy megtaláljuk Mongóliában a helyes arányt a nemzetközi és a nemzeti között.

Az internacionalizmusnak mély gyökerei és régi hagyományai vannak a Mongol Népi Forradalmi Párt történetében. A párt 1921-ben megtartott első kongresszusa egyhangú határozatban megállapította, hogy a Szovjetunió a mongol nép fő szövetségese a szabadságért és függetlenségért vívott harcában, hangsúlyozta, hogy az MNFP a nemzetközi kommunista mozgalom alkotórésze. Az MNFP immár 50 esztendeje valósítja meg a gyakorlatban a mongol nép forradalmi felszabadító harcának a nemzetközi forradalmi mozgalommal való egyesítését.

Az MNFP, a Komintern és az SZKP vezetői közötti rendszeres tanácskozások, küldöttségcserék, az MNFP képviselőinek többszöri részvétele a Komintern Végrehajtó Bizottsága üléseinek munkájában, a nemzetközi munkásmozgalom olyan tekintélyes vezetőinek mongóliai látogatásai, mint Vaszil Kolarov, Bohumir Smeral, Sen Katajama — mindez nagy szerepet játszott a mongol kommunisták internacionalista világnézetének kialakulásában és fejlődésében, a dolgozó aratok osztálytudatának növekedésében.

A Komintern és az SZKP nagy segítséget nyújtott az MNFP-nek abban, hogy alkotó módon alkalmazza a marxista—leninista elméletet az új tár-

sadalom epitese feladataınak megoldasaban, helyesen kapcsolja ossze a nemzetkozıt es a nemzetıt

A gazdasagı elmaradottsag lekuzdese a nem-kapıtalısta gazdasag megteremtese csak azaltal valt lehetove, hogy szeles koru gazdasagı kapcsolatokat letesıtettunk a Szovjetunıoval es mas szocialısta orszagokkal Csak az o onzetlen gazdasagı segıtseguk reven jutott el orszagunk gyorsabban a gepek felhasznalasahoz, a korszeru termeles megszervezesehez A mongol—szovjet vegyes vallalatok es szervezetek letesıtese es fejlesztese az ıparban, a kozlekedesben es a kereskedelmı-penzugyı szferaban nagy jelentosegu volt az uj gazdasag megszılardıtasa, a nemzetı szakember-kaderek kıalakıtasa szempontjabol

Ahogyan letrejon a szocializmus anyagı-muszakı bazısa, es emelkedık a tarsadalmı munka hatekonysaga, ugy jut egyre nagyobb szerephez Mongoliınak a KGST-orszagokkal valo gazdasagı egyuttmukodese Ezen orszagok segıtsegevel kozosen aknazzuk kı termeszetı eroforrasaınkat, fejlesztjuk az allattenyesztest, epıtunk es uzemeltetunk gazdasagı objektumokat Ez elomozdıtja annak a feladatnak a megoldasat, hogy Mongoliat agrar-ıparı orszagbol ıparı-agrar orszagga valtoztassuk A vılagszocializmus kozos erdekeitol vezerelve, a Mongol Nepı Forradalmı Part programfeladatanak tekıntı a szocialısta nemzetkozı munkamegosztas allando fejleszteset es tokeletesıteset, a gazdasagı ıntegracıo elmelyıteset A szocialısta ıntegracıo elosegıtı majd a szocialısta orszagok gazdasagı potencialjanak altalanos fellenduleset, a gazdasagı szınvonaluk kıegyenlıtodesere vonatkozo torveny megvalosulasat Ezen az uton erjuk el azt, amırol Lenın beszelt a nemzetek tenyleges egyenloseget a gazdasagı es kulturalıs fejlődesben

A gyoztes szocializmus kulturalıs vıvmanyaınak gyors elsajatıtasa sokban megkonnyıtı es meggyorsıtja a kulturalıs elmaradottsagbol a modern cıvılizacıoba valo atmenetet A szocialısta vılagrendszer nepeınek kulturajaval valo szeles egyuttmukodes szocialısta tartalommal gazdagıtotta a mongol kulturat, változatosabba tette formaıt

Iskra elvtars felhıvta a fıgyelmet arra mılyen szerepet jatszık a szocialısta hazafısag es a proletar ınternacionalizmus a gazdasagı fejlodes feladataınak megoldasaban abban, hogy lekuzdjuk a multbol orokolt gazdasagı elmaradottsagot, utolerjuk es tulszarnyaljuk a gazdasagılag legfejlettebb tokesorszagokat, fokozatosan kıegyenlıtsuk a gazdasagı fejlettseg szınvonalat, megteremtsuk a nepjolet szuntelen novekedesenek felteteleit E bonyolult feladatok megoldasahoz mınden anyagı, erkolcsı es ideologıaı-politıkaı tenyezot felhasznalunk

A mas nemzetek lenezese, a nemzetı erzesnek a tobbı szocialısta nep ıranti baratsag es megbecsules erzesevel valo szembeallıtasa akadalyava valık az orszag gazdasagı fejlodesenek A tudomanyos-technıkaı forradalom koraban elengedhetetlen, hogy kovetkezetesen a szocialısta nemzetkozi munkamegosztasra orientalodjunk Ez kulonosen fontos a Lengyelorszaghoz hasonlo orszagok szamara, melyek lehetosegei e forradalom mınden teren valo kıbontakoztatasara ıgen szerenyek Ezert szukseg van a termeles es a tudomanyos-technıkaı kutatasok szakosıtasara, a testverorszagokkal kıalakıtott kooperacıora A szocialısta orszagok erdekei objektıv tenyezok es tendencıak kovetkezteben egyre szorosabban osszefonodnak A szocialısta vılaggazdasag mar ma kozlekedoedenyekhez hasonlıt-

ható. A nemzetgazdaságok közötti kapcsolatok szélesednek és erősödnek. Ez a fejlődés fő vonala.

A nemzetközi és a nemzeti érdekek biztosítása azt követeli a szocialista országoktól, hogy egységesek legyenek a tőkés világgal való kapcsolataikban. Amint ismeretes, a feldolgozó ipar, különösen a gépgyártás termékei még kis hányadot tesznek ki a fejlett tőkésországokba irányuló szocialista exportban.

A közgazdászok ezt a jelenséget „strukturális sorompónak" nevezik. Ennek az a politikai háttere, hogy bár a szocialista országok ipari országokká válnak, a kapitalisták továbbra is szeretnék őket saját gazdaságuk nyersanyagszállító és mezőgazdasági függvényének tekinteni. A burzsoázia meghatározott stratégiát is kidolgozott, csakhogy súlyosbítsa a „strukturális sorompó" leküzdésének nehézségeit. Országain belül a munkásmozgalom megosztására megvásárolja a munkásosztály felső rétegeit, nemzetközi síkon pedig azokat a potenciális partnereket, amelyek ezen az áron hajlandóak a szocialista világközösség dezintegrálásának és bomlasztásának útjára lépni. Éppen ezért szükséges, hogy még intezívebbé váljék a szocialista világrendszer országainak együttműködése.

Az eszmecsere folyamán a felszólalók hangsúlyozták, hogy a szocialista országok népeinek nemzeti—állami érdekei közösek. Ezt a kategóriát Bogomolov elvtárs vette vizsgálat alá felszólalásában. Véleménye szerint a nemzet érdekei a nemzet fejlődésének és erősödésének az uralkodó osztály által tudatosított objektív szükségleteit képviselik. A szocialista országok közötti kapcsolatok attól függnek, hogy mennyire helyesen tükröződnek vissza ezek a szükségletek a társadalmi tudatban, a pártok politikájában. Az élet azt mutatja, hogy a nemzeti—állami érdekek téves értelmezése, az ezen érdekek valóságos tartalmától eltérő politika bonyodalmakat okozott a nemzetközi kapcsolatokban.

A nemzeti-állami érdekek tartalma, a felszólaló véleménye szerint a szocialista államok következő létfontosságú belső és külső szükségleteinek kielégítésében foglalható össze:

— a terület és az állami szuverenitás integritása és sérthetetlensége;

— a szocializmus politikai, gazdasági és ideológiai pozícióinak erősítése az országban és az egész világon;

— a termelőerők gyors, tervszerű fejlődése, a népjólét és a kultúra szakadatlan emelkedése;

— a szocialista államokkal való együttműködés, a nemzetközi munkamegosztás és árucsere előnyeinek kihasználása;

— a fejlődés békés feltételei, aktív részvétel a legfontosabb nemzetközi kérdések megoldásában, az állam tekintélyének növelése.

Valamennyi szocialista ország nemzeti-állami érdekeinek tartalma alapjában véve egybeesik, s ezért nemzetközi érdeküket alkotja. Mindegyik ország számára fő és valamennyiük számára közös a szocializmus és a kommunizmus útján való sikeres fejlődés, a szocialista világrendszer hatalmának és egységének erősödése. Természetesen előfordulhat az is, hogy a nemzeti-állami érdekek nem esnek egybe, előfordulhatnak olyan helyzetek is, amikor dilemma támad: ezeké legyen-e az elsőség, vagy a nemzetközi érdekeké. A nem egybeeső, sajátos érdekek folytonos összhangba hozásának előfeltétele a társadalmi élet szocialista internacionalizálódásá-

nak folyamata, amely a szocialista országok legfőbb nemzeti-állami érdekében közös voltán alapul...

...Az eszmecsere résztvevői hangsúlyozták, hogy a nemzeti és nemzetközi érdekek összekapcsolásának problémája elméletileg és gyakorlatilag egyaránt rendkívül fontos. Az élet megmutatta, mennyire helyes a Lenin által proklamált elv: „Valódi nemzetköziség csak egyetlenegy van: önfeláldozó munka a forradalmi mozgalomban, és ugyanennek a harcnak, ugyanennek az irányvonalnak és csakis ennek a támogatása (propagandával, együttérzéssel, anyagi eszközökkel) kivétel nélkül minden országban." (Művei. 24. köt. Budapest 1952. 60. old.) A nemzeti és a nemzetközi összekapcsolásának lenini elve a mi korunkban is a szocialista világrendszer fejlődésének megmásíthatatlan követelménye.

* * *

A zárszó, amelyet a folyóirat felelős titkára, G. Sahnazarov elvtárs mondott, hangsúlyozta, hogy a vita folyamán sikerült elég alaposan megvizsgálni a következő kérdéseket: a szocializmus mint társadalmi rend, és mint világrendszer fejlődésének törvényszerűségei közötti viszony és kölcsönös összefüggés, e törvényszerűségek megnyilvánulásának és a testvérpártok politikájában való felhasználásuknak a sajátossága, a nemzetközinek és a nemzetinek a dialektikája. Feltárták a szocialista világrendszer törvényszerűségeinek a gazdasági szférában való megnyilvánulásait. Közös erővel sikerül pontosabb képet alkotni a szocialista gazdasági integráció folyamatáról, amely oly fontos a jelenlegi szakaszban. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy az eszmecsere folyamán nem sikerült eléggé tisztázni a szocialista rendszer és korunk más forradalmi erői kölcsönhatásának fő irányait, a nemzetközi események menetére gyakorolt befolyásának jellegét, annak módjait, hogyan erősíthetők a szocialista rendszer pozíciói a kapitalista rendszerrel való versenyben és harcban. Ez azt mutatja, hogy a jövőben célszerű a kérdések szűkebb körére összpontosítani a figyelmet, hogy mélyrehatóan tanulmányozhassuk őket.

A felszólalók a kommunista és munkáspártok, kongresszusaik és nemzetközi tanácskozásaik dokumentumaira támaszkodtak, amelyek kollektív elemzés alapján meghatározzák a szocialista világrendszer fejlődésének tendenciáit és perspektíváit.

Az eszmecsere résztvevői abból indultak ki, hogy a szocialista világrendszer fejlődésének törvényszerűségeit a szocialista rend lényege határozza meg, amely természeténél fogva nemzetközi. Itt nem holmi szabályokról van szó, amelyeket rákényszerítenek a társadalomra, nem is pusztán eszményekről, amelyeket a hatalomra jutott munkásosztály megvalósít, hanem a szocialista országok minden téren való együttműködésének és összefogásának objektív szükségességéről. A szocializmus fejlődését nemcsak a gazdasági és társadalmi haladás meggyorsulása jellemzi, hanem a társadalmi élet valamennyi oldalának egyre komplexebb, harmonikusabb fellendülése is minden szocialista országban. A szocialista világrendszer közös törvényszerűségeinek érvényesülése megteremti a szükséges objektív előfeltételeket a legésszerűbb és leghatékonyabb államközi gazdasági és politikai kapcsolatok kialakításához és megszilárdításához. Ezek a kapcso-

latok viszont közvetlenül kihatnak a szocializmus megszilárdulására és fejlődésére minden országban.

Az eszmecsere az elvi kérdések és a megoldásukra alkalmazott új módszerek szakszerű megtárgyalásának és tisztázásának szellemében folyt. Hozzájárult ahhoz, hogy jobban lássuk, milyen nagy szükség van még a különböző irányokban végzendő tudományos kutatásokra. Többek között kitűnt, hogy alaposabban kell kidolgozni a szocialista világrendszer fejlődési folyamatai tanulmányozásának módszertani elveit és eljárásait. Az is hasznos eredménye az eszmecserének, hogy erősítette a szocialista országok tudósainak kapcsolatait folyóiratunkkal.

A SZOCIALIZMUS TÖRTÉNELMI HELYE, FEJLŐDÉSÉNEK SZAKASZAI ÉS KRITÉRIUMAI

(Béke és szocializmus 1970. 12. sz.)
(Részlet)

III

Az érett szocializmus jellemző vonásai és ismérvei

Mint a kommunista és munkáspártok 1969-es moszkvai nemzetközi tanácskozásának dokumentumai megállapítják, „a szocialista világ most a fejlődésnek abba a szakaszába lépett, amelyben lehetővé válik, hogy az új rendszerben rejlő hatalmas tartalékokat sokkal teljesebben kihasználjuk. Előmozdítja ezt az érett szocialista társadalom szükségleteinek megfelelő tökéletesebb gazdasági és politikai formák kidolgozása és alkalmazása . . ." Az eszmecsere több részvevője annak érdekében, hogy ezt a fontos tézist kifejtse, felszólalásában az érett, fejlett szocializmus kritériumainak kérdésével foglalkozott.

A fejlett vagy érett szocializmus fogalma — mondta V. Dobrijanov, a filozófiai tudományok kandidátusa (Szófia) lényegesen konkrétabbá teszi az új társadalom építéséről, ennek szakaszairól és kritériumairól alkotott elképzeléseinket. Az átmeneti időszak befejezése után a szocializmus további építésének, teljes megérésének huzamos szakasza következik. Ebben a szakaszban a szocialista társadalom fejlődése a kommunizmus első fázisának törvényszerűségei alapján megy végbe. Ez komplex folyamat, amely több fokot feltételez.

Az érett szocializmus építésének előfeltétele a szocialista termelési viszonyok teljes győzelme nemcsak az iparban, hanem a mezőgazdaságban is; a városi és falusi kizsákmányoló osztályok likvidálása, a baráti osztályokból és rétegekből álló társadalom megteremtése; a szocialista társadalmi-politikai intézmények megszilárdítása; az alapjában proletár, marxista—leninista ideológia győzelme a burzsoá ideológia fölött, az egész ideológiai front átszervezése a marxizmus—leninizmus elvei alapján.

A szocialista társadalom, bár mint harmonikus, mindent átfogó társadalmi rendszer már kialakult, még tovább fejlődik, tökéletesedik, érlelődik. Noha ez a fejlődés huzamos időt vesz igénybe — mondta Dobrijanov elvtárs —, ez nem ad elegendő alapot ahhoz, hogy a szocializmust úgy jellemezzük, mint viszonylag önálló társadalmi-gazdasági alakulatot.

Az érett szocializmus megteremtésének egyik leglényegesebb jellemzője az, hogy az új társadalom saját alapján, a szocialista viszonyok bázisán fejlődik tovább. Az előző szakaszban a szocializmus erőt gyűjtött és a kapitalizmus elleni engesztelhetetlen harcban fejlődött. Most viszont előtérbe kerülnek a pozitív feladatok, amelyek azt célozzák, hogy a szocializmus specifikus törvényei és vonásai mind teljesebben érvényesüljenek. Az érett szocialista társadalom megteremtése nem csupán és nem annyira a múlt csökevényeitől való szabadulás, mint inkább a szocializmus saját elveinek kifejlesztése. A szocialista társadalomban természetesen megvannak a múlttól örökölt csökevények, és az ellenük vívott harc fontos min-

dennapi feladat. Ez a feladat azonban csak kiegészíti a fő feladatot, a tulajdonképpeni szocialista elvek teljes kifejlesztését.

Hasonlattal élve azt mondhatjuk, hogy valamikor a kapitalizmus is elkezdett fejlődni a saját alapján — amikor véget ért a manufaktúra időszaka, uralkodóvá váltak a kapitalista termelési viszonyok, létrejött a gépi nagyipar.

A fejlett szocialista társadalom felépítésének folyamata több fokra és alszakaszra tagolódik. Mindegyik fok és alszakasz közeledést jelent a szocializmus érlelődésének ahhoz a felső határához, amikor elkezdődik a kommunizmusba való közvetlen átmenet. Az egyes országok fejlődésének színvonalától és több más objektív és szubjektív tényezőtől függően a fejlett szocialista társadalom építésének alszakaszai különbözők.

Dobrijanov elvtárs azzal kapcsolatban, hogy milyen metodológiával állapítják meg a fejlett szocialista társadalom kritériumait, azt mondta, hogy ennek a kérdésnek két megközelítése van. Rendszeren belüli megközelítés esetén fő kritériumnak a szocializmus fejlődésének belső törvényszerűségeit tekintik. Összehasonlítható megközelítés esetén ezt a kritériumot a szocializmusnak a kapitalizmussal való összevetéséből vezetik le.

Lenin a kispolgári nézetek elleni harcban hangsúlyozta, hogy a szocializmus nem építhető fel elmaradott, fejletlen gazdaság alapján. A hatalom kivívása és a kisajátítók kisajátítása után napirendre kerül az a feladat, hogy megteremtsük az új társadalmi viszonyokat, biztosítsuk a munka magasabb termelékenységét. A Szovjetunió ezt az irányvonalat követve vált óriási ipari hatalommá.

A szocializmus építése a jelenkori tudományos-technikai forradalom feltételei közepette megy végbe. Az e forradalom minden vívmányának felhasználásáért, a társadalmi viszonyok szakadatlan fejlődéséért vívott harc lényeges formája a nemzetközi méretű osztályharcnak. Dobrijanov elvtárs véleménye szerint az a követelmény, hogy a társadalmi munka termelékenységét tekintve túlszárnyaljuk a legfejlettebb tőkésországokat, nem olyan kritérium, amelynek alapján ítéletet alkothatunk a fejlett szocialista társadalom felépítéséről. Ez szerinte az egész kommunista alakulatnak, nem pedig a kommunizmus első fázisának egyik kritériuma. A szocializmus mint mindent átfogó harmonikus rendszer, a munka alacsonyabb termelékenysége esetén is fölötte áll a kapitalizmusnak mind a társadalmi viszonyok jellegét, mind a bővített újratermelés ütemét, mind a társadalmi és kulturális átalakításokat stb. tekintve. Persze nem kétséges, hogy a termelésnek és a munka termelékenységének a kapitalizmus által elért színvonalát idővel túl fogjuk szárnyalni.

A fejlett szocializmus fő kritériumának komplex jellegűnek kell lennie: az új társadalom érettségét nem egy mutató, hanem olyan összefüggő mutatók együttese határozza meg, amelyek felölelik az adott országban az alapot, a felépítményt és a nemzetközi kapcsolatokat egyaránt. A szocializmus nem zárt valami, nem izolált sziget a mai világban. Bármely szocialista ország felfogható viszonylag önálló társadalmi rendszernek, vagyis meghatározott társadalmi viszonyok, intézmények stb. egységének, s egyszersmind a többi szocialista államhoz és a szocializmuson kívüli világhoz fűződő kapcsolatai láncolatának.

A fejlett szocialista társadalom társadalmi-gazdasági rendszerét jellemzi a termelőerők magas színvonala, amelyek a tudományos-technikai for-

radalom legújabb vívmányain alapulnak és képesek egyre nagyobb mértékben kielégíteni a gyorsan növekvő társadalmi és egyéni szükségleteket; a racionális népgazdasági termelő struktúra; a termelés magas fokú hatékonysága, a munka társadalmi termelékenységének és a gazdaság jövedelmezőségének magas színvonala, a termelés és az irányítás társadalmi szervezetének megfelelő formái, a termelés nagy hatásfokú koncentrációja, szakosítása és kooperációja, a nemzetközi szocialista munkamegosztás elmélyítése, a szocialista országok gazdaságának fokozódó integrációja, a szocializmus gazdasági törvényeinek és a többi közt a munka szerinti elosztás elvének maximális érvényesülése, a szocialista tulajdon két formájának — az állami és a szövetkezeti tulajdonnak — további közeledése és egységes össznépi tulajdonná való egybeolvadása, a mezőgazdasági munkának az ipari munka válfajává való fokozatos átalakulása.

Az utóbbi tételt megmagyarázva Dobrijanov elvtárs megjegyezte, hogy Bulgáriában a mezőgazdaság teljes kollektivizálása és korszerű technikával való felszerelése alapján agrár-ipari komplexumokat alakítanak ki. Úgy vélekednek, hogy ezen az úton fokozatosan közeledik egymáshoz a szocialista tulajdon két formája és a mezőgazdasági munka az ipari munka válfajává alakul át.

Dobrijanov elvtárs megjelölte a fejlett szocializmus több kritériumát szociális és szellemi téren. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy minden vonatkozásban tökéletesíteni kell a társadalmi irányítás rendszerét. Ez kifejeződik a szocialista demokratizmus további fejlesztésében, a proletárdiktatúra államának össznépi államba való átnövésében, abban, hogy a kommunista párt az egész nép pártjává válik és növekszik vezető szerepe. Az érett szocializmus társadalmi rendszerének minden oldala harmonikusan fejlődik.

A fejlett szocializmusnak jellemzője a szocialista országok sokoldalú, magas fokú integrációja mind gazdasági, mind társadalmi-politikai téren, ami azonban nem jelenti a nemzeti határok elmosódását. Dobrijanov elvtárs befejezésül megjegyezte, hogy az általa felsorolt kritériumok a szocializmus teljes érettségét, utolsó fokát jellemzik, amikor már megteremtődtek a kommunizmusba való fokozatos átmenet objektív előfeltételei.

A fejlett szocializmus lényegéről, kritériumairól szólva Butyenko elvtárs hangsúlyozta, hogy ez a probléma gyakorlati és elméleti síkon az utóbbi időben vetődött fel, noha magát a „fejlett szocialista társadalom" kifejezést Lenin is többször használta. (Lenin Összes Művei. 36. köt. 139. old., oroszul: Lenin Művei. 30. köt. 329. old.) Amikor ezt a problémát vizsgáljuk, nemcsak a Szovjetunióban már elért történelmi fokot és más népek szocialista vívmányait kell figyelembe vennünk, hanem a világszocializmus egyre javuló perspektíváját is. Az új társadalom nem áll egyhelyben, alsó határától a felső határa felé halad, amíg el nem éri az érettségnek azt a fokát, amely lehetővé teszi a kommunizmusba való közvetlen átnövését.

A fejlett szocializmust az jellemzi, hogy sokoldalúan kibontakoznak és érvényesülnek az új társadalmi rendnek, gazdasági és politikai rendszerének előnyei, teljesen érvényesülnek objektív törvényszerűségei és elvei; a fejlett szocializmus azt jelenti, hogy az új társadalmi viszonyok egyesülnek a tudományos-technikai forradalommal; a fejlett szocializmus igen fontos szakasz a kommunizmushoz vezető úton.

A szocializmus érettségi fokának megítélése komplex megközelítést igé-

nyel. Ehhez figyelembe kell vennünk a társadalmi élet különböző oldalait, szféráit. Egyes kritériumok történelmi jellegűek: ma a fejlett szocializmussal szemben egyfajta követelményeket támasztunk, de bizonyos idő múlva a szocializmus anyagi-technikai bázisát természetesen a maitól eltérő vonások fogják jellemezni.

A gazdasági szférában a fejlett szocializmus kritériumait Butyenko elvtárs véleménye szerint nem lehet levezetni a fejlett tőkésországokban elért mutatókból. Meg kell keresnünk a szocializmus jellemző belső vonásait, azokat a karakterisztikákat, amelyek lehetővé teszik e kritériumok megfogalmazását.

Ezzel nem tagadjuk annak konkrét szükségességét, hogy a gazdasági szférában megállapított kritériumokat összehasonlítsuk a legfejlettebb tőkésországok által elért színvonallal, mivel a szocializmus anyagi, tudományos-technikai előfeltételei ezekben az országokban is megvannak.

Butyenko elvtárs véleménye szerint meg lehet állapítani a fejlett szocializmus következő kritériumait. Anyagi-technikai bázisát jellemzi a tudományos-technikai forradalom modern vívmányainak a felhasználása és a koncentráció, a társadalmasításnak e vívmányokkal összhangban levő színvonala, valamint a termelés internacionalizálásának megfelelő foka. A fejlett szocializmus feltételezi, hogy megszűnjenek a munkatermelékenység lényeges különbségei a termelés fő szféráiban: az iparban, a mezőgazdaságban, az építőiparban stb. Enélkül nem lehetséges a „mindenki képességei szerint, mindenkinek munkája szerint" elvének következetes alkalmazása. Természetesen számolni kell azzal, hogy az anyagi-technikai bázisnak a különböző országokban lehetnek sajátosságai, ezért jellemzésének aprólékos részletekre való felbontása nehéz, sok vonatkozásban lehetetlen.

A fejlett szocializmus gazdasági rendje a társadalmi tulajdon két formáján alapul, jellemzője a szervezés és a gazdasági élet kiforrott mechanizmusa, amely biztosítja a gazdasági törvények teljes érvényesülését és sokoldalú felhasználását. Nyilvánvaló, hogy a fejlett szocialista társadalomban a dolgozók életszínvonalának magasabbnak kell lennie a legfejletebb tőkésországok átlagszínvonalánál.

A fejlett szocializmust társadalmi-politikai téren Butyenko elvtárs véleménye szerint a következő kritériumok jellemzik. A fejlett szocializmus olyan társadalom, amelyben nemcsak hogy antagonisztikus osztályok nincsenek, hanem már elmosódnak a természetükben szocialista társadalmi osztályok közötti bizonyos lényeges különbségek is. A politikai hatalom itt már nem mint a proletariátus diktatúrája funkcionál, hanem mint a munkásosztály és marxista—leninista élcsapata által vezetett össznépi hatalom. A fejlett szocializmus politikai rendszere néphatalom, amely biztosítja a tömegek szabad akaratnyilvánítását, a tömegek részvételét nemcsak a hatalom képviseleti szerveiben, hanem az állami utasítások kidolgozásában és a végrehajtás ellenőrzésében is. Emellett teljes egészében megmarad és fejlődik a marxista—leninista párt szerepe: a párt tudományos alapon koordinálja a társadalmi-politikai organizmus minden elemének működését, biztosítja a társadalom eszmei és politikai egységét a kommunizmusért vívott harcban.

Butyenko elvtárs befejezésül megjelölte a fejlett szocializmus néhány kritériumát a társadalmi tudat szférájában, hangsúlyozva, hogy a mar-

xista—leninista ideológia e[illegible]okon valamennyi társadalmi réteg világnézetévé, az elvi irányvonal és a gyakorlati cselekvés tudományos alapjává válik.

H. Koziolek professzor, a gazdaságtudományok doktora (Berlin) felszólalásában behatóan foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy melyek a szocializmus fejlett társadalmi rendszerének általános jellemzői, hajtóerői és előnyei Azt mondta, hogy a szocializmus fejlett társadalmi rendszerének megteremtését úgy kell felfognunk, mint a létező szocializmus valamennyi fő oldalának fejlődését és ugyanakkor mint az imperializmus elleni sikeres harc döntő feltételét.

A szocializmus fejlett társadalmi rendszere nem statikus, hanem dinamikus jellegű. Az új társadalom kezdettől fogva sok tekintetben felülmúlja a kapitalista társadalmat, de hogy minden oldala teljesen kibontakozhasson, elsősorban a munka termelékenységének magas színvonalára van szükség. „A szocializmus fejlett társadalmi rendszerét — mondta W. Ulbricht elvtárs — jellemzik a társadalmi termelőerők magas színvonala és gyors ütemű növekedése, a stabil, fejlődő szocialista termelési viszonyok, a szilárd szocialista államhatalom, a szocialista demokrácia sokoldalú fejlesztése, a dolgozók magas képzettsége, munka- és életkörülményeinek javulása. Az jellemzi, hogy a szocialista ideológia és kultúra áthatja a társadalmi élet minden szféráját". („Az NSZEP VII. kongresszusa". Moszkva 1968. 360. old. oroszul.) E társadalom tervezése és irányítása minőségileg új követelményeket támaszt a munkásosztálynak, pártjának és a szocialista államhatalomnak a vezető szerepével szemben.

Az NDK-ban a szocializmus fejlett társadalmi rendszere kialakításának magva olyan gazdasági rendszer megteremtése, amely az új rend termelési lehetőségeinek teljes kihasználására, a tudományos-technikai forradalom legprogresszívabb vívmányaira orientálódik. Ha azt nézzük, hogy mi a közvetlen hatása a szocializmus gazdasági alaptörvényének — amely méreteiben és egyetemességében történelmileg sajátos formája az időmegtakarítás általános törvénye megvalósításának —, megállapíthatjuk, hogy a szocializmus a legracionálisabb és egyszersmind leghumánusabb termelési mód a történelemben ismert valamennyi termelési mód közül. Ez a termelési mód törvényszerű fejlődésének eredményeképpen egyre nagyobb mértékben arra vezet, hogy racionálisan megszervezik a társadalmat és a társadalmi élet egész újratermelését, amely az emberért történik és amelyet maga az ember sokoldalúan fejleszt

A szocializmus a munka termelékenységének valamilyen közepes színvonalára támaszkodva nem oldhatja meg társadalmi feladatait. A munka szocialista jellege, az életmód, a közoktatás megköveteli a munka magas fokú termelékenységét és a termelékenység hatékonyságát, és ugyanakkor vissza is hat ezekre. A személyiség nevelése lehetetlen a társadalmi munka hatékonyságának állandó fokozása nélkül. Ugyanigy nem lehetséges a munka hatékonyságának fokozása a személyiség nevelése nélkül. Marxnak az volt a véleménye, hogy a jövő társadalmában a leghatékonyabb termelőerő a személyiség szellemi gazdasága lesz.

A szocialista gazdaság fejlődését az élet más szféráival megbonthatatlan kapcsolatban kell vizsgálnunk. Ebből következően minőségileg új módszereket kell alkalmaznunk a szocializmus gazdasági törvényeinek felhasználásában. Nyilvánvalóan szükség van arra, hogy prognózisokat

dolgozzunk ki a társadalom irányításával kapcsolatban, hogy a távlati terv az irányítás fő eszközévé váljon, s elérjük, hogy maximálisan hatékony legyen a tervezés, amelyet szorosan össze kell kapcsolni a szocialista demokrácia fejlesztésével. Ma a társadalmi élet valamennyi szféráját, például a közoktatást, a kultúrát, a jogot, a demokráciát, a tömegek körében végzett eszmei-politikai felvilágosító munkát stb. a szocializmus gazdasági rendszerével összhangban kell fejleszteni. Ez teszi majd lehetővé, hogy a legkisebb ráfordítással és történelmileg rövid idő alatt megteremtsük a fejlett szocialista társadalmat.

Koziolek elvtárs ezután a szocializmus előnyeiről és hajtóerőiről szólva megállapította, hogy a gazdasági törvények tudatos felhasználásával biztosítani kell a munka termelékenységének és a termelés hatékonyságának szakadatlan növekedését. Ezen fordul meg a szocializmus gazdasági — s ennek folytán politikai — megerősödése. Érvényesíteni kell az új rend minden előnyét és mozgásba kell hozni valamennyi hajtóerejét. Biztosítani kell — mondta Koziolek elvtárs — a dolgozók részvételét a társadalmi feladatok megoldásában és a gazdaság irányításában, s ezzel egyidőben, ezzel szoros kapcsolatban meg kell valósítani a népgazdaság, az egész társadalmi élet sokoldalú tudományos tervezését és racionális megszervezését országos méretekben. Továbbá arról van szó, hogy konkrétan, hatékonyan össze kell kapcsolni a dolgozóknak és kollektíváiknak anyagi és kulturális érdekeit a társadalmi szükségletekkel.

A szocialista társadalom fejlődése — különösen a tudományos-technikai forradalom feltételei között — új minőségi követelményeket támaszt az irányítás szférájával szemben, szükségessé teszi az irányítási rendszer és módszerek szakadatlan tökéletesítését, az irányítás tudományos színvonalának emelését. Az e szférával szemben támasztott különös követelmények abból fakadnak, hogy folytatódik a termelés és a munka társadalmasodása, s ez meghatározza a szocialista társadalmi rendszer fejlődésének új fő tendenciáját. A társadalmasodás folyamata egyebek közt abban nyilvánul meg, hogy a tudományos kutatások a szocialista nagyüzemi termelés létezésének feltételévé, a társadalmi újratermelés alkotórészévé válnak, áthatják a társadalmi újratermelés minden fázisát. A társadalmasodás áthatja a közoktatást, a káderképzést, a dolgozók szakmai továbbképzését is. Az NDK-ban a további társadalmasodás során nagy ipari kombinátok jönnek létre, amelyek szilárd alapot teremtenek a tudományos élet szocialista megszervezéséhez és a kutatási eredményeknek a termelésben való gyors alkalmazásához. Ennek folytán megváltozik a termelés anyagi-technikai alapja, a gazdasági egységek belső munkamegosztása és szervezete, megváltoznak a dolgozók közötti viszonyok. Fokozatosan a gazdaság minden ágára kiterjednek az ipari termelés és a gazdálkodás új módszerei.

A tudomány és a termelés szocialista társadalmasodásának folyamata megköveteli, hogy eddig soha nem látott mértékben fokozzuk a nemzetközi gazdasági és tudományos-technikai együttműködést. A munka maximális termelékenységének és a termelés hatékonyságának eléréséért vívott harc csak akkor lehet sikeres, ha megbonthatatlan szövetségben vagyunk és szorosan együttműködünk a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal.

A magas termelékenységű gazdaság — mondta befejezésül Koziolek elv-

társ — nem öncél, hanem eszköz, amely arra szolgál, hogy fejlesszük a szocialista társadalom életének valamennyi oldalát.

A fejlett vagy érett szocializmus politikai és társadalmi kritériumaival foglalkozott felszólalásában G. Sahnazarov, a jogtudományok doktora (a Béke és Szocializmus felelős titkára). Sahnazarov elvtárs hangsúlyozta, hogy a kritériumok értéke konkrétságuktól függ. A gazdaságban, minden fenntartás ellenére, lehetséges a mennyiségi meghatározás. Akár azt mondjuk, hogy ez a munkatermelékenység magasabb, mint a fejlett tőkésországokban, akár azt vizsgáljuk, milyen színvonalon realizálódnak a tudományos-technikai forradalom vívmányai, akár a termelőerők olyan fejlettségét vesszük alapul, amely lehetővé teszi az egyes emberek és az egész társadalom tudományos indokolt szükségleteinek kielégítését — minden esetben mennyiségileg meghatározott kritériumokról van szó, még ha ezek talán nem mindig fejeződnek is ki közvetlen matematikai formulában. Bonyolultabb a helyzet társadalmi és politikai téren, ahol nehéz vagy éppenséggel lehetetlen mennyiségi kritériumokat alkalmazni.

Ennek ellenére a marxista—leninista tudomány és a szocialista építésben szerzett tapasztalatok lehetővé teszik, hogy ezeken a területeken is meghatározzuk a fejlett szocializmus szabatos kritériumait. Ami a társadalom politikai szervezetét illeti, a következő vonásokat kellene megjelölnünk: a néptömegek széles körű részvétele az állam igazgatásában; a népi ellenőrzés hatékony mechanizmusa, amely lehetővé teszi, hogy időben feltárják és megszüntessék — akár az államapparátus egyes láncszemeinek gyakorlatában, akár a termelésben — a szocialista elvektől való mindenféle eltérést vagy a párt által kidolgozott politikai irányvonalak különféle eltorzításait; a törvényességnek, a szocialista közrendnek, a személyiség társadalmi jogainak és politikai szabadságjogainak garanciái; az intézmények olyan rendszere, amely biztosítja, hogy a hatalom és az igazgatás szférájában minden posztot a legtekintélyesebb, eszmei tekintetben szilárd emberek töltenek be, akik megfelelő szakképzettséggel rendelkeznek; eleven demokratikus hagyományok, amelyek nélkül önmagában semmiféle intézmény nem lehet hatékony.

Az említett mozzanatok természetesen egyáltalán nem merítik ki a fejlett szocializmus politikai rendszerének összes lehetséges és szükséges kritériumait, ezek kiegészíthetők, részletezhetők, kifejezhetők másképp stb.

A kommunista párt vezetése a szocialista társadalom fejlődésének döntő feltétele, törvényszerű a fejlődés minden szakaszában: a forradalom győzelmétől a szocializmus teljes érettségének eléréséig és a kommunizmus felépítéséig. Nem lehet felépíteni a kommunizmust kommunisták nélkül. Éppen a konkrét kritériumok feltételezik a kommunista pártnak mint szervezőnek, mint a szocialista demokrácia biztosítójának szerepét. A párté marad a döntő szó a demokratikus mechanizmus megszervezésében, a társadalomirányítás magas fokú hatékonyságának biztosításában. Ebből következően törvényszerűen fokozódik a párt szerepe az érett szocializmus szakaszában.

A felszólaló ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy szükség van „a hatalomtól való elválasztás" és „a hatalommal való egybeolvadás" jobboldali és baloldali opportunista koncepcióinak érvekkel alátámasztott bírálatára. Bár ezek a koncepciók első pillantásra ellentétesnek tűnnek fel, a valóságban ugyanarra a következményre vezethetnek: a párt tekintélyének és

befolyásának gyengülésére, a szocialista távlat elsikkadására, a szocialista rend deformálódására. A szocializmus érdekei megkövetelik a pártirányítás lenini elveinek szigorú megtartását; a pártirányítás fő funkciója a politikai irányvonal kidolgozása és a végrehajtás megszervezése, az állami és a társadalmi szervezetek tevékenységének koordinálása, a dolgozók nevelése a tudományos kommunizmus ideológiájának szellemében.

A belső kritériumok mellett számításba kell venni a nemzetközi ismérveket, amelyek nélkül nem képzelhető el a fejlett szocialista társadalom. A nemzetközi kritérium magában foglalja a testvéri országokkal való sokoldalú politikai együttműködést, a külpolitika koordinálását, valamint a nemzetközi porondon a nemzeti érdekekkel, másrészt a szocialista világrendszer közös érdekével összhangban kifejtett tevékenységet.

A szocializmus társadalmi kritériumai közé kellene sorolni a társadalom szociális-politikai egységét, az emberek és a nemzetek egyenjogúságát, valamint a reális előrehaladást az osztálynélküli társadalom felé vezető úton, a város és a falu, a szellemi és a fizikai dolgozók közötti különbségek fokozatos megszüntetését.

A szociális-politikai egység korántsem jelent homogenitást. Bár a társadalmi egyenműség felé való haladás folyamatos, a homogenitás elérése mégis a kommunizmus célja. Amíg létezik a szocialista társadalom, létezni fognak különböző társadalmi rétegek és csoportok, amelyeknek megvannak a maguk specifikus érdekei. Az érdekek, ha már léteznek, hatnak egymásra, ellentétesek lehetnek, de ez az ellentét nem antagonisztikus. A társadalom szociális-politikai egységének legfontosabb vonása az, hogy lehetővé teszi a társadalomban kialakuló ellentéteknek együttműködés, nem pedig harc útján történő megoldását. Ebben a vonatkozásban ismét a munkásosztály és a marxista—leninista párt hivatott betölteni a vezető szerepet. Éppen a párt mint vezető politikai erő, amely valamennyi osztály és népréteg támogatását élvezi, amely kifejezi az osztályok és a rétegek közös létérdekeit, képes számításba venni politikájában az egyes társadalmi csoportok specifikus érdekeit is, biztosítani az egész társadalom egységét, elejét venni az esetleges társadalmi konfliktusoknak.

Sahnazarov elvtárs véleménye szerint egyáltalán helytelen fetisizálni a kritériumokat, kidolgozni valamilyen sémát, hogy azután ennek alapján ítéletet mondjunk: ez az ország fejlett, az igen fejlett stb. Amikor kritériumokat dolgozunk ki és azután operálni kezdünk velük, könnyen csábítást érezhetünk arra, hogy erőnek erejével e kritériumokhoz igazítsunk eleven tapasztalatokat. Minden jel szerint éppen ez nyilvánul meg abban, ahogy a magasabb munkatermelékenység elérésének feladatát értelmezték; mivel ezt még nem értük el és ez nem fér bele a sémába, mondják egyesek, ezt a feladatot a kommunizmusnak kell tulajdonítani vagy másképpen kell megfogalmazni.

A probléma ilyen értelmezésével — mondta Sahnazarov elvtárs — aligha lehet egyetérteni, mert nem számol azzal, hogy a fejlett szocializmus állapot is, amelyet rögzítünk, és egy egészen nagy szakasz is. Következésképpen bizonyos feladatokat meg lehet oldani e szakasz folyamán. A szocializmus már gigantikus haladást ért el a gazdaságban, de persze az új rend lehetőségei még korántsem tárultak fel teljes mértékben. Nem szabad elfelejteni, hogy az új rend egészében véve csak 50 éve áll fenn, a kapita-

lizmusnak pedig nem volt elég egy évszázad, hogy elérje tetőpontját, kibontakoztassa minden potenciáját.

Amikor meghatározzuk a fejlett vagy érett szocializmus vonásait, nem szabad elhanyagolnunk a közvetett vagy, ha szabad azt mondanom, negatív jellegű kritériumokat sem. Amikor arról beszélünk, minek kell lennie, egyszersmind arról is szólnunk kell, minek nem szabad lennie a fejlett szocializmusban: személyi kultusznak, voluntarizmusnak stb. Persze nem arról van szó, hogy a szocialista társadalom fejlődése teljesen biztosítva van mindennemű negatív jelenséggel szemben, hanem arról, hogy politikai mechanizmusa lehetővé teszi az idejében való reagálást a szocialista elvektől történő eltérésekre, illetve ezek megszüntetését. Maguk a kritériumok nem azért kellenek, hogy egy absztrakt eszmény álláspontjáról ítéljük meg a szocializmus eleven gyakorlatát, hanem azért, hogy segítsenek eligazodni az időben, világosabban látni a fő feladatokat, céltudatos munkát végezni minden olyan jelenség kiküszöbölése érdekében, amely nem szocialista, amely összefügg a régi rend csökevényeivel a gazdaságban, a politikában, az ideológiában, a mindennapi életben stb.

A Szovjetunióban — mint L. I. Brezsnyev elvtárs, az SZKP Központi Bizottságának főtitkára a Szocializmus nagy győzelmeinek ötven éve című előadásában megállapította — felépült a fejlett szocialista társadalom. Az SZKP ezt nem tekinti a szocializmus fejlesztésére irányuló egész munka betetőzésének. A párt számos olyan feladatot tűz ki, amelyek megoldhatók és megoldandók éppen a szocialista formák keretei között a kommunista építés feladataival együtt. A kétféle feladat szorosan összefonódik, olykor egyáltalán nem is lehet különválasztani őket. Ebben rejlik a szocializmus fejlődésének és a kommunizmus fokozatos kialakulásának, érlelődésének eleven dialektikája.

A szocialista társadalom fejlődése — mondta I. Mitran, a Lupta de clasa című folyóirat főszerkesztő-helyettese (Bukarest) — az átalakítások és a tökéletesítések komplex folyamata. A szocializmusban, s különösen a szocializmus érlelődésének szakaszában alkotó munka bontakozik ki a gazdasági, a párt- és az államépítésben, tökéletesednek a társadalmi szervezet és irányítás formái, és végül, ami nagyon fontos, megszületik a minden tekintetben élenjáró dolgozó ember. Ezért a sokoldalú fejlett szocialista társadalom olyan szakasz, amelyben a termelőerők magas színvonalú fejlődésével egyidőben felvirágzik a kultúra, a tudomány, a közművelődés.

Romániában a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom felépítésének egyik alapeszméje az — állapították meg az RKP X. kongresszusának dokumentumai —, hogy szakadatlanul tökéletesíteni kell a társadalmi viszonyokat, s meg kell teremteni azokat a szervezeti kereteket, amelyek minden állampolgár számára biztosítják a társadalmi-politikai életben való részvételt, a tömegeket az államigazgatásban való mind aktívabb részvételre serkentik, s előmozdítják a szabadságjogok kiterjesztését, a szocialista demokrácia fejlesztését. E követelmények realizálása azon alapszik, hogy megszilárdultak a szocialista termelési viszonyok mind a városban, mind a falun, hogy tartós sikereket értünk el az anyagi-technikai bázis megteremtésében és fejlesztésében, hogy a román nép véglegesen a szocializmus útját választotta.

Ha ezzel kapcsolatban megvizsgáljuk Románia tapasztalatait, feltétlenül arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a szocialista állam a szocializ-

musnak minden területen kibontakoztatott győzelme offenzívája közepette fejlődött. Az államhatalom volt az az emeltyű, amelynek segítségével megvalósítottuk a szocialista iparosítást, a mezőgazdaság kollektivizálását, a tömegek kulturális színvonalának emelését és ily módon gyökeresen átalakítottuk a román társadalmat, amelyben nincsenek többé ellenséges osztályok. A mai szakaszban nem mondhatjuk többé a szocialista államról (illetve más szociális-politikai kategóriákról) ugyanazt, mint abban a történelmi időszakban, amikor a munkás-paraszt állam potenciálja egy részét kénytelen volt felhasználni a „ki kit győz le?" sarkalatos osztálykérdésének eldöntésére. Ma az állam társadalmi alapja struktúráját tekintve homogén a döntő érdekek szempontjából. Ez határozza meg funkcióinak fejlődésében azokat az új irányokat, amelyek az előző szakaszokhoz képest sokkal nagyobb mértékben nyilvánulnak meg a konstruktív társadalmi, gazdasági és politikai tevékenységben.

Az irányítás és a társadalmi szervezet formái nem változatlanok, a társadalmi-gazdasági fejlődés, ennek üteme és arányai pedig szorosan összefüggnek azzal, mennyire képes alkalmazkodni az állam a társadalomban bekövetkező, egyre megújuló változásokhoz. A társadalmi-gazdasági élet dinamizmusa összeegyeztethetetlen a szervezeti formák megcsontosodásával, és a Romániában foganatosított intézkedések egész komplexuma arra irányul (a demokratikus centralizmus elvének tökéletesebb alkalmazása jegyében), hogy bevezessük a politikai hatalom gyakorlásának olyan szervezeti formáit, amelyek lehetővé teszik, hogy az egész állami mechanizmus rugalmasabb legyen, hatékonyan működjön, idejében reagáljon az élet követelményeire. A szocialista állam alapvető fontosságú, stabil és ugyanakkor rugalmas intézmény, amely képes alkalmazkodni a társadalom alapjában és felépítményében végbemenő dinamikus minőségi és mennyiségi változásokhoz.

A szocializmus érlelődésének folyamatában lényeges szerepet játszik a szocialista demokrácia szakadatlan tökéletesítése, értve a szocialista demokrácián olyan társadalmi-politikai rendszert, amely képes biztosítani a tömegek állandó és fokozódó részvételét a közügyek intézésében, a szocialista építés terveinek kidolgozásában és végrehajtásában. A demokrácia — a közvetlen és a képviseleti demokrácia — szakadatlan elmélyítése alapján a vezető fórumok minden szinten felhasználhatják a tömegek kezdeményezését és tapasztalatait, a szakemberek széles körének szakértelmét, ellenőrizhetik az intézkedések helyességét, figyelembe vehetik a kollektív bölcsességből fakadó módosítási javaslatokat. Romániában ez a többi közt abban nyilvánul meg, hogy intézményesítettek több olyan szervezeti formát, amelyek segítségével a tömegek részt vesznek az állami és a helyi tervek fő célkitűzéseinek kidolgozásában, s létrehozták a gazdaság, a társadalmi élet irányításának kollektív formáit.

A marxista elméletet és a társadalmi gyakorlat fényében megnevezhetünk több olyan objektív tényezőt, amely meghatározza, hogy miként biztosítsuk a szocialista társadalom egységes irányítását a kommunizmushoz vezető úton. Ilyen tényező az, hogy dialektikus összefüggés áll fenn az objektív és a szubjektív mozzanat között a szocializmus fejlődésében, hogy a tudatos mozzanat dominál a spontán mozzanattal szemben, hogy elengedhetetlenül fontos realista módon megítélni a lehetőségeket, és ezeknek adekvát módon vissza kell tükröződniük a politikai, illetve a gyakorlati

programban, hogy egyre növekszenek a gazdasági és szociális-kulturális építés feladatai, hogy komplexitásukban kell figyelembe vennünk a mai világ viszonyait, amelyek közt napjainkban a szocializmus építése folyik. E huzamos történelmi időszak objektív feltételei dinamikus akciókat követelnek a kommunista párttól, ettől a szervezett politikai erőtől, amely annak révén, hogy a marxizmus—leninizmust alkotóan alkalmazza a sajátos és állandóan változó belső és külső feltételek között, egyedül képes megérteni a társadalmi szempontból objektív követelményeket, ezeket reális programmá változtatni, mozgósítani a tömegeket és meggyőzni őket e követelmények gyakorlati megvalósíthatóságáról. Különösen fontos, hogy emeljük a párt elméleti tevékenységének színvonalát, igyekezzünk általánosítani saját tapasztalatainkat, más testvérpártok tapasztalatait, valamint a társadalomtudományok közös eredményeit, hogy a felvetődő kérdéseket alkotó módon oldhassuk meg.

Az RKP mint olyan politikai erő, amely egyesíti a nemzet leghaladóbb osztagait, demokratikus szellemű akcióprogramot kidolgozva, káderei és szervezetei révén mind nagyobb mértékben hozzájárul a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építéséhez.

A fejlett szocializmus kritériumai közé tartozik — hangsúlyozta I. Sedivy, a történelemtudományok kandidátusa (Prága) — a munka termelékenységének a fejlett tőkésországokhoz képest magasabb színvonala. Igaz — és ez a marxizmus—leninizmus egyik alaptétele — a munka termelékenysége nem lehet az egyetlen, meghatározó kritérium. Egyebek közt ez a különbség a marxizmus és a vulgáris ökonomizmus között. Mindamellett a marxizmus abból indul ki, hogy a munka termelékenysége a szocializmus, különösen a fejlett szocializmus egyik fő kritériuma. Ezt bizonyítják mind az új társadalom építésének gyakorlata, mind az imperializmus elleni harc tapasztalatai.

Lenin azt mondta, hogy a szocializmusnak, nem pedig csupán a kommunizmusnak kell elérnie a munka termelékenységének a kapitalizmushoz képest magasabb színvonalát — a kommunizmust viszont már a termelőerők minőségileg új színvonala jellemzi.

Sedivy elvtárs véleménye szerint a fejlett szocializmus kritériumát — a munka termelékenységének a fejlett tőkésországokéhoz képest magasabb színvonalát — Csehszlovákia viszonyai közt nem lehet arra redukálni, hogy a csehszlovákiai munkatermelékenységet összehasonlítják, mondjuk, 20—30 fejlett tőkésország átlagszínvonalával. A nyugat-európai országok, például Nyugat-Németország munkatermelékenységi színvonalát kell figyelembe venni.

A munka termelékenysége nem csupán gazdasági kérdés. Érinti a társadalmi viszonyok valamennyi fő területét, a szocializmus elveit. Fontos ez a kérdés a szocializmus szilárdsága, egyebek közt politikai szilárdsága szempontjából is.

A gazdaságban, akárcsak az ideológiában és a politikában, nem csupán a szocializmus és a kapitalizmus közötti versenyről, hanem harcról van szó. 1960-ban Csehszlovákiában proklamálták a szocializmus győzelmét, és alapjában véve ez indokolt volt, mivel az országban adva volt a szocializmus valamennyi fő ismérve. Hogyan történhetett meg — tette fel a kérdést Sedivy elvtárs —, hogy már a szocializmus győzelme után, 1968-ban, megkérdőjelezték magát a szocializmus létét és a munkásosztály politikai ha-

talmát, hogyan sikerült megingatni, ha csak ideiglenesen is, a munkásosztály szocialista tudatát? A számos ok között (s ezek közé elsősorban a párt szubjektív hibái tartoznak) voltak objektív okok is. Látni kell, hogy az ellenforradalom felhasználta céljaira a többi közt azt a körülményt is, hogy Csehszlovákia a munka termelékenységét tekintve több okból kifolyólag huzamos időn át elmaradt a szomszédos tőkésországok mögött. A munkásosztály körében olyan propagandát folytattak, amely kétségbe vonta a szocializmusnak a kapitalizmussal szemben meglevő előnyeit. És mivel a párt ideológiai munkája lanyhult, az ellenforradalmi elemeknek, az imperialista propagandának viszonylag könnyen sikerült eszmeileg és politikailag bomlasztaniuk a munkásosztály egy részét és veszélyeztetni a szocializmusnak magát a létét.

A szocializmus pozícióit, fellendülését és az imperializmus elleni harcban elért sikereit akkor lehet megszilárdítani, ha fejlődése a tudományos-technikai forradalom vívmányain alapul. Éppen ebben az irányban, nem pedig minden téren kell utolérni és túlszárnyalni a tőkésországokat. Hiszen még a burzsoá teoretikusok is elismerik, hogy a kapitalizmus zsákutcában van. Nincs miért szaladnunk az imperializmus után egészen addig, amíg magunk is bele nem jutunk ebbe a zsákutcába. Nagy elméleti feladat vár ránk — mondta Sedivy elvtárs —, még behatóbban ki kell dolgoznunk a szocialista gazdaságnak, a szocializmusban kialakult anyagi életfeltételek fejlesztésének marxista—leninista koncepcióját.

Glezerman elvtárs azzal kapcsolatban, hogy milyen módszerrel kell megoldani a fejlett szocialista társadalom kritériumainak kérdését, két fő mozzanatot emelt ki. Először is, komplex megközelítésre van szükség, vagyis az új társadalmat mint egységes társadalmi organizmust kell vizsgálni. A fejlett szocializmus feltételezi, hogy a társadalmi élet mindegyik — gazdasági, társadalmi-politikai és szellemi — oldala rendelkezik a kommunizmus első fázisához szükséges szocialista érettséggel, s összhangban van egymással. Például a szocializmus igen fejlett anyagi-technikai bázisának megteremtése nélkül a szocialista termelési viszonyok nem lehetnek eléggé érettek. A szocialista demokrácia széles körű fejlesztése nélkül nem lehetséges a tömegek alkotó aktivitása, márpedig ez a szocializmus eleven lelke. A revizionisták elutasítják ezt a metodológiai megközelítést, és úgy építik fel „modelljeiket", hogy elszakítják egymástól a szocializmus különböző oldalait. Lenin annak idején bírálta a szubjektív szociológusokat, akik úgy fogták fel a társadalmat, mint az intézmények egyszerű, mechanikus halmazát, mint a jelenségek egyszerű, mechanikus összekapcsolódását. Ilyen módszerrel operálnak ma is a revizionisták, akik eltorzítják a szocializmus eszményét, áruházzák a kapitalizmus egyes vonásait.

Így például a „piac-szocializmus" modellje segítségével megpróbálják összekapcsolni a társadalmi tulajdont a kapitalista gazdaság elemeivel. Ugyanezt mondhatjuk az úgynevezett demokratikus szocializmus modelljéről is. Ennek hívei tagadják a kommunista párt vezető szerepét, az ellenzéki pártok szükségességét bizonygatják. A revizionisták azt javasolják, hogy a szocialista gazdaság egyes elemeit egyesítsük egy olyan politikai felépítménnyel, amelyet a polgári demokrácia képére és hasonlatosságára teremtenek. De ez az egyesítés természetellenes. A revizionizmus elleni következetes harc érdekében következetesen érvényesíteni kell azt a gondolatot, hogy a szocializmus harmonikusan kialakult társadalmi rend-

szer, és a társadalom gazdasági, politikai és kulturális egységéből kell kiindulni.

A második metodológiai követelmény: a szocializmus érettségi fokának történelmi megítélése. Ezt a kérdést nem lehet megoldani, ha elvonatkoztatunk a világfejlődés színvonalától. Lenin a szocializmus anyagi-technikai bázisát a gépi nagyiparban jelölte meg. A Szovjetunióban az iparosítás eredményeképpen létrejött ez a bázis, de ma e bázis jellemzésekor figyelembe kell vennünk a tudományos-technikai forradalom követelményeit. Ugyanez vonatkozik a társadalom kulturális fejlődésének színvonalára is. A szocializmus ma nem képzelhető el rádió, televízió nélkül, a korszerű tömegtájékoztatási eszközök nélkül. Annak a feladatnak a megoldása, hogy gazdasági téren utolérjük és túlszárnyaljuk a tőkésországokat, az egyes országokban a szocializmus társadalmi-gazdasági érettségének megfelelően különböző fokon lehetséges. Mindenesetre az érett szocializmus feltételezi valamennyi gazdasági ág magas színvonalát, gyors fejlődési ütemét, a legjelentősebb tudományos-technikai vívmányok alkalmazását, a dolgozók magas életszínvonalát stb.

A termelési viszonyok területén a fejlett szocialista társadalom azt feltételezi, hogy a gazdasági élet minden ágában meghonosodjanak a szocialista formák, s az egész társadalomban érvényesüljenek a szocializmus gazdasági törvényei. A társadalmi-politikai viszonyok terén az a feladat, hogy valamennyi társadalmi réteg még közelebb kerüljön egymáshoz, hogy fokozatosan elmosódjanak a különbségek közöttük, noha ez a folyamat még nem ér véget a kommunizmus első fázisának keretei között.

Mindezen társadalmi változások eredményeképpen lehet beszélni arról, hogy a munkásosztály diktatúrájának állama fokozatosan össznépi államba nő át. Ez a folyamat már befejeződött a Szovjetunióban, több más szocialista országban pedig most kezdődik, illetve még a jövő dolga. Nem kell sietni az össznépi állam proklamálásával. Hiszen még azután is, hogy a kizsákmányoló osztályok elveszítik a gazdasági életben pozícióikat, a szocialistaellenes elemek kezében még maradhatnak bizonyos eszközök és lehetőségek ahhoz, hogy befolyásolják az események menetét. Ez megtörténhet azokban az országokban, amelyekben a szocialista forradalmat viszonylag békés úton hajtották végre. Az a körülmény, hogy ilyen viszonyok közt van egy réteg, amely még mindig a régi rendszer híve, bizonyos veszélyekkel járhat az ország fejlődésére nézve, különösen ha jobboldali vagy „balos" jellegű súlyos hibákat követnek el. A szocializmusban az osztályharc nem hajtóereje többé a fejlődésnek a társadalom belső életében, az osztályharc súlypontja kívülre tevődik át. De ez viszonylag hosszan tartó folyamat, és még a fejlett szocializmus viszonyai közt is harcolni kell a múlt tudati csökevényei ellen, át kell nevelni e csökevények hordozóit, vagyis fennmarad az ideológiai harc szükségessége.

Végezetül, a fejlett szocialista társadalom feltételezi a kultúra, a tudomány magas fokú fejlettségét, a lakosság magas műveltségi színvonalát is. Ez különösen fontos ma, amikor a tudomány közvetlen termelőerővé válik.

B. Zaharescu professzor (a Béke és Szocializmus szerkesztő bizottságának tagja), a Román Szocialista Köztársaság Tudományos Akadémiájának levelező tagja elmondta, hogy az RKP X. kongresszusa, amely megvizsgálta a romániai szocialista építésnek a következő évtizedre szóló programját, feladatul tűzte ki a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom

megteremtését. Ezen azt értjük — mondta Zaharescu elvtárs —, hogy nem csupán a legfejlettebb országok színvonalát elérő élenjáró szocialista gazdaságot kell megteremtenünk, hanem tökéletesítenünk kell a társadalmi élet minden oldalát; korunk legmagasabb színvonalára kell emelni a tudományt és a kultúrát; olyan mértékben kell fejlesztenünk a közoktatást, hogy az egész ifjúság elvégezhesse legalább a középiskolát; állandóan tökéletesítenünk kell a termelési viszonyokat a termelőerők színvonalával összhangban; fejlesztenünk kell a szocialista demokráciát; ki kell szélesítenünk az állampolgárok szabadságjogait; biztosítanunk kell az állampolgárok mind aktívabb részvételét az állam igazgatásában stb.

„Sokoldalúan fejett" társadalmon az RKP olyan szocialista társadalmat ért, amelyben az élet minden oldala teljes harmóniában fejlődik. Zaharescu elvtárs kifejezte azt a véleményét, hogy ebben a társadalomban a gazdaságnak is sokoldalúan kell fejlődnie. Azt mondta, hogy Románia gazdag természeti erőforrásokkal rendelkezik a népgazdaság sokoldalú fejlesztéséhez. Románia a múltban olyan ország volt, amelyben a mezőgazdaság dominált, de nem a természeti, hanem a súlyos belső társadalmi viszonyok és külső körülmények akadályozták az ipar fejlődését; az uralkodó osztály jelentős része a román nép úgynevezett mezőgazdasági elhivatottságának koncepcióját hirdette.

Románia gazdag munkaerő-tartalékokkal is rendelkezik, amelyeket a múltban nem eléggé használtak fel, sőt még ma sem használnak ki teljesen. Az ország munkásosztálya bebizonyította, hogy képes elsajátítani a legmodernebb technikát.

De vajon a korlátozott nyersanyagkészlet, amellyel valamely ország rendelkezik, korlátozhatja-e az ipar fejlődését? Ez a kérdésfeltevés Zaharescu elvtárs véleménye szerint nem reális. Az összes vagy csaknem az összes ország, kivéve talán azokat, amelyeknek nyersanyagkészletei nagyon szegények, importálnak és exportálnak nyersanyagot, s a világpiacon a nyersanyagforgalom szorosan összefonódik a késztermék-forgalommal.

A természeti feltételeken és a munkaerő-tartalékokon kívül, amelyek Romániában megvannak és amelyek lehetővé teszik a sokoldalú gazdasági fejlődés biztosítását — mind a nagy hozamú mezőgazdaság, mind a széles skálájú ipar létrehozását — vannak társadalmi okok is, amelyek megkövetelik ezt a sokoldalú fejlődést. A kultúra, a tudomány, az egész társadalmi élet felvirágzása nem képzelhető el a gazdaság sokrétű és sokoldalú fejlesztése nélkül. Mert hiszen a tudomány, a kultúra, a szocialista demokrácia, a személyiség fejlődése általában szoros kapcsolatban van a gazdasági haladással.

Románia — mondta Zaharescu elvtárs — gazdasági, tudományos és technikai téren együttműködik valamennyi szocialista országgal. A sokoldalú gazdasági fejlődést nem szabad összekeverni a zártsággal, az autarkiával. Az autarkiás koncepciók reakciósak és utópikusak. Napjainkban a világ egyetlen országa sem képes maga kielégíteni gazdasági szükségleteit; feltétlenül széles körű cserét kell megvalósítani más országokkal. Ami Romániát mint szocialista országot illeti, természetesen Romániának is szüksége van széles körű és változatos összetételű gazdasági cserére, elsősorban a szocialista országokkal. Ez a csere nem zavarja, ellenkezőleg, elősegíti a gazdaság sokoldalú fejlesztését, mivel a szakosítás és a kooperáció nem jelent egyoldalú fejlődést. Ellenkezőleg, az egyenlő szocialista

partnerek közti gazdasági kooperáció kibontakozása arányában sok termelési ág szakosítása szükségessé válik. Napjainkban megfigyelhető a termelés mind gyorsabb specializációja és mind nagyobb mértékű diverzifikációja. A tudományos-technikai forradalom eredményeképpen teljesen új iparágak jönnek létre. Ha az áramlaton kívül rekednénk, elmaradnánk más országok és népek mögött. Ellenkezőleg, meg lehet szervezni a szocialista országok közti kooperációt és szakosodást különböző területeken, és ez el fog vezetni a sokoldalúan fejlett szocialista gazdasághoz. Az élenjáró, gazdaságilag sokoldalúan fejlett szocialista ország erősíti az egész szocialista tábort, mivel nagymértékben hozzájárulhat a különösen előnyös gazdasági csere bővüléséhez. Nem szabad megfeledkeznünk az effajta fejlődés nemzetközi jelentőségéről sem. Ha megvalósítjuk a gazdaság, a kultúra, az életszínvonal, a demokrácia gyors, harmonikus fejlődését, a tőkésországok munkásai meggyőződnek róla, hogy valóban érdemes harcolniuk a szocializmusért.

Zaharescu elvtárs az eszmecsere részvevőinek kérdéseire válaszolva precizírozta, hogy felszólalásában a gazdaságnak nem mindenoldalú, hanem sokoldalú fejlesztéséről beszélt. A termelés hatékonysága nem zárja ki a gazdaság sokoldalúságát, ellenkezőleg, a sokoldalúság segíti elő a hatékonyságot.

A fejlett szocializmus időszaka — mondta B. Ladigin, a gazdaságtudományok kandidátusa (Moszkva) — nem rövid időszak: ennek az időszaknak a kezdetén és végén nyilván lényegesen különböző lesz a szocializmus gazdasági érettségének foka. Ezért kevéssé használható a formális statisztikai megközelítés, vagyis nem célszerű a fejlett szocializmus gazdasági kritériumának valamilyen egyszer s mindenkorra adott mennyiségi mutatókat tekinteni (bizonyos termékek egy főre jutó termelését, egyes ágazatok arányát a népgazdaságon belül stb.). A szocializmus realizálhatja társadalmi előnyeit a termelőerők olyan fokán, amely még elmarad a legfejlettebb tőkésországok mögött, noha előnyeit teljes mértékben akkor bontakoztatja ki, amikor utoléri és túlszárnyalja a fő tőkésországokat a termelőerők színvonala tekintetében.

Ladigin elvtárs több olyan gazdasági kritériumot javasolt, amely szerinte visszatükrözi a fejlődés jelenlegi színvonalát és a legközelebbi perspektívát. Ilyen kritérium szerinte a gazdaság ipari struktúrája és a modern tudomány és technika legprogresszívebb vívmányainak felhasználása, ami a népgazdaság minden ágában biztosítja a munka termelékenységének magas színvonalát; a gazdasági fejlődés magas fokú dinamizmusa; a növekedés ütemének minden jel szerint gyorsabbnak kell lennie a világátlagnál és a fejlett tőkésországok átlagüzeménél, mert éppen ez garantálja a szocializmus számára a perspektívát; a gazdasági fejlődés intenzív típusa, ami azt jelenti, hogy döntő jelentőségre tesz szert a népgazdasági hatékonyság, a társadalmi munka termelékenysége; ez megkívánja a gazdasági irányítás fejlett, tudományos rendszerét; a termelési eszközök szocialista tulajdonának osztatlan uralma és a gazdaság jól megszervezett, tervszerű fejlesztése és a dolgozók érdekében; a szocializmus „mindenki képességei szerint, mindenkinek munkája szerint" elvének teljes megvalósítása; a nemzetközi szocialista integrációban való részvétel.

Ladigin elvtárs az utóbbi kérdést tüzetesebben kifejtve megállapította, hogy a fejlett szocialista gazdaság egyszersmind a termelőerők internacio-

nalizálódásának meghatározott foka, a nemzetközi szocialista munkamegosztás magas foka. A fejlett szocializmust két tendencia bonyolult szintézise jellemzi: az egyik tendencia a termelés internacionalizálódása és az egységes világgazdaság megteremtése felé, a másik tendencia az egyes államok nemzeti és politikai szuverenitása felé mutat. E két tendencia közt a fejlődés szocialista jellege folytán nincsenek antagonisztikus ellentétek. A szocialista termelési viszonyok megteremtik az alapot a nemzeti gazdasági érdekek és a nemzetközi érdekek harmonikus összekapcsolásához.

A fejlett szocializmus körülményei között a termelés internacionalizálódásának, a nemzeti és a nemzetközi érdekek összekapcsolásának adekvát formája a szocialista integráció. Ez az integráció egyelőre kialakulásának első állomásainál tart. A szocialista világrendszertől függetlenül, a nemzetközi szocialista munkamegosztás fejlett formái nélkül nincs fejlett szocializmus. Perspektívában a szocialista államok nemzeti gazdaságai nyilvánvalóan egyre inkább integrálódni fognak. Ez a folyamat természetesen tervszerűen és szigorúan önkéntes alapon megy majd végbe.

Az érett szocializmus nemcsak a gazdaságban, hanem a politikában is feltételezi a szocialista internacionalizmus fejlett formáit. A szocialista országok éles osztályharcot folytatnak az imperializmus ellen. Ebből következik a szocialista vívmányok közös védelmének, a gazdasági együttműködésen kívül a politikai, ideológiai és kulturális együttműködés erősítésének felismert szükségszerűsége. Ebből következik annak szükségessége, hogy a szocialista országok sokoldalúan koordinálják tevékenységüket állami és pártvonalon.

Z. Larosz docens (Varsó) a szocialista demokrácia fejlesztésének néhány kérdésével foglalkozott. E kérdések különösen fontossá és időszerűvé váltak a mai szakaszban — mondta — mind a szocialista országok fejlődésének objektív tényezőivel kapcsolatban, mind pedig a szocialista és az antiszocialista erők közötti harc újabb tapasztalataival kapcsolatban.

A revizionista koncepciókat egyebek közt az jellemzi, hogy kiforgatják a szocialista államiság fő kérdéseit, nem veszik figyelembe azt a lenini tanítást, amely szerint a szocialista demokrácia új típusú demokrácia. A revizionisták elszakítanak bizonyos oldalakat, elveket és intézményeket az egyik társadalmi struktúrától és megpróbálják ugyanolyan mesterségesen egy másik struktúrához kapcsolni őket. A szocialista demokráciát úgy fogják fel, mint annak az „általában vett demokráciának" új szakaszban és új társadalmi alapon való folytatását, amelynek kiindulópontját ténylegesen a polgári liberalizmus elvei alkotják.

E koncepció szerint a demokratizálás folyamata rendszerint úgy megy végbe, hogy a szocialista államok átveszik az úgynevezett klasszikus demokrácia egyes intézményeit és elveit. A törvényhozó és a végrehajtó hatalom különválasztása, a demokratikus centralizmus elvetése, a decentralizáció és a „dezetatizálás" nevében, „politikai pluralizmus" és az ellenzékiséghez való jog, a szocializmus „liberalizálásának" jelszava — ilyen és ehhez hasonló elvek hivatottak „gazdagítani" a szocialista demokrácia rendszerét. Az ilyen program, a szubjektív szándékoktól függetlenül, csupán a társadalom dezintegrációjára, a hatalom egységes struktúrájának megbomlására, a társadalmi és a gazdasági élet állami irányításának gyengülésére, a párt vezető szerepének tagadására és — következésképpen — a szocialistaellenes erők cselekvési szabadságára vezethet. A revizio-

nizmus és antikommunizmus támadásainak fő célpontja a kommunista párt vezető szerepe.

Nem kétséges, hogy a párt- és a politikai struktúra kérdése a demokráciának, s ezen belül a szocialista demokráciának egyik kulcskérdése. A szocialista rendszerben a politikai élet egypártos struktúráján kívül kialakult a többpártos struktúra is. Lengyelországban például a munkásosztály pártjával szövetségben van két másik párt, amelyek elismerik a LEMP vezető szerepét és elősegítik a szocialista építés programjának megvalósítását. Ez bizonyos fokig bővíti a néphatalom politikai bázisát Lengyelországban. A Népi Egységfront keretei közt vannak egyes katolikus csoportok és szervezetek is, amelyek támogatják a szocializmus építésének programját, Lengyelország állami érdekeit. Mindez azt mutatja, hogy nincsenek merev szabályok a szocializmus politikai struktúráinak konkrét kialakításában. De mindenütt legfőbb elvnek ismerik el a kommunista párt vezető szerepét, ami általános törvény.

A szocialista országok mai politikai struktúrájában nincs és nem lehet helye pluralizmusnak és ellenzéki pártoknak. A tapasztalatok — mint az LEMP V. kongresszusára kiadott tézisek megállapítják — megmutatták, hogy „a politikai erők szabad játéka és a különböző pártok konkurrenciaharca arra vezetne, hogy az ellenzéki párt körül összpontosulnának a szocialistaellenes erők, féktelen demagógia bontakozna ki, demobilizálódna a társadalom és anarchia uralkodna el a politikai és a gazdasági életben." Ez veszélyeztetné a szocializmus és a szocialista demokrácia fejlődését.

A szocializmus politikai szervezetének különféle antimarxista koncepcióival szemben áll az államról és a demokráciáról szóló lenini tudomány. Lenin a demokráciát olyan osztályjelenségnek tekintette, amely szoros kapcsolatban van az osztályuralommal a társadalomban. Éppen ebben az értelemben mondotta, hogy „a Szovjethatalom milliószor demokratikusabb a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságnál". (Lenin Művei. 28. köt. Budapest, 1952. 252. old.). Lenin mindig ugyanebből a szempontból ítélte meg az egyes demokratikus intézményeket és elveket. A szocializmus ellenségeivel szemben gyakorolt állami kényszer funkcióját összefüggésbe hozta az osztályok erőviszonyaival. A kényszert és a korlátozásokat a szükséghez mérten kell alkalmazni. De mindig alkalmazni kell, amikor ez szükséges a szocializmus vívmányainak védelmében.

A szocialista demokrácia kérdéseinek osztályszempontú megítélése, a szocialista demokrácia társadalmi-politikai tartalmának hangsúlyozása semmiképpen sem jelenti intézményes formáinak lebecsülését, állandó fejlesztésük és tökéletesítésük szükségességének lebecsülését. Lenin nem zárta ki azt a lehetőséget sem, hogy a proletariátus felhasználja a polgári demokrácia egyes intézményeit mind a hatalomért vívott harc, mind az új rend építése folyamán. Ezt azonban függővé tette a konkrét erőviszonyoktól, attól, hogy az adott intézmény valóban felhasználható-e a dolgozók hatalmának megszilárdítása érdekében.

A szocialista demokrácia intézményei jóval fölötte állnak a burzsoá intézményeknek. Sokkal gazdagabban, átfogóbban realizálódik a demokrácia társadalmi-gazdasági és a politikai élet különböző területein. A szocialista demokrácia egyik sajátossága azoknak az intézményeknek és formáknak a fejlett rendszere, amelyek a dolgozóknak az állam igazgatásába való köz-

vetlen bevonását szolgálják. Példa lehet erre a munkásönigazgatás Lengyelországban.

Ismeretes, hogy az az elv, amelynek értelmében a munkáskollektívák közvetlenül részt vesznek a vállalatok vezetésében vagy az ellenőrzésében, különféle formákban bontakozik ki a szocialista országokban. Lengyelországban ennek ma külön szervezeti formája van: a munkásönigazgatás konferenciája. Tizenkét év alatt több mint egymillió ember járta ki az önigazgatásnak ezt az iskoláját.

A szocialista világrendszer történelmi fejlődése során a szocialista demokrácia óriási tapasztalatai halmozódtak fel. Az állam megszilárdítása mellett ma az a fő feladat, hogy még jobban kibontakoztassuk és tökéletesítsük a demokratikus elveket. Persze, az ezzel kapcsolatos konkrét feladatok nem mindenütt egyformák. Ezek a feladatok függnek az ország fejlődésének adott szakaszától, a társadalmi viszonyok érettségének fokától. A szocialista demokrácia fejlődése dinamikus folyamat, nem ér véget a szocialista építés egyik vagy másik szakaszában. A konkrét formák változatossága gazdagítja az új társadalom építésének, a szocializmus társadalmi és politikai rendszere építésének kollektív tapasztalatait, ha eközben mindig figyelembe veszik a szocialista demokrácia általános törvényeiről szóló lenini tanítást.

Grigorin Glezerman:

ELLENTMONDÁSOK A SZOCIALIZMUSBAN

(Részlet)
(Béke és Szocializmus 1972. 3. sz.)

Az örökölt és a keletkező ellentmondások a szocializmusban

„Biz' isten igaza volt Hegelnek, a filozófusnak: az élet ellentmondásokon át halad előre, és az élet eleven ellentmondásai sokkal gazdagabbak, sokoldalúbbak, tartalmasabbak, mint az emberi elme eleinte gondolná." (Lenin Művei. 34. köt. Budapest 1956. 412. old.) Lenin e szavai, amelyeket egy Gorkijnak szóló leveléből idézünk, a dialektikának a szocialista társadalomban is ható, egyetemes törvényét juttatja kifejezésre. Az élet itt is szül ellentmondásokat, amelyeket nem mindig lehet előre látni. Annál fontosabb idejében feltárni és gyakorlati tevékenységünkben számításba venni őket.

A szocializmus ellentmondásai nagy általánosságban két csoportra oszthatók.

Vannak olyan ellentmondások, amelyeket a szocializmus a múlttól örökölt és átformált. Ilyenek például azok az ellentmondások, amelyek a társadalmi egyenlőtlenség, a régi munkamegosztás, elsősorban az ipari és a mezőgazdasági, a szellemi és a fizikai munkára való megosztás maradványaival függenek össze. Ezeket az ellentmondásokat nem lehet egyszerűen kívánságunk szerint megszüntetni, hiszen objektív alapjuk van a termelés és a kultúra fejlődésének színvonalában. Sőt mi több, ezek nem egyszerűen a kapitalizmus „anyajegyei", amelyeket többé vagy kevésbé gyorsan el lehet távolítani az új társadalom testéről. Természetesen a társadalmi egyenlőtlenség maradványai a múlt örökségei, amelyeket a szocialista társadalom igyekszik leküzdeni a gazdaság és a kultúra általános fellendülése révén. S ugyanakkor a társadalom kénytelen elismerni és törvénybe iktatni ezt a tényleges egyenlőtlenséget, minthogy a társadalmi munka tartalmának objektív különbségeiből fakad, és visszatükröződik az elosztás szocialista elvében.

Milyen utakon oldhatók meg ezek az ellentmondások? A primitív „egyenlősítő" szocializmus abban látja a kiutat, hogy lemond a munka anyagi ösztönzéséről, díjazásának differenciálásáról. Ám a gyakorlat megmutatta, hogy az ilyen „kiút" zsákutcába juttatja, mind a termelés fejlődését, mind az emberek munkára való nevelését. Valójában a díjazásnak a munka mennyiségétől és minőségétől függő differenciálása a szocializmusban a termelés ösztönzésének hatalmas rugója, olyan eszköz, amely a dolgozókat szakmai továbbképzésre és képességeik kibontakoztatására buzdítja, ami egyaránt fontos a társadalom haladása és az egyén tökéletesedése szempontjából. A társadalom az elosztás bizonyos egyenlőtlenségén

at, amelyet a termeloerok fejlettsegenek elert szinvonala szab meg nalad elore a kommunista egyenloseg fele

A multbol orokolt ellentmondasokkal osszefonodnak azok az ellentmondasok, amelyek abbol adodnak hogy a szocializmus altal letrehozott gazdasagi es tarsadalmi viszonyok nemely oldalai, vonasai, formai szinten elavulnak Olykor olyan nezeteket hallani, hogy a szocializmus szamara szabaly a tarsadalmi termeles elsajatitas es fogyasztas kozotti teljes osszhang, a tarsadalmi elet osszes szferainak harmonikus koordinaltsaga, hogy ellentmondasok csak akkor keletkeznek, ha megsertik a szocialista elveket, ha hibakat, mulasztasokat kovetnek el stb

Ez a felfogas — nezetunk szerint — hibas A fejlett szocializmus ketsegtelenul feltetelezi, hogy a tarsadalom eletenek minden oldalat a kommunizmus elso fazisaban szukseges erettseg jellemezze A szocializmus mint egyseges tarsadalmi rendszer megkoveteli a termelesi viszonyoknak, a szervezeti formaknak es a gazdasagiranyitasnak az osszhangjat a termeloerok fejlettsegi szinvonalaval, a politikai szervezetnek az osszhangjat a gazdasagi bazissal es a tarsadalmi strukturaban vegbement valtozasokkal a szellemi es az anyagi kultura fejlodesenek osszhangjat stb De ez az osszhang nem automatikusan, egyszer s mindenkorra jon letre, nem teljes A tarsadalmi organizmus kulonbozo oldalainak valtozasaban nincs es nem is lehet elore megszabott harmonia Az osszhangot kulonbozo idoben, nem egyenlo utemben erik el A szocialista viszonyok nemely formai elavulnak Ennek folytan ellentmondasok keletkeznek, melyeknek megoldasa a tovabbi haladas elengedhetetlen felteteleve valik

Igy peldaul a hatvanas evek kuszobén megerett az ellentmondas a regebbi tervezesi es iranyitasi rendszer es a gazdasagi fejlodes szukseglete kozott Ez az ellentmondas azzal fuggott ossze, hogy a tudomanyos-technikai forradalom viszonyai kozott tobb szocialista orszagban szuksegesse valt hogy a gazdasag fejlesztesenek intenziv tenyezoire helyezzek a fo sulyt Ennek az ellentmondasnak a megoldasa gazdasagi reformokat kovetelt, megkivanta a népgazdasagi iranyitas egesz rendszerenek tokeletesiteset Ezzel szorosan osszefugg a tarsadalmi-politikai viszonyok tovabbi fejlesztese, a gazdasag, a demokracia es a kultura egysegenek erositese, ami a fejlett szocializmust jellemzi

Az erett szocializmus nem befejezett, megmerevedett, hanem dinamikusan fejlodo tarsadalom Emlekezzunk, milyen kitartoan hangsulyozta Lenin, hogy csak a szocializmussal kezdodik majd a gyors, igazi, valoban tomeges haladas a tarsadalmi es az egyeni elet minden teruleten A termeloerok fejlodese, a kultura novekedese a jovoben is szuksegesse teszi majd a szocialista viszonyok tokeletesiteset

Ennek fenyeben vilagos, hogy tarthatatlanok azok a marxista filozofiai irodalomban egy idoben elterjedt allitasok, hogy a szocializmus dialektikaja a harmonia dialektikaja mert a szocializmusra az jellemzo, hogy az ellentmondas ket oldalanak fejlodesi tendenciaja egybeesik egyazon iranyban valtozik De ha a tendenciak egybeesnek, hol van akkor az ellentmondas? Az ellentmondas eppen azert keletkezik, mert a tendenciak vagy ellentetesek, vagy kulonbozok, de semmikeppen nem esnek egybe Ha, mondjuk a tudomanyos-technikai forradalom viszonyai kozott megvaltozik az ember es a gep kozotti viszony, a termeles es a tudomany kozotti kapcsolat, ezzel szemben a gazdasag szervezetenek, a tudomanyos

kutatások irányításának formái a régiek maradnak, akkor ellentmondások keletkeznek, amelyeket időben meg kell oldani.

Az ilyen ellentmondások objektív jellegűek, az emberek akaratától és vágyaitól függetlenül jelentkeznek és korántsem azonnal ismerik fel őket. Ebben az összefüggésben túlságosan kategorikusnak érzem Werner Kalweit: A szocialista társadalom gazdasági mozgatóerőiről című cikkében, amely a Béke és Szocializmus 1969. évi 11. számában jelent meg, azt az állítást, hogy „a szocialista társadalomban, minden előző termelési módtól eltérően, az emberek nem lépnek már bennük nem tudatosult, akaratuktól független termelési viszonyokba ..." (102. old.) Ezzel a szerző véleménye szerint az is kapcsolatos, hogy „a szükségletek és a termelés között közvetlenül jön létre a kölcsönhatás, anélkül, hogy ebben ... a társadalmi spontaneitás szerepet kapna".

Lehet-e egyenlőségjelet tenni a termelési viszonyok fejlődésére gyakorolt tudatos hatás és az utóbbiaknak az emberek akaratától való függése között? Nem feledkezünk-e meg akkor a termelési viszonyok olyan lényeges tulajdonságáról, mint objektív jellegük?

A termelési viszonyok objektív jellege azt jelenti, hogy az embereknek nincs módjukban kényük-kedvük szerint létrehozni termelési viszonyokat, belépni vagy be nem lépni ezekbe, mint ahogy például nem szüntetik be a termelést általában. S ez korántsem mond ellent annak, hogy a szocializmus feltételei között az emberek tudatosan építik gazdasági viszonyaikat, tervszerűen alakítják át őket. E változások mechanizmusa nem az emberek akaratán kívül hat, de a feladatok tartalmát, amelyeket megoldani hivatottak, a termelőerők fejlődésének állása és szükségletei határozzák meg. Éppen a termelőerők haladása késztet bennünket arra, hogy összhangba hozzuk velük a termelési viszonyok formáját, a gazdaság szervezetét, irányítását, hogy megoldjuk az e szférában keletkező ellentmondásokat. Lehet jobban vagy rosszabbul, idejekorán vagy elkésve felismerni a keletkező ellentmondásokat, helyes vagy helytelen módokat választani megoldásukra. De az élet határt szab a szubjektív önkénynek, kudarcra ítéli az emberek terveit, s nagyobb áldozatok és veszteségek árán rákényszeríti őket helyesebb megoldás keresésére.

Sőt, mi több, még helyes irányvonal esetén, a gazdasági fejlődés fő perspektíváját megjelölve sem lehet tökéletesen előre látni a mindennapos termelő tevékenység összes következményeit. A tudományos előrelátás lehetővé teszi a tudományos-technikai haladás fő vonalainak prognosztizálását, a gazdasági és a társadalmi fejlődés perspektíváinak meghatározását. De utópia azt feltételezni, hogy lehetséges a szó szoros értelmében mindent, mégpedig bármilyen időtartamra prognosztizálni és megtervezni. A társadalmi tudat egyre teljesebben és pontosabban tükrözheti vissza a társadalmi létet, de soha nem fogja át teljességét. Ez az egyik oka annak, hogy a szocialista gazdaság általános tervszerű fejlődése mellett nincsenek kizárva a spontaneitás bizonyos elemei sem. Spontánul keletkeznek például aránytalanságok a különböző termelési ágak viszonyában; megvannak a spontaneitás elemei az árutömegek mozgásában és a pénzforgalomban. Nem beszélve arról, hogy egy tervszerűen irányított társadalomban is vannak olyan folyamatok — például a demográfiaiak —, amelyek (legalábbis a mostani szakaszban) nem engedelmeskednek a tervezésnek és csupán szabályozni lehet őket.

A törvényszerűen keletkező ellentmondások mellett találkozunk a szocializmusban olyan ellentmondásokkal is, amelyek bizonyos hibák következményei. Ezek a hibák különböző okokból fakadhatnak: a szocialista társadalom fejlődési törvényeinek elhanyagolásából, tapasztalatlanságából, konzervativizmusból vagy ellenkezőleg: kalandorságból. A hibák forrásainak teljes feltárása csak akkor lehetséges, ha figyelembe vesszük az ellentmondások összefüggését az emberek érdekeivel.

A társadalmi ellentmondások — akár objektív, akár szubjektív eredetűek — mindig emberek közötti viszonyokat fejeznek ki és emberi érdekeket érintenek. A szocializmusban a társadalom összes tagjainak alapvető érdekei közösek. Ezt az érdekközösséget a társadalmi tulajdon uralma, az elvtársi együttműködés és a kölcsönös segítségen alapuló közös munka táplálja. Ennek következtében megváltozik a társadalmi fejlődés egész mechanizmusa: többé nem az ellentétes osztályerők kereszteződésének és összeütközésének eredménye, nem számtalan ellentmondó törekvés eredője, amelyek elkerülhetetlenné teszik a spontenaeitás uralmát.

Ám a fő, leglényegesebb dologban való közös érdek nem zárja ki az osztályok, társadalmi csoportok és rétegek sajátos érdekeit, amelyek helyzetük és életfeltételeik különböző mivoltából fakadnak. Emeljük ki az e talajon keletkező ellentmondások néhány csoportját.

Mindenekelőtt itt vannak a társadalom távlati és pillanatnyi érdekei közötti ellentmondások. A szocializmus kiküszöbölte a felhalmozoft és az eleven munka, a termelés és a fogyasztás közötti antagonizmust. De a felhalmozás és a fogyasztás arányai közötti ellentmondások előfordulhatnak a szocializmusban is. A távlati érdekek a termelési eszközök termelésének domináló növekedésében, a beruházásokban testesülnek meg, amelyektől a társadalom jövője függ. De a felhalmozási alap egyoldalú, túlméretezett növelése és a lakosság szükségleteinek indokolatlan korlátozása komoly kárt okozhat a szocializmusnak. Ez végső soron a termelés növekedésének lassulására vezet, minthogy csökkenti a tömegek érdekeltségét, megteremti a társadalmi feszültség forrását. A gyakorlat megtanít bennünket a felhalmozás és a fogyasztás, a távlati és a pillanatnyi érdekek optimális összehangolására.

A gazdaságban előfordulhatnak ellentmondások a népgazdaság közös érdekei és egyes láncszemeinek — ágazatoknak, termelési egységeknek, gazdasági övezeteknek és országrészeknek — érdekei között. Ezek helyes összehangolása a demokratikus centralizmus elvei alapján érhető el. A szocialista országok gazdasági reformjai, amelyeknek mindegyik országban megvannak a maguk sajátosságai, ezt a közös célt szolgálják.

A gazdasági szervezés és irányítás dinamikus megváltoztatása ütközhet olyan akadályokba, amelyek szűken értelmezett, korlátolt személyi érdekekkel függnek össze. A technikai haladás akadályozását, elavult termékfajták kibocsátását, a beruházások felduzzasztását, a kooperációs szállítási tervek megsértését stb. gyakran az idézi elő, hogy az ágazati vagy a helyi érdekeket előnyben részesítik az egész népgazdaság érdekeivel szemben.

A szocialista országok kollektív tapasztalata megmutatja az ilyen ellentmondások leküzdésének útjait. Először is, olyan gazdasági szervezési formákat, a tervezés és a gazdasági ösztönzés olyan mutatóit kell alkalmazni, amelyek mellett minden, ami előnyös a népgazdaságnak, előnyös minden láncszemének is (egyesülésnek, vállalatnak stb.). Másodszor, az

embereket olyan szellemben kell nevelni, hogy megértsék az országos érdekek elsődlegességét, erélyes harcot kell vívni a fegyelem megsértése, a kispolgári fegyelmezetlenség és önzés, a céhszellem és a lokálpatriotizmus megnyilvánulásai ellen.

Megoldhatók-e az ilyen ellentmondások azzal, ha felaprózzuk az össznépi tulajdont, felváltjuk csoporttulajdonnal, amely, úgy mondják, közvetlenebbül érdekeltté teszi a termelőket a gazdaság fejlesztésében? Ez az út még inkább kiélezi az ellentmondásokat. Azok a koncepciók, amelyek a központi tervezés megszüntetésére vagy szerepének korlátozására irányulnak, és teljes önállóságot akarnak adni az elszigetelt vállalatoknak, melyeknek tevékenységét teljesen a piac szabályozná, ellentmondásba kerülnek mind a gazdasági, mind a társadalmi haladás szükségleteivel. Hallgatólagosan abból indulnak ki, hogy az össznépi érdek merő absztrakció, s csupán az egyes vállalatok érdekei és a dolgozók egyéni érdekei reálisak. De az országos érdekek elhanyagolása igen károsan hathat a dolgozók helyzetére. Az úgynevezett piaci szocializmus modellje végső soron csak aláásható a szocializmus alapjait, felélesztí a kispolgári önzést és a nemzetiségi viszályokat, szétforgácsolja a munkásosztályt és gyengíti a társadalomban betöltött vezető szerepét.

Nem kevésbé veszélyes a szocializmusra nézve a dolgozók egyéni és kollektív érdekeinek, a munka eredményeiben való anyagi érdekeltségüknek az elhanyagolása, pedig ezt az érdekeltséget egyesek „a proletárforradalom hátába döfött tőrnek" minősítik. A szegénység apologizálása és az aszketizmus prédikálása összeegyeztethetetlen azzal a harccal, amelyet a dolgozók egy szabad és boldog életért vívnak. A baloldali revizionista nézetek elméletben tagadják és a gyakorlatban gyengítik a szocializmus mozgatóerőit, a társadalmi, a kollektív és az egyéni érdekek helyes összehangolását. Az anyagi érdekeltségről való lemondás nem erősíti, hanem végső soron gyengíti a munka erkölcsi ösztönzőit. Hiszen az utóbbiak nem egyebek, mint a társadalmi anyagi érdek eszmei kifejezői.

A közös és a sajátos érdekek összekapcsolásának problémáját, a szocializmus mindenekelőtt úgy oldja meg, mint társadalmi-politikai problémát az osztályok a társadalmi csoportok közötti kapcsolatok szférájában, a több nemzetiségű államokban pedig a nemzetek között is. Az SZKP XXIV. kongresszusán és sok más testvérpárt kongresszusán is hangsúlyozták annak szükségességét, hogy gondosan figyelembe kell vennünk mind az egész nép érdekeit, mind az egyes társadalmi csoportok érdekeit, hogy közös mederbe tereljük őket.

IV. FEJEZET

A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT ELVI NYILATKOZATA

(Részletek)

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt arra törekszik, hogy az összes népet nemzetiségi, faji és nemi különbség nélkül a gazdasági függés bilincseiből kiszabadítsa, annak politikai jognélküliségét megszüntesse, valamint, hogy a munkásnépet a szellemi satnyulásból kiemelje . . .

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt a bérrendszerrel kapcsolatos mai termelési módnak a társas munkával leendő helyettesítésére törekszik, amely a munkás részére a munka teljes díját biztosítja.

A technikai fejlődés, a termelési erők óriási növekedése nemcsak hogy feleslegessé teszi a tulajdon mai alakját, hanem megteremtik egyúttal a közös tulajdonhoz szükséges szellemi és anyagi előfeltételeket.

A munkáspártnak ama törekvése, hogy a munkaeszközöket az összesség közös tulajdonába átvezesse, tehát nemcsak egyértelmű a munkásosztály gazdasági felszabadításával, hanem egyszersmind oly fejlődési mozzanat, amely történelmileg elkerülhetetlen szükségen alapszik.

Ezen fejlődés képviselője nem lehet más, mint a munkásosztály, az osztálytudatos és pártként szervezett proletárság. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt tulajdonképpeni programja tehát a proletárságot szervezni, azt helyzetének és feladatának tudatára ébreszteni, s azt szellemileg és testileg harcképessé tenni, hogy világtörténelmi hivatásának teljesen megfelelhessen.

Ezen program megvalósítására minden célhoz vezető és a nép természetes jogérzetének megfelelő eszköz használtatik fel.

Általánosságban a következő alapelvek irányadók:

1. Magyarország szociáldemokrata munkáspártja nemzetközi párt, mely nem ismeri el a nemzetek, a születés és a birtok előjogait s kinyilatkoztatja, hogy a kizsákmányolás elleni harcnak nemzetközinek kell lennie, mint amilyen maga a kizsákmányolás.

2. A szocialista eszmék terjesztésére fel fogja használni a nyilvánosság minden eszközét, a sajtót, a gyűléseket stb., és a vélemény szabad nyilvánítása elé gördített akadályok, a sajtótörvény, az egyesülési és gyülekezési jogot korlátozó rendeletek megszüntetésére törekedni fog.

3. Követelni fogja az általános, közvetlen és titkos választási jogot minden képviseleti testületben, mint az agitáció és szervezkedés egyik fontosabb eszközét, anélkül azonban, hogy a parlamentarizmus értéke felett csalódásba ejtené magát.

4. Hogy a mai gazdasági rendszer keretében a munkásosztály élettartásának hanyatlása és annak fokozódó elsatnyulása némileg megakadályozható lehessen, követelünk mélyreható és becsületes munkásvédtörvényhozást (a munkaidő korlátozását, a gyermekmunka megszüntetését stb.), melynek végrehajtását a munkásság is ellenőrizhesse: törekedni fogunk

továbbá a szakegyesületek akadálytalan alapítására, azaz: a teljes egyesülési szabadságra.

5. A munkásosztály jövője érdekében okvetlenül szükséges a kötelező, díjtalan és vallásfelekezet nélküli oktatás a nép- és továbbképző iskolákban, úgymint díjtalan hozzáférhetés minden magasabb tanintézethez.

6. Az állandó hadsereg helyébe, minthogy a folyton emelkedő terhéje által a népet kulturális feladataitól elidegeníti, az általános népfegyverkezés behozatalára kell törekednünk.

7. A szociáldemokrata munkáspárt minden fontosabb kérdéssel szemben állást fog foglalni; a proletárság osztályérdekét mindenkor képviselni és a fennálló osztályellentétek tagadásának vagy azok leplezgetésének, valamint a munkásoknak az uralkodó soviniszta pártok általi kizsákmányolásának erélyesen fogja útját állni.

(A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai 2. kötet. Szikra, Bp. 1954. 40—41. oldal)

Kun Béla

LEVÉL BOGÁR IGNÁCHOZ

(Részlet)

Kedves és tisztelt Bogár elvtársam!

A Gyűjtőfogházban tett látogatása alkalmával felszólított, közölném Önnel azt a platformot, melyen felfogásom szerint a magyarországi munkásmozgalom egységesíthető volna. Én még hozzáteszem ehhez, hogy nemcsak Magyarországra vonatkoztatva egységesíthető, de nemzetköziesíthető is legyen.

Elöljáróban hangsúlyoznom kell, hogy fogságban létünk tartama alatt nem tárgyalunk. Hogy miért nem tesszük ezt, úgy hiszem, nem szükséges indokolnunk.

Magára a munkásmozgalom egységesítésére vonatkozóan az az álláspontom, hogy csak a valóságos és nem csupán a látszólagos egység az, amely a proletariátus felszabadítását szolgálja ... Csak olyan proletáregység, a munkásmozgalomnak csak olyan egységes szervezete lenne hasznos, amelyet valóban elméleti és elvi egység alapoz meg, s amely nem az osztályegyüttműködést, hanem az osztályharcot szolgálja. Elvi áldozat elvfeladást jelent: ehhez nem fér kétség.

Emlékeztetem Önt arra, hogy mi volt a véleménye Marxnak arról az egyesülésről, mely az eisenachiak és Lassalleánusok kompromisszumából fakadt gothai programot — abortálta. Brackehoz írott levelében ezeket mondja Marx a gothai program kritikájával kapcsolatban:

„Tudjuk, hogy az egyesülés puszta ténye is mennyire kielégíti a munkásokat, de igen tévednek, ha azt hiszik, hogy nem nagyon drágán vásárolták meg ezt a pillanatnyi eredményt." (Szabó Ervin kiadás. II. köt. 412. old.) ...

Nem tehetek róla, bizonyos szkepszisszel, hitetlenséggel nézek az események elé; erre kényszerít az egész nemzetközi munkásmozgalom jelenlegi állása. Mégis úgy gondolom, hogy a munkásmozgalom tiszta proletár, tehát forradalmi irányzatának egyesülése Magyarországon hamarosan be fog következni.

A platform, melyet Ön kért, a következő tételekbe volna összefoglalható a saját és jóakaratú ellenfeleink nézeteinek tisztázására:

1. Semmiféle támogatása az úgynevezett népkormánynak, tartózkodás a burzsoá állam kormányában való részvételtől. Szakítás mindennemű osztályegyüttműködéssel; a munkásság osztályszervezeteinek a munkáskatona- és földműves-szegények tanácsainak hatalmi szervekül való kiépítése.

2. Szakítás az úgynevezett területi, vagy mint újabban nevezik: népintegritási politikával. Erélyes támadás az osztályegyüttműködés következményeként jelentkező, úgynevezett forradalmi honvédelemmel szemben, mindenáron való megakadályozása az új háborúnak a csehek, románok

vagy szerbek ellen. Forradalmi háborúhoz egy proletárpárt csak az esetben adhatja beleegyezését, ha:

a) minden hatalom ténylegesen és kifejezetten az ipari és mezőgazdasági proletariátus kezébe ment át;

b) ha tényleg megszűnt minden közösség a kapitalisztikus érdekekkel;

c) ha minden garanciája megvan annak, hogy a háború nem teremt újabb nemzeti elnyomást.

3. Megállapítható, hogy a magyarországi forradalom jelenleg átmeneti állapotban van az úgynevezett általános nemzeti stádiumából a tiszta proletárforradalom, a szociális forradalom szakaszához. A magyarországi forradalom a kapitalista termelés általános csődje folytán is aktuálissá vált nemzetközi proletárforradalmi energiák megnyilvánulása. Ennek a megállapításnak következményei levonandók tehát Magyarországon is a proletariátus érdekében kifejtendő politikai akcióban:

a) nem parlamenti köztársaság, hanem a munkás- és földmíves-szegény küldöttek tanácsainak átmenetileg centralisztikus köztársasága;

b) Az állandó hadsereg s a fegyveres erő különleges osztagainak (rendőrség, csendőrség, határrendőrség, stb.) eltörlése s helyettesítése a fölfegyverzett proletariátus osztályhadseregével, a burzsoázia lefegyverzése;

c) A bürokrácia teljes megszüntetése. A proletariátus tömegeinek önkormányzata olyképpen, hogy a munkás- és földmíves-szegények küldötteinek tanácsai nemcsak törvény- és szabályrendelet alkotó. de végrehajtó és bíráskodó szervek is legyenek. Minden tisztség választás útján töltendő be, a megbízatás rövid tartamú, és bármikor visszavonható legyen. A megválasztottak javadalmazása ne legyen magasabb a tanult munkásokénál. Ennél magasabb javadalmazás az oroszországi proletárforradalom tanulságai alapján csupán a specialistáknak adható.

Ilyen értelmű politikai alkotmány biztosítja a szocializmushoz vezető átmeneti intézkedések végrehajtásának s az ezzel szemben, a burzsoázia részéről megnyilatkozó ellenforradalmi törekvések letörésének lehetőségét.

4. Még a szocializmushoz vezető közvetlen átmeneti intézkedések s az államhatalom elfoglalása előtt haladéktalanul megvalósítandó (részben az üzemi választmányok helyett) az ipari és mezőgazdasági termelés és a termékek szétosztása felett a munkástanácsok centralizált és a munkásellenőrző tanácsok decentralizált ellenőrzése. Ezzel egyidejűleg a termelőerők, a nyersanyagok és élelmiszerkészletek pontos számbavétele a munkások és földmíves-szegények tanácsai útján.

A szocializmushoz vezető átmeneti intézkedések nagyjában a következők volnának:

5. A földbirtokoknak a proletárállam részére való elkobzása, eltiltása magánosok részére végzendő bérmunkáknak a magángazdaságokban. Minden föld az állam tulajdonának nyilvánítandó, s így minden földterület, melyet nem a használója és családtagjai művelnek meg, az állam által műveltetendő a falusi szegénység tanácsai útján. Erélyes küzdelem a földosztás ellen. Ideiglenes, rövid átmeneti eszköz lehet e tekintetben mezőgazdasági termelőszövetkezetek alakítása is.

6. A bankok proletár-államosítása, az összes betétek és letétek lefoglalása.

7. Az ipar és közlekedés, elsősorban természetesen a nagyipar prole-

tar-államosítása, s a proletárállam eszközeivel való koncentrálása; az üzemek s az egész termelés és közlekedés munkásigazgatósága. (Az igazgatóság alakulása lehet például a következő is: $^1/_3$ az üzem alkalmazottainak, $^1/_6$ az üzem és össz-szervezeteinek, $^1/_6$ a fogyasztók szervezeteinek, $^1/_3$ a népgazdaság irányítását vezető testületnek képviselői.)

8. A külkereskedelem és nagykereskedelem haladéktalan monopolizálása. Az összes elsőrendű élelmicikkek monopóliuma. Az elosztás csupán dolgozók részére, munkásigazolvány ellenében a fogyasztók kényszerszövetkezetei vagy a munkás- és földmíves-szegény tanácsok megfelelő osztályai útján (alapul szolgálhatnak az üzemek beszerzési csoportjai is). A munkajövedelem reálissá tétele céljából átmenet a munkabér naturalizációjához (természetben való kiszolgáltatásához).

9. A szociáldemokrata pártnak úgynevezett átmeneti programja összes munkásvédelmi követeléseinek haladéktalanul megvalósítása, ezzel szemben a munkafegyelem biztosítása.

10. A szocializmus állami propagandája. Az egyház és állam haladéktalan szétválasztása. Az iskola nyíltan a szocializmusra nevelés szolgálatába állítandó . . .

Az egyesülést illetőleg konkrét tennivalók, véleményem szerint ezek volnának:

1. A forradalmi elemek közös konferenciája, s ezen megvitatása az általam ajánlott platformnak.

2. A marximális pártprogram átalakítása, olyképpen, hogy abba felveendő volna:

a) az imperializmusnak, mint a kapitalizmus külön stádiumának értékelése, a kapitalizmus csődjének megállapítása, állásfoglalása az államszocializmus vagy államkapitalizmus ellen;

b) a proletariátus viszonya az államhoz. A mi követelésünk természetesen a tanácsköztársaság;

c) Az átmeneti programnak a fent kifejtettekhez képest való átalakítása.

3. Bekapcsolódás a forradalmi Internacionáléba . . .

Hogy ki csinálja meg a proletárdiktatúrát Magyarországon — amit olyan sokat hánytorgatnak egynémelyek —, ez nekem körülbelül mellékes. Úgy gondolom, hogy semmi esetre sem személyek hanem maguk a proletár tömegek, s a tömegek élén az fog járni, akit meggyőződése, s hozzáteszem: bátorsága állít oda. Én nyugodtan mondhatom innét a fogházból, hogy nekem nem fontos az, hogy az osztozkodásnál ott legyek a proletariátus első harcvonalában Magyarországon is, mint ahogy ott voltam Oroszországban. A cselekvés próbája a forradalmárnak.

Mi, akik kommunistáknak nevezzük magunkat, ezért ülünk itt s a burzsoá állam erőszakszervezetének emez intézményében és várjuk, hogy a munkásmozgalom forradalmi és reformista irányzatának küzdelmét a terézvárosi boltosok, lipótvárosi fűszerkereskedők és józsefvárosi hentesek köréből alakult esküdtszék döntse el, mi „úgynevezett" kommunisták valamennyien csak ezt akarjuk.

Tudom, hogy ezt a harcot, a proletariátus felszabadításának végső döntő harcát, ha talán nem is egységes munkáspárt dönti el, de ezekben a harcokban fog újból egységgé kovácsolódni minden ország munkásmozgalma. A harcnak első etappe-ja után egységes lesz majd a munkásmoz-

galom, amint az lett Oroszországban, ahol — tévedések elkerülése végett megjegyzem — nem a bolsevikiek helyezkedtek a mensevikek álláspontjára.

Úgy a magam, mint azon elvtársaim részéről, akik ezt az ügyet ismerik, vagyok

elvtársi üdvözlettel:

Budapest, 1919. március 11. Kun Béla

(Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról. Kossuth, 1958. 139—148. old.)

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA SZÖVETSÉGES TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYÁNAK ALAPELVEI

(Részletek)

1. § A Tanácsköztársaságban a proletárság minden szabadságot, jogot és hatalmat kezébe vett, abból a célból, hogy megszüntesse a kapitalista rendet és a burzsoázia uralmát s ennek helyébe a szocialista termelési és társadalmi rendet tegye. A proletariátus diktatúrája azonban csupán eszköz mindennemű kizsákmányolás és mindenfajta osztályuralom megszüntetésére és előkészítése annak a társadalmi rendnek, amely nem ismer osztályokat és amelyben megszűnik az osztályuralom legfőbb eszköze, az állam hatalma is.

2. § A Tanácsköztársaságban a munkások, katonák és földmívesek tanácsainak köztársasága.

A Tanácsköztársaság a kizsákmányolóknak semmiféle tanácsban helyet nem ad.

A munkások, katonák és földmívesek tanácsaiban a dolgozó nép hozza a törvényeket, hajtja azokat végre és bíráskodik azok megszegői fölött.

A proletárság a tanácsokban gyakorol minden központi és helyi hatalmat.

4. § A Tanácsköztársaság szabad népek szabad szövetkezete.

A Tanácsköztársaság külpolitikája a világforradalom segítségével el akarja érni a dolgozók világának békéjét. Békét akar minden hódítás és hadikárpótlás nélkül, a dolgozók önrendelkezési joga alapján.

A világháborút előidéző imperializmus helyett a Tanácsköztársaság a világ proletárjainak egyesülését, szövetségét, a dolgozók nemzetközi tanácsköztársaságát akarja. Ezért ellensége a kizsákmányoló háborúnak, a népek minden elnyomásának és leigázásának. Az osztályállam külpolitikájának eszközeit, különösen a titkos diplomáciát elveti.

(A Magyar Tanácsköztársaság. Szikra, Budapest, 1950.)

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT AKCIÓPROGRAMJA

(Részlet)

A Magyarországi Szocialista Munkáspárt követeli:

1. A szanálási törvény revízióját. Az állami adópolitika terhelje meg a vagyonos osztályt és vegyék le a terhet a dolgozó nép válláról. A kétezer aranykoronáig terjedő kereset adómentes legyen.

Töröljék el a kincstári haszonrészesedés minden formáját és szüntessék meg a legbrutálisabb fogyasztási adót, a forgalmi adót. Ne a feudális földkataszter szerint, hanem a földbirtok nagysága szerint adóztassák meg, súlyos progresszív adókkal, a nagybirtokos osztályt. A háborús és inflációs vagyonokat 80%-ig adóztassák meg. Vessenek ki 20%-os részvényadót. Helyezzék azonnal hatályon kívül a békebeli házbéruzsorát visszahozó házbértörvényt.

2. A földbirtokreformot a 48-as forradalmi program értelmében hajtsák végre. Ne a földesúrral való szabad egyezkedés, hanem a nagybirtokosok állami kártalanítása legyen a földreform alapja. A paraszt kapja meg a földet és az állam kártalanítsa a nagybirtokosokat. Az állami kártlanítás terheit progresszív vagyonadókkal fedezzék . . .

3. Iktassák törvénybe a békebeli reálbéreknek megfelelő létminimumot. Léptessék életbe a munkanélküli biztosítást, addig is az állam segélyezze a munkanélkülieket. Iktassák törvénybe a 8 órás munkanapot, a női és gyermekmunkákat megfelelő törvénnyel védelmezzék.

Anélkül, hogy a Magyarországi Szocialista Munkáspárt a komoly parlamenti harc jelentőségét lebecsülné, a tömegharcot tartja a munkásság célravezető fegyverének.

A Magyarországi Szocialista Munkáspárt felhívja Magyarország egész munkásságát, hogy ebben a harcban egységesen sorakozzon mögéje.

(A Magyarországi Szocialista Munkáspárt alakuló gyűlésének jegyzőkönyve. 1925.)
Dokumentumok, a magyar párttörténet tanulmányozásához III. Szikra 1954.

A KMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A NÉMET FASIZMUS ELLENI HARCRÓL

(1941. szeptember 1.)

A német megszállás és a szovjetellenes háború súlyos terheket ró Magyarország népére. Az ország kirablása a németek által éhínséggel, a fokozódó nyersanyaghiány munkanélküliséggel fenyegeti az országot.

A magyar katonáknak a németek kilátástalan háborújában való részvétele csak a drága magyar vér oktalan pazarlását hozza az országnak. Hadseregünknek a távoli harcmezőkön való cél nélküli feláldozása viszont az országot függetlenségének és létének legbiztosabb védelmétől fosztja meg.

A világpolitikai helyzet és a háborús erőviszonyok alakulása a német imperializmus vereségét bizonyossá teszi. Magyarország, mint hódító német imperializmus szövetségese, újabb, az elsőnél sokkal súlyosabb Trianon elébe nézhet, amelyben annál biztosabban felosztják az országot a környező kapitalista országok, minél inkább legyöngül Magyarország a Szovjetunió elleni háborúban.

Minthogy a németek önkény uralma Magyarországon az összes népretegek legfőbb veszedelmévé nőtt, és a szovjetellenes háborúnak a megszüntetése a nemzet egyetemének érdeke, a kommunista párt Központi Bizottsága elhatározta, hogy minden munkáját és akcióját a jelenleg döntő, fő feladat alá rendeli, úgymint: „Magyarország felszabadítása a német imperializmus igája alól, a német hadsereg eltávolítása az országból, a Szovjetunió elleni indokolatlan háború megszüntetése."

A kommunista pártnak ezen legfontosabb alapvető politikai célok megvalósítása érdekében együtt kell működnie mindazon néposztályokkal és körökkel, amelyek szintén felismerték az okot, a veszélyeket, amelyeket a német fennhatóság és a háború folytatása a magyar nemzet számára jelent és mindazokkal, amelyek hajlandók a fenti célok megvalósítása érdekében harcolni, azok pártállására való tekintet nélkül.

A Központi Bizottságnak ez a határozata logikus folytatása annak a politikának, amelyet a KMP az ország függetlenségének és szabadságának a német imperializmus elleni megvédésére immár egy esztendeje folytat. Ez a politika, amely a pártvezetőség 1940. október 3-i, 1941. április 2-i, és 1941. június 28-i határozataiban kifejezésre jutott, az ország szabadságának a megvédése érdekében minden németellenes és haladó politikai erővel való együttműködést kívánatosnak tart.

Mindezért a párt bizottsága utasítja a párt vezetőségét, hogy a németellenes nemzeti egység megvalósítása érdekében lépjen érintkezésbe a jelentős magyar polgári pártokkal, köztük az uralkodó kormánypárt vezetőségével és a KMP jelenlegi célkitűzéseinek és tevékenységének ismertetésével is igyekezzen az osztályok és a pártok a nemzet érdekében való együttműködésének útjában álló akadályokat elhárítani.

A KMP jenlegi célkitűzéseit a következőkben állapítja meg:

1. A céltalan szovjetellenes háború megszüntetése és honvédségünknek az ország határainak védelmére való visszarendelése.

2. Az ország lakosságának élelmiszerrel való ellátásának a biztosítása; csak a tényleges felesleg vihető ki az országból.

3. A falunak áruval való ellátása; az ország iparának további fejlesztése.

Ezeknek a célkitűzéseknek a megvalósítása a nemzet egyetemének, tehát a polgári pártoknak és a kormányzó pártnak is érdeke. Az azonos célért felsorakozó erőknek az ország fennállását fenyegető veszély közelségében nem szabad egymást felemésztenünk, hanem együttműködéssel kölcsönösen erősítenünk kell egymást.

Ezt az együttműködést indítványozza a KMP a polgári pártoknak egy nemzeti alapon álló, németellenes politikai mozgalom keretében. A kommunista pártot ne kezeljék ellenségként, hanem ellenkezőleg, szövetségesként; szervezeteit és híveit ne üldözzék közigazgatási és egyéb uton, annál is inkább, mivel a közös nemzeti célok eléréséig az együttműködés egész tartama alatt a KMP tevékenysége a magyar alkotmány korlátait nem lépi túl és nem irányul a meglevő állami és társadalmi rend erőszakos megváltoztatására.

A KMP egész tevékenységét, tömegbefolyását és szervezeti erejét a közös nemzeti célok megvalósításáig kizárólag a közös ellenség, a megszálló német hatalom ellen fogja fordítani, és a polgári pártoknak a dolgozó tömegek támogatását nyújtja az egyre fokozódó német kívánságokkal szemben.

A KMP Központi Bizottsága reméli, hogy a polgári pártok vezető politikusai és a kormány felelős férfiai felülemelkednek az osztálykorlátokon és a politikai előítéleteken, és felismerik javaslatának a politikai jelentőségét. Az összes osztályoknak és a pártoknak az együttműködése a végveszély elhárítására a nemzetet legválságosabb óráin segítheti át. Újabb Trianont háríthat el országunk feje felől, amely nemzeti létünk vesztét is okozhatja.

A muhi puszta hétszázadik és Trianon huszadik emlékévében szívleljük meg nemzeti tragédiáink tanulságát: csak az összefogás a közös ellennel szemben mentheti meg az országot a pusztulástól és a szolgaságtól.

(Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. 1955.)

MAGYARORSZÁG DEMOKRATIKUS ÚJJÁÉPÍTÉSÉNEK ÉS FELEMELKEDÉSÉNEK PROGRAMJA, AZ MKP JAVASLATA

1944. november 30.

Hazánk történelmének legsúlyosabb katasztrófáját éli át. Magyarországot a német zsoldba szegődött vezetői beletaszították Hitler imperialista rablóháborújába a Szovjetunió és a többi szabad nemzet ellen. Azért álltak a német fasiszták mellé, mert segítségükkel akarták a szomszéd népeket leigázni, s bent az országban továbbra is könyörtelenül elnyomni és rabságban tartani a magyar népet. Ennek a bűnös politikának végzetes következményeit sínyli maga a nemzet.

A háború elveszett. A vesztett háború népünk egymillió halottjába és rokkantjába került. Az országot kifosztották a németek. Budapest, Debrecen, Győr romokban hevernek. Egy évszázados szorgos munkájának gyümölcsét pusztította el a német háború.

A magyar reakció háborús politikája megrendítette államiságunk alapjait. A hazaárulók bűne, hogy Magyarország szégyenletes zsoldos szerepet játszott ebben a háborúban, a legsötétebb reakció, a német fasizmus oldalán. Az ő bűnük, hogy ki vagyunk rekesztve a szabad nemzetek közösségéből.

Magyarország a hitleri Németország utolsó csatlósa maradt. Még Horthy is, aki az országot Hitler szekeréhez kötötte, megértette, hogy milyen szörnyű romlásba dönti Magyarországot a német szövetség. De Horthy nem tudta végrehajtani politikájának fordulatát, mert nem tudta leküzdeni a néptömegektől való rettegését. Se a népre, se a hadseregre nem akart támaszkodni. És amikor az ország, a vereség keserű tapasztalatán okulva, éppen készült rá, hogy szakítson a hitleri Németországgal és levesse magáról a német fasiszta jármot, a nyilasok németbérenc bandája a nemzet hátába döfte a tőrt.

Mohács óta nem volt ilyen súlyos helyzetben az ország. Mindennek ellenére a Kommunista Párt azt hirdeti: lesz magyar újjászületés! Össze kell fogni minden igazán nemzeti, németellenes erőt! Fegyvert kell ragadni a németek és nyilas bérenceik ellen, szabadságunk és függetlenségünk kivívására! Ha a nemzet kíméletlenül leszámol az országvezetőkkel, ha minden becsületes magyar összefog a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban az új, életerős demokratikus Magyarország felépítésére, ha a nép veszi kezébe az ország vezetését, akkor Magyarország nem volt, hanem lesz! Ha a magyar nép maga veszi kezébe sorsának intézését, akkor Magyarország megmenekülhet és újjászülethet. A magyar hazafiak harcos összefogását, Magyarország demokratikus újjáépítését és felemelkedését szolgálja a Magyar Kommunista Párt alábbi programja.

I.

1. A magyar nép létérdeke, Magyarország újjáépítésének elengedhetetlen feltétele a nemzet cselekvő részvétele az ország felszabadításában a német iga alól. Azonnal szakítanunk kell Németországgal és ellene fordulni! Minden késlekedés halálos. A magyar népnek minden erejét, meg kell feszítenie, hogy hozzájáruljon a szabadságszerető népek győzelméhez, a barbár német fasizmus megsemmisítéséhez.

A legmesszebbmenő támogatást kell nyújtania a Vörös hadseregnek, mely kiűzi a magyar földről a német elnyomókat.

2. A hazaárulókat, a háborús bűnösöket le kell tartóztatni és átadni az erre a célra létesítendő népbíróságoknak. Vagyonukat el kell kobozni.

3. Fel kell oszlatni az összes fasiszta, népellenes, német zsoldban álló szervezeteket. Vagyonukat el kell kobozni, sajtójukat be kell tiltani. Szigorú rendszabályokat kell foganatosítani a feloszlatott és betiltott népellenes és hazaáruló szervezetek bármilyen formában való feltámasztása ellen.

4. A közigazgatási szerveket, a bíróságot, a honvédséget, a karhatalmat, meg kell tisztítani a nyilas, hazaáruló és egyéb népellenes elemektől.

5. Hatályon kívül kell helyezni mindazokat a törvényeket és rendeleteket, amelyeknek célja a reakciós rendszer védelme a néppel szemben, s melyeknek szelleme és rendelkezései ellentétesek a demokráciával.

6. Ki kell engedni a börtönökből és gyűjtőtáborokból a hazafiakat és a nép ügyének harcosait.

7. Meg kell valósítani az általános, titkos, egyenlő községenkénti, arányos, nőkre is kiterjedő választójogot a parlamenti és önkormányzati választásoknál.

8. Biztosítani kell a sajtó-, gyülekezési és egyesülési szabadságot.

9. Vissza kell állítani és széleskörűen alkalmazni kell az esküdtbíráskodást.

10. Biztosítani kell a teljes vallásszabadságot.

11. A sajtóból, az oktatásból, a kultúrából, a közéletből ki kell küszöbölni a fasiszta mételyt, a népellenes szellemet, a faji és nemzeti gyűlöletet.

II.

1. A mezőgazdasági munkások és cselédek, a törpe-, és kisbirtokosok, a magyar nép e legszámosabb és legszegényebb rétegének felemelésére, a magyar demokrácia alapjainak megszilárdítására a legrövidebb határidőn belül, a földigénylők közreműködésével, széles körű földreformot kell végrehajtani mely sok százezer földnélküli és szegényparasztot tesz életképes kisgazdaság tulajdonosává.

2. A földreform céljaira igénybe kell venni a hazaárulók, a háborús bűnösök, a Volksbund-tagok, a német hadseregben szolgáltak birtokait, és teljes egészükben, minden felszereléssel együtt el kell kobozni.

3. El kell törölni a parasztságot kiszipolyozó Jurcsektervet, és fokozatosan szabaddá kell tenni a mezőgazdasági termékek piaci forgalmát. Olyan állat- és terményárakat kell biztosítani, melyek jövedelmezővé teszik a mezőgazdasági termelést és előmozdítják a kisbirtokosok gazdasági megerősödését.

III.

1. Hazánk gazdasági önállóságának megszilárdítása és fokozása érdekében erőteljes ipar- és kereskedelemfejlesztő politikát kell folytatni. A fogyasztók millióit és az egész nemzetgazdaságot károsító, élősdi egykézvállalatokat meg kell szüntetni. A kartelleket és nagybankokat állami ellenőrzés alá kell helyezni.

2. Állami tulajdonba kell venni a föld mélyének kincseit és azokat az iparvállalatokat, melyeknél a köz érdeke a nyerészkedés kiküszöbölését követeli meg: a villanytelepeket, a kőolajforrásokat, a bauxit-, a szén- és ércbányákat. Államosítani kell a biztosítást.

3. Hatásosan elő kell mozdítani a magánkezdeményezést és a magánvállalkozást az egész nép általános érdekeinek javára.

4. A háború által elpusztított lakóházakat, gyárakat, közlekedést egységes központi terv alapján állami támogatás és irányítás mellett kell újjáépíteni.

5. Szakítani kell a háborús kormányok inflációs pénzügyi politikájával, mely a dolgozó népet sújtja. Biztosítani kell az államháztartás egyensúlyát és az értékálló pengőt. Az állami adópolitikának a jövedelmek progresszív megadóztatása és az adómentes létminimum elvét kell követnie. A nép vére és verejtéke árán szerzett hadinyereséget el kell kobozni.

IV.

1. A munkásság évtizedes szociálpolitikai követeléseinek megvalósítására és helyzetének megjavítására törvényesen biztosítani kell a 8 órás munkanapot, az évenkénti fizetett szabadságot, a női és gyermekmunka messzemenő védelmét, a kollektív szerződéseket.

2. Vissza kell állítani a munkásbiztosítás teljes önkormányzatát és a biztosítás valamennyi ágát ki kell terjeszteni a mezőgazdasági munkásokra és cselédekre.

3. A jövő munkásnemzedék egészséges testi és szellemi fejlődésének biztosítására törvényes védelemben kell részesíteni a tanoncokat.

4. A munkanélküliség megelőzésére munkaalkalmakat kell teremteni, és a munkanélkülieket addig is állami segélyben kell részesíteni.

5. A német háború érdekében folytatott munkásellenes bérpolitikát meg kell szüntetni, és a béreket, a fizetéseket a drágaság arányában fel kell emelni.

6. El kell törölni mindazokat a törvényeket és rendeleteket, melyek a mezőgazdasági munkások szabad munkavállalását korlátozzák.

7. Törvényben kell biztosítani a sztrájkjogot, a munkások érdekeinek védelmét.

V.

1. Magyarország demokratikus átalakulása elválaszthatatlan a demokratikus külpolitikától. Ezért gyökeresen szakítanunk kell a német imperializmushoz igazodó külpolitikával, mely egy negyedszázad alatt két ízben sodorta az országot háborús vereségbe és nemzeti összeomlásba. Szakítanunk kell a magyar imperialista rögeszmével: Nagy-Magyarország reakciós ábrándjával. Egyszer és mindenkorra szakítani kell azokkal a törekvésekkel, melyek a „magyarság vezető szerepének" ürügye alatt a Dunamedencében élő népek feletti uralomra irányultak, s melyeknek egyetlen eredménye, hogy Magyarország német gyarmattá, a magyar nép a német szolganépévé vált. Gyökeresen szakítani kell a Szovjetunió-ellenes politikával, mely egyedül és kizárólag a magyar reakció népellenes politikájának folyománya volt, romlásba döntötte az országot, ellenségünkké tette az egész haladó emberiséget, s szöges ellentétben áll a magyar érdekekkel.

2. Jószomszédi viszonyt és őszinte együttműködést kell teremteni az összes környező országokkal, mindenekelőtt az új Jugoszláviával és a demokratikus Csehszlovákiával, valamint Nagy-Britanniával, és az Egyesült Államokkal, és szoros barátságot a hatalmas Szovjetunióval, a népek szabadságának és függetlenségének védelmezőjével, mely segít bennünket a német iga lerázásában.

(Dolgozók Lapja, Szikra 1955.)

AZ MKP III. KONGRESSZUSÁNAK HATÁROZATA

I.

A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa tudomásul veszi a Központi Vezetőség beszámolóját és az abban foglalt politikai irányvonalat jóváhagyja.

A kongresszus megállapítja, hogy a párt helyesen ismerte fel az ország függetlenségét fenyegető veszedelmet, idejekorán hívta fel a nemzet figyelmét arra, hogy a Horthy-rendszer a belső népi erők gúzsbakötésével és a támadó háborút előkészítő fasiszta imperialistákra való orientációjával romlásba viszi Magyarországot.

A Magyar Kommunista Párt nyugodt lelkiismerettel mondhatja el, hogy minden tőle telhetőt megtett az ország romlásának, a háborús összeomlásnak, a nemzeti javak megsemmisülésének, sok százezer magyar élet pusztulásának megakadályozására. Azért a szégyenért, hogy Magyarország csatlósa volt a legbarbárabb és legsötétebb nemzetközi reakciónak, a német fasizmusnak, a felelősség Horthy Miklóst és a magyar feudális, nagytőkés uralkodó osztályokat terheli, amelyek önös érdekeit a nemzet érdekei fölé helyezve a néptől, demokráciától való félelmükben szálláscsinálói voltak a nyilas hazaárulóknak, okozói a nemzet szerencsétlenségének, a rossz békének.

A Magyar Kommunista Párt több mint egy évtizede kezdte el a küzdelmét a fenyegető katasztrófa elhárításáért. Legjobbjainak életét és szabadságát áldozva, mindent latba vetett, hogy egységes frontba tömörítse a nemzet valamennyi egészséges erejét. Ennek a célnak az érdekében küzdött következetesen már az illegalitás alatt a munkásegységért.

Nem rajtunk múlt, hogy a munkásegység, a nemzeti egység túl későn valósult meg, és hogy emiatt a magyar nép a német fasizmus ellen a saját felszabadításáért folyó harcban nem játszotta azt a szerepet, melyre múltja és jelen érdekei kötelezték volna.

II.

Az országot felszabadító Vörös Hadsereg csapásai alatt összeomlott nemcsak Szálasiék gyalázatos fasiszta terroruralma, hanem Horthy 25 esztendős félfeudális, népellenes rendszere is. Szétmállott a régi államszervezet, a reakciós és félfasiszta pártok eltűntek. A régi rendszer urai, nagybirtokosai, tőkések, vezető állami tisztviselők, katonatisztek nyugatra menekülve magára hagyták népünket a gazdasági pusztulás és zűrzavar, az állami és társadalmi rend felbomlása közepette.

Az elalélt és kábult ellenzéki pártokat, melyek az események más fordulatára számítottak, szintén magával sodorta az általános összeomlás.

Az egyetlen párt, mely szilárdan állt, tudta, hogy mit akar, és kivezető utat mutatott a nemzetnek: a Kommunista Párt volt. A Kommunista Párt volt kénytelen kezébe venni a kezdeményezést, hogy az elalélt demokratikus pártok újjáélesztése, a nemzeti bizottságok megszervezése, az államszervezet új alapjainak lerakása útján megteremtse a feltételeit az Ideiglenes Nemzetgyűlés összehívásának, az Ideiglenes Magyar Nemzeti Kormány megalakításának.

A Kommunista Párt eme önzetlen és előrelátó munkája nélkül nem jöhetett volna létre a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, nem jelentkezhettek volna azok a demokratikus erők, melyek a Szovjetunió segítségével kezükbe vehették az ország sorsának irányítását. A Kommunista Párt nélkül Magyarország Németország sorsára jutott volna, míg így gyors ütemben nyeri vissza teljes nemzeti függetlenségét és állami szuverenitását.

Az ország felszabadulása nemcsak a régi rendszer összeomlására vezetett, hanem új, hatalmas népi erőket is mozgásba hozott. A munkásosztály és a parasztság saját kezdeményezésére és saját erejével látott hozzá a gazdasági és állami élet megindításához és újjászervezéséhez. Abban a szinte légüres térben, mely a régi rendszer csúfos bukása után keletkezett, a munkásosztály és a parasztság volt az egyetlen szervezett államépítő és államvezető erő.

A munkásosztály politikai és gazdasági szervezetei (párt- és szakszervezetek, üzemi bizottságok) rohamosan növekedtek és rövid hetek, hónapok alatt az egész országot átfogták. Milliók ébredtek első ízben politikai életre. A munkásság segítségével a föld nélküli és szegényparasztság birtokba vett 4 millió hold földet, végrehajtotta azt a történelmi feladatot, melynek megvalósításáért magyar parasztnemzedékek egész sora hiába küzdött. Majd később, 1946 elején, a magyar demokrácia törvénybe iktatta a köztársaságot.

De a régi reakciós rendszer támaszát alkotó társadalmi rétegek, melyek az összeomláskor nem semmisültek meg, hanem csak eltűntek, szétszóródtak, visszahúzódtak, a gazdasági és állami élet fokozatos megszilárdulásával ismét gyülekeztek, újra rendezték soraikat, visszaszivárogtak az országban, a gazdasági, állami és kormányzati pozíciókba. A munkásságnak az állami és társadalmi életben megnövekedett szerepével és befolyásával, a demokratikus fejlődéssel elégedetlenek, a dolgok menetét reakciós irányban megváltoztatni törekszenek:

A levitézlett, földjüket vesztett nagybirtokosok, akiket mint osztályt a földreform megszüntetett, de akik annál féktelenebbül gyűlölik a demokráciát; az évtizedek óta, de különösen az ellenforradalom alatt a nagybirtokos osztállyal gazdaságilag és politikailag szövetkezett, a Horthy rendszerben élvezett kiváltságait visszahódítani akaró nagytőkések, akik gazdasági hatalmuknál fogva a demokráciaellenes törekvések fő mozgatóerejét alkotják; a népi érdekközösséget már régen megtagadó, az urakkal szövetkező szűk zsírosparasztréteg; a felső papság, elsősorban a magas katolikus klérus, mely a feudális rend egyik fő támasza volt Magyarországon; a régi, munka helyett basáskodáshoz szokott úri bürokrácia, mely nem akar beilleszkedni az új demokratikus rendbe, mert nem akarja a népet szolgálni. A reakció erőit gyarapította, a demokrácia táborát gyengítette a vesztett háború és a gazdasági pusztulás következtében fel-

lépő infláció, melyet a reakció erői mesterségesen gyorsítottak és fokoztak. Az infláció mérhetetlen nélkülözést és szenvedést okozott a dolgozóknak. Ugyanakkor szinte korlátlan harácsolási lehetőséget nyitott a feketézőknek és vagyonos rétegeknek, s már már azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy a dolgozó tömegek szembefordulnak a demokráciával.

A reakciót erősítették és bátorították a szövetséges nagyhatalmak között felmerült ellentétek is.

A megváltozott helyzet kifejezésre jutott az 1945. őszi választásokon amikor a reakció egységesen sorakozott fel a Függetlenségi Kisgazdapártnak, annak a pártnak a támogatására, amelyet eszközül akart felhasználni céljai elérésére.

A demokratikus koalíció, amely kezdetben az ideiglenes Nemzetgyűlés idején a munkásság, parasztság és részben az értelmiség és haladó polgárság összefogását jelentette, lassanként megváltoztatta jellegét, a reakció erőinek a koalícióba való benyomulása és a koalíció egyes elemeinek jobbratolódása révén. Ez a koalíció az utóbbi hónapokban szinte állandó, hol lappangó, hol nyílt válságnak döntő oka.

A növekvő reakciós veszély hatása alatt a koalíció balszárnya megalakította a Baloldali Blokkot, mely 1946. márciusában széles munkás- és paraszttömegek mozgósítása útján megvédte a földreformot, kimozdította a holtpontról az államosítás ügyét, elfogadtatta a Független Kisgazdapárttal a közigazgatás megtisztítását. A tömegek nyomására a Független Kisgazdapárt vezetősége eltávolította a párt nemzetgyűlési csoportjából a reakciós jobbszárny egy részét. A Baloldali Blokk fellépése azonban csak időlegesen akasztotta meg a reakció szervezkedését és előnyomulását a Függetlenségi Kisgazdapártban.

A Független Kisgazdapártban mind eredményesebben terjeszkedő reakció arra törekszik, hogy ezt a pártot végleg Nagyatádi útjára vigye, hogy a parasztságot szembefordítsa természetes szövetségesével a munkásosztállyal, hogy azután a hatalom birtokában kisemmizze a parasztságot is. A koalíción belül lényegében akörül folyt a harc, hogy kivel megy együtt a parasztság zöme, a munkássággal-e, előre a demokratikus fejlődés útján, vagy pedig a nagytőkével, visszafelé, oda, ahová a reakció akarja vinni az országot.

III.

A koalíció mindinkább állandósuló válsága megakasztja a magyar demokrácia fejlődését, bénítja a kormányzat kezdeményezését, kerékkötője a törvényhozás munkájának és az országban általános nyugtalanságot és elégedetlenséget vált ki. Minden társadalmi osztály érzi: a magyar demokrácia választ előtt áll.

A demokratikus és a reakciós erők gyülekezése és szembekerülése még határozottabbá vált a magyar békeszerződés kapcsán, és az augusztus elsejével megkezdődött stabilizáció folytán.

Magyarország külpolitikájában arról kell dönteni, vajon továbbra is, ahogy az évtizedeken keresztül történt, idegen, imperialista törekvések eszköze legyen-e a magyarság, vagy pedig saját érdekeit és jövőjét szem előtt tartva, minden kétszínű, a múltban oly végzetes hintapolitikával szakítva, őszintén és határozottan haladjon a Duna-völgy népeivel, első-

sorban a Szovjetunióval való gazdasági és politikai együttműködés útján. De ez a külpolitika csak úgy vezethet eredményre, ha valóban demokratikus belpolitikával párosul, ha Magyarország felcsatlakozik ahhoz a demokratikus fejlődéshez, melynek útján legtöbb szomszédunk halad. A kemény és szigorú békefeltételek ellenére ez a politika lehetővé fogja tenni, hogy a dunai népek nagy családjában Magyarország önérzettel és egyenrangú félként képviselje nemzeti érdekeit. Csak ez a nyílt és őszinte politika teszi lehetővé, hogy kiküszöböljünk minden kétértelműséget Magyarország és a nyugati hatalmak viszonyából és kiépítsük baráti és gazdasági kapcsolatainkat nyugat szabad nemzeteivel (kereskedelmi szerződések, külföldi hitelek, Nyugatra hurcolt javaink visszaszerzése), elsősorban az Amerikai Egyesült Államokkal, Angliával és Franciaországgal.

A stabilizáció megvalósításával arról kell dönteni, hogy gazdaságilag milyen úton haladjon az ország. A stabilizáció megállította a dolgozó rétegek elnyomorodását, véget vetett a spekuláció tobzódásának, megerősítette a demokrácia gazdasági alapjait. Ugyanakkor azonban megnövelte a demokráciával szemben álló rétegek gazdasági erejét is. A dolgozók a stabilizációt kiindulópontnak tekintik arra, hogy a termelés növelése útján emeljük saját életszínvonalunkat. A nagytőke arra vesz irányt, hogy a stabilizáció előnyeit mérhetetlenül magas ipari árak útján a maga számára biztosítsa, és terheit (munkanélküliség, agrárolló stb.) a város és a falu dolgozó rétegének vállára rakja.

Tekintettel arra, hogy a demokratikus fejlődés alapja a nemzetgazdaságnak a nép érdekeinek megfelelő átszervezése, a Magyar Kommunista Párt a nemzetgazdaság demokratikus reformjáért száll síkra.

Ennek megfelelően a Magyar Kommunista Párt küzd a közérdek érvényesítéséért a profithajhászó nagytőke önző érdekeivel szemben. Nem akarja gátolni a széles körű polgári magánkezdeményezést, de szigorú korlátozását követeli a nagytőke hatalmának a gazdasági életben. Küzd az állami és közösségi termelési formák fejlesztéséért. Küzd a szövetkezetek széles körű kiépítéséért a városban és a falun, mert a szövetkezeteknek a népi demokrácia egyik fő gazdasági pillérévé kell válniuk.

Követeljük a termelés és hitel állami irányítását, a külkereskedelem állami ellenőrzését, a demokratikus pártok államosítási programjának haladéktalan végrehajtását, a köz érdekeivel szembehelyezkedő, a tulajdonukban levő termelési eszközöket nem gazdaságosan használó nagytőkések üzemeinek állami igénybevételét, a kiskereskedelem és a kisipar támogatását.

A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa döntő feladatnak tekinti az értékálló forint, a stabilizáció végleges biztosítását. Ennek érdekében a legfontosabb teendők:

a) hathatósan előmozdítani a termelés további fokozását mind ipari, mind mezőgazdasági téren a teljesítménybér-rendszer következetes megvalósítása, a szénterhelés fokozása 1947. január 1-ig napi 2500 tonnára, vas- és acéliparunk teljesítőképességének teljes kihasználása; textil- és bőriparunk, valamint a háztartási cikkek gyártásának oly színvonalra emelése, hogy a lakosság szükségleteit kielégíthesse; gabonaneműekben a háború előtti vetésterület elérése, a termésátlagok növelése, a műtrágyagyártás fokozása, a műtrágya árak leszállítása útján, a tenyészállat-behozatal növelése állatállományunk szaporítása és feljavítása céljából; trak-

torállományunk karbantartása állami felügyelet alatt, olcsó üzemanyagokkal való ellátása és a hazai traktor- és mezőgazdasági kisgép- és szerszámgépgyártás tervszerű fejlesztése;

b) az iparban a termelési költségek leszállítása széles körű racionalizálással, melyet az államnak kell előmozdítania és irányítania;

c) iparunk, közlekedésünk és mezőgazdaságunk újjáépítésére és fejlesztésére hároméves gazdasági terv kidolgozása saját pénzügyi lehetőségeink figyelembevételével, törekedve a külföldi beruházási és áruhitelekre, tőkebehozatalra.

d) az államháztartás egyensúlyának a legszigorúbb takarékossággal való biztosítása, a jóvátételi és egyéb termelési hitelek hovafordításának folyamatos ellenőrzése, a nemzeti jövedelem emelkedésével párhuzamosan az adóbevételek fokozása mindenekelőtt a vagyonos rétegek terhére; az állami ügykezelés egyszerűsítése, a felesleges hivatalok megszüntetése, illetve összevonása.

Tovább küzdve a termelés növeléséért, a Magyar Kommunista Párt napirendre tűzi a harcot a dolgozók életszínvonalának emeléséért.

Követeljük az iparcikkek és közszolgáltatások árainak további leszállítását, a munkások legrosszabbul díjazott rétege és az alsó fizetési osztályokba tartozó köztisztviselők fizetésének felemelését, a munkások számára családi pótlék bevezetését, a termelést fölöslegesen drágító igazgatók és egyéb vezető tisztviselők fizetésének csökkentését, létszámuk apasztását. Követelünk erélyes és tervszerű állami rendszabályokat a munkanélküliség leküzdésére, munkát minden dolgozó számára. Követeljük a szakszervezetek jogkörének, a szakszervezeti alkotmánynak törvénybe iktatását. A kartellek és bankok kizsákmányolásával szemben, mely a parasztság nagy tömegeinek elnyomásával és lesüllyedésével jár együtt, a Magyar Kommunista Párt küzd a paraszti kisgazdaságok, elsősorban az újgazdák megsegítéséért és megerősítéséért, a parasztság szövetkezeti mozgalmának hatékony állami felkarolása útján. Küzd a kartellek, magánérdekeket szolgáló egykézvállalatok feloszlatásáért, a bankuzsora felélédésének megakadályozásáért.

Követeljük a földreform befejezését a telekkönyvezés 1947. júniusáig való végrehajtását, a parasztság hitelellátását, a Nemzeti Bank, valamint a magánbankok útján. Követeljük a nagymalmok államosítását, a középmalmok községesítését, és a kismalmok községi ellenőrzését. A földreform során ki nem elégített igényjogosultak, a lakosságcsere-egyezmény kapcsán haza térő magyar földművesek elhelyezésére a telepítés folytatását és tervszerű megszervezését; hathatós állami segítséget a parasztságnak a mezőgazdaság átállításában minőségi termelésre.

A Magyar Kommunista Párt programja: jómódú, művelt parasztságot virágzó mezőgazdaságot!

A magyar nemzetgazdaság demokratikus reformprogramjának megvalósítása szilárd gazdasági alapokra helyezi a népi demokráciát. De a gazdasági reformok mellett a magyar népi demokrácia kifejlesztése és a megszilárdítása megköveteli:

a) elmaradt, feudális szerkezetű közigazgatásunk demokratikus reformját, erőteljes helyi önkormányzatok kiépítését, elsősorban a dolgozó parasztság érdekeinek megfelelően; ugyanakkor a központi kormányhatalom

tekintélyének további erősítését, a közigazgatás tisztviselői karának felfrissítését a parasztság és a munkásság soraiból;

b) pártokon felül álló demokratikus szellemű, fegyelmezett, szakképzett, erkölcsileg fedhetetlen rendőrséget, melynek valóban mintaszerű működéséhez elengedhetetlenül szükséges, hogy személyzetének felelősségteljes munkájához mért életszínvonalat biztosítson a kormányzat, hogy demokratikus nevelésben részesüljön, hogy soraiban a nép ellenségei ne kapjanak helyet, és amelynek a reakció rágalmaival szemben büntetőjogi védelmet kell nyújtani;

c) a közoktatásügy újjászervezését népi alapokon. A tanításból és a tanügyi igazgatásból ki kell küszöbölni a reakció szellemét és képviselőit. Kötelezővé kell tenni az összes iskolákban — beleértve az egyházi iskolákat is — az egységes, az állam által kiadott tankönyvek használatát. Az általános iskola kiépítésének meggyorsítását. A népi kollégiumok szervezésének hathatós társadalmi és állami támogatását az értelmiség felfrissítésére a parasztság és a munkásság gyermekeivel; a demokratikus szellemű oktatás biztosítását a főiskolákon; az egész kultúránk és művelődésünk megújítását demokratikus népi szellemben.

Ez a nemzetgazdasági, közigazgatási és művelődési reformprogram a munkásság érdeke, mert biztosítja életszínvonalának emelését és módot ad neki a termelésre és az egész államélet irányításában való közreműködésre, kulturális felemelkedésre.

Ez a program a parasztság millióinak érdeke, mert megvédi a termelőmunkán alapuló kis magántulajdont a harácsoló nagytőkével szemben, és megnyitja az útját a paraszti demokrácia kibontakozásának mind gazdasági, mind politikai, mind művelődési téren.

Ez a program az értelmiség érdeke, mert biztosítja anyagi felemelkedését, sőt lehetővé teszi számára, hogy ne magánérdekeket, hanem a népet, a közt szolgálja.

Ez a program tehát az egész dolgozó nemzet közös programja.

Ez a program jelenti: nem a nagytőkének, a népnek építjük az országot.

IV.

A reakciós jobboldal a nemzeti egység, a koalíció felbomlasztására vesz irányt. Ezért állandósultak a koalíció válságai, melyekből a kivezető utat a jobboldal abban véli megtalálni, hogy biztosítani akarja a maga döntő befolyását a kormányzatra és az államszervezetre, igyekszik rákényszeríteni a formális többséggel rendelkező, de csak a demokrácia kisebbségét képviselő Független Kisgazdapárt akaratát, a demokrácia tényleges többségét és derékhadát alkotó Baloldali Blokkra, meg akarja bontani a munkásegységet és a Baloldali Blokk sorait: előbb a Kommunista Pártot szeretné elszigetelni, hogy gyengítse az egész munkásosztály befolyását a kormányzatra és azután megkísérelje kiszorítani a munkásság és a dolgozó parasztság képviseletét a kormányzatból és a hatalomból. Nem törődve az ország érdekeivel és veszélyeztetve a nemzet belső békéjét, a reakciós jobboldal demagóg módon kihasználja a fasizmus ideológiai maradványait (antiszemitizmus), a súlyos béke következtében fellángoló soviniszta hangulatot, a gazdasági nehézségek következtében a nép egyes

elmaradottabb rétegeiben fellépő elégedetlenséget. A községi választásokon újra egységfrontba akarja tömöríteni a reakció erőit, hálójába akarja keríteni nemcsak a Független Kisgazdapárt paraszti tömegét, de a demokratikus vezetőit is, hogy az ő felhasználásukkal próbálja elérni sötét, népellenes céljait.

A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa elhatározta, hogy mozgósítja a párt összes erőit az összes demokratikus pártokkal és szervezetekkel közös harcra a reakciós jobboldal tervének meghiúsítására, a demokrácia további fejlődésének biztosítására.

Örömmel üdvözli a Szociáldemokrata Párt határozott állásfoglalását a reakció elleni közös harc mellett és a munkásegység megbontására irányuló kísérletek visszautasítását. A pártnak mindent el kell követnie a munkásegység, a Szociáldemokrata Párttal való együttműködés erősítésére, és ennek érdekében oda kell hatnia, hogy saját soraiban senki se zavarhassa büntetlenül a munkásegységet.

A Baloldali Blokk megszilárdítására, a Nemzeti Parasztpárt bomlasztását célzó reakciós kísérletek meghiúsítására, a munkás-paraszt szövetség, valamint a reakció elleni közös harc alapján szorosabbra kell fűzni a szövetséget a Nemzeti Parasztpárttal.

A Kongresszus utasítja a Központi Vezetőséget, hogy ne engedje csorbítani a munkásosztály és a demokrácia hatalmi pozícióit, és a párt minden erejével küzdjön azért, hogy a reakciós jobboldal befolyása az államszervezetre ne gyarapodjék.

A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa felszólítja a párt valamennyi szervezetét, hogy készüljön a választásokra. Egyben utasítja a Központi Vezetőséget, küzdjön a Baloldali Blokkal, elsősorban szociáldemokrata testvérpártunkkal karöltve azért, hogy az új választójogi törvény zárja ki a reakciósokat, a fasisztákat és hozzátartozóikat a választójogból, tekintetbe véve az 1945. őszi választások tanulságát és azt, hogy a demokrácia nem bízhatja sorsát saját ellenségeire.

Szükség esetén karöltve a Baloldali Blokkal és más demokratikus szervezetekkel, a pártnak latba kell vetnie a munkásság és a dolgozó parasztság szervezett tömegerejét.

A Magyar Kommunista Pártnak szívós felvilágosító munkával meg kell győzni a Független Kisgazdapárti demokráciát, hogy a reakciós jobboldal ellen folytatott harc nem irányul a Kisgazdapárt egésze és paraszti tömegei ellen, és elő kell mozdítania, hogy a Kisgazdapárt demokratikus része közös harc útján a jobboldallal szemben szövetségre lépjen a Baloldali Blokkal és így létrejöjjön a magyar demokrácia, új, szilárd kormányzati alapja. A Magyar Kommunista Párt a demokrácia minden egészséges építő erejével együtt akar küzdeni a koalíció válságának megoldásáért, állandó, egységes, munkaképes demokratikus kormányzat megteremtéséért. Ezért követeli: Ki a nép ellenségeivel a Koalícióból!

V.

Híven nagy és harcos múltjához, a fasizmus és a háború elleni küzdelemben betöltött szerepéhez, a felszabadulás után az ország talpra állítása és újjáépítése terén kifejtett hatalmas kezdeményező és szervező munká-

jához, a Magyar Kommunista Párt ezután is teljes odaadással és önzetlenséggel szolgálja a magyar népi demokrácia ügyét.

A III. kongresszus által megszabott feladatok elvégzésében az kell, hogy pártunk szervezetileg megerősödjék és ideológiailag megacélozódjék.

A Magyar Kommunista Párt kisszámú, főleg a fővárosra és néhány vidéki gócra szorítkozó, földalatti forradalmárok pártjából rövid idő alatt a magyar nép hatalmas, tömegpártjává, az ország egyik kormányzó pártjává lett. Ez azt bizonyítja, hogy pártunk több, mint negyedévszázados hősi munkája nem volt hiábavaló, hogy az ellenforradalom rágalomhadjárata, minden uszítása ellenére kitéphetetlen gyökeret eresztett a magyar néptömegekbe.

Pártunk gerincét a nagyipari munkásság alkotja. Mögötte áll a bányamunkásság döntő többsége. Soraiban van a magyar parasztság, elsősorban a Tisztántúl legharcosabb, régi demokratikus agrárszocialista hagyományokkal rendelkező része. Pártunk a parasztság közötti szervezettségét és befolyását tekintve, az ország második parasztpártja. A haladó magyar értelmiség egyre növekvő számban ismeri fel pártunkban a nemzet, tehát saját pártját.

Azonban pártunk növekedése és erősítése nem egyenletes. Szervezeti fejlődése és tömegbefolyása, az ország többi területeihez képest elmaradt, főként a Dunántúlon és a vidék legfontosabb városaiban. A feladat: még erősebbé tenni a párt szervezeteit és befolyását, ahol már erős, és az erők helyes elosztásával elősegíteni pártszervezeteink gyors ütemű megerősödését ott, ahol elmaradtak. Ez többek között szükségessé teszi, hogy az eddiginél nagyobb gondot fordítsunk a középrétegek (kisiparosok, kiskereskedők stb.) felvilágosítására és jogos érdekeinek védelmére.

Tekintettel a párt taglétszámának rohamos növekedésére a felszabadulás óta, tekintettel arra, hogy a Kommunista Pártba százezrével léptek be olyanok, akik nem vettek részt az illegális mozgalomban vagy még a legális szervezetek életében sem, és figyelembe véve, hogy az illegalitás idején a párttagság nem sajátíthatta el kellőképpen a marxizmus—leninizmus tanításait, pártunk a felszabadulást követő másfél év alatt nagy súlyt helyezett a párttagság nevelésére, az iskolák és tanfolyamok egész sorát létesítette, és ezen a téren komoly eredményeket ért el. De másfél év alatt nem lehetett 25 esztendő ellenforradalmi, romboló és mérgező munkáját megsemmisíteni. Ezért a III. kongresszus döntő feladatként tűzi a Központi Vezetőség elé a párttagság nevelését és a pártfegyelem megszilárdítását.

Kisebb számmal jöttek a pártba olyan munkások és szegényparasztok is, akiken nagyobb vagy kisebb mértékben fogott az ellenforradalom és a fasizmus propagandája. Az ilyen elemeket megfelelő ellenőrzés mellett, a demokrácia érdekében kifejtett tartós gyakorlati munkájuk közben kell kipróbálni. A legcsekélyebb engedményt sem szabad tenni azoknak a reakciós és fasiszta ideológiai maradványoknak, melyeket esetleg magukkal hoztak (antiszemitizmus, sovinizmus stb.), de elő kell segíteni átnevelésüket. A javíthatatlanokat, visszaesőket pedig el kell távolítani a pártból.

Az elért komoly eredményeket a párt mindenekelőtt káderei önfeláldozó munkájának köszönheti. Régi, kipróbált munkásmozgalmi káderek

ezrei jöttek pártunkba és eggyéolvadtak az illegális Kommunista Párt földalatti harcokban nevelődött kádereivel.

Kádermunkánknak azonban még gyengesége van. Kevés gondot fordítunk az új vezető káderek kiválasztására és kinevelésére különösen falun. A munka folytonosságának és minőségének rovására túl gyakran cseréljük a szakszervezetek vezetőit, ami hátráltatja tekintélyes, begyökerezett helyi vezetők kifejlődését. A feladat: gyökeresen megjavítani a Központi Káder Osztály munkáját, a kádermunkát kiemelni szűk reszortjellegéből, és a pártszervezetek vezetőségeinek közös gondjává tenni.

A szakszervezetekben, a magyar munkásosztály e legfontosabb egységes tömegszervezeteiben dolgozó kommunisták feladata egyrészt odahatni, hogy még inkább megszilárduljon a munkafegyelem és emelkedjék a termelés, másrészt elérni, hogy a szakszervezetek megvédjék a munkásság érdekeit, képviseljék, s harcolják ki jogos követeléseit. Minden támadással vagy egységbontó kísérlettel szemben a kommunistáknak a szociáldemokratákkal együtt meg kell védeniük a magyar munkásosztály nagy vívmányát, a szakszervezetek egységét.

A közhivatalokban, az állami, városi, községi szervezetekben, az önkormányzatokban, a karhatalomban, az összes hatósági funkciókban, valamint a gazdasági életben és a termelés vezetésében dolgozó kommunistáknak jó szakemberekké kell válniuk, de ugyanakkor jó kommunistáknak kell lenniük, akik példát mutatnak a szolgálati és munkafegyelemben, kötelességteljesítésben, egyéni becsületességben és a nép önzetlen szolgálatában.

Le kell küzdeni a pártban még mindig gyakran észlelhető közömbösséget a nők és az ifjúság demokratikus tömegszervezeteiben és általában a tömegszervezetekben (sport-, kultúregyesületek stb.) végzendő munkával szemben.

Pártszervezeteink gondosan mérlegeljék a kongresszus, a Központi Vezetőség és a felső pártszervek határozatait, irányelveit és utasításait, végrehajtásuknál figyelemmel kell lenniük a helyi viszonyokra. Ügyelniük kell arra, nehogy az utasításokat túlozva, mereven végrehajtva, végletekbe esve lejárassák a nép előtt a párt helyes politikáját.

Továbbra is a legerélyesebb harcot kell folytatni azok ellen a kommunisták ellen, akik a párttagság és a nép felé a meggyőzés, érvelés és a felvilágosítás helyett a fenyegetőzés és parancsolgatás módszerét alkalmazzák. Az ilyen elemeket el kell távolítani a felelős funkciókból.

A kongresszus nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a tagtoborzást is a meggyőzés eszközével és szigorúan az önkéntesség alapján kell folytatni. A Kommunista Pártnak nincs szüksége olyan tagokra, akik anyagi előnyök ígérgetésére vagy kényszer hatása alatt lépnek soraiba.

Pártszervezeteink munkájának legnagyobb fogyatékossága, hogy túlnyomórészt az általános politikai kérdésekkel foglalkoznak, és a legtöbbször elhanyagolják a nép mindennapos gondjaival, ügyes-bajos dolgaival való törődést. A stabilizáció idején, amikor a gazdasági viszonyok rendezettebbekké válnak és a dolgozók életében minden fillér, minden apró megtakarítás minden kis könnyítés fokozott jelentőséggel bír, az egész pártmunkánkban különös fontosságúvá válik éppen az aprómunka a dolgozók napi érdekeinek felkarolása és védelme.

Ezen a téren egyes pártszervezetek már elértek bizonyos kezdeti sikere-

ket, így pl. a nagy-budapesti pártszervezet, melynek kitűnő kezdeményezését, a falujárást ki kell fejleszteni, és általánossá tenni. Hasonló eredményes kezdeményezések történtek a községi politika terén és egyéb területeken is (budapesti iskola-akció, napközi otthonok, üzemi szociálpolitika, vetőmaghitel stb.). Mindez azonban még nem eléggé rendszeresen, sokszor csak esetről esetre történik, és gyakran túlteng az agitáció a népnek nyújtott tényleges segítség rovására. A dolgozó nép napi érdekeinek védelmére és felkarolása irányában tehát az egész pártban fordulatot kell végrehajtani, hogy ez az aprómunka pártszervezeteink mindennapi, rendszeres munkájává váljék, erősítse pártunk és a dolgozó tömegek kapcsolatát, megszerettesse pártunkat a néppel.

A Kommunista Párt eszmei alapon áll, az elvi szilárdság és állhatatosság pártja. A dolgozó nép, az ország napról napra felmerülő kérdéseinek megoldásán fáradozva nem merül el a mindennapos gondokba, politikáját nem időleges, múló szempontok, hanem a munkásosztály, a nép, az emberi haladás nagy, egyetemes érdekei vezérlik. A párt ideológiájának tisztasága biztosítéka annak, hogy a mindinkább fokozódó gyakorlati napi munka közben se tévessze szem elől az irányt és a célt. Ezért elsőrendű feladat a párt elméleti munkájának fejlesztése és Marx—Engels—Lenin—Sztálin tanításainak elsajátítása a párttagság, különösen a pártkáderek által.

VI.

A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa a népi demokráciáért való küzdelemre szólítja fel a munkásságot, a parasztságot, a haladó értelmiséget.

A népi demokrácia biztosítja Magyarország termelőerőinek fejlesztését a dolgozók javára, elősegíti a belső piac kiszélesítését a nép anyagi és szellemi kultúrájának, életszínvonalának emelése útján.

A belső válság és ellentétek kiéleződése helyett a népi demokrácia útja a belső béke, a nemzeti egység útja.

Csak a népi demokrácia teszi lehetővé Magyarország jogos nemzeti igényeinek érvényesítését és nemzetközi helyzetének megszilárdítását.

A vesztett háború a pusztulás, népünk életszínvonalának rendkívüli süllyedése, a nemzeti létünket és érdekeinket súlyosan érintő béke után a népi demokrácia jelenti a magyarság számára az újjászületést és felemelkedést: az erős, megelégedett, jómódú nép Magyarországát!

Csak a népi demokrácia teszi lehetővé, hogy országunk a társadalmi fejlődés útján, polgárháború nélkül haladjon a szocializmushoz.

AZ MSZMP IDEIGLENES KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK 1956. DECEMBERI HATÁROZATA

(1956. december 5.)

A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottsága 1956. december 2-án, 3-án és 5-én folytatólagos ülést tartott. Az ülés napirendjén a politikai helyzet és a párt feladatainak megvitatása szerepelt. A napirend előadója Kádár János elvtárs volt. A beható tárgyalás és vita során az ideiglenes Központi Bizottság 23 tagja közül 21 elvtárs szólalt fel. Ennek alapján az Ideiglenes Központi Bizottság az alábbi határozatot hozta:

I. A hazánkban 1956. október 23-án kezdődött események okai és előzményei

A hazánkban 1956. október 23-án kezdődött események okainak és előzményeinek minden részletében való pontos feltárásához még további rendszeres adatgyűjtésre és elemzésre van szükség. De az események kiváltó okai, fő mozgató erői és jellemző sajátosságai ma is teljesen világosak.

Az eseményeknek négy alapvető oka, ill. mozgató tényezője volt. Ezek az okok és tényezők már jóval az októberi események kirobbanása előtt egy időben, egymás mellett, egymásba kapcsolódva és egymással kölcsönhatásban hatottak, s együttesen vezették az eseményeket tragikus alakulásuk felé. Ezek az okok és hatóerők a következők:

1. A Rákosi—Gerő klikk, amelynek a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségében és a Magyar Népköztársaság kormányában döntő befolyása volt, 1948 végétől kezdve letért a marxizmus—leninizmus elvi alapjáról. A párt- és állami életben, valamint a gazdasági élet irányításában szektás és dogmás politikát, ellentmondást nem tűrő, parancsolgató és bürokratikus vezetési módszereket honosított meg. Káros módszereik rendkívül súlyos hibákhoz és bűnökhöz vezettek párt- és állami életünkben egyaránt. Akadályozták a párt- és társadalmi élet demokratizmusának kiszélesítését, durván megsértették a szocialista törvényességet. Olyan gazdasági politikát erőltettek a népre, amely figyelmen kívül hagyta az ország gazdasági adottságait, gátolta a dolgozók életszínvonalának emelését. Az önkéntesség lenini elvének megsértésével a termelőszövetkezeti mozgalmat súlyosan kompromittálták a parasztság jelentős része előtt. A szovjet példa gépies másolásával, a szovjet—magyar barátság helytelen értelmezésével, a nemzeti érdekek háttérbe szorításával, haladó hagyományaink és nemzeti érdekeink lebecsülésével és semmibevevésével súlyosan megsértették a magyar nép nemzeti és hazafias érzéseit.

A Rákosi—Gerő klikk antileninista, a kommunista párttól idegen veze-

tési módszereivel szakadást idézett elő a párt vezetősége és tagsága, a párt és munkásosztály, a munkásosztály és szövetségese, a parasztság, valamint a párt és az értelmiségi dolgozók között. Aláásták és gyengítették a párt tekintélyét.

Ez a vezető klikk képtelen volt arra, hogy súlyos hibáit és bűneit beismerje és kijavítsa. Magatartása lényegében a Szovjetunió Kommunista Pártja történelmi jelentőségű XX. kongresszusa után sem változtatott, annak útmutatásait figyelmen kívül hagyta. Hatalmi állásához még akkor is görcsösen ragaszkodott, amikor — főleg 1956. március elejétől kezdve — már szemben állt vele a Központi Vezetőség jelentős része, pártfunkcionáriusok többsége, úgyszólván az egész párttagság, és lényegében már egy elszigetelt klikk helyzetében volt. A pártegységre hivatkozva, minden jogos kritikát frakciózásnak minősítve, akadályozta a hibák pártszerű és demokratikus kijavítását.

A régi pártvezetés szektás politikája széles, demokratikus ellenzéki mozgalmat hozott létre az 1953. nyarát követő időben, elsősorban a pártban, majd a kommunisták legjobbjainak vezetésével a dolgozók között. A súlyos hibák következtében mélyen elkeseredett kommunisták és pártonkívüli demokratikus tömegek e hibák kijavításáért harcoltak, de hűek maradtak a kommunizmus eszméihez, a szocialista társadalmi rendhez, a Magyar Népköztársasághoz. A szocializmushoz hű, széles, demokratikus tömegmozgalom résztvevői ennek félreérthetetlenül hangot adtak az októberi események előtt, az októberi események alatt és azok után is.

2. Az októberi események keletkezésében és azok tragikus fordulatában súlyos szerepet játszott a korábbi években kialakult és állandóan növekvő pártellenzéknek az a szárnya is, amely Nagy Imrét és Losonczy Gézát választotta zászlajául. A pártellenzék e csoportjának tevékenysége pozitívnak tekinthető mindaddig, amíg harcuk — az egész pártellenzékkel együtt — a Rákosi—Gerő klikk politikája ellen irányult. 1956. tavaszán azonban tevékenységükben olyan fordulat következett be, mely fellépésük jellegét alapvetően megváltoztatta. (Nagy Imre és csoportjának teljes politikai arculatára csak a későbbi, széles körű vizsgálatok derítettek fényt. Mint az Igazságügyminisztérium 1958. június 17-i közleménye ismertette: Nagy Imre és legközvetlenebb társai, abból a célból, hogy erőszakosan megragadják a hatalmat és megdöntsék a Magyar Népköztársaságot — 1955. decemberében titkos államellenes szervezkedést hoztak létre. A szervezkedés politikai platformját, közvetlen feladatait, módszereit és további célkitűzéseit Nagy Imre több művében részletesen kidolgozta. Az összeesküvő csoport a hazai reakció különböző áramlataival együttműködött, és a külföldi imperialistákkal szövetségben, puccskísérletet hajtott végre. Nagy Imre és társai a revizionista, burzsoá nacionalista nézetektől törvényszerűen jutottak el a legreakciósabb, imperialista erőkkel való szövetséghez, a munkáshatalom, a népi demokratikus rendszer, a dolgozó magyar nép és a szocialista haza elárulásáig. A Legfelsőbb Bíróság Nagy Imrét, Gimes Miklóst, Maléter Pált, dr. Szilágyi Józsefet halálra, a többi vádlottat 5—12. évig terjedő börtönre ítélte. (Lásd az Igazságügyi Minisztérium közleményét: Népszabadság, 1958. június 17.) A kritikát — helytelenül — a párton kívülre, az utcára vitték, amelybe a reakciós elemek is bekapcsolódtak. Ilyen formán ez a kritika eltorzult, s többé már nem a Rákosi—Gerő klikk pozícióit fenyegette, hanem a párt

meg meglevő tekintélyét rombolta, a munkásosztály, a magyar népi demokratikus rend pozícióit és alapjait támadta. A pártellenzéknek ez a csoportja, amely a hibák kijavításához pozitív programot nem adott, egyoldalúan csak a pártot támadta, s egyidejűleg a reakciótól nem határolta el magát. Felbátorította a reakció erőit és jelentős mértékben hozzájárult az ellenforradalom kirobbanásához.

3. Az októberi események előkészítésében és kirobbantásában alapvető tényező volt a Horthy-fasiszta és a magyar kapitalista-földesúri ellenforradalom, amelynek jelentős erői működtek illegálisan idehaza, fő erői pedig Nyugat-Németországban gyülekeztek és szervezkedtek. A magyar ellenforradalom célja a kapitalista-földesúri rendszer visszaállítása volt, amelyről az 1945-ben elszenvedett vereség óta egy pillanatra sem mondott le. Ellenkezőleg azóta állandóan szervezkedett, és csak a kedvező alkalomra várt, hogy lecsapjon népi demokratikus rendszerünkre és ellenforradalmi céljait valóra váltsa.

4. A magyarországi eseményekben végül döntő és alapvető szerepet játszott a nemzetközi imperializmus, amelynek céljai természetesen túlmentek a magyar kérdésen. A közelmúltból világszerte ismeretesek a vietnami, koreai, tajvani és szuezi nemzetközi imperialista provokációk. Ezek a példák azt mutatják, hogy a nemzetközi imperializmus nem mondott le a népek leigázására és kizsákmányolásának további fenntartására irányuló törekvéseiről, nem mondott le a helyi háborúk és egy új harmadik világháború kirobbantásának tervéről. A nemzetközi imperialistáknak a magyar eseményekbe való beavatkozását és szerepét az októberi események előkészítésében az a mindenki által ismert tény is bizonyítja, hogy a kezükben levő nyugati rádiók és adóállomások (Amerika Hangja és Szabad Európa) az elmúlt 12 év alatt egy percig sem szűntek meg a Magyar Népköztársaság és intézményei ellen uszítani, 1945-ben a földreform ellen, majd a gyárak, bányák és bankok államosítása ellen uszítottak. A legutóbbi 3 év alatt pedig minden erejüket megfeszítették, hogy a ténylegesen meglevő hibákat mértéktelenül eltúlozva a rendszer elleni uszításra használják fel. Céljuk az volt, hogy a magyar kommunistákat, a demokratikus érzésű tömegeket a szocialista eszme, s a népi demokratikus rendszer, a Magyar Népköztársaság ellen fordítsák. A háttérben meghúzódó, s onnan irányító nemzetközi imperialista körök bűnös szerepét a magyar események kirobbantásában bizonyítja továbbá az a tény, hogy Nyugat-Németországban ellenforradalmi célokra már évekkel ezelőtt összegyűjtötték a volt horthysta hadseregek és csendőrségek a Hitler-fasisztákkal együtt nyugatra menekült maradványait. Egyenruhákba öltöztették, fegyverrel látták el, katonai kiképzésben részesítették és amerikai dollárokkal fizették őket. Előőrseiket hónapokkal az októberi események előtt növekvő számban küldték Magyarországra, hogy aknamunkát folytassanak népi demokratikus rendszerünk ellen.

Az imperializmusnak Magyarországon az ellenforradalom nyeregbe segítésével egy új háborús tűzfészek létrehozása volt a célja, most már itt — Európa térségében.

Az országban lejátszódott események helyileg és időrendben — egyes szakaszaiban is — különböznek egymástól.

Az október 23-án Budapesten tüntető fiatalok többségét a Rákosi—Gerő klikk hibái és vezetési módszerei feletti elkeseredettségében az a szándék vezette, hogy e hibákat megszüntetve, a népi demokratikus rendszer alapjait megerősítve, a szocializmus építésének útján haladjon előre az ország. Ez még határozottabban és szembetűnőbben így volt vidéken, az ott megmozduló tüntető dolgozóknál.

Az októberi események minden résztvevője tudja azt is, hogy már a budapesti fegyveres felkelést megelőző órákban — a délutáni diáktüntetésen — megjelentek az olyan, kimondottan ellenforadalmi jelszavak és követelések is, mint „Le a vörös csillagokkal"! „Ne használd az elvtárs szót!" „Nem, nem soha!" — s ugyanakkor megkezdődött a vörös zászlók égetése is.

Az ellenforradalom azonban hosszú ideig gondosan álcázta magát a tömegek előtt és csak október 30-a után, a tűzszünet idején lépett fel nyíltan, álarc nélkül. Az az ellenforradalmi erő, amely akkor kommunistákat és más haladó, munkás, paraszt, és értelmiségi dolgozókat mészárolt le az utcán, már a felkelés első óráiban, október 23-a estéjének katonai akcióiban is szervezetten vett részt, és tudatosan, saját céljai irányában befolyásolta az eseményeket. Ugyanezt az erőt képviselték Mindszenty, B. Szabó, Lichtenstein herceg és a többiek rádióbeszédeikkel, herceg Eszterházy és Gróf Takách—Tolvay fellépésükkel nyíltan a kapitalizmus visszaállítására uszítva.

Mindenki előtt világos, hogy azokat a katonai manővereket, amelyek gerilla-csoportok részvételével — a rádió ostromával egyidejűleg — a legfontosabb katonai és állami vezetési szervek — a józsefvárosi telefonközpont nemzetközi vonalának osztálya, a Nyugati Pályaudvar a lakihegyi rádióállomás —, elfoglalását célozták, nem az október 23-án délután békésen tüntető egyetemi hallgatók, hanem csak igen tapasztalt és képzett ellenforradalmi diverzánsok szervezhették meg.

Világos az is, hogy az ellenforradalom célja nem a hibák kijavítása, hanem a néphatalom, a Magyar Népköztársaság államának megdöntése, a szocialista vívmányok megsemmisítése volt. Arra a kérdésre, hogy mi volt a Magyarországon október 23-án kezdődött fegyveres felkelés alapvető jellegzetessége: forradalom vagy nemzeti forradalom-e, szembenézve a tényekkel, csak azt válaszolhatjuk: nem volt sem az egyik, sem a másik, hanem ellenforradalom volt. Ezt az igazságot annak tudatában is meg kell mondani, hogy az események során az országban megmozdult tömegek túlnyomó többsége célkitűzéseiben, szándékaiban és érzéseiben a Magyar Népköztársaság hű fia, becsületes dolgozó és jó hazafi volt, nem pedig ellenforradalmár.

Az októberi eseményekben becsületes szándékkal részt vett tömegeknek látniuk kell azt a keserű igazságot, hogy a népköztársaság államrendje és intézményei ellen a fegyveres felkelés azok részéről is az ellenforradalom céljait mozdította elő, akiknek az nem volt szándékában.

Hasonlóan tudniuk kell azoknak is, akik a Magyar Népköztársaság elleni fegyveres támadás idején sztrájkoltak és tüntettek — ha egyébként tel-

jesen indokolt és jogos gazdasági és politikai követeleseket hangoztattak is —, hogy fellépésükkel a megtámadott Magyar Népköztársaság államrendjének erejét gyengitették, és ezzel ténylegesen az ellenforradalom esélyeit növelték, amely — mint ismeretes — a munkásosztály hatalmának megdöntéséért harcolt.

Az októberi eseményekről szólva, rá kell mutatni arra az elítélendő szerepre is, amelyet a Nagy Imre-féle kormány játszott ezekben a napokban. Az ellenforradalmi erők előretörését megkönnyítette a kormány tehetetlensége és állandó jobbratolódása. Ezt mutatja olyan követelések elfogadása, mint pl. a garancia nélküli semlegesség önkényes kimondása, a Varsói Egyezmény azonnali hatályú, törvénytelen felmondása, az ENSZ-beavatkozás kérése, az ellenforradalom leverésére segítségül hívott szovjet csapatokkal szembeni ellenállásra való felhívás; az ellenforradalmi pártok tevékenységének és garázdálkodásának eltűrése, valamint a többpártrendszer olyan értelmű deklarálása amely a szocializmus alapjainak feladásával volt egyenlő.

A Nagy Imre-kormány — amelynek élén kommunista miniszterelnök állott — azzal, hogy a fehérterror nyílt dühöngésének napjaiban sem lépett fel nyíltan az ellenforradalommal szemben, azt nevével fedezte és leplezte, a tömegek előtt gátolta, hogy felismerjék az ellenforradalmi veszély igazi nagyságát.

III. A jelenlegi helyzet

A jelenlegi helyzet főbb sajátosságai a következők: Az ellenforradalom fegyveres támadását a Magyar Népköztársaság államhatalma ellen november 4-én és az azt követő napokban szétzúzták. Utána az ellenforradalom visszavonult, és ismét korábbi taktikáját alkalmazta. A nyílt ellenforradalmi jelszavakat, amelyeket október 30-a és november 4-e között nyíltan hangoztatott, és amelyeknek valóra váltását akkor meg is kezdte, újra elködösítette, és „forradalmi" sőt „munkás" jelzőkkel álcázva igyekezett azokat a tömegek közé visszacsempészni. A dolgozókat sztrájkra és bojkottra szólította fel. Miután pedig a sztrájk és a bojkott a munkára, törvényes rendre és békességre váró munkások parasztok és értelmiségek nagy többségének józanságán megtört, ezeket a jelszavakat is félretette, és a harc új eszközeihez nyúlt.

Most a „sztálinisták és rákosisták" elleni harc ürügyén folyik a kommunisták üldözése. Mindenütt — ahol erre az ellenforradalomnak még módja és lehetősége van — igyekszik az állami intézményekből, üzemekből, vállalatokból eltávolítani a kommunistákat, az egyszerű, becsületes munkásokat, parasztokat és értelmiségieket, a haladó embereket. Azok az emberek, akik ellen az ellenforradalom ma „sztálinisták és rákosisták" címén uszít, túlnyomó többségükben igaz hazafiak, akik a Horthy rendszer alatt illegalitásban harcoltak a munkásság és a parasztság felszabadításáért, akik mint partizánok küzdöttek a második világháború éveiben a hitleristák ellen az ország függetlenségéért, akik a felszabadulás után a földreformért, a gyárak, a bányák és a bankok államosításáért és a néphatalom megteremtéséért harcoltak. Ezek legtöbbje szemben állt a régi pártvezetéssel, és ha az elmúlt években tévedtek is, a párttal együtt

tévedtek, s ma a párttal együtt javítják ki a múlt hibáit. Minden tisztességes embernek meg kell értenie, hogy nem lehet forradalmi, munkás, nemzeti vagy demokratikus követeléseknek tekinteni olyan követeléseket, amelyek lényege kommunistaellenes, demokráciaellenes, szovjetellenes. Ezek nem forradalmi, még kevésbé munkáskövetelések, ellenkezőleg, népi demokratikus rendszerünk alapjait támadó ellenforradalmi követelések.

Az ellenforradalom a fegyveres harc, valamint a sztrájk és a bojkott csatájának elvesztése után nem adta fel a harcot. Most a rémhírterjesztés és a népellenes provokációk eszközeire tért át hogy a visszatérő nyugalmat, a megkezdődött munka folyamatát és a megszilárduló törvényes rendet újból megzavarja. Arra törekedik, hogy az ország nehéz gazdasági helyzetét súlyosbítsa, és a politikai kérdések demokratikus megoldását gátolja és késleltesse — s ha csak helyileg is —, újabb összeütközéseket provokáljon ki, és növelje a sok szenvedésen átment nép gyötrelmeit.

E kísérletek közé tartoznak azok a provokációk, amelyeket a napokban követtek el, többek között a megtévesztett és félrevezetett nők felhasználásával ellenforradalmi céljaik elérésére. Ide tartozik a békés lakosságot újabb fegyveres harcokkal rémisztgető illegális röpiratok és hírek terjesztése is. Az ellenforradalom, amely látja, hogy ereje és tömegbefolyása napról napra csökken, elkeseredett kísérletet és kétségbeesett erőfeszítéseket tesz vesztett ügye megmentésére. A békés és nyugalmat óhajtó lakosság azonban egyre inkább látja, hogy ezek a provokációk csak akadályozzák a belpolitikai és a nemzeti szuverinitásunkkal összefüggő kérdések rendezését, és mindinkább elhatárolja magát az ellenforradalmi erőktől, sőt a magyar karhatalommal együttműködésben, mindinkább szembefordul velük.

Végig tekintve a most lejátszódott súlyos események egész menetén azt látjuk, hogy a magyar ellenforradalomnak és a nemzetközi imperializmus magyarországi fellépésének fontos tanulságai vannak a magyar nép számára. Az egyik legfőbb tanulsága az ellenforradalom álcázott fellépése. Korunkban az emberiség haladó eszméje, a szocializmus. A szocialista és népi demokratikus országok egész sorának létrejöttével a szocializmus már világrendszerré változott, és hatalmas vonzóerőt gyakorol a kapitalista országok és a gyarmati iga ellen harcoló népek tömegeire. Az ellenforradalom és az imperializmus éppen ezért már nem tud többé a népek előtt saját zászlaja alatt az ellenforradalom, a kapitalizmus és az imperializmus jelszavaival fellépni. Kalóz módjára, idegen zászló alatt kényszerült fellépni nálunk is, hogy a néptömegek bizalmát megnyerje, kénytelen olyan jelszavakat hangoztatni, amelyek a nép előtt rokonszenvesek. Ellenforradalom helyett, „forradalom", az imperialista gyarmati elnyomás helyett, „szabadság" és a „nemzeti függetlenség" jelszavaival lopakodik be a tömegek közé, csapja be és vezeti félre őket.

IV. A párt egyes kérdései

Súlyos előzmények után, nehéz helyzetben kell szembenézniük a feladatokkal a Magyar Szocialista Munkáspárt — ma már az egész országban működő — pártszervezeteinek és tagjainak. Az Ideiglenes Központi

Bizottság (Az újjászervezett MSZMP vezetését az Ideiglenes Központi Bizottság látta el 1956. november 11-től 1957. június 27—29-ig, az Országos Pártértekezletig.) meg van győződve arról, hogy az október 30-a és november 4-e közötti legmélyebb válságon már túljutottunk. Ha világosan látjuk az eseményeket, s következésképpen a jelenlegi helyzetet és tennivalókat, akkor minden előfeltétele megvan annak, hogy a párt a néptömegekkel összeforrva, velük együtt élve és harcolva, becsülettel betölthesse nehéz, ugyanakkor megtisztelő történelmi feladatát.

1. A párt tevékenységének elméleti és politikai alapjai.

A Magyar szocialista munkáspárt a világ munkásságának élenjáró elmélete, a marxizmus—leninizmus tanításai alapján végzi tevékenységét. Visszavonhatatlanul szakít mindazzal, ami a múltban rossz és helytelen volt, ugyanakkor ápolja és továbbfejleszti mindazokat a nagy értékeket, amelyek megvoltak mindvégig a magyar kommunista mozgalom 38 éves történelmi harcában. Élesen elítéli az MDP vezetésének bűnös, dogmatikus hibáit, a leninizmus eltorzítását.

A párt történelmi feladata, hogy vezesse, segítse dolgozó népünket a szocialista társadalmi rend felépítésére hazánkban. Védi és továbbfejleszti a szocializmus építésének mindazokat a történelmi jelentőségű vívmányait amelyeket népünk az elmúlt 12 év alatt — a hibás vezetési módszerek ellenére is — az alapvető tevékenységében marxista—leninista párt a Magyar Dolgozók Pártja vezetésével ért el.

A Magyar Szocialista Munkáspárt a magyar munkásosztály egységes, forradalmi pártja. A Kommunista és Szociáldemokrata Párt szervezeti és politikai egységét megteremtő 1948. évi egyesítő kongresszus történelmi jelentőségű határozata alapján áll. A párt Ideiglenes Központi Bizottsága elítél minden olyan törekvést, amely a munkásosztály történelmileg kialakult egységét meg akarja bontani.

A Magyar Szocialista Munkáspárt a marxizmus—leninizmust alkotó módon alkalmazva, a szocializmust a magyar sajátosságoknak és a jelen történelmi követelményeknek megfelelően kívánja megvalósítani. Nem fogja más, szocializmust építő országok gyakorlatát gépiesen lemásolni, hanem történelmi tapasztalataik és eredményeiket figyelembe véve, a hazai adottságok alapján, a szocializmus építésének sajátos, magyar útján akar haladni.

2. A párt szervezeti és vezetési módszerei

A Magyar Szocialista Munkáspárt tiszta és puritán munkáspárt legyen. A pártszervezetek megalapításában támaszkodni kell az MDP erőire; azokat, akik szilárdan és ingadozás nélkül kitartanak a dolgozó nép, a szocializmus ügye mellett, át kell venni az MSZMP-be. Megértő, baráti elvtársi kapcsolatot kell fenntartani azokkal a volt MDP tagokkal is, akik még az elmúlt időszak megrázó eseményeinek hatása alatt állanak, és egyenlőre nem kívánnak a párt tagjai lenni.

Nem lehetnek a párt tagjai azok, akik az internacionalizmus elveivel szemben állva, nacionalista álláspontot képviselnek.

Pártunk tisztaságának megóvása érdekében nincs helye az MSZMP soraiban a karrierista elemeknek sem.

A megalakuló pártszervezetek és pártszervek a lenini szabályoknak megfelelően dolgozzanak. A demokratikus centralizmus elvének alapján állva, szabad és széles viták után, a párttagok többségének döntése alap-

ján hozzanak határozatokat. E határozatok, valamint a felsőbb pártszervezetek határozatainak, végrehajtása párttag számára kötelező. A párthatározatok kötelező végrehajtása mellett minden párttagnak jogában áll véleményét fenntartania, és azt — ha szükségesnek látja — a felsőbb pártszervekkel ismertetni.

A Magyar Szocialista Munkáspárt minden egyes szervét demokratikusan, alulról választják meg. Az Ideiglenes Központi Bizottság szükségesnek tartja a párt programjának és szervezeti szabályzatának mielőbbi kidolgozását és a pártkongresszus előkészítését. A program és szervezeti szabályzat tervezetét a párttagság egészével meg kell vitatni.

A párt minden szervezete és tagja bátran lépjen fel a régi szektás, antidemokratikus vezetési módszerek felújításának kísérletei ellen.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozottan szakítani kíván azzal a régi, káros gyakorlattal is, amely eddig a pártnak az állami szervekhez, valamint más társadalmi szervekhez való viszonyát jellemezte. A párt politikai és ideológiai vezető szerepét az állami szervek tevékenységében és a dolgozók más társadalmi szerveiben nem utasításokkal, nem a kötelezőként kimondott határozatokkal biztosítja, hanem a célok és a feladatok helyes meghatározásával, a dolgozó nép és az ország felemelkedését szolgáló javaslatokkal, e szervekben dolgozó párttagok példamutató, szerény, áldozatkész munkájával. A párt szervei és tagjai — Lenin szellemében — a dolgozó nép élettapasztalatában és bölcsességében bízva, segítsék elő, hogy a szocializmus építésében minél teljesebben érvényesülhessen a nép alkotó ereje.

Az MSZMP minden tagja köteles pártmunkát végezni. Az eddigi gyakorlattal szemben — amikor a párt munkája jelentékeny mértékben a nagy apparátusra épült — most és a jövőben is munkáját a párttagok önként vállalt társadalmi tevékenysége útján fejti ki.

V. A párt előtt álló legfontosabb feladatok

1. A kommunistáknak most elsősorban türelmes felvilágosító munkával, meggyőzéssel, az ellenség leleplezésével és politikai elszigetelésével — s ha kell, fegyverrel is — küzdeniük kell az ellenforradalmi veszély ellen. Meg kell értetniük a jóhiszemű, de félrevezetett emberekkel, hogy aki ma a termelőmunkát akadályozza vagy zavarja, az nemcsak anyagilag károsítja meg a dolgozókat, hanem egyúttal a munkáshatalom gazdasági és politikai alapját is gyengíti. Meg kell értetniük azt is, hogy a kommunisták üldözésére és megfélemlítésére irányuló kísérletek, csakúgy mint azok a törekvések, hogy a munkástanácsokból kirekesszék a kommunistákat, az egész munkásosztályt és végeredményben a dolgozók hatalmát fenyegető reakciós támadások. Vissza kell verni az ellenforradalomnak azt a próbálkozását, hogy a munkástanácsok segítségével — részben félrevezetve őket, részben közéjük csempészett emberi segítséggel — kiragadja a hatalmat a népköztársaság törvényes államhatalmi szervei kezéből.

2. A kommunisták annak tudatában végezzék munkájukat, hogy a munkástanácsok a munkásosztály fontos szervei most is, és a jövőben is azok lesznek. [1956. október 25-től kezdve alakultak meg az üzemekben a munkástanácsok. A magyar forradalmi munkás-paraszt kormány november

12-én rendeletben (25. sz. tvr.) szabályozta a munkástanácsok működését, hatáskörüket az üzemi munkásellenőrzésben jelölte meg. Újraválasztásukról oly módon rendelkezett, hogy az a munkásság teljes részvételével, a munka felvétele után számított három héten belül történjék meg.

A munkástanácsok döntő többsége azonban, különösen pedig a Nagy-Budapesti Központi Munkástanács nem a termelés megsegítésével foglalkozott, hanem ellenforradalmi követelésekkel lépett fel (sztrájkokat, tüntetéseket szervezett), a Központi Munkástanács célul tűzte ki, hogy ellenkormánnyá váljék.

December 10-én a kormány a Központi Munkástanácsot, a budapesti kerületi, a vidéki, megyei és városi, valamint a területi munkástanácsokat törvényen kívül helyezte, és működésüket azonnali hatállyal megszüntette. Ugyanakkor utasította az ipari minisztériumokat, iparigazgatóságokat, a tanácsokat, hogy nyújtsanak segítséget és támogatást az üzemi munkástanácsoknak a törvényben előírt gazdasági feladataik elvégzésére és az üzemi demokrácia kiszélesítésének biztosítására.

Az MSZMP Országos Értekezletének határozata kimondta, hogy „a munkástanácsok működésének kérdését a tapasztalatok gondos tanulmányozása és a dolgozókkal folytatandó tárgyalás, beható vita alapján kell rendezni... Ebben a kérdésben sem a forma a fontos, hanem a lényeg: a korábbi helyzethez képest a dolgozóknak több lehetőséget kell biztosítani a termelés ügyeinek intézésében."

A munkástanácsok tevékenységének későbbi negatív tapasztalatai alapján a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1957. évi 63. sz. tvr.-vel a munkástanácsokról szóló 1956. évi 25. sz. tvr.-et hatályon kívül helyezte. Ugyanakkor az üzemi demokrácia fejlesztése érdekében a magyar forradalmi munkás-paraszt kormány és a SZOT 1086/1957. november 17. sz. határozatában létrehozta az üzemi tanácsokat. Az üzemi tanácsok szervezetileg közvetlenül a szakszervezetek, ideológiailag és politikailag pedig a pártszervezetek irányításával végzik munkájukat.]

Ennek megfelelően nagy figyelmet szenteljenek a munkástanácsokban végzendő politikai munkának. Segítsék elő, hogy a tanácsok mielőbb betöltsék feladataikat; az üzemekben, a munkástanácsokon keresztül valóban érvényesüljök a munkásság joga, az önigazgatás. Ennek érdekében a munkások legszélesebb köreinek bevonásával részleteiben is ki kell dolgoznia munkástanácsok feladatkörét, és hozzá kell segíteni a munkástanácsok tagjait, hogy a feladataik ellátásához szükséges ismereteket elsajátíthassák. Segítséget kell nyújtania az üzemek dolgozóinak ahhoz is, hogy munkástanácsaikat megtisztíthassák az oda nem való, demagóg, deklasszált helyenként fasiszta elemektől.

3. A kommunistáknak mozgósítaniuk kell az összes becsületes dolgozókat a szakszervezetek, a munkásosztály hagyományos érdekvédelmi szerveinek megvédésére, az osztályellenség támadásaival szemben. Minden segítséget és támogatást meg kell adni ahhoz, hogy a szakszervezetek tevékenységükben leküzdjék a korábbi években volt bürokratikus vonásokat és valóban a dolgozók érdekeinek hathatós védelmezővé és képviselőivé váljanak.

4. Az Ideiglenes Központi Bizottság azt tartja, hogy a kormánynak az illetékes állami szervek és a legjobb gazdasági szakemberek bevonásával mielőbb ki kell dolgoznia az új helyzetnek megfelelő gazdaságpolitikát.

E gazdaságpolitikának minden tekintetben gazdasági adottságainkon és sajátosságainkon kell épülnie. Segíteni kell messzemenően az egyéni kezdeményezés és szaktudás érvényesítését. A népgazdaság érdekeinek megfelelően alkalmazni kell az anyagi ösztönzést minden területen, így a műszaki fejlesztés előmozdítására, a minőség javítására, az önköltség csökkentésére, a munka termelékenységének emelésére. A tervezés fontossága nem csökkent, de feladatkörének meg kell változnia, és elsősorban a népgazdaság legfontosabb arányai és fejlesztési aránya megállapítására kell figyelmét fordítani, ahol ez a szocializmus építését nem veszélyezteti, nagyobb lehetőséget kell biztosítani a magánszektor fejlesztésére.

Egész gazdaságpolitikának fő kérdése, hogy a nemzeti jövedelem elosztásában, gazdasági beruházási terveink készítésében elsődleges szempont a dolgozók életszínvonalának fokozatos emelése legyen.

5. A Magyar Szocialista Munkáspárt egyik legfőbb feladatának tekinti a népi államhatalom alapjának, a munkás-paraszt szövetségnek állandó erősítését. Kormányzatunk mezőgazdasági politikájának ezen alapvető célkitűzést kell szolgálnia. A dolgozók életszínvonala emelése érdekében elő kell segítenie a mezőgazdasági termelés erőteljes fellendítését, az egyéni paraszti gazdaságokban és a mezőgazdaság szocialista szektorában egyaránt. Ezt kívánja előmozdítani a kormány a begyűjtési rendszer megszüntetésével, úgyszintén a szövetkezeti és állami felvásárlás kiszélesítésével.

6. A szocializmus építésének tudományos alapokon és tudományos módszerekkel kell történie. Mindent meg kell tenni, hogy a tudomány fejlődése számára a legkedvezőbb feltételek alakuljanak ki, beleértve a szabad vitákat, a kommunista és nem kommunista tudósok együttműködését, a szocialista és nem szocialista országok tudományos eredményeinek megismerését, külföldi utazások és tanácskozásokon való részvétel formájában is.

Az irodalmi és művészeti életben biztosítani kell nemzeti hagyományaink ápolását és fejlesztését. A szocialista realista művészeti irányzat támogatása mellett biztosítani kívánjuk minden haladó irányzat és haladó alkotó művész érvényesülését.

Tudósainknak, művészeinknek és a különböző szakterületeken dolgozó értelmiségieknek — megfelelő szervezeti formák megteremtésével — meg kell adni a lehetőséget arra, hogy a saját területükön a legnagyobb mértékben érvényesíthessék tudásukat és képességeiket.

A Magyar Szocialista Munkáspárt mindent megtesz azért, hogy az ifjúság nyugodtan visszatérhessen az iskola padjaihoz, hogy a valóban demokratikus és nemzeti követelései teljesülhessenek, hogy oktatási rendszerünk megtisztulhasson a múlt hibáitól.

7. A jelenlegi helyzetben különösen fontos feladat, hogy az ellenforradalmi veszély leküzdésére az erős, demokratikus karhatalom megteremtése, és később a gyári munkásőrségek megszervezése. Az öntudatos kommunistáknak, a régi szervezett munkások ezreinek ma a karhatalomban van a helyük, mert erős, szilárd karhatalmi századok, forradalmi honvédezredek a néphatalom, a szocialista vívmányainak védelmezői mindenféle ellenforradalmi próbálkozással szemben.

A Magyar Szocialista Munkáspárt proletár internacionalista álláspontja, hogy külpolitikánk alapja a Szovjetunióval és a népi demokráciák ország-

gaival szoros barátság és együttműködés, a teljes nemzeti függetlenség, önállóság és szuverenitás elvei szerint. A párt politikája elsőrendű feladatának tartja, hogy mihamarabb tárgyalások induljanak az SZKP és MSZMP vezetősége, valamint a Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság kormánya között, hogy a szocialista országok közötti teljes egyenjogúság és önállóság, valamint az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján rendezzék a két ország közötti viszonyt.

Az Ideiglenes Központi Bizottság sürgető feladatnak tartja és javasolja a kormánynak, hogy készítse el a november 4-i kormánydeklaráció célkitűzéseinek megfelelően a fő politikai és gazdasági kérdések megoldásának tervét, a kibontakozás programját, a nemzet haladó erőinek összefogása és a szocialista demokrácia továbbfejlesztésének alapján.

Elvtársak! Előttünk, kommunisták előtt nemegyszer állottak már a mihoz hasonló súlyos, nehéz és bonyolult feladatok, de a munkásosztály legyőzhetetlen erejére támaszkodva, szövetségben a parasztsággal és együtt a haladó értelmiséggel, most is leküzdjük az ellenforradalmat és megteremtjük a független, szabad, demokratikus és szocialista Magyarországot.

(A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956—1962. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1964.)

AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A SZEMÉLYI KULTUSZ ÉVEIBEN, A MUNKÁSMOZGALMI EMBEREK ELLEN INDÍTOTT TÖRVÉNYSÉRTÉSI PEREK LEZÁRÁSÁRÓL

(1962. augusztus 14—16.)

A VII. kongresszus három évvel ezelőtt joggal állapította meg: a Magyar Szocialista Munkáspárt 1956-ban az ellenforradalom leverésééért, a munkáshatalom megvédéséért indított harccal egyidejűleg teljes határozottsággal szakított a személyi kultusszal, felszámolta annak alapjait és valamennyi megnyilvánulását pártunkban. A magyar dolgozó nép helyeselte, hogy a Központi Bizottság a vezetés és a hatalom szerveiből — az ellenforradalom burzsoá és revizionista elemein kívül — eltávolította a Rákosi-klikk tagjait is, akik meghonosították a személyi kultuszt és azzal kapcsolatos önkényt.

A párt csak a személyi kultusz felszámolásával, a marxista—leninista elmélet erejével, a pártdemokrácia, a kollektív vezetés helyreállításával, a tömegekkel összeforrva tudta győzelemre vinni az ellenforradalom elleni harcot. Csak így tudta helyreállítani és megszilárdítani a Magyar Népköztársaság törvényes, szocialista rendjét, megnyitni az utat, amelyen népünk a szocialista építőmunka fellendülésének, az általános és gyors fejlődésnek új, nagyszerű korszakába jutott.

A Központi Bizottság a párt soron következő VIII. kongresszusára készülve kötelességszerűen átvizsgálta tevékenységét, a párt munkájának minden fő területén. A Központi Bizottság egyik legfontosabb feladatának tekinti a személyi kultusz tapasztalatainak számontartását, hogy ezek az eszméinktől, politikánktól idegen torzulások soha meg ne ismétlődhessenek. Ezért 1961-ben bizottságot küldött ki, a személyi kultusz éveiben, 1949. és 1953. között, koholt vádak alapján lefolytatott politikai perek, törvénysértő eljárások teljes összefüggésben való felülvizsgálatára és lezárására. A Központi Bizottság a kiküldött bizottság jelentését meghallgatva és megtárgyalva megállapította:

Az annak idején lefolytatott nagyobb koncepciós perek ügyében 1953. óta volt ugyan több vizsgálat, azonban minden összefüggésre, valamennyi lényeges részletre kiterjedő és a teljes igazságot feltáró eljárás korábban nem volt és nem lehetett. 1953. és 1956. között a felülvizsgálati rehabilitációs eljárásra a perek keletkezéséért felelős személyeknek döntő befolyásuk volt, s hogy saját felelősségüket csökkentsék, megakadályozták a tények teljes feltárását, az igazság kiderítését.

Az ellenforradalommal folytatott harc időszakában és azt követően a Központi Bizottság elsősorban a munkáshatalom újjászervezése, a törvényes rend helyreállítása, a termelőmunka szervezése kötötték le. Jelentős és hosszan tartó munkát igényelt az elsüllyesztett és szétszóródott anyagok, bizonyítékok felkutatása is.

A Központi Bizottság, a kormány igazságot szolgáltatott ugyan a sze-

mélyi kultusz éveiben ártatlan elítéltek és meghurcoltak túlnyomó többségének, de a legutóbbi időkig ezt nem nyújthatta mindenkinek.

A Központi Bizottság és az illetékes állami szervek ugyan felkutatták a vezetés és a hatalom szerveiből eltávolították és felelősségre vonták a koholt vádak alapján lefolytatott perek kezdeményezőit, és a végrehajtásban felelősöket, azonban a politikai felelősségrevonás a legutóbbi időkig nem történt meg mindenkivel szemben.

A Központi Bizottság a most lefolytatott vizsgálat anyagának ismeretében hiánytalanul eleget tud tenni történelmi kötelességének, s végleg lezárhatja a koholt vádakra épített ügyeket. A Központi Bizottság minden szükséges intézkedést megtett a személyi kultusz áldozatainak számbavételére, az áldozatok emlékének megörökítésére, a korábbi években elmaradt rehabilitálások végrehajtására. Eszközli az eddig elmaradt politikai felelősségre vonást, rögzíti az elvi jelentőségű tapasztalatokat, további intézményes biztosítékát teremti meg annak, hogy bűn nélkül senkit el ne marasztaljanak.

I.

A személyi kultusz éveiben koholt vádak alapján keletkezett a szocialista törvényességet sértő perek alapvető okai és körülményei:

1. A személyi kultusz, annak káros megnyilvánulásai, következményei a munkásosztály forradalmi pártjának elméletében és gyakorlatában:

a) letérés a marxizmus—leninizmus alapjairól, dogmatizmus az elméletben, szektarianizmus a politikai gyakorlatban;

b) egy személyiség kultusza, istenítése, a tömegek történelemalakító szerepének lebecsülése;

c) a két sztálini dogma, amely szerint a szocializmus építésének előrehaladásával állandóan éleződik az osztályharc, továbbá hogy az osztályellenség csak a párt sorain belül tud hatékony bomlasztó munkát végezni, ezért elsősorban ott kell keresni;

d) a lenini normák háttérbe szorítása a pártéletben, a kollektív vezetés felszámolása, a párton belüli nézeteltérések adminisztratív eszközökkel való megoldása;

e) a szocialista törvényesség megsértése az állami életben.

2. A törvénysértések konkrét magyarországi okai, körülményei, következményei:

a) A Rákosi-klikk tagjai már a felszabadulás előtt elhatározták, hogy a párt vezetését kisajátítják. A proletárdiktatúra győzelme után személyi hatalmuk kiépítése volt a céljuk, majd ahhoz elvtelenül, görcsösen ragaszkodtak; a politikai kalandorság útjára léptek, elszakadtak a párttagságtól, a néptömegektől.

b) A hatalom birtokában önkényük leplezésére hirdették a hibás sztálini tételt az osztályharc állandó éleződéséről, valamint azt, hogy az ellenséget elsősorban a pártban kell keresni. Ezt kiegészítették azzal, hogy a hibák mögött mindig az ellenséget kell keresni.

Rákosi személyi hatalma biztosítására agyalta ki azt a rágalmat, hogy a munkásmozgalom azon vezetői és tagjai, akik a felszabadulás előtt itthon éltek és harcoltak, a horthysta politikai rendőrség ügynökei voltak, akik pedig a kapitalista országok testvérpártjaiban, ill. a spanyol polgár-

háborúban harcoltak, az imperialista hírszerző szervek ügynökei lettek. Ezzel megrágalmazta az egész magyar forradalmi munkásmozgalmat, és az általános gyanakvás légkörét teremtette meg a pártban.

c) A klikk mindezzel megbontotta a párt sorait, szétrombolta a párt tömegkapcsolatát, aláásta a proletárdiktatúra alapjait, kedvező talajt teremtett a a nemzetközi imperializmus, a népi demokratikus rendszer belső ellenségei és revizionista támogatóik ellenforradalmi tevékenysége számára.

d) A koholt vádak alapján lefolytatott törvénysértő eljárásokról és perekről a Rákosi-klikk a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének tagjait hamisan tájékoztatta, a megengedhetetlen eljárási módszereket előttük eltitkolta, ezért a törvénysértésekért az akkori Központi Vezetőség tagjait felelősség nem terheli.

Ezzel szemben felelősek a Központi Vezetőség akkori tagjai azért, mert — a Rákosi iránti vakhitből, a visszaélések ismeretének hiányában, s részben a gyanusítástól és megtorlástól félve — nem léptek fel a pártélet lenini normáinak megsértése ellen.

e) Meg kell állapítani a Központi Ellenőrző Bizottság akkori tagjainak felelősségét azért, mert tűrték, hogy megsértsék és a fegyelmi eljárások során maguk is megsértették a párttagok elemi jogait, vizsgálat nélkül zártak ki a pártból olyan elvtársakat, akik ellen törvénytelen büntető eljárás indult, sőt ezek hozzátartozóit, barátait, ismerőseit, munkatársait is.

II.

A Rákosi-klikk tagjait különleges politikai felelősség terheli a személyi kultusz meghonosításáért, a népnek, a pártnak, a szocializmus ügyének okozott mérhetetlen károkért és a koncepciós perekért is.

A koholt vádakon alapuló ügyek 1949 májusában Rajk László elvtárs és társai elleni eljárással kezdődtek. A Rajk perben kialakított koncepciót a Rákosi-klikk láncreakció-szerűen kiterjesztette Pálffy György, Sólyom László elvtársakra és társaikra, Szakasits Árpád, Marosán György, valamint Kisházi Ödön és más volt szociáldemokrata elvtársakra, szakszervezeti funkcionáriusokra, Kádár János, Kállai Gyula elvtársakra és társaikra, s más kommunistákra.

Már az 1954-ben megindult per újrafelvételi eljárások során megállapítást nyert, hogy az e perekben felhozott vádak teljesen alaptalanok. A most lefolytatott vizsgálatok felderítették, hogy a Rákosi-klikk saját felelőssége leplezése céljából a koholt vádak egy részét ennek ellenére fenntartotta, ezért felelősség terheli a rehabilitációs eljárások szabotálásáért is.

A Központi Bizottság a rendelkezésre álló dokumentumok alapján megállapította, hogy a személyi kultusz éveiben lefolytatott perek koncepcióit, és a koholmányok közül nem keveset Rákosi maga agyalt ki. A Rajk-üggyel kapcsolatban 1949-ben a sportcsarnoki aktíván nyilvánosan maga dicsekedett: „Nem is volt könnyű a felgöngyölítés kidolgozása, és megvallom, hogy sok álmatlan éjszakámba került, amíg a végrehajtás terve alakot öltött."

Rákosi politikai felelősségét az 1953. júniusi központi vezetőségi ülésen maga elismerte:

„Én vezettem az Államvédelmi Hatóságot. Ezzel kapcsolatban beavatkoztam az ügyek vitelébe, beleszóltam abba, hogy kit tartóztassanak le . . ."

Súlyosbítja Rákosi felelősségét, hogy alaptalan gyanúsításait más testvérpártok tagjaira és vezetőire is kiterjesztette, s ezzel nemzetközi méretekben is mérhetetlen nagy károkat okozott.

A legutóbbi pártvizsgálat során is megállapítást nyert, hogy Rákosi felelősségét felmérni nem akarja, megbánást nem mutat, szemben áll a párt irányvonalával és frakciós tevékenységet folytat.

Súlyos felelősség terheli Gerő Ernőt, aki Rákosi Mátyással és Farkas Mihállyal együtt irányította a koholt vádak alapján indított eljárásokat. Gerő, aki 1953. júniusa után belügyminiszter volt, nagymértékben felelős azért, hogy az ártatlanul börtönbe zárt emberek kiengedése és rehabilitása elhúzódott, több száz vétlen internált ember rehabilitása sok éven át nem történt meg.

Felelősség terheli a volt Államvédelmi Hatóság vezetőit és sok beosztottját.

Bár a Rákosi-klikk erős nyomást gyakorolt rájuk, felelősség terheli a koholt vádak alapján megindított peres eljárások lefolytatásáért az igazságügyi szervek, az ügyészség és a bíróság akkori vezetőit is.

III.

A Központi Bizottság a személyi kultusz idején koholt vádak alapján lefolytatott perek felülviszgálatának anyagát figyelembe véve, a következő intézkedéseket tette, ill. határozta el:

1. A személyi kultusz idején az önkény áldozataiként ártatlanul elítélt és meghurcolt személyek teljes rehabilitását:

a) intézkedett, hogy az önkény áldozatául esett elvtársaink emlékét a párt mindenkor kegyelettel őrizze, a munkásmozgalom történeti dokumentumaiban forradalmi tetteiket megfelelően méltassák, hátramaradottaik a szükséges és lehetséges erkölcsi és anyai támogatást mindenkor megkapják;

b) a koncepciós perekben ártatlanul börtönbe zárt, ill. internált emberek közül 190-et a Központi Bizottság intézkedésére most rehabilitáltak, mert ez — mint a vizsgálat felszínre hozta — a szabadon bocsátásuk idején nem történt meg. A koncepciós perekben meghurcoltak rehabilitációja ezzel megtörtént;

c) a Központi Bizottság felhívja a pártszervezetek, társadalmi szervezetek és közületek vezetőit, gondoskodjanak arról, hogy az alaptalanul vádolt és rehabilitált emberek mindenkor kellő figyelemben részesüljenek; segítsék, hogy végleg feledésbe merüljenek azok a sérelmek, amelyeket a rendszerünktől idegen, gyűlöletes személyi kultusz következtében el kellett szenvedniük.

2. A koholt vádak alapján létrejött törvénysértő perekért a legnagyobb mérvű politikai felelősség — az 1956. november 4-e óta pártjogaik gyakorlásában felfüggesztett — Rákosi Mátyás és Gerő Ernőt terheli. Ezért a

Központi Bizottság Rákosi Mátyást és Gerő Ernőt kizárja a Magyar Szocialista Munkáspárt tagjainak sorából.

3. A Központi Bizottság jóváhagyta 17 olyan személy kizárását a párt tagjai sorából, akik részben politikailag, részben mint volt ügyészek, bírók államvédelmi beosztottak felelősek a törvénysértő eljárások végrehajtásáért, továbbá 6 olyan személy kizárását, akik Rákosival vagy Gerővel frakcióztak.

4. A Központi Bizottság megállapította, hogy azokat, akiknek a törvénysértő perekben szerepük volt, kevés kivételtől eltekintve, az elmúlt évek során már elbocsátották a rendfenntartó és igazságügyi szervektől. A legutóbbi időkig nem nagy számban és általában csak olyanok maradtak közülük e területeken, akik annak idején megtévesztve, és jóhiszeműen jártak el, s hibájukat becsületes munkával igyekeztek jóvátenni.

A Központi Bizottság elvi okokból mégis úgy döntött — és ennek megfelelően intézkedett —, hogy aki a törvénytelen eljárások végrehajtásában részt vett, a jövőben a belügy, az ügyészség, a bíróság területén ne dolgozzék.

5. A Központi Bizottság intézkedett, hogy haladéktalanul vonjanak vissza minden állami kitüntetést, amelyet törvénysértő eljárás során kifejtett ténykedésért adtak.

6. A Központi Bizottság úgy döntött, hogy a Központi Ellenőrző Bizottság volt tagjai és apparátusának azon dolgozói akik a személyi kultusz idején törvénysértő perekkel kapcsolatos, azokat kiegészítő pártfegyelmi eljárásokat folytattak, a jövőben nem dolgozhatnak a pártfegyelmi munkán, belügyi, ügyészi és bírói munkakörben.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának ez a határozata legyen fegyver a kommunisták kezében a párt politikai és erkölcsi egységének védelmére, a párt és a nép összeforrottságának, szocialista rendszerünknek az erősítésére.

A Magyar Szocialista Munkáspártnak a magyar nép által elismert történelmi érdeke, hogy véglegesen leszámolt a személyi kultusszal. Jóvátett minden jóvátehető jogos sérelmet, megtisztította a pártot a Rákosi-klikk tagjaitól, akik a nép, a kommunista mozgalom számára visszaéltek a hatalommal. Felszámolta a klikk által bevezetett káros módszereket — megerősítette a belügyi és igazságügyi szolgálatot. Megszilárdult a törvényesség, a szocialista rend. A Magyar Népköztársaság minden törvénytisztelő polgára nyugodtan élhet és dolgozhat szocialista hazánkban.

(A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai *1956—1962. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1964.)*

A BURZSOÁ NACIONALIZMUSRÓL ÉS A SZOCIALISTA HAZAFISÁGRÓL

(Részletek)

A nacionalizmus a burzsoázia ideológiája, a burzsoázia érdekeit fejezi ki. A feudalizmus elleni harc, a polgári társadalom kifejlődése, az egységes független burzsoá államok megteremtése idején, a gyarmati vagy félgyarmati rabság ellen küzdő népek antiimperialista harcában a nacionalizmus játszhat és játszik haladó szerepet, de mihelyt a burzsoázia és a proletariátus közötti ellentét válik a társadalom fő ellentétévé, a nacionalizmus elveszti korábbi haladó vonásait. A burzsoázia nacionalista jelszavakkal, a nemzetek közötti ellenségeskedés szításával igyekszik akadályozni a proletariátus osztályharcának kibontakozását, a különböző nemzetekhez tartozó dolgozók összefogását a kapitalizmus elleni harcban. Azokban az országokban, ahol a nacionalizmussal próbálja megnyerni a tömegek támogatását a szocializmus elleni támadáshoz, a nacionalizmussal igyekszik gátolni a munkásosztály vezetésével kialakuló nemzeti egység fejlődését és az új, szocialista nemzet kialakulását. E reakciós erőknek a szocialista országok nemzetközi egysége ellen irányuló nacionalista aknamunkáját az egész nemzetközi imperializmus támogatja.

A mai magyar nacionalizmus célja a szocializmus építésének megakadályozása, a munkáshatalom aláásása, a szocialista tábor egységének megbontása és a kapitalizmus visszaállítása.

A tőkés rendszer elleni harcban kifejlődik a munkásosztály hazafisága. A munkásosztály történelmi hivatása a kapitalista társadalmi rend megdöntése, a szocializmus majd pedig a kommunizmus felépítése. E célkitűzések valóra váltása nemcsak a munkásosztály érdeke. A proletariátus önmaga társadalmi felszabadulásáért küzdve, az egész dolgozó nép, a nemzet túlnyomó többségének képviselőjévé és vezetőjévé válik. Saját hatalmának kivívásáért és a szocialista társadalom megteremtéséért küzdve, az egész nép társadalmi felszabadulásáért, mindenfajta elnyomás és kizsákmányolás végleges megszüntetéséért harcol. A munkásosztály hazafisága ezért egyet jelent a nemzet túlnyomó többségét kitevő dolgozó osztályok érdekeinek következetes képviseletével.

A munkásosztály nemzetközi összefogása a reakciós erők nemzetközi támadásával szemben a győzelem elengedhetetlen feltétele. A munkásosztály hazafisága ezért elválaszthatatlan a proletár nemzetköziségtől „... Burzsoá nacionalizmus és proletár internacionalizmus — ez két kibékíthetetlenül ellenséges jelszó, amelyek megfelelnek az egész tőkés világ két nagy osztálytáborának, és két politikát (sőt: két világszemléletet) fejeznek ki a nemzeti kérdésben." (Lenin Művei 20. kötet. Szikra, 1955. 11. oldal.)

A nemzeti érzés, a hazaszeretet nem azonos a nacionalizmussal: a nacionalizmus az igazi nemzeti érzés megrontója. A nacionalizmus igyekszik

kihasználni a tömegek nemzeti érzéseit, a nép félrevezetésére. A burzsoázia a nemzeti érzéseket tolvajköpönyegnek használja, hogy mögéje rejtse osztálycéljait, és a nép hazafias érzéseit népellenes nacionalizmussal, a nemzeti gyűlölködés barbarizmusával fertőzze meg.

Minden nép jogosan büszke mindarra, ami nemzeti történelmében haladó, előremutató. A mi népünk is büszkén vállalja történelmünk dicső hagyományait, nemzeti kultúránk nagy értékeit. Büszkék vagyunk 1848-ra és 1919-re, amikor népünk az egyetemes emberi haladásért vívott harc élvonalában küzdött, s különösen büszkék vagyunk a hazánkban folyó szocialista építés nagy eredményeire, amelyek nemzeti fejlődésünk legnagyobb vívmányai. De elvetjük és megvetjük azokat a feudális és burzsoá hagyományokat, amelyek lényege a magyar nép és más nép leigázása volt.

A kommunisták hazafiak. Ápolják, megbecsülik és fejlesztik a hazafias érzést, amely a szocializmus építésének is fontos erőforrása. Tudják, hogy még sokan vannak, akik nem jutottak el a szocialista hazafiság tudatos vállalásáig, de él bennük a hazafiság érzése, a haza felvirágoztatásának vágya. Aki hű a Magyar Népköztársasághoz, aki munkájával, eszével és szívével segíti népünk felemelkedését, az hazafi. Ez a hazafiság csak a kommunistákkal való aktív együttműködésben válik igazán alkotó erővé.

Hazánkban nemcsak a kommunisták, hanem a pártonkívüliek növekvő többsége is meggyőződött arról, hogy a nemzet felemelkedése a szocializmus megvalósulásától függ. A kommunisták azon fáradoznak, hogy a dolgozó nép hazaszeretete, a szocialista hazafiság színvonalára emelkedjék. Ezt csak úgy érhetjük el, ha felvesszük a harcot a nacionalizmus ma is élő változataival, ha felderítjük a magyar nacionalizmus történelmi forrását és hatását a magyar nép sorsának alakulására, s a nacionalizmussal a marxizmus—leninizmus élő tanításait szegezzük szembe, melyek pártunk tevékenységét irányítják a szocializmus építésében. A nacionalizmus bírálatában most néhány olyan problémára összpontosítjuk a figyelmet, amelyek a magyar nacionalizmus veszélyét és ellene vívott harcunk fő teendőit érintik.

1. A magyar nacionalizmus történelmi és ideológiai gyökereiről

1. A magyar történelem legutóbbi négy évszázadában nagy szerepet játszottak az állami függetlenségért vívott küzdelmek. A feudális osztály, amely vérrel-vassal tiporta el a Dózsa-féle parasztfelkelést, képtelen volt ellenállni a török inváziónak. A török előretöréssel egy időben behatoltak az országba a Habsburg-hódítók is. Az ország három részre szakadt. A XVI. és XVII. században mindenekelőtt a török hódítás elleni harc vált az ország társadalmi fejlődésének alapkérdésévé. E küzdelmet azonban bénította a Habsburgok hódító törekvése és a magyar feudális urak egymás közötti hatalmi harca. A török kiűzése után a Habsburg-uralom teljessé vált: a függetlenségi harcok a XVIII. században a Habsburgok ellen folytatódtak.

A magyar nép évszázadokon keresztül harcolt a feudális kizsákmányolás ellen és az ország függetlenségéért. A függetlenségi küzdelmeket a nemesség egyes rétegei, csoportjai vezették. A nemesség függetlenségi törekvései keveredtek a feudális kiváltságok megőrzésére tett erőfeszítések-

kel, amelyek bomlasztották az idegen hódítók ellen küzdő osztályok közös frontját, szűkítették a függetlenségi harc osztálybázisát. A magyar nemesség ellenségesen fogadta a szlovák, horvát, szerb és román nemzeti mozgalmak fejlődését. A magyar nemesség, s mindenekelőtt a főnemesség inkább behódolt a Habsburg hatalomnak, mintsem hogy a jobbágyok és a más nemzetiségűek követeléseinek engedményt tegyen.

2. A Habsburg-monarchia teljes, abszolút uralomra való törekvése, kísérletei arra, hogy a magyar nemességnek még a megyei hatalmát is megtörje, és az egész birodalmat elnémetesítse, továbbá az árutermelés növekedése következtében a fokozódó kereskedelmi érdekellentét újra és újra kiélezte az ellentétet a Habsburg-uralom és a magyarországi nemesség között. A XIX. sz. első felében az ellentét különösen élessé vált. A társadalmi haladás kulcskérdése a feudalizmus megdöntése, a kapitalista társadalmi viszonyok fejlődésének szabaddá tétele, az ország függetlenségének kivívása és a polgári társadalom megteremtése volt. A nacionalizmus jelentkezése és térhódítása a XIX. század első felében e történelmi feladatok megoldásáért indított harc segítője, ideológiai kifejeződése.

A magyar társadalmi fejlődés sajátosságai következtében a magyar nacionalizmus eszméjét főképpen a polgárosodó nemesség képviselte. A középnemesség nemzeteszménye a polgárosodó nemesség vezetése alatt álló nemzet volt, amely uralkodik a román, szlovák, horvát, szerb, ukrán nemzetiségek felett. A kialakult burzsoázia a földbirtokos osztállyal együtt fokozta a nemzeti kisebbségek elnyomását. A magyar nacionalizmus a burzsoázia kifejlődése után is magán viselte nemesi (gentry) származásának jellegzetes vonásait.

A középnemesség nacionalizmusának Habsburg-ellenes haladó tartalma a legmagasabb szinten Kossuth tevékenységében jutott kifejezésre. A jobbágyfelszabadítás és az állami függetlenség kossuthi programja és gondolata 1848-ban a forradalom és szabadságharc vállalásává fejlődött. A nacionalizmus eszméje 1848 előtt és 1848—49-ben egybekapcsolódott az akkor szükségszerű és haladó „érdekegyesítés" célkitűzésével, azzal, hogy a középnemesség és a feudalizmus bilincseiből kiszabaduló jobbágyság erőfeszítéseit egyesítsék a nemzeti függetlenségi harcban. Kossuth két lényeges vonatkozásban még a nemzeti szabadságharc időszakában sem emelkedett a középnemesi nacionalizmus korlátai fölé: nem jutott el az agrárkérdés polgári demokratikus forradalmi megoldásának gondolatáig, nem mondott le a nemzetiségeket elnyomó nacionalizmus egyes előítéleteiről.

A polgári átalakulás legforradalmibb, plebejus szárnya — Petőfi, Vasvári, Táncsis, Madarász — a nemzeti függetlenség ügyét a népforradalom ügyével kötötte össze, a magyar szabadságot a demokratikus forradalmi módon felfogott világszabadság részének tekintette. E forradalmi demokratikus hazafiság közös Habsburg-ellenes frontot alkotott a középnemesi nacionalizmussal, de egyúttal előrehajtotta, ösztökélte és bírálta is azt. A polgári átalakulás e legforradalmibb szárnyát a plebejusi néptömegek, munkások, kismesterek, parasztok nagy tömegei támogatták. A liberális nemesi kormányzat antidemokratikus rendszabályai akadályozták erőik szabadabb és eredményesebb kifejlődését a szabadságharc javára. Gátolta a szabadságharc fejlődését a nemzeti kisebbségek demokratikus követeléseinek elutasítása is.

3. 1848-tól 1867-ig a nemesség és a polgárság körében éles küzdelem

folyt az állami függetlenség hívei és a Habsburg-monarchiával való kiegyezés hívei között. E küzdelemben a kiegyezés hívei jutottak túlsúlyra, és 1867-ben, miután a Habsburgok számára a kiegyezés már nélkülözhetetlenné vált, megteremtették a dualista — két központú — monarchia rendszerét. Az 1867-es kiegyezéssel a magyar földbirtokos osztály megszilárdította hatalmát a magyar nép és a nemzeti kisebbség felett. A kiegyezéssel megerősödött a félfeudális nagybirtokrendszer. Gyorsult a kapitalista fejlődés s ezzel együtt a munkásosztály fejlődése, de továbbra is fennmaradt, ha enyhébb formában is, az ország függő helyzete Ausztriától. A magyar földbirtokos osztály és vele a burzsoázia is lemondott az állami függetlenségről. A magyar uralkodó osztályok a haladás ellenségeivé és a nemzeti függetlenség árulóivá váltak.

Kiéleződött a piaci konkurrencia a magyar és osztrák tőke között. Ezt a magyar uralkodó osztályok a nacionalista demagógia növelésére használták fel. A „nemzeti sérelmeket" állították az érdeklődés középpontjába, miközben az osztrák uralkodó osztályokkal közösen védték a Habsburg-monarchiát, a monarchia dualista rendszerét. Bár a nacionalista hangulatkeltésben kifejezésre jutottak a magyar és az osztrák uralkodó osztályok ellentétei is, az a törekvés, hogy a magyar burzsoázia és a földbirtokos osztály nagyobb beleszólási jogot kapjon a „Közös ügyekbe", mégis: a nacionalizmus a kiegyezés után elsősorban a népcsalás, a „parasztfogás" egyik leghatásosabb eszköze volt. A nacionalizmus gyűlöletet szított a magyar és a nem magyar nemzetiségű dolgozók között. Különösen károsan hatott a parasztságra, a városi kispolgárságra, és az értelmiségre a soviniszta demagógia, amely 1848-ra hivatkozva árulta és adta el 1848 eszméit és programját, s a „nemzeti ellenzékiség" jelszavával és illúziójával fogta a dualizmus, a magyar reakció szekerébe a valóban haladásra és függetlenségre vágyó tömegeket.

A függetlenségi harcok demokratikus és nemzeti hagyományait a dolgozó nép őrizte meg. A magyar uralkodó osztályok nacionalizmusa egyértelműen népellenes, reakciós nacionalizmussá változott. E reakciós nacionalizmus tartalma és célja a dolgozó osztályok politikai és szellemi leigázása, a magyarországi nemzeti kisebbségek elnyomása, a magyar „hegemónia" megőrzése és kiterjesztése osztrák fennhatóság alá.

4. A magyar nacionalizmusnak kettős jellege volt: egyrészt a függő, elnyomott nemzet polgárosodó nemességének, illetve burzsoáziájának nacionalizmusa, Ausztriával szemben, másrészt az uralkodó nemzet kizsákmányoló osztályainak nacionalizmusa az elnyomott nemzeti kisebbségekkel szemben.

A magyar nacionalizmust kezdettől fogva jellemezte a nemzeti kisebbségek elnyomása. 1848—49-ben a magyar nacionalista mozgalom összefonódott a néptömegek demokratikus nemzeti felszabadító harcával, a magyar állami-nemzeti függetlenségért vívott harc mozzanata állt előtérben. 1867 után a magyar nacionalizmus döntő jellemvonása a nemzeti kisebbségek elnyomása lett. Ennek az elnyomásnak próbált „elméleti alapot" adni Deák Ferenc, aki azt hirdette, hogy az akkori több nemzetiségű Magyarországon „egy politikai nemzet" van: a magyar. A nemzeti kisebbségek elnyomását emelte törvényre az 1868. évi nemzetiségi törvény. A nemzetiségek feletti uralomért fizetett ár: a nemzet függetlenségének csorbítása és korlátozása, az állami függetlenség feladása volt. Magyarország-

ra is teljes mértékben érvényesnek bizonyult Marx felismerése, nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom.

5. A magyar nacionalizmus a XX. század elejétől mindinkább imperialista tartalommal telt meg. A magyarországi monopolkapitalizmus viszonylagos gyengesége és a külföldi (elsősorban osztrák és német) tőke erős befolyása következtében a magyar imperializmus önálló törekvései csak korlátozottak lehettek: a magyar imperializmus csatlós jelleget viselt. A nemzetiségek függetlenségi törekvéseinek elnyomása a szomszédos népek függetlensége ellen irányuló külpolitikával párosult a Balkánon. E bel- és külpolitika kergette a magyar uralkodó osztályokat a német imperializmus karjába, s ez vezetett ahhoz, hogy Magyarország részt vett az első világháborúban. Az első világháború különös élességgel mutatta meg a nacionalizmus és a nemzet dolgozó tömegeinek érdeke közötti ellentétet.

6. A magyar munkásosztály a szocialista munkásmozgalom kialakulásától kezdve a társadalmi haladásnak és éppen ezért az igazi hazafiságnak is legkövetkezetesebb képviselője. Frankel Leó már a munkásmozgalom kibontakozásának kezdeti szakaszában világosan szembeállította a munkásosztály hazafiságát a nacionalizmussal. „Mi, szocialisták, mi vagyunk az igazi hazafiak, mert csak egyedül mi akarjuk megteremteni hazánkban a közszabadságot, műveltséget, szellemi, erkölcsi és anyagi jólétet. Ez jelenti a szocialista elvek megvalósulását." (A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. I. köt. Szikra, 1951. 319 old.)

A XIX. század végén a munkásosztály lett a demokratikus fejlődés vezető erejévé. A felszabadulásért küzdő munkásosztály vállalta magára 1848. félbemaradt művének befejezését, a demokratikus átalakulás végigvitelét.

A készülő demokratikus népforradalom költője, Ady Endre így fogalmazta meg a hazafiság és a reakcióssá vált nacionalizmus kibékíthetetlenségét: „A nacionalizmus nem hazafiság. A hazafiság valami olyan sine qua nonja az embernek és a társadalomnak, hogy még fogalommá sem kell sűríteni s szót keresni hozzá. A közös kultúrában s közös társadalmi munkában álló becsületes munkásemberek mind azok. Hazafiak, ha úgy tetszik. Aki ellensége a haladásnak, a jobbratörésnek, az emberi szellem feltétlen szabadságának, hazaáruló, ha örökösen nem tesz is egyebet, mint a nemzeti himnuszt énekli..." (Ady Endre: Válogatott cikkei és tanulmányai Szépirodalmi Kiadó, 1954. 113. old.) Adynak volt bátorsága ahhoz, hogy elutasítsa a reakció által hirdetett „nemzeti" folytonosságot-, „ha a híres történelmi osztály a történelemmel áll elénk, ha bátran kiáltjuk, hogy mi nem kívánjuk folytatni szolgaságunk és nyomorúságunk történelmét" (Ugyanott, 337. old) — s a népforradalmat ahhoz a folytonossághoz kapcsolta, amely Dózsától Petőfin át a forradalmi munkásmozgalomhoz vezet.

7. Az első világháború végén, a forradalmi válság pillanatában a munkásosztály vállalta a nemzet előtt álló feladatok megoldását. A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulása történelmi jelentőségű fordulat volt nemcsak a magyar munkásmozgalom történetében, hanem a magyar nemzet életében is; megjelent a küzdőtéren a proletáriátus szervezett forradalmi élcsapata, az a párt, amely győzelemre tudta vinni a munkásosztályt és szövetségeseit, amelynek vezetésével a munkásosztály

meg tudja valósítani történelmi feladatát: a társadalom szocialista átalakítását.

A Magyar Tanácsköztársaság szakított a volt uralkodó osztályok imperialista politikájával, és a proletár internacionalizmus szellemében fogott hozzá a nemzetiségi kérdés megoldásához. E Tanácsköztársaság alkotmánya egyenlő jogokat biztosított a magyar és a nem magyar nemzetiségű állampolgároknak, Kun Béla a Tanácsok Országos Gyűlésén, a következő határozat elfogadását javasolta: „A magyarországi tanácsok első kongresszusa ünnepélyesen kinyilvánítja, hogy nemcsak nem áll a területi integritás alapján, de mint olyan ország, amely megtette a lépéseket arra, hogy az osztálykülönbségek megszűnjenek, eltörölte egyben a nemzeti elnyomás előfeltételeit is. Ennélfogva a maga részéről megadja minden nemzet dolgozóinak a lehetőséget, hogy képességeit a dolgozók összességének javára szabadon, önállóan, minden más nemzettől függetlenül kifejthesse, hirdeti minden nemzet dolgozóinak önrendelkezési jogát." (Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról. Kossuth Kiadó, 1958. 273. old.)

A Tanácsköztársaság nemzeti, hazafias ügyet képviselt: a dolgozó nép társadalmi felszabadulását, a népek testvériségét, a nemzeti függetlenség védelmét. A proletárdiktatúra kivívása 1919-ben, a szocialista forradalom véghezvitele a nemzet túlnyomó többségét kitevő dolgozó tömegek életbe vágó érdeke volt, mert csak a proletárdiktatúra tudhatta megszervezni a küzdelmet a nemzet szabadságára s függetlenségére törő imperializmus ellen. A Tanácsköztársaság szocialista honvédő háborút viselt az antant-imperialisták ellen, a tőkés- és földbirtokos osztály, ugyanakkor a nyílt nemzetárulás útjára lépett.

Az ellenforradalmi rendszer az antant-imperializmus segítségével a hazaárulás jegyében született: a nacionalizmust hirdető burzsoá- földesúri ellenforradalom Szegeden és Bécsben az antant-imperializmus védelme alatt és ennek segítségével szervezkedett, a szocialista haza imperialista ellenségeitől kért és kapott fegyveres segítséget, idegen csapatokat vonultatott hazánk ellen. 1919-ben cáfolhatatlanul bebizonyosodott: a hatalomért harcoló, a hatalmat kezébe vevő forradalmi munkásosztály a nemzeti érdekek harcosa, a burzsoázia pedig a nemzeti érdekek árulója. A reakció a fékevesztett nacionalista demagógiával próbálta leplezni hazaárulását.

8. A Magyar Tanácsköztársaság bukását követő ellenforradalmi rendszerben a fasiszta terrort szolgálta, „igazolta", az eszeveszett nacionalista propaganda; a valóságos bilincseket kiegészítették a nacionalizmus szellemi bilincsei. A nacionalizmust terjesztette az iskola és a templom, a levente oktatás és a kaszárnya, a hivatalos filozófia és a történetírás, a film, a rádió, a reakciós sajtó és irodalom.

Az ellenforradalmi rendszer nacionalizmusának skálája sokféle változatot mutatott: az olasz és német fasizmussal kötött szövetséget propagáló „hivatalos" irányzattól, a pogromokra uszító nyilas „hungarizmustól" az „oppozíciós harmadik utas" nacionalizmusig. A marxisták nem feledkezhettek meg a nacionalista irányzatok különbözőségéről, a bennük tükröződő osztálytartalomból fakadó eltérésekről. De még kevésbé feledkezhettek meg az ellenforradalmi rendszer nacionalizmusának közös lényegéről, amely a különböző nacionalista irányzatokat és áramlatokat lényeges vonatkozásokban egy nevezőre hozta. Ez a közös lényeg: szemben-

állás a munkásosztály forradalmi mozgalmával, a kapitalizmus igazolására szolgáló misztikus „örök nemzeti" elv hirdetése, az internacionalizmust és az osztályharcot valló, proletárdiktatúrát hirdető marxizmussal szemben: az a felfogás, hogy a tudományos kommunizmus „idegen" a magyar „nemzeti lélektől". A magyar nacionalizmust általában jellemezte az irredentizmus, vagyis „Nagy-Magyarország" visszaállításának — Csehszlovákia, Románia, és Jugoszlávia feldarabolásának — követelése, az antiszemitizmus, a fajelmélet.

9. Az ellenforradalmi korszak nacionalizmusára az nyomta rá a bélyegét, hogy Magyarországon már volt proletárdiktatúra, s az uralkodó osztályok rettegtek az új forradalomtól.

A horthysta nacionalizmus ezért a politikában mindenekelőtt kommunistaellenes és szovjetellenes volt, az ideológiában pedig természetesen elsősorban a marxizmus—leninizmus ellen irányult.

„Ez a nacionalizmus elsősorban a szocializmusban rejlő nemzetköziséggel tusakodik — írta az ellenforradalmi kulturális politika megfogalmazója, Klebelsberg Kunó. — A XX. század nacionalizmusának nem fent a trónokon, hanem lent, a szocializmus által megszervezett tömegekben van az ellensége." (Klebelsberg Kunó: Neonacionalizmus II. kiad. Athenaeum 1928. 131. old.) A nacionalizmus ellenfele és célpontja a „munkásság körében terjedő nemzetközi szellem, melynek a magyar nacionalizmust fenyegető veszedelme az 1918. és az 1919. évi sötét próbatétel óta egyre szembeszökőbb". (Kornis Gyula: Nemzeti megújhodás. Eggenberger Budapest, 1929. 13. old.) Ez a kommunistaellenes nacionalizmus volt hivatva arra, hogy filozófiailag és történelmileg igazolja a „történelmi osztály" hatalmát: a nacionalizmus a nagybirtokos-tőkés uralmi rendszer osztályjellegét a „keresztény magyar intelligencia" vezető szerepének hangoztatásával ködösítette el, a „nemzeti egység" kialakításán munkálkodott, a kizsákmányoló uralkodó osztályok mögött és érdekében, a Kommunista Párt, az demokrácia és a szocializmus ellen akarta egyesíteni a parasztságot, az értelmiséget, és a munkások elmaradottabb rétegeit.

10. Az ellenforradalom filozófiája és történetírása az ellenforradalmi rendszert az igazi „nemzeti folytonosság" képviselőjeként tüntette fel. Azt hirdette, hogy a forradalom megtöri a nemzeti élet folyamatosságát, a „szellemtörténeti" felfogás szerint a magyar munkásosztálytól a dolgozó néptől idegen, a nemzeti érdekek és értékek tudata, az „intelligens magyar középosztály" a nacionalizmus letéteményese.

A nacionalizmus a nemzet fogalmát misztikussá, megfoghatatlan titokzatossággá változtatta. „A népiesség és nemzetiség vér és lélek, érzés és tudat, hagyomány és hivatás, életszemlélet és művelődés, hitvallás és cselekvés szerves foglalata." — (Hóman Bálint: Történettudomány és politika. 1943. 11. old.) írta Hóman Bálint, az ellenforradalmi rendszer történésze, fasiszta kultuszminisztere.

Az ellenforradalom történetírása a reakciós „nemzetfilozófia" alapján írta meg a magyar történelmet, meghamisította a magyar történelem egészét, eltüntette az osztályküzdelmeket a történetírásból, s ahol az osztály összeütközéseket már letagadni nem lehetett, ott megtagadta őket. A reakció, amely a jelenre és a jövőre ki akarta törölni a forradalmat a magyar nép életéből, a „szellemtörténeti" történetírás segítségével kiiktatni vélte a forradalmakat a múltból, a magyar történelem folytonosságából.

A reakcios magyar tortenetiras nemcsak az osztalyharcot valasztotta el a nemzeti fuggetlensegert vivott kuzdelemtol, hanem a kovetkezetes, a nepi erok tamogatasaban gyokerezo nemzeti fuggetlensegi megmozdulasokat is elitelte A magyar tortenelemnek ez a felfogasa visszamenoleg es a jovore igazolni probalta a nemzeti fuggetlenseg feladatat a reakcios nemet (osztrak) terjeszkedes erdekeben

11 A „harmadik utas" nacionalizmus elso hazai megfogalmazasat Szabo Dezso irasaiban nyerte 1919-ben es az azt koveto evekben ezzel a nacionalizmussal fogta szo erbe az ellenforradalom a kapitalizmussal nem rokonszenvezo kispolgari es ertelmisegi retegeket Szabo Dezso az „orok magyarsagot' azonositotta az ,orok parasztsaggal', a forradalmi munkasosztalyt es a Kommunista Partot eppugy kivul rekesztette az „igazi nemzeten", mint a Horthy-rendszer hivatalos ideologiaja, az 1918—1919-es forradalmakat eppugy „idegen lelku" megmozdulasoknak tartotta, mint emez, s egyek voltak az antiszemita uszitasban is

A „harmadik utas" nacionalizmus az 1929—1933-as mezogazdasagi valsag utan kerult eloterbe, e nacionalista ideologia szerint a magyar nemzetnek a vilagpolitikaban es belso fejlodesben kulon „nemzeti', ,harmadik uton" kell jarnia a szocializmus es a kapitalizmus utjai „fole' kell emelkednie, a munkasosztaly es forradalmi partja „idegen' attol a „harmadik uttol", amelynek a parasztsag, ill — a „harmadik utas" nacionalizmus fo kepviseloje, Nemeth Laszlo szerint — az ertelmiseg a letetemenyese Nemeth Laszlo a nacionalizmust a proletar internacionalizmustol kulonbozo es azzal ellentetes „magyar szocializmus" gondolatava es programjava fejlesztette Ez a tudomanyos kommunizmus nemzetkozisege ellen iranyulo „magyar elv' a kisvallalkozo nacionalista sallangokkal felekesitett utopiaja, tehat valojaban a kapitalizmus megorzesenek programja „A marxizmus a multbol kiszakadt beresek szocializmusa ez a hagyomannyal kapcsolatot tarto vallalkozoké" (Nemeth Laszlo A minoseg forradalma IV kotet Magyar Élet Kiado, 1940 178 old) Az a hagyomany, amelyet a „harmadik ut" nacionalizmusa a munkasosztallyal szemben ved, a vilagtortenelemnek es a magyar tortenelemnek reakcios-idealista szellemben felfogott tradicioja, a szellemtorteneti modszerekkel megalkotott, elejetol vegig reakcios nemzet-mitosz, amely nem „Habsburg-barat" ugyan de a forradalmarok hagyatekaval egyutt elutasitja a fuggetlenseg kovetkezetes harcosait is, mert nem voltak „melymagyarok"

Ez a „harmadik utas" nacionalizmus a fasizmus ellen kuzdelem helyett a kivarast hirdette Szamos hive tamogatta 1945 utan a polgari demokratikus torekvéseket Ez a nacionalista iranyzat azonban szembeszallt mindazzal, ami a nepi demokratikus atalakulasban tulment a polgari-kispolgari demokracian, elutasitotta a szocialista forradalmat, a munkasosztalyt, a Kommunista Part vezeto szerepét A „harmadik utas" nacionalizmusnak tevekeny szerepe volt az 1956-os ellenforradalom ideologiajanak kialakitasaban

12 Az ellenforradalmi nacionalizmus sok évtizedes tervszeru céltudatossággal terjesztett mérgezése nem maradt hatastalan a dolgozo tomegekre sem, kulonosen sulyosan rombolt a varosi kispolgarság, az ertelmiseg egyes rétegeiben Az ellenforradalom szoszóloi a nacionalizmus makonyaval igyekeztek szembeállitani a parasztsagot a munkássággal A dolgozo tomegek megtéveszteseben és a nacionalista uszitásban fontos szerepet jat-

szott a jobboldali szociáldemokrácia. Vanczák János a Szociáldemokrata Párt egyik vezetője a „nemzeti gondolat", a horthysta uralkodó körökkel való „nemzeti egység" jegyében nyújtotta oda „a munkások kérges tenyerét", a forradalmat eltipró Horthy Miklósnak. A Bethlen—Peyer paktum az ellenforradalmi rendszer konszolidációját segítette, megelőzte és kiegészítette Bethlen és Nagyatádi „kézfogását", amely a reakciós (nagybirtokos-nagytőkés-kulák) egység megteremtését jelképezte. A jobboldali szociáldemokrácia támogatta a rendszer irredenta külpolitikáját és segített a szovjetellenes usztításban is.

13. Az ellenforradalmi nacionalizmus irredentizmust hirdetett. Trianon előidézői lettek Trianon leghangosabb ellenségei. A trianoni béke elleni irredenta uszítás azt a célt szolgálta, hogy elterelje a dolgozó osztályok figyelmét a Magyarországon különösen éles osztályellentétekről, a megoldatlan társadalmi problémákról. A tőkés és földbirtokos osztály azért fájlalta a trianoni békét, mert az jelentősen megnyírbálta kizsákmányolható területeit, s mindenekelőtt megfosztotta a nemzetiségek elnyomásának lehetőségétől.

Európa egyik legreakciósabb államának, az Osztrák—Magyar Monarchiának szétesése elsősorban a néptömegek demokratikus forradalmi és nemzeti mozgalmainak eredménye, társadalmilag és történelmileg haladó, elkerülhetetlen folyamat volt. A nemzeti mozgalmak vezetését azonban a burzsoázia vette kezébe, a felbomlott monarchia helyén olyan új nemzeti államok jöttek létre, amelyek a területükön élő nemzeti kisebbségeket elnyomták. A győztes antanthatalmak saját imperialista céljaik érdekében igyekeztek befolyásuk alá vonni ezeket az államokat, az „oszd meg, és uralkodj" elvét alkalmazva állandósították a viszályt a kelet-európai államok között. Az Osztrák—Magyar Monarchia felbomlása ezért nem hozott szabadságot és igazi békét a Duna-völgy népeinek.

Az ellenforradalmi rendszer, amely „nemzeti"-nek nevezte magát, első hadjáratát a magyar munkások és parasztok ellen vezette. Ezreket gyilkolt le a magyar nép legjobb fiai közül, tízezreket juttatott börtönbe, számkivetésbe, s milliókat koldusbotra. Magyarország a botbüntetés, kardlap, és csendőrszurony országa lett. Az ellenforradalom földreformot ígért, de az ország a „hárommillió koldus országa" volt és maradt. Magyar kultúrfölényről szónokoltak, de Klebelsberg Kunó is beismerte, hogy 60 évvel az általános iskolakötelezettség bevezetése után egymilliónál több volt az analfabéták száma. Munkanélküliség, éhínség, népbetegség jellemezte ezt a rendszert, amely az ellenforradalomban született, s magát a nemzeti érdekek hordozójának tüntette fel.

14. A szomszéd népek iránti soviniszta gyűlölködés, a „magyar faj felsőbbrendűségének" hirdetése antiszemitizmussal egészült ki. Magyarországon az ellenforradalmi, reakciós erők fegyvertárában mindig fontos helyet foglalt el az antiszemitizmus.

Az ellenforradalmi rendszer a „keresztyén és nemzeti" Magyarország jelszavának meghirdetésével leplezte népellenes jellegét. Az ellenforradalom kezdeti időszakában antiszemita pogromokat rendeztek. A rendszer viszonylagos megszilárdulása idején az antiszemitizmus átmenetileg enyhült, a német fasizmus hatalomra jutása után azonban ismét egyre erősödött, és a hírhedt „zsidótörvényeken" keresztül elvezetett százezrek kiirtásáig.

Az antiszemitizmusnak az volt a fő társadalmi rendeltetése, hogy elködösítse a dolgozók osztálytudatát, az osztályellentéteket. A tömegek elégedetlenségét a „zsidótörvényekkel" próbálták levezetni, hamis vágányra terelve az elmaradottabb dolgozók harcát. Az ellenforradalmi rendszer — miközben a nemzetet a szakadék felé sodorta — a „zsidótörvények" segítségével próbálta kiszélesíteni társadalmi bázisát, egyes rétegeket — elsősorban középréteget — zsidó vagyonok szétosztásával és fosztogatásával erkölcsileg és anyagilag korrumpálni igyekezett. „A földbirtokosok és kapitalisták — mondotta Lenin az antiszemita pogromokról — nyomorúságban gyötrődő munkások és parasztok gyűlöletét a zsidók ellen igyekeztek fordítani. Más országokban is gyakran láthatjuk, hogy a tőkések szítják a a zsidók elleni gyűlölködést azért, hogy port hintsenek a munkások szemébe, hogy elvonják figyelmüket a dolgozók igazi ellenségéről — a tőkéről." (Lenin Művei, 29. köt. Szikra, 1953. 252. old.)

A kommunisták mindig mélyen elítélték a faji gyűlölködést és üldözést. „Örök szégyent hoznak magukra azok, akik a zsidók elleni gyűlölködés, a más nemzetek iránti gyűlölet magvait hintik el." (Ugyanott, 253. old.)

15. Az ellenforradalmi rendszer, amely az antant imperialistáinak segítségével jutott hatalomra, készségesen támogatott minden szovjetellenes tervet, a szomszéd országok népeinek gyűlöletére nevelt, s ugyanakkor alázatosan behódolt az imperialista hatalmak előtt.

A győztes imperialista hatalmak tőkéje jelentős mértékben behatolt a magyar gazdasági életbe. A fasiszta rendszer a győztes hatalmaktól uzsorakamatra felvett kölcsönök segítségével, a nép fokozott kizsákmányolásával konszolidálta magát, s a nyugati tőke magyarországi terjeszkedéséhez szabad lehetőséget adott. A magyar népet nemcsak „saját" elnyomói szipolyozták ki, hanem a külföldi tőke is kizsákmányolta.

A magyar uralkodó osztályok olyan szövetségest kerestek, amelytől támogatást reméltek egyrészt a magyar nép féken tartása, másrészt agresszív céljainak megvalósításához. Az ellenforradalmi rendszer Európa legreakciósabb erőinél keresett, és talált szövetségest, 1927-ben a fasiszta Olaszországgal, majd Hitler hatalomra jutása után a német fasizmussal lépett szövetségre.

A több, mint két évtizedes reakciós bel- és külpolitika következményeképpen Magyarország a „tengelyhatalmak" oldalán vett részt a II. világháborúban. A magyar ellenforradalmi rendszer bűnrészes volt a fasizmus által ideiglenesen megszállt területeken elkövetett gaztettekben. Az országon belül katonai kényszermunkát valósított meg az üzemekben, a Jurcsek-tervvel nyomorgatta a falut, és nagyobb tömegeket deportált. Csupán Magyarország lakosai közül 600 ezer ember halálát okozta ez az igazságtalan háború. Az ország hitlerista megszállása, hadszíntérré változtatása a hitleristák által kirabolt, romba döntött ország, vérző, éhező, meggyötört nép: ez az ellenforradalmi rendszer 25 éves nacionalista, antikommunista, szovjetellenes politikájának mérlege.

16. Az ellenforradalmi rendszerrel szemben a kommunisták pártja magasra tartotta a magyar nép társadalmi és nemzeti felszabadulásának zászlaját. Amikor a magyar reakció a fasiszta Németország oldalán szovjetellenes háborúba vitte az országot, a kommunisták pártja kezdeményezte, szervezte és vezette a nemzeti függetlenségi mozgalmat, minden németellenes erőt harcba hívott a független, szabad, demokratikus Magyaror-

ságért. A kommunisták pártjának küzdelme, amelyet mártírjai halála pecsételt meg, sokakkal megértette, hogy a munkásosztály és forradalmi pártja az igaz nemzeti érdekek képviselője, hogy a kommunisták számára „a függetlenségi harc nem taktika, hanem a magyar dolgozók érdekeinek a szolgálata ... A Hitler elleni nemzeti összefogás megteremtése a nemzeti létérdek parancsa." (A KMP körlevele 1942. szeptemberében. Lásd a magyarországi munkásmozgalom 1939—1945-ig. (Tananyag) Kossuth Kiadó, 1958. 58—59. 1959. 223. old.) A II. világháború idején, amikor az ország nemzeti léte végveszélybe került, bebizonyosodott, hogy a nemzeti érdekeket csak a kommunistákkal együtt lehet védelmezni, a kommunisták igazi hazafiak, Szekfü Gyula, Bajcsy-Zsilinszky Endre és mások vállalták a szövetséget a kommunistákkal, fellépésük a fasizmus ellen az ország függetlenségének védelmében hazafias tett volt.

Az ellenforradalmi rendszer és az ellene vívott harc történetének tanulsága, hogy a reakciós burzsoá nacionalizmus: nép- és nemzetellenes ideológia és politika, amely nemzeti katasztrófához vezet, hogy a nemzeti függetlenségért folyó harc élén a munkásosztály áll forradalmi pártja vezetésével és a nemzeti függetlenség ügye elszakíthatatlan a dolgozók tömegeinek, felszabadításától.

II. A nacionalizmus szerepe az 1956. évi magyarországi ellenforradalomban

1. A nacionalizmus hatása nem szűnt meg az ország felszabadulásával annak ellenére, hogy milliók tapasztalhatták, mennyi vészt, bajt és szenvedést okozott. Az ellenforradalmi rendszer több évtizedes nacionalista, irredenta propagandája mély nyomot hagyott az emberek gondolkozásában. A proletárdiktatúra egyik fontos feladata maradt a széles rétegek megszabadítása a nacionalista soviniszta fertőzéstől.

A szocialista forradalom az ideológiában, az emberek gondolkodásmódjának átalakítása lassabban megy végbe, mint a politikai és gazdasági forradalom. Egyrészt az emberek tudatának átalakulása viszonylag elmarad gazdasági és politikai helyzetük megváltoztatásától. Másrészt, amíg a szocialista társadalmi viszonyok nem válnak általánossá és nem szilárdulnak meg a társadalmi élet minden területén, mindaddig megmarad bizonyos társadalmi bázisa a burzsoá ideológiának, így a nacionalizmusnak is. Amíg a szocializmus nem győz végleg a politikában, a gazdaságban és az ideológiában, addig a nacionalizmus hat a munkásosztályra is, bár idegen a munkásosztály és a nép érdekeitől. E hatásnak egyik forrása az is, hogy a munkásosztályba a szocialista iparosítás során kispolgári és különböző deklasszált elemek áramlanak. A kisárutermelő parasztságot a magántulajdonosi tendenciák teszik fogékonnyá, alapvető érdekeivel ellentétben, a burzsoá nézetek, köztük a burzsoá nacionalizmus iránt. A nacionalista eszmék a legmélyebben, a városi kispolgárságban és az értelmiség egy részében élnek.

2. A magyar kommunista mozgalomnak jelentős hagyományai vannak a proletár nemzetköziség eszméinek terjesztésében, a nacionalizmus elleni küzdelemben. Az MDP folytatta a Kommunista Párt hagyományait, amikor a fordulat éve után tovább harcolt a nacionalizmus ellen, terjesztette és védte a proletár nemzetköziség eszméjét: ismertette a Szovjetunió

történelmi szerepét az emberiség sorsának alakulásában és saját hazánk fejlődésében; hirdette, hogy a szocializmus és a nemzeti függetlenség ügye elválaszthatatlan a szocialista tábor ügyétől. Nemzeti történelmünk során soha senki sem tett annyit haladó hagyományaink ápolásáért, mint a kommunisták. Ennek ellenére az MDP korábbi vezetése nem tudta eléggé visszaszorítani a nacionalizmust, s 1953 után nem tudta megállítani a revizionista, nacionalista támadást. A szocializmus építésében elkövetett minden gazdasági, politikai és kulturális hiba közvetve a nacionalizmus malmára hajtotta a vizet, lehetőséget adott a nacionalista demagógia számára. Súlyos következményekkel járt, hogy a párt elmulasztotta a nacionalizmus valóságos hatásának számbavételét és az egyes nacionalista irányzatok bírálatát. Sem a politikai tömegmunka, sem az elméleti tudományos elemzés nem fogta a marxista kritika kereszttüzébe a magyar nacionalizmus veszedelmes, közvetve vagy közvetlenül ható téveszméit. Helyesen hangoztattuk, hogy a kommunisták folytatói és betetőzői történelmünk minden haladó törekvésének, de a nacionalizmus viszonylag könnyen leküzdhette ezt az igazságot, mert alig bíráltuk a polgári demokratikus és liberális mozgalmakat és ideológiákat, kevéssé emeltük ki a forradalmi munkásmozgalom hagyományait, amelyek a nemzeti múlt leghaladóbb és leglényegesebb momentumai. E hibák és mulasztások megkönnyítették a nacionalizmus előretörését 1956-ban.

3. Az 1956. évi ellenforradalom egyik legfontosabb ideológiai fegyvere a nacionalizmus volt. A proletárdiktatúra elleni támadásban a nacionalizmus eszméjét felhasználta a nemzetközi imperializmus, a magyar reakciós erők itthoni és nyugaton élő maradványai s a külső és belső reakcióval szövetségre lépő revizionista csoport.

Az új viszonyokhoz „alkalmazkodó", a marxista terminológia leplével takarózó burzsoá nacionalizmus különösen alkalmas arra, hogy a tömegek szemében átmenetileg leplezze a proletárdiktatúra és a szocializmus elleni támadás igazi célját, ellenforradalmi lényegét.

A revizionisták által hirdetett „nemzeti kommunizmus" burzsoá ideológia, amely a nemzeti sajátosságok ürügyén a „külön út" hangoztatásával elveti a marxizmus—leninizmus általános érvényű törvényeit, a kommunista pártok és a szocialista országok egységének megbontására tör, s a proletárdiktatúra feladásához vezet.

A „nemzeti kommunizmus" ideológiája megfelel a nemzetközi imperializmus taktikai céljainak. Az imperialisták arra számítottak, hogy a „nemzeti kommunizmus" segítségével sikerül megbontani a kommunista országok szövetségét, kedvező feltételeket teremthetnek hazánkban a kapitalista restauráció véghezvitelére, s ez lehetővé teszi a szocialista tábor elleni frontális támadást is.

Az ellenforradalmi blokk a Nagy Imre-féle „nemzeti kommunistákból" a munkásmozgalomból kivetett jobboldali volt szociáldemokrata vezetőkből, a burzsoá és kispolgári politikai csoportosulásokból, a klerikális reakció képviselőiből, nyílt fasiszta elemekből szerveződött. E különböző színezetű csoportokat ideiglenesen egy táborba vitte szembenállásuk a proletárdiktatúrával, és a szovjetellenesség. Az ellenforradalmi blokk közös ideológiai alapja a nacionalizmus volt.

4. A szovjetellenesség felszításában a fő szerep a revizionistákra hárult, akik burkolt formákban kezdték a közvélemény megdolgozását. „Egyenlő-

ségen alapuló magyar—szovjet barátságot" követeltek, ezzel feltételezték, majd később nyíltan is hangoztatták, hogy a magyar—szovjet viszony nem az egyenjogúságra épül. A revizionisták változtatás nélkül átvették és terjesztették az imperialista rádióállomások által kitalált rágalmakat.

A „nemzeti kommunisták" szovjetellenessége a külpolitikában a „semlegesség" jelszavával takarózott. Ez a jelszó felelt meg legjobban az imperialisták és a hazai ellenforradalmi blokk taktikai elképzelésének, hogy Magyarországot először elszakítsák a szocialista tábortól, majd szembeállítsák vele, és végül az imperialisták táborába vonják. A „nemzeti kommunisták" „tömbön kívüliséget" hirdettek, nem tettek különbséget az imperialista államok agresszív katonai blokkja, és a szocialista országok testvéri védelmi szövetsége között.

Magyarország semlegességének követelése a szocialista tábor egysége ellen irányult, a szocializmus és a haladás erőit gyengítette nemzetközi és hazai méretekben egyaránt. A „semlegesség" jelszava a Szovjetunióval való szövetség, a szocialista tábor egysége ellen irányult.

A kapitalizmus és a szocializmus világméretű harcában nincs semlegesség. Az imperialisták támadásai a szocializmus erői ellen minden ország proletáriátusának feladatává teszik, hogy erősítsék a munkások nemzetközi összefogását. Ez nemcsak a munkásosztály érdeke, hanem a nemzeti függetlenség és a világbéke védelmének követelménye is.

Az ellenforradalom nacionalista demagógiája az imperializmus érdekeit szolgálta. A szocializmus tábora egységének megbontása, Magyarország elszakítása a szocialista világrendszertől és szembefordítása vele, a nemzetközi reakció egyik régi célja. A belső ellenforradalmi erők az imperialista beavatkozásban reménykedtek, amerikai katonai intervenciót követeltek. A „semlegesség" jelszava volt az első lépés az imperializmus és a belső ellenforradalom taktikájában: a tervezett második lépés: a csatlakozás az imperialista támadó katonai blokkhoz. 1956-ban újra bebizonyosodott, hogy a mai magyar nacionalizmus: a nemzetellenesség, a hazaárulás programja és ideológiája.

5. Az ellenforradalmi elemek nacionalista alapon létrejött egységének egyik jó taktikai jelszava a „testvériség" volt.

A nacionalisták által hirdetett „nemzeti egység" koncepció a munkásosztály vezető szerepének tagadásából és a proletárdiktatúra elvetéséből indult ki. Nagy Imre 1956 januárjában írt és illegálisan terjesztett cikkében arra a megállapításra jutott, hogy a munkásossztály „a nemzet egyetemes érdekeit nem rendelheti alá a maga osztályérdekeinek". A munkásosztály, amelynek történelmi hivatása a kapitalizmus megdöntése és a kizsákmányolástól mentes szocialista társadalom felépítése, nem rendelheti alá a szocializmus ügyét a többi osztállyal való szövetségnek, hanem éppen ellenkezőleg, a nem proletár rétegekkel való szövetséget rendeli alá a szocializmus ügyének. Csak így viheti győzelemre a szocialista forradalom ügyét, csak így képviselheti helyesen a nemzet túlnyomó többségének érdekeit. A munkásosztály osztályérdekeinek következetes megvalósításával, s nem az azokról való lemondással válik a nemzet igazi érdekeinek hordozójává.

A „nemzeti kommunisták" feleleventették az „egységes nemzeti kultúráról" szóló nacionalista tételt, s ezt szembeállították az osztálytartalom elsődlegességét valló marxi—lenini állásponttal. A tartalmában szocialista,

formájában nemzeti kultúráról szóló lenini tanítás elvetése, a nacionalista társadalom-felfogás hirdetése, támadás volt kultúránk szocialista jellege ellen.

6. A nemzet jelenének nacionalista magyarázata összekapcsolódott a nemzet múltjának nacionalista értelmezésével, az egységes nemzeti kultúra revizionista elmélete az egységes nemzeti múlt mítoszával. A „nemzeti kommunisták" az eltorzított kiforgatott nemzeti múltat a néphatalom elleni támadás egyik fontos eszmei fegyverévé tették. A Petőfi körben Déry Tibor és Tardos Tibor 1848. szellemét idézve hirdette meg az ellenforradalmat.

1848-ban a polgári szabadságjogok megadásának követelése haladás volt a feudális rendi kiváltságokkal szemben. 1848. demokratikus eszméinek megvalósulása a forradalom és a szabadságharc győzelme esetén sem hozhatott volna mást, mint a burzsoázia uralmát. 1956-ban az általános „szabadság" követelése az ellenforradalom erőinek akart szabadságot adni a néphatalom ellen, tehát reakciós követelés volt, végeredményben a burzsoázia hatalmának restaurálására irányult.

A „nemzeti kommunisták" 1848. forradalmi lényegét vetették el: a társadalmi haladás, a nemzeti függetlenség eszméjét, a forradalmi népek összefogásának gondolatát, 1848. leple mögött olyan erőket támasztottak fel, amelyek ellen már 1848-ban is folyt a harc. Kossuth nem rehabilitálta, hanem hazaárulás miatt perbe fogta Mindszenty elődjét, Hám Jánost, nem Eszterházyval szövetségben, hanem az arisztokrácia ellen vívta a harcot.

7. Az ellenforradalom nacionalista demagógiájának fontos eleme a határkérdés feszegetése.

Az ellenforradalmi nacionalista demagógia a társadalmi reakció érdekében meghamisítja azokat a történelmi és néprajzi tényeket, amelyek a jelenlegi határok kialakulásában közrejátszottak. A nacionalista hírverés hamisan azonosítja az első világháborút követő versailles-i rendszert és az 1946. évi párizsi békeszerződéseket, „megfeledkezve" a kettő különbségéről és mindarról, ami Versailles és Párizs között történt.

A trianoni békeszerződés imperialista béke volt, amely szembeállította egymással a Duna menti népeket és egyben a magyar fasiszta rendszer konszolidációját segítette. A párizsi békeszerződés demokratikus jelleget viselt, amely a Duna-völgye békéjét, a népek összefogását szolgálta, a fasizmus újjászületése ellen irányult.

A Versailles és Párizs között eltelt negyedszázadban a magyar ellenforradalmi uralkodó osztályok a legreakciósabb imperialista hatalmaktól, 1933 után a fasiszta Németországtól várták, kérték és kapták meg hazaárulásuk díját. Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia egyes területeinek Magyarországhoz csatolásával a hitleri Németország jutalmazta a magyar fasizmust a rablóháború előkészítésében és véghezvitelében szerzett „érdemeiért". S mit tett a magyar fasiszta állam a Hitlertől kapott vidékek nemzetiségeivel? „Mindazt teljességgel és egészében megtagadtuk a nem magyaroktól — írta Szekfü Gyula, aki korábban a nacionalista ideológia egyik kidolgozója és vezető képviselője volt —, aminek részletes megtagadását a magyaroktól korábban a csehek és románok szemére vetettük... Lehetővé vált nekünk, hogy amit negyedszázados revíziós propagandánkban kifogásoltunk és hiányoltunk, azt végre tökéletesen megvalósítsuk és példát adjunk a világ előtt, hogyan kell a nemzetiségekkel bánni, hogy

azok jogos kívánságaikat elnyerve, meg legyenek elégedve. A próbán szégyenletesen elbuktunk . . ." (Szekfü Gyula: Forradalom után. Cserépfalvi. Budapest, 1947. 68—69. old.)

Szekfü Gyula a második világháború idején maga is elismerte, hogy az ellenforradalmi rendszer politikája katasztrófába sodorja a nemzetet, hogy az egyetlen kivezető út a demokratikus megújhodás.

Magyarország a hitleri Németország utolsó csatlósa volt, uralkodó osztályainak esztelen bűnéből a végsőkig kitartott a német fasizmus mellett. Az 1946-os párizsi békeszerződés a határkérdésben a világos történelmi helyzetet ítélte meg, s ennek során az egyes országoknak a második világháborúban játszott szerepét is lemérte. Erdélyt illetően, mint döntő tényezőt, figyelembe vette, hogy ezen a területen nagy többségében románok élnek.

A második világháború után hazánkban és több kelet-európai országban szocialista forradalom ment végbe. A munkásosztály hatalomra jutása lehetővé tette, hogy ezekben az országokban a nemzeti kérdést új módon, az internacionalizmus elvei szerint oldják meg. A nemzetiségek, köztük a szomszédos országokban élő magyar kisebbségek is felszabadultak nemcsak a burzsoá kizsákmányolás alól, hanem a nemzeti elnyomás alól is. Miután a munkásosztály hatalomra jutott, a nemzeti gyűlölködés helyébe a szocializmus építésének közös ügye lépett. Az évszázadokon át táplált bizalmatlanságot a kölcsönös bizalom, az ellenségeskedést a baráti kapcsolatok erősödése váltja fel. A párt és a kormány ezeket az elveket, népünk legalapvetőbb érdekeit, a szocializmus építését, a béke megvédését tartja szem előtt, amikor kijelenti, hogy a határkérdést lezárt kérdésnek tekinti.

A szocialista társadalom fejlődésében a határok elvesztik korábbi jelentőségüket és szerepüket. A szocialista világrendszerben a kommunizmus győzelmével megszűnnek a politikai országhatárok. A szocialista tábor országai között kialakult új kapcsolatok ezt a fejlődést készítik elő. Ennek érdekében arra törekszünk, hogy egyre szorosabbra fűzzük kapcsolatainkat, és mindjobban elmélyítsük együttműködésünket a testvéri szocialista országokkal. Az egységes szocialista világrendszer erősítésének útján „egymás után lebontjuk azokat a gazdasági korlátokat, amelyek országainkat a kapitalizmusban elválasztották. Megerősödik a világszocializmus közös gazdasági bázisa, amely végül is tárgytalanná teszi a határok kérdését," [Hruscsov: A békés egymás mellett élésért. Beszédek és írások (1959. január-december) Kossuth Könyvkiadó, 1960. 119. old.]

III.

A szocialista hazafiságról

A) Szocialista hazafiság — proletár nemzetköziség

1. A burzsoázia elárulja a nemzeti függetlenség ügyét, amikor osztályérdekei szembekerülnek a nemzeti függetlenség érdekeivel. Amikor egy kapitalista országban a tőkésosztály hatalmának megtartása, a munkásosztály, a dolgozó tömegek felszabadulási küzdelmének elfojtása csak a nemzetközi imperializmus segítségével lehetséges, az imperialista burzsoá-

zia egyik állandó tendenciája, hogy áruba bocsátja a nemzeti függetlenséget, eldobja nemzeti szabadság zászlaját. Az imperialista országok burzsoáziájának másik tendenciája, hogy gyarmatok szerzésére, a gyengébb kapitalista országok feletti uralomra törekszik.

A munkásosztály akkor sem közömbös a haza sorsa iránt, amikor a burzsoázia van hatalmon. A munkásosztály már a kapitalizmus idején a társadalmi fejlődés vezető erejévé, a nemzet többségének hivatott képviselőjévé válik. A munkásosztály forradalmi pártjának politikája a tudományos kommunizmus álláspontjáról ad választ az össznemzeti problémákra. A proletariátus forradalmi osztályharca s ennek eredménye: a kapitalizmus likvidálása, a szocializmus, a kommunizmus erősítése ad megoldást a nemzeti élet kérdéseire, hozza meg minden nemzet történetének nagy fordulatát.

A felszabadult munkásosztály szocialista hazafisága nem valami misztikus „nemzeti lélekből" ered. A szocialista hazafiság a nép és a szülőföld igazi szeretete, harc a munkásosztály és az egész dolgozó nép társadalmi felszabadításáért és mindenféle elnyomás megszüntetéséért, a proletárdiktatúra megteremtésével a szocializmus felépítéséért, a kommunizmus teljes győzelmére viteléért. A haza a dolgozó nép hazájává válik, a burzsoá nemzetet szocialista nemzet váltja fel. A hazaszeretet új tartalommal telik meg: a szocialista építés tevékeny támogatásával. A szocialista hazafiság alapeszméje, hogy korunkban a tartós nemzeti felemelkedés útja: a szocializmus. Éppen ezért a szocialista hazafiság harcos védelmezője a néphatalomnak, a szocialista termelési viszonyoknak; a szocializmust támogató hazafias erők összefogását és a burzsoá ellenforradalom elleni küzdelmet hirdeti és valósítja meg az országon belül, a szocializmus és a béke erőinek összefogását és az imperializmus elleni küzdelmet nemzetközi téren.

A szocialistává fejlődő nemzet vezetője a nemzeti felemelkedés motorja a munkásosztály forradalmi pártja. A magyar munkásosztály és forradalmi élcsapata ezt a vezető szerepet nehéz és áldozatos harcokban vívta ki. A párt a Horthy-fasizmus éveiben az illegalitás és az emigráció nehéz körülményei között, az ellenforradalmi rendszerrel folytatott küzdelemben dolgozta ki azt a programot, amelyet a felszabadulás utáni esztendők munkája váltott valóra. E program a magát „nemzetinek" hirdető — valójában nemzetvesztő — nagykapitalista-földbirtokos uralommal szemben a demokratikus és nemzeti újjászületés útját jelölte ki, amely szükségképpen és tudatosan a szocialista átalakuláshoz vezet. A kommunisták pártja volt az a politikai erő, amely tudta és hirdette: „Lesz magyar újjászületés!" — és megvilágította a magyar újjászületés útját is. A kommunisták pártja volt az a politikai erő, amelynek alkotó programja volt a nemzeti újjászületésre, s mert és tudott a tömegekre támaszkodni, hogy megvalósítsa ezt a programot, a „föld, kenyér, szabadság" politikáját. A kommunisták pártja — számítva a Szovjetunió segítségére — a magyar nép erejére alapozta az újjáépítést s elutasította a hírhedt Marshall-tervet, mely a tőkés rendszer védelmének és a függetlenség aláásásának terve volt. A kommunisták pártjának volt bátorsága és ereje ahhoz, hogy kezdeményezze és vezesse a nagybirtokrendszer felszámolását, a demokratikus földreformot, majd pedig győzelmesen megvívja a harcot a tőkés kizsákmányolás védelmezőivel, megvalósítsa a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály hatalmát, a proletárdiktatúrát.

2. A szocialista hazafiság: a munkásosztály, a dolgozó nép érdekeinek szolgálata. A szocializmus építése nemzeti keretek között megy végbe, és a szocializmust építő országok nemzeti felemelkedését eredményezi. A szocializmust építő országokban végbemenő társadalmi folyamatok tartalma azonban közös, közösek törvényszerűségei is. Az egyes szocialista országok — közöttük népi demokráciák — előrehaladása attól függ, hogy ezeket az általános törvényszerűségeket mennyire tudjuk felismerni és alkalmazni a nemzeti fejlődés sajátos problémáira.

A marxisták elvetik azokat a nacionalista kísérleteket, amelyek a nemzeti sajátosságok címén le akarták és akarják téríteni az országot a szocialista forradalom útjáról. Ugyanakkor azt tartják, hogy a marxizmus—leninizmus általános alapelveit, a szocialista forradalom és a szocialista építés általános törvényszerűségét alkotóan kell alkalmaznunk országunk konkrét viszonyainak megfelelően, figyelembe véve a nemzeti sajátosságokat is.

3. A proletariátus osztályharca, a szocializmus felépítése nemzeti és egyben nemzetközi ügy.

A szocializmus és az imperialista kapitalizmus közti világtörténelmi mérkőzés korunk osztályharcainak tengelye. A szocializmus nemzetközi pozícióinak erősödése a nemzeti keretek közt folyó szocialista építés feltétele és eszköze.

A munkás nemzetköziség azon alapszik, hogy a kapitalizmus elleni harcban valamennyi ország proletariátusának közösek az érdekei és kölcsönösen támogatják egymást a dolgozók felszabadításáért vívott harcban. Az imperializmus elleni nemzetközi küzdelemben találkozik és összekapcsolódik a szocialista tábor dolgozóinak építő tevékenysége, a tőkés országok munkásosztályának antikapitalista és demokratikus küzdelme, a gyarmati és függő országok népeinek antiimperialista, nemzeti felszabadító harca, „... a munka érdekei azt követelik, hogy a különböző országok, különböző nemzetek dolgozói a legteljesebb bizalommal legyenek egymás iránt és a legszorosabb szövetségben forrjanak össze. A földbirtokosok és a kapitalisták, a burzsoázia hívei megbontani igyekeznek a munkások egységét, szítani igyekeznek a nemzeti viszályt, és ellenségeskedést, hogy gyöngítsék a munkásokat, hogy erősítsék a tőke hatalmát.

A tőke nemzetközi erő. Hogy legyőzzük, ahhoz a munkások nemzetközi szövetsége, nemzetközi testvérisége szükséges." (Lenin Művei 30. kötet. Szikra, 1953. 288—289. old.)

A dolgozók nemzetközi összefogása érdekében egyik legfontosabb feladatunk a nemzetek közötti bizalmatlanság, az elzárkózás, a nemzeti gőg felszámolása, az ellenük folytatott harc. A nemzetek közötti bizalmatlanság a kapitalista-földesúri világ öröksége, amelyet az évszázados földbirtokosi és kapitalista elnyomás, a magántulajdon miatt keletkezett ellenségeskedés, a tőkés országok közötti állandó viszály hagyott ránk örökül. Felszámolása bonyolult feladat, amely türelmet és elővigyázatosságot követel. Jelenleg, amikor hazánkban és a többi szocialista országban megszűnt a kizsákmányolás, a dolgozók mindenféle elnyomása — a nemzeti elnyomás is — az a kötelességünk, hogy mindenekelőtt saját népünk előítéletei, a nálunk jelentkező nacionalizmus ellen harcoljunk.

4. A proletár nemzetköziség és a nacionalizmus közötti vízválasztó korunkban: az országon belül — a hatalomhoz való állásfoglalás, válasz a

„burzsoa diktatura vagy proletár diktatura' kerdesere, a nemzetkozi kuzdoteren — a szocialista tabor egysegenek kerdeseben vallott allasfoglalas Az imperializmus tamadasai a szocialista tabor egysege ellen koncentralodnak A jelenkori revizionizmus az imperializmus e hadjaratában vallal szerepet, ideologiai es politikai tevekenysege a szocialista tabor bomlasztasara iranyul

Mar Lenin figyelmeztetett arra, hogy a proletar internacionalizmus olyan ertelmezese, amely a nemzetkoziseget csupan az egyenjogusagra akarja korlatozni, valojaban nacionalizmus, mert a munkas-nemzetkoziseg lenyeget oli ki a forradalmi proletarmozgalom eszmejenek es cselekvesenek nemzetkozi egyseget A mai revizionizmus ragalmazza a szocialista orszagok egysegenek gondolatat es valosagat, a szocialista orszagok kapcsolatait, az egyuttelesre szeretne korlatozni, s ami az egymas mellett elesen tulmegy, azt „tombpolitikanak", „hegemonizmusnak" nyilvanitja „A szocialista orszagok kolcsonos viszonyukat a teljes egyenjoguság, a teruleti serthetetlenseg, az allami fuggetlenseg es szuverenitas tiszteletben tartasanak es az egymas belugyeibe valo be nem avatkozasnak elveire alapozzak Ezek fontos elvek, de nem meritik ki a szocialista orszagok kozotti kapcsolatok egesz lenyeget A szocialista országok kolcsonos viszonyanak elszakithatatlan resze a kolcsonos testveri segitseg E kolcsonos segitesben tevolegesen nyilvanulnak meg a szocialista internacionalizmus elvei' (Az emberiseg bekejeert jovojeert Kossuth Konyvkiado, 1957 19 old) — mondja a szocialista orszagok kommunista es munkaspartjainak moszkvai nyilatkozata A szocialista allamokat osszefuzi a szocializmus kozos utja, tarsadalmi, gazdasagi rendszeruk kozos lenyege, allamhatalmuk kozos osztalytartalma, celjaik es erdekeik kozossege, a szocializmus, a kommunizmus gyozelmeert vivott harcban es a kozos marxista—leninista ideologia A szocialista orszagok egysege, mely magaban foglalja a politikai, gazdasagi, kulturalis es katonai osszefogast, minden szocialista orszag gyors fejlodesenek a fuggetlenseg vedelmenek legfobb biztositeka

A szocialista nepek csaladjaban a Szovjetunio az elso es legerosebb szocialista hatalom, amely a legtobb tapasztalatot szerezte a szocializmus epiteseben es legtovabb jutott a kommunizmus fele vivo uton, a legtobbet segitett es segit ma is a tobbi szocialista orszagnak es a kapitalista orszagok dolgozoinak a bekeert es a szocializmusert vivott kuzdelemben A Szovjetunio a szocialista tabor centruma, peldaja felbecsulhetetlen erteku segitseget jelent a szocializmust epito orszagoknak

A Szovjetunio szabaditotta fel Kozep- es Delkelet-Europa nepeit — koztuk a magyar nepet is — a fasiszta rabsagbol A Szovjetunio politikai, katonai, anyagi es erkolcsi segitsege amelyet az 1956 oktoberi ellenforradalom leverese idejen nyujtott, a proletar internacionalizmus megnyilatkozasa volt Ezzel a magyar nep szocialista epitomunkajat, nemzeti fuggetlenseget ovta

A szocialista tabor egysegenek vedelme es fejlesztese, a baratí kapcsolatok apolasa a Szovjetunioval a proletar nemzetkoziseg, a szocialista hazafisag elsodleges kovetelmenye

A szocialista tabor orszagai a Szovjetunio mellett mind nagyobb mertekben hasznositjak valamennyi szocialista orszag tapasztalatait, amit a szocializmus felepiteseert folyo harcban szereztek A szocialista tabor

minden országa hozzajárul a maga eredményeivel, harci tapasztalataival, gazdasági, tudományos, muszaki, kulturalis vivmányaival az egész szocialista világrendszer fejlodéséhez . .

B) A nemzeti hagyomanyok és a társadalom szocialista átalakítása

1 A burzsoá nacionalizmus a nemzeti egység hamis, az osztályharcot leleplezo értelmezését visszavezeti a múltba is, és a nemzeti történelem meghamisításával igyekszik szellemi fegyvert kovacsolni a nacionalista gondolkodasmód támogatására és erositésere Nemzeti múltunk, hagyomanyaink értékelésében a burzsoá nacionalizmus elkodositi az osztalytartalmat, megprobalja egyrészt osszebékíteni a haladó és a reakciós tendenciákat, másrészt haladonak, nemzetinek tunteti fel azt is, ami reakciós.

Halado nemzeti hagyományaink kozul elsosorban azokat becsuljuk, amelyek korunkban a haladó torekvések legkovetkezetesebb kifejezoi voltak, legerotelJesebben képviselték a magyar nép harcát a társadalmi reakcióval szemben Ilyen haladó hagyományaink· a dolgozó osztályok forradalmi megmozdulásai, a társadalmi haladás és felvilágosodás nagy magyar harcosainak tevékenysége, a magyar nép szabadságharcai az idegen elnyomás ellen, és mindezeknek a tukrozodése nemzeti kultúránkban és irodalmunkban.

Természetesen nem engedhetjuk át a haladás ellenségeinek, a burzsoá nacionalistaknak azokat a halado hagyományokat sem, amelyek a nemzet tobbségének alapveto érdekeit, a társadalmi haladást kevésbé kovetkezetesen, kevésbé atfogóan képviselték, és amelyek haladó tartalmúak ugyan, de belso ellentmondásoktól terhesek A forradalmárok tradíciója mellett a kommunisták megbecsulik és apolják azoknak a reformereknek a hagyatékát is, akik a társadalmi-nemzeti elórehaladás érdekében hirdettek reformprogramot, szemben azokkal, akik a tulhaladott, reakciós rend védelmében, a forradalom ellen hirdettek reformokat Ugyanakkor a kommunisták nem mondanak le a hagyományok gyengeségeinek, kovetkezetlenségeinek elvi birálatáról A hagyományok ápolása nem jelentheti a múlt idealizálását A hagyományok ápolása marxista—leninista elemzésuket igényli, ez teszi lehetove, hogy megkulonboztessuk az eloremutatot, az értékest, a tévelygéstol, a megalkuvástol, a halado mozzanatokat a reakciós tendenciáktól A múlt elemzésének tudományos alapja a marxizmus, amelynek torteneti szemléletétől távol all a szubjektivizmus, a hamis aktualizálás

2 Kulonosen fontos, hogy haladó nemzeti hagyomanyaink kozott első helyre állítsuk a magyar munkásosztály és a magyar munkásmozgalom forradalmi tradícióit A munkásosztály történelmi fellépése ota a nemzeti felemelkedés irányát, a nemzeti fejlódést akadalyozó nagy problémak megoldásának utját ennek az osztálynak a forradalmi harca jelentette. E forradalmi harc egyenes folytatasa a megelozo korszakok haladó nemzeti hagyomanyainak A nemzeti hagyományok apolásának az a gyakorlata, amely hallgatólagosan kizárja a haladó nemzeti hagyomanyaink kozul a munkásosztály harcát és a haladó nemzeti hagyományokat lényegében a polgári forradalmak korának nemzeti mozgalmára korlátozza, meghamisítja a történelmet A magyar munkásosztály forradalmi tradíciói a leg-

értékesebb haladó nemzeti hagyományaink, melyek a legkövetkezetesebben képviselik a társadalmi haladást, a nemzeti felemelkedést.

Az antifasiszta harcban a párt hirdette és bizonyította: a kommunisták és csak a kommunisták az 1848-as forradalom és szabadságharc demokratikus és nemzeti hagyományainak örökösei, s a népi demokratikus átalakulás hivatott befejezni 1848. félbemaradt és a reakció által megtagadott művét. Az 1848-as tradíció előtérbe állítása azonban hosszabb ideig nem párosult 1919. hagyományainak kellő hirdetésével és védelmével. A Tanácsköztársaság emlékének elhomályosodása gyengítette a munkásosztály, a Kommunista Párt vezető szerepének tudatát, az antifasiszta harcban, a népi demokratikus rend győzelméért vívott küzdelemben.

3. A marxisták — Lenin tanításának szellemében — a múlt tanulmányozásából a jelen tennivalóira következtetnek. A haladó nemzeti hagyományok ápolásának célja és értelme nem csupán történelmi igazságszolgáltatás, hanem elsősorban a társadalmi haladásért vívott jelenkori harc előzményeinek feltárása, annak bemutatása, hogy a szocializmust építő munkánk annak a harcnak a folytatása és beteljesedése, amelyet a magyar nép legjobbjai a múltban vívtak. A haladó hagyományokat magunkénak valljuk, s egyben túl is haladunk rajtuk, a múlt harcaiból leszűrve a tanulságokat, erőnket a szocializmus építésére fordítjuk . . .

(Társadalmi Szemle, 1959. augusztus—szeptember.)

Kádár János:

A MAGYARORSZÁGI OSZTÁLYHARC TAPASZTALATÁBÓL

(1959. február)

I.

A magyarországi osztályharc — és különösen az 1956. évi ellenforradalom — a gyakorlatban is igazolta a proletárdiktatúráról és az osztályharcról szóló marxi—lenini tanítások általános érvényét. „Az osztályok megszüntetése — tanítja Lenin — hosszú, nehéz, szívós osztályharc műve s az osztályharc, a tőke uralmának megdöntése után, a burzsoá állam lerombolása után, a proletárdiktatúra megteremtése után nem tűnik el . . ., hanem csak formáit változtatja és sok tekintetben még elkeseredettebbé válik." (Lenin Művei. 29. köt. Szikra. 1953. 395—396. old.)

A burzsoázia gazdasági hatalmának megsemmisítése a politikai hatalom megragadása után viszonylag egyszerűbb feladat. De a burzsoázia kisajátításával még nem arattunk végső győzelmet felette. Ennél sokkal hosszadalmasabb és bonyolultabb feladat az, hogy a dolgozók túlnyomó többségét kiszabadítsuk a burzsoázia ideológiai és politikai befolyása alól, s megnyerjük a marxizmus—leninizmus eszméi számára. Győzelmünk csak ezután válik véglegessé.

Az 1919-es és 1956-os magyarországi ellenforradalom példája világosan tanúsítja, hogy a kizsákmányolók nem nyugszanak bele hatalmuk elvesztésébe. A revizionisták hónapokkal az ellenforradalmi lázadás előtt széltében-hosszában terjesztették azt a hazug és káros nézetet, hogy az osztályharc már a szocializmus építésének időszakában elhal. E nézet terjedése jelentős mértékben elősegítette, hogy az ellenforradalom készületlenül érte a pártot. Magyarországon 1956. őszén az osztályharc élesebb formát öltött, mint népi demokráciánk történetében bármikor.

Az átmeneti korszak idején különböző ellentétes irányzatok érvényesülnek az osztályharcban. A szocializmus erőinek növekedése korlátozza a burzsoázia ellenállási és támadási képességét, kivonja a burzsoázia befolyása alól a kispolgári tömegeket. Mindez az osztályharc enyhülésének irányába hat. A szocializmus erőinek valamely okból bekövetkező meggyengülése, a proletárdiktatúrát ért bármely megrázkódtatás viszont felbátorítja és erősíti a burzsoáziát — és az osztályharc élesebbé válik. Az osztályharc élességét egy-egy országon belül befolyásolják a nemzetközi élet eseményei is. Ha a szocializmus és a béke erői érnek el sikereket, reakció visszahúzódik, tanácstalanná válik; ha éleződik a nemzetközi helyzet, ha valahol provokálnak az imperialisták, megélénkül a honi reakció is.

A munkásosztálynak, a kommunista pártnak nem az osztályharc élezése, hanem a szocializmus békés építése az érdeke. A magyar proletariátus 1919-ben és 1945 után is puskalövés nélkül jutott hatalomra, s mit tett a burzsoázia? 1919-ben éppúgy, mint 1956-ban összefogott a nemzetközi

reakcióval és ránk kényszerítette a polgárháborút. Mi nem élezzük a harcot, de ha fegyverrel támadnak ránk, fegyverrel kell védekeznünk.

Amikor a magyar szocialista erők az ellenforradalom legyőzése érdekében visszaütöttek a lázadókra, az egész nemzetközi reakció „terror"-ról harsogott, a revizionisták, a polgári „humanisták" elszörnyedtek. Mit tett a proletár diktatúra? Választ adott az ellenforradalom szörnyűségeire. Mi is elmondhatjuk, amit Lenin mondott 1919-ben: „... a terrorizmus vádja, amennyiben jogosult, a burzsoázia ellen szól, nem pedig ellenünk." (Lenin Művei. 30. kötet. Szikra, 1953. 170. old.)

A magyarországi osztályharcok azonban nemcsak ezeket az általános érvényű törvényszerűségeket tükrözik, hanem azokat a magyar történelmi fejlődésből eredő sajátos vonásokat is, amelyek megmagyarázzák az osztályharc időszakonkénti, rendkívüli kiéleződését is.

1848—1849-es magyar forradalom és szabadságharc, amelynek feladata lett volna a magyar függetlenség és a polgári fejlődés biztosítása, elbukott. A magyar kapitalizmus csak súlyos feudális maradványokkal terhelten fejlődhetett.

1918 előtt Magyarországon megvolt valamennyi lényeges társadalmi ellentét: a burzsoázia és a munkásosztály, a feudális nagybirtokos osztály és a parasztság, valamint a nemzetiségek közötti ellentétek — mégpedig a végsőkig kiélezett formában. Ezekhez járult a magyar nép és az idegen uralkodóház, a Habsburg dinasztia közötti ellentét, az ország Ausztriától való függő helyzete. Nem véletlen, hogy Magyarország azok közé az országok közé tartozik, ahol a leghamarabb és legerőteljesebben érvényesült a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása. 1918-ban a kommunista párt igen gyorsan megnyerte a munkásosztályt és a dolgozó tömegek többségét, s a párt vezetésével létrejött a Magyar Tanácsköztársaság.

A Tanácsköztársaságot a magyar ellenforradalom 1919-ben imperialista fegyveres beavatkozás segítségével fojtotta vérbe. De az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság rányomta bélyegét a két világháború közötti ellenforradalmi korszak osztályharcaira: a kizsákmányoló osztályok minden cselekedetét befolyásolta a rettegés az új proletárforradalomtól, a forradalmi munkásmozgalom pedig a Tanácsköztársaság példájából merített biztatást és erőt.

A magyar történelemben különös élességgel áll szemben egymással kétféle hagyomány: a forradalomé és az ellenforradalomé. Magyarországon győzött Oroszország után elsőnek a proletárdiktatúra, de itt volt az idegen beavatkozás segítségével győzelmet aratott ellenforradalom, az erős és leghosszabb időtartamú fasiszta diktatúra is. A Tanácsköztársaság emlékét, a proletár nemzetköziség eszméjét az ellenforradalom legkegyetlenebb üldözése sem tudta kiölni a magyar kommunistáknak és a munkásosztály legjobbjainak akkori gondolkodásából. De a magyar reakciós uralkodó osztályok akkori felülkerekedése és 25 éves ellenforradalmi, nacionalista propagandája is mélyen hatott, különösen a városi kispolgárságra és az értelmiségre. A magyar munkásosztály, a dolgozó nép forradalmi élgárdája hagyományokban és tapasztalatokban gazdag, harcedzett, de a magyar burzsoázia sem volt híján harci tapasztalatoknak és járatos volt a terrorban és a népcsalásban.

Az ellenforradalom ideológiájában — a Horthy-rendszer idején és 1956-ban is — jelentős szerepet játszott a nacionalizmus. A nacionalizmus

szemléletének nagy tömegekbe való behatolását és fellobbanását megkönnyítette az a körülmény, hogy az évszázadokon át tartó idegen (török, német) elnyomás elleni harc különösen erős formában fejlesztette ki a nemzeti érzékenységet! 1848-ban, amikor a polgári átalakulás és a nemzeti függetlenség kivívása volt napirenden, még volt haladó szerepe a polgári nacionalizmusnak, amely a XIX. sz. második felétől kezdve azonban mindinkább egyértelműen reakcióssá vált. A magyar uralkodó osztályok saját reakciós érdekében felhasználták a nacionalizmus eszméjét. A Habsburgokkal, az osztrák uralkodó osztályokkal, s később a hitleri imperializmussal szemben lemondtak az ország függetlenségéről, s cserébe megkapták a magyarországi nemzetiségek elnyomásának jogát. A nacionalizmust a belpolitikában felhasználták az éles osztályellentétek leplezésére, a külpolitikában pedig két világháborúban való részvétel, eszmei megalapozására. E történelmi előzmények érthetővé teszik, hogy 1956-ban miért jelentkezett az ellenforradalom nacionalista köntösben. Az ún. „nemzeti kommunizmus" felszította az évtizedeken át táplált burzsoá-nacionalista, soviniszta nézeteket, s az ellenforradalom előkészítésének fő eszmei fegyverévé tette őket.

A magyarországi osztályharc alakulásában fontos szerepe volt annak a ténynek is, hogy hazánkban a munkásosztály hatalomra jutása viszonylag békés körülmények között ment végbe. A burzsoázia hatalmának anyagi alapjait a termelési eszközök köztulajdonba vételével megsemmisítették, de a forradalom viszonylag békés fejlődése következtében a burzsoázia sok tekintetben meg tudta őrizni politikai erőit. A népi demokratikus átalakulás folyamán a régi államgépezetnek csak egy része (a fegyveres elnyomó szervek) semmisült meg, a másik részét fokozatosan alakítottuk át. Így a burzsoázia nem vesztette el teljesen politikai befolyását az állami gazdasági és kulturális életre. Az osztályharcnak ez a sajátossága fokozottabb mértékben teszi ma is szükségessé mind a burzsoázia ellenállásának elnyomását, mind pedig a munkásosztály és a dolgozó tömegek harckészségének és éberségének fokozását.

II.

A magyar nép az 1945. évi felszabadulás és az 1956. októberi ellenforradalom kirobbanása közötti időszakban jelentős eredményeket ért el az ország szocialista átalakításában: a szocializmus erői túlsúlyba kerültek. Hogy állhatott elő mégis olyan helyzet, hogy — ha csak átmenetileg is — veszélybe került a magyar proletárdiktatúra sorsa?

A burzsoázia szószólói szerint az ellenforradalmi lázadás azt bizonyítja, hogy a dolgozó osztályok „kiábrándultak" a szocializmusból, „a kommunizmus válságba került". Lényegében ugyanerre a következtetésre jutottak a revizionisták is, amikor a rendszer elleni „spontán népi felkelés"-ről beszéltek.

A „kommunizmus válságá"-nak elmélete azonban hamisnak bizonyult. A szocializmus erői az ellenforradalom alatt is lényegesen nagyobbak voltak, mint a reakció erői; ezek az ellentétes erők azonban nem voltak egyforma állásponton.

Ami a szocializmushoz hű erőket illeti:

A munkásosztály éveken keresztül lelkesen építette a szocializmust, követte a párt szavát. Az építés közben elkövetett hibák bizonyos zavart okoztak a soraiban, meglazultak a párthoz fűződő szálai. Fokozta a zavart a revizionista bomlasztás és a kritikus pillanatban a párt és az állam vezetését is megbénító árulás.

Ennek ellenére a munkásosztály nagy tömegei és elsősorban a munkásosztály törzsgárdája, a régi, szervezett munkások a legválságosabb időszakban is kitartottak a szocializmus mellett. Egy részük fegyverrel harcolt az ellenforradalom ellen, s ez a réteg állt a leghamarabb talpra az ellenforradalom leverése után is.

A parasztság legöntudatosabb elemei a szövetkezeti parasztok és szegényparasztok jelentős tömegei szintén hűek maradtak a proletárdiktatúrához. A középparasztság között az erők felvonultatása idején fokozódott az ingadozás, mert egyes kérdésekben a középparasztok jelentős része korábban ellentétbe került a proletárdiktatúrával. Ilyen ellentét állt fenn pl. a mezőgazdaság szocialista átszervezésében az önkéntesség megsértése, valamint a mezőgazdasági árrendszer miatt. Az ellenforradalom leverésében, főleg az utóvéd harcokban a középparasztság határozottan fellépett, mint a munkásosztály szövetségese.

Az értelmiség politikai állásfoglalása szempontjából különböző csoportokra oszlott. Kis része végig szilárdan a népi rendszer mellett állt. Másik, ugyancsak kisebb része tevékenyen résztvett az ellenforradalom előkészítésében, szervezésében és vezetésében. Az értelmiség nagy tömegei ingadoztak. Ez az ingadozás az értelmiség társadalmi helyzetéből adódik. A felszabadulás után megváltozott az értelmiség társadalmi helyzete, az értelmiség a többi dolgozóval együtt felszabadult. Ez a változás azonban még hosszú ideig nem tükröződik tudatában. Az értelmiség nagy részében megmaradtak a burzsoá gondolkodás maradványai, nacionalista nézetek, az osztályfeletti demokrácia illúziója. Az értelmiség jelentős része, amelyet a revizionista, nacionalista hullám éppen ezért a legmélyebben érintett, a proletárdiktatúra meggyengülése következtében az ellenforradalom befolyása alá került, annak fontos bázisa lett. Az ellenforradalom katonai, politikai és idológiai veresége után az ingadozó réteg fokozatosan felénk fordult. Ez azért vált lehetővé, mert nálunk az értelmiség nagy tömegeit lényeges érdekei a munkásosztályhoz kapcsolják.

Az ellenforradalom bázisát erősítette a városi kispolgárság megingása. Ez a réteg a munkásosztály szövetségese, ha a munkáshatalom szilárd, de a nehézségek, átmeneti kudarcok idején elfordul a proletárdiktatúrától. „Évtizedek történeti tapasztalatai tanúsítják minden országban, hogy a kispolgárság tétovázik, ingadozik, ma a proletariátussal megy együtt, holnap visszaretten a forradalom nehézségeitől, a munkások legelső vereségére vagy csak fél vereségére is pánikba esik, idegeskedik, kapkod, siránkozik, az egyik táborból a másikba futkos . . .” (Lenin Művei, 29. köt. Szikra, 1952. 258—259. old.) — írta Lenin. A mi tapasztalataink mindenben megerősítik Leninnek ezt a megállapítását.

Az ellenforradalmi erők szervezettek, és rendkívül aktívak voltak: jól tudták, hogy mit akarnak. Embereik ott voltak a népköztársaság védelme szempontjából fontos kulcspozíciókban is. A reakció vezérkarát a nemzetközi imperializmus kém- és felforgató szervezeteinek képviselői, a külföldi ellenforradalmi emigráció és hazai cinkosai, valamint az oldaluk-

ra átment áruló Nagy Imre klikk alkották. Az ellenforradalom a fegyveres bandákat volt uralkodó osztályok maradványaiból, a horthysta tisztikar, csendőrség, rendőrség, reakciós elemeiből, bűnözőkből, lumpenproletárokból, valamint megtévesztett fiatalokból, ingadozó kispolgári és értelmiségi elemekből toborozta.

A proletárdiktatúra vezető erejét, a kommunista pártot megbénította az árulás. A szocializmus hívei a legkritikusabb időpontban határozott vezető erő nélkül maradtak, szét voltak forgácsolva, és ezért nem tudtak — bár többségben voltak — kellő hatékonysággal harcolni. Az ellenforradalom szervezettsége, saját erőinek dezorganizáltsága következtében állhatott elő olyan helyzet, hogy átmenetileg a nagyobb erő hátrányos helyzetbe került a kisebbel szemben.

III.

Az 1956. évi magyarországi ellenforradalmi lázadás előkészítése, kirobbanása, elkeseredett utóvédharcai feltárták a nemzetközi és a magyar reakció szocializmusellenes tevékenységének praktikáját. Az ellenforradalom tudta, hogy nem remélhet sikert, ha nyíltan a kapitalizmus visszaállításának jelszavával jelentkezik, s ezért leplezte céljait. Nem kapitalizmusról, hanem — legalábbis kezdetben — „demokratikus szocializmus"-ról beszélt. „Szocializmus — diktatúra nélkül" — ez volt az ellenforradalom taktikájában az első lépés. Az ellenforradalom arra számított, hogy a „diktatúra nélküli szocializmus" jelszava számára kedvező terepet nyújt további céljai megvalósításához. A jelszó alkalmas volt a politikailag iskolázatlan tömegek megtévesztésére.

Az ellenforradalom taktikájának második lépése az osztálytartalom nélküli „tiszta demokrácia" meghirdetése volt. Az ellenforradalom napjaiban a reakció már levetette álarcát. Bár szavakban, a tömegek becsapása céljából, még mindig demokráciát hangoztatott, de a valóságban szó sem volt semmilyen fajta demokráciáról, az utcákon már véres ellenforradalmi terror dühöngött.

Az ellenforradalomra készülő hazai és külföldi reakció a fokozatosság elvét alkalmazta a harci területek megválasztásában, a támadási frontok áthelyezésében és az alkalmazott harci formák és eszközök tekintetében is.

Az ellenforradalmi támadás nem véletlenül kezdődött az ideológiai fronton, az értelmiség között, ahol sok az ingadozó elem, ahonnan a közvélemény szélesebb körére tudtak hatni. Az ellenség abból indult ki, hogy ha sikerül eszmeileg megbénítani a szocialista erőket, az emberek gondolkodásában megerősíteni és táplálni a burzsoá és a kispolgári gondolkodásmód maradványait, nem lesz már nehéz általános politikai, majd fegyveres támadást indítani a proletárdiktatúra, a szocializmus ellen.

Az ellenséges ideológia előrenyomulását megkönnyítette az is, hogy a régi pártvezetés éveken keresztül nem folytatott eléggé következetes elvi harcot a polgári és kispolgári ideológia ellen. A nyílt ideológiai harcot időnként egyoldalú adminisztratív rendszabályokkal, a polgári és kispolgári nézetek puszta elnémításával helyettesítették, anélkül, hogy elvileg és a tömegek előtt leplezték volna le azok reakciós jellegét. Ezek az eszmék ilyen körülmények között természetesen csak a felületről tűntek le,

de sok ember gondolkodásában tovább éltek és az első adódó alkalommal a felszínre törtek. A reakciós polgári és kispolgári eszméknek ez az 1956-os „másodvirágzása" arra figyelmeztet bennünket, hogy a burzsoá ideológia elleni harcban a nyílt eszmei küzdelmet az ellenséges ideológia leleplezését, leküzdését önmagában semmiféle adminisztratív rendszabály nem pótolja.

Az ellenforradalom előkészítésének idején az ideológiai fronton folyó támadás igyekezett megmaradni „szocialista" keretek között, a későbbiek során az ellenforradalom napjaiban viszont már nyíltan pártellenes jelszavak váltak uralkodóvá. Így az ellenforradalmi támadás egyik fontos jelszava a burzsoá többpártrendszer visszaállításának követelése volt.

Magyarországon egyidőben, 1945 és 1948 között, a kommunista párt mellett léteztek egyéb pártok is. A burzsoá pártok többsége azonban nyílt politikai csatában vereséget szenvedett. A burzsoá jobbszárnyától megszabadult Kisgazdapárt és a Parasztpárt elfogadta a munkásosztály vezető szerepét, a szocializmus építésének platformját és az újjászervezett Hazafias Népfront tagjai lettek. Ettől kezdve e pártok önálló tevékenysége fokozatosan megszűnt. Ez a probléma 1956-ban már a múlté volt.

A többpártrendszer visszaállítása az ellenforradalmi támadás viszonyai között csak a reakció erőinek kedvezhetett. Az újonnan alakított pártokban szó sem volt a szocializmus építéséről, a reakció elleni harcról. E pártokban meg lehetett találni a feudális, burzsoá és kispolgári reakció minden árnyalatát.

A tömegek nehezen ismerték fel azoknak a pártoknak valóságos arculatát, és ellenforradalmi szerepét, amelyeknek múltjában egyes történelmi időszakokban voltak haladó elemek is. (A Szociáldemokrata Párt, a Kisgazdapárt és a Nemzeti Parasztpárt.) E pártok mint szocialistaellenes pártok alakultak újjá, s vezetőik, szervezőik a proletárdiktatúra ádáz ellenfelei közül kerültek ki. Jobboldali elemek ragadták kezükbe a vezetést és eltávolították azokat a saját soraikból kikerült politikusokat, akik a korábbi években részt vettek a szocializmus építésében.

Az ellenforradalom alatt bebizonyosodott, hogy a többpártrendszer visszaállításának kísérlete a munkásosztály egységének a megbontására, a munkásosztály és szövetségesei közötti kapcsolat aláásására, a proletárdiktatúra felszámolására irányult.

A népi demokratikus rendszer — mint a proletárdiktatúra államának egy típusa — számára elvi kérdés, általános törvényszerűség a munkásosztály forradalmi pártjának vezető szerepe az állam és a társadalom életében. Enélkül népi hatalom, proletárdiktatúra, munkás-paraszt állam nem maradhat fenn, a szocialista társadalom nem épülhet fel. Ez teljesen nyilvánvaló. Ugyanakkor maga az a tény, hogy vannak népi demokratikus államok, amelyben csak egy politikai párt (a munkásosztály forradalmi pártja) működik, és vannak más népi demokratikus országok, amelyekben több párt működik, kellően bizonyítja, hogy az „egypártrendszer", illetve a „többpártrendszer" nem az általános törvényszerűségből adódó elv, hanem az adott ország politikai és társadalmi viszonyai alapján eldöntendő gyakorlati kérdés. Pártunk számára is ilyen kérdésként jelentkezett.

Az ellenforradalom leverése után a nyílt jobboldali burzsoá pártok szétfoszlottak. Az úgynevezett „koalíciós" pártok egy-két hónapig még léteztek, és helyileg tevékenykedtek. (Egyik vidéki megyében egy ideig létezett

kisgazdapárti csoport, Budapesten nemzeti parasztpárti csoport, Csepelen a Szociáldemokrata Párt egy helyi szervezete stb.) Tevékenységük nem volt más, mint arra irányuló csökönyös erőfeszítés, hogy megakadályozzák a Magyar Népköztársaság konszolidálását. A „koalíciós" pártok 1956 novemberében és decemberében végső bizonyítékát adták annak, hogy az adott magyarországi történelmi helyzetben nem képesek többé haladó szerepet betölteni.

Ezért pártunk 1956 decemberében határozottan és teljesen helyesen szembeszállt a többpártrendszer visszaállításának gondolatával, politikai és ideológiai harccal leleplezte a „többpártrendszernek" a mi viszonyaink között bebizonyítottan ellenforradalmi jelszavát. Pártunk most nagy gondot fordít arra, hogy a volt koalíciós pártok népi demokráciánkhoz hű vezetőit és tagjait a Népfronton keresztül bevonja a politikai, gazdasági és kulturális élet különböző területein az építő munkába. Az elmúlt két esztendő során napról napra erősödő Hazafias Népfront mozgalom bizonyítja, hogy ezen a területen is sikerült felszámolni az ellenforradalom okozta zűrzavart.

IV.

Az ellenforradalom alaposan felkészült a támadásra, gondosan kidolgozta taktikáját, időlegesen sikereket is aratott, mégsem győzött. Nyugaton lázas vita folyt és folyik ma is arról, hogy milyen taktikai hibát követtek el. Az ellenforradalom kudarcának fő oka, azonban elsősorban nem a taktikában keresendő, hanem abban, hogy lebecsülte a szocialista eszme erejét, a munkásosztályt, a népet, a szocializmus erőit mind Magyarországon, mind világméretekben. Az ellenforradalom a kommunizmus „válságára", a szocialista tábor egységének megbomlására építette terveit, ezért mondtak azok csődöt.

A Magyar Szocialista Munkáspárt és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megtalálta az ellentámadás sikerének kulcsát: bízott a tömegekben, bízott a szocialista tábor egészében, e két szilárd bástyára épített.

1956 októberében és novemberében a szocializmusnak és az ellenforradalomnak nemcsak magyarországi erői ütköztek meg egymással. Magyarországon ekkor a szocializmus és a kapitalizmus közötti nemzetközi méretű osztályharc egyik csatája zajlott le. A Magyar Népköztársaság megdöntését célzó ellenforradalmi támadást a nemzetközi imperializmus szervezte. A magyar szocialista forradalom ügyének megvédésében döntő szerepet játszott az a segítség, amelyet a proletár internacionalizmus szellemében a Szovjetuniótól és a népi demokratikus országoktól kapott a magyar nép.

Az ellenforradalom leverését követő két esztendő alatt konszolidáltuk népi demokratikus rendszerünket, megteremtettük a szocialista építés folytatásának és fellendítésének előfeltételeit. A két év sikerei, amelyeket a gazdasági és kulturális építő munka területén elértünk, a proletár diktatúra megerősítése, a dolgozó tömegek tömörítése, a Magyar Szocialista Munkáspárt vezetésével félreérthetetlenül megmutatták, hogy a magyar nép túlnyomó többsége visszavonhatatlanul a szocializmus mellé állt.

E sikerek egyben arról is tanúskodnak, hogy pártunk tanulni tudott történetének pozitív és negatív tapasztalataiból, hogy okulni tudott az el-

lenforradalom tragikus leckéjéből, és nem eredménytelenül oldotta meg az osztályharc bonyolult problémáit az ellenforradalom óta eltelt két esztendőben.

Hasznos tapasztalatokat gyűjtött pártunk a tekintetben, hogyan kell az osztályharc fő törvényszerűségeinek érvényesülése érdekében jobban figyelembe venni helyzetünk sajátosságait, és ily módon a proletárdiktatúrát minden irányú torzítástól mentesen érvényesíteni. Ezzel kapcsolatban rendkívül fontos volt, hogy az osztályharc, a proletárdiktatúra sokrétű viszonylataiból kiválasszuk a fejlődés menetét az adott időben meghatározó fő láncszemet, hogy erre összpontosíthassuk erőnket.

A konkrét helyzettől, az elvégzendő feladatok jellegétől függően a proletárdiktatúra elnyomó, szervező, és nevelő funkciója közül hol az egyik, hol a másik kerül előtérbe. Így pl. teljesen világos, hogy az 1956. november 4-e után következő első időszakban az első és elkerülhetetlen lépés a proletárdiktatúra megszilárdítása érdekében az ellenforradalom fegyveres csoportjainak szétzúzása volt. Ezért minden egyéb feladatot e fő feladatnak rendeltünk alá.

E feladat sikeres megoldása tette lehetővé, hogy később a párt a gazdasági helyzet stabilizálására összpontosítsa erejét. Végül a politikai és gazdasági konszolidáció nyitotta meg az utat az ideológiai és kulturális kérdések megoldásához. A népi hatalom további politikai erősítése és a gazdasági feladatok megoldása mellett ezek képezik ma is munkánk egyik legfőbb területét. Igaz ugyan, hogy a különböző feladatok mindenkor összefonódtak egymással, de nem kevésbé tény az is, hogy a mindenkori fő feladat kidomborítása szükséges és elengedhetetlen feltétele volt az előrehaladásnak.

Nagy szerepet játszott az ellenforradalom óta eltelt két esztendő osztályharcában az a tény, hogy pártunk következetes harcot folytatott két fronton: a szektás, dogmatikus és a jobboldali elhajlások ellen. Ez biztosította az osztályharc eredményes, helyes vezetését. Így az osztályharc élességének foka, mint ismeretes, elsősorban az osztályellenség magatartásától függ. Azonban nem kétséges, hogy függ a párt helyes vagy helytelen politikájától is. Az ellenforradalom előtt elkövetett baloldali elhajlások, szektás hibák, túlkapások például kétségkívül az osztályharc éleződésének irányába hatottak. A revizionizmus térhódítása, az ellenség elleni harc lanyhulása viszont gyakorlatilag megadta a módot a reakció élesebb fellépésére.

Bár a kommunisták arra törekednek, hogy az osztályharc a lehetőség szerint kevésbé éles formákat öltsön, ugyanakkor nem misztifikálják ezt a kérdést, nem gondolják azt, hogy az osztályharc kevésbé éles foka a párt tömegkapcsolatának növekedését, élesebb foka annak csökkenését vonja maga után.

Minden attól függ, ki ic i elő az osztályharc élesebb vagy kevésbé éles formáját; a valóságos helyzet szükségszerű eredménye-e, vagy pedig a párt helytelen politikájának következménye-e az? Az ellenforradalom leverését követő háromnegyed esztendő pl. igen éles osztályharc szakasza volt. A párt által vezetett proletárdiktatúra szigorú intézkedések megtételére kényszerült. De mert ezeket a valóságos helyzet követelte, s mert a párt egy lépéssel sem ment tovább a kelleténél, sem a jobboldali nézeteknek nem engedett, sem a baloldali túlzásoknak — ez az éles osz-

tályharc is a párt tömegkapcsolatainak növekedését eredményezte, mivel a tömegek megértették és helyeselték e lépéseket. Fordítva: az ellenforradalom előtt voltak olyan időszakok, amikor az ellenséges erők elnyomására — főleg egyes opportunista hibák miatt — nem fordítottak kellő gondot, és a párt tömegkapcsolatai mégsem voltak kielégítőek.

E politikai irányvonaltól vezérelve pártunk arra törekedett, hogy a proletárdiktatúrát mindennemű elhajlástól és torzítástól mentesen alkalmazzuk. Bebizonyosodott, hogyha szükség van a forradalmi erőszak alkalmazására, azt habozás nélkül és legkeményebben kell megtenni, mindenkivel szemben, aki a népi hatalomra tör. Ha a szocialista rendszer létéről van szó, nem lehet helye semmiféle kispolgári engedékenységnek. Az ellenség és a bűnöket elkövetők szigorú felelősségre vonása, megbüntetése elméletileg és gyakorlatilag szükséges és helyes lépésnek bizonyult, és a magyar nép igazságérzetével találkozott . . .

(Kádár János: A szocializmus teljes győzelméért, Kossuth Könyvkiadó, 1962.)

Kádár Janos

A MEZÓGAZDASÁG SZOCIALISTA ÁTSZERVEZÉSE MAGYARORSZAGON

(Reszletek)

A lenduletesen fejlodo termeloszovetkezeti mozgalom eredmenyekent hazankban 1961 februarjaban a szocialista mezogazdasagi nagyuzemek reszaranya tulhaladta az ossz-szantoterulet $90^0{}_0$-at Az 1956-os ellenforradalom levereset kovetoen a munkashatalom megerositese mellett ketsegtelenul ez a legnagyobb hordereju tarsadalmi esemeny Magyarorszagon

A szocialista forradalom fejlodesenek uj hatarkove, nagy gyozelme az, hogy a Magyar Nepkoztársasagban az ipar után immar a mezogazdasagban is uralkodova valtak a szocialista termelesi viszonyok Hosszu, harci tapasztalatokban gazdag ut vezetett idaig Nem erdektelen a megtett ut attekintese es nehany tapasztalat szambavetese

I

A kapitalista Magyarorszag tarsadalmat egeszen a masodik vilaghaboru vegeig az egykori cari Oroszorszagra a felszabadulas elotti Lengyelorszagra, a mai Spanyolorszagra emlekezteto eros kozepkori, feudalis maradvanyok jellemeztek A lakossagnak mindossze egy ezredreszet kitevo nagybirtokosok tulajdonaban volt az orszag osszes foldteruletenek tobb mint $30^0{}_0$-a Az egyhazak birtokaban volt a fold teruletenek $6^0{}_0$-a Ugyanakkor Magyarorszag lakosaganak $^1{}_3$-a teljesen fold nelkuli falusi, szegenyember, uradalmi beres, napszamos volt Az orszagot ezert joggal neveztek a ‚hárommillio koldus' orszaganak Ez a feudalis nagybirtokrendszer volt nem utolsosorban az oka az orszag sulyos altalanos elmaradottsaganak, a dolgozo osztalyok nyomoranak, s annak, hogy Magyarorszagon meg a kapitalista fejlodes is csokevenyes, megrekedt volt

A donto fordulatot az orszag helyzeteben es a foldert folytatott ezereves per '-ban is az 1945-os esztendo hozta meg Amikor a szovjet hadsereg kiverte Magyarorszag teruleterol a Hitler-fasiszta megszallokat, halalos csapas erte a Hitler-fasizmussal szovetkezett magyar tokes-foldesuri rendszert is A munkasosztaly vele szovetseges parasztsag uj demokratikus hatalmat teremtett, s ez a nepi hatalom szetszuzta a feudalis foldesuri nagybirtokrendszert is Az 1945 marciusi foldreformtorveny igazsagot szolgaltatott — a fold aze lett, aki megmuveli Minden 200 holdnal (114 hektarnal) nagyobb foldbirtokot felosztottunk a falusi szegenyek kozott A foldreform az orszag politikai, gazdasagi, tarsadalmi fejlodesenek emeloje lett, uj, jobb elet utja nyilt meg a magyar parasztsag elott

Az 1945-os foldreformot koveto evek tapasztalatai azonban azt is megmutattak, hogy a kisparcellakon folytatott paraszti gazdalkodas lehetosege korlatozott A kisarutermelo parasztgazdalkodason alapulo mezogaz-

daság már fékezte az egész népgazdaság fejlődését, a parasztság főbb tömegei életviszonyainak további javulását is. A fejlődés súlyos ellentmondását mutatta, hogy amíg az ipari termelés hazánkban 1955-re, az 1938-as szint háromszorosára növekedett, addig a mezőgazdasági termelés alig 1—2%-kal haladta meg az 1938-as szintet.

A gyorsan fejlődő szocialista ipar s az egy helyben megrekedt kisárutermelő mezőgazdaság ellentmondásának feloldásában a népi hatalom útja csak az egész parasztság és az egész nép boldogulását biztosító termelőszövetkezetek, a mezőgazdaság szocialista nagyüzemeinek megteremtése lehetett.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésére irányuló munka Magyarországon 1948-ban vette kezdetét, amikor a munkásosztály hatalma teljessé vált, és nagy ütemben megindult az ország iparosítása, amely az ország szocialista átszervezésének alapját képezte. A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése egyenetlen volt. A pártvezetés szektás hibái, valamint a revizionisták 1953-as fellépése, majd az ellenforradalmi támadás 1956-ban komoly visszaesést idéztek elő. A termelőszövetkezetek területe 1948-tól 1953-ig a szántóterület 30%-ára növekedett. Ez 1953 őszére 21%-ra esett vissza. Az ellenforradalmi események következtében 1957 tavaszán ez a rész lecsökkent a szántóterület 10%-ára. (A mezőgazdaság szocialista szektorának kiszámításánál figyelembe kell venni az állami gazdaságok területét, amelyek Magyarországon az összes szántóterület 13—14%-án gazdálkodtak a hivatkozott évben.)

A fejlődés és visszaesés egyes időszakait vizsgálva megállapíthatjuk; az eredményeket a marxista—leninista elvek követelése, a kommunisták, a munkásosztály erőfeszítései hozták, a töréseket viszont a helyes elveket eltorzító „baloldali" szektás hibák, valamint az ezeket kihasználó burzsoá osztályellenségnek és revizionista segédcsapatának támadásai idézték elő.

II.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1958 decemberében úgy ítélte meg a helyzetet, hogy megvannak a politikai és gazdasági feltételei a mezőgazdaság szocialista átszervezése előbbre vitelének, és gondosan kidolgozta az átszervezés politikai programját.

Az azóta elmúlt két és fél év alatt sikerült alapjában megoldani a mezőgazdaság szocialista átszervezésének nehéz, bonyolult feladatát. Ez döntően annak köszönhető, hogy pártunk Központi Bizottsága feltárta és az ellenforradalom erőivel vívott éles harc nehéz viszonyai közepette ki is javította azokat a hibákat, amelyeket a korábbi vezetés az agrárpolitikában, a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztésében, a munkás-paraszt szövetség kérdésében elkövetett.

A régi vezetés dogmatikus hibáinak gyökere abban az elképzelésben volt, hogy a termelőszövetkezeti mozgalmat az egyéni parasztok gazdasági fejlődésének általános korlátozása gyorsíthatja meg. Ennek az volt a következménye, hogy elhanyagolták az egyéni parasztok termelő tevékenységének támogatását, és az egyéni parasztokhoz való viszonyban a spekulációs jelenségek, a kapitalista tendenciák elleni harc vált elsődlegessé, néha csaknem kizárólagossá. Ez az egyéni parasztsággal való szövetségi

viszony durva megsértését idézte elő, s egyben gátolta még a kisüzemi termelés korlátozott lehetőségeinek kihasználását is.

A dogmatikus irányzat e káros vonalát a revizionisták, a paraszti elégedetlenség felszítására és a termelőszövetkezeti mozgalom visszavetésére, az átszervezés időtlen időkig való elhalasztására próbálták felhasználni. A párt parasztpolitikáját tehát hol „balra", hol jobbra ráncigálták, s ezt az ellenforradalmi erők igyekeztek a maguk javára hasznosítani.

Mindezek ellenére 1956-ban az ellenforradalmi erőknek nagy csalódást kellett elszenvedniük ama reményüket illetően, hogy a parasztságot szembe állíthatják a munkáshatalommal. A falu népe — reakciós erők kis csoportjaitól eltekintve — nem volt hajlandó az ellenforradalmat támogatni, s a néphatalom védelmében a forradalmi munkás-paraszt kormány mellé állt. Jellemző volt, hogy a termelőszövetkezetek tagsága, még az ingadozók is, szervezetten álltak ki a néphatalom mellett.

1956 végén és 1957 elején, amikor a néphatalom megszilárdítása volt a központi feladat, a Magyar Szocialista Munkáspárt új Központi Bizottsága úgy ítélte meg a helyzetet, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom fellendítése nem időszerű, ennek előbb meg kell teremteni a politikai feltételeit. A termelőszövetkezeti szervezés, mint országos feladat akkor lekerült a napirendről. Ugyanakkor pártunk továbbra is hirdette, hogy a szövetkezeti mozgalom új fellendülése be fog következni, mert erre az országnak, s egyben a parasztságnak is múlhatatlanul szüksége van.

1957—1958-ban pártunk bátran rátért az egyéni parasztság termelő tevékenysége fejlesztésének korlátolt lehetőségeit figyelembe vevő politikára. Ez maga után vonta a kapitalista tendenciák felélénkülését is, ami szükségessé tette a spekulációs jelenségek elleni harcot az adópolitika eszközeivel, a helyes árpolitikával és más módon.

Megszüntettük a korábbi kötelező beszolgáltatási rendszert, amit a régi vezetés — a termelők anyagi érdekeltsége durva megsértésével — nagyon eltorzított, s ami gátolta mind a termelőszövetkezetek, mind az egyéni gazdaságok fejlődését. Kifejlesztettük a szerződéses termelési-felvásárlási rendszert, amely az állami központi készletgyűjtés fő módszerévé vált. Az egyéni parasztsággal való viszonyunkban így a parasztok termelőtevékenységének bátor segítése, az anyagi érdekeltség elvének gondos alkalmazása, s ugyanakkor a spekulációs törekvések megfelelő korlátozása érvényesült. A parasztgazdaságok termelőtevékenységéhez nyújtott segítség, a parasztságnak tett ígéretek valóra váltása eredményezte a párt iránti nép bizalmát, ami a termelőszövetkezeti mozgalom új fellendülésének alapvető politikai és morális előfeltétele lett.

Az egyéni gazdaságok termelőtevékenységének ösztönzése és gyakorlati segítése mellett pártunk és kormányzatunk természetesen nagy gondot fordított a megmaradt termelőszövetkezetek gazdasági megerősítésére, úgyszintén az állami gazdaságok fejlesztésére. A megmaradt termelőszövetkezeteket és állami gazdaságokat az egész mezőgazdaság szocialista átszervezésének szilárd bázisává kellett fejlesztenünk. Ezek az árutermelésben is jelentős szerepet játszottak.

A termelőszövetkezeteket is mindenekelőtt termelő tevékenységük fejlesztésében támogattuk. Az 1957—58-as esztendőkben a termelőszövetkezetek bebizonyították fölényüket, s azt is, hogy jobb, emberségesebb életet biztosítanak tagjaiknak. Olyan szövetkezetek, amelyeket zömükben volt

agrárproletárok és szegényparasztok alakítottak, elérték és kezdték elhagyni a középparasztok jövedelmi színvonalát. Ezen eredmények velejárója volt, hogy a kilépett termelőszövetkezeti tagok egy része 1958 végéig már visszalépett a termelőszövetkezetbe. Az új fellendülés feltételei 1958 végére megérlelődtek.

A termelőszövetkezeti szervezésnek mint országos feladatnak az ismételt napirendre tűzése és sikeres végrehajtása azt is megkövetelte, hogy a párt soraiban jelentkezett, illetve még megmaradt elvi és politikai bizonytalanságot leküzdjük, a tisztázatlanul maradt kérdésekben teljes világosságot teremtsünk.

Meg kellett küzdeni először is a szektás nézetek maradványaival. Az egyéni gazdaságok erősödésétől megriadt elvtársakban újra felébredt az a szektás szemlélet, mely szerint az egyénileg dolgozó parasztok jövedelmét általában le kell szállítani, mert enélkül — szerintük — nem lehet őket rábírni a termelőszövetkezetekbe való belépésre. A párt a leghatározottabban elutasította ezt a felfogást. E nézet képviselői a végbement változásoknak éppen a lényegét nem értették meg. Ahol kapitalista viszonyok vannak, száz kisparaszt közül bizonyára meggazdagodik néhány, de csak olyan áron, hogy ugyanakkor mind többen elszegényednek, s jónéhány paraszt teljesen tönkremegy.

Népi demokratikus államunk viszonyai között csak azért nem mennek tönkre a kisparasztok tömegei, mert államunk megvédi, segíti őket. A parasztság jobb élete tehát pártunk jobb szocialista politikájának eredménye. Ezért saját elveinkkel kerülnénk ellentétbe, ha ennek ellenkezőjére törekednénk. Azt mondtuk: ha a paraszt jól megél, mint egyéni gazda, nem úgy kell előmozdítani a termelőszövetkezeti mozgalom ügyét, hogy a parasztság életszínvonalát csökkentjük, hanem úgy, hogy a termelőszövetkezetek még jobb életet biztosítsanak számára. Az élet teljesen igazolta e felfogás helyességét. A rendszeresen növekvő életszínvonal sehol sem akadályozta vagy fékezte a parasztok belépését a szövetkezetbe. Ellenkezőleg, a parasztság tapasztalatból tudta, hogy a szövetkezést hirdető és szervező párt a parasztok életkörülményeinek jobbátételéért küzd, ezért a párt tanácsát helyes követni.

Más elvtársak, félve attól, hogy az 1956 előtt elkövetett szektás hibák megismétlődhetnek, fékezni igyekeztek előrehaladásunkat. Úgy tartották, hogy a termelőszövetkezeti mozgalomban a lassú ütem biztonságosabb. E jóhiszemű aggodalom mellett 1958 decemberében hatottak még az egész szocialista fejlődéssel szembenálló revizionista nézetek is, és az ellenséges burzsoá közök nézete is. A Központi Bizottságnak le kellett küzdenie mind a „bal", mind a jobboldali aggodalmaskodást, s vállalnia kellett az eszmei, politikai harcot a kispolgári nyomás és az ellenséges, burzsoá zavartkeltő kísérletek ellen.

Tisztáznunk kellett a lenini önkéntesség elvének helyes értelmezését a termelőszövetkezeti mozgalomban. Az teljesen világos, hogy szilárd termelőszövetkezet, egészséges termelőszövetkezeti mozgalom csak a szövetkezet előnyeiről meggyőződött, ahhoz önként csatlakozó paraszt tömegek támogatásával fejlődhet. De sokan voltak nálunk, akik az önkéntességet összetévesztették a spontaneitással, és legszívesebben az ösztönösségre bíztak volna mindent. A marxizmus—leninizmus azonban világosan meg-

mondja, hogy a paraszt tulajdonos is, munkas is ezert ingadozik a munkasosztaly es a burzsoazia a szocializmus es a kapitalizmus kozott

Egyetlen kovetkezetesen forradalmi osztaly a munkasosztaly amely eppen ezert hivatott az osszes dolgozo osztaly vezetesere a szocializmus gyozelmeert folytatott hareban Ezert a parasztsag szovetkezetekbe tomoritesenek, a szocializmusba valo atvezetesenek elengedhetetlen feltetele volt nalunk is a munkasosztalynak a munkasosztaly forradalmi partjanak kezdeményező, felvilagosito szervezo szerepe es sokiranyu segitsege A parasztság e kerdesben onmagara hagyva hosszu evekig bizonytalankodna A Kozponti Bizottsagunk 1958 decembereben ismet felhivta es mozgositotta egesz partunkat munkasosztalyunkat a magyar tarsadalom minden halado elemet, a termeloszovetkezeti mozgalom fellenditesere es szervezesere Mezogazdasagunkban a szocialista termelesi viszonyok győzelmet termeszetesen az dontotte el, hogy a kis- es kozepparasztok — ha sokszor toprenges es belso vivodas aran is — szakitani tudtak kistulajdonosi multukkal, legyoztek a regi eletformat Ezt a gyozelmet a part tudatos es kovetkezetes vezetese, munkasok, allami gazdasagi dolgozok gepallomasi dolgozok pedagogusok, es mas ertelmisegiek kommunista parasztok szazezreinek a paraszttomegek koreiben a falun eveken at vegzett szemelyes felvilagosito es szervezo munkaja erlelte meg

1958-ban sokat vitatott kerdesunk volt az atszervezes anyagi es politikai felteteleinek osszefuggese is Egyik allaspont szerint a termeloszovetkezeti mozgalom tovabbfejlodese elsosorban az anyagi-gazdasagi feltetelek elozetes megteremtesetol fugg es ezert ennek az allaspontnak a kepviseloi csak igen lassu utemu elorehaladast javasoltak Akadt aki kiszamitotta hogy hany Ft erteku beruhazas szukseges egy kh szocialista nagyuzemi megmunkalasahoz es leegyszerusitve azt ajanlotta hogy annyi holdat szervezzunk a szovetkezetbe ahany holdra mar elozoleg rendelkezesre all ez a beruhazasi osszeg Ez az elkepzeles mindent az allami beruhazasoktol tett fuggove

De elkepzelhetetlen olyan szovetkezeti szervezes hogy egy egyenileg gazdalkodo falu kozepen elobb felepitsunk uj istallot disznoolat magtart es azutan kezdjuk hivni a parasztokat hogy szervezzek meg a szovetkezetet Oda allhat-e a part a munkasosztaly ele azzal hogy vonjon el mas celoktol sulyos milliardokat a termeloszovetkezetek gazdasagi alapjanak elozetes megteremtesehez mert remeljuk ha ez mar meglesz utana a parasztok belepnek a szovetkezetbe? Az ilyen gyakorlat a parasztsagot kizarja sajat forradalmi mozgalmabol Ez termeszetesen fekezte leszerelte volna a parasztsag kezdemenyezo keszseget a parasztsagban levő alkoto erok a falusi gazdasagi eroforrasok forradalmi mozgositasat Ez a felfogas egeszeben veve eltulozta a gazdasagi elofeltetelek ugyanakkor lekicsinyelte a politikai feltetelek szerepet a mezogazdasag szocialista atszervezeseben

A fenti elkepzelesekkel szemben partunk az ellenforradalmat koveto elso naptol kezdodoen hatarozottan vallotta hogy a mi korulmenyeink kozott a mezogazdasag szocialista atszervezeseben az elsodleges szerepet a politikai feltetelek jatsszak A donto a part es a paraszt tomegek mas szoval a munkassag es a parasztsag jo politikai viszonya osszeforrottsaga szoros szovetsege

Mindez persze nem annyit jelent mintha a gazdasagi felteteleket melle-

kesnek tekinteném, és azt gondolnánk: a termelőszövetkezetbe tömörüléssel minden szükséges megtörtént. Országos szinten előre meg kell szervezni bizonyos anyagi tartalékot, és a termelőszövetkezetek megalakulása után nyomban, az első naptól kezdve igen nagy gondot kell fordítani a gazdasági megerősítésre. A párt ezt egy pillanatra sem hagyta figyelmen kívül, amit egyebek mellett bizonyít, hogy a mezőgazdasági beruházásokra az utóbbi 3 év alatt összesen több mint 15 milliárd Ft-ot fordítottunk.

A mezőgazdaság átszervezése helyes ütemének megállapítása elsőrendűen fontos kérdés. A kisparaszti gazdaság termelési lehetőségeinek túlbecsülése, a munkásosztály vezető szerepének és erejének kétségbevonása a fejlődési ütem fékezése, az erőszakos, adminisztratív módszerekkel való siettetés viszont az ütem káros túlfeszítésére vezet.

A fejlesztési ütem helyes meghatározásánál számba kell venni a kisparaszt természetét is, és le kellett számolni azzal a káros, szektás szemlélettel, hogy amely a paraszti ingadozást „reakciós", „ellenséges" magatartásnak kiáltotta ki. A paraszt élete a múltban a létbizonytalanságtól való rettegésben telt el. Egész életében azért kínlódott, hogy egy kis darab földet szerezzen, mert azt tanulta, hogy a földtulajdon létének alapja, a föld az élet. Amellett lelke kétfelé húzta: — a szocializmus felé, ahol emberi módón élhet, meg a kapitalizmus felé is, ahol társai fölé kerekedve „gazdagodhat". Mindezt látva nem lehettünk türelmetlenek a dolgozó parasztt al szemben: újból és újból meg kellett győznünk, el kellett oszlatnunk kételyeit.

1958. december és 1961. február közötti nagy termelőszövetkezeti kampányt Központi Bizottságunk úgy vezette, hogy minden évben a két-három téli hónapban — amikor leginkább van idő a falun a parasztokkal való beszélgetésre — folyt a tömegszervezés. Tavasztól őszig pedig a szervezés során alakult vagy nagymértékben növekedett termelőszövetkezetek megszilárdítása folyt, összekapcsolva a mezőgazdaság termelési feladatainak megoldásával. Az élet beigazolta, hogy helyes volt a tömegszervezés szakaszos menete.

1958—1959. telén 343 ezer parasztember lépett be a termelőszövetkezetbe, és a termelőszövetkezeti földek aránya 34%-ra nőtt.

1959—1960 telén újabb 380 ezerrel nőtt a tagság, és a terület már 56% volt.

1960—1961 telén ismét 340 ezer ember lépett a szövetkezés útjára, s az újonnan bevitt földekkel a termelőszövetkezetek összterülete a szántóföld egészének 76%-a fölé emelkedett.

Ebből mindössze 3% az alacsonyabb típusú szövetkezetek, a szakcsoportok részaránya.

Ilyen szakaszos szervező módszer tette lehetővé, hogy az új szervezésű termelőszövetkezeteket ugyanazon év alatt alapjában megszilárdítottuk.

III.

A termelőszövetkezeti mozgalmunk 1959—1961. évi nagy fellendülése és győzelme népgazdaságunk egészséges fejlődésére, szocialista iparunk gyors növekedésére támaszkodott. Az 1958—1960. évi 3 éves népgazdasági tervünket túlteljesítettük, mindenekelőtt az iparban, amely a 3 év alatt ke-

reken 40%-kal növekedett. Ez lehetővé tette, hogy a mezőgazdaság részére terven felül több gépet és műtrágyát biztosítsunk, terven felül jelentős építkezési segítséget nyújtsunk istállók, sertésfiaztatók építéséhez, ami a nagyüzemi állattenyésztés kifejlesztéséhez nélkülözhetetlen. Különféle egyéb irányú segítséget is tudunk nyújtani a termelőszövetkezeti gazdaságok erősítésére.

Az átszervezés zömében a 3 éves terv időszakában ment végbe. Ugyanezen idő alatt a mezőgazdasági termelés — egy jó, egy közepes és egy gyenge termésű év mellett — kereken 11%-kal emelkedett. S bár a megszilárdítással kapcsolatosan még sok a feladat, e tény világosan mutatja, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése megoldható a mezőgazdasági termelés egyidejű növelésével együtt.

Az átszervezésnek megvannak a nehézségei. Ám ezek a nehézségek átmenetiek, míg a kisárutermelés korlátozottságából fakadó nehézségek állandóak, és mindaddig fennállnak, amíg a mezőgazdaság szocialista átszervezése végbe nem megy. Most, amikor az átszervezés feladatát lényegében véve megoldottuk, összpontosíthatjuk erőinket a megszilárdításra. Valóban most teremtettük és teremtjük meg annak a lehetőségét, hogy egész mezőgazdaságunk gyorsan lekúzdje a szocialista iparral szembeni elmaradását és mind több termelési ágazata világszínvonalra emelkedjen. Ezért érdemes áldozni, mert bőven meg fog térülni az országnak, a népnek, amit e cél elérésére fordítunk.

Pártunk helyes politikájának szellemében egy sor gyakorlati intézkedéssel megoldottunk fontos kérdéseket és elhárítottunk a fejlődés útjából egy sor akadályozó tényezőt.

Fontos szerepet játszott — mindenekelőtt a középparasztok elhatározásában — az, hogy kormányrendelet kötelezővé tette a földjáradék fizetését a bevitt földért. A rendelkezések a földjáradékra kifizethető összeget úgy szabályozzák, hogy az 1960-ban pl. a tagságnak kifizethető összes jövedelem mintegy 7—8%-át tette ki. A földjáradék fizetésének kötelezettsége alól csak kevés, olyan régi szövetkezet mentesül, amelynél korábban nem volt, s annak utólagos bevezetése zavart idézett volna elő.

Fontos szerepet játszott és játszik az is, hogy a társadalombiztosítást, beleértve az öregségi biztosítást is, kiterjesztettük a termelőszövetkezeti tagokra. A parasztot ősidők óta kíséri félelme a jövőtől, rettegés az öregségtől. A múlt kegyetlen világában olyan rend volt: ha az idős paraszt már nem tudott dolgozni, csak kölönc lett gyakran a saját családja számára is. Kormányunk intézkedése, amely a nyugdíjjogosultságot kiterjesztette a szövetkezeti parasztságra, erős és kedvező visszhangot váltott ki a parasztemberek között, megértette velük szocialista rendszerünk mély humanizmusát. Ez, valamint a betegségi és rokkantsági biztosítás kiterjesztése a falvakra, a parasztságot szintén közelebb hozta a szocializmus ügyéhez.

Helyes irányba fejlesztette a szövetkezet közszellemét és erősítette gazdasági tevékenységét is az az új gyakorlat, hogy a helyi vezetők kiválasztásában a döntő szó valóban a szövetkezet tagságáé lett. Az 1950-es évek elején többnyire a járásnál vagy a megyénél döntötték el, hogy ki legyen a termelőszövetkezet elnöke. Ma a szövetkezeti parasztság maga dönt arról, hogy ki vezesse ügyeit, és rendszerint a munka vezetésére legalkalma-

sabbakat választják meg. E gyakorlatot a parasztság joggal tekintette az iránta megnyilvánuló bizalom jegyének.

A párt továbbfejlesztette a termelőszövetkezetek megszilárdítását, gazdasági erősítését célzó intézkedések rendszerét. Részletes párt és kormányhatározattal szabályoztuk a termelőszövetkezetek állami támogatásának összes formáit. Szakítottunk azzal a korábbi helytelen gyakorlattal, amely az állami segítség jórészét a jövedelem kiegészítésre fordította és nem a termelés fejlesztésére.

Ennek hatásaként az emberek figyelme a termelés kérdései felé fordult. Megjavult a szövetkezeti tagság munkafegyelme is. A termelőszövetkezeti parasztság egy főre jutó mezőgazdasági eredetű reáljövedelme országos átlagban 1957-ben 12, 1958-ban 11%-kal, 1959-ben 10%-kal haladta meg az egyéni parasztságét, olyan körülmények között, amikor az egész parasztság reáljövedelme is nő.

A termelőszövetkezetek megjavult gazdálkodása, belső rendje, megszilárdult vezetése láttán az egyénileg dolgozó parasztok elismerése és rokonszenve lépésről lépésre a szövetkezet felé fordult...

(Kádár János: A szocializmus teljes győzelméért. Kossuth Könyvkiadó, 1962.)

AZ MSZMP VIII. KONGRESSZUSÁNAK HATÁROZATA

(Részlet)

III.

Társadalmi és politikai rendünk fejlődése.

A munkáshatalom megvédése és megszilárdítása a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a társadalom osztályszerkezetében végbement gyökeres változások megerősítették népünk politikai egységét. A további fejlődés most elsősorban azon múlik, hogy a szocializmus teljes felépítésén munkálkodva, valamennyi dolgozó osztály és réteg politikailag és erkölcsileg még jobban összeforrjon.

11. A szocializmus építésének vezetője a munkásosztály, amely társadalmi céljait forradalmi pártja vezetésével valósítja meg. Az 1919-es Tanácsköztársaság vérbefojtása után a negyedszázados ellenforradalmi rendszer, a féktelen nacionalista, antikommunista úszítás sem tudta kiölni a magyar munkásosztály forradalmi hitét. A felszabadulás után a munkásosztály elsőként állt talpra, és megszüntetve sorainak megosztottságát, példamutatóan harcolt és dolgozott az ország újjáépítéséért, a népi Magyarország megteremtéséért, a szocialista átalakulásért.

A szocializmus építésében betöltött élenjáró szerepével, áldozatkészségével, lelkesedésével a munkásosztály kivívta valamennyi dolgozó osztály és réteg tiszteletét és elismerését. A mezőgazdaság szocialista átszervezésében a munkásosztály szilárd szövetségese és következetes támogatója volt a parasztság leghaladóbb erőinek, a szövetkezeti gazdálkodás falusi úttörőinek.

Pártunk továbbra is elsősorban a munkásosztály aktivitására, lelkesedésére, és öntudatára támaszkodik. A párt és a munkásosztály megbonthatatlan egysége fejlődésünk legfontosabb záloga. A munkásosztály vezető szerepe fennmarad a szocialista társadalomban és a kommunizmus építése idején is. A munkásosztálynak élen kell járnia és példát kell mutatnia a szocialista munkában, a szocialista erkölcs érvényre juttatásában. A szocialista brigádok mozgalma, amelyet a munkásosztály kezdeményezett, több, mint egyszerű termelési mozgalom: kifejezi a munkásosztály szocialista tudatosságát, vezető szerepét, a szocialista munka, a szocialista életforma és erkölcs kialakításában. Ahhoz, hogy a munkásosztály eleget tehessen megnövekedett feladatainak a saját soraiban is harcolnia kell a polgári és kispolgári szemlélet maradványai ellen.

12. A termelőszövetkezeti mozgalom győzelme a legfontosabb lépés az egységes szocialista szövetkezeti parasztság kialakulásának útján. Lerombolta azokat az osztálykorlátokat, amelyeket a magántulajdon és a kisárutermelés emelt a múltban a parasztság különböző rétegei közé, megszüntette a parasztság belső osztálytagozódását. Az egységes szövetkezeti szocialista parasztság kialakulása azonban csak hosszabb fejlődés eredménye lehet.

Az egységes paraszti osztály kialakulását sok türelemmel, a lenini politika helyes alkalmazásával kell segíteni. A termelőszövetkezeti mozgalom gyozelme utan a szovetkezeti tagok megítélésének fő mércéje a közösség javára végzett munka. A termelőszövetkezeti tagságnak a korábbi rétegződés szerint való megosztása csak kárt okoz, mert táplálja a volt szegényparasztok, középparasztok és kulákok, a „régi" és „új" tagok közötti bizalmatlanság maradványait, akadályozza a szövetkezeti parasztság egységbe kovácsolását. De ugyanolyan helytelen és veszélyes a türelmetlenség, az előreszaladás, a ma még meglevő valóságos különbségek semmibevétele is. Nem engedhetjük meg a háztáji gazdaságok felszámolását, a földjáradék fizetése önkényes megszüntetését, az álradikális intézkedések semmiféle fajtáját sem, mert ezek megnehezítik a gazdasági, politikai és eszmei egység kialakulását.

Az egység kialakulásában és az átmeneti ellentmondások leküzdésében két, egymással kölcsönhatásban érvényesülő társadalmi tényezőnek van döntő szerepe. A termelőszövetkezetek gazdasági és szervezeti megerősödése, a szövetkezeti tagok gazdasági biztonsága növeli a szövetkezeti parasztok szocialista öntudatát, erősíti a közösségi szemléletet. A szövetkezeti tagok szocialista öntudata, közösségi szemlélete viszont segíti a szocialista termelési viszonyok fejlődését, a szövetkezeti vagyon gyarapodását, erősíti a közös gazdaságot.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése nemcsak a termelőszövetkezeti tagok egyéni életformájában hozott fordulatot, hanem megteremtette a szocialista falu kialakulásának, a város és a falu közötti lényeges különbségek csökkentésének legfontosabb előfeltételeit is.

13. A szocializmus teljes felépítésének időszakában tovább növekszik az értelmiség szerepe a szocialista tervgazdálkodásban, a tudomány, a szocialista kultúra fejlesztésében, eredményeinek hasznosításában. Ezt tükrözi a szellemi dolgozók számának gyors növekedése is. A szocialista értelmiség kialakulásában nagy szerepet játszik, hogy megváltozott az értelmiség szociális összetétele. Az iskolákból kikerülő fiatal értelmiségiek nagyrésze munkás- és paraszt származású. Sok tehetséges munkás és paraszt került értelmiségi munkakörbe, sok munkásember termelőmunkája mellett hősies erőfeszítéssel egyetemi és főiskolai diplomát szerzett.

A VII. kongresszus óta meggyorsult és jelentősen előre haladt a szocialista értelmiség kialakulása. A műszaki és agrárértelmiségieknek a tudósoknak, a közgazdászoknak, a pedagógusoknak az orvosoknak, az alkotó művészeknek és az értelmiség más rétegeinek nagy többsége támogatja a szocialista társadalmi rendet, a munkásosztállyal és a parasztsággal vállvetve munkálkodik a szocializmus építésén. Mind több az olyan pártonkívüli értelmiségi is, aki politikai meggyőződésében, világnézetében szocialista. Az értelmiség számottevő részének gondolkodásában azonban még hatnak a régi világ eszméi. Az a célunk, hogy az egész értelmiség szocialista legyen, hogy elsajátítsa a marxizmus—leninizmust, ezért fáradhatatlanul harcolunk az értelmiség világnézeti fejlődését akadályozó polgári és kispolgári eszmék ellen.

14. Megváltozott a városi kispolgári dolgozó rétegek helyzete is. Az egykori kisiparosoknak mintegy fele a kisipari termelőszövetkezetekbe lépett. A szövetkezeti kisipar jelentős szerepet tölt be a lakosság szükségleteinek kielégítésében, arra hivatott, hogy hozzásegítse a még egyénileg

dolgozó kisiparosokat is a szocialista útra téréshez, őrizze és továbbfejlessze a magyar kisipar gyártmányainak jó hírnevét, járuljon hozzá, hogy a lakosság szükségleteinek kielégítését ne használhassák ki spekulációs nyerészkedésre.

15. Társadalmunk fejlődésében a lakosság érdeke még jó ideig megköveteli, hogy a törvények által megszabott keretek között működési lehetőséget biztosítsunk a tisztességes munkát végző magánkisiparnak. A magánkisipar és a magánkiskereskedelem mindaddig megmarad, amíg az állami és szövetkezeti ipar és kereskedelem nem elégíti ki a lakosság növekvő igényeit minden tekintetben jobban, mint a magánszektor. A magánkisiparosok és kiskereskedők becsületes munkája is segíti társadalmunk fejlődését. A körükben jelentkező kapitalista tendenciákat azonban korlátozni kell. A párt arra törekszik, hogy a magánkisiparosok és kiskereskedők is aktív részesei legyenek a dolgozó nép szocialista összefogásának, fokozatosan, saját elhatározásukból, szocialista útra térjenek.

16. Szocialista fejlődésünk fontos vonása, hogy az egykori kizsákmányoló osztályok tagjainak, még inkább leszármazottainak a zöme beleilleszkedett társadalmunk új rendjébe. Szocialista államunk és jogrendünk biztosítja az állampolgári jogok gyakorlását mindazoknak az állampolgároknak, akik törvényeinket betartják, függetlenül attól, hogy korábban a kizsákmányoló osztályokhoz tartoztak-e. A volt kizsákmányoló osztályok tagjainak többsége dolgozik, megtalálja helyét társadalmunkban. Egy részükre azonban még erősen hat a kapitalista világ politikai és ideológiai befolyása, és ennek következtében politikailag ingadozik. Kisebb részük tevékenyen rendszerellenes.

Az ellenséges erők elszigetelése és az aktív ellenséges tevékenység kíméletlen elnyomása továbbra is az osztályharc fontos feladata: ez a feltétele annak is, hogy zavartalanul folyjék és meggyorsuljon a volt kizsákmányoló osztályok lojálisan viselkedő és becsületesen dolgozó tagjainak végleges beilleszkedése a szocialista társadalomba.

17. A nemzetközi munkásmozgalom tapasztalatai megerősítik a marxizmus—leninizmusnak azt a tanítását, hogy a munkásosztály csak a dolgozó nép élén, széles osztályszövetségben viheti győzelemre a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcot. Az osztályszövetség tartalma, terjedelme és formája a konkrét történelmi helyzet kívánta feladatoktól, valamennyi társadalmi osztály és réteg politikai magatartásától függően változik. A Magyar Szocialista Munkáspárt sikereinek döntő tényezője volt, hogy vezetésével megvalósult a munkásosztály, a parasztság, az értelmiség és a városi kispolgárság tartós szövetsége. A dolgozó nép összefogott erejére támaszkodva vertük le az ellenforradalmat, erősítettük meg a munkáshatalmat, valósítottuk meg a szocialista konszolidációt, raktuk le a szocializmus alapjait.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével megerősödött és új tartalmat nyert a munkás-paraszt szövetség. Ez a szövetség ma már két szocialista jellegű osztály testvéri összefogásává fejlődött, amelyeket az alapvető politikai érdekeken túl a szocialista gazdaság és kultúra fejlesztésében is érvényesülő érdekközösség tesz megbonthatatlanná. Ebben a szövetségben az ellentmondások a termelőerőknek és a szocialista termelési viszonyoknak, valamint a társadalmi tudatnak eltérő fejlettségéből adódnak. Ezek az ellentmondások a szocialista társadalom fejlődésével, foko-

zatosan csökkennek. A munkás-paraszt szövetség az alapja a társadalom valamennyi osztályát és rétegét felölelő nemzeti egységnek.

A régi kizsákmányoló osztályokat felszámoltuk. Nincsenek olyan osztályok vagy számottevő társadalmi rétegek, amelyeknek az érdekei ellentétesek lennének a szocializmussal. A szocializmus teljes felépítésének napirenden levő feladatai összhangban vannak az egész nép érdekeivel, érthetők, vonzók és lelkesítők számára. A szocialista nemzeti egység kialakulása és megerősödése is harcban megy végbe. Tevékenykednek még, ha elszigetelten és szétszórtan is, reakciós erők, amelyeket a nyugati imperializmus népellenes aknamunkára ösztönöz. Még vannak a régi társadalomnak maradványai, még hatnak a kapitalizmus eszméi az emberek tudatában.

A szocializmus alapjainak lerakása után az osztályharc jellege változik, formái és eszközei módosulnak. Az osztályharc fő területei jelenleg: a szocialista gazdaság megerősítése, fejlesztése, és a szocialista tudat kialakítása. Ezért az osztályharcban a szervezés, a meggyőzés és az ideológiai harc került előtérbe. Ebben a harcban a munkásosztály a társadalom valamennyi osztályának és rétegének összefogására támaszkodhat és velük együtt munkálkodhat a szocialista nemzeti egység megteremtésén. A szocialista nemzeti egység politikai tartalma: harc a szocialista rendszer védelméért és fejlesztéséért, a szocializmus teljes győzelméért, a békéért, a nemzeti függetlenség védelméért, küzdelem a nemzetközi imperializmus és a még meglevő belső ellenséges erők és tendenciák ellen.

A szocialista nemzeti egység vezető ereje a munkásosztály, annak forradalmi pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt, az egész magyar nép elismert vezetője. Társadalmunk valamennyi dolgozó osztályának és rétegének szocialista összefogása a Hazafias Népfront-mozgalom alapja. A Hazafias Népfront-mozgalom segítségével, a párt vezetésével, a nemzet összes alkotóerőit mozgósítjuk a szocializmus felépítésére.

18. A szocialista forradalom korábbi szakaszában a társadalmi és politikai élet különböző területein szükséges és helyes volt a szociális származás figyelembe vétele. A történelmi igazságszolgáltatás is megkövetelte, hogy a volt kizsákmányolt osztályok tagjai, munkások és dolgozó parasztok, előjogot nyerjenek a hatalom gyakorlásában és művelődésben.

a) Az állami és közélet, a gazdasági és kulturális munka különböző területein politikailag és szervezetileg is megszilárdult a munkásosztálynak és pártjának a vezető szerepe, a munkásvezetők gazdag vezetési tapasztalatokat és szakmai ismereteket szereztek, a néphez hű kommunista és párton kívüli vezetők nőttek fel a munkásosztály soraiból és a társadalom más rétegeiből is, az értelmiség zöme őszinte híve a szocialista építésnek. Ilyen körülmények között az emberek megítélésében ma minden tisztség és funkció betöltésénél a szocialista rendszerhez való hűség mellett a hozzáértés és a rátermettség a döntő.

b) Egységes szocialista társadalmunk kialakulása és közoktatásunk szocialista fejlődése lehetővé teszi és egyben megköveteli, hogy az iskolai felvételeknél is a jelöltek felkészültsége, rátermettsége, politikai és erkölcsi magatartása legyen a mérce. Nincs szükség többé tanuló ifjúságunk származás szerinti kategorizálására. A tehetséges munkás-

és parasztfiatalok továbbtanulását — ami művelődési politikánknak változatlanul fontos része — nem a szociális korlátozások mechanikus alkalmazásával, hanem a szükséges politikai, anyagi, szociális és nevelési feltételek biztosításával, az oktató- és nevelőmunka fejlesztésével kell elérni.

19. Az elmúlt években tovább erősödött állami rendünk. A munkáshatalom szilárd, élvezi a tömegek bizalmát és támogatását, éberen védelmezi a dolgozó nép vívmányait. Országunkban törvényes rend van. Államunk a szocialista törvényesség alapján fejlődik. A személyi kultusszal együtt járó önkény és törvénytelenség súlyosan sértette szocialista államunk demokratizmusát és felbecsülhetetlen károkat okozott a szocializmus ügyének. 1956 után helyreállítottuk a szocialista törvényességet, igazságot szolgáltattunk a személyi kultusz áldozatainak, éberen őriztük a szocialista törvényességet, hogy az önkény okozta törvénytelenségek soha meg ne ismétlődjenek. Népünk tudja és nagyra értékeli, hogy országunkban szabadon, nyugodtan és biztonságban élhet, dolgozhat mindenki, aki nem emel kezet a nép hatalmára.

A szocializmus felépítésének nélkülözhetetlen feltétele a szilárd néphatalom — a proletárdiktatúra állama. A szocialista állam az egész dolgozó nép érdekeit védelmezi, minden dolgozó osztályt és társadalmi réteget bevon a hatalom gyakorlásába. A világ első szocialista államának, a Szovjetuniónak a példája azt mutatja, hogyha teljesen felépült a szocialista társadalom, és ha kialakult a szocialista társadalom erkölcsi és politikai egysége, akkor a szocialista állam fejlődésében új szakasz kezdődik: a proletárdiktatúra egyetemes népi állammá alakul át.

A szocializmus építésének előttünk álló időszakában népi demokratikus államunk teljesíti a proletárdiktatúra történelmi hivatását, miközben fokozatosan kifejlődnek benne az egyetemes népi államra jellemző vonások.

Változások mennek végbe államunk funkcióiban. Az állam védelmi funkciója —, amíg van imperializmus — megmarad, elnyomó funkciója fokozatosan csökken, a gazdasági szervező és kulturális nevelő tevékenysége pedig tovább növekszik.

Szocialista államunk továbbfejlesztésének az egyetemes népi állam kialakulásának kulcskérdése a szocialista demokratizmus mind szélesebb körű kibontakoztatása. Tovább javítjuk a népképviseleti elv szerint választott államhatalmi szervek munkáját az országgyűléstől a községi tanácsokig. A törvényalkotás folyamatában támogatni kell a népi kezdeményezéseket, és gyakrabban kell széles körű tanácskozásokat szervezni a néppel. Növeljük a tanácsok, különösen az alsóbb tanácsok hatáskörét. A szocialista demokrácia fejlődésének fontos követelménye, hogy a lakosság minél szélesebb rétegei kapcsolódjanak be közvetlenül is a közügyek intézésébe. Erre alkalmasak a helyi tanácsok, amelyek államhatalmi szervek és egyben a nép legátfogóbb tömegszervezetei is. A tanácsok a lakosságot közvetlenül érintő kérdéseket — a társadalmi érdekek és a szakszerűség betartásával — a lakosság közvetlen részvételével döntsék el. Küzdeni kell a szocialista demokrácia fejlődését akadályozó, a lakosság öntevékenységét korlátozó bürokratikus szemlélet és ügyintézés ellen. Időszerű

a népi ellenőrzés rendszerének és a társadalmi bíráskodásnak a továbbfejlesztése.

Az állami szervek hatásköréből mind több feladat közvetlenül a társadalmi szervek és a tömegszervezetek hatáskörébe került. A szocialista demokratizmus fejlődését jelzi, hogy a társadalmi szervezetek mindinkább részt vesznek az állami szervek tevékenységének támogatásában és az állami munka ellenőrzésében.

A proletárdiktatúra és az egyetemes népi állam között nincs merev válaszfal. Amilyen méretekben a proletárdiktatúra betöltötte történelmi hivatását, olyan méretekben alakul át, egyetemes népi állammá. Az egyetemes népi államban a proletárdiktatúra demokratikus vonásai fejlődnek tovább, a proletárdiktatúra államának új tartalma teljesedik ki. Fejlődésünk jelenlegi szakaszában azzal segítjük ezt a folyamatot, hogy a társadalom és az állam erejét a gazdasági és kulturális építőmunka fellendítésére összpontosítjuk.

(A MSZMP VIII. Kongresszusának jegyzőkönyve, Kossuth K. 1963.)

AZ MSZMP X. KONGRESSZUSÁNAK HATÁROZATA

(Részlet)

II. Társadalmi fejlődésünk főbb jellemzői

4. A X. Kongresszus megállapítja, hogy a magyar társadalom dinamikusan fejlődik, biztosan halad a szocializmus teljes felépítésének útján. Eredményei tanúsítják a társadalmi rendszerünk nyújtotta nagy lehetőségeket. Tovább fejlődtek a szocialista termelési viszonyok, erősítve rendszerünk gazdasági alapját és a munkáshatalmat. A munkás-paraszt szövetség a falu szocialista útra lépésével, a termelőszövetkezetek megerősödésével magasabb eszmei és politikai színvonalra emelkedett, a parasztság társadalmi felemelkedését, életkörülményeinek gyökeres megjavulását hozta magával.

Folytatni kell pártunk eddigi szövetségi politikáját, mely nemzeti egységbe tömöríti társadalmunk minden dolgozó osztályát és rétegét: a munkásságot, a szövetkezeti parasztságot, az értelmiséget, a kisipari szövetkezetek dolgozóit, az egyéni termelőket. A lenini szövetségi politikával kell tovább erősíteni kommunisták és pártonkívüliek, hívők és nem hívők együttműködését, mindazokét, akik vállalják a közös célt: a szocialista Magyarország felépítését.

5. A kongresszus ismételten megállapítja, hogy társadalmunk vezető osztálya a munkásosztály, amely forradalmi eszméi által vezérelve, kommunista élcsapatát követve, a dolgozók döntő többségére támaszkodva érte el, hogy hazánkban szocialista hatalom született, s az a kizsákmányoló osztályokat felszámolta. A munkásosztály az ország társadalmi és politikai életében és egyben a termelésben betöltött szerepénél fogva vált és marad társadalmunk vezető ereje. Politikai vezető szerepe élcsapatának, kommunista pártjának a társadalom életében betöltött irányító tevékenysége útján, képviselőinek a kormányzati szervekben végzett munkájával, valamint szakszervezeteinek és más társadalmi szerveinek az ország életében betöltött szerepe révén érvényesül. A munkásosztály forradalmi eszméinek valóra váltásában működik közre mindenki, aki a szocializmus teljes felépítésének célját magáévá teszi és részt vállal a nagy cél elérését szolgáló feladatok elvégzésében. A munkásosztály politikai vezető szerepének érvényesítésében részt vesznek mindazok a fizikai és szellemi dolgozók, akik a kommunista eszméket magukénak vallják és a párt lenini politikájának érvényesítésében, a párt által kitűzött és a nép által elfogadott és támogatott célok elérésében közreműködnek. Hazánk fejlődésének tapasztalatai is igazolják, hogy a munkásosztály történelmi feladatát teljesítve, a szocialista építés során önmaga is megváltozik. Létszáma is gyorsan növekedett, a társadalom legnagyobb osztályává vált, összetétele pedig az ország általános fejlődésével, különösen a termelés műszaki színvonalának gyors emelésével jelentősen módosult és állandóan változik. Ennek során növekszik a magasabb műveltségű szakképzett munkások

aránya és szerepe a termelésben és az egész társadalmi életben. A munkásosztály öntudata, szervezettsége és fegyelme meghatározóan befolyásolja a dolgozók minden rétegét. Az egyes munkásrétegek között azonban jelentős eltérések vannak és lesznek még hosszú ideig a politikai öntudat és a szakmai képzettség színvonalában, anyagi helyzetükben és sok más tekintetben is. Mindezek figyelembevételével kell folytatni pártunk munkáját, a munkásosztály további fejlődése és egyben társadalmi vezető szerepének erősítése érdekében.

6. A munkásosztály társadalomformáló eszméit magáévá téve a munkásosztály által bátorítva és vezetve lépett a parasztság a szocialista útra, a munkásállam segítségével hozta létre és szilárdította meg termelőszövetkezeteit. Hazánk mezőgazdasága — a szövetkezeti parasztok, a mezőgazdaságban dolgozó munkások és alkalmazottak, valamint a falusi értelmiség munkájának eredményeként — a szocialista nagyüzemi gazdálkodás általános fellendülésének szakaszába lépett. A parasztság létszáma csökkent, de teljesítménye növekedett, s a nemzeti jövedelemhez való hozzájárulása fokozódott. Kibontakozóban van a mezőgazdasági munka ipari jellegűvé válásának folyamata, s egyre nő a szakmunkások, valamint az agrárértelmiségiek szerepe.

A mezőgazdaság fejlesztésének további feladata, melynek megoldását országunk egész fejlődése követeli: a szocialista tulajdonviszonyok szilárdítása, a gazdálkodási módszerek és termelési eljárások tökéletesítése, a szövetkezeti parasztság általános képzettségének és öntudatának emelése, szemléletében és magatartásában a szocialista vonások erősítése és a falusi életviszonyok további javítása. Kellő gondot kell fordítani a tanyai lakosság életkörülményeinek és kulturálódási lehetőségeinek javítására, fejlődésük segítésére, annál is inkább, mert a tanyán élők száma a csökkenés ellenére még hosszú ideig jelentős marad.

7. Az értelmiség a nép részeként vesz részt a szocializmus építésében. Társadalmi szerepe egyre nő, ami szükségszerű velejárója annak, hogy a szocialista építés magasabb színvonalon folytatódik, a tömegek művelődési lehetősége és igénye növekszik, a tudomány szerepe a termelőerők fejlődésében rendkívül jelentőssé vált, s a technikai fejlődés egyre gyorsul.

A kongresszus megállapítja, hogy az értelmiség döntő többsége magáénak vallja pártunk és államunk országépítő terveit, s eredményesen végzi munkáját. Pártunk fontos feladata gyarapítani és fejleszteni a szellemi munkások világnézetileg és politikailag élen járó, a marxi—lenini tanokat magáévá tevő osztagait. A kommunista szellemi munkások eszmei-politikai tevékenysége döntő kihatású az értelmiség egészének fejlődésére és társadalmi szerepének növekedésére. Sokoldalúan segíteni kell egész értelmiségünk világnézeti fejlődését, hogy növekvő aktivitással kapcsolódjon be a politikai és szakmai közéletbe, mind teljesebben azonosuljon a szocializmust építő nemzet céljaival.

8. A társadalom fejlődése fokozottabban előtérbe állította a dolgozó nők és az ifjúság kérdéseit. A kongresszus megállapítja, hogy az MSZMP Központi Bizottságának e kérdésekkel foglalkozó állásfoglalásai helyesen világították meg társadalmunk e nagy rétegeinek helyzetét és problémáit, valamint a fő tennivalókat, amelyek a problémák megoldását segítik.

A nők egyenjogúsága hazánkban közjogi és politikai tekintetben biztosítva van. Felszabadulás utáni fejlődésünknek az egyik nagy vívmánya.

E jogok érvényesülését azonban korlátozza, hogy nem minden területen vannak meg az ehhez szükséges szemléletbeli és anyagi feltételek. A nők gazdasági és szociális helyzete — az általános fejlődéssel összhangban — az elmúlt négy évben is tovább javult. De hosszú, szívós munka kell még ahhoz, hogy a női egyenjogúság elve teljes mértékben érvényesüljön mindazokon a területeken, ahol a nők dolgoznak, illetve társadalmi és politikai tevékenységet fejtenek ki.

Társadalmi összefogással, a pártszervezetek, a szakszervezetek, az ifjúsági szövetség és más társadalmi szervezetek együttes munkájával, az állami és gazdasági vezetők megfelelő intézkedéseivel kell közelebb jutni ahhoz, hogy mindenütt megszűnjön a nők hátrányos megkülönböztetése. A kongresszus megállapítja, hogy további intézkedések szükségesek az egyenlő munkáért egyenlő bért elvének következetes érvényesítésére, az anyák, a sokgyermekes családok, a gyermeknevelés támogatására, a nők szakképzettségének növelésére, a munkakörülményeik javítására, úgyszintén a háztartás ellátásának könnyítésére.

9. A felnőtt nemzedék nagy társadalmi feladata az ifjúság nevelése, felkészítése az életre, a szocializmus, a kommunizmus építésére, s mindazokra a feladatokra, amelyek az ország életében és a világ haladó erőinek küzdelmeiben reá várnak. A fiatalok nevelése a társadalom előrehaladásával nem automatikusan oldódik meg, hanem csakis azáltal, ha pártunk és kormányzatunk, iskoláink és társadalmi szerveink, s nem kevésbé a szülők ezen rendszeresen, kellő gonddal munkálkodnak.

Társadalmunk művelt ifjúságot nevel, amely szocialista szellemben fejlődve, mind nagyobb feladatok megoldására válik képessé. A dolgozó fiatalok többsége ismeri szocialista céljainkat, ennek jegyében tömörül a Kommunista Ifjúsági Szövetségbe. Szocialista eszméink, országépítő céljaink hatása erős, és növekszik a tanulóifjúság körében is. Mindez növekvő igényeket állít a KISZ tevékenysége elé. Nagy gondot kell fordítani az Úttörőszövetség szocialista szellemű munkájának, érzelmi nevelésének sokoldalú segítésére. Az ifjúsági szövetség azonban csak akkor tud a magasabb követelményeknek eleget tenni, ha munkáját párt- és társadalmi szerveink, valamint állami intézményeink megfelelően segítik.

Az eddiginél jobban kell tudatosítani azt is, hogy az ifjúság fejlődése visszahat egész társadalmunkra. A fiatalok élen járó kommunista osztagai nemcsak az ifjúságra hatnak nagymértékben, hanem a felnőttekre is. Az ifjú kommunisták tettrekészsége és lelkes munkája megelégedést, örömet és növekvő bizalmat vált ki a felnőtt dolgozók körében. A fiatalok részvétele a szocialista brigádokban, lelkes munkájuk a társadalmi élet más területein segíti a felnőtt dolgozók mozgósítását is különböző feladatok elvégzésére. Arra kell törekedni, hogy mind nagyobb mértékben vegyenek részt a közéletben és olyan feladatok megoldásában, amelyeken egész népünk munkálkodik. Segíteni kell pályakezdésüket, beilleszkedésüket a dolgozók közösségeibe, felkészültségük növelését, ismereteik bővülését.

10. Társadalmi fejlődésünk mai szakaszán számottevő szerepük van a kisiparosoknak; munkájukra szükség van és hosszú ideig szükség lesz mindenekelőtt a szolgáltatóipar területén. Gondot kell fordítani arra, hogy a törvényes előírások szerint dolgozó kisiparosok és kiskereskedők mint társadalmunk egyenrangú tagjai folytathassák működésüket. A harácso-

lási tendenciáknak, a jogtalan haszonszerzésnek, a lakosság megkárosításának a törvény szigorával kell útját állni, el kell hárítani azonban az olyan törekvéseket, amelyek — gyakran egyes üzérkedőkkel szembeni jogos haragból — erőszakoltan zsugorítják, s ahol kell, ott sem engedik bővíteni a kisipar működését.

III. Az államélet, a szocialista demokrácia fejlesztése

11. Az elmúlt négy évben — híven a proletárdiktatúra történelmi feladatához — tovább fejlődött szocialista államunk tevékenysége. Rendeltetésszerű működésének felbecsülhetetlen a jelentősége a nép történelemformáló munkájában, eddigi sikereiben és a szocialista építés további feladatainak megoldásában. Döntő szerepe van államunknak — a szocializmus felépítésének egész időszakában — a gazdasági és kulturális élet irányításában, szervezésében. A két világrendszer közötti küzdelemben szilárdan védelmezi nemzetünk függetlenségét, népünk békéjét.

A kongresszus megállapítja, hogy államunk, a Magyar Népköztársaság a lakosság, a dolgozók millióinak támogatását élvezi. Biztosítja az alkotmányban rögzített állampolgári jogokat, védelmezi és fejleszti a szocialista törvényességet, gondoskodik arról, hogy az állampolgári jogok és kötelességek a mindennapi életben egyaránt érvényesüljenek.

Államunk szocialista jellegének megfelelően, az állami szervek sok feladat megoldásába bevonják a különböző társadalmi szervezeteket, a dolgozók egyre nagyobb tömegeit. A lakosok százezrei vesznek részt az állam tevékenységében mint tanácstagok és a tanácsok mellett működő aktivisták, bírósági ülnökök, népi ellenőrök. A hivatásos fegyveres erőkkel együtt a polgári védelem tagjai, munkásőrök, önkéntes rendőrök tízezrei is szolgálják a népi hatalom védelmét. Fontos feladat állami életünk s egyben általános közéletünk e jellemvonásainak erősítése és tudatosítása.

Az államélet, a szocialista demokrácia továbbfejlesztése a szocializmus teljes felépítésének egyik központi feladata. Ezt úgy kell megoldani, hogy erősödjön a központi hatalom, fokozódjon a kormányzati szervek munkájának hatékonysága és ugyanakkor növekedjen a helyi szervek önállósága, a tanácsok önkormányzati tevékenysége, mind aktívabb legyen a lakosság részvétele a tanácsok és más állami szervek testületek munkájában. Ilyen módon erősítjük a demokratikus centralizmust az állami életben is.

12. A kongresszus megállapítja, hogy az elmúlt időszakban az országgyűlés jelentős törvényalkotó munkát végzett. E tevékenységét folytatva, erősíteni kell szerepét a kormányzati szervek működésének politikai ellenőrzésében és munkájuk támogatásában. A képviselőknek az ország általános érdekeit szolgálva kell szorgalmazniuk választókerületük fejlesztését, a gyakorlati tapasztalatokra és a választókkal való rendszeres kapcsolatra támaszkodva kell segíteniük a törvényhozó testület munkáját.

A kormányzatnak biztosítania kell, hogy a tanácsok hatáskörébe kerüljön a döntés mindazokban a kérdésekben, amelyekkel kapcsolatos tennivalók csak az adott terület, illetőleg település lakosságát érintik, és amelyeket a jelenleginél jobban csak a tanácsi szervek oldhatnak meg.

A tanácsok munkáját oly módon kell fejleszteni, hogy erősödjön mind népképviseleti-önkormányzati jellegük, mind pedig államigazgatási funk-

ciójuk. A kongresszus megállapítja, hogy a tanácsok önállóságának növelése, hatáskörük bővítése és felelősségük fokozása önkormányzati jellegük erősítése — szocialista osztálypolitika. Ez államunk és társadalmunk továbbfejlesztését szolgálja, a szocialista demokrácia további kibontakoztatásának elengedhetetlen követelménye. A szocialista demokrácia csak az állampolgári fegyelem és felelősségérzet, a szocialista közgondolkodás erősödésével, fejlődésével együtt emelkedik magasabb szintre.

Alapvető feladat a közigazgatás további tökéletesítése és szocialista jellegének erősítése. Ez szükséges mind a törvények és rendeletek pontos végrehajtása, mind pedig a lakosság ügyeinek gyorsabb és eredményesebb intézése érdekében. Az egyes igazgatási részlegek és dolgozók hatáskörének, feladatainak pontos megállapítása és operatív együttműködése, az ügyintézők személyes felelőssége — mindez nélkülözhetetlen a bürokrácia leküzdésében. Különös nagy a szerepe és felelőssége ebben a politikailag és szakmailag felkészült, munkájukat szocialista köztisztviselőkhöz méltóan végző hivatali dolgozóknak. A bürokrácia, a döntések és az ügyintézés indokolatlan halogatása, a felelőtlenség, az ügyfelekkel szembeni kötelességtudat hiánya nagy politikai, morális és nemegyszer gazdasági károkat okoz, fékezi az ország fejlődését, gátolja a dolgozók közéleti tevékenységét. Ezért a bürokratikus ügyintézés elleni harc, a közigazgatás tökéletesítése, a hivatali munka javítása minden kommunistának és az összes köztisztviselőnek állandó feladata és fontos kötelessége.

A kormányzati szerveknek, mindenekelőtt az ott dolgozó kommunista vezetőknek, nagyobb gondot kell fordítaniuk arra, hogy következetesebben érvényesítsék a párt politikáját és megfelelően hajtsák végre a kormányzati döntéseket. Ne tűrjenek el semmiféle kibúvót, fokozzák a rendszeres ellenőrző munkát, beleértve a saját döntések helyességének, hatékonyságának vizsgálatát is. A közigazgagás tökéletesítésének nélkülözhetetlen követelménye, hogy a hatóságok munkáját a felettes kormányzati szervek, a párt- és a társadalmi szervezetek, valamint a lakosság is rendszeresen ellenőrizze.

13. Szocialista fejlődésük alapvető biztosítéka és egyben politikai fegyvere a Magyar Népköztársaság 1949-ben elfogadott alkotmánya, amely az ország alaptörvényének erejével rögzítette a néphatalom addigi vívmányait, és nagy vonalakban kijelölte hazánk szocialista fejlődésének irányát. Az elmúlt két évtizedben végbement változások szükségessé teszik államunk alaptörvényének megfelelő módosítását. Az alkotmánymódosítások révén rögzíteni kell társadalmi fejlődésünk eredményeit, mindenekelőtt azt is, hogy a szocializmus alapjai létrejöttek és megszilárdultak, hazánk a szocialista építés fejlettebb szakaszába lépett, az új társadalom teljes felépítésének útján halad. Ennek megfelelően az alkotmánymódosításnak szolgálnia kell országunk szocialista jellegének erősítését, a szocialista demokrácia további kibontakozását, államunk továbbfejlődését.

IV. A gazdasági építés és az életszínvonal fejlődése

14. A kongresszus megállapítja, hogy az elmúlt évek össztársadalmi jelentőségű feladata volt a gazdaságirányítás reformja. A párt átfogó vizsgálatok alapján, a szakemberek széles körének közreműködésével dolgozta

ki, a gazdasági feladatok iránti közérdeklődést jelentősen fejlesztve és erre támaszkodva vezette be a reformot. Ennek eredményeként tovább fejlődött hazánkban a szocialista tervgazdálkodás, erősödött a központi tervezés hatása, növekedett a szocialista piac, az áru és pénzviszonyok szerepe. A III. ötéves terv az előirányzott népgazdasági fő arányok biztosításával valósult meg.

A feldolgozó iparban az átlagosnál gyorsabban növekedett a munkaigényesebb termékek gyártása, javult a gyártmányok összetétele, csökkent a gazdaságtalan és nehezen értékesíthető termékek részaránya és raktári készlete. Mindez azt eredményezte, hogy az ipar hozzájárulása a nemzeti jövedelem növekedéséhez lényegesen meghaladta a teljes termelési érték emelkedését. A termelékenység emelkedése azonban nem érte el a tervezett és kívánt szintet. Növekvő erőfeszítésekre van szükség ahhoz, hogy a termelékenység az eddiginél gyorsabban emelkedjen. Nagy gondot kell fordítani az ipar szerkezetének további javítására, a gyártmányösszetétel korszerűsítésére, a gazdasági hatékonyság növelésére.

Az elmúlt években több új, magas műszaki színvonalú ipari üzem kezdte meg termelését és számos korszerű termelési eljárást honosítottak meg. Sok üzemben azonban nem fordítottak kellő gondot a műszaki fejlesztésre. Véget kell vetni az olyan gyakorlatnak, amikor a műszaki fejlesztési alapok túlnyomó hányadát nem a meglevő termelőberendezés korszerűsítésére és munkaerő-megtakarítására, hanem munkahelybővítésre használják; ez konzerválja az elavult vagy elavulóban levő berendezéseket, növeli a munkaerőigényt és számos helyen nehezíti a munkafegyelem megszilárdítását, az indokolatlan munkaerővándorlás felszámolását. Az új irányítási rendszerben tudatosítani kell mindenütt, hogy nem lehet olyan vállalatvezetést folytatni, amely csak újabb központi beruházási eszközök igénylésével kíván a műszaki fejlesztésről gondoskodni. Szükséges, hogy a vállalatok felügyeleti szervei hatékonyabban ellenőrizzék a fejlesztést, segítve a helyes törekvéseket, és időben fellépve az ellen, ami helytelen.

15. Megnövekedett a vállalatok és a felügyeleti szervek felelőssége a termelés gazdaságosabbá, jövedelmezőbbé tételében, a költségek csökkentésében, s ugyanakkor a gyártmányok minőségének javításában. Gyorsítani kell a tudományos kutatómunka és a műszaki fejlődés nemzetközi és hazai eredményeinek gyakorlati alkalmazását, gyökeres javulást kell elérni a beruházási tevékenységben, az erők koncentrálásával, jobb munkaszervezéssel kell rövidíteni az építési-szerelési időt, és véget kell vetni a költségek túllépésének. A hanyagságot, a felületességet, a közönyösséget, mely a gazdasági életben még nem egy helyen fellelhető, meg kell szüntetni. A központi szervek, a minisztériumok és más főhatóságok tegyenek határozottabb intézkedéseket a beruházásokban és a munkaerőhelyzetben mutatkozó feszültségek megszüntetésére. Gondoskodni kell arról, hogy a beruházások volumene és a beruházási kapacitás, továbbá az új termelőegységek üzembe lépése és a munkaerőhelyzet alakulása összhangban legyenek. Figyelmet kell fordítani arra is, hogy a szakemberképzés méretei megfeleljenek a szükségleteknek; mind az elégtelen, mind a túlképzés káros.

16. Fő feladatunk a következő években a IV. ötéves terv teljesítése. Folytatódik a szocializmus építése magasabb szinten, bővülnek a szocializmus anyagi-műszaki alapjai, erősödik az ország védelmi képessége, s to-

vább emelkedik a lakosság életszínvonala, javul a dolgozók anyagi, kulturális és egészségügyi ellátottsága. E célok elérését a termelékenység erőteljesebb emelésével, az ipar szerkezeti összetételének további javításával, a mezőgazdaság belterjességének és jövedelmezőségének fokozásával, a termelési, technikai és technológiai folyamatok korszerűsítésével és színvonalas, kulturált kereskedelemmel kell elősegíteni. Az országépítő célok elérésének követelménye az alkotó szellem további kibontakoztatása, a munkamorál erősítése, a munkafegyelem megszilárdítása, mindenütt, ahol az nem kielégítő.

17. Az építőiparnak a III. ötéves terv éveiben elért fejlődése szilárd alapot biztosít a növekvő további feladatok teljesítéséhez. A gyárszerű építkezések teljes kibontakozása azonban nyomatékosan követeli a szerelési munkák technológiájának korszerűsítését és az építkezés szervezettségének javítását. Ugyancsak mielőbb megoldandó feladat az építőanyagipar gyorsabb fejlesztése, ami nélkülözhetetlen az építési feladatok végrehajtásához és az építkezés szervezettségének javításához is.

18. A mezőgazdaság fejlesztésében élen járó szerepük volt és van az állami gazdaságoknak. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy az állami gazdaságok szerepe tovább erősödjön, és fokozottabban járuljanak hozzá az egész mezőgazdaság intenzív fejlődéséhez. Mind több termelőszövetkezet éri el vagy közelíti meg a legjobb állami gazdaságok színvonalát. A mezőgazdaság további előrehaladásában fokozottabb figyelmet kell fordítani a szövetkezeti gazdaságok vállalatszerű gazdálkodásának fejlesztésére. Segíteni kell a szövetkezetek és állami vállalatok társulásait, s bátorítani kell a termelési, feldolgozási és értékesítési kooperációt. A tapasztalatokat figyelemmel kísérve és gondosan mérlegelve kell helyes irányba fejleszteni a jó kezdeményezéseket. A terméshozamok növelése további erőteljes gépesítést és kemizálást követel. Gyorsabban kell kiterjeszteni és fejleszteni a modern iparszerű nagyüzemi állattenyésztést, különösen a sertés- és szarvasmarha-tenyésztésben. Emellett építeni kell a háztáji gazdaságok termelésére, tovább kell fejleszteni ezek kapcsolatát a közös gazdaságokkal mind a termelésben, mind az értékesítésben. A háztáji termelésnek különösen a hús-, tej-, tojás-, zöldség- és gyümölcstermelésnek, még hosszú ideig jelentős szerepe lesz.

Az elmúlt években számottevően elterjedtek a termelőszövetkezetek kisegítő üzemágai. Ezek fejlődése szükséges, elősegíti a mezőgazdaság iparosodását, a tagok egész évi foglalkoztatását. A helyes kezdeményezések és jó irányú kísérletek felkarolása mellett jobban kell vigyázni arra, hogy a kisegítő üzemágak az állami rendelkezések pontos megtartásával működjenek.

19. Az ország gazdasági életében fontos és növekvő szerepet tölt be a szövetkezeti ipar. Nagyobb gondot kell fordítani arra, hogy a szövetkezetek tevékenysége helyes irányú legyen, részarányuk a szolgáltatóiparban jelentősen növekedjen, és munkájukat közmegelégedésre végezzék. Fokozzák részvételüket a lakosság egyre szélesebb választékú igényeinek kielégítésében, a hiánycikkek számának csökkentésében az állami vállalatok termelésének kiegészítésében. Munkájuk központjába a szolgáltatóipari tevékenységet kell állítani.

20. A gazdaságirányítás mai rendszerében fokozódik a kereskedelmi szervek hatásköre és felelőssége. Feladatuk, hogy a lakosság növekvő igé-

nyeinek figyelembevételével a termelőüzemektől megfelelő időben, kellő mennyiségben, minőségben és választékban rendeljék meg a szükséges árucikkeket és hogy megismertessék a vállalatok által kínált új termékeket a vásárlókkal. Az állami kiskereskedelmi szerveknek, a fogyasztási szövetkezeteknek gondoskodniuk kell arról is, hogy az üzleteket az ország minden területén a lakosság igényei szerint tartsák nyitva és folyamatosan lássák el a szükséges árukkal, emeljék a kiskereskedelmi tevékenység színvonalát, bővítsék az üzlethálózatot, biztosítsák a lakosság kulturáltabb kiszolgálását.

21. Országunk fejlődése, gazdasági életünk fellendülése, valamint a tranzitforgalom növekedése szükségessé teszi a közlekedés további gyors fejlesztését. Az áruforgalomnak a IV. ötéves tervben előirányzott növekedését és az utasforgalom gyors emelkedését a közlekedés műszaki ellátottságának bővítésével, szervezettségének további tökéletesítésével kell biztosítani. Nagy feladat, hogy a vasúti vontatásban a villamos és Dieselvontatás aránya 1975-re 95%-ra emelkedjen, s a közúti áruszállítás aránya jelentősen növekedjen. Gondoskodni kell arról is, hogy a közlekedési dolgozók műszaki felkészültsége megfeleljen a magasabb követelményeknek. Nagyobb figyelmet kell fordítani arra is, hogy az árukat küldő és fogadó vállalatok gyorsítsák s ennek érdekében gépesítsék a rakodómunkát.

22. Gazdasági fejlődésünk nélkülözhetetlen követelménye, hogy növekedjék hazánk részvétele a nemzetközi áruforgalomban. Ez mindenekelőtt a külkereskedelem révén valósul meg. Sürgős feladat továbbá a nemzetközi termelési és műszaki együttműködés fejlesztése. A baráti szocialista országokkal való termelési és műszaki együttműködés, a KGST-országok gazdasági integrációjának fokozatos kibontakoztatása, mindenekelőtt a magyar—szovjet áruforgalom és műszaki kooperáció felbecsülhetetlen lehetőségeket rejt magában előrehaladásunk gyorsítására. A Magyar Népköztársaság teljes mértékben támogatja a KGST országok arra irányuló törekvését, hogy minél sokoldalúbban valósuljon meg az önálló nemzetgazdaságokon alapuló szocialista gazdasági integráció. Továbbra is törekedni kell arra, hogy sokoldalúan fejlődjenek kapcsolataink a fiatal, fejlődő államokkal, és a kölcsönös előnyök elve alapján bővüljenek gazdasági kapcsolataink a tőkésországokkal is.

Kormányzatunk feladata, hogy nagy figyelmet fordítson külkereskedelmünk irányítására, az állami külkereskedelmi monopólium hatékony érvényesítésére. Tovább kell fejleszteni a vállalatok exportérdekeltségét, ami a gazdaságosabban exportálható áruk szállítására ösztönöz, az előnytelenül értékesíthető termékek gyártását viszont szűkíti. A kezdeti tapasztalatok azonban arra figyelmeztetnek, hogy rendszeres ellenőrzéssel kell tovább fejleszteni ezt a tevékenységet is. A vállalati külkereskedelmi jogok gyors kiterjesztése helyett most az eddigi tapasztalatok elemzése és hasznosítása, minden helyes kezdeményezés bátorítása és támogatása, egyben a negatív tendenciák megszüntetése a feladat.

23. A termelő- és a kereskedelmi vállalatoknak és felügyeleti szerveiknek nagyobb gondot kell fordítaniuk a párt és a kormányzat gazdaságpolitikájával összhangban levő árpolitika érvényesítésére a mindennapi életben. Esetenként árrendezésre van szükség. A fix áras termékeknél ez központi döntésekhez kötődik, más cikkeknél a vállalatok, trösztök, minisztériumok intézkedései szükségesek. Helyeselve a vállalatok jogosultságát

a többletnyereségre, ha ezt a társadalmi érdekekkel összhangban érik el, nem engedhető meg azonban az, hogy egyes vállalatok a költségek csökkentése, a munka jobb megszervezése, a fölösen lekötött adminisztratív vagy egyéb munkaerők felszabadítása helyett a rezsiköltségek duzzasztásával és az árak emelésével jussanak többletbevételhez, károsítva a lakosságot és a népgazdaságot.

24. Gazdaságpolitikánkban fontos szerepet játszanak a gazdasági szabályozók; hatékonyan segítik a gazdasági élet általános fejlődését és az irányító szervek munkáját is. Nem adnak azonban menlevelet egyetlen állami irányító szervnek, így a minisztériumoknak sem a helytelen jelenségek passzív szemlélésére, s arra, hogy a szabályzókat fetisizálva várakozzanak, amikor intézkedniük kell, megmagyarázzák a torzításokat, ahelyett, hogy gondoskodnának kiküszöbölésükről, avagy minisztertanácsi döntésekre várjanak, amikor hatáskörükben kell intézkedniük. A felügyeleti szerveknek jobban kell ellenőrizniük vállalataikat, hogy szigorúan tartsák meg a gazdálkodási és árképzési szabályokat, és ezek megsértése esetén tegyenek intézkedéseket a torzítások megszüntetése érdekében. Vonatkozik ez mind az állami, mind a szövetkezeti vállalatokra.

25. A szocialista építés magasabb szintű folytatása megköveteli a tudományos kutatások gyorsabb fejlesztését és a termeléssel való kapcsolatuk erősítését. Szükséges ez mind a nemzetközi, mind a hazai tudományos eredmények és műszaki vívmányok gyakorlati alkalmazásának segítése céljából, valamint azért is, hogy az itthoni kutatások fejlesztésével hazánk növelje alkotó részvételét a tudományos és technikai forradalom nemzetközi áramlatában. Nagy segítségünkre van e téren is a fejlődő együttműködés a Szovjetunióval és a KGST többi országával. A hazai kutatás gyorsítását szolgálja, ha tudósaink, kutatóintézeteink, egyetemeink jobban koncentrálják erőiket azokra a fő feladatokra, amelyeknek megoldása nemzetgazdaságunk fejlődése szempontjából különösen fontos, amelyekhez a megfelelő feltételek biztosítva vannak, vagy biztosíthatók. Szükséges, hogy fokozottabb mértékben éljenek a testvéri országokkal való tudományos együttműködés lehetőségeivel, és a maguk részéről is igyekezzenek hozzájárulni a lehetőségek bővítéséhez.

Az előző évek folyamán szélesedtek a tudományos kutatóintézetek és laboratóriumok közvetlen kapcsolatai a termeléssel. Az eddigi jó tapasztalatokra támaszkodva és azokat tovább fejlesztve, növekvő figyelmet kell fordítani a kapcsolatok bővítésére és elmélyítésére, mert csak ez biztosíthatja a kutatási eredmények kellő gyakorlati próbáját és gyorsabb hasznosítását. Szükséges, hogy a vállalatok és a szövetkezetek is szorgalmazzák e kapcsolatok kiépítését, ne tévesszék szem elől, hogy ezzel saját vállalatuk és szövetkezetük fejlődése mellett országos jelentőségű ügyet támogatnak. Segítsék a tudományos eredmények és műszaki vívmányok szélesebb körű gyakorlati próbáit, támogatva ezzel a kutatókat következtetéseik, megoldási javaslataik és alkotásaik gyakran szükséges tökéletesítésében is.

26. A fejlődés gyorsuló üteme, a nemzetközi gazdasági együttműködésben rejlő lehetőségek jobb kihasználása, a szocialista gazdasági integráció fokozatos kibontakozását célzó munkálatok is megkövetelik, hogy hosszabb távra szóló gazdasági fejlesztési tervek és prognózisok készüljenek. Az eddig is folyamatban levő ez irányú munkát a KGST országokkal

együttműködve erőteljesebben kell fejleszteni. Ez kiterjed az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés és gazdasági életünk más területeire is. Gazdasági vezető szerveinknek a szakemberek széles körének bevonásával kell gondoskodniuk ezeknek a feladatoknak a megoldásáról is.

27. Az elmúlt években az iparosítás jelentős vonása volt a vidéki iparfejlesztés gyorsulása, az egyes területek gazdasági fejlettségi színvonala közötti különbség csökkenése. Ezután is ezt az irányvonalat kell követni, még határozottabban a területi adottságoknak megfelelően fejlesztve mind az ipart, mind a mezőgazdaságot.

28. A termelés emelésével összhangban növelni kell a nép jólétét, gazdagítani életét, biztosítani műveltségének gyarapítását. A gazdaságfejlesztési tervek fontos része a lakosság jobb ellátása. A nemzeti jövedelem emelkedésével arányosan kell növelni az áruellátást, bővíteni a választékot, hogy az kiegyensúlyozottan fejlődjön és a lakosság minden rétege számára jól érzékelhető legyen. Szükséges, hogy a szerényebb anyagi körülmények között élők az üzletekben kellő mennyiségben és választékban megtalálják a keresett olcsóbb árucikkeket a nagyobb jövedelműek pedig a drágább termékeket is. Fontos feladat a szolgáltatások erőteljesebb fejlesztése.

Javítani kell a vállalati bérgazdálkodást, valamint a jövedelemelosztás rendszerét a termelőszövetkezetekben, mégpedig úgy, hogy a jövedelem alakulása az eddiginél jobban függjön a végzett munka eredményétől. Aki munkájával többet nyújt az átlagnál, annak jövedelme is az átlagosnál jobban emelkedjen, viszont akinek teljesítménye nem éri el az átlagot, annak jövedelme se érje el azt. Az élen járó dolgozók, a nagyobb teljesítményt nyújtó szocialista brigádok, a törzsgárdatagok fokozottabb erkölcsi és anyagi megbecsülésben részesüljenek.

Jövedelempolitikai elveink érvényesítése szükségessé teszi, hogy a magasabb színvonalú munkát végzők átlagjövedelme magasabb legyen, összhangban a dolgozók mindenkori átlagjövedelmének színvonalával. Az általános jövedelemszínvonal emelkedése teszi lehetővé a nagyobb differenciáltságot az egyes jövedelemkategóriák között. Az egyes jövedelemkategóriákon belül az egyéni teljesítményeknek megfelelő különbségek legyenek. Lehetővé kell tenni a hasznos többletmunkával szerzett többletjövedelmet. Vissza kell azonban szorítani minden olyan törekvést, amely nem többletmunkával, hanem különféle ügyeskedéssel, a szocialista erkölcs megsértésével eredményezhet jogtalan hasznot. Meg kell szüntetni azt, hogy bárki összeférhetetlen másodálláshoz jusson, s bármiféle meg nem szolgált juttatásban részesüljön. Kormányzatunknak hatékony lépéseket kell tennie a szocialista jövedelempolitikát eltorzító jelenségek visszaszorítására.

A munka szerinti elosztás szocialista elvét következetesebben kell érvényesíteni. Elkerülhetetlen, hogy az egyes ágazatok, munkaterületek dolgozóinak átlagos keresete között eltérések legyenek. Minden ágazaton belül is szükséges a különbség az egyes dolgozó kategóriák kereseti szintje között a szakképzettségük színvonalától, fizikai igénybevételüktől és más tényezőktől is függően. A szakmákon belül pedig jelentős kereseti szintkülönbségnek kell lennie az egyes dolgozók jövedelmében, begyakorlottságuk, tehetségük, szorgalmuk, munkafegyelmük, teljesítményük szerint. Ennek az eddigieknél következetesebben kell megvalósulnia.

A munka szerinti elosztás elvének érvényesítése mellett az egyes családok jövedelemszintje között nagyok az eltérések. Ezeknek az életszínvonalra gyakorolt hatását mérsékli az ingyenes oktatás és egészségvédelem, melyek nagy fejlődést értek el s gondoskodni kell a továbbfejlesztésükről. A családi jövedelmek közötti különbség csökkentését szolgálják társadalmunk szociálpolitikai intézkedései, melyeknek fő célja továbbra is az, hogy a többgyermekes családok és az egyedülálló anyák fokozatosabb támogatásban részesüljenek. Ezek során az alkalmazásban álló anyák gondjainak enyhítésére növelni kell a gyermekintézményi férőhelyeket, megosztva eme intézmények fenntartási költségeit a vállalatok és a tanácsok között. Az általános szociális juttatások bővítése azonban elsősorban azt a célt szolgálja, hogy a családi pótlék emelésével növekedjen a többgyermekes családok támogatása, és hogy több segítséget kapjanak a munkaképtelen öregek.

Az emberről való gondoskodásnak fontos része a munkafeltételek javítása. Ez a vállalatok megfelelő intézkedéseit követeli, így az egészségre ártalmas munkahelyeken a munkafolyamatok korszerűsítését a szállítás gépesítését a munkavédelem fejlesztését. Fontos feladat, hogy megfelelő terv készüljön a 44 órás munkahét fokozatos kiterjesztésére a népgazdaság újabb ágazataiban és más munkaterületeken is, ahol ez az egész társadalom érdekével összhangban megvalósítható.

A lakosság életkörülményeinek megjavításában nagy szerepe van a lakásépítésnek, így annak hogy a IV. ötéves terv időszakában felépüljön a 400 ezer új lakás.

29. A kongresszus megállapítja, hogy építőmunkánk tervszerű folytatásának feltételei adottak. Biztosítja ezeket a szocialista rendszerünk és kormányzatunk szilárdsága, hazánknak a baráti szocialista országokkal, különösen a Szovjetunióval való szoros együttműködése. Biztosítja a munkásosztály mind magasabb szintű alkotó képessége a szocialista brigádmozgalom lendülete, a nép döntő többségének akarata és tettrekészsége, hogy a kitűzött célokat valóra váltsák. Biztosítja az irányítás különböző szintjén dolgozó vezetők döntő többségének felkészültsége és rátermettsége a növekvő feladatok megoldására. Biztosítja pártunk lenini politikája és cselekvő képessége, a tömegek bizalma az MSZMP iránt. Szívós és eredményes munkával szerezte meg pártunk e bizalmat, amelyet a IV. ötéves terv végrehajtásán munkálkodva kell megőriznünk és tovább erősítenünk, az ország szocialista fejlődése javára.

V. Az ideológiai élet és a művelődési feladatok

30. Az MSZMP X. kongresszusa megállapítja, hogy az elmúlt években a párt ideológiai munkája továbbfejlődött. Kiemelkedő megnyilvánulása ennek a gazdaságirányítási reform kidolgozása, mely pártunk politikájának és egyben hazánk közgazdasági tudományának fejlődését is tükrözi. Az MSZMP számos nagy fontosságú kérdés átfogó vizsgálatával foglalkozott, és a szükséges tennivalókra vonatkozólag megfelelő következtetéseket vont le. Ezekhez tartozik a Központi Bizottság határozata a tudománypolitikai irányelvekről. A párt napirendre tűzte és tovább folytatja a társadalmi életünk fejlődése által már megérlelt kérdések átfogó vizs-

gálatát, így a szocialista demokrácia és az állami élet fejlesztését. A felvetődő kérdések beható elemzése, az elvi politika vezérli tevékenységét, a nemzetközi munkásmozgalomban is.

31. Az MSZMP munkájának eredményeként a szocialista építés előrehaladásával tovább erősödött és terjedt országunkban a marxista—leninista világnézet. Növekedett a marxi—lenini eszmék propagandistáinak száma és felkészültsége, kiszélesedett a világnézeti oktató-nevelő munka. A marxista szemlélet újabb teret hódít a tudományokban és a művészeti életben. A marxista világnézet térhódításával fejlődnek a társadalomtudományok: ezeknek kommunista művelői növekvő részt vállalnak és segítséget nyújtanak a szocialista társadalom fejlődése által napirendre tűzött kérdések vizsgálatában. Mindezek eredményeként jelentősen erősödött a szocialista gondolkodásmód a tömegek tudatában.

Ideológiai életünk azonban a jelentős fejlődés ellenére elmaradt a megnövekedett feladatoktól. A gyakorlati tapasztalatok megfelelő elvi általánosítása gyakran nagy késéssel történik, s nem egy kérdésben még teljesen hiányzik. Beható vizsgálatokra vár társadalmunk rétegződésének alakulása, és tudati fejlődése, a szocialista közigazgatás továbbfejlesztésének tudományos megalapozása, a tudományos és műszaki forradalom társadalmi összefüggéseinek sokrétű elemzése és számos más kérdése.

A társadalomtudományok marxista művelőinek növekvő részt kell vállalniuk az eszmei, politikai harcban. A szükséges eszmei vitákban a meggyőzés erejével kell visszaszorítani a burzsoá és kispolgári szemléletet, legyőzni az antikommunista nézeteket, valamint leküzdeni a marxista mezben jelentkező revizionista és dogmatikus felfogást. Továbbra is vigyázni kell arra, hogy ne nyerjen teret sem az elvtelen liberalizmus, sem az eszmei meggyőző munkát kinyilatkoztatásokkal és adminisztratív intézkedésekkel pótló szektás gyakorlat.

32. Társadalmunkban erősödik a szocialista fejlődés eredményeinek tudatformáló hatása, s már megjelentek és hatnak a jövendő osztálynélküli kommunista társadalom elemei. Ugyanakkor ha csökkenő mértékben is, még számottevő a kapitalista múlt maradványa és hatása az emberek szemléletében. A közgondolkodást kedvezően és növekvő erővel befolyásolja a szocialista világ léte, és fejlődése. A szocialista országok kapcsolataiban jelentkező és néha súlyossá váló problémák ugyan nehezítik, hogy a szocialista világ előrehaladásának hatása a közgondolkodásra teljesebbé váljon, de ez a hatás mégis éppen olyan feltartóztathatatlanul erősödik, mint maga az új világrendszer. Jelentős még és nehezíti munkánkat a kapitalista világrendszer létének hatása, amit a tőkés hatalmak a szocialista országok ellen irányuló bomlasztó munkájukkal „fellazítási" tevékenységükkel igyekeznek fokozni.

Ilyen feltételek között a különféle ellenhatások gyengítésével és fokozatos kiszorításával kell fejleszteni népünk szocialista közgondolkodását. El kell érni, hogy a szocialista erkölcsi normák növekvő erővel érvényesüljenek. Építő munkánk további eredményeivel, a politikai öntudat és a műveltségi színvonal emelésével kell erősíteni népünk szocialista szemléletét. Tovább kell gazdagítani az egyén kapcsolatát a közösséggel és fejleszteni társadalmi felelősségérzetét a szocialista haza iránti elkötelezettségét. Ebben kiemelkedő szerepe van az élenjáró kommunista és pártonkívüli dolgozók példamutató helytállásának az élet minden területén, a

szocialista munkaversenyben, a köz javára végzett társadalmi munkában. Ez mutatkozott meg az árvíz elleni hősies helytállásban és az árvízkárosultak megsegítésére kibontakozott országos megmozdulásban is.

Ugyanakkor társadalmunkban az átmenet jellegéből fakadóan és a tőkés világ hatására is tovább él időnként felerősödik vagy újratermelődik a polgári erkölcsi szemlélet számos eleme. Az utóbbi időben a gazdaságirányítási reformot is félremagyarázva és abban igazolást keresve, erőre kapott az individualizmus és az egoizmus a munkával meg nem szolgált haszonszerzésre való törekvés, a spekuláció. Teljesebbé kell tenni a szocialista erkölcs érvényesítését és arra kell törekedni, hogy az önzetlenséget és az áldozatkészséget a társadalom mindjobban megbecsülje, a hanyag munkát viszont határozottan elmarasztalja, a közerkölcsöt sértő jelenségeket határozottan elítélje. Erősíteni kell azt a közszellemet, amely nem tűri el a társadalomellenes magatartást, a cinizmust, a fegyelmezetlenséget, a közösség megkárosítását, viszont növeli a szocialista módon végzett munka, a szocializmus ügye iránti elkötelezettség becsületét és tekintélyét. A munkásosztály a dolgozó nép érdekeit képviselő önfeláldozóan dolgozó felelősséget és áldozatot vállaló állampolgárok az élet minden területén élvezzenek nagyobb megbecsülést, mint azok, akik húzódoznak a fokozottabb kötelesség vállalásától, vagy csupán haszonélvezői a szocialista társadalomnak.

33. Társadalmunk szocialista fejlődésének egyik alapkérdése a dolgozók általános műveltségének emelése és szakképzettségének növelése. A kongresszus megállapítja, hogy oktatási rendszerünk magasabb színvonalra emelése a szocialista fejlődésnek egyik fő követelménye. Ezért szükséges, hogy a párt és a kormányzat vezető szervei vizsgálják meg az állami oktatás egész rendszerét, s gondoskodjanak megfelelő irányú továbbfejlesztéséről. Ez sokrétű feladat, mely szorosan összefonódik a világnézeti, erkölcsi és honvédelmi neveléssel, megköveteli a közoktatás, a kommunista szakemberképzés, a közművelődés rendszerének további tökéletesítését.

Az oktatási munka stabilitását erősítve kell gondoskodni az ismeretanyag bővülése és módosulása miatt szükséges változtatásokról is. Fejlődnie kell a nevelők eszmei felkészültségének, felelősségérzetének is, hogy kellően betölthessék a hivatásukat az ifjúság szemléletének alakításában, munkára, felelősségtudatra, önzetlenségre és áldozatkészségre nevelésben a nemes emberi tulajdonságok kifejlesztésében és erősítésében. A pedagógusok anyagi és erkölcsi megbecsülését minden területen összhangba kell hozni tevékenységük társadalmi fontosságával. Több segítséget kell nyújtani az úttörő és KISZ szervezetek iskolai tevékenységéhez.

Oktatási intézményeink nyitva állnak minden fiatal előtt, aki szorgalma és tehetsége alapján erre megfelel. Emellett pártunk fontosnak tartja, hogy a fizikai dolgozók gyermekei a tanulás minden szintjén külön támogatásban részesüljenek.

34. Az elmúlt években gazdagodott az ország irodalmi és művészeti élete. Számos új értékes alkotás született, mely növeli a magyar kultúra megbecsülését nemcsak idehaza, hanem a nemzetközi kulturális életben a világ haladó kulturális erői előtt is. Nemzeti kultúránk fejlődését a szocialista tendenciák térnyerése s egyben az segítette elő, hogy szélesedett az irodalmi és művészeti élet tömegbázisa. Az előrehaladás társadalmi

életünk e fontos területén ezután is megköveteli, hogy pártunk és kormányzatunk rendszeres segítséget nyújtson az írók és művészek alkotó munkájához, értékes műveik terjesztéséhez, hogy az alkotók szemléletében a kommunista eszmék befolyása tovább szélesedjen és szilárduljon, kapcsolataik a néppel sokoldalúbbá váljanak. Minél jobban áthatja az irodalmi és művészeti alkotásokat a szocialista építés nagy nemzeti ügye, annál inkább növekszik az új társadalom építőinek érdeklődése és igénye az ilyen alkotások iránt. Irodalmi és művészeti életünk fejlődésében nagy szerepe van a magas színvonalú marxista szellemű kritikáknak. Eszmeileg szilárd, szakmailag hiteles és formailag közérthető értékelésekkel az eddiginél jobban töltse be segítő feladatát, előrehajtó szerepét.

A kongresszus megállapítja, hogy az irodalmi és művészeti élet alapvetően pozitív eredményei pártunk művelődéspolitikai irányelveinek helyességét igazolják. A következetes elvi politika, amely az eszmei és a művészi színvonal kérdéseiben szilárd, a szocialista művészet hegemóniáját akarja biztosítani és erősíteni, s ugyanakkor türelmes segítséget nyújt a még nem, vagy nem egészen szocialista szemléletű, de jószándékú az ország szocialista fejlődését szolgálni kiváló alkotóknak is —, meghozza gyümölcseit. A helyes elvek és a gyakorlat között azonban olykor ellentmondások, az irányelvek gyakorlati érvényesülésében torzulások keletkeznek. Megjelennek a külföldről átvett és hazai silány ízlésromboló károsan ható művek is. E negatív jelenségeket határozottan vissza kell szorítani. A művészeti alkotó munkához szükséges megfelelő közszellemet, a szocialista fejlődést segítő alkotó törekvések szabad kibontakoztatását ezután is biztosítani kell. Következetesen vissza kell azonban utasítani minden olyan törekvést, amely — miközben gyakran a munkásállam növekvő anyagi támogatását igénylik — kétségessé kívánja tenni a párt és a szocialista állam illetékességét a kulturális élet elvi és eszmei kérdéseiben. Minden alkotó saját szemléletének megfelelően alkothat: e joguk azonban nem csorbíthatja a szocialista állam azon jogát és kötelességét, hogy a művek között társadalmi és művészi értékük szerint válogasson, következetesebben támogassa az olyan műveket, amelyek népünk és az emberiség alapvető létkérdéseiben egyértelműen a haladás és a szocializmus oldalán foglalnak állást, s szocialista realista szemléletűek. A munkásállam közpénzen csak a szocialista társadalmat, a nép építőmunkáját segítő és művészi értéket képviselő alkotásokat támogathatja.

Minden humanista értéknek továbbra is helyt adva, a kulturális életben is következetesebb elvi vitát kell folytatni a burzsoá szemlélet visszaszorításáért, a marxista szemlélet további térnyeréséért. Eszmei harcban kell visszaszorítani a társadalmi kérdésektől elforduló, valamint az ország életében levő hibákat hamisan általánosító, az eredményekkel szemben kételyeket támasztó negatív tendenciákat.

Irodalmi és művészeti életünkben növelni kell a pártos szocialista közéletiség és a szocialista realizmus erőit és ezek szerepét. Meggyőző erejű eszmei vitákban kell szélesíteni bázisukat, és biztosítani a kommunista eszmék és szemlélet hegemóniáját. Segíteni, ösztönözni kell a széles kulturális közvélemény és ezen belül a pártközvélemény hatékonyabb nyilvános érvényesülését. Mindezek során magasabb eszmei színvonalra kell emelni a kommunisták és pártonkívüliek alkotó együttműködését a kul-

turális élet minden területén, erősíteni kell a politikai összefogást szolgáló, az alkotók mind szélesebb körét a marxizmushoz közelítő tendenciákat.

35. Kulturális intézményeink, a sajtó, a rádió, a televízió növekvő jelentőségű missziót töltenek be a tömegfelvilágosító munkában, a műveltség terjesztésében, a kulturális szórakozás iránt fokozódó igények kielégítésében. Ismeretterjesztő és tájékoztató tevékenységük eszmei-politikai színvonala emelkedett. Számottevő eredményeik vannak a kulturális értékek közkinccsé tételében. Kulturális-szórakoztató munkájuk azonban nem fejlődött a kívánt módon. Gyakran közvetítenek alacsony színvonalú, kispolgári ízléstelenséget árasztó s különösen az ifjúság erkölcsi fejlődését károsító műsorszámokat. Határozottabban kell fellépni az ilyen tendenciák, a burzsoá dekadencia, a kulturális selejt terjesztése ellen. Viszont fokozni kell a nép nagy tömegeihez szóló, magas művészi színvonalú, szórakoztató és maradandó művészi élményt nyújtó alkotások terjesztését. Jobban ki kell elégíteni a növekvő kulturális igényeket, s egyben segíteni ezen igények helyes irányú fejlődését.

Egész kulturális életünknek fontos feladata, hogy méltó megbecsülést biztosítson a kultúra azon művelőinek és terjesztőinek, akik kiállnak a kommunista eszmékért és támogatják pártunk országépítő politikáját. El kell azonban utasítani, aki érdemnek próbálja feltüntetni a szocialista elkötelezettséggel való szembenállást, és becsmérli azokat, akik egyértelműen vállalják a szocialista építés ügyét. Továbbra is fel kell lépni az ellen is, hogy egyes csoportok maguknak monopóliumot próbáljanak teremteni, a nép egészének képviselete helyett klikkek képviseletében gondolkodjanak, nem érezve feladatuknak, hogy segítsék minden tehetséges és jószándékú alkotó részvételét a szocialista építőmunkában a kulturális élet minden területén.

36. A párt fontos feladata hogy munkálkodjék forradalmi elméletünk fejlesztésén, védelmezze eszméink tisztaságát, a marxizmus—leninizmus alapelveit, egységes rendszerét. Határozottan fellépünk mindazokkal szemben, akik kérdésessé teszik a marxizmus—leninizmus elveit, szemléletét és tudományos módszereit. Ezután is vissza kell utasítani azt a felfogást, amely a marxizmus úgynevezett pluralizálását, a marxizmuson belül külön irányzatok szükségességét hirdeti, a párt eszmei és politikai egységének megbontására tör. Egyidejűleg harcolunk az elmélet dogmatikus felfogása és kezelése, valamint a revizionista torzítások minden kísérlete ellen. Továbbra is fel kell lépni a nacionalista maradványok vagy az új keletű nacionalista jelenségek, a nemzeti korlátoltság és gőg, s a tőkésországok előtti hajbókolás ellen, mely nemzeti nihilizmust szül és nemegyszer a szocialista haza iránti hűtlenségbe torkollik. Mindezek akadályozzák a népek közötti megértést, és szemben állnak a nemzet valóságos érdekeivel. Ha a szocialista népek összefogását sértő nacionalista tendenciák másutt bárhol is jelentkeznek, ez nem szolgálhat indokul ahhoz, hogy ilyen tendenciáknak teret adjunk.

Kommunista világnézetünk a burzsoá és kispolgári nézetekkel vívott harcban, a jobb- és „baloldali" torzításokat leküzdve vált nemzetünk vezető ideológiájává. A marxi—lenini eszmék tették képessé pártunkat arra, hogy megszilárdítsa sorainak egységét, létrehozza a nép döntő többségének politikai összefogását, elfogadtassa a szocializmus felépítésének nagy céljait és a szocialista társadalom teljes felépítésének útjára vezesse

nemzetünket. Kommunista világnézetünket állhatatosan terjesztve, eszméink tisztaságát szilárdan védelmezve válunk képessé a további feladatok teljesítésére.

VI. A párt működése

37. Az MSZMP a IX. kongresszust követő években politikájával biztosította a lakosság döntő többségének cselekvő részvételét az országépítő célok valóra váltásában, megőrizte és tovább erősítette a munkásosztály és egész dolgozó népünk bizalmát. A kommunista párt vezető szerepe változatlanul döntő feltétele annak, hogy érvényesüljön és erősödjön a munkásosztály társadalmi vezető szerepe, valóra váljanak forradalmi eszméi, felépüljön a szocialista, majd a kommunista társadalom. Pártunknak úgy kell dolgoznia, hogy a jövőben is rászolgáljon a nép bizalmára. Az MSZMP cselekvőképességét az a lenini politika biztosítja, amelyet a párt vezetése az 1956-os ellenforradalmi lázadás leverése során és azt követően kidolgozott, s amelynek alapján újjászületett és megszilárdult a kommunisták egysége. Változatlanul fontos feladat, hogy óvjuk és tovább erősítsük azt az egységet, meghiúsítva minden kísérletet, amely akár a párton belül, akár kívülről ennek gyengítésére és megbontására irányul.

38. A párt további fejlődése megköveteli, hogy a jövőben is nagy figyelmet fordítson a lenini normák megtartására, a demokratikus centralizmus és a kollektív vezetés lenini elveinek érvényesítésére és a munkamódszereinek tökéletesítésére. Ennek szellemében erősödött meg a pártbizottságok önállósága, kezdeményezőkészsége és felelőssége, növekedett a pártmunkában a választott testületek és a taggyűlések szerepe, javult a pártszervezetek működése. A pártélet továbbfejlesztése azt követeli, hogy a kollektív vezetés általánosan érvényesülő gyakorlata jobban párosuljon a vezető szervekben résztvevő és bármilyen más pártmegbizatást teljesítő kommunisták személyes felelősségével a feladatok végrehajtásában.

Pártunk tevékenységében mindinkább általános gyakorlat, hogy fontos kérdések eldöntését demokratikus előkészítés, az előterjesztések sokoldalú vitája előzi meg, s a határozott vélemények és a javaslatok gondos mérlegelésével hozzák. Javítani kell azonban a munkát a döntések végrehajtásában. Ezért a pártmunka fejlesztésének fontos követelménye, hogy minden szinten javuljon a határozatok végrehajtásának etlenőrzése. Rendszeresebben kell erről beszámolniuk a vezetőségeknek a taggyűléseken és a végrehajtó bizottságoknak a pártbizottsági üléseken. Rendszeresebb ellenőrzéssel tudnak a felsőbb pártszervek hatékonyabb segítséget nyújtani az alsóbb szerveknek, egyben tanulmányozni és hasznosítani az utóbbiak munkájának tapasztalatait. A gyakorlati ellenőrzés fontos szerepet játszik abban is, hogy gondosan megvizsgálják a döntések végrehajtásának tapasztalatait és azt is, hogy egyes határozatok nem szorulnak-e kiegészítésre vagy módosításra. A jó ellenőrzés nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a gyakorlat teljesen megfeleljen az elvi döntéseknek, a hozott határozatoknak, biztosítva egységes értelmezésüket, s a párt politikája hiánytalanul érvényesüljön a munka minden területén.

A pártélet fejlesztése megköveteli, hogy a pártszervezetek munkájában növekedjék a tagság folyamatos aktív részvétele, a pártfeladatok rend-

szeres vállalása és végzése. Mindenütt érvényt kell szerezni annak a követelménynek, hogy a meghozott döntések után minden párttag kötelessége az aktív állásfoglalás a párthatározatok mellett, s a végrehajtásban való részvétel a kapott pártmegbizatásoknak megfelelően. Ennek együtt kell járnia azzal, hogy a párttagság hatékonyabban éljen jogaival, ehhez pedig csak a rendszeres pártélet és a pártmunkában való aktívabb részvétel biztosít nagyobb lehetőséget.

A pártdemokrácia továbbfejlesztése együtt jár a központi irányítás erősítésével. El kell utasítani minden olyan nézetet és törekvést, amely a pártdemokrácia ürügyén gyengíti a párt egészének cselekvőképességét, erőinek összefogását, szervezeteinek fegyelmét. A pártot csak a határozott központi irányítás, szervezeteinek a demokratikus centralizmus alapján történő fölé- és alárendeltsége teszi képessé arra, hogy feladatainak megfeleljen, élcsapat-jellege érvényesüljön. A párt élcsapat-jellege döntően függ attól is, hogyan fejlődnek kapcsolatai a tömegekkel, amelyeknek vezetésére hivatott. Követjük azt a lenini útmutatást, hogy nemcsak tanítani kell a tömegeket, hanem tanulni is tőlük, véleményük gondos figyelembevételével kell fejleszteni a munkát, növelni a párt tömegmozgósító erejét.

39. A kongresszus megállapítja, hogy a párt szervezeti fejlődése az elmúlt években kielégítő volt. Az MSZMP a kommunizmus eszméjéért küzdők három nemzedékét tömöríti, s ezek nagy harci tapasztalatot és tettrekészséget testesítenek meg. A pártépítés során ezután is az a feladat, hogy a munkában élenjáró fizikai és szellemi dolgozók köréből nyerjünk új harcosokat. Megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a párt munkásjellegének erősítésére, az ipari munkások és más fizikai dolgozók legjobbjainak kommunistává nevelésére és a pártba való felvételére. Erősíteni kell a nők és a fiatal nemzedék soraiban folyó pártépítő munkát is.

A tagfelvétel alsó korhatárának leszállítása, a 18. életévüket betöltöttek felvételének lehetővé tétele azt a célt szolgálja, hogy a társadalomformáló eszmék és feladatok iránt különösen fogékony ifjúság 18—20 éves korosztályaiban is erőteljesebbé válik a kommunista nevelőmunka. A korhatár leszállítása nem a pártba való felvétel követelményeinek csökkentését jelenti, hanem azt, hogy az e követelményeknek megfelelő 18—20 éves fiatalok előtt is nyíljanak meg a párt kapui és gyorsabban gyarapodjon az ifjúság élenjáró kommunista osztaga. A pártszervezeteknek nagy felelősséggel kell állást foglalniuk az új tagok felvételében a fiatal korosztályokhoz tartozók esetében is.

40. Az elmúlt években tovább fejlődött az állami szervek, a tanácsok, úgyszintén a társadalmi szervezetek pártirányítása. Érvényesült pártunk azon alapelve, hogy erősíteni kell a tanácsok és a társadalmi szervezetek vezető testületeinek önállóságát, egyben növelni e testületek kommunista vezetőinek felelősségét, hogy a pártszervek állásfoglalásait meggyőző érveléssel fogadtassák el. Rendszeressé vált, hogy a pártbizottságok, ha az állami és társadalmi szervezetek munkáját érintő kérdéseket és feladatokat tárgyalnak, döntéseik előkészítésébe bevonják és üléseikre is meghívják az érintett szervek vezetőit, valamint más kommunista és párton kívüli szakembereket. Ezt a gyakorlatot kell bátran folytatni.

A tömegekkel való kapcsolatok szélesítésének és erősítésének változatlanul nagy fontosságú követelménye, hogy tovább fejlődjön a kommunis-

ták munkája a szakszervezetekben, a szakszervezetek tevékenysége gazdagodjon, aktivitásuk fokozódjon az egész társadalmi életben. Különösen fontos az, hogy szerepük növekedjen az üzemi közéletben mind a termelés fejlesztésében, mind a dolgozók ügyeivel, gondjaival való törődésben, művelődésük és egészségvédelmük segítésében.

Változatlanul igen jelentős feladat a népfrontszervek munkájának fejlesztése. Működésük eddigi pozitív tapasztalatai szintén arról tanúskodnak, hogy pártunk szövetségi politikája eredményesen valósul meg. A népfrontbizottságok hatékonyan hozzájárulnak a kommunisták és a pártonkívüliek összefogásának erősítéséhez, segítik újabb és újabb alkotóerő bekapcsolását az országépítésbe.

Kommunisták és pártonkívüliek együttműködésével, szövetségi politikánk érvényesítésével bontakozott ki és ért el nagy sikereket a szövetkezeti mozgalom. A pártnak ezután is kellő figyelmet kell fordítania társadalmi életünknek erre a területére. A szövetkezeti mozgalom sokoldalú fejlődését szövetségi politikánk következetes érvényesítésével kell segíteni.

Pártunk igen fontos feladata, a KISZ munkájának segítése tevékenységének minden területén. Elsősorban a KISZ-ben dolgozó kommunisták munkájának erősítésével kell biztosítani, hogy az ifjúsági szervezet hatékonyabban töltse be szerepét a fiatalok eszmei és erkölcsi fejlődésében, tettrekészségük és igényeik szocialista szellemű fejlesztésében, és abban is, hogy az ifjúság lehetőséget kapjon tettvágya helyes irányú kibontakoztatásához. Nagyobb bizalommal kell támaszkodni a fiatalok élenjáró osztagaira az ország egész építőmunkájában. Fokozottabban kell bevonni legjobbjaikat a vezető szervek munkájába is. Nagyobb bátorságot kell tanúsítani abban, hogy a tehetségükkel, eszmei és erkölcsi szilárdságukkal, jó emberi tulajdonságaikkal kiemelkedő fiatalokat vezető tisztségek ellátásával is megbízzák.

Pártunknak és kormányunknak a szakszervezetekkel és az ifjúsági szövetséggel együtt kellő gondot kell fordítania a testnevelési és sportmozgalom támogatására. E mozgalom társadalmi életünk sokrétű fejlődésének és különösen ifjúságunk nevelésének fontos része.

41. Erőteljesen javítani kell a termelés pártellenőrzését mind az iparban, mind pedig a mezőgazdaságban. Az új gazdaságirányítási rendszerben a pártellenőrzés jelentősége nem csökkent, hanem fokozódott. A területi pártbizottságok és az üzemi pártszervezetek munkájában viszont e tekintetben határozatlanság, bizonytalanság keletkezett. A pártszervezetek általában kellően érzékelték a minisztériumokkal szemben támasztott vállalati igényeket, de sok esetben nem érzékelték megfelelően a központi irányításnak a vállalatokkal szemben támasztott országos érdekeket szolgáló követelményeit. Bár e tekintetben a helyzet javuló, mégis jobban kell tudatosítani mindenütt, hogy a vállalati önállóság növekedése a helyi párt- és társadalmi szervezetekre való fokozottabb támaszkodást igényel. A hatékonyabb pártellenőrzés segítse a megnövekedett vállalati önállóság olyan érvényesülését, amely egyaránt megfelel az ország és a vállalati dolgozók érdekeinek.

42. A pártmunka továbbfejlesztésének és az ország egész fejlődésének alapvető követelménye a kádermunka javítása. A kommunista vezetőknek a vezetés minden szintjén rendszeresebben kell foglalkozniuk a ká-

derekkel, figyelemmel kísérve és segítve munkatársaik fejlődését, munkájuk tökéletesítését, és felkészültségüket újabb feladatokra. A helyes politika érvényesítésének, a határozatok jó végrehajtásának elengedhetetlen követelménye a rendszeres kádermunka. Továbbra is nagy gondot kell fordítani arra, hogy a társadalom döntő fontosságú tisztségeiben csak olyan emberek dolgozhassanak, akik a szocialista célokat teljes mértékben magukénak vallják, e célok valóra váltásának feladatait jól értik, s akiket eszmei felkészültségük, politikai és erkölcsi magatartásuk, szakmai hozzáértésük és vezetőkészségük az ilyen tisztségek betöltésére alkalmassá tesz. A vezetőkkel szembeni követelményt növelni kell a vezetés minden szintjén. Rendszeres kádermunkával kell biztosítani, hogy vezető posztokra mindenütt a legrátermettebbek kerüljenek, akik megértik az is, hogy a rendszeres kádermunka végzése, illetve irányítása a feladatok végrehajtásának szerves része. A kádermunkának továbbra is egyik fontos alkotó eleme a pártoktatás, amelyet a szükségleteknek megfelelően tovább kell fejleszteni.

43. A Magyar Szocialista Munkáspárt az elmúlt években a IX. kongresszus határozata alapján folytatta egész nemzetközi tevékenységét. Ennek során pártunk nemzetközi kapcsolatai jelentősen kiszélesedtek. Fejlesztettük a két- és többoldalú együttműködést a kommunista és munkáspártok többségével. Az MSZMP a testvérpártok megtisztelő megbizatását teljesítve, jelentős szerepet vállalt az 1969 júniusi moszkvai nemzetközi tanácskozás előkészítésében. E tanácskozás lendületet adott azoknak a törekvéseknek, amelyek a kommunista világmozgalom egységét, a kommunista és munkáspártok imperialistaellenes akcióegységét és az összes imperialistaellenes erők összefogását szolgálják.

A kommunista pártnak elméleti munkásságában is szüksége van a rendszeres és széles körű nemzetközi véleménycserére, a nemzetközi tapasztalatok együttes értékelésére. Ez elsősegíti a közös állásfoglalás kialakítását fontos nemzetközi politikai kérdésekben és a szükséges véleménycserét ideológiai kérdésekben. Pártunk mindenkor támogatta az ilyen találkozók és tanácskozások megtartását, és ezt fogja tenni a jövőben is.

Az MSZMP nemzetközi tevékenységében magáénak vallja és követi az 1969 júniusi Moszkvai Értekezlet dokumentumainak kollektíven kialakított állásfoglalásait és irányelveit. Fellépett és ezután is fellép a marxizmus—leninizmustól eltérő jobb- és „baloldali" opportunista nézetek, a testvérpártok összefogását gyengítő törekvések ellen. Továbbra is küzd azért, hogy az ideológiai nézeteltérések ellenére minden kommunista és munkáspárt együttesen vívja harcát az imperialisták agressziói, különösen pedig az amerikai imperializmus ellen, az indokínai népek szabadságharcának együttes segítségéért, úgyszintén más népek imperialistaellenes harcának támogatásáért.

Pártunk és kormányzatunk következetesen küzd a szocialista országok összefogásának erősítéséért. Ez szolgálja valamennyi szocialista ország és az egész emberiség közös érdekét, kölcsönösen segíti a testvéri országok építőmunkáját, az imperialista hatalmak ellenséges törekvéseinek meghiúsítását, a nemzeti függetlenségükért és társadalmi felemelkedésükért küzdő népek támogatását. Pártunk és kormányunk testvéri kötelességét teljesítve vett részt más szocialista országokkal együtt a Csehszlovákia szocialista erőinek megsegítését célzó, a munkáshatalom megvédését segítő

1968. augusztusi fellépésben. Pártunk kongresszusa kifejezi teljes szolidaritását a munkáshatalmat megszilárdító csehszlovákiai internacionalista erőkkel.

Az MSZMP szélesítette kapcsolatait különböző szocialista valamint nemzeti demokratikus pártokkal, nemzeti felszabadító mozgalmakkal. E tevékenységünkkel szolgáltuk és szolgáljuk továbbra is a békéért küzdő erők szélesítésének és összefogásának ügyét.

44. A Magyar Szocialista Munkáspárt Lenin születésének nevezetes centenáriumi évében tartja X. kongresszusát. E centenáriumi megemlékezések — melyek hazánkban is nagymértékben hozzájárultak a lenini eszmék vonzóerejének növekedéséhez, népünk eszmei és politikai fejlődéséhez — világméretű eseményekké váltak, s arról tanúskodtak, hogy a marxi—lenini eszmék befolyása világszerte növekszik. A lenini politikát követő pártok szívós munkájának eredményeként a kommunizmus a Föld leghatalmasabb politikai mozgalmává vált. Erősödik a szocialista országok és a haladás útjára lépett államok együttműködése, a kommunista pártok és más haladó mozgalmak, az imperializmus ellen küzdő népek, az összes progresszív erők összefogása.

A lenini eszmék vezérelték pártunkat és tették képessé arra, hogy vezetésével a munkásosztály megszerezze a hatalmat és a nemzet a szocialista építés útjára lépjen. A lenini eszméket követve haladunk tovább ezen az úton, hogy az élet által igazolt politikai irányvonalat követve, pártunk történelmi küldetését teljesítve, a szocialista építést magasabb szinten folytatva, népünkkel együtt megoldjuk az előttünk álló további feladatokat.

(A Magyar Szocialista Munkáspárt X. Kongresszusának jegyzőkönyve Kossuth Könyvkiadó, 1971.)

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT SZERVEZETI SZABÁLYZATA

(Részlet)

A Magyar Szocialista Munkáspárt kommunista párt, a munkásosztály forradalmi élcsapata, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom része, amelyet tevékenységében a marxizmus—leninizmus világnézete, a proletár internacionalizmus vezérel.

A Magyar Szocialista Munkáspárt önkéntes harci szövetség, amely tömöríti soraiban a magyar nép leghaladóbb erőit, mindazokat, akik a munkásosztály szocialista eszméit és céljait magukévá teszik, megvalósításukért hatékonyan küzdenek. Szervezi és vezeti a nép harcát a szocialista társadalom felépítéséért, a Magyar Népköztársaság felvirágoztatásáért, a nemzet felemelkedéséért. A párt végső célja: a kommunista társadalom felépítése.

I. A párt tagjai, a párttagok kötelességei és jogai

1. A Magyar Szocialista Munkáspárt tagja lehet az, aki 18. életévét betöltötte:

— magáévá teszi a marxista—leninista eszméket, elfogadja a párt politikáját, irányvonalát, szervezeti szabályzatát és önzetlenül küzd azok valóra váltásáért;

— rendszeresen részt vesz a párt valamelyik alapszervezetének munkájában, fizeti a tagsági díjat;

— a szocialista erkölcs szabályai szerint él, és munkája, magatartása alapján megbecsülést élvez.

2. A párttag kötelessége, hogy

a) sajátítsa el a marxizmus—leninizmust, rendszeresen fejlessze politikai tudását, gazdagítsa műveltségét.

Erősítse és védelmezze a párt eszmei politikai, szervezeti és cselekvési egységét, küzdjön a frakciós törekvések, a burzsoá ideológia és erkölcs maradványai ellen;

b) mutasson példát a munkában, hivatásának teljesítésében; védje a szocialista társadalom érdekeit;

c) következetesen tartsa be a pártfegyelem szabályait, hajtsa végre a párt határozatait és megbízásait; az állam törvényeit és rendeleteit;

d) legyen őszinte és becsületes. Személyre való tekintet nélkül tárja fel a fogyatékosságokat, harcoljon a bírálat elfojtása és az önelégültség ellen;

e) erősítse és szélesítse a pártnak a tömegekhez fűződő kapcsolatait, terjessze a párt eszméit, képviselje a párt politikáját, cselekvően vegyen részt a politikai, társadalmi életben.

3. A párttag jogai:

a) részt vehet a párt elméleti, politikai és szervezeti kérdéseinek pártfórumokon történő megvitatásában és a határozatok meghozatalában. Ellentétes véleményét kifejtheti a taggyűléseken vagy felsőbb pártszerv előtt, a határozatot azonban akkor is köteles végrehajtani, ha azzal nem ért egyet.

b) a pártfórumokon pártszerűen bírálhatja a párt bármely tagjának vagy szervének munkáját. Kéréssel, javaslattal, beadvánnyal fordulhat a felsőbb pártszervekhez, egészen a kongresszusig; észrevételeire, beadványaira érdemi választ kell kapnia;

c) a taggyűléseken vagy a választott pártszerv ülésén felvetett észrevételeire ugyanezeken a pártfórumokon választ kell kapnia;

d) ha kritikai észrevétele vagy a hibák feltárása miatt hátrányos helyzetbe került, a taggyűlés vagy a választott pártszerv beavatkozását kérheti. A bírálat elfojtói ellen az illetékes pártszerv köteles eljárást indítani;

e) részt vehet a párt vezető szerveinek megválasztásában, mint választó és választható. A pártszervezet titkárának vagy pártszerv tagjának hároméves párttagság után választható meg; kivételes esetekben ettől az illetékes pártbizottság engedélyével el lehet térni;

f) munkáját vagy személyét érintő döntés előtt az eljáró pártszerv köteles a párttag véleményét megismerni.

(A Magyar Szocialista Munkáspárt X. Kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó, 1971.)

Blaskovits J.

A MUNKÁSOSZTÁLY FOGALMÁRÓL

(Részletek)

Változás a munkásosztály összetételében a szocialista építés időszakában

A szocialista építés során hazánk társadalmának legnagyobb osztálya a munkásosztály lett. Létszáma, az előbbiekben körvonalazott osztályfogalmat alapul véve, hozzávetőlegesen 3,1 millió fő, az összes keresők 61—62%-a.

A kapitalista korszakhoz képest a szocialista országokban jelentős változások történtek a munkásosztály belső, ágazati és szakmai összetételében. Ezek közül a legjelentősebb az, hogy a szocializmus építésének időszakában — az európai szocialista országok többségében — az ipari munkásság a munkásosztálynak szám szerint legnagyobb rétegévé vált. Politikailag és elvileg nézve a dolgot, a gazdaságilag viszonylag elmaradott országokban a felszabadulás előtt is alapvető volt e réteg szerepe, de kis részaránya korlátozta hatókörét. Ezekben az országokban az ipari munkásság a szocializmus építésének idején válik minden értelemben egyre inkább a munkásosztály gerincévé, alapvető osztagává.

Magyarországon 1966-ban a gyáriparban és a bányászatban foglalkoztatottak létszáma 1 489 800 volt. A ma már nagyipari feltételek között dolgozó építőiparral együtt az iparban foglalkoztatottak összlétszáma 1 782 800. Ez többszöröse a mezőgazdasági munkásságnak és több, mint a mezőgazdaságban foglalkoztatott összes dolgozók (mezőgazdasági munkások és tsz parasztok) száma. Az ipari munkásságon belül megnövekedett a nagyipari munkásság aránya. A korábban az ipari munkásságnak mintegy 40%-át kitevő kisipari munkások aránya jelentéktelenre csökkent. Az iparba áramló nagy tömegű szakképzetlen munkaerő átmeneti romlást eredményezett, de végeredményben így is javult a munkásosztály szakképzettség szerinti összetétele. A szakmunkások aránya az 1938-as 33,4%-ról 1964-ig 40,3%-ra nőtt, részben a betanított munkások, nagyrészt azonban a segédmunkások rovására; ezek aránya 42,3%-ról 38%-ra, illetve 24,3%-ról 21,7%-ra csökkent. (Ipari adattár. I. Budapest, 1966. 529. old.)

Ennek jelentőségét úgy érthetjük meg igazán, ha figyelembe vesszük az alábbi körülményeket: 1. a szakmunkások aránya a felszabadulás előtt is magas volt, összefüggésben az ipar egy részének alacsony műszaki színvonalával és a — szinte kizárólag szakmunkásokat foglalkoztató — kisipar nagy súlyával; 2. a szakmunkások magas részarányát a szocialista fejlődés időszakában — amikor tömegesen áramlottak az iparba a tanulatlan munkások — csak úgy lehetett megőrizni, sőt növelni, hogy többszörösére kellett emelni a szakmunkások létszámát. 1927. és 1949. között a szakmunkások száma 22 500 fővel, tehát kb. évi 1000 fővel nőtt, 1949. és 1961. között 279 000 fővel, tehát évenként több mint 23 000-rel; 3. a magyar ipar technikai színvonalát tekintve nagyjából a gépesítés, a futósza-

lagos tömegtermelés meglehetősen fejlett szakaszában van, amikor nagy a betanított munkások iránti igény. Ily módon külön erőfeszítést jelentett a magas szakmunkásarány fenntartása, sőt növelése. A szocialista viszonyoknak köszönhető, hogy nálunk nem csökkent a szakmunkásréteg aránya.

A szakmai felemelkedés pozitívan befolyásolja a munkásosztály általános műveltségének, kulturális színvonalának alakulását. Nőtt iskolai végzettsége, főleg a fiatal munkások között számottevő a középiskolát végzettek csoportja. A különböző esti és levelező oktatási formák lehetővé tették, hogy a felnőtt munkások, akik korábban nem tanulhattak, most pótolhassák azt. Sokan elvégezték a hiányzó általános iskolát, jelentős részük középfokú technikumot végzett, sőt egyesek eljutottak az egyetemre is. A szocialista rendszer anyagi eszközökkel és széles körű nevelőmunkával támogatta az iskolán kívüli kulturális tevékenységet és művelődést.

A munkások foglalkoztatottságának óriási ütemű növekedése mellett — a fejlett kapitalista országokhoz hasonlóan — nálunk is növekedett a mérnökök, technikusok, a vezető beosztású és irodai dolgozók aránya. 10 000 aktív keresőre 1949-ben 23,5, 1963-ban 68,5 műszaki mérnök jutott, azaz arányuk csaknem háromszorosára nőtt. (Összehasonlításként: 1963-ban a 10 000 aktív keresőre jutó mérnökök száma az Egyesült Államokban 119,4, Franciaországban 61,2, Ausztriában 40.) Az iparban foglalkoztatott műszaki és adminisztratív dolgozók együttes aránya 1966-ban kb. 17% volt. A fejlettebb szocialista országokban — ahol gyorsabb volt a műszaki fejlődés és kisebb az iparban foglalkoztatottak számának növekedési üteme — erősebben nőtt a műszaki és adminisztratív dolgozók aránya. Az NDK-ban 1955. és 1964. között az iparban foglalkoztatottak száma 2 063 000 főről 2 243 000 főre (valamivel több mint 10%-kal) emelkedett. A mérnökök, műszakiak, adminisztratív és egyéb nem fizikai dolgozók száma 28—29%-kal, arányuk pedig 28%-ról 33%-ra nőtt.

A magyarországi munkásosztály felszabadulás előtti legnagyobb osztaga, az agrárproletariátus (1941-ben a proletariátuson belül aránya 45—47% volt) az 1945-ös földreform során kisárutermelő lett. A mai mezőgazdasági munkásság a munkásosztály 8%-a, s ezzel a harmadik helyre került az ipari munkásság, illetve a kereskedelmi, közlekedési, szolgáltatási dolgozók után. Helyzete is alapvetően megváltozott. Ma már nagy részük szakmunkát, sok tekintetben az ipari munkásokhoz hasonló munkát végez. Ez a munkásosztály fogalmának meghatározása szempontjából is figyelmet érdemel. A felszabadulás előtt a mezőgazdasági munkások a falu legelesettebb rétegét képezték, ma legjobb módú dolgozói közé tartoznak.

A népgazdaság fejlesztésének extenzív szakaszában a szocialista országokban mindenekelőtt az ipart, ezen belül a nehézipart fejlesztették. Ehhez viszonyítva átmenetileg kisebb erőt tudtak fordítani a közeledés, a kereskedelem és a szolgáltatások fejlesztésére. Ezért e területek dolgozóinak aránya az ipari munkásokhoz képest nem nőtt jelentősen. Ennek ellenére a munkásosztályon belül ezek a rétegek ma már létszámukat tekintve a második helyen állnak. Most már a szocialista országokban is napirenden van ezen ágazatok gyors fejlesztése, ami az ipar intenzív növekedésével együtt arra utal, hogy a jövőben növekszik a dolgozóik részaránya.

A munkásosztály hatókörének, jelentőségének növekedése szempontjá-

ból nagy jelentőségű a vidék iparosítása. A lakóhelyüket tömegesen elhagyó, munkássá váló dolgozók nagy része jobb, kulturáltabb városi lakás-, kommunális és egészségügyi viszonyok közé került. Kiemelkedő példái ennek az új szocialista városok, amelyek a munkahely mellett letelepedési lehetőségeket, a korábbinál kulturáltabb lakóhelyet biztosítanak az új munkások nagy részének. Bár még súlyos problémáink vannak éppen az új munkások miatt megnőtt városainkban a lakásviszonyok, a szociális, kulturális ellátottság terén, aligha tagadható, hogy csak a szocializmus viszonyai között lehetséges százezres tömegek munkáját, életviszonyait gyökeresen megváltoztatni úgy, hogy ez a többség számára viszonylag gyors és jelentős társadalmi, kulturális felemelkedést eredményezzen.

Rendkívül fontos körülmény, hogy jelenlegi munkások óriási többsége — kb. 90%-a — a felszabadulás óta lett munkás. Ez több tényezővel magyarázható. Igen nagy mértékben megnövekedett a munkásosztály létszáma; a régi agrárproletárok többsége 1945 után újgazda lett, ily módon tehát kikerült a munkásosztály köréből, a hatalom megragadását követő időszakban mintegy negyedmillió munkás a hatalmi, igazgatási szervekbe és a gazdasági apparátusba került, és végül, a felszabadulás utáni időszakban is munkásként dolgozók egy része nyugdíjba ment vagy meghalt.

Az új munkások nagy része eredetileg paraszt, illetve városi kispolgár volt. Nagyságrendben csak utánuk következik a munkásosztály utánpótlásának második forrása, a munkások gyermekei, illetve a korábban csak a háztartásban dolgozó nők bevonása a termelésbe. A munkásosztályon belül az ipari munkásság körében a legalacsonyabb a más társadalmi rétegekből kikerülő dolgozók aránya. Az 1964. évi reprezentatív felmérés adatai szerint Magyarországon a közvetlenül a mezőgazdaságból az iparba került munkások aránya a férfiaknál közel 15, a nőknél nem egészen 4%. (Ezek az adatok csak a gyári-, üzemi munkásokat veszik számításba; a bányászat és építőipar munkásai között jóval magasabb a mezőgazdaságból átkerült dolgozók aránya.) (Az ipari munkások munka- és életkörülményei. Szerkesztette: Huszár István. Közgazdasági és Jogi Kiadó. 1967. 39—41. old.)

A más rétegekből a munkásosztályba került dolgozók magas aránya napjainkban is fontos kérdéssé teszi az „új elemek" integrációját. Az „új elemek" integrációja az iparban levő munkafeltételek között a lengyel szociológiai kutatások szerint 5—7 évig tart, ideológiai, politikai értelemben ennél tovább is. (Lásd S. Widerszpil: Sklad polskiej klasy robotniczej. Warszawa 1965. 105. old.)

Az iparosítás extenzív módszereivel szemben az intenzív módszerek fokozatos előtérbe kerülése lassítja a munkásosztály növekedésének ütemét, erősíti homogenitását, nő a munkás törzsgárda aránya a munkásosztályon belöl. 1959. és 1964. között az ipari munkásoknak az iparban eltöltött átlagos szolgálati ideje több mint két évvel meghosszabbodott: 11 év 7 hónapról 13 év 8 hónapra nőtt. Ha a vállalati törzsgárdához azokat számítjuk, akik legalább 5 évet töltöttek el egy vállalatnál, akkor az állami iparban foglalkoztatott munkásoknak 1959-ben 39,9%-a, 1964-ben 48,3%-a tartozott a törzsgárdához. (Az ipari munkások munka és életkörülményei. Id. mű, 50—51. old.)

2. A munkásosztály fogalma a szocialista társadalomban

Szóltunk már arról, hogy a szocializmusban a munkásosztály zömét, fő rétegeit tekintve a dolgozóknak nagyjából ugyanazt a körét foglalja magában, mint a kapitalizmusban. A szocialista átalakulás, a szocialista termelési viszonyok uralkodóvá válása hazánkban a munkásosztály meghatározásában a kapitalista korszakhoz képest bizonyos eltéréseket is eredményez.

A szocialista korszak munkásosztályának is fő rétege az ipari munkásság. A munkásosztály fogalmának és határainak meghatározása szempontjából azonban az iparban foglalkoztatott fizikai munkások nem jelentenek elméleti problémát. Csak ez az oka annak, hogy — a fogalom tisztázásánál — e meghatározó rétegről viszonylag röviden szólunk és többet foglalkozunk azokkal a rétegekkel, melyek ebből a szempontból problematikusak.

A mezőgazdasági munkásság munkásosztályba sorolása a kapitalizmusban nem jelent elvi problémát, ott vitathatatlan a helyzet. A szocializmus építésének első időszakában, a mezőgazdaság szocializálása előtt a gépállomások és az állami gazdaságok dolgozói szintén világosan elválasztható szociális csoportot alkottak a falun. A kisárutermelő parasztoktól megkülönböztette őket a tulajdonhoz való viszonyuk — a szocialista össznépi tulajdonhoz kapcsolódtak — és munkájuk jellege is: a kisárutermelő parasztgazdaságokban használt eszközöknél jóval fejlettebb termelési eszközökkel, gépekkel, fejlettebb agrotechnikai módszerekkel, stb. dolgoztak, így munkájuk inkább hasonlított az ipari, mint a kisárutermelő paraszti munkához, még ha a termelőerők és az üzemi szervezettség színvonalát tekintve jelentősen eltért is az ipartól.

Ma nem ilyen egyszerű a mezőgazdasági munkásság munkásosztályba sorolása, elhatárolása a szövetkezeti parasztságtól. A mezőgazdasági munkásokat és a szövetkezeti parasztokat elválasztja a szocialista tulajdon két formája, de ez már nem olyan éles különbség, mint amilyen a kisárutermelői és szocialista tulajdon között volt. (Bonyolítja a problémát, hogy az állami gazdaságok dolgozóinak is van háztáji földjük.) Még nehezebb az elhatárolás, ha a termelőerők, a technikai fejlettség színvonalát vizsgáljuk. Jelenleg a tsz parasztok is fejlett gépekkel és egyre fejlettebb agrotechnikai módszerekkel termelnek. S bár az állami mezőgazdasági üzemek átlagos technikai felszereltsége jobb, mint a szövetkezeteké, a különbség már nem olyan jelentős. Kialakulóban van egy új szövetkezeti paraszt osztály, amelyet már nem az elmaradottság és szakmátlanság jellemez. Az ipar és a mezőgazdaság, a város és a falu közötti különbség, a mezőgazdasági munkásság döntően paraszti eredete az állami gazdaságok dolgozóit is inkább a szövetkezeti parasztsághoz közelíti. Ezzel szemben elhatároló tényező a két tulajdonforma, valamint a javakból való részesedés módjaiban meglevő különbség.

Jelenleg sokszor csupán elhatározás kérdése, s elvileg nem indokolható egyértelműen, hogy a munkásosztályhoz vagy a parasztsághoz soroljuk a szövetkezet, illetve az állami gazdaság traktorosát. Mindkettő ugyanazt a munkát végzi, viszont különbség van köztük a szocialista tulajdon két formája, illetve ezzel kapcsolatban a jövedelemszerzés módja és mérete tekintetében. (Bonyolítja a helyzetet, hogy a szövetkezetekben a gépek

kezelőinek nagy része nem szövetkezeti tag hanem bérből és fizetésből elő alkalmazott)

Mindezt figyelembe véve elméleti meggondolásokból és gyakorlati szempontból egyaránt az állami mezőgazdasági üzemek és a gépjavító állomások dolgozóit mezőgazdasági munkásnak tekintjük E réteg növekedése a munkásosztály erősödésének jele A mezőgazdaság fokozódó gépesítése, a mezőgazdaságban lényegében szakmunkát végzők (tehát nemcsak a gépkezelők hanem az állattenyésztők kertészek szőlészek stb) számának növekedése visszatükrözi azt a folyamatot amelynek lényege a mezőgazdaság termelőerőinek a termelés szervezettségének közelítése az ipari színvonalhoz az ipar és mezőgazdaság közötti különbség fokozatos megszűnése

A szocialista országokban is a munkásosztályhoz sorolandó a közlekedés a kereskedelem a szolgáltatások dolgozóinak meghatározott része Ennek Marx elemzései alapján a kapitalista társadalom munkásosztályával kapcsolatban kifejtett elvi indoklásához a szocialista társadalomban újabb tényezők is járulnak Itt sem problematikus a teherszállításban és a termeléshez közvetlenül kapcsolódó hírközlésben foglalkoztatott fizikai dolgozók (sóforök, mozdonyvezetők rakodómunkások, pályamunkások, a közlekedési eszközök javításával karbantartásával foglalkozó munkások, postások távíraszók telefonközpontok muszereszei, stb) osztályhelyzete Ezeket a tulajdonhoz való viszonyuk és termelőmunkájuk alapján egyaránt a munkásosztályhoz kell sorolnunk

A kereskedelmi dolgozók közül a szállítás a raktározás területén foglalkoztatottak a tulajdonhoz való viszonyukat és termelőmunkájukat tekintve a munkásosztályhoz tartoznak Problematikus az eladók nagy tömegeinek — akik nem járulnak hozzá a nemzeti jövedelem növeléséhez, azaz nem termelőmunkások — kategóriája Marx osztályszempontból munkásnak tekintette az eladókat is A szocializmusban ez meg inkább indokolt itt a kereskedelem a dolgozók becsapásának, a munkásosztály másodlagos kizsákmányolásának eszközéből — Marx kifejezésével élve — a szocialista újratermelés folyamatosságát, a dolgozók ellátását biztosító eszközzé vált Megváltozott a kereskedelmi dolgozók helyzete is Az ipari munkáshoz képest korábban kivételezett helyzetük megszűnt, jelentős mértékben növekedett üzemi koncentráltságuk (különösen a nagy áruházak esetében) s tevékenységükben egyre nagyobb szerepet játszanak a gépek a különböző automaták stb A munkamegosztás fejlődése ebben az ágban korábban hivatalinak tekintett munkafolyamatokat is munkás tevékenységgé változtatott A társadalmi és technikai változások következtében az itt dolgozók között is megnövekedett a munkásosztályhoz sorolandók száma

Ugyancsak növekedett a munkásosztálynak a szolgáltatások területén dolgozó osztága Ide sorolhatók az itt dolgozó fizikai munkások a lakások a különböző elektromos készülékek karbantartói, az autójavító vállalatok dolgozói a mosodák alkalmazottai és egyéb javító-tisztító szolgáltatások munkásai A népgazdaságnak ez a jövőben erőteljesen növekvő ága nagy szerepet játszik a dolgozók ellátásában, helyzetük javításában A szolgáltatások nálunk nem kíváltságos luxuscélokat elégítenek ki, mint a kapitalizmusban az esetek jó részében Magyarországon 1930-ban pl a városi munkásság igen tekintélyes része, kb 15%-a a személyes szolgál-

tatasokat vegző háztartási alkalmazott volt Jelenleg a szolgaltatasokon belul foglalkoztatottak letszamat es munkajuk jelentőseget tekintve alapvetően az ipari javito, tisztito kolcsonző szolgaltatasok Teljesen világos hogy mondjuk egy radio- es tv szerelő vagy egy nagy mosoda gepeken dolgozó alkalmazottja sokkal inkabb tekinthető munkasnak mint a Horthy-korszakban falurol feljott vegsőkig kiszolgaltatott es kizsakmanyolt haztartasi cseled E folyamat szuksegszeruen magaval hozza a munkasosztaly jelentekeny bővuleset is Ebben a technikai es tarsadalmi szempontok egyarant szerepet jatszanak

Állast kell foglalnunk vegul a legbonyolultabb kerdesben hova soroljuk az ipar a kozlekedes a kereskedelem muszaki illetve irodai dolgozoit a szocializmusban

Álláspontunk szerint főkent az uzemi technikusok nagyreszt a mernokok es reszben az adminisztrativ dolgozok a szocializmusban is a munkasosztalyhoz tartoznak Az e retegekről korabban mondottak — melyek lenyege az hogy Marx meghatarozasai alapjan termelőmunkasoknak tekinthetők — azzal egeszitjuk ki hogy a lenini osztalymeghatarozas szerint lenyegeben ugyanolyan osztalyjegyekkel rendelkeznek mint a fizikai ipari munkasok Termeszetesen figyelembe kell venni hogy a tudomanyos es technikai forradalom a fejlettebb országokban előrehaladottabb szakaszban van mint hazankban s igy a fizikai es szellemi dolgozok munkajanak jellege kozotti kulonbseg nalunk meg nagyobb mint ott Mas szempontok alapjan viszont nalunk a tőkesorszagokhoz kepest egyertelműbben allithato hogy a termelesi folyamatokhoz kozvetlenul kapcsolodo muszaki es irodai dolgozok a munkasosztalyhoz tartoznak Mivel bizonyithato ez?

1 A fizikai es szellemi munka kozotti ellentet antagonizmusanak felszamolasa megszuntette az uralkodas es alavetettseg viszonyat a termelesben A szocializmusban az uzemi mérnokok (a vezető beosztasuak is) es műszakiak a szocialista termeles szervezői akik nem a tőkestulajdonost hanem a munkasosztalyt es az egesz nepet — mint a termelesi eszkozok tulajdonosat — szolgaljak

2 Csokkent a kulonbseg a munkasok es a műszakiak kozott a tarsadalmi javak rendelkezesukre allo reszenek nagysaga tekinteteben Ez azonban nemcsak pozitivum a csokkenes valoszinűleg indokolatlanul nagy mertekű volt s ezt helyesbiteni kell Az viszont feltetlenul helyes hogy a kapitalista korszakban indokolatlanul nagy a kivaltsagos jovedelem helyett ők is csak munkajuk szerint reszesulnek a termelt javakbol Az adminisztrativ dolgozok atlagos fizetese egyebkent ma nalunk alacsonyabb mint a fizikai munkasoke (1963-ban pl az allami iparban a fizikai munkasok átlagbere havi 1678.— Ft a műszakiake 2578 — Ft az adminisztrativ dolgozoke 1623 Ft volt)

3 Jelentősen megvaltozott a műszakiak es irodai alkalmazottak szarmazas szerinti osszetetele is 1962-ben Budapesten az ertelmisegiek 37%-a az alkalmazottak 42%-a munkas szarmazasu volt (Dr Klinger Andras A tarsadalmi foglalkozasi atretegeződes nehany jellemvonasa Budapesten Előadas az 1962 evi Budapesti Nemzetkozi Demografiai Symposionon) Budapest VIII keruleteben es a rackevei jarasban vegzett felmeresek adatai szerint a műszakiak tobbsege olyan 40 even aluli dolgozo aki a szocializmus időszakaban vegezte tanulmanyait Ez a generacio tipikus kepviselője napjaink műszaki ertelmisegenek, amelyet mar nem valaszt el eles szakadek a fizikai munkasoktol

4. Megváltozott e rétegek életmódja, politikai állásfoglalása, s nagymértékben világnézete is. (A fent említett vizsgálat által érintett műszakiak 22,3%-a párttag. Nagy többségük — főként rádió, tv, napilapok útján — figyelemmel kíséri a bel- és külpolitikai eseményeket. A megkérdezettek 17,7%-a vett részt pártiskolai oktatásban, a politikai oktatás alacsonyabb formáiban 58%, 86%-uk követelménynek tekinti, hogy a műszakiak politikailag a szocialista rendszer hívei legyenek. Pártunk, kormányunk belés külpolitikájával a megkérdezettek nagy többsége egyetért.

Az előbbiek elméleti érvek, a perspektivikus elrendeződés irányelveiként foghatók fel, de semmiképpen sem azonosíthatók a mai helyzettel, a jelenlegi igen bonyolult viszonyokkal. Az üzemben dolgozó műszaki és irodai alkalmazottakat a fenti érvek alapján helyes osztályszempontból a munkásosztályhoz sorolni, de — erre még visszatérünk — hozzá kell tenni, hogy a munkások, az üzemi műszakiak és irodai dolgozók munkásosztállyá kovácsolódása még nem fejeződött be. Ez a folyamat a szocialista társadalom további tökéletesedésével és a technika fejlődésével meggyorsult. Ma még természetesen van eltérés, sőt ellentmondás is a fizikai és szellemi dolgozók között: a termelésben elfoglalt helyük, az életszínvonal és az életmód terén, egyes rétegek ideológiai, politikai arculata szerint is. Itt sem azt tekintjük feladatunknak, hogy valami örök érvényű és minden országra érvényes sémát dolgozzunk ki, hanem hogy a nálunk érvényesülő tendenciát bemutassuk. A tendencia — szerintünk — feltétlenül a munkásosztályhoz való közeledés. S erről nem felesleges és nem is korai beszélni, mert ez tudatosíthat objektíve lejátszódó folyamatokat, hozzájárulhat az osztályszemlélet helyesebb értelmezéséhez.

Meg kell azt is mondani, hogy e kérdésben az anyag kidolgozása során nem sikerült teljes egyetértésre jutnunk. Általában elfogadást nyert a fenti álláspont, de vitán felül állónak elsősorban a műszakiak, és ezen belül is a technikusok munkásosztályhoz sorolása tűnt. Szinte egységes volt az a vélemény, hogy az ipar jelenlegi színvonalán a technikusok a munkásosztály legképzettebb, szakmailag legfelkészültebb részét képezik, hogy ők a legkvalifikáltabb „szakmunkások".

A mérnököket a fizikai munkásoktól elválasztó különbségek már lényegesen nagyobbak, ebben nem született még egységes állásfoglalás.

A leginkább vitatott az üzemekben, vállalatokban foglalkoztatott irodai dolgozóknak a munkásosztályhoz sorolása. Az irodai dolgozók — hangoztatják többen — nem kapcsolódnak olyan közvetlenül a termeléshez, mint a műszakiak, más a helyzetük, munkájuk jellege is, ezért nem indokolt a munkásosztályhoz sorolásuk. Ez nem alaptalan kérdésfelvetés, de mégis úgy tűnik, hogy nem eléggé logikus álláspont. Ha eltekintünk a helyenként vagy akár sok helyen valóban túlburjánzó bürokráciától —, melyet persze mindenképpen más megítélés alá kell venni —, el kell ismernünk, hogy a termelési folyamatban nemcsak a műszakiak, hanem az irodai dolgozók (közgazdász, könyvelő, bérszámfejtő, stb.) is nélkülözhetetlenek, az ő munkájuk is a gyár által kibocsájtott termékekben realizálódik. Ez szerintünk már nem külsődleges, hanem a korszerű termelési folyamaton belüli tevékenység. Erre alapozzuk véleményünket, s ilyen szempontból tekintjük ezeket a dolgozókat is a munkásosztály rétegének. Magunk is érezzük azonban, hogy ez még nem kielégítően elemzett és megoldott kérdés, s fontosnak tartjuk a további kutatást ...

(Kossuth Könyvkiadó, 1968.)

Szépe Gy.

A SZOCIALISTA NEMZET ÉS A SZOCIALISTA NEMZETI EGYSÉG NÉHÁNY KÉRDÉSE

(Részlet)

1. A szocialista nemzet fogalmáról

A szocializmus társadalmi viszonyok terén gyökeres, minőségi változást hozott létre. Ez a változás forradalmian újat, gyökeres átalakulást eredményez a nemzeti közösség egész természetében, külső és belső viszonyaiban, a nemzeti fejlődés további alakulásában. Igaz, a nemzet formai jegyei megvannak, bár nem változatlanul. De mint emberi közösség, mint a társadalmi viszonyok egyike, nagyon is megváltozott. Éppen ez adja az elégséges alapot arra, hogy a nemzet szocialista típusáról, szocialista nemzetről beszélhetünk, anélkül, hogy erőszakoltan valamilyen — minden tekintetben új szocialista nemzet — fogalmát konstruálnánk.

Mit értünk a szocialista nemzet fogalmán, mi jellemző a nemzeti közösségre a szocializmus viszonyai között?

A társadalom fejlődése a szocializmus idején is még tartósan nemzeti keretek között, azok fennmaradása mellett megy végbe. Még tartósan megmaradnak (nem egy esetben erősödnek, kiteljesednek) a nemzeteket általában jellemző (összekötő, illetve megkülönböztető) specifikumok, amelyeknek alapján a közösség nemzetté vált. Ugyanakkor ez a közösség a szocializmus viszonyai alapján szocialista közösséggé formálódott. Amennyiben ez a közösség nemzeti is és szocialista is, kimeríti a szocialista nemzet fogalmát. Gyökeresen különbözik a közösség belső természete a polgári nemzettől. Az új termelési viszonyok alapján megváltozott társadalmi bázisa, szociális tartalma. Nem volt már ellentétes érdekű osztályok antagonizmussal terhelt szervezeti közössége. Az új szocialista országok tartós szövetsége alapján a nemzet mint emberi közösség szilárdabb, egységesebb, ez a közösség kiterjedt a társadalmi viszonyok minden területére. A nemzeti forma és a társadalmi tartalom sem szakadt ketté, így a közösség nemzeti szinten (s a nemzeti egység) egybeesik az osztályok, rétegek egységével az alapvető társadalmi viszonyok területén is. Ezen alapszik a nemzeti kötelékek, specifikumok szerepe, amelyeknek a nemzeti életre gyakorolt befolyása erőteljesebben kibontakozik és a szocialista fejlődés egyik fontos tényezőjévé válik.

2. A szocialista nemzeti egység fogalma

Csak a szocialista nemzet természetéből érthető a szocialista nemzeti egység lényege. Ennek, jelenlegi körülményeink között különösen aktuális jelentősége van. Már a VIII. kongresszus határozatai kimondják, hogy az ellentmondások csökkennek, a szocialista társadalomban a dolgozó osztályok között. Az osztályharc tovább folyik, de már a szocialista nem-

zeti egység alapján, amely egyre erősödik. A kongresszus leszögezte, hogy hazánkban lezárult a nagy osztályösszeütközések kora, létrejöttek a feltételei annak, hogy erősödjék a nép és nemzet minden alkotó erejének egysége. (MSZMP IX. kongresszusa. Kossuth, 1966. Brosúra, 20. old.) A Párt, a Kongresszus nagy súlyt helyezett e kérdésre, s határozatában kimondja, „Szövetségi politikánk fő célja a jövőben is a nemzeti egység erősítése, gyakorlatban kipróbált elveinek következetes érvényesítése és megvédése minden torzítástól". Ez indokolja a formálódó szocialista nemzeti egységünk elméleti és politikai problémáinak összegezését.

a) A szocialista nemzeti egység létrejötte azt jelenti, hogy az új gazdasági és politikai viszonyok alapján formálódó szocialista nemzet a belső társadalmi antagonizmusának megszüntetése után terjedelmében is, tartalmilag és perspektívájában is új típusú egységet alkot. Terjedelmét tekintve ez a nemzeti egység magába foglalja a társadalom minden osztályát és jelentős rétegeit, tehát lényegében az egész nemzet egysége. Tartalmát tekintve ez a nemzeti egység az összes baráti osztályok és rétegek közös tevékenysége, harca a szocialista rend fejlesztéséért és védelméért a szocializmus teljes győzelméért, a békéért, függetlenségért.

„A szocialista nemzeti egység politikai tartalma: harc a szocialista rend védelméért, és fejlesztéséért, a szocializmus teljes győzelméért, a békéért, a nemzeti függetlenség védelméért, küzdelem a nemzetközi imperializmus és meglevő belső ellenséges erők és tendenciák ellen."
(MSZMP VIII. kongresszusának jegyzőkönyve. 438—439. old.) Ez az egység magában foglalja a szocializmus, a kommunizmus felépítésének egész korszakát, mert mindez végérvényesen egybeesik a benne résztvevők alapvető érdekeivel.

b) A szocialista nemzeti egység gyökeresen különbözik az előző korokban létrejött nemzeti tömörülés bármely formájától. Először az egység alapját a szocialista termelési viszonyok képezik, ellentétes osztályok nincsenek. Ezért a nemzeti egység nem az ellentétes osztályok alapvető külön érdekeinek megléte melletti, a külön osztályérdeken túli kérdésekre vonatkozó egység, találkozási pont, hanem alapja éppen a benne résztvevő osztályok, rétegek alapvető érdekeinek azonossága, közössége. Másodszor, de éppen ebből kifolyólag a szocialista nemzeti egység nem az antagonisztikus osztályok ellentétes csoportosulásának kompromisszumát foglalja magában az adott kérdésben való együttműködésre, hanem igazi szövetség, egyesülés az alapvető érdekek azonossága alapján, azok megvalósítása céljából. A szocialista viszonyokból a távolabbi érdekek azonosságából következik, hogy a napi feladatok megoldása, egy-egy határkő túllépése, az új feladatok, a társadalom átalakításának mélyülése nem szűkíti le az egység terjedelmét, sőt szélesíti és erősíti azt, harmadszor alapvető különbség ezért az egység tartóssága, állandósulása. Az egység nem jut el a differenciálódás útjára, nem vezet el az egység belső felbomlásához, hanem mindaddig tart, amíg fel nem oldódik a kommunista emberiség nagy közösségében.

c) A szocialista nemzeti egység azonban még az osztályok és rétegek viszonyát is magában foglalja. Új típusú osztályok, rétegek közössége. A nemzeti egység vezető ereje, magva a szocialista munkásosztály, mely nem proletár többé. A szocialista termelési viszonyok fő képviselője, az államhatalom birtokosa és fő bázisa. A munkásosztály a szocialista nem-

zeti egységben, a szocializmus alapjain vált igazán nemzeti osztállyá, a nemzet elhivatott vezetőjévé. Célja, tevékenysége a legnemzetibb, amennyiben az egész nemzet hivatott és elismert képviselője, érdekeinek legjobb szolgálója.

A szocialista nemzeti egység másik nagy osztálya a szövetkezeti parasztság, amely gyorsan halad azon az úton, hogy gazdaságilag is, tudatában is egységes szocialista osztállyá váljon. A munkásosztály és parasztság szövetsége adja a szocialista nemzeti egység gerincét. Ez a szövetség egyre erősödik. *Ez a helyzet új módon veti fel a munkás-paraszt szövetség tartalmát és jelentőségét.* Míg a szocializmus győzelméért folyó harc idején a munkás-paraszt szövetség *először* feltételezte a parasztság kizsákmányoló elemei elleni harcot, osztályharcot, gazdasági, politikai és ideológiai téren egyaránt (az ismert lenini jelszó alkalmazása alapján), ma ez a szövetség alapjában véve a szocialista munkásosztály szövetsége az egész szocialista faluval a szocialista úton egységesedő parasztsággal.

Másodszor: a szocializmus építésének korábbi szakaszán ez a szövetség különleges osztályszövetség volt abban az értelemben is, hogy benne a szocializmus szilárd hívei, a munkások és a szocializmus nem szilárd, ingadozó hívei egyesülnek, a munkásosztály vezetésével, a kizsákmányolásáért folyó harcban, a szocialista viszonyok megteremtésére. Ma ez már egyre kevésbé van így. A paraszti élet fejlődésének új útján, a szocialista termelési viszonyok fejlődésének alapján, s ahogy ezeknek az új viszonyoknak a megszilárdulásával együtt fejlődik, megszilárdul a parasztság szocialista öntudata, egyre jobban érvényét veszíti „a nem szilárd", „ingadozó" jelző, a „munkás-paraszt szövetség" tartalma egyöntetűen szocialista". (Az MSZMP VIII. kongresszusának jegyzőkönyve. 33. oldal.) Ez a folyamat egyre erőteljesebb, e szövetség — a munkásosztály vezetésével az osztályok teljes megszüntetésének irányában halad.

Ez a szövetség a fő bázisa annak, hogy a többi rétegek, társadalmi csoportok a párt vezette munkáshatalom mellett a szocialista feladatok végzése érdekében tömörüljenek.

d) A szocialista nemzet fejlődésének útján megvalósult a nép és a nemzet eggyé válásának folyamata. Előbb a dolgozó nép lett a nemzet döntő tényezője, aztán a társadalmi viszonyok megváltozásával a nemzet néppé válik, egyre inkább nem található meg már a nemzetben külön a nép és a nép ellenségei. Az uralkodó osztály, a vezetettek, mind a nép. A nemzet, a nép, ami egyre inkább azonosul a lakosság egészével, egyre kevesebb a nemzeten belül azok száma, akik a nép kategóriájából kimaradnak (nálunk nemzetileg lényegében homogén országban a nép, a nemzet, az ország lakossága egyre inkább ugyanazt jelenti.) A nép és nemzet azonosságáról egy nemzet kereteiben beszélhetünk, mert pl. egy több nemzetiségű országban az ország népe több nemzetből áll, itt a nép kategóriája szélesebb s nem tesz nemzeti megkülönböztetést.

A társadalmi viszonyok alapján a nemzet megváltozott. Ideológiai arculatában is egységesebb, s nem más népekkel szembeni ellenségeskedés, hanem a közeledésre való törekvés hatja át. A szocialista nemzetnek az ideológiai, eszmei vetülete a társadalmi tudatban nem a polgári nacionalizmus, hanem a szocialista internacionalizmus, a szocialista hazafisággal, a nemzeti érzéssel összhangban.

A szocialista nemzet fejlődésének jellemző vonása, hogy — mert a tár-

sadalmi tulajdon a gazdasági alapja, mert olyan osztályokat foglal magában, amelyeknek az alapvető érdekei azonosak, mert ezeket az osztályokat a szocialista munkásosztály vezeti — belső egysége állandóan erősödik, a nemzeti egység tartósabb lesz, s egyre mélyül, s ugyanezen az alapon a szocialista világgazdaság, a nemzetközi munkamegosztás fejlődésének szükségszerű eredményeként a nemzeti egység fejlődése együtt jár a szocialista nemzetek közötti egység, a minden oldalú közeledés fejlődésével. Így a szocialista nemzetek fejlődése magában hordozza a régi értelemben vett nemzetek (elkülönült nemzetek) megszűnésének új feltételeit is.

e) A szocialista nemzet fejlődésének jellemző vonása — s ez a szocialista társadalmi viszonyok szükségszerű következménye, hogy nemcsak a belső egysége erősödik, tartósul, mélyül állandóan. Ugyanezen az alapon a szocialista világgazdaság, nemzetközi munkamegosztás a nemzeti egység fejlődése együtt jár a szocialista nemzetek közötti egység erősödésével, fejlődésével. A nemzeti egység fejlődése csakis ezen az alapon válik olyan tényezővé, amely nem elszakítja, nem szembeállítja, hanem közelebb hozza egymáshoz a szocialista nemzeteket. A szocialista nemzeti egység ezért lényegénél fogva ellentmond a nacionalizmusnak, a nemzeti szűk látókörűségnek, a nemzeti önzésnek. A szocialista nemzeti egység és a szocialista nemzetköziség viszonya a nemzeti mozzanat külső dialektikáját fejezi ki a szocializmus feltételei között.

2. A szocialista nemzeti egység osztálykülönbségek fennmaradása által determinált ellentmondásos jellege.

a) A szocialista nemzetté válás a szocialista nemzeti egység kialakulása hosszan tartó folyamat, amelyben a régi polgári nemzet romjain létrejön a szocialista nemzet, az új társadalom építése során kikovácsolódik a szocialista nemzeti egység. A szocializmus megszüntette az osztály-antagonizmust, de még nem szüntette meg az osztályokat általában. Ebben az értelemben még maga is osztálytársadalom. Következésképpen a szocialista nemzeti egység osztályviszonyokat is jelent, feltételezi az osztályok s azok érdekei közötti különbségeket, (nem antagonisztikus), ellentéteket. A szocialista nemzeti egység így ellentmondásos, még az osztályviszonyok értelmében is. „A társadalom valamennyi rétegének az alapvető érdekei azonosak, s ezért a legfontosabb politikai kérdésekben, a szocializmus építésében, a béke védelmében széles nemzeti egység alakult ki. Ezen belül objektív és szubjektív okokból egyes esetekben átmeneti, sőt bizonyos kérdésekben hosszabb ideig tartó ellentétek léphetnek fel egyes társadalmi rétegek, csoportok illetve helyi és össznépi érdekek között. A párt gondosan tanulmányozza és politikája kialakulásánál figyelembe veszi ezeket." (Az MSZMP IX. kongresszusa. Kossuth, 1966. 116. old.)

b) A szocialista viszonyaink mai szakaszán különbségek, ellentmondások vannak az osztályok között, a tulajdonviszonyok területén is. A különböző tulajdonformák különböző törekvéseket szülnek. Pl. a termelőszövetkezeti csoporttulajdonok alapján kialakulhat olyan csoporttörekvés, amely ellentétbe kerül a munkásosztály, az egész nép érdekeivel. Hasonló lehetőséget ad a háztáji gazdaság is. A falu és város, de más réte-

gek vonatkozásában is ellentmondásokat szülhetne a jövedelem megszervezésének módja, és mérete terén fennálló különbségek. Ide tartoznak még a különböző szociális és kulturális életfeltételekben fennmaradt ellentmondások. De szerepet játszanak az osztályok, rétegek közötti történelmileg kialakult széthúzások, előítéletek, a kölcsönös bizalmatlanság is. De léteznek még olyan ellenséges erők is, amelyek (a volt uralkodó osztályok maradványai) még nem illeszkedtek be az új rendbe, fenntartották a rendszer elleni magatartásukat.

Ezt a tényt nem szabad figyelmen kívül hagyni. Felszámoltuk a kizsákmányoló osztályokat. Mint osztály, megszűntek létezni, de mint személyek léteznek. Többségük bekapcsolódott az építőmunkába. Egyre nagyobb lehetőségük van arra, hogy mint egyenjogú állampolgárok éljenek és dolgozzanak. (Pl. ha nem bűnöző vagy háborús bűnösök, jogilag egyenlők, más polgárokkal, gyermekeiket már nem különböztetjük meg szociális származás szerint, a volt kulák dolgozik a szövetkezetben, bizonyos vezető beosztást is elnyerhet stb.). A tapasztalatok azt mutatják, hogy a Párt politikája e kérdésben is helyesnek bizonyult. Ugyanakkor arról sem feledkezhetünk meg, hogy vannak közöttünk, ha nem is nyíltan, de ellenséges elemek, a nemzet szocialista fejlődésének, egységének ellenségei.

c) Az osztályjellegű különbségek, ellentmondások létezése ma még feltételezi az osztályharc további fennmaradását, a szocialista nemzeti egység osztályharc útján való fejlődését.

A nemzeti egység és osztályharc mindig szoros kapcsolatban voltak egymással. A nemzeti egység mindig ellentmondásban volt az osztályharccal, mint annak ellentéte, de egységben is volt vele, mint az osztályharc egyik területe, megnyilvánulási formája. Ez a dialektikus mozzanat az antagonisztikus osztálytársadalmak idején is fennállt, amikor a társadalmi érintkezések elsődleges, alapvető mozzanatát, oldalát az osztályviszonyok, az osztályharc képezték. Nyilvánvaló, hogy a szocializmus viszonyai között az osztályharc szerepe más, mint előzőleg, de mivel az osztályharc még reális tény, a nemzeti egység szoros kapcsolatban van vele, a nemzeti összefogás, az osztályharc egyik területe. Helytelen felfogás ezért az osztályharc létezését elkendőzni, a nemzeti egységpolitikára való törekvést és az osztályszemléletet, az osztályharc elismerését mint egymást kizáró elveket szembe állítani. Ugyancsak helytelen a marxista elvet úgy értelmezni, hogy tagadva a nemzeti egység jelentőségét, benne valamiféle liberális, revizionista irányzatot keresni. Osztályharc folyik a személyi és csoporttulajdon létezéséből kinövő egoista törekvések ellen, a jövedelem elosztásban, a terhek viselésében keletkező aránytalanságok területén, kispolgári törekvések ellen a kisiparban, kiskereskedelemben, az állami fegyelem területén stb. Ez a küzdelem még osztályjellegű, mert osztályhelyzetből fakadó különböző törekvések állnak mögötte, de ugyanakkor olyan osztályok, rétegek ezek, amelyeknek az alapvető érdekeik egybe esnek, így valamennyien a szocialista nemzeti egység résztvevői is.

d) Ez azonban sajátos osztályharc, mert a szocialista állam kereteiben, annak közbejöttével folyik, benne nem lépnek fel egymással szemben álló osztályok, hanem minden területen (város, falu, minden osztály és réteg soraiban, és minden eszközzel, gazdasági, politikai, ideológiai, adminisztratív) folyik a szocializmussal szemben ható tendenciák ellen. Kü-

lönös jegye e harcnak a demokratizmusa (a legszélesebb tömegekre támaszkodik), humanizmusa (nem az ember, hanem a káros törekvései, nézetei ellen folyik) és az, hogy az osztályharc (s a nemzeti egység) az osztályok felszámolását segíti elő. Az ilyen harc minden helyes, pozitív lépése, eredménye erősíti a szocialista nemzeti egységet, közelebb viszi a tömegeket, a szocialista nemzet felemelkedéséért folyó harc ügyéhez.

e) A szocialista nemzeti egység alakulása nincs elszigetelve a nemzetközi helyzettől. Az osztályharc nemzetközi méretekben is folyik. A nemzetközi harc hatással van az osztályok, csoportok magatartására, nálunk is. Az osztályharc és nemzeti egység összefüggése ebben az értelemben is fennáll. A nemzetközi méretekben folyó harc sikerei erősítik a nemzeti egységet, megkönnyítik a párt szövetségi politikáját, a harc nehézségei viszont lazítják az egységet, megtántorítják az ingadozó rétegeket.

3. A szocialista nemzeti egység ideológiai vetületei: a szocialista „nemzeti öntudat" problematikája

a) A fejlődő szocialista nemzet és nemzeti egység kihatással van az ideológiai életre, a nemzet ideológiai arculatára, kihat azokra a nézetekre is, melyekben a nemzet önmagát értelmezi mint társadalmi viszonyt, emberi közösséget.

Nálunk az uralkodó ideológia a marxizmus—leninizmus. A marxizmus eszméi dominálnak a nemzeti kérdésben is. A proletár nemzetköziség elmélete ezzel összefüggésben s ezt kiegészítve a nemzeti hazafias tudat, harc a szocialista nemzetért, a szocialista haza, nemzet szeretete, a helyes értelemben vett nemzeti büszkeség, nemzeti érzés, szocialista nemzeti öntudat — ez ma a nemzeti kérdésben a magyar szocialista nemzet ideológiai arculatának fő tartalma.

Helytelen lenne azonban az uralkodó, domináló eszmék fogalmát azonosítani az ide vonatkozó nézetek összességével. Az emberek fejében sok a régi maradvány, a nemzeti kérdésben a múltban uralkodó eszme, vagy más nem marxista nemzeti idea, gyakran összefonódik a haladó, szocialista nemzeti eszmékkel. (Nacionalizmus különböző formái, kozmopolitizmus, stb.) Következésképpen a nemzeti kérdésre vonatkozó nézetek területén is osztályharc folyik. Harc a nemzetre vonatkozó tudati és érzelmi kategóriákkal összefonódott nacionalista eszmék ellen, a nemzetre vonatkozó tudati és érzelmi reflexiók szocialista tartalommal való megtöltéséért. Ebben a harcban az ellentmondások leküzdésében alakul, formálódik a magyar nép szocialista tartalmú nemzeti tudata, helyes nemzeti érzése.

b) A nemzetre vonatkozó tudati reflexiók legáltalánosabb kategóriája a nemzeti öntudat. A nemzeti öntudat a szocializmus viszonyai között sem valami fiktív tudatjelenség, ugyanakkor nagyon sok múltból származó tudatelemet foglal még magában, amely tartalmát ellentmondásossá teszi.

A szocialista nemzeti öntudat lényege a nemzetnek mint szocialista közösségnek tudatosodása a nemzethez tartozó emberek tudatában, gondolkodásában, ennek a közösségnek, a hozzá való tartozásnak, a vele való azonosulásnak a vállalása, az érte érzett felelősség. Ez a közösségi tudat

egy bizonyos — bár korlátolt — kollektivizmust jelent, juttat kifejezésre. Ez a kollektivizmus a szocializmus feltételei között is játszhat fontos szerepet, mint a társadalom fejlődésének egyik mozgatója, hajtóereje és fokozhatja a szocialista nemzeti egység erősödését.

De a nemzeti kérdésben, a nemzeti viszonyok egész értelmezésében ez a nemzeti tudat a kollektivizmusnak csak egy alacsonyabb fokát jelzi, egyik oldalról, az elkülönült nemzeti egység oldaláról képviseli a kollektivitást, az összetartozást, az egyéninek és a nemzetinek az egységét.

c) A nemzeti öntudatot a szocializmus viszonyai között lehet (és kell is) úgy kezelni, mint kiinduló pontot a nemzetközi méretekben való gondolkodáshoz, a szocialista kollektivizmushoz. A szélesebb kollektivitás felé haladni csak az egyes csoportból kiindulva lehetséges (pl. osztály). A szocializmusban ennek egyik útja lehet a néppel azonosuló nemzeti közösség egységét kifejező nemzeti öntudat is. A nemzeti öntudat, a szocializmusban, út a társadalmi rend lényegének megközelítéséhez, a nemzetközi vonatkozások felismeréséhez, kiindulópontja egyik oldala annak.

Ezért is helytelen a nemzeti öntudat létjogosultságának tagadása, progresszív szerepének kétségbevonása. Ez nemzeti nihilizmushoz vezet, s végsősoron szemben áll az internacionalizmussal is. Mert az objektív életben az általános (nemzetközi) a különösben (nemzeti) ölt testet, nélküle, fiktív abszolút fogalom. S ez így van a tudatban is, nem lehet nemzetközi méretekben gondolkodni, ha nem a nemzeti talajról indulunk ki. A nemzeti nihilizmus nemzetközisége csak frázis, talaj nélküli szólam, olyan körülmények között, amikor a társadalom nemzetekből áll.

d) A nemzeti öntudat, a nemzeti szinten való gondolkodás, tehát helyes kiindulópont lehet a nemzetközihez, a társadalmi haladáshoz. De csak kiindulópont, mert a „tisztán" nemzeti öntudat alapja a szocializmusban is a tulajdonképpeni nemzeti forma, a közösségnek egy alárendelt típusa. Az érdek a nemzeti öntudat szintjén úgy jelentkezik, mint a magyarok érdeke, s önmagában formálisan tekintve könnyen elsikkadhat benne a szociális gondolkodás. Igaz, hogy a szocialista nemzetben a szociális, az osztályszempont is nemzeti szintre emelkedett, általános nemzetivé vált, de ezt a tisztán nemzeti öntudat nem képes tükrözni, mert alapjában, kiinduló pontjában a közös *nemzeti* erőteljesebben ütközik ki, mint annak szociális tartalma, ezért önmagában nem igen jut el a nemzetközihez, könnyen a felszínen, a „magyar" mivolt keretein belül maradhat. Ezért a nemzeti öntudat kiindulópont lehet a nacionalizmus számára is, akár úgy, hogy a magyarban csak a magyart, a magyar nemzetet tartja szem előtt, amitől csak egy lépés kell ahhoz, hogy a rajta kívül esőt mint magával, a magyarral, a nemzettel szemben állóként fogja fel.

4. A nem osztálytípusú érintkezési formák, csoportosulások a szocialista nemzeti egységben

a) A szocialista nemzeti egység nemcsak osztályok szövetsége, bár amíg osztályok vannak, ezek viszonya az egység fő tartalma. Az osztály különbségek csökkenésével azonban előtérbe kerülnek olyan érintkezési

viszonyok is, melyek — bár korábban is megvoltak, de a háttérben maradtak, az osztályviszonyok mellett kevésbé tűntek ki.

b) Az egyik ilyen viszony az egyén, majd az egyénekből alakuló szűkebb csoportosulási egységek, és az egész társadalom, az állam, a nemzet kapcsolata (család, a szűkebb haza, falu, város, üzem). A nemzeti egység szempontjából nagyon fontos ezek viszonya az egészhez. Szűkebb helyi érdekeik összhangba hozása az általánosabb érdekekkel, az utóbbi elsődlegessége mellett a szocialista nemzeti egység formálódásának fontos eleme.

c) Ugyancsak fontos eleme az egységnek a nemek és generációk viszonya egymáshoz és a társadalom egészéhez. Nincsenek a szocializmusban valamiféle külön ifjúsági vagy pl. női érdekek, a sajátos életfeltételek, speciális helyzet, vagy hely a társadalom életében feltételezi a sajátos arculatot, igényeket, stb. Ezek helyes kielégítése az össznemzeti érdekek elsődlegessége alapján a szocialista nemzeti egységpolitika igen fontos eleme. Hasonló a helyzet bizonyos foglalkozási területek kérdésében (szellemi és fizikai munka, városi és falusi életfeltételek stb.) is.

d) A nemzeti egység egyik területeként kezelhető a világnézeti, közelebbről a lakosság vallásos megosztása (különböző vallások, vallásos és nem vallásos tömegek). A vallás nem anyagilag, hanem világnézetileg osztja meg a nemzetet. Ezért ez a megosztottság nem akadályozhatja meg a nemzeti egységet a társadalomépítés gazdasági és politikai feladatainak megoldásában. De az ideológia hat a cselekedetekre, s szemben áll a tudománnyal. A szocialista állam ezért harcol a vallás ellen, a szocialista világnézetért, de olyan eszközökkel, mely nem sérti a vallásos emberek önérzetét. A helyes általános politika és a helyes valláspolitika, egyházpolitika együttesen kell, hogy elősegítse a nemzeti egység erősödését, a vallásból fakadó ellentmondásaink állandó feloldását, a mindennapi s a távolabbi feladatok megoldása érdekében.

5. A nemzeti egység vezetése

a) A nemzeti egységért folyó harcban mindig jelentős szerepet játszott az egység vezetése. Ettől mindig nagymértékben függött az egység tartalma, ereje. A szocializmusban nem harcolnak egymás ellen osztályok a nemzeti egység vezetéséért. Ez azonban nem jelenti, hogy a nemzeti egység vezetésének jelentősége elvesztette aktualitását. A helyes vezetéstől függ ma is az egység elvi alapja és gyakorlati hatékonysága. A nemzeti egység a szocializmusban a helyes vezetés segítségével válhat a szocialista építés igazi hajtóerejévé.

b) A szocializmusban a vezetés elsősorban az új társadalom építésének irányítása, ebben a munkában a néptömegek vezetése általában. A vezető osztály, a párt fő szempontja, a szocializmus építése és védelme. Tehát nem a nemzeti szempont az elsődleges, hanem a szociális. Ettől függ a társadalom, a nemzet jelene és jövője. A nemzeti egység szempontja ehhez képes másodlagos, de nem jelentéktelen. A nemzeti egység alátámasztja, segíti az alapvető társadalmi feladatok megoldását. A párt általános vezetése, politikája helyes, ez a helyes nemzeti egységpolitika alapja. A nem-

zeti egységpolitika ennek az általános politikának része, nem külön valami, ami az egésznek ellentmond. Alapelv kell legyen, a nemzeti egységpolitika nem lehet olyan, amely eltér a szocialista építés általános elveitől.

c) Az egység vezetése bonyolult dolog. Figyelembe kell vennie a nemzeti és általános mozzanatok dialektikus viszonyát, számolnia kell az osztályok, rétegek egyéb társadalmi csoportosulások objektív viszonyaival, szubjektív feltételekkel, a külső és belső körülmények változásainak hatásaival, fellendülésekkel és ingadozásokkal, stb. A szocialista nemzeti egység állandó tényezők alapjain épül fel, de fejlődésében szerepet játszanak időlegesen ható tényezők is (pl. nehézségek, nemzetközi helyzet), amelyek az egység erősödésének tendenciája ellen hatnak. A vezetés feladata az ingadozások leküzdése, az egység erősítése, a tömegek nevelése naponta, állandóan és az alapvetőbb feladatnak megfelelően következetesen.

d) A marxista párt a szocialista nemzeti egység vezetője, motorja. A párt ezt a feladatot úgy tudja csak teljesíteni, ha maga is egységes, jó kapcsolatban van a tömegekkel.

A párt ideológiai, szervezeti egysége, egy helyes általános politikai irányvonal és a pártmunka marxista módszereinek alapján a nemzeti egységpolitika helyességének és hatékonyságának legfontosabb biztosítéka. Ezen belül is legfontosabb a párt jó kapcsolata, a dolgozó nép minden rétegével, a társadalmi élet minden területével.

A nemzeti összefogást a szocializmusban nagymértékben elősegíti a szocialista demokrácia fejlődése, kiterjedése az élet minden területére. A demokratizmus fejlődése alapján képes a párt, a nemzet összes progresszív erőit a szocializmus nemzeti és nemzetközi feladatainak érdekében egységbe tömöríteni és vezetni.

A nemzeti egység fejlesztésének munkájában fontos szerepet töltenek be azok a társadalmi szervezetek, amelyek a dolgozó emberek tömegeinek különböző szociális, gazdasági, politikai, kulturális tagozódási csoportjait, különböző érdekeltségű és érdeklődésű, életviszonyai, helyzete alapján más és más érintkezési körökhöz tartozó közösségeit szervezik, a maguk területén mozgatják (Szakszervezetek, KISZ, és egyéb társadalmi, kulturális, szociális, sport és más szervezetek). A nemzeti egység megvalósításában fontos szerep jut a Hazafias Népfrontnak és e szervezetek különböző egységeinek (pl. Nőtanács). A Hazafias Népfront mint szervezet alkalmas arra, hogy a társadalom legkülönbözőbb területével, a lakosság minden rétegével állandó kapcsolatban álljon és a nemzeti egység jegyében a szocializmus építésének ügyét közvetítse és arra a tömegeket mozgósítsa.

A szocialista nemzeti egység ma már egyre inkább betölti a társadalmunk fejlődése egyik hajtóerejének funkcióját. A nemzeti egység erősítése — a nem szocialista tendenciák elleni harccal egybekötve, a szocialista nemzetköziség erősítésével összhangban — ez társadalmunk előtt álló fontos feladatok egyike.

A szocialista társadalom fejlődésének dialektikája. A Pártfőiskola Filozófiai Tanszéke elméleti tanszékülésének anyaga. Budapest, 1967.)

Erdei Ferenc:

AZ ÁTALAKULÓ MAGYAR FALU

(Részlet)

A falu a hagyományos szóhasználatban egyszerre jelent városokon kívüli települést, mezőgazdaságot és parasztságot. Mindezek évszázadokon keresztül egybe is estek, tehát indokolt és egyértelmű volt ez az összegezően jelképes elnevezés. Bár éppen hazánkban az elmúlt század során a mezőgazdaság és a parasztság elég jelentékeny része a mezővárosok és a tanyák települési formái között élt, ez nem okozott különösebb zavart, mert a mezőváros is, a tanya is a falu különleges változatának fogható fel.

Napjainkban azonban olyan gyökeres átalakulás megy végbe a települési formákban is, a mezőgazdaság jellegében is, a parasztság társadalmi viszonyaiban is, hogy az egykor egységes kép szétesőben van, s új társadalmi, gazdasági és települési struktúra bontakozik ki. Egyszerre mennek végbe olyan történeti folyamatok, amelyek hovatovább értelmetlenné teszik a hagyományos falu elnevezést. Megszokásból, hagyományból továbbra is használhatjuk a szót, de legyünk tisztában vele, hogy már csak jelkép értékű — amit jelez, az lényegbe vágóan megváltozott.

Az átalakulás általános jellemzői

Azok a történeti folyamatok, amelyek a falusi helyzetet gyökeresen átalakítják, nem mai keletűek, sőt nem is egyszerre bontakoztak ki, de éppen napjainkban mindegyik energikusan halad előre, s együttvéve már eddig is mélyreható változásokat idéztek elő. A következőkről van szó:

— a tulajdonviszonyok változásai,
— az ország iparosodása és a népesség foglalkozási átrétegeződése
— a mezőgazdaság iparosodása,
— társadalmunk osztályrétegeződésének átalakulása,
— az urbanizáció folyamata,
— az a nemzedékváltás, amely a hagyományos régi falusi helyzetben élt és az újban felnőtt nemzedékek között megy végbe.

Mind e folyamatok éppen mostani fejlődési fázisairól számszerűen is jellemezhető képet kapunk a most következő népszámlálás adataiból. De addig is lehetséges e jelenségek mennyiségi megközelítése, minőségüket és a folyamatok fejlődésmenetét pedig különösen jellemezhetjük, pontosabb számszerűség nélkül is.

A tulajdonviszonyok változásai között kettő volt forradalmi irányú két évtized alatt: a földreform 1945-ben és a mezőgazdaság szocialista átszervezése 1949 és 1961 között, tömeges méretekben és egyben befejezve 1960—61-ben. 1945-ben lényegében az történt, hogy a nagybirtok fel-

osztásával az ország mezőgazdasága egészében kisüzemi jellegűvé vált, a szocialista átszervezés befejezésének pedig az lett az eredménye, hogy a termelés kereken 3000 nagygazdaság keretei között folyik, s ezek mellett milliónyi háztáji-kisegítő gazdaságban a nem jelentéktelen kiegészítő termelés.

A termelési viszonyok átalakulási folyamata még nem ért véget, de ami napjainkban folyik, az már nem olyan tektonikus méretű. Lényegében kétirányú lassúbb folyamat halad most előre. Egyik a háztáji kisegítő kistermelés átalakulása és fokozatos csökkenése; a másik a szövetkezeti nagygazdaságokon belül a belső termelési viszonyok formálódása a vállalati gazdálkodás és a sajátos szövetkezeti tagsági-alkalmazotti munkaviszony kialakulása irányában. S van egy fontos harmadik folyamat is; a gazdaságok méretének növekedése és ezzel együtt változás közös vállalkozási formák kialakulása szövetkezetek között is, más jellegű vállalatokkal is.

Az ország iparosodása és a népesség foglalkozási átrétegződése 1949-től kezdve öltött nagyobb arányokat. Különösen viharos volt a változás az ötvenes évek elején, de feltartóztathatatlanul halad előre ma is, bár lényegesen lassúbb ütemben. Legjellemzőbb erre a folyamatra a mezőgazdaságban foglalkoztatottak számának és arányának nagyarányú csökkenése. Számuk 1949-ben volt nagyobb: kereken 2,2 millió fő (1900-ban 1,9 és 1930-ban 2,0 millió volt) s ez a szám napjainkra 1,3—1,4 millió főre csökkent. Az arányokra pedig az a jellemző, hogy 1949-ig az összes keresők 50 százalékánál nagyobb volt a mezőgazdaságban dolgozók aránya, ma pedig 28 százalék körül van. Még az is hozzátartozik e folyamat jellemzéséhez, hogy a mezőgazdaságból eltávozott népesség eleinte zömében az iparban talált új foglalkozást, később inkább a különféle, szolgáltatások körében.

A mezőgazdaság iparosodása több lépcsőfokban lezajló folyamat. Első lépcső a szocialista átszervezés első szakaszával esik egybe. Ekkor vonult be tömegesen mezőgazdaságunkba az erőgép, a traktor, ami viszonylag gyorsan felváltotta az igaerőt, de még nem idézte elő a mezőgazdaság iparszerűvé válását, mert sem elegendő munkagép, sem más korszerű termelési eszközök és anyagok nem társultak hozzá. A második lépcső az átszervezés befejező időszaka volt, amikor az újabb munkagépek új berendezések és kémiai anyagok tömegesen kezdtek terjedni mezőgazdaságunkban. Még ebben a lépcsőben sem bontakozott azonban ki mezőgazdaságunk iparszerű jellege, tulajdonképpen csak egyes korszerű technikai elemek honosultak meg, s még nem váltották fel korszerű technológiai rendszerek a régieket.

Ez a minőségi változás a harmadik lépcsőben, néhány évvel az átszervezés után következett be. De még most is csak elkezdődött ez a folyamat, s nem is egyenletesen terjed. Egyes ágazatokban már előrehaladott (baromfi, búza, kukorica), másokban most kezd kibontakozni (sertés, egyes ipari és zöldségnövények, szőlő, gyümölcs), némely területen pedig nehezen indul (szarvasmarha, legelőgazdálkodás stb.). A mai helyzet más oldalról úgy jellemezhető, hogy korunk tudományos-technikai forradalma most tör be mezőgazdaságunkba. A betörés viharos ütemű, s míg korábban az állami gazdaságok messze elöljártak e téren, ma már a szövetkezeti gazdaságok is velük egy sorban modernizálódnak.

A mezőgazdaság iparosodása döntően műszaki fejlődést jelent, új, magasabb szintű termelőeszközök bevonulását a korábban elmaradott mezőgazdaságba. De nemcsak ezt: együtt jár ezzel a szaktudás magasabb szintje, a szakmunkások és mérnökök számának nagyarányú növekedése továbbá a munkakörülmények iránti igények ipari szintre emelése is.

Társadalmunk osztályrétegződésének átalakulása egészében forradalmi méretű, s ez a folyamat a falu-mezőgazdaság-parasztság körében különösen drámai konfliktusokkal zajlott le. Az átalakulás első hulláma a 1945-ös földreform eredménye volt: töredékére csökkent a földtelen agrárproletariátus, és félig-meddig önálló kisparasztsággá erősödött a korábbi törpebirtokos szegényparasztság jelentékeny része. A második hullám az 1949 és 1953 közti években zajlott le, az akkori politikai viszonyok feltételei között, elvileg a lenini hármas jelszó alkalmazásával, gyakorlatilag azonban ezen túlmenő, illetőleg ellentétes követelményekkel: a kulákkorlátozás jelszavával a nagyobb birtokú parasztság likvidálásával következett be, a középparasztság megnyerése helyett pedig erős gazdasági korlátozásuk és politikai-társadalmi ellenállásuk kiváltása. A harmadik hullám a szocialista átszervezésnek megváltozott politikai feltételek között történt befejezése után, már a termelőszövetkezeti tulajdonviszonyok alapján következett be. Ennek a lényege: a korábbi paraszti osztályrétegződés fokozatos elhalványulása a szövetkezetekben, s új rétegeződés kialakulása a szocialista tulajdonviszonyok feltételei között.

A változás, amely két évtized alatt a falusi osztályrétegeződésben bekövetkezett, óriási. A felszabadulás előtti években a parasztság 6%-a tartozott a nagygazdaréteghez, 25%-a a középparasztsághoz, és 68%-a a szegényparasztsághoz.

A földreform után kereken félmillióval csökkent a földtelen mezőgazdasági munkások száma, viszont 1,2 millióról 1,9 millióra növekedett az önállók és segítő családtagjaik száma. A szövetkezeti átszervezés befejezése után pedig ilyen rétegeződés alakult ki: állami szektorban dolgozik a mezőgazdasági keresők 16%-a, a termelőszövetkezetekben 71%-uk alacsonyabb társulás tagja és egyéni gazdálkodó 13%.

Az urbanizáció előretörése a mi szocialista társadalmunkban is hasonló jelenségekkel és következményekkel jár, mint világszerte, közelebbről az európai tőkésországokban. Hazai falusi viszonyaink sajátosságai és a szocialista átszervezés történeti lezajlása mégis különös vonásokat is kialakítottak. A nálunk végbemenő urbanizálódás főbb történeti állomásai a következők voltak:

Az iparosítás viharos üteme (s egyben a kollektivizálás kezdeti körülményei) hatalmas méretű ingázást hozott létre a falusi lakóhely és a városi munkahely között. A bejárók vagy más szóval kétlakiak rendkívül nagy tömege azóta sem csökkent, s az egyik terhes velejárója a hazai urbanizációnak.

A mezőgazdaság szocialista átszervezését annak idején úgy fogtuk fel, hogy ezzel egyidejűleg meg kell szűnniük a kiterjedt tanyai településeknek. Ennek érdekében új tanyai községeket hoztunk létre, s változatos akciókat szerveztünk a tanyák „felszámolására". Fokozatosan csökken is a tanyák száma, de korántsem olyan gyorsan, mint feltételeztük, illetőleg terveztük. A gyakorlatban kiderült, hogy a tanyák megszűnése több évtizedes folyamat.

A városok növekedése nagyarányú és gyorsuló ütemű. Úgy is, hogy a régebben meglevő városok növekednek (minél nagyobbak, annál gyorsabb ütemben), s úgy is, hogy korábban a falusias települések városiasodtak, s nagy számban városi rangot is nyertek. Mindamellett napjainkban még kisebb a városokban lakók száma hazánkban, mint a községi lakosoké. De előreláthatóan ez az arány a következő másfél évtized során megfordul. Ha egymás mellé állítjuk a tényszámokat 1949-től és az előrebecsléseket 1985-ig, akkor a városok lakosságának a növekedése, illetőleg a községek népességének a csökkenése az alábbiak szerint alakul (millió főben):

	városok	községek
1949	3,4	5,8
1960	4,0	6,0
1966	4,4	5,8
1970	4,6	5,7
1975	4,9	5,6
1980	5,2	5,4
1985	5,9	5,0

Erőteljesen halad, mint gyorsulóbb üteművé válik a falvak „városiasodása" is. Ebben szerepe van annak is, hogy a falusi lakosság egyre növekvő része nem a mezőgazdaságban dolgozik, s annak is, hogy a mezőgazdaságban dolgozók is a városias szintet igénylik élet- és munkakörülményeikben.

Együtt jár az urbanizálódással falvaink igazgatási-kommunális fejlesztése is. Több mint egy évtizede olyan településhálózati fejlesztési terv van érvényben, amely céltudatosan kijelöli a települések szerepkörét, és ily módon befolyásolja a különféle munkahelyek, szolgáltató intézmények s kommunális létesítmények települését, illetőleg fejlesztését. Ennek az s következménye, hogy a központibb fekvésű községek fejlődése gyorsabb, lakosságuk növekszik vagy kevésbé csökken, a kisebb és perifériális falvak pedig sorvadásnak indulnak. Párosul e folyamattal a községfejlesztési politika, amely fokozatosan nagyobb községi egységek létrehozására törekszik, s mind több kisebb falut egyesít egy község igazgatási keretei között, közös, illetőleg összevont tanáccsal.

Mind e történetileg előrehaladó társadalmi folyamatok abban is összegeződnek, hogy az egymást követő nemzedékek nemcsak egymásba folyóan követik egymást, hanem olyan értelmű nemzedékváltás is megy végbe falvainkban, hogy kiöregedőben van a régi falusi viszonyok közt élő idősebb generáció, és mind nagyobb arányban váltja fel őket a már új viszonyok közt felnőtt fiatalabb nemzedék.

Ez a nemzedékváltás különösen élesen jelentkezik a termelőszövetkezetekben. 1968-ban a termelőszövetkezetekben a dolgozó tagok 40%-a tartozott ahhoz a régi nemzedékhez, amely már felnőttként érte meg a földreformot, tehát — a 65. életkort véve határul — a nyolcvanas évek elején kiöregszik (a dolgozó tagok egy része már ma is ilyen kiöregedett). Kereken 25% tartozik ahhoz az átmeneti nemzedékhez, amely ma 40 és

50 év közötti életkorú s éppen a földreform körüli években nőtt fel; ezek kiöregedése a kilencvenes években következik be. A termelőszövetkezetekben dolgozóknak 33%-a olyan, aki 40 éven aluli, aki tehát már a földreform után, az átszervezés éveiben nőtt fel. Ők már jórészt a 2000 évet is munkaképes korban érik meg.

Az egymást váltó nemzedékek között összes életviszonyaikban, iskolázottságuk időtartamában és tartalmában is, következésképpen tudatvilágukban is óriási a különbség, s ez nem kevés konfliktus forrása is. E nemzedékváltás a termelőszövetkezetek gazdálkodásában kritikus munkaerő-probléma is, az egész falu társadalmában pedig társadalmi, kulturális és politikai problémák forrása.

Ilyen folyamatok haladnak előre egymás mellett mezőgazdaságunkban, illetőleg falusi-paraszt társadalmunkban. De milyen éppen ma a történeti valóság falvainkban?

Vannak általánosítható jellemzők, de ezek is a sokféle változatosságra, nagyfokú differenciáltságra utalnak.

Maga a változás, az átmeneti állapot, a legáltalánosabban jellemző falvainkra. Kivétel nélkül minden falu kimozdult hagyományos állapotából, még az olyan is, mint Penészlek, és az a néhány többi, ahol nincs termelőszövetkezet. Ez azt is jelenti, hogy mindegyiken rajta van múltja bélyege, s még minden vonatkozásban kiütközik, hogy régi jobbágyfalu, újabb településközség, tanyákból vagy majorokból lett falu, kisebb vagy nagyobb település volt-e, mi volt termelésének fő iránya, mikor kapott vasutat és így tovább. A másik oldalon viszont mindegyiknek átalakulásában egyik vagy másik irányú változás a jellemzőbb, s minden falu egészében az átalakulásnak éppen rá jellemzőbb fázisában tart. Egyik helyen az ipari munkahelyre való bejárás, másik helyen a kifejlett szövetkezeti gazdálkodás, a harmadik helyen az erős háztáji gazdálkodás, a negyedik helyen az egész falu elöregedése a jellemző, s ezt a sort a végtelenségig lehetne folytatni. A lényeg mindenesetre az, hogy minden falu az átalakulás ilyen vagy olyan fázisában tart, a létét meghatározó tényezők közül kevesebb vagy több mozgásban van, s úgy is mondhatjuk: egyiknek előrehaladottabb, másiknak elmaradottabb a fejlődése.

Ez egyben azt is jelenti, hogy még nincsenek kifejlett típusai az átalakuló falunak, ilyenek csak most vannak kibontakozóban. S a kibontakozás folyamatát tervezni is csak bizonyos határok között lehet. Az ötvenes években különféle szakemberek kollektívája szocialista mintafaluvá tervezte Csongrád megyében Székkutast, ezt a hódmezővásárhelyi tanyákból keletkezett községet. Semmi sem lett belőle. Sőt, maga a terv megzavarta, végeredményben megakasztotta a fejlődést; olyan házhelyeket jelöltek ki, hogy oda az adott életviszonyok között nem költözött be senki. Ugyanakkor nem messze a szomszédban Fábiánsebestyén a maga spontán fejlődése útján olyan gazdálkodási és települési viszonyokat hozott létre, hogy a szocialista falu egyik érdekes és vonzó változatának fogadható el. De sok más változatban is vannak olyan falvak, amelyek egy-egy figyelemre méltó típus kibontakozásának a példái. Ahogyan az elmúlt évszázad során az etnográfusok vehették számba a hagyományosan kialakult falvak néprajzát, s rajzolhatták meg ennek a térképét, úgy most a szociológusok tárhatják fel a társadalmi állapot sokféle változatát s rajzolhatják ezt a térképre.

De minden átmenetiség és differenciáltság mellett van egy határozott és általánosan jellemző vonása falvaink mai valóságának: a település, a mezőgazdaság és a parasztság hagyományos egységének szétválása. A legszembeötlőbb jelzői ennek: a községek többségében napjainkban már kisebbségben vannak a mezőgazdaságban dolgozók a mezőgazdasági termelés zömének a telephelyei kívül vannak a falvakon, viszont a mezőgazdaságban dolgozók lakóhelyei nagyon változatosan oszlanak meg városok, falvak, tanyák, majorok, s ezek egyikéhez sem sorolható lakótelepek között, s végül: a parasztság nem egyenlő a mezőgazdaságban dolgozókkal, mert mások a foglalkozási viszonyok, az állami gazdaságokban, mint a termelőszövetkezetekben, s itt sem egységesek, de nem elhanyagolhatók még — a szakszövetkezeteken belül vagy rajtuk kívül — a kisüzemi gazdálkodást folytatók sem.

Úgy tűnhet, hogy mindez valami zűrzavar és dezorganizáltság jele, sőt olyan kérdés is feltehető, ennyire nem sikerült a szocialista falu kialakítása két évtized, illetőleg egy negyedszázad alatt? Szó sincs róla! Ellenkezőleg: ezek a fejlődés jelenségei, amelyek szocialista társadalmunk viszonyai között a korszerű gazdálkodásnak, az emelkedő életszínvonalnak, az emberségesebb társadalmi kapcsolatoknak, együttvéve a falu városiasodásának a megnyilvánulásai. Hogy mindez nem azok szerint a sémák szerint alakul, amelyeket korábban elgondoltunk, és előirányoztunk, azért nem okolhatjuk a történeti valóságot.

Egyébként nemcsak nálunk van ez így. Világszerte az urbanizáció hasonló jelenségei figyelhetők meg. De még abban is sok a hasonlóság, ahogyan a falu-mezőgazdaság-parasztság hagyományos egysége a szocialista és a tőkésországokban egyaránt felbomlik. Közelebbről a szocialista országokban ugyanazok a falusi helyzet fő jellemzői, mint nálunk, csak még több a változat. Általános törvényszerűségek, illetőleg tendenciák ezek, s ezek alapján lehet következtetésre jutni az előrehaladó folyamatok további útjára, s ezek nyomán a falusi helyzet további alakulására is.

(Társadalmi Szemle, 1969.)

A kiadásért felelős:
az Oktatási Minisztérium Marxizmus–Leninizmus Oktatási Főosztályának vezetője
Megjelent a Tankonyvkiadó Vállalat műszaki gondozásában
Felelős osztályvezető: Gábor Elekné dr.
Műszaki szerkesztő: Rigler Zoltán
Megrendelve. 1979. június Megjelent: 1979. július. Példányszám. 2555
Készült: B/2-es gépen, íves ofszetnyomással, az MSZ 5601–59
és az MSZ 5602–55 szabvány szerint,
47,25 (A/5) ív terjedelemben, – ábrával,

79-1338 – Dabasi Nyomda, Budapest – Dabas
Felelős vezető: Bálint Csaba igazgató